ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא
בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ
עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי גַם־
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים
דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי
צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה
רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת
כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ
וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־
בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:
כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה
נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־לַקְרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי

המשך בעמוד פח

ב״ה. נוסח המברק שהואיל כ״ק אדמו״ר שליט״א
לשלוח להמשתתפים שי׳ בהפאַרברייגנגען הגדול
דחג הגאולה י״ט כסלו, ה׳תשכ״ט

לכל המשתתפים בהפאַרברייגנגען הגדול בכפר חב״ד שליט״א, לחיים לחיים ולברכה.

יהי רצון מה׳ יתברך ויהי׳ בכל אחד ואחת הפדה בשלום וגו׳, במילואו, ויצליחו בעשיית הכלים לזה כביאור חז״ל בהכתוב שזהו העוסק בתורת הנגלה והחסידות ובגמילות־חסדים ובתפלה.

ותמהר פדי׳ זו פדיית כל ישראל בכל מקום שהם ובמיוחד — הנתונים בצרה ובשבי׳.

ותיכף לזה הגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

בברכת ופרצת,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה אמר רבי אושעיא
י״ט כסלו, ה׳תשכ״ט ..... ה

ד) מאמר ד״ה פדה בשלום נפשי שבת פרשת וישב,
כ״ג כסלו, מברכים החודש טבת, ה׳תשכ״ט..... כד

ה) שיחת יום ג׳ פ׳ וישב, י״ט כסלו, ה׳תשכ״ט .... לג

ו) שיחת מוצאי חג הגאולה י״ט-כ״ף כסלו
ה׳תשנ״ב – ב״יחידות״ כללית ..... לט

ז) משיחות ש״פ וישב, כ״ג כסלו ה׳תשנ״ב..... מד

ח) לקוטי-שיחות פרשת וישב כרך טו ..... נג

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נח

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישב..... נט

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וישב ..... ס

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישב ..... צא

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וישב.....צב

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וישב .....קט

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קיב

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וישב.....קטו

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישב ..... קצה

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישב.....רכ

יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק כו, קהלת פרק יב ..... רכג

כ) משניות – מסכת מנחות
ביאור קהתי.....רכה

כא) עין יעקב מסכת מגילה .....רלג

כב) מסכת נידה עם ביאורים
מדף נג עד דף נט .....רלד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רסג

כד) שולחן ערוך הלכות נשיאת כפים
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רסד

כה) תורה אור שיר המעלות בשוב
אדמו״ר הזקן ..... רסז

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....רסח

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רסט

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....ערב

כט) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב.....ערב

ל) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....עדר

לא) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... ערה

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רעו

לג) חומש לקריאה בציבור .....רעז

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רפה

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת וישב ..... רפו

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַאי דִּכְתִיב[1] צְדָקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת[2], וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָן יַחַד". וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ נִשִׂיאֵנוּ בְּמַאֲמָרוֹ לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה[3] (וּכְבָר נִדְפַּס בְּקֻנְטְרֵס 'דְּרוּשֵׁי חֲתֻנָּה'[4]), שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל פְּזוּרִים בֵּין הַגּוֹיִם, הִנֵּה אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּמְדִינָה אַחַת הֵם נִמְצָאִים בְּמָצוֹר וּבְשִׁבְיָה, וּמִצַּד זֶה יֶשְׁנָם כַּמָּה עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁכְּדֵי לְקַיְּמָם בְּפֹעַל יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמִסְרַת־נֶפֶשׁ, וְעַד שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֹפֶן שֶׁאֲפִילוּ אִם יִרְצֶה לִמְסֹר נַפְשׁוֹ לֹא יוּכַל לְקַיְּמָם אֶת הַמִּצְוָה (וְכִדְאִיתָא בַּפּוֹסְקִים[5] שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה חֲרֵי הוּא פָּטוּר), הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים גַּם בֵּין שְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְעוֹמְדִים שָׁם בְּיֶתֶר תֹּקֶף וּבְיֶתֶר עֹז עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, נוֹתְנִים הֵם כֹּחַ וְעֹז לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בְּמָצוֹר וּבְשִׁבְיָה, שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲמֹד בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת. וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים וּמַקְדִּימִים אֶת הָאֶפְשָׁרִיּוֹת שֶׁסּוֹף־כָּל־סוֹף יֵצְאוּ מֵהַצָּרָה וְשִׁבְיָה לְחֵרוּת, לִידֵי מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְהַרְחָבָה (כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר פְּרָטֵי הַדָּבָר).

ב) **וְיֵשׁ** לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַמְּדִינוֹת, כִּי גַּם בִּמְדִינוֹת שֶׁבָּהֶם אֵין עִנְיָנִים שֶׁל גְּזֵרוֹת וַהֲעָלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים בְּמָקוֹם מְגֻדֶּלֶת חֲכָמִים וְיֵשׁ אֶרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים כוּ', הִנֵּה בְּכָל מְדִינָה יֶשְׁנָם קְשָׁיִים הַשַּׁיָּכִים בִּמְיֻחָד לְאוֹתָהּ מְדִינָה. וְהַיְנוּ, שֶׁבְּמְדִינוֹת שֶׁבָּהֶם אֵין גְּזֵרוֹת וַהֲעָלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים בְּמָקוֹם מְגֻדֶּלֶת חֲכָמִים וְיֵשׁ אֶרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים כוּ', הִנֵּה בְּכָל מְדִינָה יֶשְׁנָם קְשָׁיִים הַשַּׁיָּכִים בִּמְיֻחָד לְאוֹתָהּ מְדִינָה.

---

1) ס' שופטים ה, יא. 2) פסחים פז, ב. 3) י"ט כסלו תרפ"ט – בסעודה. 4) קונטרס ב – בסה"מ קונטרסים ח"א לב, סע"ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ס"ע 113 ואילך. 5) ראה שו"ת הריב"ש סי' שפז. 6) ראה זח"א (מהנ"ע) קכה, סע"א. במדב"ר פט"ז,

ביאור בדרך אפשר

1 אמרו חכמינו ז"ל בגמרא:

2 אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מַאי דִּכְתִיב[1] מהו שכתוב (בשירת דבורה בספר
3 שופטים) צְדָקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, ולפי פשוטו הכוונה לצדקה שעשה
4 ה' לערים הפרזות (שאינן מוקפות חומה) שלאחר התשועה והניצחון במלחמה
5 חזרו להיות מיושבות, ולפי הדרש יש
6 לפרש את הפסוק צְדָקָה עָשָׂה
7 הַקָּבָ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין
8 הָאֻמּוֹת[2], וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שהצדקה
9 והטובה בכך שבני ישראל לא נמצאים
10 במדינה אחת אלא מפוזרים בין
11 האומות היא "שֶׁאֵין יְכוֹלִין
12 שונאיהם של בני ישראל לְכַלּוֹתָן
13 יַחַד". וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ נִשִׂיאֵנוּ
14 הרבי הריי"צ בְּמַאֲמָרוֹ הפותח
15 בפסוק זה שאמר לִפְנֵי אַרְבָּעִים
16 שָׁנָה[3] בשנת תרפ"ט (וּכְבָר נִדְפַּס
17 בְּקֻנְטְרֵס 'דְּרוּשֵׁי חֲתֻנָּה'[4]
18 מאמרי החסידות שאמר הרבי הריי"צ
19 לרגל נישואי הרבי עם בתו הרבנית
20 בי"ד כסלו תרפ"ט, ארבעים שנה לפני
21 אמירת מאמר זה על־ידי הרבי בשנת
22 תשכ"ט), שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
23 פְּזוּרִים בֵּין הַגּוֹיִם במקומות
24 שונים ובמדינות שונות, הִנֵּה אַף־
25 עַל־פִּי שֶׁבִּמְדִינָה אַחַת הֵם
26 נִמְצָאִים בְּמָצוֹר וּבְשִׁבְיָה
27 ואומות העולם באותה מדינה מציירים
28 להם, וּמִצַּד זֶה בגלל המצר והשביה
29 יֶשְׁנָם כַּמָּה עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת
30 שֶׁכְּדֵי לְקַיְּמָם בְּפֹעַל יֵשׁ צֹרֶךְ
31 בִּמְסִרַת־נֶפֶשׁ, וְעַד שֶׁיֶּשְׁנוֹ
32 אֹפֶן לפעמים המצב חמור עד כדי כך
33 שֶׁאֲפִילוּ אִם יִרְצֶה לִמְסֹר
34 נַפְשׁוֹ לֹא יוּכַל לְקַיֵּם אֶת
35 הַמִּצְוָה כמו, למשל, מי שאין לו
36 תפילין או מצות וכד' שלמרות שמוכן
37 למסור את נפשו, למעשה אין לו
38 אפשרות לקיים את המצווה
39 (וְכִדְאִיתָא כמובא בַּפּוֹסְקִים[5]
40 שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה חֲרֵי הוּא פָּטוּר כי
41 הוא אנוס ואין לו ברירה), הִנֵּה
42 עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
43 נִמְצָאִים גַּם בֵּין שְׁאָר הָאֻמּוֹת,
44 במדינות שבהן אין רדיפות וקשיים מסוג זה, וְעוֹמְדִים שָׁם במדינות אלה
45 בְּיֶתֶר תֹּקֶף וּבְיֶתֶר עֹז עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,
46 נוֹתְנִים הֵם כֹּחַ וְעֹז לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים במדינות אחרות
47 בְּמָצוֹר וּבְשִׁבְיָה, שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲמֹד בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת ולהתגבר על
48 הקשיים.
49 וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שבני
50 ישראל במדינות הרווחה עוסקים
51 בתורה ומצוות ביתר שאת פּוֹעֲלִים
52 וּמַקְדִּימִים אֶת הָאֶפְשָׁרִיּוֹת
53 שֶׁסּוֹף־כָּל־סוֹף יֵצְאוּ היהודים
54 שבמדינות המצוקה מֵהַצָּרָה
55 וְשִׁבְיָה לְחֵרוּת, ו'חרות' היינו
56 לִידֵי מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיּוּכְלוּ
57 לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת
58 מִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְהַרְחָבָה (כַּמְּבֹאָר
59 בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר הנזכר של הרבי
60 הריי"צ פְּרָטֵי הַדָּבָר).
61 ב) וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה
62 בדומה לאמור לעיל שתוספת בתורה
63 ומצוות במדינות הרווחה מסייעת
64 ליהודים במדינות המצוקה הוּא גַּם
65 בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַמְּדִינוֹת ולא רק
66 ביחס למדינות המצוקה, כִּי גַּם
67 בִּמְדִינוֹת שֶׁבָּהֶם אֵין עִנְיָנִים
68 שֶׁל גְּזֵרוֹת המונעות מניהול חיים
69 יהודיים וְהַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים על
70 קיום תורה ומצוות גְּלוּיִים ברורים
71 וישירים, מִכָּל־מָקוֹם גם במדינות
72 אלה יֶשְׁנָם קְשָׁיִים שונים בְּנוֹגֵעַ
73 לִלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
74 מִצְוֹתֶיהָ. וּמִצַּד הַחִלּוּקִים
75 ההבדלים בֵּין מְדִינָה לִמְדִינָה,
76 כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[6] במדרש
77 יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חֲכָמִים וְיֵשׁ
78 אֶרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים כוּ',
79 בהתאם לאופי המיוחד ותנאי החיים
80 המיוחדים בכל מדינה הִנֵּה בְּכָל
81 מְדִינָה יֶשְׁנָם קְשָׁיִים הַשַּׁיָּכִים
82 בִּמְיֻחָד לְאוֹתָהּ מְדִינָה. וְהַיְנוּ,

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּקִים הבדלים בִּזְמַן, שֶׁכָּל תְּקוּפָה יֵשׁ לָהּ נְסִיּוֹנוֹת מְיֻחָדִים המאפיינים את אותה תקופה במיוחד, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּמָקוֹם, שֶׁבְּכָל מְדִינָה יֶשְׁנָם נְסִיּוֹנוֹת שונים בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים מְיֻחָדִים שדווקא באותה מדינה דברים אלה כרוכים בקשיים, בעוד שֶׁבִּמְדִינָה אַחֶרֶת נַעֲשִׂים עִנְיָנִים אֵלֶּה עצמם בְּקַלּוּת יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בתורה ובדברי חכמינו ז"ל בְּנוֹגֵעַ לְאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם אבינו כשירד למצרים מפני הרעב שהיה בארץ ישראל באותה שעה "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה, וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ, הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ"[7], דְּכֵיוָן שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא עֶרְוַת הָאָרֶץ[8], חֲרֵי זֶה פָּעַל גַּם עַל אַבְרָהָם בְּדַקּוּת דְּדַקּוּת כו'[9]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּיָמֵינוּ, שֶׁיֵּשׁ מְדִינָה שֶׁבָּהּ לְהוּטִים אַחַר יֵשׁוּת וּמְציאוּת וְגַאֲוָה, "לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם", וּבְעִנְיָן זֶה הִיא הַמִּלְחָמָה הֲכִי גְּדוֹלָה שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָדָם, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁאֲוִיר הַמְּדִינָה הַהִיא קָשׁוּר עִם פִּרְסוּם הַשֵּׁם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ"[10] דְּ'לְעֵמַת־זֶה'. וּכְמוֹ־כֵן בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה גּוֹבֶרֶת הַקְּלִפָּה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן מְיֻחָד, שֶׁבּוֹ יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", כִּי כַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת שֶׁבָּהּ אֵין נִסָּיוֹן כְּלָל בְּעִנְיָן זֶה שבמקום אחר הוא הניסיון העיקרי והקשה ביותר, אוֹ שֶׁהַנִּסָּיוֹן הוּא בְּאֹפֶן קַל וְעוֹמְדִים בּוֹ, וּמִתְנַהֲגִים בְּעִנְיָן זֶה לֹא רַק עַל־פִּי דִּין במידה המתחייבת על פי ההלכה (לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה כלומר, עשייה או הימנעות מעשייה עד כמה שחייבים מן הדין), אֶלָּא גַּם אפילו בְּאֹפֶן שֶׁל הִדּוּר, וְעַד לְמְהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין, הידור בהידור עצמו הִנֵּה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל למרות ההבדלים ביניהם ולמרות המגורים שלהם במדינות שונות ורחוקות זו מזו הֵם לאמיתו של דבר קוֹמָה מציאות אַחַת שְׁלֵמָה - לַאֲחָדִים כְּאֶחָד[11], חֲרֵי זֶה המאמץ המיוחד להתגבר על הניסיון הקשה ביותר באותו מקום ובאותו זמן פּוֹעֵל ומשפיע גַּם עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּשְׁאָר הַמְּדִינוֹת, וַאֲפִילוּ בִּמְדִינָה שֶׁהַנִּסָּיוֹן הַמְיֻחָד שֶׁבָּהּ הוּא בְּעִנְיָן זֶה ובדרך כלל נדרש מהם מאמץ מיוחד כדי להתגבר על הניסיון, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם בזכות המאמץ של יהודים במדינה אחרת בנושא זה קַל יוֹתֵר לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן להתגבר על הקושי וּלְהִתְנַהֵג עַל־פִּי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, לֹא רַק עַל־פִּי דִּין עד כמה שההלכה מחייבת, אֶלָּא גַּם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין יותר מכפי שחייבים לפי ההלכה, וְעַד לְהִדּוּר מִצְוָה שגם את התוספת הזו יהיה להם קל יותר לקיים ולעשות.

ביאור בדרך אפשר

1 מְדִינָה. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּקִים בִּזְמַן, שֶׁכָּל
2 תְּקוּפָה יֵשׁ לָהּ נְסִיּוֹנוֹת מְיֻחָדִים, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא
3 גַּם בְּמָקוֹם, שֶׁבְּכָל מְדִינָה יֶשְׁנָם נְסִיּוֹנוֹת בְּנוֹגֵעַ
4 לְעִנְיָנִים מְיֻחָדִים, שֶׁבִּמְדִינָה אַחֶרֶת נַעֲשִׂים
5 עִנְיָנִים אֵלֶּה בְּקַלּוּת יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ
6 בְּנוֹגֵעַ לְאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם "וַיְהִי
7 כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה, וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי
8 אִשְׁתּוֹ, הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ"[7],
9 דְּכֵיוָן שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא עֶרְוַת הָאָרֶץ[8], חֲרֵי זֶה
10 פָּעַל גַּם עַל אַבְרָהָם בְּדַקּוּת דְּדַקּוּת כו'[9]. וְעַל־
11 דֶּרֶךְ־זֶה בְּיָמֵינוּ, שֶׁיֵּשׁ מְדִינָה שֶׁבָּהּ לְהוּטִים אַחַר
12 יֵשׁוּת וּמְציאוּת וְגַאֲוָה, "לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם", וּבְעִנְיָן
13 זֶה הִיא הַמִּלְחָמָה הֲכִי גְּדוֹלָה שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת
14 אֵצֶל הָאָדָם, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁאֲוִיר הַמְּדִינָה הַהִיא
15 קָשׁוּר עִם פִּרְסוּם הַשֵּׁם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַאֲגַדְּלָה
16 שְׁמֶךָ"[10] דְּ'לְעֵמַת־זֶה'. וּכְמוֹ־כֵן בְּכָל מְדִינָה
17 וּמְדִינָה גּוֹבֶרֶת הַקְּלִפָּה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן מְיֻחָד, שֶׁבּוֹ
18 יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ "צְדָקָה
19 עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", כִּי
20 כַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת
21 שֶׁבָּהּ אֵין נִסָּיוֹן כְּלָל בְּעִנְיָן זֶה, אוֹ שֶׁהַנִּסָּיוֹן הוּא
22 בְּאֹפֶן קַל וְעוֹמְדִים בּוֹ, וּמִתְנַהֲגִים בְּעִנְיָן זֶה לֹא
23 רַק עַל־פִּי דִּין (לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן
24 וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה), אֶלָּא גַּם בְּאֹפֶן שֶׁל
25 הִדּוּר, וְעַד לְמְהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין, הִנֵּה מִצַּד זֶה
26 שֶׁכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵם קוֹמָה אַחַת שְׁלֵמָה,
27 לַאֲחָדִים כְּאֶחָד[11], חֲרֵי זֶה פּוֹעֵל גַּם עַל בְּנֵי־
28 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּשְׁאָר הַמְּדִינוֹת, וַאֲפִילוּ
29 בִּמְדִינָה שֶׁהַנִּסָּיוֹן הַמְיֻחָד שֶׁבָּהּ הוּא בְּעִנְיָן זֶה,
30 שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם קַל יוֹתֵר לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן וּלְהִתְנַהֵג
31 עַל־פִּי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, לֹא רַק עַל־פִּי דִּין, אֶלָּא
32 גַּם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, וְעַד לְהִדּוּר מִצְוָה.

ביאור בדרך אפשר

43 צֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר הרבה יותר ממה שנדרש כדי להתמודד
44 עם שאר הקשיים והניסיונות שאיתם יש להתמודד באותה מדינה.
45 וְזֶהוּ "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת",
46 כִּי כַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת שֶׁבָּהּ אֵין
47 נִסָּיוֹן כְּלָל בְּעִנְיָן זֶה שבמקום
48 אחר הוא הניסיון העיקרי והקשה
49 ביותר, אוֹ שֶׁהַנִּסָּיוֹן הוּא בְּאֹפֶן
50 קַל וְעוֹמְדִים בּוֹ, וּמִתְנַהֲגִים
51 בְּעִנְיָן זֶה לֹא רַק עַל־פִּי דִּין
52 במידה המתחייבת על פי ההלכה
53 (לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר
54 יַעֲשׂוּן וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא
55 תֵעָשֶׂינָה כלומר, עשייה או הימנעות
56 מעשייה עד כמה שחייבים מן הדין),
57 אֶלָּא גַּם אפילו בְּאֹפֶן שֶׁל
58 הִדּוּר, וְעַד לְמְהַדְּרִין מִן
59 הַמְּהַדְּרִין, הידור בהידור עצמו
60 הִנֵּה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל בְּנֵי־
61 יִשְׂרָאֵל למרות ההבדלים ביניהם
62 ולמרות המגורים שלהם במדינות
63 שונות ורחוקות זו מזו הֵם לאמיתו
64 של דבר קוֹמָה מציאות אַחַת
65 שְׁלֵמָה - לַאֲחָדִים כְּאֶחָד[11],
66 חֲרֵי זֶה המאמץ המיוחד להתגבר
67 על הניסיון הקשה ביותר באותו מקום
68 ובאותו זמן פּוֹעֵל ומשפיע גַּם עַל
69 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּשְׁאָר
70 הַמְּדִינוֹת, וַאֲפִילוּ בִּמְדִינָה
71 שֶׁהַנִּסָּיוֹן הַמְיֻחָד שֶׁבָּהּ הוּא
72 בְּעִנְיָן זֶה ובדרך כלל נדרש מהם
73 מאמץ מיוחד כדי להתגבר על
74 הניסיון, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם בזכות
75 המאמץ של יהודים במדינה אחרת
76 בנושא זה קַל יוֹתֵר לַעֲמֹד
77 בְּנִסָּיוֹן להתגבר על הקושי
78 וּלְהִתְנַהֵג עַל־פִּי הַתּוֹרָה
79 וּמִצְוֹת, לֹא רַק עַל־פִּי דִּין עד
80 כמה שההלכה מחייבת, אֶלָּא גַּם
81 לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין יותר מכפי
82 שחייבים לפי ההלכה, וְעַד לְהִדּוּר
83 מִצְוָה שגם את התוספת הזו יהיה
84 להם קל יותר לקיים ולעשות.

יב. 7) לך־לך יב, יא. 8) מקץ מב, ט. שם, יב. קה"ר פ"א, ד בסופו. 9) ראה מאור עינים ס"פ שמות (ד"ה וזהו רבות מחשבות). הובא בלקו"ש ח"ה ע' 60 ואילך. 10) לך־לך יב, ב. 11) ראה לקו"ת ר"פ נצבים.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר גַּם בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י על מאמר ר' אושעיא הנזכר בתחילת המאמר **"שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָן יַחַד"**, והצדקה שעשה הקדוש־ברוך־הוא עם בני ישראל היא שבזכות העובדה שבני ישראל מפוזרים במקומות שונים, אין האומות יכולים לכלות את ישראל ביחד **שֶׁעִנְיָן זֶה (שְׁלִילַת הַכִּלָּיוֹן) שַׁיָּךְ (לֹא רַק בְּיַחַס לְמַצָּב שֶׁל מָצוֹר וְשִׁבְיָה שֶׁאֵין מְנִיחִים לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת** ועל ידי הפיזור אין הגזירות חלות על כל בני ישראל, **אֶלָּא) גַּם בְּיַחַס לְקִשָּׁיִים וְנִסְיוֹנוֹת בְּעִנְיְנֵי הֲעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לְפִי עִנְיָנָהּ** כאמור לעיל שבכל מקום יש נסיונות המיוחדים לו, וגם לענין זה "צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם בני ישראל" שהם מפוזרים במקומות שונים, כפי שממשיך ומבאר. **וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְּבֹאָר בִּכְתְבֵי הָאֲרִיז"ל[12] שֶׁלְּכָל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל **יֵשׁ מִצְוָה** אחת **מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עִקַּר תַּפְקִידוֹ, וּבִשְׁבִיל זֶה** כדי לעסוק במצווה זו במיוחד **יָרְדָה נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ** לאותו יהודי בפרט **שַׁיְכוּת מְיֻחֶדֶת לְמִצְוָה זוֹ מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'[13]** שבספר התניא **שֶׁהוּא** "יתרון האור הזה הפרטי לנשמות פרטיות אינו בבחינת טעם ודעת מושג אלא למעלה מבחינת הדעת שכך עלה במחשבה לפניו יתברך ודוגמתו למטה הוא" **בְּחִינַת הַגּוֹרָל מַמָּשׁ**, שגם הוא, הגורל, הוא דבר על־שכלי, למעלה מטעם ודעת, **וְלָכֵן צָרִיךְ** האדם **לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ** ששייכת אליו במיוחד **בִּזְהִירוּת יְתֵרָה (כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[14]** בגמרא ששאלו את פלוני **אֲבוּךְ בְּמַאי חַיֵּי זָהִיר טְפֵי** אביך במה (באיזו מצוה) היה זהיר יותר, למרות שכמובן קיים את כל המצוות), **וּמִצְוָה** פרטית **זוֹ** השייכת לו במיוחד בגלל שורש נשמתו **הִיא הַשַּׁעַר[15] וְהִפְתַּח שֶׁעַל־יָדוֹ עוֹבְרִים** ועולים **כָּל** שאר **עִנְיְנֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת[16]. וְיָדוּעַ[17]** בתורת החסידות **שֶׁהַסִּימָן לָזֶה (לֵידַע מַהִי הַמִּצְוָה הַמְיֻחֶדֶת שֶׁבָּהּ צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת "זָהִיר טְפֵי"** ולהדר בה במיוחד, יותר מבשאר המצוות) **הוּא כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ בָּא בְּקֹשִׁי בְּיוֹתֵר שֶׁלֹּא לְפִי עֶרְכּוֹ,** ללא יחס והשוואה לקשיים שהוא נתקל בהם בקיום מצוות אחרות, **וְטַעַם הַדָּבָר,** הסיבה לכך שבמצווה זו יש לו קשיים גדולים יותר **דְּכֵיוָן שֶׁמִּצְוָה זוֹ שַׁיֶּכֶת אֵלָיו בִּמְיֻחָד וְהִיא עִקַּר תַּפְקִידוֹ, לָכֵן דַּוְקָא עַל זֶה עוֹמֵד הַ'לְּעֵמַת־זֶה'** הצד של היפך הקדושה ולעומתה (כלשון הכתוב בקהלת 'זה לעומת זה עשה אלוקים') **וּמְנַגֵּד בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז** הרבה יותר מאשר ההתנגדות וההפרעה שלו לקיום כל שאר המצוות. **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַקְּשָׁיִים וְהַנִּסְיוֹנוֹת הַמְיֻחָדִים שֶׁל כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה** בפרט, קשיים שלא קיימים במדינות אחרות, **דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיָן** מסויים **זֶה לָקוּי** יש בו חיסרון **בִּמְדִינָה זוֹ, וְקָשֶׁה** במיוחד **לַעֲמֹד בּוֹ גַּם לְאֵלֶּה שֶׁבִּשְׁאָר הָעִנְיָנִים עוֹמְדִים הֵם בְּמַצָּב טוֹב עַל־פִּי "תּוֹרַת אֱמֶת" וְ"תּוֹרַת חַיִּים", לָכֵן נוֹגַעַת בְּיוֹתֵר פְּעֻלַּת הַשְׁבִירָה (דּוּרְכְּבְּרֶעכְן אוּן אִיבֶּערְבְּרֶעכְן** 'לשבור' את ההתנגדות ולעבור מבעד למכשולים 'ולהפוך' אותם) **וְהַנִּצָּחוֹן בְּעִנְיָן זֶה דַּוְקָא.**

וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[18] בגמרא שכאשר האמורא רב בא למקום מסוים **"בִּקְעָה מָצָא וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר"** (ומפרש רש"י: "עמי הארצים היו ומזלזלין במצוות והחמיר עליהן לעשות סייג להרחיקן מן העבירה כאדם הגודר בקעה פרוצה

---

12) ראה שער הגלגולים הקדמה טז. סה"מ תש"ח ע' 240 הערה ו'. ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 22 ובהערה *15. 13) סימן ז (קיב, א). 14) שבת קיח, ב. אגה"ק שם. 15) ראה זח"א ח, א. 16) ראה ספר השיחות שם. 17) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג בתחילתו. וראה גם שם חכ"ה ע' 368. 18) עירובין ו, א. ק, ב. קי, א.

ביאור בדרך אפשר

לשומרה״), **דְּכֵינָן שֶׁרֹב רָאָה שֶׁיֵּשׁ** במקום ההוא **קֹשִׁי מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה, מִצַּד הַהִתְנַגְּדוּת** הנוספת והיתירה **שֶׁל הַ׳לְּעֻמַּת־זֶה׳, לָכֵן לֹא הִסְתַּפֵּק בְּתִקּוּן הָעִנְיָן בִּלְבַד, אֶלָּא הוֹסִיף עוֹד גֶּדֶר וּסְיָג בַּדָּבָר** מעבר לנדרש מצד הדין.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁגַּם בְּיַחַס לְעִנְיָן זֶה של הקשיים השונים והמיוחדים בענייני תורה ומצוות שיש בכל מדינה **שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהַתּוֹעֶלֶת בְּפִזּוּר לְבֵין הָאֻמּוֹת הִיא שֶׁ״אֵין יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָן יַחַד״ (שְׁלִילַת כְּלִיּוֹן כָּל מְציאוּתוֹ), לְפִי שֶׁעִנְיָן מְיֻחָד זֶה (שֶׁבּוֹ הוּא הַקֹּשִׁי וְהַנִּסָּיוֹן בִּמְדִינָה זוֹ) הוּא עִקַּר חַיּוּתוֹ** כלומר, אם היו מכלים ומבטלים לחלוטין את הקושי המיוחד שיש בכל מדינה, לא היה בכל מדינה דגש מיוחד על אותו עניין והיו מאבדים את ההזהירות המיוחדת בנושא שבו הוא עיקר חיותם, ועכשיו שהקדוש־ברוך־הוא פיזר את בני ישראל במדינות שונות ובכל מקום יש קושי מיוחד, ומתאמצים להתגבר עליו, הרי זו צדקה שעשה הקדוש־ברוך־הוא עם בני ישראל.

ג) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי״צ **בַּמַּאֲמָר**[19] הנזכר ושואל, **שֶׁלְּפִי הַפֵּרוּשׁ בַּפָּסוּק ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, צָדְקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נֶאֱמַר בַּפָּסוּק הַלָּשׁוֹן ״פִּרְזוֹנוֹ״, הֲרֵי לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר, וְהַכּוּנָה לפיזור של בני ישראל במדינות שונות, **צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלָּשׁוֹן ״פִּזְרוֹנוֹ״, וְלֹא ״פִּרְזוֹנוֹ״?**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה ולהגדיל עוד יותר את השאלה, **עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב הַמַּהַרְשָׁ״א**[20] בפירושו לדברי הגמרא הללו **שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ** פירוש המילה ״פרזונו״ **הוּא** לא מלשון פיזור אלא **מִלְּשׁוֹן פְּרָזוֹן** כלומר, עיר ללא חומה **(כְּמוֹ** בלשון הפסוקים **״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם״**[21], **״עָרֵי הַפְּרָזִי״**[22]), **דְּלְעֵיל מִינֵּיהּ** כי קודם לכן בשירת דבורה **כְּתִיב**[23] **חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל גו׳**, כלומר, בגלל הפחד מהאויבים אין ערים פרוזות אלא רק ערים מוקפות חומה **וְעַכְשָׁו (כַּאֲשֶׁר ״שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה״**[23] ולאחר הניצחון במלחמה) **״שָׁם יְתַנּוּ גו׳ צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ״ גו׳, וְהַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁתְּחִלָּה ״חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל״, לְפִי שֶׁפָּחֲדוּ בְּעָרֵי הַפְּרָזִי** ללא חומות של הגנה — כעת לאחר הניצחון **יְסַפְּרוּ ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל״, שֶׁחָזְרוּ לֵישֵׁב בְּעָרֵי הַפְּרָזִי, לְפִי שֶׁאֵין מִפְּנֵי אוֹיֵב וְשׂוֹנֵא, וְלָכֵן אֵין צָרֵךְ בְּחוֹמָה הַמְּגִנָּה.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵקְשֶׁה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל ״צִדְקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, אֵינוֹ מַתְאִים (לֹא רַק לִלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל״ ולפי זה היה צריך לומר ״פזרונו״, **אֶלָּא גַּם) לַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן פְּרָזוֹן, וְלֹא מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר** ומדוע דרשו את הפסוק בצורה שלא מתאימה לפירוש הפשוט?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין דבר נוסף בפירוש זה בפסוק **מַה שֶׁכָּתוּב ״צִדְקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל״ כו׳, ״צִדְקָה״ דַּיְקָא,** מדוע דייקו חכמינו ז״ל והשתמשו כאן דווקא במושג ״צדקה״ **וְלֹא ״טוֹבָה״ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה (כְּהַלָּשׁוֹן הָרָגִיל בְּמַאֲמָרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל בִּכְגוֹן זֶה), דְּלִכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּךְ זֶה הַטּוֹבָה שעשה ה׳ לישראל שפיזרן לבין האומות לְעִנְיַן הַצְּדָקָה?**

---

1 דְּכֵינָן שֶׁרָאָה שֶׁיֵּשׁ קֹשִׁי מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה, מִצַּד
2 הַהִתְנַגְּדוּת שֶׁל הַ׳לְּעֻמַּת־זֶה׳, לָכֵן לֹא הִסְתַּפֵּק
3 בְּתִקּוּן הָעִנְיָן בִּלְבַד, אֶלָּא הוֹסִיף עוֹד גֶּדֶר וּסְיָג
4 בַּדָּבָר. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁגַּם בְּיַחַס לְעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ
5 לוֹמַר שֶׁהַתּוֹעֶלֶת בְּפִזּוּר לְבֵין הָאֻמּוֹת הִיא שֶׁ״אֵין
6 יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָן יַחַד״ (שְׁלִילַת כְּלִיּוֹן כָּל
7 מְצִיאוּתוֹ), לְפִי שֶׁעִנְיָן מְיֻחָד זֶה (שֶׁבּוֹ הוּא הַקֹּשִׁי
8 וְהַנִּסָּיוֹן בִּמְדִינָה זוֹ) הוּא עִקַּר חַיּוּתוֹ.
9 ג) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[19], שֶׁלְּפִי הַפֵּרוּשׁ בַּפָּסוּק
10 ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, צָדְקָה
11 עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״,
12 צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נֶאֱמַר בַּפָּסוּק הַלָּשׁוֹן
13 ״פִּרְזוֹנוֹ״, הֲרֵי לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר,
14 צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלָּשׁוֹן ״פִּזְרוֹנוֹ״, וְלֹא ״פִּרְזוֹנוֹ״.
15 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב הַמַּהַרְשָׁ״א[20]
16 שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ הוּא מִלְּשׁוֹן פְּרָזוֹן (כְּמוֹ ״פְּרָזוֹת
17 תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם״[21], ״עָרֵי הַפְּרָזִי״[22]), דְּלְעֵיל
18 מִינֵּיהּ כְּתִיב[23] חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל גו׳, וְעַכְשָׁו
19 (כַּאֲשֶׁר ״שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה״[23]) ״שָׁם יְתַנּוּ גו׳ צִדְקַת
20 פִּרְזוֹנוֹ״ גו׳, וְהַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁתְּחִלָּה ״חָדְלוּ
21 פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל״, לְפִי שֶׁפָּחֲדוּ לָשֶׁבֶת בְּעָרֵי הַפְּרָזִי
22 — יְסַפְּרוּ ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל״, שֶׁחָזְרוּ לֵישֵׁב
23 בְּעָרֵי הַפְּרָזִי, לְפִי שֶׁאֵין פַּחַד מִפְּנֵי אוֹיֵב וְשׂוֹנֵא,
24 וְלָכֵן אֵין צֹרֶךְ בְּחוֹמָה הַמְּגִנָּה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵקְשֶׁה
25 עוֹד יוֹתֵר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל ״צְדָקָה
26 עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״,
27 אֵינוֹ מַתְאִים (לֹא רַק לִלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״צִדְקַת
28 פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל״, אֶלָּא גַּם) לַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט
29 שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן פְּרָזוֹן, וְלֹא מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר. גַּם צָרִיךְ
30 לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב ״צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה
31 בְּיִשְׂרָאֵל״ כו׳, ״צְדָקָה״ דַּיְקָא, וְלֹא ״טוֹבָה״ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה (כְּהַלָּשׁוֹן הָרָגִיל
32 בְּמַאֲמָרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל בִּכְגוֹן זֶה), דְּלִכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּךְ זֶה לְעִנְיַן הַצְּדָקָה.

---

19) ספ״ג. 20) בחדא״ג לפסחים שם. 21) זכרי׳ ב, ח. 22) דברים ג, ה. 23) שופטים שם, ז.

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְיוּבָן** המענה לשאלות האמורות לעיל **בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב**[1] **"מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים, שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת הֲוָיָ' צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל"**[24], **דְּנוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט, שֶׁתְּמוּרַת קוֹל ("מִקּוֹל", הַיְנוּ, שֶׁאוֹת מֵ"ם הִיא מֵ"ם הַתְּמוּרָה**[25] במשמעות של תמורה וחילוף שבמקום קול) **הַחִצִּים (מְחַצְּצִים) שֶׁהָיוּ יוֹרִים בֵּין הַהוֹלְכִים** האוייבים **בֵּין הַהוֹלְכִים לִשְׁאֹב מַיִם (בֵּין מַשְׁאֲבִים), יִשָּׁמַע** באותו מקום **עַתָּה שָׁם קוֹל מְסַפְּרִים צִדְקוֹת ה', קוֹל הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמְדִים מִתּוֹךְ מְנוּחָה [עַל־דֶּרֶךְ הָאָמוּר לְעֵיל בַּפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ"צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁהוּא תְּמוּרַת זֶה שֶׁתְּחִלָּה "חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל"** ועתה כן ישבו בני ישראל בערים ללא חומה], **מֵבִיא רַבֵּנוּ נְשִׂיאֵנוּ בַּמַּאֲמָר**[26] **שֶׁיֵּשְׁנוֹ גַּם הַפֵּרוּשׁ בְּ'תָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ'**[27] **"מִקּוֹל מְחַצְּצִים,** היינו הקולות של **אֵלּוּ הָאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר כּוּ' הִלְכוֹת שַׁבָּת כּוּ' וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה** קרבן **וּמְעִילוֹת** דיני שימוש ב'הקדש' שלא כדין **וְדִינֵי חֲצָצִים** דיני חציצה בטבילה **בָּאָדָם. בֵּין מַשְׁאֲבִים, שֶׁלּוֹמְדִים וְשׁוֹאֲבִים דִּבְרֵי תּוֹרָה". וְהַיְנוּ, שֶׁמְּפָרֵשׁ "קוֹל מְחַצְּצִים" עַל קוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[28] **"מִקּוֹל מְחַצְּצִים" דָּא** זה **קוֹל יַעֲקֹב (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29] **הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, וְקָאֵי** והכוונה היא **עַל קוֹל הַתּוֹרָה**[30]**), וְהַלְמוּד הוּא בְּעִנְיְנֵי מְחִצּוֹת, "מְחַצְּצִים" מִלְּשׁוֹן מְחִצּוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר,** בכך עושים מחיצה והבדלה **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31] **לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנָן שֶׁל הִלְכוֹת שַׁבָּת וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת וְדִינֵי חֲצָצִים בָּאָדָם, שֶׁכֻּלָּן קְשׁוּרוֹת עִם עִנְיַן הַמְּחִצּוֹת** והבדלה בין מצבים, מקומות ואנשים שונים, כפי שממשיך ומפרט.

ביאור בדרך אפשר

1 ד) **וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב**[1]
2 **"מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים, שָׁם**
3 **יְתַנּוּ צִדְקוֹת הֲוָיָ' צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל"**[24],
4 **דְּנוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט, שֶׁתְּמוּרַת קוֹל**
5 **("מִקּוֹל", הַיְנוּ, שֶׁאוֹת מֵ"ם הִיא מֵ"ם**
6 **הַתְּמוּרָה**[25]**) הַחִצִּים (מְחַצְּצִים) שֶׁהָיוּ יוֹרִים בֵּין**
7 **הַהוֹלְכִים לִשְׁאֹב מַיִם (בֵּין מַשְׁאֲבִים), יִשָּׁמַע**
8 **עַתָּה שָׁם קוֹל מְסַפְּרִים צִדְקוֹת ה', קוֹל הַתּוֹרָה**
9 **שֶׁלּוֹמְדִים מִתּוֹךְ מְנוּחָה [עַל־דֶּרֶךְ הָאָמוּר לְעֵיל**
10 **בַּפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ"צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל",**
11 **שֶׁהוּא תְּמוּרַת זֶה שֶׁתְּחִלָּה "חָדְלוּ פְּרָזוֹן**
12 **בְּיִשְׂרָאֵל"], מֵבִיא רַבֵּנוּ נְשִׂיאֵנוּ בַּמַּאֲמָר**[26] **שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
13 **גַּם הַפֵּרוּשׁ בְּ'תָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ'**[27] **"מִקּוֹל**
14 **מְחַצְּצִים, אֵלּוּ הָאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל**
15 **טָהוֹר טָהוֹר כּוּ' הִלְכוֹת שַׁבָּת כּוּ' וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה**
16 **וּמְעִילוֹת וְדִינֵי חֲצָצִים בָּאָדָם. בֵּין מַשְׁאֲבִים,**
17 **שֶׁלּוֹמְדִים וְשׁוֹאֲבִים דִּבְרֵי תּוֹרָה". וְהַיְנוּ, שֶׁמְּפָרֵשׁ**
18 **"קוֹל מְחַצְּצִים" עַל קוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה,**
19 **כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[28] **"מִקּוֹל מְחַצְּצִים" דָּא קוֹל יַעֲקֹב**
20 **(כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29] **הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, וְקָאֵי עַל קוֹל**
21 **הַתּוֹרָה**[30]**), וְהַלְמוּד הוּא בְּעִנְיְנֵי מְחִצּוֹת,**
22 **"מְחַצְּצִים" מִלְּשׁוֹן מְחִצּוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה**
23 **שֶׁאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר, וּכְמוֹ**
24 **שֶׁכָּתוּב**[31] **לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר. וְזֶהוּ גַּם**
25 **עִנְיָנָן שֶׁל הִלְכוֹת שַׁבָּת וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת וְדִינֵי חֲצָצִים בָּאָדָם, שֶׁכֻּלָּן**
26 **קְשׁוּרוֹת עִם עִנְיַן הַמְּחִצּוֹת. הִלְכוֹת שַׁבָּת, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא**
27 **עִנְיַן הַקְּדֵשָׁה בַּזְּמַן, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּנֵסַח הַהַבְדָּלָה הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל כּוּ'**
28 **בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַّעֲשֶׂה, הִנֵּה גַּם בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת יֶשְׁנוֹ הַסֵּדֶר [וְהָרֵי**
29 **סֵדֶר בַּתּוֹרָה הוּא גַּם־כֵּן תּוֹרָה**[32]**] שֶׁהַתְּחָלַת מַסֶּכֶת שַׁבָּת הִיא "יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת"**
30 **כּוּ', בְּעִנְיַן רְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים כּוּ', שֶׁהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא עַל־יְדֵי עִנְיַן**
31 **הַמְּחִצּוֹת. וְכֵן הִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, נוֹסָף עַל הַחִלּוּק**
32 **בֵּין קָרְבָּנוֹת לְחֻלִּין, הֲרֵי בְּקָרְבָּנוֹת גּוּפָא יֵשׁ חִלּוּק בֵּין קָרְבָּנוֹת שֶׁבָּאִים מִן**

ביאור בדרך אפשר

44 **הַטָּהוֹר. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנָן שֶׁל הִלְכוֹת שַׁבָּת וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה**
45 **וּמְעִילוֹת וְדִינֵי חֲצָצִים בָּאָדָם, שֶׁכֻּלָּן קְשׁוּרוֹת עִם עִנְיַן**
46 **הַמְּחִצּוֹת** והבדלה בין מצבים, מקומות ואנשים שונים, כפי שממשיך
47 ומפרט.
48 **הִלְכוֹת שַׁבָּת, נוֹסָף לְכָךְ**
49 **שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא**
50 **עִנְיַן הַקְּדֵשָׁה בַּזְּמַן,** היינו זמן
51 מובדל וקדוש **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**
52 **בְּנֵסַח הַהַבְדָּלָה הַמַּבְדִּיל בֵּין**
53 **קֹדֶשׁ לְחֹל כּוּ' בֵּין יוֹם**
54 **הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַّעֲשֶׂה,**
55 **הִנֵּה גַּם בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת יֶשְׁנוֹ**
56 **הַסֵּדֶר [וְהָרֵי סֵדֶר בַּתּוֹרָה** ולא
57 רק דברי התורה עצמם **הוּא גַּם־כֵּן**
58 **תּוֹרָה**[32]**] שֶׁהַתְּחָלַת מַסֶּכֶת**
59 **שַׁבָּת** במשנה **הִיא "יְצִיאוֹת**
60 **הַשַּׁבָּת" כּוּ',** בדיני הוצאה מרשות
61 לרשות בשבת **בְּעִנְיַן רְשׁוּת**
62 **הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים כּוּ',**
63 **שֶׁהַחִלּוּק** ההבדל **בֵּינֵיהֶם** בין
64 הרשויות השונות **הוּא עַל־יְדֵי**
65 **עִנְיַן הַמְּחִצּוֹת. וְכֵן** עניין
66 המחיצות וההבדלות מופיע גם לגבי
67 **הִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת,**
68 **דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, נוֹסָף**
69 **עַל הַחִלּוּק** ההבדל שגם הוא
70 'מחיצה' **בֵּין קָרְבָּנוֹת לְחֻלִּין,**
71 **הֲרֵי בְּקָרְבָּנוֹת גּוּפָא** עצמם **יֵשׁ**
72 **חִלּוּק בֵּין קָרְבָּנוֹת שֶׁבָּאִים מִן**
73 **הַחֻלִּין דַּוְקָא** והוקדשו לשם
74 קרבנות **לְקָרְבָּנוֹת שֶׁקְּדֵשָׁתָם**

---

24) ראה גם ד"ה מקול מחצצים באוה"ת בשלח ע' תרפד ואילך. 25) ראה כלי יקר עה"פ. 26) פ"ג. 27) רבה — פ"י. 28) ח"א לב, א. 29) תולדות כז, כב. 30) ראה פרקי דר"א ספל"ב. ב"ר פס"ה, יט. 31) שמיני יו"ד, יו"ד. 32) ראה פסחים ו, ב. של"ה

ביאור בדרך אפשר

הֵיא מִתּוֹלַדְתָּם, כְּמוֹ בְּכוֹר שֶׁקָּדוֹשׁ מֵרֶחֶם מבלי שיצטרכו להקדיש אותו, **וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנוֹ הַחְלוּק בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים לְקָדְשֵׁי־קָדָשִׁים** וכל ההבדלים הללו הם סוגים שונים של מחיצות הנרמזות בלשון הכתוב 'מחצצים', **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַמְּחִצָּה לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, וְכֵן הַהַבְדָּלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ** היינו מחיצות בין סוגים שונים של קדושה עצמם **[וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ גַּם בִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל** שכולם קדושים **הַהַבְדָּלָה** 'מחיצה' **בֵּין כֹּהֲנִים לִשְׂאָר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[33] וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים]. וְגַם לְאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנָהּ מְחִצָּה וְהַבְדָּלָה זוֹ, יֵשׁ צֹרֶךְ בִּזְהִירוּת שֶׁלֹּא יִהְיֶה עִנְיָן שֶׁל מְעִילָה עַל־יְדֵי עֵרוּב קֹדֶשׁ וְחֹל, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב[34] אִם אֲנִי לֹא אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ גּוֹ' וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי גּוֹ', הַיְנוּ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא קֹדֶשׁ לְחֹל, וְכֵן שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס חֹל לְקֹדֶשׁ, חֵלִין בָּעֲזָרָה (כַּמְּבֹאָר כָּל זֶה בַּמַּאֲמָר).**

וּמְסַיֵּם בִּדְיֵנֵי חֲצָצִים בָּאָדָם, "מְחַצְּצִים" מִלְּשׁוֹן חֲצִיצָה, דְּכַאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ חֲצִיצָה בָּאָדָם, אֲזַי לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה[35]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַטְּבִילָה כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת, שֶׁמִּכְּלָל הַחֻקִּים הוּא (חֻקָּה חָקַקְתִּי גְּזַרְתִּי[36] אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ[37]), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר כוּ' וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר. וְעִנְיַן הַטְּבִילָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל גּוּפוֹ, כּוֹלֵל גַּם "אֶת" הַטָּפֵל לְבָשָׂרוֹ, שֶׁהֵם הַשְּׂעָרוֹת[38] (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[39] שֶׁזֶּהוּ לְעִכּוּבָא מִן הַתּוֹרָה), הַיְנוּ, שֶׁכָּל גּוּפוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹלֶה בַּמַּיִם, "מֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר", דַּעַת הַתּוֹרָה, דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁבָּהֶם מְבַטֵּל הָאָדָם אֶת דַּעְתּוֹ, וְכִדְאִיתָא בַּסְּפָרִים[40] שֶׁ'טְּבִילָה' אוֹתִיּוֹת 'הַבְּטֵל'. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר (וזה לשון הרמב"ם בסיום הלכות מקוואות: "דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואף־על־פי־כן רמז יש בדבר, כשם שהמכוין לבו לטהר כיוון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיוון שהסכים בליבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמיו הרבים, מכל חטא עוון ואשמה יטהרנו אמן").

וְעִנְיַן הַטְּבִילָה של האדם במקווה, כדי להיטהר מטומאה **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל גּוּפוֹ**, היינו שכל הגוף כולו צריך לטבול בתוך המים **כּוֹלֵל גַּם "אֶת"** חלק הגוף **הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, שֶׁהֵם הַשְּׂעָרוֹת[38] (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[39] שֶׁזֶּהוּ** הצורך שגם כל השערות יכנסו לתוך המים **לְעִכּוּבָא** מעכב גם בדיעבד **מִן הַתּוֹרָה** והטובל ושערו נותר מחוץ למים, לא עלתה לו הטבילה), **הַיְנוּ, שֶׁכָּל גּוּפוֹ** על כל חלקיו **צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹלֶה בַּמַּיִם** במובן הרוחני, היינו להיות שקוע לגמרי בתוך **"מֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר", דַּעַת הַתּוֹרָה, דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁבָּהֶם** האדם שקוע בכל מציאותו ובתוכם **מְבַטֵּל הָאָדָם אֶת דַּעְתּוֹ, וְכִדְאִיתָא** וכמובא **בַּסְּפָרִים[40]** ספרי חסידות **שֶׁ'טְּבִילָה' אוֹתִיּוֹת 'הַבְּטֵל'** לרמז שהמשמעות הרוחנית של הטבילה היא התבטלות המציאות האישית של הטובל ב'מי הדעת הטהור'.

חלק תושבע"פ כלל לשונות בתחילתו (תב, ב). לקו"ד ח"א ח, א. סה"ש תרצ"א ע' 262. 33) דברי הימים־א כג, יג. 34) ויצא לא, נב. 35) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"א הי"ב. 36) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. ח. 37) פירש"י ר"פ חוקת (מיומא סז, ב). 38) עירובין ד, ב. 39) הל' מקוואות פ"א ה"ז. 40) סידור (עם דא"ח) קנט, סע"ד.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ דָּבָר הַחוֹצֵץ וּמַפְסִיק בֵּין הָאָדָם וּבֵין מֵי הַתּוֹרָה, שהם 'מי הדעת הטהור' הַיְנוּ, שֶׁנִּשְׁאָר חֵלֶק מסויים בָּאָדָם שֶׁמֵּי הַתּוֹרָה אֵינָם מַגִּיעִים אֵלָיו ולא משפיעים עליו, אֲזַי לֹא עָלְתָה טְבִילָה לְכָל גּוּפוֹ, וּמִמֵּילָא לא התבטל אלא נִשְׁאָר בִּמְצִיאוּתוֹ. וּמִצַּד זֶה כתוצאה מחוסר ביטול שגורם לחיזוק הישות והמציאות של האדם יָכוֹל לִהְיוֹת בִּלְבּוּל וְעֵרוּב בִּכְלָלוּת עִנְיַן הַמְּחִצּוֹת וְהַהַבְדָּלָה שֶׁבֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, בניגוד לכוונה ולמטרה של המחיצות להבדיל בין טמא לטהור דְּכֵינָן שֶׁנִּרְגֶּשֶׁת הַמְּצִיאוּת האישית שֶׁלּוֹ של האדם, וּבִפְרָט שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת הַשֹּׂחַד שֶׁל אַהֲבַת עַצְמוֹ, מאחר שכל אדם אוהב את עצמו הרי בכל מה שנוגע לעצמו הוא משוחד ולא רואה את הדברים נכון, ובלשון הכתוב במשלי "עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה"[41], ובגלל האהבה לעצמו אין האדם רואה ומרגיש בפשעי עצמו ובנגעי עצמו שֶׁעַל זֶה על הטעות בראיית המצב לאשורו בגלל השוחד נֶאֱמַר[42] הַשֹּׂחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים ויגרום לא לראות דברים נכון, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ קוֹרֵאת אוֹתוֹ בְּשֵׁם "חָכָם", וְאֵין חָכָם אֶלָּא בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, וגם כן היה ראוי שיראה את הדברים במבט נכון ואמיתי מִכָּל־מָקוֹם "הַשֹּׂחַד יְעַוֵּר" ויגרום לו לשפוט שפיטה לא נכונה כוּ', וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת בְּוַדָּאוּת ואין זה בטוח שֶׁיֵּאמַר עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר אלא יש חשש שיטעה בפסיקותיו, כִּי מִצַּד הַשֹּׂכֶל האישי שֶׁלּוֹ (שֶׁלֹּא טָבַל "בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר" ולא עבר תהליך של התבטלות אישית), יָכוֹל לבוא לידי טעות ועלול לוֹמַר עַל טָהוֹר טָמֵא, וְעַד שֶׁמִּזֶּה יָכוֹל לָבֹא לדבר חמור עוד יותר לוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר [כַּיָּדוּעַ בְּטַעַם הַצִּוּוּי

1 דָּבָר הַחוֹצֵץ וּמַפְסִיק בֵּין הָאָדָם וּבֵין מֵי הַתּוֹרָה,
2 הַיְנוּ, שֶׁנִּשְׁאָר חֵלֶק בָּאָדָם שֶׁמֵּי הַתּוֹרָה אֵינָם
3 מַגִּיעִים אֵלָיו, אֲזַי לֹא עָלְתָה טְבִילָה לְכָל גּוּפוֹ,
4 וּמִמֵּילָא נִשְׁאָר בִּמְצִיאוּתוֹ. וּמִצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת
5 בִּלְבּוּל וְעֵרוּב בִּכְלָלוּת עִנְיַן הַמְּחִצּוֹת וְהַהַבְדָּלָה
6 שֶׁבֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, דְּכֵינָן שֶׁנִּרְגֶּשֶׁת הַמְּצִיאוּת
7 שֶׁלּוֹ, וּבִפְרָט שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת הַשֹּׂחַד שֶׁל אַהֲבַת
8 עַצְמוֹ, "עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה"[41], שֶׁעַל
9 זֶה נֶאֱמַר[42] הַשֹּׂחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף
10 שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ קוֹרֵאת אוֹתוֹ בְּשֵׁם "חָכָם", וְאֵין
11 חָכָם אֶלָּא בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם "הַשֹּׂחַד
12 יְעַוֵּר" כוּ', וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת בְּוַדָּאוּת
13 שֶׁיֵּאמַר עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר, כִּי מִצַּד
14 הַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ (שֶׁלֹּא טָבַל "בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר"),
15 יָכוֹל לוֹמַר עַל טָהוֹר טָמֵא, וְעַד שֶׁמִּזֶּה יָכוֹל לָבֹא
16 לוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר [כַּיָּדוּעַ בְּטַעַם הַצִּוּוּי "לֹא
17 תוֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"[43], לְפִי שֶׁהָעִנְיָן
18 דְּ"תוֹסֵף" קָשׁוּר עִם הָעִנְיָן דְּ"תִגְרַע", הַיְנוּ,
19 שֶׁמֵּהַהוֹסָפָה יָכוֹל לָבֹא לִידֵי גֵּרָעוֹן[44]], וּמִזֶּה
20 מוּבָן שֶׁכְּדֵי שֶׁעִנְיַן הַמְּחִצּוֹת וְהַהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא
21 לְטָהוֹר יִהְיוּ כִּדְבָעֵי, צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל דִּינֵי
22 חֲצָצִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר הַחוֹצֵץ כְּשִׁטּוּבֵל "בְּמֵי
23 הַדַּעַת הַטָּהוֹר", וְאָז לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא כִּדְבָעֵי,
24 לְלֹא הַשֹּׂחַד שֶׁמִּצַּד מְצִיאוּתוֹ, שֶׁזֶּהוּ "בֵּין
25 מַשְׁאַבִּים", "בֵּין" מִלְּשׁוֹן בִּינָה, שֶׁלְּמוּד וּשְׁאִיבַת
26 מֵי הַתּוֹרָה הִיא בְּאֹפֶן שֶׁמִּתְבּוֹנְנִים וּמְבִינִים
27 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ.
28 וְזֶהוּ "מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים גּוֹ' צִדְקַת
29 פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁבִּפְסוּק זֶה נִרְמָז תֹּכֶן
30 כְּלָלוּת עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
31 וּמִצְוֹת, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמוֹ

ביאור בדרך אפשר

האמור בתורה לגבי שמירת המצוות "לֹא תוֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"[43], ומבואר על כך ששני הציוויים, לא להוסיף ולא לגרוע, קשורים זה בזה לְפִי שֶׁהָעִנְיָן דְּ"תוֹסֵף" שלכאורה מצד עצמו איננו גרוע כל כך קָשׁוּר עִם הָעִנְיָן דְּ"תִגְרַע", הַיְנוּ, שֶׁמֵּהַהוֹסָפָה שלא על פי ציווי ה' יָכוֹל לָבֹא לִידֵי גֵּרָעוֹן[44] והרי חומרת הגירעון ברורה ומובנת. וכך גם בענייננו המטמא את הטהור ומוסיף על דין התורה, עלול לטהר את הטמא ולגרוע מדין התורה], וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכְּדֵי שֶׁעִנְיַן הַמְּחִצּוֹת וְהַהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר יִהְיוּ כִּדְבָעֵי והמחיצות וההבדלות לא ייפגעו, חלילה, צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל דִּינֵי חֲצָצִים, להקפיד על דיני חציצה בטבילה, והמשמעות הרוחנית של הדברים היא להיזהר שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר הַחוֹצֵץ כְּשִׁטּוּבֵל "בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר", אלא הביטול יהיה מושלם וְאָז לְמוּד הַתּוֹרָה שהוא 'טבילה במי הדעת הטהור' הוּא כִּדְבָעֵי, לְלֹא הַשֹּׂחַד שֶׁמִּצַּד מְצִיאוּתוֹ, שֶׁזֶּהוּ לימוד תורה מתוך ביטול, ללא מציאות ויישות עצמית, הנמשל לטבילה כשרה ללא חציצה, "בֵּין מַשְׁאַבִּים", "בֵּין" מִלְּשׁוֹן בִּינָה, הבנה והתבוננות שֶׁלְּמוּד וּשְׁאִיבַת מֵי הַתּוֹרָה על ידי האדם הִיא בְּאֹפֶן שֶׁמִּתְבּוֹנְנִים וּמְבִינִים שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ ובעקבות ההתבוננות וההכרה בכך, הלימוד הוא מתוך ביטול לאלוקות וללא כל תחושה של ישות עצמית.

וְזֶהוּ "מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים גּוֹ' צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", לפי המשמעות הפנימית, שֶׁבִּפְסוּק זֶה נִרְמָז תֹּכֶן כְּלָלוּת עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה בשביל קיום התורה והמצוות על־ידי בני ישראל, נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] בתורה על

41) משלי יו"ד, יב. 42) פ' שופטים טז, יט. 43) פ' ראה יג, א. 44) ראה כלי יקר ואתחנן ד, ב. פירש"י בראשית ג, ג. לקו"ש חכ"ב ע' 288. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

תחילת הבריאה **"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ"**, ומפרשים את המילה "בראשית" ב' ראשית, כלומר, **"בְּרֵאשִׁית"** העולם נברא מראשיתו **בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית"** כפי שנאמר על התורה במשלי 'ראשית דרכו', **וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ "רֵאשִׁית"**[46] כפי שנאמר על בני ישראל בירמיהו 'ראשית תבואתה', **וּבִשְׁבִיל זֶה** קיום התורה והמצוות, **הָיְתָה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה** ממקורה ושורשה העליון באלוקות **לְמַטָּה** לגוף גשמי בעולם הזה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (בַּעַל הַגְּאֻלָּה) בַּתַּנְיָא**[47] **שֶׁהַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן כְּלָל** והירידה של הנשמה למטה היא לצורך תיקון שלה עצמה, **וְלֹא הֵצְרְכָה לֵירֵד לְמַטָּה אֶלָּא כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** החלק בעולם ששייך לכל אחד בפרט. **וְהַיְנוּ,** והתפקיד והשליחות הזו שלשמה ירדה הנשמה למטה קשורה בעניין המחיצות וההבדלות האמור לעיל **שֶׁכְּדֵי לְתַקֵּן וּלְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם** הזה הגשמי שבו עוסק האדם בלימוד התורה וקיום המצוות, **צְרִיכִים לְכֹל־לְרֹאשׁ** עוד לפני שניגשים לביצוע השליחות בפועל **לְהַעֲמִיד מְחִצָּה בֵּינוֹ לְבֵין הָעוֹלָם כֻּלּוֹ,** כלומר, לא להיות שקוע בתוך גשמיות העולם אלא להיפך להקים מחיצה וגדר, במובן הרוחני, בין האדם והעולם **עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּאַבְרָהָם** אבינו (שעל מעלתו המיוחדת נאמר **אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם**[48]) **שֶׁנִּקְרָא** בתורה **אַבְרָם הָעִבְרִי**[49], **עַל־שֵׁם שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מֵעֵבֶר אֶחָד** (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] **וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים) וְהוּא** בצד שאיננו צד הקדושה אברהם אבינו **מֵעֵבֶר אֶחָד**[51] וכאילו יש בינו ובין העולם כולו מחיצה מבדילה, **וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹדֵעַ** כל יהודי, להתנהג כמו אברהם אבינו ולחיות בהכרה **שֶׁהוּא "גּוֹי** עם **אֶחָד בָּאָרֶץ"**[52], נבדל משאר האומות **"עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן"**[53], **וְאֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב כְּלָל עִם הָעוֹלָם. וְנוֹסָף עַל** הצורך של **הַעֲמָדַת הַמְּחִצָּה** המבדילה **בֵּינוֹ** היהודי העובד את ה' **וּבֵין כָּל הָעוֹלָם, הֲרֵי הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹאֵב אֶת הַ"מַּיִם חַיִּים" שֶׁל הַתּוֹרָה** 'טובל' את כל המציאות שלו ב'מים' של התורה **בְּאֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא מַעֲמִיד** מקים ומקיים **אֶת הַמְּחִצּוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הִלְכוֹת שַׁבָּת וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת וְכוּ', כַּנַּ"ל בַּאֲרֻכָּה** כמבואר לעיל כיצד בכל הלכות אלו בא לידי ביטוי נושא המחיצות וההבדלים בין סוגים שונים של דברים.

וְעַל־יְדֵי־זֶה בזכות ה'מחיצות' האמורות **נַעֲשָׂה "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל",** נפעל חיזוק בעם ישראל שהמשל אליו הוא החיים והמגורים בערים פרוזות שלא מוקפות חומה **הַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת הַמַּצָּב דְּהֵכֶף הַהַרְחָבָה** מצב של מיצר ושביה **שֶׁ"חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל"** והפסיקו לגור בערים ללא חומה **מִפַּחַד הָאוֹיֵב, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהָיָה נִשְׁמָע קוֹל הַחִצִּים שֶׁהָיוּ יוֹרִים עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּבוֹאָם לִשְׁאֹב מַיִם (כַּפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּ"מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים"** כמבואר לעיל) מצב שמסמל גם מצב נחות במובן הרוחני **- נַעֲשָׂה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה** גם במובן הרוחני, **שֶׁזֶּהוּ "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם", שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[54] **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ גוֹ', אַזַי וָאוֹלִךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת**[55], **וְכֵן**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁכָּתוּב[45] "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם
2 וְאֵת הָאָרֶץ", "בְּרֵאשִׁית" בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה
3 שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית", וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ
4 "רֵאשִׁית"[46], וּבִשְׁבִיל זֶה הָיְתָה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה
5 לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (בַּעַל הַגְּאֻלָּה)
6 בַּתַּנְיָא[47] שֶׁהַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן
7 כְּלָל, וְלֹא הֵצְרְכָה לֵירֵד לְמַטָּה אֶלָּא כְּדֵי לְתַקֵּן
8 אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וְהַיְנוּ,
9 שֶׁכְּדֵי לְתַקֵּן וּלְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם, צְרִיכִים לְכֹל־
10 לְרֹאשׁ לְהַעֲמִיד מְחִצָּה בֵּינוֹ לְבֵין הָעוֹלָם כֻּלּוֹ,
11 עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּאַבְרָהָם (אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם[48]
12 שֶׁנִּקְרָא אַבְרָם הָעִבְרִי[49], עַל־שֵׁם שֶׁכָּל הָעוֹלָם
13 כֻּלּוֹ מֵעֵבֶר אֶחָד (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
14 שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים) וְהוּא מֵעֵבֶר אֶחָד[51],
15 וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא "גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ"[52], "עַם
16 לְבָדָד יִשְׁכּוֹן"[53], וְאֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב כְּלָל עִם הָעוֹלָם.
17 וְנוֹסָף עַל הַעֲמָדַת הַמְּחִצָּה בֵּינוֹ וּבֵין כָּל הָעוֹלָם,
18 הֲרֵי הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹאֵב אֶת הַ"מַּיִם חַיִּים"
19 שֶׁל הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא מַעֲמִיד אֶת
20 הַמְּחִצּוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, שֶׁזֶּהוּ
21 עִנְיַן הִלְכוֹת שַׁבָּת וְהִלְכוֹת חֲגִיגָה וּמְעִילוֹת וְכוּ',
22 כַּנַּ"ל בַּאֲרֻכָּה. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ
23 בְּיִשְׂרָאֵל", הַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת הַמַּצָּב דְּהֵכֶף הַהַרְחָבָה
24 שֶׁ"חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל" מִפַּחַד הָאוֹיֵב, וְעַד כְּדֵי
25 כָּךְ, שֶׁהָיָה נִשְׁמָע קוֹל הַחִצִּים שֶׁהָיוּ יוֹרִים עַל
26 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּבוֹאָם לִשְׁאֹב מַיִם (כַּפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט
27 בְּ"מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים") — נַעֲשָׂה
28 מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, שֶׁזֶּהוּ "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ
29 בְּיִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם", שֶׁכָּל
30 זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,
31 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי
32 תִּשְׁמְרוּ גוֹ', אַזַי וָאוֹלִךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת[55], וְכֵן

---

45) בראשית א, א. 46) פירש"י ורמב"ן עה"פ. 47) פל"ז (מח, ב). 48) יחזקאל לג, כד. 49) לך־לך יד, יג. 50) נח יא, א. וראה פירש"י שם. 51) ב"ר ספמ"ב. 52) שמואל־ב ז, כג. דברי הימים־א יז, כא. 53) בלק כג, ט. 54) ר"פ בחוקותי (כו, ג). 55) שם, יג.

ביאור בדרך אפשר

בקומה זקופה וכאשר המצב הבטחוני הוא מצב של הרחבה אין צורך בחומות לצורך שמירה והגנה, **וְכֵן** מלבד הברכה 'ואולך אתכם קוממיות', על ידי לימוד התורה וקיום המצוות מקבלים גם את **כָּל הַבְּרָכוֹת הַמְנוּיוֹת** בפרשת בחוקותי **לִפְנֵי־זֶה, כּוֹלֵל גַּם** "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ"[56], **וּמִמֵּילָא אֵין מָקוֹם לְעִנְיָן שֶׁל פַּחַד וּמוֹרָא** מפני האויבים, **וְלָכֵן מִתְבַּטֵּל הַמַּצָּב דְ"חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל"** הפסקה של ערים פרוזות ומגורים רק בערים מוקפות חומה **וְנַעֲשָׂה "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל"** וחוזרים לגור בערים ללא חומה, וגם ברוחניות המצב הוא של הרחבה וחוזק.

ה) **אָמְנָם** כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", כְּפִי שֶׁהָיָה בִּזְמַן דְּבוֹרָה הַנְּבִיאָה, וְעַד לַשְׁלֵמוּת בָּזֶה שֶׁתִּהְיֶה בִּזְמַן הַגְּאוּלָה שֶׁאָז "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַיִם", צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" כְּפִרוּשׁ חֲכָמֵינוּ ז"ל "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת". וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יְכוֹלִים יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כּוֹלֵל גַּם בְּרוּר נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁכְּדֵי לְהָאִיר לְמָקוֹם רָחוֹק בְּיוֹתֵר בְּגַשְׁמִיּוּת, לֹא מַסְפִּיק אוֹר הַנֵּר שֶׁנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יֵשׁ צָרֵךְ בְּכַמָּה נֵרוֹת, וְעַד לַאֲבוּקָה, וְעַד לִמְדוּרָה, שֶׁעַל־יָדָהּ דַּוְקָא יַגִּיעַ הָאוֹר וְיָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ הַנִּמְצָא בְּמָקוֹם רָחוֹק, כֵּן הוּא גַּם בְּ"נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר"[57], שֶׁכְּדֵי לְבָרֵר נִצּוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם רָחוֹק בְּיוֹתֵר, צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, בְּדֶגְמַת אֲבוּקָה וּמְדוּרָה גְּדוֹלָה שֶׁמִּתְקַבְּצִים אֵלֶיהָ גַּם הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִחוּק מָקוֹם, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב בֵּיהּ "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הֲוָיָ"[58], אִישׁ מְנוּחָה גּוֹ' וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט גּוֹ' בִּימָיו"[59], שֶׁאָז סִיְּהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא[60], שֶׁהָיָה גִּלּוּי אֶלְקוּת בָּעוֹלָם (וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּנֶּפֶשׁ), הִנֵּה מִצַּד רִבּוּי הָאוֹר שֶׁהֵאִיר בִּמְקוֹמוֹ הוּא, בָּאָה מַלְכַּת שְׁבָא וְכָל הָעַמִּים וְהֵבִיאוּ לִשְׁלֹמֹה אֶת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּעִנְיָנֵיהֶם כּוּ'[61], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גֻּלִּינוּ מֵאַרְצֵנוּ"[62], וְנִתְמַעֲטוּ הַלְּבָבוֹת כּוּ', שֶׁאֵין בַּנֶּפֶשׁ

ביאור בדרך אפשר

יֵשׁ צֹרֶךְ בְּכַמָּה נֵרוֹת ורק נרות רבים מפיצים אור למרחקים, **וְעַד לַאֲבוּקָה, וְעַד לִמְדוּרָה,** שיש להם אור גדול יותר מאור הנר **שֶׁעַל־יָדָהּ** באמצעות האבוקה והמדורה **דַּוְקָא יַגִּיעַ הָאוֹר** ויתפשט הרבה **וְיָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ הַנִּמְצָא בְּמָקוֹם רָחוֹק, כֵּן הוּא גַּם בְּ"נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר"**[57], המאירים באור רוחני **שֶׁכְּדֵי לְבָרֵר** לתקן ולהעלות **נִצּוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם רָחוֹק בְּיוֹתֵר, צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹר** רוחני, אור של תורה ומצוות, **גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, בְּדֶגְמַת אֲבוּקָה וּמְדוּרָה גְּדוֹלָה** ומקבלים ממנה אור **גַּם הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִחוּק מָקוֹם, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן שְׁלֹמֹה** המלך, **דִּכְתִיב בֵּיהּ** שכתוב בו **"וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הֲוָיָ"**[58], **אִישׁ מְנוּחָה גּוֹ' וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט גּוֹ' בִּימָיו"**[59], **שֶׁאָז** המצב הרוחני של עם ישראל היה מושלם, וכדברי הזוהר השלימות הזו נמשלה למצב בו **סִיְּהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא**[60], הירח עומד בשלימותו, כמצב הירח באמצע החודש, **שֶׁהָיָה גִּלּוּי אֶלְקוּת בָּעוֹלָם (וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּנֶּפֶשׁ** של כל אחד מבני ישראל), **הִנֵּה מִצַּד רִבּוּי הָאוֹר** הגדול והחזק **שֶׁהֵאִיר** שלמה המלך **בִּמְקוֹמוֹ הוּא,** מבלי שיצא ממקומו והלך למרחקים, **בָּאָה מַלְכַּת שְׁבָא** ממדינה רחוקה **וְכָל הָעַמִּים** האחרים **וְהֵבִיאוּ לִשְׁלֹמֹה אֶת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּעִנְיָנֵיהֶם כּוּ'**[61], וכך ניצוצות הקדושה ש'נפלו' במקומות רחוקים ביותר תוקנו והתעלו **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר** המצב הרוחני של בני ישראל ירוד, במצב של **"מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גֻּלִּינוּ מֵאַרְצֵנוּ"**[62], **וְנִתְמַעֲטוּ הַלְּבָבוֹת כּוּ',** ואין בהם אור רוחני

---

56) שם, ו. 57) משלי ו, כג. 58) דברי הימים־א כט, כג. 59) שם כב, ט. 60) ראה זח"א קנ, א. רכה, ב. שמו"ר פט"ו, כו. 61) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. המשך תער"ב ח"ב ע' תשסט. 62) תפילת מוסף דיו"ט.

ביאור בדרך אפשר

המאיר בתוקף **שֶׁאֵין בַּנֶּפֶשׁ** של היהודי **וּבָעוֹלָם** בכלל **גִּלּוּי אֱלִקוּת** כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן שְׁלֹמֹה, **וַאֲפִילוּ לֹא** גילוי אלוקות ברמה פחותה מזו **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרָיו** אחרי שלמה המלך, **אֶלָּא אֲלִקוּת הוּא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר בָּעוֹלָם,** העולם הוא חומרי ומגושם ולכן הוא מכסה ומסתיר על האור האלוקי שקיים בתוכו ומחייה אותו **וַעֲבוֹדָתוֹ** הרוחנית **שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **בָּאָה לוֹ בְּקֹשִׁי וּבִיגִיעָה גְּדוֹלָה, וְאִם־כֵּן נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה** שנשאלה לעיל **אֵיךְ יוּכַל לִהְיוֹת בְּרוּר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ"צְדָקָה עֲשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת, אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבֶּרְיָא וְאֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְסַרְמַטְיָא"[63], ולמעשה יהודים מפוזרים במדינות רבות ברחבי העולם, **הַיְנוּ, שֶׁהַקָּבָּ"ה מֵבִיא אֶת הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **סָמוּךְ לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָא נְצוּץ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בִּיכָלְתּוֹ** הודות לקרבה **לְמַלֵּא תַּפְקִידוֹ וּשְׁלִיחוּת נִשְׁמָתוֹ בְּעָלְמָא־דֵּין** בעולם הזה **אֲפִילוּ לְפִי עֶרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ הוּא,** גם ברמה הנמוכה יחסית שבה הוא מסוגל לעבוד את ה' **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה נַעֲלִים שֶׁלָּאוּ כָּל מוֹחָא סָבִיל דָּא',** לא כל מוח סובל זאת, כלשון הזוהר לגבי דברים עמוקים במיוחד, כלומר דברים נעלים במיוחד שרק יחידי סגולה מסוגלים לעשות **אֶלָּא** גם **בִּהְיוֹתוֹ לָבוּשׁ בִּלְבוּשֵׁי חֹל בְּרוּחָנִיּוּת, בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם,** גם במצב הזה **הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּת נִשְׁמָתוֹ** ומברר ומעלה את הניצוצות ופועל בירור ותיקון של העולם **עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים, וְדוֹחֶה אֶת הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים,** וכך מתבררים גם הדברים המותרים על־ידי השימוש בהם, והדברים האסורים על־ידי אי השימוש בהם **וּמִתְנַהֵג עַל־פִּי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעוֹמֵד בַּנִּסְיוֹנוֹת הַמְיֻחָדִים שֶׁבִּזְמַן וּבְמָקוֹם זֶה** שבו הוא נמצא כעת, **וְאָז "מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם" כו',** על אף שלכאורה זו עבודת ה' ברמה נמוכה יחסית, הקדוש־ברוך־הוא מחשיב את זה לדבר נעלה **הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּמַצָּב שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַדּוֹרוֹת, הִנֵּה גַּם עַל־יְדֵי הַנֵּר ("נֵר הַוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם"[64]) הַקָּטָן שֶׁלּוֹ, נַעֲשֶׂה בְּרוּר וְהַעֲלָאַת הַנִּצּוֹצוֹת, וְעַד שֶׁמִּתְכַּלְּלִים בַּקְּדֻשָּׁה.**

ו) וְהִנֵּה נוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ בְּתֹבֶת "(צִדְקַת) פִּרְזוֹנוֹ (בְּיִשְׂרָאֵל)" מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר, "שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", לַהֲבִיאָם אֶל הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הַנִּצּוֹצוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרְרָם גַּם אפילו **עַל־יְדֵי נֵר קָטָן,** כמבואר לעיל בארכות, **יֶשְׁנוֹ עוֹד עִנְיָן שֶׁל פִּזּוּר, וְהוּא עִנְיָן פִּזּוּר וּבִזְבּוּז הָאוֹצָרוֹת** הרוחניים **כו', כְּדִלְקַמָּן** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה גם לאחר הביאור האמור שבירור ותיקון העולם בדורות האחרונים מתבצע גם על ידי עבודת ה' ברמה נמוכה יחסית, **עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, כֵּיצַד נַעֲשֵׂית** מתבצעת **וּפוֹעֶלֶת** ומשפיעה **הָעֲבוֹדָה** הרוחנית של בני ישראל **בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַלְּבָבוֹת, וְכָל עִנְיָן בָּא בְּקֹשִׁי גָּדוֹל וְכו', וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר** בלשון הזוהר **"מָטוּ רַגְלִין בְּרַגְלִין, כְּדֵין אָתֵי**

---

1 וּבָעוֹלָם גִּלּוּי אֱלִקוּת כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן שְׁלֹמֹה,
2 וַאֲפִילוּ לֹא כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרָיו, אֶלָּא
3 אֲלִקוּת הוּא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר בָּעוֹלָם, וַעֲבוֹדָתוֹ
4 שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי בָּאָה לוֹ בְּקֹשִׁי וּבִיגִיעָה
5 גְּדוֹלָה, וְאִם־כֵּן נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה אֵיךְ יוּכַל לִהְיוֹת
6 בְּרוּר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ"צְדָקָה
7 עֲשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת, אֶחָד
8 מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבֶּרְיָא וְאֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה
9 לְסַרְמַטְיָא"[63], הַיְנוּ, שֶׁהַקָּבָּ"ה מֵבִיא אֶת הָאִישׁ
10 הַיִּשְׂרְאֵלִי סָמוּךְ לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָא נְצוּץ הַקְּדֻשָּׁה
11 שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בִּיכָלְתּוֹ לְמַלֵּא
12 תַּפְקִידוֹ וּשְׁלִיחוּת נִשְׁמָתוֹ בְּעָלְמָא־דֵּין אֲפִילוּ
13 לְפִי עֶרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ הוּא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְעִנְיְנֵי
14 עֲבוֹדָה נַעֲלִים שֶׁלָּאוּ כָּל מוֹחָא סָבִיל דָּא', אֶלָּא
15 בִּהְיוֹתוֹ לָבוּשׁ בִּלְבוּשֵׁי חֹל בְּרוּחָנִיּוּת, בְּחַיֵּי
16 הַיּוֹם־יוֹם, הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּת נִשְׁמָתוֹ
17 עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים,
18 וְדוֹחֶה אֶת הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, וּמִתְנַהֵג עַל־פִּי
19 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעוֹמֵד בַּנִּסְיוֹנוֹת הַמְיֻחָדִים
20 שֶׁבִּזְמַן וּבְמָקוֹם זֶה, וְאָז "מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם"
21 כו', הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּמַצָּב שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַדּוֹרוֹת, הִנֵּה
22 גַּם עַל־יְדֵי הַנֵּר ("נֵר הַוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם"[64]) הַקָּטָן
23 שֶׁלּוֹ, נַעֲשֶׂה בְּרוּר וְהַעֲלָאַת הַנִּצּוֹצוֹת, וְעַד
24 שֶׁמִּתְכַּלְּלִים בַּקְּדֻשָּׁה.
25 ו) וְהִנֵּה נוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ בְּתֹבֶת "(צִדְקַת)
26 פִּרְזוֹנוֹ (בְּיִשְׂרָאֵל)" מִלְּשׁוֹן פִּזּוּר,
27 "שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", לַהֲבִיאָם אֶל הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ
28 נִמְצָאִים הַנִּצּוֹצוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרְרָם גַּם עַל־יְדֵי
29 נֵר קָטָן, יֶשְׁנוֹ עוֹד עִנְיָן שֶׁל פִּזּוּר, וְהוּא עִנְיָן פִּזּוּר
30 וּבִזְבּוּז הָאוֹצָרוֹת כו', כְּדִלְקַמָּן.
31 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, כֵּיצַד נַעֲשֵׂית וּפוֹעֶלֶת הָעֲבוֹדָה
32 בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַלְּבָבוֹת, וְכָל עִנְיָן בָּא בְּקֹשִׁי
33 גָּדוֹל וְכו', וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר "מָטוּ רַגְלִין בְּרַגְלִין, כְּדֵין אָתֵי אָתֵי

---

63) לשון חז"ל – שהש"ר פ"ב, ח (ב) – ע"פ גירסת הרד"ל שם (הובא בעץ יוסף שם). 64) משלי כ, כז.

ביאור בדרך אפשר

רגליים מגיעות לרגליים (ביטוי שמתאר ירידה למטה ביותר) **כְּדֵין אָתֵי מְשִׁיחָא"**[65], אזי בא משיח **הֵינוּ, שֶׁהַדּוֹר הָאַחֲרוֹן, דָּרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא,** הדור של עקבות המשיח, כלומר הדור של סוף הגלות, הקרוב לביאת המשיח, **שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בּוֹ** בדור הזה **כָּל הַסִּימָנִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּגְּמָרָא סוֹף מַסֶּכֶת סוֹטָה,** שבהם מתאפיין הדור הזה (וכך נאמר שם: "בעקבות משיחא חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פרייה והיין ביוקר, ומלכות תיהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להישען על אבינו שבשמים"), **"אַכְשׁוּר דָּרָא" בִּתְמִיהָה**[66], **הִנֵּה דַּוְקָא דּוֹר זֶה יִהְיֶה הַדּוֹר שֶׁיָּבִיא אֶת הַמָּשִׁיחַ? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר 'בַּעַל הַגְּאֻלָּה'** אדמו"ר הזקן שי"ט כסלו הוא יום גאולתו ממאסרו (בשנת תקנ"ט) **בַּאֲרֻכָּה בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **"צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ"** משנת תקס"ט[67], **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בתוכן דומה מבואר גם **בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ" לְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי**[68], **וּבְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ" לְהַ'צֶּמַח צֶדֶק' (שֶׁנִּדְפַּס בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח**[69]**), שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה, הִנֵּה בְּשָׁעָה שֶׁהַמִּלְחָמָה נַעֲשֵׂית קָשָׁה בְּיוֹתֵר, אֲזַי הַמֶּלֶךְ מְפַזֵּר וּמְבַזְבֵּז אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבִּשְׁעַת שָׁלוֹם אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּאוֹצָרוֹת וַאֲפִילוּ אֵינוֹ מַרְאֶה אוֹתָם, לְהִיוֹתָם הוֹן יָקָר מִכָּל יָקָר, שֶׁאָצַר הוּא וְאָצְרוּ אֲבוֹתָיו וַאֲבוֹת אֲבוֹתָיו, מִכָּל־מָקוֹם בִּשְׁבִיל הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה, פּוֹתֵחַ הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו, וְלֹא רַק שֶׁמַּרְאֶה אוֹתָם וְנוֹתֵן מֵהֶם כוּ', אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁל פִּזּוּר וּבִזְבּוּז, כְּדֵי לִקְנוֹת בָּהֶם כְּלֵי זַיִן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, עִנְיָנִים פְּחוּתִים לֹא רַק בְּעֶרֶךְ הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרִים אֶלָּא גַּם בְּעֶרֶךְ שְׁאָר הָעִנְיָנִים, וְכָל זֶה כְּדֵי לִפְעֹל אֶת הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּעִנְיַן הַפִּזּוּר, שֶׁבִּפְרָט אֶחָד הוּא הֵפֶךְ הָעִנְיָן דְּ"פִּרְזוֹן" ("עָרֵי הַפְּרָזוֹת"). דְּהִנֵּה, גַּם "פִּזּוּר" וְגַם "פִּרְזוֹן" מוֹרִים עַל הֶעְדֵּר הַהַגְבָּלָה, כִּי "עָרֵי הַפְּרָזוֹת" שֶׁאֵינָן מֻקָּפוֹת חוֹמָה - אֵין בָּהֶן הַגְבָּלַת הַחוֹמָה, וְכֵן "פִּזּוּר" הוּא נְתִינָה שֶׁהִיא הֵפֶךְ הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל. אָמְנָם, יֵשׁ גַּם חִלּוּק בֵּינֵיהֶם, שֶׁעִנְיַן

ביאור בדרך אפשר

לנצח במלחמה למרות הקושי הרב **מְפַזֵּר וּמְבַזְבֵּז אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו** כדי להשיג את הניצחון המיוחל. **וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבִּשְׁעַת שָׁלוֹם** כשאין מלחמה בה עליו לנצח **אֵינוֹ נוֹגֵעַ** המלך **בָּאוֹצָרוֹת** ולא משתמש בהם **וַאֲפִילוּ אֵינוֹ מַרְאֶה אוֹתָם** לאף אחד, **לְהִיוֹתָם הוֹן יָקָר מִכָּל יָקָר** שצריך לשמור עליו היטב, **שֶׁאָצַר הוּא** המלך עצמו **וְאָצְרוּ אֲבוֹתָיו וַאֲבוֹת אֲבוֹתָיו** לאורך שנים רבות, **מִכָּל־מָקוֹם בִּשְׁבִיל הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה, פּוֹתֵחַ הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו** שבזמן שלום הם חתומים וגנוזים, **וְלֹא רַק שֶׁמַּרְאֶה אוֹתָם** לאחרים **וְנוֹתֵן מֵהֶם** לאנשי הצבא כדי שינצחו במלחמה **כוּ', אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁל פִּזּוּר וּבִזְבּוּז, כְּדֵי לִקְנוֹת בָּהֶם כְּלֵי זַיִן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, עִנְיָנִים פְּחוּתִים לֹא רַק בְּעֶרֶךְ הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרִים אֶלָּא גַּם בְּעֶרֶךְ שְׁאָר הָעִנְיָנִים** דברים רגילים שאינם הון יקר כמו האוצרות, **וְכָל זֶה** כל הפיזור והבזבוז של האוצרות הוא **כְּדֵי לִפְעֹל אֶת הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּעִנְיַן הַפִּזּוּר, שֶׁבִּפְרָט אֶחָד בהיבט מסויים **הוּא הֵפֶךְ הָעִנְיָן דְּ"פִּרְזוֹן" ("עָרֵי הַפְּרָזוֹת"** שאינן מוקפות חומה). **דְּהִנֵּה, גַּם "פִּזּוּר"** ובזבוז **וְגַם "פִּרְזוֹן"** ללא חומה **מוֹרִים עַל הֶעְדֵּר הַהַגְבָּלָה, כִּי "עָרֵי הַפְּרָזוֹת" שֶׁאֵינָן מֻקָּפוֹת חוֹמָה - אֵין בָּהֶן הַגְבָּלַת הַחוֹמָה, וְכֵן "פִּזּוּר" הוּא נְתִינָה** גדולה ונדיבה במיוחד **שֶׁהִיא הֵפֶךְ הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל** ומבחינה זו 'פיזור' ו'פרזון' דומים זה לזה. **אָמְנָם,** מצד שני, **יֵשׁ גַּם חִלּוּק** הבדל **בֵּינֵיהֶם, שֶׁעִנְיַן**

---

65) זח"ב רנח, א ובפי' הרמ"ז. 66) יבמות לט, ב ובפירש"י. וש"נ. 67) נדפס בתו"ח בשלח שמט, ב ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א רלט, סע"ד ואילך). ועם הגהות כו' – אוה"ת בשלח ע' תרפה ואילך. 68) תו"ח בשלח שכב, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א רכא, ד ואילך). וראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתקפט ואילך. שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"ב פ, ד ואילך. 69) ע' עתר ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ה״פְּרָזוֹן״ העדר חומה המקיפה את העיר אֵינוֹ אֶלָּא הֲסָרַת הַחוֹמָה שֶׁל הָעִיר, אֲבָל הָעִיר עַצְמָהּ נִשְׁאֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ בו עמדה גם כשהיתה מוקפת חומה, וְאַדְרַבָּה, שֶׁעוֹמֶדֶת בִּמְקוֹמָהּ בְּיֶתֶר בִּסּוּס וְהִתְיַסְּדוּת, עוד יותר מאשר הייתה קודם לכן, כשהייתה מוקפת חומה, כי כעת העיר היא בְּמַצָּב שֶׁל מְנוּחָה,

כֵּיוָן שֶׁאֵין צֹרֶךְ בַּהֲגָנָה מִפְּנֵי אוֹיֵב. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַפִּזּוּר וְהַבִּזְבּוּז הוּא בְּאֹפֶן שֶׁמּוֹצִיאִים אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּמְקוֹמָם במקומות סגורים וגנוזים, וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר, וְהַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ הָיוּ לפני הפיזור והבזבוז בִּרְשׁוּתוֹ וּבִמְקוֹמוֹ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת הָאוֹצָרוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר עד שבא זמן הבזבוז ״עַיִן לֹא רָאֲתָה״ אוֹתָם מִלְּבַד הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ - מְבַזְבְּזִים וּמְפַזְּרִים אוֹתָם עַד שמגיעים לְמָקוֹם רָחוֹק.

וממשיך ומבאר את המשמעות של ההבדל בין ערי פרזות הנמצאות במקומן, לבזבוז אוצרות כך שהדברים היקרים יגיעו רחוק, כפי שהוא בפנימיות ורוחניות הדברים.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּדְּרוּשִׁים הנ״ל, שֶׁבַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים נִתְּנוּ לכל יהודי כֹּחוֹת מְיֻחָדִים שלא ניתנו בדורות הקודמים, וּבִפְרָט הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירַת־נֶפֶשׁ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ לַעֲמֹד בִּפְנֵי כָּל הַגְּזֵרוֹת וּשְׁמָדוֹת והניסיונות הקשים שקיימים דווקא בדורות האחרונים, וּלְהַמְשִׁיךְ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת למרות כל הקשיים, וּכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה בדרך כלל, עבודת ה׳ בדורות האחרונים הֵיא מְצַד מִדַּת הַנִּצָּחוֹן, הרצון והצורך להתגבר על ההעלמות וההסתרים ולנצח אותם הַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָן כַּמָּה שְׁאֵלוֹת ספיקות ומבוכות, הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, אֵינוֹ נִכְנָס לְוִכּוּחַ וְשַׁקְלָא־וְטַרְיָא עַל־פִּי שֵׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה, שֶׁלָּכֵן מִתְנַהֵג עַל־פִּי רְצוֹן הָעֲבוֹדָה בדרך כלל, עבודת ה׳ בדורות האחרונים הֵיא מְצַד מִדַּת הַנִּצָּחוֹן, הרצון והצורך להתגבר על ההעלמות וההסתרים ולנצח אותם הַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָן כַּמָּה שְׁאֵלוֹת ספיקות ומבוכות, הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, אֵינוֹ נִכְנָס לְוִכּוּחַ

ביאור בדרך אפשר

1 ה״פְּרָזוֹן״ אֵינוֹ אֶלָּא הֲסָרַת הַחוֹמָה שֶׁל הָעִיר,
2 אֲבָל הָעִיר עַצְמָהּ נִשְׁאֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ, וְאַדְרַבָּה,
3 שֶׁעוֹמֶדֶת בִּמְקוֹמָהּ בְּיֶתֶר בִּסּוּס וְהִתְיַסְּדוּת, בְּמַצָּב
4 שֶׁל מְנוּחָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין צֹרֶךְ בַּהֲגָנָה מִפְּנֵי אוֹיֵב.
5 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַפִּזּוּר וְהַבִּזְבּוּז הוּא בְּאֹפֶן
6 שֶׁמּוֹצִיאִים אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּמְקוֹמָם,
7 וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר, וְהַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה
8 שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּתוֹ וּבִמְקוֹמוֹ, וּבִפְרָט
9 כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת הָאוֹצָרוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר
10 ״עַיִן לֹא רָאֲתָה״ אוֹתָם מִלְּבַד הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ —
11 מְבַזְבְּזִים וּמְפַזְּרִים אוֹתָם עַד לְמָקוֹם רָחוֹק.
12 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּדְּרוּשִׁים הנ״ל,
13 שֶׁבַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים נִתְּנוּ כֹּחוֹת
14 מְיֻחָדִים, וּבִפְרָט הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירַת־נֶפֶשׁ, שֶׁעַל־
15 יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ לַעֲמֹד בִּפְנֵי כָּל הַגְּזֵרוֹת וּשְׁמָדוֹת
16 רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וּלְהַמְשִׁיךְ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
17 הַמִּצְוֹת, וּכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה הֵיא מְצַד מִדַּת
18 הַנִּצָּחוֹן, הַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָן כַּמָּה שְׁאֵלוֹת,
19 הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, אֵינוֹ נִכְנָס לְוִכּוּחַ וְשַׁקְלָא־
20 וְטַרְיָא עַל־פִּי שֵׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה, אֶלָּא אוֹמֵר
21 שֶׁכָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְלָכֵן מִתְנַהֵג עַל־פִּי רְצוֹן
22 וְצִוּוּי הַתּוֹרָה, וְלֹא נוֹגֵעַ לוֹ שׁוּם דָּבָר, גַּם לֹא
23 הָרָצוֹן וְהַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה שֶׁלּוֹ, כַּעֲבוֹדַת הָעֶבֶד
24 שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן [וְעַד שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא
25 עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בִּירוּשַׁלְמִי[70] אוֹדוֹת רַבִּי מַתַּנְיָא,
26 ״דְּכַד הֲוָה מָטֵי לְמוֹדִים, הֲוָה כָּרַע מִגַּרְמֵיהּ״, אַף
27 שֶׁמַּחְשַׁבְתּוֹ הָיְתָה טְרוּדָה בְּעִנְיָן אַחֵר[71],
28 שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא מִצַּד מִדַּת הַנִּצָּחוֹן, כְּמוֹ
29 שֶׁכָּתוּב[72] נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם,
30 שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן אֵינוֹ עַל־פִּי שֵׂכֶל הֲבָנָה
31 וְהַסְבָּרָה, שֶׁלָּכֵן מְבַזְבֵּז אֶת הַכֹּחוֹת בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ
32 בַּמִּלְחָמָה, מִבְּלִי לְחַשֵּׁב וּלְשַׁעֵר עַל־פִּי שֵׂכֶל אִם
33 כְּדַאי הַדָּבָר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא לְמַעְלָה [דְּכֵינָן שֶׁ״אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם״[73], עַל־שֵׁם

ביאור בדרך אפשר

45 וְשַׁקְלָא־וְטַרְיָא ודיון עַל־פִּי שֵׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה, כלומר,
46 ההתייחסות לכך איננה בכלים וחישובים של שכל והגיון אֶלָּא אוֹמֵר היהודי
47 העומד מול הניסיונות שֶׁכָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְלָכֵן מִתְנַהֵג עַל־פִּי רְצוֹן
48 וְצִוּוּי הַתּוֹרָה, וְלֹא נוֹגֵעַ לוֹ שׁוּם דָּבָר, מבלי להתחשב בשום קושי גַּם
49 אפילו לֹא הָרָצוֹן וְהַהֲבָנָה
50 וְהַהַשָּׂגָה שֶׁלּוֹ מבלי להתחשב
51 אפילו ברצון ובהבנה האישיים שלו,
52 כַּעֲבוֹדַת הָעֶבֶד שֶׁעוֹשֶׂה אֶת
53 רְצוֹן הָאָדוֹן ואיננו מערב בעבודתו
54 רצונות אישיים משלו [וְעַד
55 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ של היהודי העובד את ה׳
56 היא מתוך מסירות והתבטלות לרצון ה׳
57 עד כדי כך שהעבודה הִיא עַל־דֶּרֶךְ
58 שֶׁמָּצִינוּ בִּירוּשַׁלְמִי[70] אוֹדוֹת
59 רַבִּי מַתַּנְיָא, ״דְּכַד הֲוָה מָטֵי
60 לְמוֹדִים, הֲוָה כָּרַע מִגַּרְמֵיהּ״,
61 שכאשר היה מגיע לברכת ׳מודים׳
62 בתפילת ׳שמונה־עשרה׳ היה כורע
63 מעצמו, אַף שֶׁמַּחְשַׁבְתּוֹ הָיְתָה
64 טְרוּדָה בְּעִנְיָן אַחֵר[71] וזאת מאחר
65 שהרצונות שלו והמציאות שלו היו
66 בטלים לרצון ה׳], שֶׁהַנְהָגָה זוֹ של
67 מסירות לעבודת ה׳ מעל ומעבר
68 למתחייב על־פי השכל הִיא מְצַד
69 מִדַּת הַנִּצָּחוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[72]
70 בספר שמואל לגבי הקדוש־ברוך־הוא
71 נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא
72 יִנָּחֵם, והלשון ״נצח ישראל״ רומז על
73 מידת הניצחון שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן
74 הַנִּצָּחוֹן הרצון החזק לנצח במלחמה
75 אֵינוֹ עַל־פִּי שֵׂכֶל הֲבָנָה
76 וְהַסְבָּרָה, שֶׁלָּכֵן מאחר שכל עניין
77 הניצחון הוא על־שכלי מְבַזְבֵּז היהודי
78 העובד את ה׳ אֶת הַכֹּחוֹת ומשתמש
79 בכוח המסירות־נפש בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ
80 בַּמִּלְחָמָה, מִבְּלִי לְחַשֵּׁב
81 וּלְשַׁעֵר עַל־פִּי שֵׂכֶל אִם כְּדַאי
82 הַדָּבָר מבלי לקחת בחשבון שיקולים
83 של תועלת.
84 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא לְמַעְלָה
85 באלוקות [דְּכֵינָן שֶׁ״אַתֶּם קְרוּיִין
86 אָדָם״[73], נאמר בנבואת יחזקאל

70) ברכות פ״ב סה״ד. 71) פני משה שם. 72) שמואל־א טו, כט. 73) יחזקאל לד, לא. יבמות סא, רע״א.

ביאור בדרך אפשר

"ואתן [בני ישראל] צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם" ועל כך אמרו חכמינו ז"ל בגמרא "אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם" (ולכן קברי עובדי כוכבים לא מטמאים), ובני ישראל נקראים 'אדם' **עַל־שֵׁם אֲדַמֶּה לָעֶלְיוֹן**[74], כי הם דומים לקדוש־ברוך־הוא, **הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם לְמַעְלָה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה,** כמו כל שאר ענייני האדם הקיימים גם למעלה], ומפרט מהו ענין הניצחון למעלה באלוקות **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[75] בישעיה, לעתיד לבוא, כאשר בני ישראל יראו כיצד הקדוש־ברוך־הוא עושה נקמה באדום, הם יאמרו **מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים** בבגדים צבועים מפני המלחמה **מִבָּצְרָה וְגוֹ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמִּלְחָמָה שֶׁעוֹשֶׂה הַקָּבָּ"ה בֶּאֱדוֹם, וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם יֵשׁ לֶאֱדוֹם, שֶׁבִּגְלַל זֶה יִצְטָרֵךְ הַקָּבָּ"ה לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּלְחָמָה יִצְטָרֵךְ לִהְיוֹת** כלשון המשך הנבואה בישעיה **עִנְיַן "כָּל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי"**[76], הבגדים העליונים מתלכלכים, כביכול, **הֵינוּ, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁ"אֶלֵּקֵיכֶם כֹּהֵן הוּא"**[77], (כדברי הגמרא – אמר לו אותו המין לרבי אבהו, אלוקיכם כהן הוא שכתוב "ויקחו לי תרומה", וכשקבר את משה במה טבל, ואם תאמר במים, הרי כתוב "מי מדד בשעלו מים". אמר לו: באש טבל שכתוב "כי הנה ה' באש יבא". והאם טבילה באש עולה, אמר לו: אדרבה, עיקר טבילה היא באש, שכתוב "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים"), ולכהן אסור להיטמא, **מִכָּל־מָקוֹם נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ** אצל הקדוש־ברוך־הוא **כְּבִיכוֹל עִנְיָן שֶׁל הֵפֶךְ הַטָּהֲרָה ("כָּל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי"), שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הַצְּדָקָה** כאשר האדם נותן צדקה מרצונו הטוב **אֵינוֹ פֵּרְעוֹן הַלְוָאָה** כאשר בא לעיל מדברי הגמרא) ונשאלת השאלה, לשם מה כל זה נחוץ?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמִּלְחָמָה עִם אֱדוֹם הִיא מִצַּד עִנְיַן "נֵצַח יִשְׂרָאֵל (דִּלְמַעְלָה היינו האלוקות) **לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם", שֶׁמִּשּׁוּם זֶה לֹא יָכוֹל הַקָּבָּ"ה לַעֲזֹב אֲפִילוּ יְהוּדִי אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[78] בתורה **"אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם, מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ", וְהַיְנוּ, שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּא בְּעַצְמוֹ לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָא הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"נִדַּחֲךָ", "הָאוֹבְדִים גּוֹ' וְהַנִּדָּחִים" גּוֹ'**[79], **וְהוּא** הקדוש־ברוך־הוא **עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ** כל אחד ואחד **מִמְּקוֹמוֹ** בו אותו יהודי יחיד נמצא, **כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר**[80] בהמשך אותה נבואה על 'האובדים' וה'נידחים' **וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**[81], **לְהוֹצִיאָם מִן הַגָּלוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַפִּזּוּר** והבזבוז והמאמץ המיוחד **כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה** באלוקות, **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן "פְּדָאנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם"**[82] שהוא הניצחון של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, שבדוגמת עניין הניצחון כפי שהוא בעבודת ה' של האדם.

ז) **וְעַל זֶה** הפיזור שפיזר הקדוש־ברוך־הוא את בני ישראל בין האומות (על כל המשמעויות של העניין, כמבואר לעיל באריכות) **נֶאֱמַר "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", "צְדָקָה" דַּיְקָא** חכמינו ז"ל מדייקים ואומרים על כך שזו "צדקה". **דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַצְּדָקָה אֵינוֹ פֵּרְעוֹן הַלְוָאָה אוֹ**

---

74) לשון הכתוב – ישעי' יד, יד. וראה ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ, ב. ועוד. 75) ישעי' סג, א. וראה ד"ה ולאחותו הבתולה תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' רעח ואילך), תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' קצ ואילך), תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' קעב ואילך), ותשכ"ד (תו"מ חל"ט ע' 413 ואילך). 76) שם, ג. 77) סנהדרין לט, סע"א. 78) נצבים ל, ד. 79) ישעי' כז, יג. 80) שם, יב. 81) פרש"י נצבים שם, ג. 82) ראה ברכות ח, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

תַּשְׁלוּם שָׂכָר עַל עֲשִׂיַּת טוֹבָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁהַנּוֹתֵן אֵינוֹ חַיָּב שׁוּם דָּבָר, וְהַנִּתְּנָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּתוֹרַת צְדָקָה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[83] לְךָ הֲוָי׳ הַצְּדָקָה, כִּי אֲמִתִּית עִנְיַן הַצְּדָקָה שַׁיָּךְ דַּוְקָא אֵצֶל מִי שֶׁהוּא שָׁלֵם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וְאֵינוֹ זָקוּק לְאַף אֶחָד בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, שֶׁזֶּהוּ רַק הַקָּבָּ״ה לְבַדּוֹ. וְזֶהוּ ״צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, שֶׁעִנְיַן זֶה שֶׁהַקָּבָּ״ה פִּזֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאֻמּוֹת לְהָבִיא אוֹתָם אֶל הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים, הוּא כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרֵר אֶת הַנִּצּוֹצוֹת הַנִּמְצָאִים שָׁם וּלְהַעֲלוֹתָם לְקֻדֵּשָׁה (כַּנַּ״ל סְעִיף ה). וְעוֹד זֹאת, שֶׁמְּפַזֵּר וּמְבַזְּבֵז אֶת הָאוֹצָרוֹת לִתֵּן לָהֶם אֶת הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲמֹד בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת [נוֹסָף עַל הַסִּיּוּעַ שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד זֶה גּוּפָא שֶׁ״פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, שֶׁ״אֵין יְכוֹלִים לְכַלּוֹתָן יַחַד״, הֵן בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְדִינוֹת שֶׁאֵין מְנִיחִים כְּלָל לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּשְׁאָר הַמְּדִינוֹת בְּיַחַס לַנִּסְיוֹנוֹת הַמְיֻחָדִים שֶׁבְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), וְנוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה עוֹזְרוֹ״[84], וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[85] ״אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט מִלְּמַטָּה, מְקַדְּשִׁים אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה״] — חֲרֵי זוֹ לֹא רַק טוֹבָה סְתָם, אֶלָּא עִנְיָן שֶׁל צְדָקָה שֶׁהַקָּבָּ״ה נוֹתֵן מִיָּדוֹ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה[86] לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר, עַד לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן דְּ״אַכְשׁוּר דָּרָא״ בִּתְמִיהָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידוֹ וּשְׁלִיחוּתוֹ. וּמִצַּד זֶה נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּאֹפֶן כָּזֶה, שֶׁמְּפַזֵּר כֹּחוֹתָיו כוּ׳, וְעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ גַּם־כֵּן בְּאֹפֶן שֶׁל צְדָקָה, הֵינוּ, לֹא בִּגְלַל הַסְּגֻלָּה שֶׁבַּדָּבָר וְהַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לוֹ מִזֶּה, אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁל ׳עֲבוֹדַת עֶבֶד׳ שֶׁמִּצַּד טִבְעוֹ הוּא מְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן,

ביאור בדרך אפשר

בְּנוֹגֵעַ לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּשְׁאָר הַמְּדִינוֹת בְּיַחַס לַנִּסְיוֹנוֹת הַמְיֻחָדִים שֶׁבְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), כמבואר לעיל שהפעולות של בני ישראל שבמדינות אחרות וכן אלה שמתמודדים עם ניסיונות ומסוג אחר, מסייעים לאחיהם שבמדינות אחרות ואלה שיש להם ניסיונות אחרים וְנוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה עוֹזְרוֹ״[84], כדברי חכמינו ז״ל בגמרא שלכל אדם יש יכולת להתגבר על היצר הרע שלו רק משום שהקדוש־ברוך־הוא עוזר לו ומסייע בידו, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[85] במקום אחר בגמרא, אודות הסיוע של הקדוש־ברוך־הוא לכל יהודי בעבודתו ״אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ רק מְעַט מִלְּמַטָּה, מְקַדְּשִׁים אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה״] - חֲרֵי זוֹ כל פרטי הסיוע מלמעלה בעבודת ה׳ האמורים לעיל לֹא רַק טוֹבָה סְתָם ולא רק טובה מועטת, אֶלָּא עִנְיָן שֶׁל צְדָקָה שֶׁהַקָּבָּ״ה נוֹתֵן במידה רבה מאד מִיָּדוֹ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה[86] לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר, עַד לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן דְּ״אַכְשׁוּר דָּרָא״ בִּתְמִיהָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל כל יהודי לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידוֹ וּשְׁלִיחוּתוֹ.

וּמִצַּד זֶה מאחר שהסיוע בעבודת ה׳ שכל יהודי מקבל מלמעלה הוא במידה רבה כל־כך, נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּאֹפֶן כָּזֶה, במידה מרובה ורחבה ביותר שֶׁמְּפַזֵּר ומבזבז כֹּחוֹתָיו כוּ׳, עד כדי מסירות־נפש, כמבואר לעיל, וְעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ גַּם־כֵּן בְּאֹפֶן שֶׁל צְדָקָה כאילו לא היה מחוייב בה כלל, הֵינוּ, שעובד את ה׳ לֹא בִּגְלַל הַסְּגֻלָּה שֶׁבַּדָּבָר משום שהדבר מביא תועלת וברכות וְהַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לוֹ מִזֶּה, אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁל ׳עֲבוֹדַת עֶבֶד׳ שֶׁמִּצַּד טִבְעוֹ מתוך תחושה שזהו דבר המובן מאליו הוּא מְמַלֵּא אֶת

83) דניאל ט, ז. 84) ראה סוכה נב, ב. תניא רפי״ג. 85) יומא לט, א. 86) נוסח ברכה שלישית דברכת המזון.

ביאור בדרך אפשר

רְצוֹן הָאָדוֹן, וְעוֹשֶׂה זֹאת מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג, כֵּיוָן שֶׁתַּעֲנוּג הָאָדוֹן הוּא הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ[87] כתוצאה מהביטול וההתמסרות הרבה של העבד לאדונו, אין לו רצונות אישיים משלו והעונג שלו הוא כאשר אדונו מתענג.

ח) וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מְמַלְּאִים אֶת תַּפְקִידָם וּשְׁלִיחוּתָם ועוסקים בתורה ומצוות **בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ בֵּין הָאֻמּוֹת בְּצִדְקָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, כמבואר לעיל באריכות אֲזַי נַעֲשָׂה "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל",** ו'פרזונו' מתפרש לא רק מלשון פיזור (של בני ישראל במדינות שונות וכן פיזור מלשון בזבוז, כמבואר לעיל באריכות) אלא 'פרזונו' **מִלְּשׁוֹן 'פְּרָזוֹן', שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם"** ללא חומה, ובזה מיושבת השאלה מדוע נאמר כאן 'פרזונו' ולא 'פזרונו'.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה[88] ב'דורשי חתונה' תרפ"ט **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'תוֹסְפוֹת'**[89] **בְּשֵׁם הַמִּדְרָשׁ**[90] **שֶׁהַשֵּׁם יְרוּשָׁלַיִם הוּא עַל־שֵׁם 'יִרְאָה' (כְּפִי שֶׁקְּרָאָהּ** לעיר זו **אַבְרָהָם**[91]**) וְעַל־שֵׁם 'שָׁלֵם' (כְּפִי שֶׁקְּרָאָהּ מַלְכִּי צֶדֶק**[92], שהוא **שֵׁם בֶּן נֹחַ**[93]**), לָכֵן אֵין אָנוּ נוֹתְנִים יו"ד בִּ"יְרוּשָׁלַם" בֵּין הַלָּמֶ"ד לַמֶ"ם,** ולא כותבים 'ירושלים' בכתיב מלא אלא 'ירושלם' בכתיב חסר **עַל־שֵׁם** העיר כפי שנקראה על־ידי מלכי־צדק שהוא **'שָׁלֵם', וְהַיְנוּ, שֶׁפֵּרוּשׁ 'יְרוּשָׁלַיִם' הוּא 'יִרְאָה שָׁלֵם', שֶׁהוּא שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה.** הייגו יראה במידה מושלמת. **וְכַמּוּבָא בְּ'תוֹסְפוֹת'**[94] במקום אחר **לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיָה** המביא מעשר־שני על מנת לאכלו בירושלים **עוֹמֵד** שוהה ומתעכב **בִּירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁיֹּאכַל 'מַעֲשֵׂר שֵׁנִי' שֶׁלּוֹ, וְהָיָה רוֹאֶה שֶׁכֻּלָּם** כל אנשי ירושלים **עוֹסְקִים בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם וּבַעֲבוֹדָה (כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, לְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם), הָיָה גַּם הוּא מְכַוֵּן לְיִרְאַת שָׁמַיִם וְכוּ'** ולכן נאמר במעשר־שני, בפרשת ראה "ואכלת.. למען תלמד ליראה". **וְהַיְנוּ, שֶׁ'יְרוּשָׁלַיִם' פּוֹעֶלֶת בִּטּוּל וְהִשְׁתַּחֲוָאָה לִפְנֵי הַוָּיָ', שֶׁזֶּהוּ** ההתבטלות המוחלטת בפני ה' **עִנְיַן שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה.**

וְהִנֵּה, יֵשׁ זְמַן תקופות מסויימות **שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם הִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ הָעוֹלָם שֶׁמִּסָּבִיב שֶׁמֻּצָּר עַל יְרוּשָׁלַיִם,** וברוחניות הכוונה לדברים מענייני העולם שמפריעים לשלימות היראה **וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הֲגָנָה** על ירושלים **עַל־יְדֵי הַחוֹמָה. וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ בְּ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם",** ללא חומה, **כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִהְיֶה עִנְיָן שֶׁל אוֹיֵב שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְהָגֵן מִפָּנָיו** ולא יהיה צורך בחומה. **וּמִכָּל־מָקוֹם גַּם אָז** כאשר לא תהיה חומת אבנים כי לא יהיה בה צורך **יִהְיֶה עִנְיַן חוֹמַת אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[95] בנבואת זכריה, בהמשך ל"פרזות תשב ירושלים" **אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב.** וממשיך ומבאר מהו תוכנה וענייניה של 'חומת אש'.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָרִים[96] מאמרי החסידות של אדמו"רי חב"ד הנזכרים לעיל **שֶׁעִנְיַן הַחוֹמָה בְּרוּחָנִיּוּת (שֶׁמִּזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל עִנְיַן הַחוֹמָה בְּגַשְׁמִיּוּת** שכן כל מה שקיים בעולם בגשמיות בא ומשתלשל מהשורש הרוחני שלו) **הוּא לְהָגֵן מֵהַסָּתוֹת**

---

87) ראה המשך תרס"ו ע' שי ואילך. 88) ד"ה א"ר אושעיא הנ"ל פ"ו. 89) ד"ה הר – תענית טז, א. 90) ב"ר פנ"ו, יד"ד. 91) וירא כב, יד. 92) לך־לך יד, ח. 93) ב"ר שם. 94) ד"ה כי מציון – ב"ב כא, א. 95) זכרי' ב, ט. 96) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה שם (ע' א'א ואילך). תו"ח שם שמג, א (בהוצאה החדשה – ח"א רלה, ג). אוה"ת שם ע' תרפב ואילך. סה"מ

ביאור בדרך אפשר

וּפִתּוּיֵי הַיֵּצֶר, וְהַיְנוּ וההגנה מהיצר היא **עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[97] על הכתוב בשיר השירים **״אֲנִי חוֹמָה**[98] ש׳חומה׳ **זוֹ תּוֹרָה״** המהווה הגנה רוחנית כשם ש׳חומה׳ מהווה הגנה גשמית, וכפי שאמרו חכמינו ז״ל עוד בעניין זה **בָּרָאתִי יֵצֶר־הָרַע בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין**[99] שיתקן אותו כשם שתבלין מתקן מאכל, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמַּקִּיף** האדם **וּמְסַבֵּב אֶת עַצְמוֹ עִם הַתּוֹרָה** והתורה נעשית לו כחומה, **אֲזַי נַעֲשָׂה מוּגָן מִפְּנֵי הַיֵּצֶר כוּ׳.**

וְלָכֵן, לֶעָתִיד־לָבֹא בימות המשיח **כְּשֶׁיִּקּוּיִם הַיְעוּד** האמור בנבואת זכריה **״אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״**[100], ויתבטלו ויעברו מן העולם כל הכוחות הלא רצויים **וּמִמֵּילָא לֹא יִצְטָרְכוּ לַהֲגָנָה מִפְּנֵי הַיֵּצֶר כוּ׳** שהרי כבר לא תהיה מציאות של רע, **אֲזַי ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִָם״** בגשמיות, כי לא יהיו אויבים שצריך הגנה מפניהם. וברוחניות, כי לא יהיה צורך בהגנה מפני דברים המונעים מעבודת ה׳ כיוון שלא יהיו קיימים כלל. **וּמִכָּל־מָקוֹם יִהְיֶה גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא הָעִנְיָן דְּ״אֲנִי חוֹמָה - זוֹ תּוֹרָה״**, והתורה שכמובן תהיה תמיד, תמשיך לשמש כהגנה **אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה** עניין ההגנה של התורה **יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ״חוֹמַת אֵשׁ״, הַיְנוּ, לֹא חוֹמַת אֲבָנִים, דְּקָאֵי** והכוונה בחומת אבנים היא **עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם ׳אֲבָנִים׳, כִּדְאִיתָא** כמובא **בְּ׳סֵפֶר יְצִירָה׳**[101] **שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת שְׁנֵי בָּתִּים וְכוּ׳**, כלומר שתי אותיות מרכיבות שתי מילים (למשל, האותיות א׳ב׳ מרכיבות את המילים ׳אב׳ ו׳בא׳) והחומה של התורה לעתיד־לבוא לא תהיה ׳חומת אבנים׳ **כִּי־אִם ״חוֹמַת אֵשׁ״** וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[102], **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[103] בגמרא **אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[104] **הֲלֹא כֹּה דְבָרַי כְּאֵשׁ, מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה** (ולכן גם אדם טמא לומד תורה).

וְהִנֵּה, מִכֵּיוָן שֶׁמְּדַבֵּר אוֹדוֹת שְׁלִילַת עִנְיַן הַטֻּמְאָה מדברי התורה, **מוּבָן, שֶׁקָּאֵי** הדברים מכוונים **עַל הַזְּמַן הַזֶּה** זמן הגלות **שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל טֻמְאָה, וְלָכֵן צָרִיךְ לִשְׁלֹל שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם כְּמוֹ אֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

אָמְנָם, בַּזְּמַן הַזֶּה רַק יוֹדְעִים שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין, וְכֵן הִיא הַמְּצִיאוּת בְּפֹעַל, שדברי התורה אינם מקבלים טומאה **אֲבָל אֵין רוֹאִים זֹאת בְּגִלּוּי** בעיניים גשמיות. **אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר** יקויים הייעוד האמור בנבואת ישעיה **״וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ״**[105], והאלוקות והקדושה תאיר בעולם בגלוי **אֲזַי יִתְגַּלֶּה גַּם אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי** כדברי הזוהר **אוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד**[106] התורה והקדוש־ברוך־הוא הכול אחד, ולכן כאשר האמת האלוקית תתגלה, תתגלה גם האמת של התורה), **כְּפִי שֶׁהִיא** התורה **בִּבְחִינַת אֵשׁ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל** במדרשים **שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה**[107], (וכך נאמר במדרש תנחומא: ״התורה במה הייתה כתובה, על גבי אש לבנה באש שחורה שנאמר ״קוצותיו תלתלים שחורות כעורב, מהו קוצותיו תלתלים, על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות״)

ביאור בדרך אפשר

1 עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[97] ״אֲנִי
2 חוֹמָה[98] זוֹ תּוֹרָה״, בָּרָאתִי יֵצֶר־הָרַע בָּרָאתִי לוֹ
3 תּוֹרָה תַּבְלִין[99], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמַּקִּיף וּמְסַבֵּב אֶת
4 עַצְמוֹ עִם הַתּוֹרָה, אֲזַי נַעֲשָׂה מוּגָן מִפְּנֵי הַיֵּצֶר
5 כוּ׳. וְלָכֵן, לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּקּוּיִם הַיְעוּד ״אֶת
6 רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״[100], וּמִמֵּילָא לֹא
7 יִצְטָרְכוּ לַהֲגָנָה מִפְּנֵי הַיֵּצֶר כוּ׳, אֲזַי ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב
8 יְרוּשָׁלִָם״. וּמִכָּל־מָקוֹם יִהְיֶה גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא
9 הָעִנְיָן דְּ״אֲנִי חוֹמָה - זוֹ תּוֹרָה״, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה
10 יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ״חוֹמַת אֵשׁ״, הַיְנוּ, לֹא חוֹמַת
11 אֲבָנִים, דְּקָאֵי עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת
12 נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם ׳אֲבָנִים׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳סֵפֶר
13 יְצִירָה׳[101] שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת שְׁנֵי בָּתִּים וְכוּ׳,
14 כִּי־אִם ״חוֹמַת אֵשׁ״. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[102], דְּהִנֵּה אָמְרוּ
15 רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[103] אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה,
16 שֶׁנֶּאֱמַר[104] הֲלֹא כֹּה דְבָרַי כְּאֵשׁ, מָה אֵשׁ אֵינוֹ
17 מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵינָן מְקַבְּלִין
18 טֻמְאָה. וְהִנֵּה, מִכֵּיוָן שֶׁמְּדַבֵּר אוֹדוֹת שְׁלִילַת עִנְיַן
19 הַטֻּמְאָה, מוּבָן, שֶׁקָּאֵי עַל הַזְּמַן הַזֶּה שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ
20 עִנְיָן שֶׁל טֻמְאָה, וְלָכֵן צָרִיךְ לִשְׁלֹל שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה
21 הֵם כְּמוֹ אֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. אָמְנָם, בַּזְּמַן
22 הַזֶּה רַק יוֹדְעִים שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין, וְכֵן הִיא
23 הַמְּצִיאוּת בְּפֹעַל, אֲבָל אֵין רוֹאִים זֹאת בְּגִלּוּי.
24 אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר ״וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ״[105],
25 אֲזַי יִתְגַּלֶּה גַּם אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי
26 אוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד[106]), כְּפִי
27 שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אֵשׁ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל
28 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ

תרע״ח ע׳ מו ואילך. תרצ״ט ע׳ 72 ואילך. ועוד. 97) פסחים פז, א. 98) שה״ש ש ח, יו״ד. 99) קידושין ל, ב. 100) זכרי׳ יג, ב. 101) פ״ד מי״ב (בקצת דפוסים – מט״ז). 102) כמה פרטים הבאים לקמן – מהשיחה שלאחרי המאמר (המו״ל). 103) ברכות כב, א. 104) ירמי׳ כג, כט. 105) ישעי׳ מ, ה. 106) תניא פ״ד ורפכ״ג בשם הזהר. וראה זהר ח״א כד, א. ח״ב ס, א. תקו״ז ת״ו בתחילתו. לקו״ת נצבים מו, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 **וְאֵשׁ לְבָנָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ שְׁחוֹרָה**[108] (כִּשְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת בהתאם
2 לשני הנוסחים שֶׁבְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל), "אֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־גַּבֵּי
3 אֵשׁ לְבָנָה" קָאֵי מכוון **עַל הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַטָּה**, כפי שירדה מדרגה
4 לדרגה עד לעולם הזה **כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בִּדְיוֹ שָׁחוֹר**
5 **עַל־גַּבֵּי קְלָף לָבָן, וְ"אֵשׁ**
6 **לְבָנָה (עַל־גַּבֵּי אֵשׁ שְׁחוֹרָה")**
7 **קָאֵי** מכוון **עַל הַתּוֹרָה**
8 **שֶׁלְּמַעְלָה**, כפי שהיא למעלה
9 באלוקות **שֶׁזֶּהוּ עֶצֶם אוֹר**
10 **הַתּוֹרָה** הנמשל ללבן בהיר
11 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹתִיּוֹת** השחורות
12 **כו'**[109].
13 **וְאָז** בימות המשיח, כאשר האמת של
14 האלוקות והאמת של התורה יאירו
15 בעולם, **יִהְיֶה גַּם עִנְיַן הַחוֹמָה**
16 **("חוֹמַת אֵשׁ") בְּאֹפֶן נַעֲלֶה**
17 **יוֹתֵר** מאשר עכשיו, **הַיְנוּ, לֹא**
18 **בִּשְׁבִיל הֲגָנָה מִפְּנֵי הַיֵּצֶר־**
19 **הָרַע כו'**, שזהו עניין החומה בזמן
20 הגלות, **כִּי־אִם שֶׁהָעֲלָיָה מִדַּרְגָּה**
21 **לְדַרְגָּה בִּקְדֻשָּׁה גּוּפָא** עצמה,
22 **הִיא בְּאֹפֶן שֶׁיֵּשׁ חוֹמָה** ומחיצה
23 **הַמַּבְדֶּלֶת מִדַּרְגַּת הַקְּדֻשָּׁה**
24 **שֶׁלְּפָנֶיהָ, בְּדֶגְמַת חוֹמַת**
25 **יְרוּשָׁלַיִם שֶׁמַּבְדִּילָה בֵּין**
26 **הַדְּרָגוֹת בִּקְדֻשָּׁה גּוּפָא** עצמה,
27 **שֶׁהֲרֵי** כדברי חכמינו ז"ל במשנה
28 **עֶשֶׂר קְדֻשּׁוֹת הֵן**[110], יש עשר
29 דרגות של קדושה (ארץ ישראל, עיירות
30 המוקפות חומה, לפנים מן החומה [של
31 ירושלים], הר הבית, החיל, עזרת נשים,
32 עזרת ישראל, עזרת הכהנים, בין
33 האולם ולמזבח, ההיכל, קודש
34 הקדשים) **וּקְדֻשַּׁת יְרוּשָׁלַיִם**
35 **אֵינָהּ הַמַּדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אוֹ**
36 **הַשְּׁנִיָּה** בלבד **אֶלָּא לְמַעְלָה**
37 **מִזֶּה, וְנִמְצָא, שֶׁחוֹמַת**
38 **יְרוּשָׁלַיִם מַבְדֶּלֶת בֵּין קֹדֶשׁ**
39 **לְקֹדֶשׁ** בין קדושה שלמעלה ממנה
40 לקדושה שלמטה ממנה.

ביאור בדרך אפשר

41 **וְעַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא**[111] **שֶׁתַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת**
42 **שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ**
43 **הַגָּלוּת**, כי גילוי האלוקות לעתיד־לבוא תלוי במידת עבודתנו בזמן הגלות
44 **מוּבָן, שֶׁגַּם בַּזְּמַן הַזֶּה** בזמן הגלות כאשר אין גילוי אלוקות בעולם
45 **צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִשְׁתַּדְּלוּת**
46 מצד האדם **שֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה**
47 **לֹא רַק בְּאֹפֶן דְּ"אֲנִי חוֹמָה -**
48 **זוֹ תּוֹרָה", כְּמוֹ חוֹמַת אֲבָנִים,**
49 **שֶׁעִנְיַן הָאֲבָנִים הוּא שֶׁלֹּא**
50 **רוֹאִים בָּהֶם עִנְיָן שֶׁל חַיּוּת**
51 שהרי האבן היא דומם ממש, **אֶלָּא**
52 שלימוד התורה יהיה **בְּאֹפֶן שֶׁ"אֲנִי**
53 **אֶהְיֶה לָהּ גּוֹ' חוֹמַת אֵשׁ",**
54 **הַיְנוּ, שֶׁבִּלְמוּד הַתּוֹרָה נִכָּר**
55 **"נוֹתֵן הַתּוֹרָה",** כלשון הכתוב
56 שהקדוש־ברוך־הוא אומר **"אֲנִי גּוֹ'**
57 **חוֹמַת אֵשׁ", שֶׁלָּכֵן מֵבְדֶּלֶת**
58 **הַתּוֹרָה מִכָּל שְׁאָר הַחָכְמוֹת,**
59 **שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ** ומהותה **אֵינָהּ**
60 **עִנְיָן שֶׁל חָכְמָה, כִּי־אִם עִנְיָן**
61 **שֶׁל אֵשׁ, אֶלָּא שֶׁעִנְיַן הָאֵשׁ**
62 **נִמְשָׁךְ** ובא מלמעלה ומתגלה **וְיוֹרֵד**
63 למטה **עַל־יְדֵי הַחָכְמָה, כְּמוֹ**
64 **שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא**[112] **שֶׁהַתּוֹרָה**
65 **נָסְעָה וְיָרְדָה** ממקורה ושורשה
66 למעלה **בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת**
67 **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה כו'** עד
68 שבאה למטה.
69 **וְעַל־יְדֵי־זֶה נוֹסֵף גַּם בִּפְעֻלַּת**
70 **הַתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַטְּבִילָה [כְּמוֹ**
71 **שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[113] **שֶׁעִנְיַן**
72 **הַמִּקְוֶה רוֹמֵז עַל הַטְּבִילָה**
73 **בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר,** היינו התורה,

1 **לְבָנָה**[107], **וְאֵשׁ לְבָנָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ שְׁחוֹרָה**[108]
2 (כִּשְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל), "אֵשׁ
3 שְׁחוֹרָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה" קָאֵי עַל הַתּוֹרָה
4 שֶׁלְּמַטָּה, כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת בִּדְיוֹ שָׁחוֹר
5 עַל־גַּבֵּי קְלָף לָבָן, וְ"אֵשׁ לְבָנָה (עַל־גַּבֵּי אֵשׁ
6 שְׁחוֹרָה") קָאֵי עַל הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עֶצֶם
7 אוֹר הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹתִיּוֹת כו'[109]. וְאָז
8 יִהְיֶה גַּם עִנְיַן הַחוֹמָה ("חוֹמַת אֵשׁ") בְּאֹפֶן נַעֲלֶה
9 יוֹתֵר, הַיְנוּ, לֹא בִּשְׁבִיל הֲגָנָה מִפְּנֵי הַיֵּצֶר־הָרַע
10 כו', כִּי־אִם שֶׁהָעֲלָיָה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה בִּקְדֻשָּׁה
11 גּוּפָא, הִיא בְּאֹפֶן שֶׁיֵּשׁ חוֹמָה הַמַּבְדֶּלֶת מִדַּרְגַּת
12 הַקְּדֻשָּׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ זֶה, בְּדֶגְמַת חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם
13 שֶׁמַּבְדִּילָה בֵּין הַדְּרָגוֹת בִּקְדֻשָּׁה גּוּפָא, שֶׁהֲרֵי
14 עֶשֶׂר קְדֻשּׁוֹת הֵן[110], וּקְדֻשַּׁת יְרוּשָׁלַיִם אֵינָהּ
15 הַמַּדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אוֹ הַשְּׁנִיָּה אֶלָּא לְמַעְלָה מִזֶּה,
16 וְנִמְצָא, שֶׁחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם מַבְדֶּלֶת בֵּין קֹדֶשׁ
17 לְקֹדֶשׁ.
18 **וְעַל־פִּי** מַה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא[111]
19 שֶׁתַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ
20 תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת,
21 מוּבָן, שֶׁגַּם בַּזְּמַן הַזֶּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִשְׁתַּדְּלוּת
22 שֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה לֹא רַק בְּאֹפֶן דְּ"אֲנִי חוֹמָה
23 - זוֹ תּוֹרָה", כְּמוֹ חוֹמַת אֲבָנִים, שֶׁעִנְיַן הָאֲבָנִים
24 הוּא שֶׁלֹּא רוֹאִים בָּהֶם עִנְיָן שֶׁל חַיּוּת, אֶלָּא בְּאֹפֶן
25 שֶׁ"אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גּוֹ' חוֹמַת אֵשׁ", הַיְנוּ, שֶׁבִּלְמוּד הַתּוֹרָה נִכָּר "נוֹתֵן הַתּוֹרָה",
26 "אֲנִי גּוֹ' חוֹמַת אֵשׁ", שֶׁלָּכֵן מֵבְדֶּלֶת הַתּוֹרָה מִכָּל שְׁאָר הַחָכְמוֹת, שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ
27 אֵינָהּ עִנְיָן שֶׁל חָכְמָה, כִּי־אִם עִנְיָן שֶׁל אֵשׁ, אֶלָּא שֶׁעִנְיַן הָאֵשׁ נִמְשָׁךְ וְיוֹרֵד
28 עַל־יְדֵי הַחָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[112] שֶׁהַתּוֹרָה נָסְעָה וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת
29 מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה כו'. וְעַל־יְדֵי־זֶה נוֹסֵף גַּם בִּפְעֻלַּת הַתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַטְּבִילָה
30 [כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[113] שֶׁעִנְיַן הַמִּקְוֶה רוֹמֵז עַל הַטְּבִילָה בְּמֵי הַדַּעַת הַטָּהוֹר,

---

107) תנחומא ר"פ בראשית. דב"ר פ"ג, יב. שהש"ר פ"ה, ט (ו). מדרש תהלים צ, יב. ירושלמי שקלים פ"ו סה"א. סוטה פ"ח סה"ג. זהר ח"ב פד, א. ח"ג קלב, א. פרש"י ברכה לג, ב. שה"ש ה, טז (ד"ה שחורות). 108) ראה זח"ב רכו, ב. ירושלמי שקלים שם ובקרבן העדה שם. 109) סה"מ תרע"ח ע' נא. 110) כלים פ"א מ"ו. 111) רפל"ז. 112) פ"ד (ח, ב). 113) סוף הל' מקוואות.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר לעיל באריכות **וַהֲרֵי טְבִילָה הוּא עִנְיָן הַבִּטֵּל**[40], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דִּ׳יְרוּשָׁלַיִם׳, שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה** שהרי יראת שמים נובעת מביטול האדם לאלוקות], **שֶׁהַטְּבִילָה** במיוחד במובן של ביטול **הִיא לֹא רַק בְּמַיִם, אֶלָּא** כלשון הגמרא המובא לעיל "**עִקַּר טְבִילוּתָא בְּנוּרָא**"[114], עיקר הטבילה היא באש **הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָאֵשׁ מְבַעֲרִים** ומבטלים לחלוטין **אֶת כָּל הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים, כַּמְּבֹאָר בַּפּוֹסְקִים**[115] **בְּנוֹגֵעַ לְהִלְכוֹת הַגְּעָלָה וְהַכְשָׁרַת כֵּלִים** שבלעו איסור או חמץ, **שֶׁתַּכְלִית הַהַכְשָׁרָה וְהַהַגְעָלָה** ברמה הגבוהה ביותר **הִיא** לא על־ידי הגעלה במים אלא **עַל־יְדֵי הַלִּבּוּן בָּאֵשׁ, שֶׁשּׁוֹרֵף וּמְכַלֶּה אֶת הָאִסּוּר שֶׁנִּבְלַע עַל־יְדֵי אֵשׁ.**

וְאָז כאשר האדם ׳טובל׳ ומבטל את עצמו על ידי שהוא שקוע בלימוד התורה לא רק באופן הנמשל למים אלא גם באופן הנמשל לאש **נַעֲשָׂה עִנְיָן הַטָּהֳרָה בִּשְׁלֵמוּת, כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד בְּחִינַת "נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא"**[116], הדרגה הפנימית והעמוקה של הנשמה בה יש טהרה מושלמת **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "אַתָּה בְרָאתָהּ" כו׳,** **כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[117] **פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבָּזֶה** הדרגות השונות בנשמה שבהם מדובר בברכת ׳אלקי נשמה׳ בברכות השחר.

ט) **וְזֶהוּ** "מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים, שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת הְוָיָ׳, צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) **בַּפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט, שֶׁתְּמוּרַת קוֹל הַחִצִּים שֶׁהָיוּ יוֹרִים** האויבים **בֵּין הַהוֹלְכִים לִשְׁאֹב מַיִם, הַיְנוּ, שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּצָרָה** וסובלים **וּבִשְׁבְיָה** מאויביהם, ובמובן הרוחני הכוונה **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב בָּעוֹלָם וּבִפְרָט בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁיּוֹרִים חִצִּים עַל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, בְּאָמְרָם מָה לְךָ וּלְתוֹרָה** זוֹ, **וְכָל שְׁאָר הַטְּעָנוֹת כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה תְּמוּרַת זֶה,** במקום המצב הלא רצוי הזה הן בגשמיות והן ברוחניות, יהיה שינוי ומהפך, **"שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת הְוָיָ׳", שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי הַתּוֹרָה בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[118] בנבואת ישעיה על ימות המשיח **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הְוָיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[119] אודות אותו הזמן של הגאולה **וּמִפְּנֵי זֶה נִתְאַוּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נְבִיאֵיהֶם וְחַכְמֵיהֶם לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, לְפִי שֶׁבְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה** ותתפשט ותתגלה בכל העולם כולו **הַדֵּעָה וְהַחָכְמָה וְהָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הְוָיָ׳.**

וְעַד שֶׁיִּהְיֶה "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁהַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל "פְּרָזוֹת (תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם"), **לְלֹא חוֹמָה,** היינו ללא שום דבר המגביל ומצמצם את התפשטות וגילוי התורה **כִּי־אִם** אלא התורה תהיה **בְּאֹפֶן שֶׁל "חוֹמַת אֵשׁ", שֶׁיִּרְאוּ בְּגָלּוּי אֶת הָ"אֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה", וְהָ"אֵשׁ לְבָנָה עַל־גַּבֵּי אֵשׁ שְׁחוֹרָה"** (כַּנַּ"ל אודות ההבדל בין שני האופנים).

וְכָל זֶה בָּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"צִדָּקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה

---

114) סנהדרין לט, א. 115) ראה רמב"ם הל׳ מאכלות אסורות פי"ג ה"ג. טושו"ע ואדה"ז או"ח סתנ"א ס"ד (ס"ז). אנציק׳ תלמודית ערך הגעלה. וש"נ. 116) ברכת "אלקי נשמה". 117) ראה לקו"ת דברים א, א. ובכ"מ. 118) ישעי׳ יא, ט. 119) הל׳ תשובה פ"ט ה"ב. וראה גם סוף הל׳ מלכים.

ביאור בדרך אפשר

בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", הַיְנוּ, שֶׁהַקָּבָּ"ה מְפַזֵּר וּמְבַזְּבֵז אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו כְּדֵי לִתֵּן כֹּחַ לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲמֹד וְלַעֲבֹר אֶת זְמַן הַגָּלוּת בִּכְלָל, וְאֶת הַחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכֻפָּל שֶׁל הַזְּמַן הָאַחֲרוֹן בִּמְיֻחָד, בְּאֹפֶן שֶׁיְּנַצְּחוּ אֶת כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם וְהַקָּמִים עַל הֲרָיָ' וְעַל מְשִׁיחוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לְקִיּוּם הַיְעוּד "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם", בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

מְשִׁיחוֹ וכמבואר לעיל באריכות אודות עניינו המיוחד של הניצחון. וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לְקִיּוּם הַיְעוּד "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם" שעניינו הן בגשמיות והן ברוחניות נתבאר לעיל באריכות, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' ב

שמשו וּנְמְצָא דם עַל העד שֶׁלָּהּ, אֶתְיוֹם – אם קינחה במקום הבעילה מיד לאחר הבעילה, טְמֵאִין וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. נִמְצָא עַל שֶׁלָּהּ לְאַחַר זְמַן, כגון שלא קינחה מיד לאחר הבעילה, שניהם טְמֵאִים מִפְּפֵק שמא בזמן הבעילה היה דם, וּפְטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן – שאין מביאים חטאת, לפי שיתכן שיצא הדם רק לאחר הבעילה.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִי דְּאַרְגִּישָׁה – אם הרגישה בעת הבעילה שנפתח מקורה, כשנמצא לְאַחַר זְמַן אַמַּאי פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן – מדוע פטורים הם מהבאת קרבן, הרי הרגישה ומצאה דם, אֶלָּא לָאו – אלא על כרחך מדובר באופן דְּלֹא אַרְגִּישָׁה – שלא הרגישה שנפתח המקור, וְקָתָנֵי – ושנינו נִמְצָא עַל שֶׁלָּהּ אֶתְיוֹם טְמֵאִין וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. וקשה על דברי שמואל שמטהר בראתה דם שלא בהרגשה.

מתרצת הגמרא: לֹא בקושייתך, אלא לְעוֹלָם מדובר באופן דְּאַרְגִּישָׁה – שאומרת שהרגישה בשעת הבעילה שנפתח מקורה, וכשנמצא על העד שלה לאחר זמן אֵימָא – אפשר לומר שטעתה והרגשתה הַרְגָּשַׁת שַׁמָּשׁ חֲוָה – שהרגישה את אבר הבעילה ולא הרגישה שנפתח מקורה בזמן הבעילה, ודם זה שנמצא על העד יצא אחר הבעילה. ולכן פטורים מקרבן חטאת. אבל באופן שלא הרגישה וכגון שישבה על הקרקע ואחר כך מצאה עליה דם טהורה, כדברי שמואל.

ראיה נוספת: תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ג ה"ד) נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה ענייני סְפֵקוֹת כָּאֹשָׁה. כתם שנמצא עַל כְּשָׁרָה מתחת לחלוקה, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר – שספק הוא לנו אם בא הכתם מגופה וטמא, או שבא מבחוץ וטהור, הדין הוא שטָמֵא, ואם נמצא עַל חֲלוּקָה, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר, טָהוֹר.

וּבְמִנְעָלוֹת וּבְחֵיסֵטוֹת הֵלֵךְ אַחַר הָרוֹב – אשה שמוחזקת לנו בספק נדה, כגון שאין לה זמן קבוע לראייתה, אלא רגילה כל ימיה לראות דם, אם לא מצאה כתם ונגעה או הסיטה טהרות, הולכים אחר רוב ימיה, וכיון שרגילה לראות תדיר ורוב ימיה בטומאה נטמאו הטהרות.

מבררת הגמרא: מַאי הֵלֵךְ אַחַר הָרוֹב – מה הכוונה שהולכים אחר הרוב, לָאו – וכי אין הכוונה שבודקים מה היא בכל ימות השנה, אִם רוֹב יָמֶיהָ טְמֵאִין מחמת שראתה דם נדה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא אַרְגִּישָׁה – שלא הרגישה שנפתח מקורה עכשיו שנגעה בטהרות או שהסיטה. ומוכח שאשה טמאה נדה אף על פי שלא הרגישה, ושלא כדברי שמואל.

מתרצת הגמרא: לֹא, אִם רוֹב יָמֶיהָ בְּהַרְגָּשָׁה חֲזָיָא – אם רוב ימיה רואה דם על ידי הרגשה, טְמֵאָה אף שעכשיו לא הרגישה וגם לא מצאה דם, דְּאִימּוֹר – שיש לומר שגם עכשיו אַרְגְּשָׁה [–הרגישה] וְלָאו אַדַּעְתָּהּ – לא זכרה שהרגישה.

הגמרא חוזרת לפרש את הברייתא כדי להקשות על שמואל: אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, נמצא כתם עַל כְּשָׁרָה, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר, טָמֵא, נמצא כתם עַל חֲלוּקָה, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר, טָהוֹר.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִי – אם נמצא הכתם מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּה שהוא כנגד בית התורפה, נמצא כתם עַל חֲלוּקָה אַמַּאי – מדוע הוא טָהוֹר, וְהָא תְּנַן – והלא שנינו במשנתנו, ראתה כתם על חלוקה מִן הַחֲגוֹר וּלְמַטָּה טָמֵא, וְאִי – ואם מדובר בברייתא שנמצא הכתם מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה, נמצא הכתם עַל כְּשָׁרָה אַמַּאי – מדוע הוא טָמֵא, וְהָתְנַן במשנתנו, רָאַתָה דָּם עַל כְּשָׁרָה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה טְהוֹרָה.

מתרצת הגמרא: אִי בָּעֵית אֵימָא – אם תרצה תוכל ליישב את הברייתא שמדובר באופן שנמצא הכתם מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אפשר גם ליישבה שמדובר באופן שנמצא הכתם מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה.

מבארת הגמרא את כוונתה: אִי בָּעֵית אֵימָא מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּה, וּכְגוֹן שֶׁעָבְרָה בְּשׂוּק שֶׁל טַבָּחִים, שהוא מקום שיש בו דם מהבהמות הנשחטות שם, ואפשר שהדם שמצאה האשה בא משם ולא מגופה. ולכך כשמצאה כתם לאחר שעברה שם, אם מצאתו עַל כְּשָׁרָה טמאה, שחזקה על הכתם שמִגּוּפָהּ אַתַאי [–בא], וכיון שנמצא כנגד בית התורפה טמאה, דְּאִי מֵעָלְמָא אַתַאי – שהרי אם בא הכתם מבחוץ, משוק של טבחים שהיתה בו, עַל חֲלוּקָה מִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתְּכוּחֵי – היה צריך שימצא הכתם על חלוקה. אבל אם נמצא הכתם עַל חֲלוּקָה טהורה, שיש לומר שמֵעָלְמָא אַתָא – מבחוץ, מהשוק של טבחים הוא בא, דְּאִי מִגּוּפָהּ אַתָא [–בא], עַל כְּשָׁרָה מִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתְּכוּחֵי – על בשרה היה צריך להמצא. אבל אם לא עברה בשוק של טבחים ונמצא עליה כתם אין חילוק בין נמצא על בשרה או על חלוקה, וכשנמצא כנגד בית התורפה טמאה.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אפשר ליישב את הברייתא באופן שנמצא הכתם מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה שאין זה כנגד מקום התורפה, וּכְגוֹן דְּאוּזְדְּקְרָה – זקפה עצמה לאחוריה, כגון ששכבה ופניה למעלה, שבאופן זה יתכן שיגיע הדם גם מעל החגור. ומדובר שעברה בשוק של טבחים. ולכן, אם נראה הדם עַל כְּשָׁרָה, וַדַּאי מִגּוּפָהּ אַתַאי וטמאה, דְּאִי מֵעָלְמָא אַתַאי עַל חֲלוּקָה אִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתְּכוּחֵי – שהרי אם הגיע הדם מבחוץ, היה לו להמצא על חלוקה, אבל אם נמצא עַל חֲלוּקָה, מֵעָלְמָא אַתַאי – מבחוץ הוא בא וטהורה, דְּאִי מִגּוּפָהּ אַתַאי עַל כְּשָׁרָה אִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתְּכוּחֵי – שאם היה בא מגופה, על בשרה היה לו להמצא.

עתה מקשה הגמרא על דברי שמואל: קָתָנֵי מִיהַת – מכל מקום שנינו בברייתא, נמצא הכתם עַל כְּשָׁרָה, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר, טָמֵא, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא הַרְגִּישָׁה שנפתח מקורה. וְעוֹד, תְּנַן – שנינו במשנתנו, הָרוֹאֶה כֶּתֶם עַל כְּשָׁרָה כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה טְמֵאָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא הַרְגִּישָׁה. ומבואר שאשה נטמאת גם כשראתה דם בלא הרגשה ושלא כדברי שמואל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יִרְמְיָה מִדְּפָתִי, מוֹרֶה שְׁמוּאֵל באשה שמצאה כתם ולא הרגישה שֶׁהִיא טְמֵאָה

בס"ד. שבת פרשת וישב, כ"ג כסלו, מברכים החודש טבת, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

פָּדָה[1] בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי[2], וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[3] "בְּשָׁלוֹם" בּ' שָׁלוֹם, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[4] שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם", שֶׁהַפְּדִיָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת "בְּשָׁלוֹם" דַּוְקָא, וּבִפְרָט שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם נֶאֱמַר בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב, שֶׁזֶּה מוֹרֶה שֶׁהוּא עִנְיָן עִקָּרִי, הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא תְּנַאי עִקָּרִי בַּפְּדִיָּה, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת "בְּשָׁלוֹם" דַּוְקָא. וְכַמִּדְגָּשׁ גַּם בִּגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו, כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּאִגֶּרֶת הַיִּדּוּעָה[5] "כְּשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם מֵד' שָׁלוֹם".

ב) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶּׁכָּתוּב[6] צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל זֶה דָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[7] צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנִדְפַּס בִּ'דְּרוּשֵׁי חֲתֻנָּה'[8]), שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּ"פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" לְעִנְיַן "פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", דִּלְכְאוֹרָה, 'פִּרְזוֹן' ("פִּרְזוֹנוֹ") וּ'פִּזּוּר' ("פִּזְּרָן") הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים סוֹתְרִים זֶה לָזֶה, כִּי "פִּרְזוֹנוֹ" הוּא מִלְּשׁוֹן "עָרֵי הַפְּרָזוֹת", שֶׁהַפֵּרוּשׁ בָּזֶה הוּא שֶׁהָעִיר הִיא לְלֹא חוֹמָה, אֲבָל הִיא נִשְׁאֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'פִּזּוּר' פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהָאֲנָשִׁים מִתְפַּזְּרִים לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים. גַּם צָרִיךְ

ביאור בדרך אפשר

דוד המלך אומר בספר תהילים:

פָּדָה[1] **בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי**[2], הפסוק שייך במיוחד לחג הגאולה י"ט כסלו, כדברי אדמו"ר הזקן בעל הגאולה שבשורת השחרור מבית האסורים הגיעה אליו כשקרא פסוק זה **וְדָרְשׁוּ** על פסוק זה **חֲכָמֵינוּ ז"ל**[3] **"בְּשָׁלוֹם"** נוטריקון **ב' שָׁלוֹם,** כלומר, על אף שכתוב בפסוק זה 'שלום' רק פעם אחת, למעשה יש כאן פעמיים 'שלום' **וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב**[4] בישעיה **שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב** וגם כאן נאמר 'שלום' פעמיים.

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם", שֶׁהַפְּדִיָּה ממצב של גלות ושבי **צְרִיכָה לִהְיוֹת "בְּשָׁלוֹם" דַּוְקָא, וּבִפְרָט שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם נֶאֱמַר בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב** מיד לאחר איזכור ענין הפדייה, **שֶׁזֶּה** העובדה שנושא השלום נזכר בתחילת הפסוק **מוֹרֶה שֶׁהוּא עִנְיָן עִקָּרִי, הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא תְּנַאי עִקָּרִי בַּפְּדִיָּה, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת "בְּשָׁלוֹם" דַּוְקָא. וְכַמִּדְגָּשׁ גַּם בִּגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו,** הגאולה של אדמו"ר הזקן ממאסרו ברוסיה (בשנת תקנ"ט) **כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת הַיִּדּוּעָה**[5] שכתב עם צאתו מהמאסר **"כְּשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם מֵד' שָׁלוֹם"** ומדברים אלה של אדמו"ר הזקן מובן שנושא השלום הוא אכן 'תנאי עיקרי' ודבר מרכזי בפדיה והגאולה.

ב) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶּׁכָּתוּב**[6] שופטים **צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל** ופסוק זה הוא הפסוק הפותח, הדיבור־המתחיל של המאמר שנאמר בי"ט כסלו שנה זו (תשכ"ט) והמאמר הנוכחי בא כהמשך אליו, **שֶׁעַל זֶה** על המילים "צדקת פרזונו בישראל" **דָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[7] בגמרא **צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת** ואין בני ישראל גרים במדינה אחת, **וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר** הנזכר **דִּי"ט כִּסְלֵו (שֶׁהוּא מְיֻסָּד עַל מַאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנִדְפַּס בִּ'דְּרוּשֵׁי חֲתֻנָּה'[8]), שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּ"פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" לְעִנְיַן "פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת"** ואת המשמעות של דרשת המילים "צדקת פרזונו" על כך שהקדוש־ברוך־הוא פיזר את בני ישראל במדינות שונות, **דִּלְכְאוֹרָה, 'פִּרְזוֹן'** (שעל כך נאמר **"פִּרְזוֹנוֹ") וּ'פִּזּוּר'** (שכך דרשו את הכתוב בגמרא **"פִּזְּרָן") הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים סוֹתְרִים זֶה לָזֶה, כִּי "פִּרְזוֹנוֹ"** האמור בכתוב **הוּא מִלְּשׁוֹן "עָרֵי הַפְּרָזוֹת",** וזה פירוש הכתוב לפי פשוטו שלאחר הניצחון במלחמה כבר אין פחד מפני האויבים ואפשר לגור גם בערים ללא חומה המספקת הגנה **שֶׁהַפֵּרוּשׁ בָּזֶה הוּא שֶׁהָעִיר הִיא** אמנם **לְלֹא חוֹמָה, אֲבָל הִיא** העיר **נִשְׁאֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ,** אותו המקום בו היתה כאשר כן הייתה מוקפת חומה **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'פִּזּוּר' פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהָאֲנָשִׁים מִתְפַּזְּרִים לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים** ושונים ואינם

---

1) מאמר זה הוא המשך למאמר ד"ה אמר ר' אושעיא צדקת פרזונו די"ט כסלו (לעיל ע' 4 ואילך). 2) תהלים נה, יט. 3) ראה סנהדרין צט, ב. ד"ה פדה בשלום באוה"ת נ"ך ח"ג ע' א'שח. 4) ישעי' נז, יט. 5) אג"ק אדה"ז ע' רלב (נעתק ב"היום יום" יט כסלו). 6) ספר שופטים ה, יא. 7) פסחים פז, ב. 8) פרק א (סה"מ קונטרסים ח"א לב, סע"ב ואילך. תרפ"ט ס"ע 113 ואילך).

לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל ״צְדָקָה כוּ׳ שֶׁפִּזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי עִנְיָן הַפִּזּוּר (וְכֵן הָעִנְיָן דְּ״פְּרָזוֹן״) מוֹרֶה עַל הֶעְדֵּר הַהַגְבָּלָה, וְאִלּוּ צְדָקָה הִיא בְּהַגְבָּלָה דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר קָצוּב, חֹמֶשׁ לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה בֵּינוֹנִית[9] (כַּמּוּבָא גַּם בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳[10]), וְכַלָּשׁוֹן הַמֻּרְגָּל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[11] יַעֲלֶה לְסַדְּ מְסֻיָּם, וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[12] ״הַמְּבַזְּבֵז אַל יְבַזְּבֵז״ כוּ׳.

**וְהִנֵּה בְּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּ״פִּיזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״ לְמַה שֶּׁכָּתוּב ״פִּרְזוֹנוֹ״, מְבֹאָר בַּמַּאֲמָר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״פִּזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״ פּוֹעֲלִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּ״פִּרְזוֹנוֹ״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[14] שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעָנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה אֵינוֹ לְשֵׁם עֹנֶשׁ בִּלְבַד חַס־וְשָׁלוֹם, וְאִם הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לָעֲנָשִׁים שֶׁל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁכֵּן הוּא בְּנוֹגֵעַ לָרַבִּים, וְעַד לְכָל יִשְׂרָאֵל. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעִנְיַן ״פִּזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״ (דְּקָאֵי עַל כְּלָל יִשְׂרָאֵל) הוּא לֹא לְשֵׁם עֹנֶשׁ בִּלְבַד חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְעִלּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ כְּלָלוּת עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁאַף שֶׁזּוֹהִי יְרִידָה גְּדוֹלָה, מֵאִגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[15], הֲרֵי יְרִידָה זוֹ הִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה,

ביאור בדרך אפשר

נשארים במקומם, ואם כן איך מתאים לדרוש את ׳פרזונו׳ במובן של ׳פיזור׳? **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** בנוסף לשאלה הקודמת ביחס לקשר בין ״פרזון״ ל״פיזור״ יש להבין גם בדברי חכמינו ז״ל עצמם **מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל ״צְדָקָה כוּ׳ שֶׁפִּזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי עִנְיָן הַפִּזּוּר** למקומות רבים ושונים **(וְכֵן הָעִנְיָן דְּ״פְּרָזוֹן״** היינו העדר החומה) **מוֹרֶה עַל הֶעְדֵּר הַהַגְבָּלָה,** בניגוד להתכנסות במקום אחד שהיא הגבלה וצמצום, וכן חומה שמגבילה את תחומי העיר **וְאִלּוּ צְדָקָה הִיא בְּהַגְבָּלָה דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ** בהלכה **שִׁעוּר קָצוּב, חֹמֶשׁ** עשרים אחוז **לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר,** למעוניין לקיים את המצווה בצורה מהודרת **וּמַעֲשֵׂר** עשרה אחוזים **לְמִדָּה בֵּינוֹנִית[9] (כַּמּוּבָא גַּם בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳[10]** שבספר התניא לאדמו״ר הזקן, שם נאמר: ״רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם... וכן במעשה הצדקה וגמילות חסדים בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה, אפילו־הכי יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה בינונית כו׳ וזה נקרא חסד עולם, פירוש חסד א־ל כל היום, המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים על ידי אתערותא דלתתא היא מצוות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה, ולפי שהעולם הוא בבחינת גבול ומדה מהארץ עד לרקיע ת״ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו׳, ושית אלפי שני הוי עלמא כו׳, לכן ניתן שיעור ומדה גם כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצוות התורה״), **וְכַלָּשׁוֹן הַמֻּרְגָּל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[11]** לגבי מצות הצדקה **יַעֲלֶה לְסַדְּ מְסֻיָּם,** והכוונה לסכום מסויים, היינו סכום מוגבל **וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[12]** בגמרא **״הַמְּבַזְּבֵז** המרבה בצדקה **אַל יְבַזְּבֵז״** יותר מחומש (עשרים אחוזים) **כוּ׳** וכיצד חיברו חכמים את שני הדברים יחד ואמרו על ׳פיזור׳ ו׳פרזון׳ שהם דברים לא מוגבלים שזו ׳צדקה׳ שהיא דבר מוגבל?

וְהִנֵּה בְּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּ״פִּיזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״ לְמַה שֶּׁכָּתוּב ״פִּרְזוֹנוֹ״, שעל זה נשאלה השאלה לעיל שלכאורה שני הדברים סותרים **מְבֹאָר בַּמַּאֲמָר,** שהקשר הוא **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״פִּזְרָן** הקדוש־ברוך־הוא את בני ישראל **לְבֵין הָאֻמּוֹת״** ואינם גרים במדינה אחת **פּוֹעֲלִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּ״פִּרְזוֹנוֹ״,** והערים לא יהיו מוקפות חומה **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִָם** ללא צורך בחומות הגנה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[14] בתורת החסידות **שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעָנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה אֵינוֹ לְשֵׁם עֹנֶשׁ בִּלְבַד חַס־וְשָׁלוֹם** (כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן: ״ולכן נקראת התורה תורת חסד וזהו ימינך ה׳ נאדרי בכוח ועל־ידי־זה ימינך ה׳ תרעץ אויב. ועל־דרך־זה גם כל עונשי התורה עם היותן בחינת גבורות, מכל־מקום הן כלולות בחסדים שהעונש הוא שעל־ידי־זה נעשה תיקון לנפש החוטא וכמאמר רבותינו ז״ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן כו׳. וכן אפילו עונש מיתת בית־דין אמרו רבותינו ז״ל גבי עכן יעכרך ה׳ היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא, נמצא העונש זהו לתקן נפשו״), **וְאִם הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לָעֲנָשִׁים שֶׁל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל** שאין זה עונש לשם עונש אלא למטרה טובה וחיובית, **הֲרֵי עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁכֵּן הוּא בְּנוֹגֵעַ לָרַבִּים, וְעַד לְכָל יִשְׂרָאֵל** שבוודאי אין הכוונה להטיל על כלל ישראל עונש לשם עונש.

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעִנְיַן ״פִּזְרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״ העובדה שבני ישראל לא נשארו כולם יחד בארץ ישראל אלא הקדוש־ברוך־הוא פיזר אותם במדינות רבות **(דְּקָאֵי** שמכוון **עַל כְּלָל יִשְׂרָאֵל** ולא רק על יחידים) **הוּא לֹא לְשֵׁם עֹנֶשׁ בִּלְבַד חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** יש בכך כוונה חיובית, להיטיב עם בני ישראל **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כתוצאה מהפיזור בין האומות **בָּאִים** בני ישראל **לְעִלּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר** לעומת מצבם לפני הפיזור.

וְעַל־דֶּרֶךְ כְּלָלוּת עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה משורשה ומקורה למעלה באלוקות **לְמַטָּה** לגוף גשמי בעולם הזה, **שֶׁאַף שֶׁזּוֹהִי יְרִידָה גְּדוֹלָה** מאד, כמו ירידה **מֵאִגְּרָא רָמָה** מגג גבוה **לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא** לבור עמוק[15], **הֲרֵי יְרִידָה זוֹ** של הנשמה מלמעלה למטה **הִיא לְצֹרֶךְ**

---

9) שו״ע יו״ד סרמ״ט ס״א. 10) סימן י (קטו, א). 11) תניא אגה״ת ספ״ג. 12) כתובות נ, א. 13) זכרי׳ ב, ח. 14) ראה לקו״ת מטות פו, ב. ובכ״מ. 15) לשון חז״ל – חגיגה ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 **עֲלִיָּה, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַיְרִידָה מַגַּעַת הַנְּשָׁמָה** בסופו של דבר
2 **לְדַרְגָּה כָּזוֹ** גבוהה ונעלית **שֶׁלּוּלֵי הַיְרִידָה לֹא הָיְתָה מַגַּעַת שָׁם**
3 ונמצא שהירידה כדאית ומשתלמת.
4 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מְבֹאָר בְּנוֹגֵעַ לִירִידַת הַגָּלוּת** שבני ישראל ירדו
5 ממעלתם קודם הגלות והלכו לגלות,
6 **שֶׁהִיא** גם **יְרִידָה** דומה לירידת
7 הנשמה למטה וגם הגלות היא ירידה
8 גדולה מאד כמו ירידה **מֵאִגְּרָא**
9 **רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא** מגג גבוה
10 לבור עמוק, **שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה**
11 הירידה הגדולה בגלות הרי בסופו של
12 דבר **נוֹסָף עִלּוּי** עלייה ויתרון
13 **בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁלּוּלֵי הַגָּלוּת לֹא**
14 **הָיוּ מַגִּיעִים לְעִלּוּי זֶה** ונמצא
15 שהירידה כדאית כי בעצם היא מובילה
16 לעלייה.
17 **וְזֶהוּ גַּם** משמעות העובדה **שֶׁעַל־**
18 **יְדֵי־זֶה שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין**
19 **הָאֻמּוֹת"** ולכאורה זו ירידה ביחס
20 למצב בו כל בני ישראל היו ביחד,
21 **בָּאִים** בסופו של דבר **לְהָעִלּוּי**
22 **דְ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם"** מצב
23 שבו אין סכנה ואין צורך בחומה.
24 **אָמְנָם, עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין** לגופו
25 של עניין **מַהוּ הָעִלּוּי דְ"פְּרָזוֹת**
26 **תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם"**[16], **וַהֲלֹא**
27 **הָעִלּוּי שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיא**
28 **מְקֻדֶּשֶׁת מִכָּל הָעֲיָרוֹת הוּא**
29 **לִפְנִים מִן הַחוֹמָה דַּוְקָא**[17],
30 כדברי המשנה שיש עשר קדושות, זו
31 למעלה מזו (ארץ ישראל, עיירות
32 המוקפות חומה, לפנים מן החומה [של
33 ירושלים], הר הבית, החיל, עזרת נשים,
34 עזרת ישראל, עזרת הכהנים, בין
35 האולם ולמזבח, ההיכל, קודש
36 הקדשים) וקדושת ירושלים היא 'לפנים
37 מן החומה' **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד**
38 **הַחוֹמָה מִסְתַּעֲפִים חִלּוּקֵי**
39 **דִּינִים בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת קָדָשִׁים,**
40 **וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה וְטָהֲרָה**
41 **וַהֲכָמָם כו'**[18], כי לשטח שמוקף
42 חומה יש קדושה מיוחדת שלא קיימת

ביאור בדרך אפשר

43 מחוץ לחומה **וְעַד שֶׁיֵּשׁ שַׁקְלָא־וְטַרְיָא** דיון בהלכה **בְּנוֹגֵעַ לִמְקוֹם**
44 **הַחוֹמָה עַצְמָהּ אִם קְדֻשָּׁתָהּ כְּלִפְנִים מִן הַחוֹמָה**[19] או שהיא
45 נחשבת כמו השטח, **וְאִם־כֵּן** מאחר שיש חשיבות גדולה כל כך 'לפנים
46 מן החומה' **מַהוּ הָעִלּוּי דְ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם", לְלֹא**
47 **חוֹמָה.?**
48 **ג) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַאֲמַר**
49 **תְּחִלָּה מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[20]
50 בגמרא **"וְהַנֶּצַח - זוֹ יְרוּשָׁלַיִם"**
51 **[כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ עַל הַפָּסוּק**[21]
52 בתפילת דוד בספר דברי הימים **לְךָ**
53 **הַיְיָ' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה**
54 **וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח גו'**,
55 **"הַגְּדֻלָּה - זוֹ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית**
56 **כו'**, **וְהַגְּבוּרָה - זוֹ יְצִיאַת**
57 **מִצְרַיִם כו'**, **וְהַתִּפְאֶרֶת - זוֹ**
58 **מַתַּן תּוֹרָה**, **וְהַנֶּצַח - זוֹ**
59 **יְרוּשָׁלַיִם" וְכו']**, **וְצָרִיךְ**
60 **לְהָבִין, לָמָּה מְיַחֲסִים עִנְיַן**
61 **הַנֶּצַחוֹן** שלמעלה, אצל הקדוש־
62 ברוך־הוא **לִירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא.**
63 **דְּלִכְאוֹרָה, אִם** הקשר המיוחד של
64 מידת הנצח לירושלים הוא **מִצַּד**
65 **הַנֶּצַחוֹן שֶׁהָיָה בְּכִבּוּשׁ**
66 **יְרוּשָׁלַיִם, הֲרֵי עִנְיַן הַנֶּצַחוֹן**
67 **הָיָה גַּם בְּכִבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ**
68 **יִשְׂרָאֵל** ולא רק בכיבוש ירושלים
69 בלבד, **שֶׁהָיָה** הכיבוש של כל הארץ
70 **כַּמָּה דּוֹרוֹת לִפְנֵי כִּבּוּשׁ**
71 **יְרוּשָׁלַיִם** היה ראוי לייחס את נושא
72 הניצחון גם לכיבוש כל הארץ. **וְאִם**
73 מייחסים את מידת הנצח לירושלים
74 דווקא **מִצַּד הַנִּסִּים שֶׁהָיוּ**
75 **בְּכִבּוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם, הֲרֵי עִקַּר**
76 **עִנְיַן הַנִּסִּים הָיָה** לאו דווקא
77 בכיבוש ירושלים אלא **בְּכִבּוּשׁ כָּל**
78 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁלֹשִׁים וְאֶחָד**
79 **הַמְּלָכִים** שמלכו בה עד שבני
80 ישראל נכנסו לארץ (אחרי ארבעים
81 שנה במדבר), **וּבִפְרָט כִּבּוּשׁ**
82 **יְרִיחוֹ, מַנְעוּלָהּ שֶׁל אֶרֶץ**
83 **יִשְׂרָאֵל**[22], העיר שנחשבה כמקום
84 השומר על כל הארץ, כשם שהמנעול

1 שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַיְרִידָה מַגַּעַת הַנְּשָׁמָה לְדַרְגָּה
2 כָּזוֹ שֶׁלּוּלֵי הַיְרִידָה לֹא הָיְתָה מַגַּעַת שָׁם. וְעַל־
3 דֶּרֶךְ־זֶה מְבֹאָר בְּנוֹגֵעַ לִירִידַת הַגָּלוּת, שֶׁהִיא
4 יְרִידָה מֵאִגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא, שֶׁדַּוְקָא
5 עַל־יְדֵי־זֶה נוֹסָף עִלּוּי בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁלּוּלֵי הַגָּלוּת
6 לֹא הָיוּ מַגִּיעִים לְעִלּוּי זֶה. וְזֶהוּ גַּם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
7 שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת", בָּאִים לְהָעִלּוּי דְ"פְּרָזוֹת
8 תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם". אָמְנָם, עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ
9 הָעִלּוּי דְ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם"[16], וַהֲלֹא הָעִלּוּי
10 שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת מִכָּל הָעֲיָרוֹת הוּא
11 לִפְנִים מִן הַחוֹמָה דַּוְקָא[17], וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַחוֹמָה
12 מִסְתַּעֲפִים חִלּוּקֵי דִּינִים בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת קָדָשִׁים,
13 וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה וְטָהֲרָה וַהֲכָמָם כו'[18], וְעַד
14 שֶׁיֵּשׁ שַׁקְלָא־וְטַרְיָא בְּנוֹגֵעַ לִמְקוֹם הַחוֹמָה עַצְמָהּ
15 אִם קְדֻשָּׁתָהּ כְּלִפְנִים מִן הַחוֹמָה[19], וְאִם־כֵּן מַהוּ
16 הָעִלּוּי דְ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם", לְלֹא חוֹמָה.
17 ג) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַאֲמַר
18 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[20] "וְהַנֶּצַח - זוֹ
19 יְרוּשָׁלַיִם" [כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ עַל הַפָּסוּק[21] לְךָ הַיְיָ'
20 הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח גו', "הַגְּדֻלָּה
21 - זוֹ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כו', וְהַגְּבוּרָה - זוֹ יְצִיאַת
22 מִצְרַיִם כו', וְהַתִּפְאֶרֶת - זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, וְהַנֶּצַח -
23 זוֹ יְרוּשָׁלַיִם" וְכו']**, וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה מְיַחֲסִים**
24 **עִנְיַן הַנֶּצַחוֹן לִירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא.** דְּלִכְאוֹרָה, אִם
25 מִצַּד הַנֶּצַחוֹן שֶׁהָיָה בְּכִבּוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם, הֲרֵי עִנְיַן
26 הַנֶּצַחוֹן הָיָה גַּם בְּכִבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה
27 כַּמָּה דּוֹרוֹת לִפְנֵי כִּבּוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם. וְאִם מִצַּד
28 הַנִּסִּים שֶׁהָיוּ בְּכִבּוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם, הֲרֵי עִקַּר עִנְיַן
29 הַנִּסִּים הָיָה בְּכִבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁלֹשִׁים
30 וְאֶחָד הַמְּלָכִים, וּבִפְרָט כִּבּוּשׁ יְרִיחוֹ, מַנְעוּלָהּ
31 שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[22], שֶׁהָיוּ בוֹ נִסִּים גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר.

---

16) ראה ד"ה בראשית ברא תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' מו ואילך). תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 73 ואילך). 17) כלים פ"א ה"ח. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הי"ד. 18) ראה רמב"ם שם. 19) ראה שו"ת אבני נזר יו"ד סימן תנ. 20) ברכות נח, א. 21) דברי הימים־א כט, יא. 22) במדב"ר פט"ו, טו ובעץ יוסף שם. לקו"ת מסעי צא, א.

ביאור בדרך אפשר

מונע את פתיחת הדלת ושומר על הבית **שֶׁהָיוּ בּוֹ** בכיבוש ירחו **נִסִּים גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר** כמסופר בהרחבה בספר יהושע. **וּמִכָּל־מָקוֹם מְיַחֲסִים עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן לִירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא** וצריך ביאור מדוע זה כך? **אַךְ הָעִנְיָן** הסבר הקשר הפנימי בין ירושלים ל'נצח' **הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשְׁנוֹ עוֹד פֵּרוּשׁ בְּ"נֵצַח" (נוֹסָף עַל עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן) שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן נִצְחִיּוּת**[23] דבר שקיים לעולם ועד, ואין לו הפסק. **וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב** בנבואת ישעיה על **לֶעָתִיד־לָבֹא** ימות המשיח **"שִׂמְחַת עוֹלָם"**[24], **דְּהַיְנוּ, שִׂמְחָה נִצְחִית** שאין לה הפסק לעולם. **וְכֵן "אַהֲבַת עוֹלָם"**, פירושה אהבה נצחית שקיימת לעולם **כְּדְאִיתָא** כמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[25] **שֶׁיֵּשׁ אַהֲבָה שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים, עֶשֶׂר שָׁנִים, וְעַד מֵאָה שָׁנִים, שֶׁאַהֲבָה זוֹ** שיש לה קצבה והפסק, אפילו אם היא נמשכת מאה שנים **הִיא בְּהַגְבָּלָה** ויש לה קץ וסוף, **וּלְמַעְלָה מִזֶּה** אהבה ברמה גבוהה יותר מהאהבות המוגבלות **הִיא "אַהֲבַת עוֹלָם", שֶׁהִיא אַהֲבָה נִצְחִית**[26] שאין לה הפסק (וזה לשון המדרש: "משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו וגו', זו היא כנסת ישראל שנמשכת אחר הקדוש־ברוך־הוא, שנאמר מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. אהבה רבה אהבתיך לא נאמר אלא אהבת עולם אהבתיך. שמא תאמר אהבת הקדוש־ברוך־הוא אהבת שלוש שנים או עשר שנים או אהבת מאה שנים, לכך נאמר אהבת עולם אהבתיך"). **וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַ"נֵּצַח"** האמור בפסוק זה ונדרש על ירושלים, **מִלְּשׁוֹן נִצְחִיּוּת. וְהִנֵּה, שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּ"נֵצַח", מִלְּשׁוֹן נִצָּחוֹן וּמִלְּשׁוֹן נִצְחִיּוּת,** על אף שהם אכן שני פירושים שונים, מכל־מקום הם **קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, כִּי עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן** וההתגברות על הצד שכנגד **נִמְשָׁךְ** והשורש והמקור שלו הוא **מִמָּקוֹם שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה (עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת** שהקיום לעולם הוא התעלות מעל גבולות), **וְהַיְנוּ, שֶׁשְּׁאָר הַמִּדּוֹת** מלבד מידת הנצח, היינו מידת החסד, מידת הגבורה וכן הלאה **הֵן בְּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה,** וממשיך וממחיש את הדברים כפי שהם במידות (כוחות הרגש) בנפש האדם **הֵן הַמִּדּוֹת שֶׁנּוֹלָדוֹת** מתהוות ונוצרות **עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּשֵׂכֶל** המעוררת את הרגש, **הֲרֵי הֵן מִדּוּדוֹת וּמֻגְבָּלוֹת כְּפִי אֹפֶן הַשֵּׂכֶל הַמּוֹלִידָן,** למשל, מידת החסד והאהבה שמתעוררת על ידי התבוננות שכלית היא כמידת וכשיעור ההתבוננות, ולא יותר מזה, **וְגַם הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵן בִּמְקוֹמָן** ברגש שבלב, לאחר שנתהוו והתעוררו **הֵן מִדּוּדוֹת וּמֻגְבָּלוֹת** ויש להן שיעור, מידה וגבול, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִדַּת הַנֵּצַח הִיא לְמַעְלָה מִכָּל מִדִּידָה וְהַגְבָּלָה, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַנֵּצַח הוּא מִצַּד הָעֶצֶם,** הרצון והשאיפה לנצח את המנגד ולהתגבר עליו, נובעים (לא מהשכל ולא מהרגש אלא) מעצם הנפש **וְהָעֶצֶם אֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים** ואיננו תלוי במידה ההבנה או הרגש, **כִּלְשׁוֹן הַ'חוֹקְרִים' הַמּוּבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּ'דִבְרֵי־אֱלֹקִים־חַיִּים'**[27] תורת החסידות **שֶׁ"כָּל עֶצֶם בִּלְתִּי מִשְׁתַּנֶּה"** ונשאר תמיד, בכל מצב ובכל תנאי, אותה מהות.

וממשיך ומפרט עוד את ביאור עניינה המיוחד של מידת הנצח השונה מכל שאר המידות:

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[28], **כְּפִי שֶׁרוֹאִים בְּהִנְהָגַת הַמְּלוּכָה, שֶׁבִּשְׁבִיל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה** על השונא המנגד **יָכוֹל** מסוגל **הַמֶּלֶךְ** המנהל את המערכה **לְבַזְבֵּז אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו, וְעַד שֶׁגַּם הָאוֹצָרוֹת הַכְּמוּסִים וְהַנֶּעְלָמִים** כי הם יקרים מאד, **שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל** המלך **אֵינוֹ**

1 מִכָּל־מָקוֹם מְיַחֲסִים עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן לִירוּשָׁלַיִם
2 דַּוְקָא.
3 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשְׁנוֹ עוֹד פֵּרוּשׁ
4 בְּ"נֵצַח" (נוֹסָף עַל עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן) שֶׁהוּא
5 מִלְּשׁוֹן נִצְחִיּוּת[23]. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב לֶעָתִיד־
6 לָבֹא "שִׂמְחַת עוֹלָם"[24], דְּהַיְנוּ, שִׂמְחָה נִצְחִית.
7 וְכֵן "אַהֲבַת עוֹלָם", כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[25] שֶׁיֵּשׁ
8 אַהֲבָה שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים, עֶשֶׂר שָׁנִים, וְעַד מֵאָה
9 שָׁנִים, שֶׁאַהֲבָה זוֹ הִיא בְּהַגְבָּלָה, וּלְמַעְלָה מִזֶּה
10 הִיא "אַהֲבַת עוֹלָם", שֶׁהִיא אַהֲבָה נִצְחִית[26]. וְזֶהוּ
11 גַּם עִנְיַן הַ"נֵּצַח", מִלְּשׁוֹן נִצְחִיּוּת. וְהִנֵּה, שְׁנֵי
12 הַפֵּרוּשִׁים בְּ"נֵצַח", מִלְּשׁוֹן נִצָּחוֹן וּמִלְּשׁוֹן
13 נִצְחִיּוּת, קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, כִּי עִנְיַן
14 הַנִּצָּחוֹן נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה
15 וְהַגְבָּלָה (עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת), וְהַיְנוּ, שֶׁשְּׁאָר
16 הַמִּדּוֹת הֵן בְּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה, הֵן הַמִּדּוֹת
17 שֶׁנּוֹלָדוֹת עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּשֵׂכֶל, הֲרֵי הֵן
18 מְדוּדוֹת וּמֻגְבָּלוֹת כְּפִי אֹפֶן הַשֵּׂכֶל הַמּוֹלִידָן, וְגַם
19 הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵן בִּמְקוֹמָן הֵן מְדוּדוֹת וּמֻגְבָּלוֹת,
20 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִדַּת הַנֵּצַח הִיא לְמַעְלָה מִכָּל
21 מִדִּידָה וְהַגְבָּלָה, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַנֵּצַח הוּא
22 מִצַּד הָעֶצֶם, וְהָעֶצֶם אֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים, כִּלְשׁוֹן
23 הַ'חוֹקְרִים' הַמּוּבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּ'דִבְרֵי־
24 אֱלֹקִים־חַיִּים'[27] שֶׁ"כָּל עֶצֶם בִּלְתִּי מִשְׁתַּנֶּה".
25 וְהָעִנְיָן בָּזֶה[28], כְּפִי שֶׁרוֹאִים בְּהִנְהָגַת הַמְּלוּכָה,
26 שֶׁבִּשְׁבִיל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה יָכוֹל הַמֶּלֶךְ לְבַזְבֵּז אֶת
27 כָּל אוֹצְרוֹתָיו, וְעַד שֶׁגַּם הָאוֹצָרוֹת הַכְּמוּסִים
28 וְהַנֶּעְלָמִים, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל אֵינוֹ מוֹצִיא אוֹתָם

23) ראה אוה"ת בראשית ח"ג תקעח, א. ואתחנן ע' שנד. 24) ישעי' לה, י. שם נא, יא. 25) תדבא"ר רפ"ו. 26) ראה לקו"ת במדבר ט, ד. סה"מ תרכ"ו ע' רטו ואילך. 27) מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות ח"א ע' קסד. ח"ב ע' תעד. ובכ"מ. 28) ראה גם ד"ה צדקת פרזונו במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתקצ ואילך. ד"ה הנ"ל ב'תורת חיים' בשלח שכב, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א רכא, ד ואילך).

ביאור בדרך אפשר

מוֹצִיא אוֹתָם ולא משתמש בהם **וַאֲפִילוּ אֵינוֹ מַרְאֶה אוֹתָם** לאף אחד, והכל משום שהם אוצרות יקרים מאד, **הִנֵּה בִּשְׁבִיל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הֲרֵי הוּא** המלך **מְבַזְבֵּז גַּם אוֹצָרוֹת אֵלֶּה** ועושה בהם שימוש, **וְהַבִּזְבּוּז** שהמלך מבזבז את האוצרות **הוּא לֹא רַק בִּשְׁבִיל** ניצחון של **עִנְיָנִים נַעֲלִים** בשביל מטרות נשגבות **אֶלָּא גַּם בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים פְּחוּתִים, וְעַד שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ מְנַגֵּד קָטָן** ולכאורה לא חשוב, **מְבַזְבֵּז הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו,** והסיבה לכך לבזבוז האוצרות גם למען ניצחון על מנגד קטן היא **כְּדֵי שֶׁנִּצָּחוֹן הַמְּלוּכָה יִהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת** ולא יישאר אפילו דבר קטן שבו המלכות לא ניצחה. **וְהַיְנוּ** והסיבה לכך שגם ניצחון 'קטן' חשוב כל כך היא, **לְפִי שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם נַפְשׁוֹ** של המלך, ועצם הנפש היא **לְמַעְלָה גַּם מִכֹּחוֹת הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג,** כמבואר בקבלה וחסידות, כוחות הנפש (ומעין זה הוא גם בשורשם למעלה באלקות) נחלקים ל'כוחות פנימיים', הם השכל והרגש המלובשים בגוף בהתלבשות פנימית ופועלים באברי הגוף (בדמה לכוחות הראיה והשמיעה והדיבור וכו') שהם כוחות מוגבלים. ו'כוחות מקיפים', הם הרצון והתענוג שלמעלה מהתלבשות באברי הגוף והם כוחות כלליים ובלתי מוגבלים, ועל כך מבואר כאן שענין הנצחון קשור בעצם הנפש שלמעלה גם מהרצון והתענוג **שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל הַתַּעֲנוּג הִרְאִית הָאוֹצָרוֹת לֹא יִפְתַּח הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו,** אלא ישאיר את האוצרות סגורים וכמוסים, ויוותר על העונג שבראייתם **וְאִילוּ בִּשְׁבִיל** לצורך **הַנִּצָּחוֹן, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁפּוֹתֵחַ** המלך **אֶת הָאוֹצָרוֹת, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהוּא מְבַזְבֵּז אוֹתָם** ועושה בהם שימוש ומאבד אותם - **לְפִי שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ** כשם שהוא נוגע בעצם הנפש של כל אדם.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, כלומר, המלכות כפי

ביאור בדרך אפשר

1 וַאֲפִילוּ אֵינוֹ מַרְאֶה אוֹתָם, הִנֵּה בִּשְׁבִיל נִצָּחוֹן
2 הַמִּלְחָמָה הֲרֵי הוּא מְבַזְבֵּז גַּם אוֹצָרוֹת אֵלֶּה,
3 וְהַבִּזְבּוּז הוּא לֹא רַק בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים נַעֲלִים אֶלָּא
4 גַּם בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים פְּחוּתִים, וְעַד שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל
5 לְנַצֵּחַ מְנַגֵּד קָטָן, מְבַזְבֵּז הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו,
6 כְּדֵי שֶׁנִּצָּחוֹן הַמְּלוּכָה יִהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת. וְהַיְנוּ, לְפִי
7 שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם נַפְשׁוֹ, לְמַעְלָה גַּם
8 מִכֹּחוֹת הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל הַתַּעֲנוּג
9 בִּרְאִית הָאוֹצָרוֹת לֹא יִפְתַּח הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו,
10 וְאִילוּ בִּשְׁבִיל הַנִּצָּחוֹן, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת
11 הָאוֹצָרוֹת, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהוּא מְבַזְבֵּז אוֹתָם -
12 לְפִי שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ שֶׁל
13 הַמֶּלֶךְ.
14 וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן נוֹגֵעַ
15 לֹא רַק בְּדַרְגַּת הַהִתְנַשְּׂאוּת עַל הָעָם, אֶלָּא
16 גַּם בְּעֶצֶם הַמַּלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת
17 'הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית', וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[29]
18 שֶׁ'הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית' הוּא עִנְיַן הַמְּלוּכָה עַל
19 מְלָכִים, שֶׁזּוֹהִי הַמְּלוּכָה שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שֶׁהִיא
20 עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[30] "אָמַר
21 הַקָּבָ"ה: אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכֻיּוֹת בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה כְּדֵי
22 שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם, "עֲלֵיכֶם" דַּיְקָא, דְּקָאֵי עַל
23 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם בְּנֵי מְלָכִים[31]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
24 דְּהִנֵּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[32]
25 שֶׁעִנְיַן הַמְּלוּכָה שַׁיָּךְ רַק עַל עֲבָדִים, שֶׁהֵם
26 נִפְרָדִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם"[33],

ביאור בדרך אפשר

44 שהיא ביחס לעם, והיא העובדה שהמלך מתנשא על העם ומרומם מן העם
45 אֶלָּא ענין הנצחון נוגע בעצם מהותו של המלך גַּם בְּעֶצֶם הַמַּלְכוּת
46 כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת 'הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית', שכן מלך אמיתי הוא
47 מנושא ומרומם מהעם מצד עצם המהות שלו בתור מלך, גם בשעה שאינו
48 מולך על עם בפועל וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[29] בתורת החסידות
49 שֶׁ'הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית' העובדה
50 שהמלך מנושא גם אם אינו מולך על
51 עם והוא מרומם ונישא בעצם, לא רק
52 יחסית לעם, הוּא עִנְיַן הַמְּלוּכָה
53 של המלך לא על העם הפשוט אלא
54 עַל מְלָכִים, שֶׁזּוֹהִי הַמְּלוּכָה
55 של הקדוש ברוך הוא שֶׁל רֹאשׁ־
56 הַשָּׁנָה שֶׁהִיא לא רק מלוכה על
57 כללות הבריאה אלא במיוחד מלוכה
58 עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר
59 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[30] בגמרא אודות עניין
60 המלכות בראש השנה "אָמַר
61 הַקָּבָ"ה: אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכֻיּוֹת
62 פסוקים מן התורה, הנביאים והכתובים
63 בנושא מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא
64 (הנאמרים בברכת 'מלכיות' בתפילת
65 מוסף של ראש השנה) בְּרֹאשׁ־
66 הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁתַּמְלִיכוּנִי
67 עֲלֵיכֶם, "עֲלֵיכֶם" דַּיְקָא
68 וחכמים דייקו בלשונם ואמרו
69 "עליכם", דְּקָאֵי וכוונה היא עַל
70 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם כדברי
71 חכמינו ז"ל בְּנֵי מְלָכִים[31]
72 ונמצא שהמלכות בראש השנה על
73 נשמות ישראל היא כמלכות המלך על
74 מלכים, ומלכות זו היא מתוך 'התנשאות
75 עצמית' (בשונה מהמלכות על כלל
76 הנבראים שהיא 'התנשאות' יחסית
77 להם). וממשיך ומפרט יותר את ענין
78 המלוכה על מלכים (שקשור
79 ב'התנשאות עצמית' של המלך):
80
81 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי מאמרי
82 חֲסִידוּת[32] שֶׁעִנְיַן הַמְּלוּכָה שַׁיָּךְ רַק עַל עֲבָדִים ולא על בהמות,
83 למשל, כי הם מציאות רחוקה לחלוטין מהמלך, ולא על בנים כי הם מציאות
84 קרובה מידי אל המלך, ולכן המלוכה היא על עבדים שֶׁהֵם נִפְרָדִים, וְעַל
85 זֶה מלכות המלך על מציאות נפרדת ממנו נֶאֱמַר במקורות רבים "אֵין
86 מֶלֶךְ בְּלֹא עָם"[33], פֵּרוּשׁ "עָם" מִלְּשׁוֹן עוֹמְמוּת[34], כמו

---

29) המשך תער"ב ח"ב ע' תשנ. ח"ג ע' א'תב. 30) ר"ה טז, א. לד, ב. 31) שבת סז, א. וש"נ. 32) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תרכג. ח"ב ע' תרסד. ח"ג שם. ועוד. 33) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק. כד הקמח ר"ה (ב) ד"ה ועוד (בהוצאת

פֵּרוּשׁ "עָם" מִלְּשׁוֹן עוֹמְמוּת[34], שֶׁהֵם דְּבָרִים
זָרִים וּרְחוֹקִים מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
בְּבָנִים לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְּלוּכָה (כַּמְּבֹאָר בְּ'שַׁעַר
הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה'[35]). אָמְנָם[29], עִנְיָן זֶה הוּא רַק
בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמְּלוּכָה כְּפִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת
הִתְנַשְּׂאוּת עַל עָם, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת
הַמְּלוּכָה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת
וְעַצְמִיּוּת הַמְּלוּכָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת
'הִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית', שֶׁמִּצַּד זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן
הַמְּלוּכָה עַל בָּנִים, וְהוּא עִנְיַן הַמְּלוּכָה שֶׁל
רֹאשׁ־הַשָּׁנָה עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים
"בָּנִים". וּמַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה "אִם
כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים"[36], הֲרֵי זֶה רַק כְּדֵי לְעוֹרֵר
אֶת עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁבְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה,
"אִם כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים", צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן
הָרַחֲמָנוּת כוּ'. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמְּלוּכָה, הֲרֵי
הַמְּלוּכָה שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הִיא עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּקְרָאִים "בָּנִים" דַּוְקָא, וְעַד לְ"בְּנֵי מְלָכִים".

ד) **וְהִנֵּה** כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת מִדַּת הַ"נֵּצַח"
שֶׁלְּמַעְלָה, בְּעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן וְגַם בְּעִנְיַן
הַנִּצְחִיּוּת (בְּלִי גְּבוּל), כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה לָעָתִיד־לָבֹא,
הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים
בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת[37],
צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו מִצַּד מִדַּת הַנֵּצַח
שֶׁלְּמַטָּה, וְהַיְנוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִצַּד
עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן, בְּאֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וּלְמַעְלָה
מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת כוּ', וּלְלֹא שִׁנּוּיִים (עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת).
וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת כַּאֲשֶׁר
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין
הָאֻמּוֹת". וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁ"פִּזְּרָן
וּמַצָּב שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת" ומבקשים לעורר את מלכות הקדוש־
ברוך־הוא על בני ישראל לא רק בתור 'בנים' אלא גם בתור 'עבדים' אף שזו
מלכות ברמה יותר נמוכה מהמלכות על 'בנים', וכאמור שזו רק חיצוניות
המלכות, הֲרֵי זֶה רַק כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת של
הקדוש־ברוך־הוא על בני ישראל, שֶׁבְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, "אִם
כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים", צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָרַחֲמָנוּת כוּ' כי גם
בנים וגם עבדים ראויים לרחמנות.
אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמְּלוּכָה,
הֲרֵי הַמְּלוּכָה שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה
הִיא עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּקְרָאִים "בָּנִים" דַּוְקָא, וְעַד
לְ"בְּנֵי מְלָכִים" שזו מעלה אפילו
לגבי 'בנים'.
ד) וְהִנֵּה כְּדֵי לְגַלּוֹת למטה
בעולם אֶת מִדַּת הַ"נֵּצַח"
שֶׁלְּמַעְלָה, בשתי המשמעויות שלה
האמורות לעיל בְּעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן
וההתגברות על המנגד וְגַם בְּעִנְיַן
הַנִּצְחִיּוּת ללא הפסק (בְּלִי
גְּבוּל), כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה לָעָתִיד־
לָבֹא, בימות המשיח, הֲרֵי כֵּיוָן
שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים האלוקיים
דִּלְעָתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים
בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כעת כָּל
זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת[37], צְרִיכָה
לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו בזמן
הגלות פחות מצד השכל והרגש, ויותר
מִצַּד מִדַּת הַנֵּצַח שֶׁלְּמַטָּה,
וְהַיְנוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הרוחנית,
עבודת ה' של האדם צְרִיכָה לִהְיוֹת
מִצַּד עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן, בְּאֹפֶן
שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל כמוסבר לעיל
שענין הניצחון קשור בעצם הנפש ולכן
זו מידה על־שכלית וּלְמַעְלָה
מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת כוּ', הרצון והשאיפה
לנצח, גורמים לאדם לפעול מבלי
להתחשב בשום שיקולים וּלְלֹא
שִׁנּוּיִים והוא קיים תמיד ללא שינוי
(עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת שאין לה הפסק).
וְזֶהוּ עניין זה של הניצחון הוא
כְּלָלוּת עִנְיַן התוכן הכללי של
הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת כַּאֲשֶׁר
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד
במדינות ובארצות שונות, כפי
שממשיך ומבאר.

שאוועל — ע' שעט). ספר החיים לאחי מהר"ל ספר גאולה וישועה פ"ב. עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א.
34) ראה פסחים עה, ב ובפירש"י. סה"מ תר"ס ע' ה. 35) רפ"ז. 36) בתפילת מוסף דהש"ץ. 37) תניא רפל"ז.

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה** המטרה והתכלית **בָּזֶה** שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין
2 **הָאֻמּוֹת" הִיא כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרֵר** להפריד את הטוב מהרע ולהעלות
3 **אֶת הַנִּיצוֹצוֹת דְּעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁנָּפְלוּ** לעולם הזה **וְנִתְפַּזְּרוּ "בֵּין**
4 **הָאֻמּוֹת"**, כמבואר בחסידות, לפני בריאת העולמות ב'סדר השתלשלות'
5 של 'עולם התיקון', ברא ה' את 'עולם
6 התהו'. "עולם התיקון", היינו אורות
7 הספירות המאירים באופן מדוד
8 ומותאם לכלי המקבלים, ואילו ב"עולם
9 התוהו" האורות מאירים בעוצמה רבה
10 שלא לפי כלי המקבלים, וכיון
11 שב'עולם התוהו' האורות מרובים
12 והכלים מועטים, זה גרם 'שבירת
13 הכלים', וניצוצות מהאור האלוקי של
14 'עולם התוהו' ירדו ונפלו למטה ביותר,
15 בדברים הגשמיים. ועבודת האדם
16 בעולם הזה היא "לברר" ולגלות את
17 הניצוצות האלוקיים הנעלים שבדברים
18 הגשמיים **שֶׁלָּכֵן** לצורך בירור
19 הניצוצות **צְרִיכִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל**
20 **לָבֹא לְמָקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים**
21 **הַנִּיצוֹצוֹת, "בֵּין הָאֻמּוֹת"**,
22 **וְשָׁם** במקומם **יוּכְלוּ לְבָרְרָם**
23 **וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה. וְהֵינוּ,**
24 **שֶׁעַכְשָׁו** בזמן הגלות **אִי־אֶפְשָׁר**
25 לא יכולה **לִהְיוֹת עֲבוֹדַת**
26 **הַבְּרוּרִים** של העולם הזה והניצוצות
27 שנפלו בו **כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** 'עבודת
28 הבירורים' **בִּימֵי שְׁלֹמֹה** המלך,
29 **עָלָיו נֶאֱמַר וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל**
30 **כִּסֵּא הֲוָיָ'**[38], במקומו, בלי צורך
31 ללכת לשום מקום 'בין האומות', ועוד
32 כתוב בו **"שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ,**
33 **וְשָׁלוֹם יִשָּׁקֵט אֶתֵּן עַל יִשְׂרָאֵל**
34 **בְּיָמָיו"**[39], **שֶׁמְּצַד רִבּוּי אוֹר**
35 **הַקְּדֻשָּׁה** שהאיר בימי שלמה **הָיָה**
36 **בְּרוּר הַנִּיצוֹצוֹת בְּאֹפֶן**
37 **שֶׁנִּמְשְׁכוּ** הניצוצות **וְנִתְקַבְּצוּ**
38 **מֵאֲלֵיהֶן אֶל הָאֲבוּקָה**[40], כמו
39 ניצוצות אש קטנים שנמשכים אל
40 האבוקה ומתבטלים אליה ונכללים בה
41 **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאוֹר הַקְּדֻשָּׁה אֵינוֹ מֵאִיר בְּרִבּוּי**
42 **כָּל־כָּךְ**, כפי שהאיר בימי שלמה המלך, **אִי־אֶפְשָׁר** לא יכול **לִהְיוֹת**
43 **בְּרוּר הַנִּיצוֹצוֹת** והעלאתם לקדושה **אֶלָּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁבָּאִים** בני

1 **לְבֵין הָאֻמּוֹת" הִיא כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרֵר אֶת**
2 **הַנִּיצוֹצוֹת דְּעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁנָּפְלוּ וְנִתְפַּזְּרוּ "בֵּין**
3 **הָאֻמּוֹת", שֶׁלָּכֵן צְרִיכִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לָבֹא לְמָקוֹם**
4 **שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הַנִּיצוֹצוֹת, "בֵּין הָאֻמּוֹת", וְשָׁם**
5 **יוּכְלוּ לְבָרְרָם וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה. וְהֵינוּ, שֶׁעַכְשָׁו**
6 **אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה**
7 **בִּימֵי שְׁלֹמֹה, עָלָיו נֶאֱמַר וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא**
8 **הֲוָיָ'**[38], **"שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם יִשָּׁקֵט אֶתֵּן**
9 **עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו"**[39], **שֶׁמְּצַד רִבּוּי אוֹר הַקְּדֻשָּׁה**
10 **הָיָה בְּרוּר הַנִּיצוֹצוֹת בְּאֹפֶן שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְקַבְּצוּ**
11 **מֵאֲלֵיהֶן אֶל הָאֲבוּקָה**[40], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן**
12 **הַגָּלוּת שֶׁאוֹר הַקְּדֻשָּׁה אֵינוֹ מֵאִיר בְּרִבּוּי כָּל־כָּךְ,**
13 **אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּרוּר הַנִּיצוֹצוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי־**
14 **זֶה שֶׁבָּאִים לְמָקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הַנִּיצוֹצוֹת,**
15 **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת". וְכֵיוָן שֶׁ"פִּזְּרָן**
16 **לְבֵין הָאֻמּוֹת", צְרִיכִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְעוֹרֵר אֶת**
17 **מִדַּת הַנִּצָּחוֹן שֶׁעַל־יָדָהּ יוּכְלוּ לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי**
18 **הַמִּלְחָמָה וּלְנַצֵּחַ אֶת הַמְנַגֵּד כו'. וּבִשְׁבִיל נִצָּחוֹן**
19 **הַמִּלְחָמָה פּוֹתְחִים וּמְבַזְּבְזִים אֶת הָאוֹצָרוֹת**
20 **שֶׁלְּמַעְלָה, וְעִנְיַן הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה הוּא אוֹצָר שֶׁל**
21 **יִרְאַת שָׁמַיִם**[41], **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַל**
22 **שֵׁם "יִרְאָה" וְעַל שֵׁם "שָׁלֵם"**[42], **דְּהֵינוּ, שְׁלֵמוּת**
23 **הַיִּרְאָה**[43], **וְכָל זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא,**
24 **וְזֶהוּ עִנְיַן "וְהַנֶּצַח - זוֹ יְרוּשָׁלַיִם".**
25 **ה) וְזֶהוּ** "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, צְדָקָה עָשָׂה
26 הַקָּבָּ"ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין
27 **הָאֻמּוֹת", שֶׁעַל־יְדֵי הַפִּזּוּר לְבֵין הָאֻמּוֹת נַעֲשָׂה**
28 **הָעֲלוּי דְ"פִּרְזוֹנוֹ", "פָּרְזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם", כִּי**
29 **עַל־יְדֵי שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת" נַעֲשֵׂית עֲבוֹדָתָם**

ביאור בדרך אפשר

ישראל **לְמָקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הַנִּיצוֹצוֹת**, במדינות ובארצות רחוקות
שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת" כדי לברר את הניצוצות שבכל
מקום ומקום. **וְכֵיוָן שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת"** והשליחות הזו של בירור
הניצוצות הוטלה על בני ישראל, **צְרִיכִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְעוֹרֵר** בעצמם,
בנשמתם **אֶת מִדַּת הַנִּצָּחוֹן**
שֶׁעַל־יָדָהּ יוּכְלוּ לַעֲמֹד
בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה ולא להיכנע
אלא להתגבר **וּלְנַצֵּחַ אֶת הַמְנַגֵּד**
כו'.
וּבִשְׁבִיל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה
פּוֹתְחִים וּמְבַזְּבְזִים אֶת
הָאוֹצָרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, וכשם
שבשביל הניצחון במלחמה הגשמית
המלך משתמש באוצרות היקרים שלו
ומבזבז אותם, כך למען הניצחון
במלחמה הרוחנית 'מבזבזים' את
האוצרות היקרים הרוחניים **וְעִנְיַן**
הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה הוּא אוֹצָר
שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם[41], כדברי
חכמינו ז"ל בגמרא "אין לו להקדוש־
ברוך־הוא בבית גנזיו אלא אוצר של
יראת שמים, שנאמר יראת ה' היא
אוצרו", **שֶׁזֶּהוּ** יראת־שמים **עִנְיָנָהּ**
שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, הנקראת בשם זה
עַל שֵׁם "יִרְאָה" וְעַל שֵׁם
"שָׁלֵם"[42], (והצירוף של שני
הדברים יחד מרכיב את המילה
"ירושלים") **דְּהֵינוּ,** ו"יראה שלם"
היא **שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה**[43], **וְכָל זֶה**
בָּא עַל־יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא,
וְזֶהוּ עִנְיַן "וְהַנֶּצַח - זוֹ
יְרוּשָׁלַיִם" ומיושבות השאלות
שנשאלו לעיל מדוע מייחסים את מידת
הנצח דווקא לירושלים.
ה) וְזֶהוּ "צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ
בְּיִשְׂרָאֵל, צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה
בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין
הָאֻמּוֹת", ואין לתמוה על הקשר
בין הדברים כיון **שֶׁעַל־יְדֵי הַפִּזּוּר**
של בני ישראל **לְבֵין הָאֻמּוֹת**
נַעֲשָׂה הָעֲלוּי דְ"פִּרְזוֹנוֹ", מלשון **"פָּרְזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם",**
ללא חומה, **כִּי עַל־יְדֵי שֶׁ"פִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת"** לעסוק שם ב'עבודת
הבירורים', כמבואר לעיל, **נַעֲשֵׂית עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִצַּד**

---

38) דברי הימים־א כט, כג. 39) שם כב, ט. 40) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. המשך תער"ב ח"ב ע' תשסט.
41) ראה ברכות לג, ב. 42) ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר – תענית טז, א. 43) ראה לקו"ת פקודי ד, א. ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג.

ביאור בדרך אפשר

מִדַּת הַנֵּצַח, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן וְהַנִּצָּחִיּוּת, ומכוחם העבודה היא על־שכלית ובלי גבול, כמבואר לעיל באריכות וְעַל־יְדֵי־זֶה שבני ישראל למטה עובדים את ה׳ בלי גבול, הם מְעוֹרְרִים וּמְגַלִּים אֶת מִדַּת הַנֵּצַח שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּלִי־גְּבוּל הנרמז ב׳פרזות׳, היינו ללא חומה מגבילה.

וְזֶהוּ ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ״, ״צְדָקָה״ דַּיְקָא ולכן מדייקים חכמינו ז״ל ואומרים על כך שזו ׳צדקה׳, כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנְּהָ, הַחִלּוּק ההבדל בֵּין ׳צְדָקָה׳ לְ׳מַתָּנָה׳ הוּא, שֶׁנִּתְּינַת הַמַּתָּנָה שאדם נותן לחברו הִיא מִצַּד זֶה שֶׁ״עֲבִיד לֵיהּ נַיְחָא לְנַפְשֵׁיהּ״[44] שפלוני עשה נחת לזולתו, ובתמורה לנחת־רוח שגרם לו, הוא מחזיר לו נחת וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה מָדוּד וּמֻגְבָּל לְפִי עֵרֶךְ הַ׳נַּחַת־רוּחַ׳ שֶׁגָּרַם כו׳, נתינת המתנה היא בשיעור ובמידה מתאימה למידת הנחת־רוח שגרם מקבל המתנה לנותן המתנה מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּתִינָה שֶׁהִיא בְּתוֹרַת צְדָקָה בְּלִבַּד לא בגלל מחוייבות כלשהי של הנותן למקבל (גַּם אפילו לֹא בְּגִלָּל שֶׁ״עֲבִיד נַיְחָא לְנַפְשֵׁיהּ״ ובוודאי לא בתמורה למשהו) אֵינָהּ מְדוּדָה וּמֻגְבֶּלֶת לְפִי עֵרֶךְ הַמְּקַבֵּל כְּלָל ומעשיו והנהגתו, וְזֶהוּ הסיבה הפנימית לכך שֶׁאֲמִתִּית עִנְיַן הַצְּדָקָה הִיא רַק אֶצֶל הַקָּבָּ״ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] לְךָ הֲוָיָ׳ הַצְּדָקָה, כלומר, הצדקה שייכת לך, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַבְּלִי־גְּבוּל שלא תלוי במקבל הצדקה ולא מוגבל לפי ערכו ומהותו של מקבל הצדקה. וּמִצַּד זֶה מכוחה של אותה צדקה שהיא בלי־גבול במהותה נַעֲשָׂה גַּם ״פִּרְזוֹנוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיַן ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם״, לְלֹא הַגְּבָלַת הַחוֹמָה.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ[46] אֵין הַכַּוָּנָה בייעוד ״פרזות תשב ירושלים״ שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא לֹא תִּהְיֶה לירושלים חוֹמָה כְּלָל, כִּי־אִם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חוֹמָה שֶׁל אֲבָנִים שהיא חומה מגבילה אֶלָּא לעתיד־לבוא תהיה לירושלים חוֹמַת אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[47] בזכריה שהקדוש־ברוך־הוא אומר על ירושלים ״אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ׳ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב״, וְלָכֵן אֵין זֶה חומת האש שתהיה לעתיד־לבוא סְתִירָה לְעִנְיַן ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם״, כִּי הַחוֹמָה הִיא ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהִיא מַדְרֵגַת ״אֲנִי״ שהיא דרגה גבוהה באלוקות (כמובן מלשון הכתוב אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ׳ חוֹמַת אֵשׁ)[48].

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, על־דרך המבואר לעיל שעבודת ה׳ כעת בלי גבול (במידת הניצחון) גורמת שגם מלמעלה יהיה בלי גבול (״פרזות תשב ירושלים״) וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, התשוקה והצימאון לדבוק באלוקות הנקראת ׳רצוא׳ על שם הכתוב בתיאור המרכבה העליונה ׳והחיות [המלאכים העליונים] רצוא ושוב׳ שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת ארבעת אש, רוח, מים, עפר שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שאיפה להתעלות למעלה כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, בניגוד לכל שאר הדברים שבטבעם נמשכים מלמעלה למטה מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע מטבעו לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳, וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר למרות רצונו לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה היא בְּאֹפֶן שֶׁל

1 מִדַּת הַנֵּצַח, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן וְהַנִּצָּחִיּוּת,
2 וְעַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים וּמְגַלִּים
3 אֶת מִדַּת הַנֵּצַח שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּלִי־
4 גְּבוּל. וְזֶהוּ ״צִדְקַת פִּרְזוֹנוֹ״, ״צְדָקָה״ דַּיְקָא.
5 דְּהִנְּהָ, הַחִלּוּק בֵּין ׳צְדָקָה׳ לְ׳מַתָּנָה׳ הוּא,
6 שֶׁנִּתְּינַת הַמַּתָּנָה הִיא מִצַּד זֶה שֶׁ״עֲבִיד לֵיהּ נַיְחָא
7 לְנַפְשֵׁיהּ״[44], וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה מָדוּד וּמֻגְבָּל לְפִי
8 עֵרֶךְ הַ׳נַּחַת־רוּחַ׳ שֶׁגָּרַם כו׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
9 הַנְּתִינָה שֶׁהִיא בְּתוֹרַת צְדָקָה בִּלְבַד (גַּם לֹא בְּגִלָּל
10 שֶׁ״עֲבִיד נַיְחָא לְנַפְשֵׁיהּ״) אֵינָהּ מְדוּדָה וּמֻגְבֶּלֶת
11 לְפִי עֵרֶךְ הַמְּקַבֵּל כְּלָל, וְזֶהוּ שֶׁאֲמִתִּית עִנְיַן
12 הַצְּדָקָה הִיא רַק אֶצֶל הַקָּבָּ״ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[45] לְךָ
13 הֲוָיָ׳ הַצְּדָקָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַבְּלִי־גְּבוּל. וּמִצַּד זֶה
14 נַעֲשָׂה גַּם ״פִּרְזוֹנוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיַן ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב
15 יְרוּשָׁלָיִם״, לְלֹא הַגְּבָלַת הַחוֹמָה. אַךְ[46] אֵין
16 הַכַּוָּנָה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא לֹא תִּהְיֶה חוֹמָה כְּלָל,
17 כִּי־אִם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חוֹמָה שֶׁל אֲבָנִים אֶלָּא חוֹמַת
18 אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[47] ״אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ׳ חוֹמַת אֵשׁ
19 סָבִיב״, וְלָכֵן אֵין זֶה סְתִירָה לְעִנְיַן ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב
20 יְרוּשָׁלָיִם״, כִּי הַחוֹמָה הִיא ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהִיא
21 מַדְרֵגַת ״אֲנִי״ (אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ׳ חוֹמַת אֵשׁ)[48].
22 וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה
23 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
24 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
25 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
26 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
27 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
28 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
29 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
30 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
31 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
32 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
33 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
34 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
35 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
36 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
37 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
38 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
39 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
40 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
41 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
42 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
43 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
44 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
45 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
46 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
47 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
48 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
49 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
50 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
51 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
52 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
53 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
54 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
55 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
56 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
57 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
58 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
59 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
60 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
61 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
62 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
63 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
64 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
65 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
66 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
67 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
68 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
69 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
70 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
71 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
72 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד
73 הַיְחִידִי מִכָּל הַיְסוֹדוֹת שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳,
74 כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[49] שֶׁאוֹר הַנֵּר מִתְנַעְנֵעַ תָּמִיד
75 לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטֶבַע
76 לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה וְלִידָבֵק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה כו׳,
77 וְרַק הָאַחִיזָה בַּפְּתִילָה מַכְרִיחָה אוֹתוֹ לְהִשָּׁאֵר
78 לְמַטָּה הֵפֶךְ טִבְעוֹ. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא
79 בְּאֹפֶן שֶׁל ״חוֹמַת אֵשׁ״, וְהַיְנוּ, שֶׁ׳אֵשׁ׳ מוֹרֶה עַל
80 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳, שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַיְסוֹד

---

44) ראה גיטין נ, ב. ב״מ טז, א. 45) דניאל ט, ז. 46) ראה ד״ה צדקת פרזונו הנ״ל (מאמרי אדמו״ר הזקן שם ע׳ תתקצח ואילך. ׳תורת חיים׳ שם שמג, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח״א רלה, ג ואילך)). וראה ד״ה בראשית ברא שבהערה 16. 47) זכרי׳ ב, ט. 48) ראה ד״ה צדקת פרזונו הנ״ל (מאמרי אדמו״ר הזקן שם ע׳ תתקצט. תורת חיים שם שמג, א (שם רלה, ג)). 49) פי״ט.

ביאור בדרך אפשר

"אֵשׁ", שֶׁהוּא עִנְיָן הָ'רָצוֹא', צימאון ושאיפה לדבוק באלוקות זוֹכִים לְ"חוֹמַת אֵשׁ" דִּלְעָתִיד־לָבֹא, "אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ גוֹ' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב", כנזכר לעיל בְּיַחַד עִם זֶה שֶׁ"פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלָיִם" כלומר, אין סתירה בין היעוד 'פרזות תשב ירושלים' המתייחס לחומת אבנים, והיעוד של "חומת אש".

וְכֵיוָן שֶׁהַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא הֵם תַּכְלִית הכוונה והמטרה של כְּלָלוּת הַבְּרִיאָה וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת של האור האלוקי מדרגה לדרגה, לָכֵן מְרֻמָּז עִנְיָן זֶה של עבודת ה' בבחינת 'אש' מִיָּד בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְאִיתָא מובא בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'[51] שֶׁ"בְּרֵאשִׁית" הוּא נוטריקון "בְּרִית אֵשׁ" (כְּפִי שֶׁמֵּבִיא כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּמַאֲמָרוֹ[52] על הכתוב 'בראשית ברא' משנת תרצ"ט), "אֵשׁ" דַּיְקָא [וּבְאֹפֶן של "בְּרִית" שֶׁעִנְיָנוֹ היא באופן לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר שְׁנֵי עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים שֶׁעַל־פִּי הַשֵּׂכֶל אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת קֶשֶׁר וְחִבּוּר בֵּינֵיהֶם (שֶׁהֲרֵי כַּאֲשֶׁר יְכוֹלִים לִפְעֹל קֶשֶׁר וְחִבּוּר עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל כְּרִיתַת בְּרִית), וְרַק מִצַּד עִנְיָן הַ"בְּרִית" שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, נַעֲשָׂה הַקֶּשֶׁר וְהַחִבּוּר בֵּינֵיהֶם, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים בְּתוֹךְ גּוּף אֶחָד (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן כְּרִיתַת בְּרִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53] "הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנָיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בִּתְרָיו") לִהְיוֹת לַאֲחָדִים (כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[54]), וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה מְרֻמָּז עִנְיַן הָאֵשׁ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ חוֹמַת אֵשׁ", וְהוּא, לְפִי שֶׁתַּכְלִית הַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁזּוֹהִי שְׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה, כְּמְרֻמָּז בְּעִנְיָן "תּוֹלְדוֹת" מָלֵא שֶׁנֶּאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים[55], "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם"[56], וְ"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ" וְגוֹ'[57], עַד "וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד"[58], שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשַׁי" וְגוֹ'[59], יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד וְכוּ'[60], יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וְאָז עם ביאת המשיח יְקַיֵּם הַיְעוּד[61] וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר.

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן כְּרִיתַת בְּרִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53] בירמיהו "הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנָיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בִּתְרָיו") לִהְיוֹת לַאֲחָדִים (כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[54] שזו המשמעות של התאחדות והתחברות של כמה יחידים ביחד עד שהם הופכים למציאות אחת)], וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה במילה "בראשית" מְרֻמָּז עִנְיַן הָאֵשׁ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "אֲנִי אֶהְיֶה לָהּ חוֹמַת אֵשׁ", וְהוּא, לְפִי שֶׁתַּכְלִית המטרה והכוונה של הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁיִּמְשְׁכוּ בסופו של דבר, בבוא הגאולה הַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁזּוֹהִי הגילויים האלוקיים שיהיו בימות המשיח שְׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה, כְּמְרֻמָּז בְּעִנְיַן "תּוֹלְדוֹת" מָלֵא בשתי וא"ין שֶׁנֶּאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים[55], פעם אחת לגבי הבריאה "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם"[56], ופעם שנייה לגבי הגאולה וְ"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ" בן יהודה וְגוֹ'[57], עַד להמשך תולדותיו כנאמר במגילת רות "וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד"[58], שֶׁעַל זֶה לידת דוד בן ישי שהוא צאצא של פרץ בן יהודה נֶאֱמַר "וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשַׁי" וְגוֹ'[59], מלך המשיח שעליו אומר הרמב"ם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד וְכוּ'[60], יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וְאָז עם ביאת המשיח יְקַיֵּם הַיְעוּד[61] וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר והעולם יגיע לתכלית הכוונה והמטרה שלשמה נברא מבראשית.

---

50) בראשית א, א. 51) תיקון כג (סט, א). 52) ד"ה בראשית ברא שבהערה 16. 53) ירמי' לד, יח. 54) ר"פ נצבים. 55) ב"ר פי"ב, ו. 56) בראשית ב, ד. 57) רות ד, יח. 58) שם, כב. 59) ישעי' יא, א. 60) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד. 61) ישעי' מ, ה.

בס"ד. שיחת יום ג' פ' וישב, י"ט כסלו, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

כו. ...בהמשך להמדובר אודות "פרזות תשב ירושלים", כפי שיהי' בקרוב בביאת משיח צדקנו, עם כל הפרטים והדיוקים שבזה (כולל גם ההכנה לזה עתה),

הרי כיון שהגאולה העתידה בביאת המשיח היא ע"י תשובה (כמבואר בגמרא במסכת סנהדרין[115], וכן במדרשים בכ"מ[116]),

— יש רק פלוגתא בין ר' אליעזר ור' יהושע באיזה אופן תהי' התשובה, אבל לכו"ע הרי זה ע"י תשובה, ובפרט בימינו אלה שכבר יצאנו י"ח בנוגע לענין ש"הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה", ובמילא יכול להיות כבר הענין ד"מיד הן נגאלין", כפי שפוסק הרמב"ם[117], וכפי שרבינו הזקן מדייק ומוסיף באגרת התשובה[118]: "תיכף ומיד" —

הנה כאן המקום להזכיר אודות המדובר[119] בנוגע ללימוד אגרת התשובה.

כז. וכיון שהסדר הוא שבי"ט כסלו מסיימים חלוקת הש"ס, ומתחייבים (בלי נדר) לחלק את הש"ס לכל המשתתפים על מנת לסיימו לי"ט כסלו הבא — יערך עתה סיום על מסכת יומא, שסיומה בפרק יום הכיפורים, שזהו זמן התשובה (כמ"ש הרמב"ם[120] ש"אע"פ שהתשובה .. יפה לעולם .. יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל כו'").

ואף שכבר נערך פעם סיום על מסכת יומא[121], הנה עתה יערך הסיום על ענין שאודותיו כותב רבינו הזקן שהוא "בסוף יומא".

ולהעיר, שזהו אחד הפלאים בהתחלת אגרת התשובה — שרבינו הזקן מתחיל "תניא בסוף יומא"[122], אע"פ שברייתא זו היא בדף פ"ו, ועד סוף המסכת יש כמה דפים באמצע (ועד"ז בפרקים שלאח"ז[123], מביא רבינו הזקן ש"עון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח, כדאיתא בספ"ק דר"ה", אע"פ שסוף הפרק הוא לאחרי ארבע דפים[124]).

וכנהוג בסיום — אומרים גם ענין בנגלה דתורה.

וכידוע הגדרים בזה — כפי שכותב הצ"צ בא' מתשובותיו, שפנימיות התורה יש לה גדרים וכללים משלה, ונגלה דתורה יש לה גדרים וכללים משלה, ואין להשתמש מזה על זה[125], אא"כ מצינו שגם במקום השני ישנו כלל ש"נשתלשל" והוא בדוגמת הכלל שישנו במקום הראשון [וכן במקום שיש ספק בנוגע לפס"ד ע"פ נגלה, פוסקים ע"פ מ"ש בזהר, כמבואר בכללי הפוסקים[126]], אבל ה"מושגים" וה"מונחים" (כפי שרגילים לומר בימינו) וה"גדרים" של פנימיות התורה, אין להשתמש בהם בנגלה דתורה,

וגם אין הכרח בדבר — דכיון שהתורה היא "תורה אחת", וגם הפשט שבתורה נמשך ומשתלשל מרמז דרוש וסוד [כדאיתא בכתבי האריז"ל[127] שד' האופנים דפרד"ס שבתורה הם כנגד ד' העולמות אצילות בריאה יצירה עשי', שמשתלשלים זמ"ז, כך שעולם העשי' בא ע"י השתלשלות מעולם האצילות], הרי

115) צז, ב.
116) תנחומא בחוקותי ג. פרדר"א ספמ"ג.
117) הל' תשובה פ"ז ה"ה.
118) פי"א.
119) ראה תורת מנחם חנ"ד ע' 148. ועוד.
120) שם פ"ב ה"ר־ז.
121) שיחת ו' תשרי תשכ"ז סט"ז ואילך (תורת מנחם חמ"ח ע' 57 ואילך); שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ח ס"ו ואילך (תורת מנחם חנ"ג ע' 370 ואילך). וש"נ.
122) ראה לקמן הערה 129 בשוה"ג הא'.
123) ספ"ט.
124) ראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לאגה"ת שם (ע' עו).
125) ראה גם חידושים על הש"ס לשבת פי"ט מ"ב (נד, ד), למקוואות פ"א מ"ו (קעב, סע"א). הובא באג"ק ח"י ע' יד. תורת מנחם חמ"ג ע' 387.
126) ראה אנציק' תלמודית ערך הלכה ס"ז (כרך ט ריש ע' רנה). וש"נ.
127) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.

מובן, שכאשר מחפשים, מוצאים בנגלה דתורה את הכלל והגדר המתאים לאותו כלל וגדר כפי שהוא בפנימיות התורה, אם כי בנוסח אחר, אבל תוכנו חד הוא.

כח. הביאור בדברי רבינו הזקן[128] "תניא בסוף יומא שלשה חילוקי כפרה[129] כו' עבר על מ"ע כו' מל"ת כו' כריתות ומיתות ב"ד כו' עכ"ל הברייתא", ואינו מביא הבבא דחילול השם, והיינו, שג' חילוקי כפרה הם (לא מל"ת, כריתות ומיתות ב"ד, וחילול ה', כפירוש המהרש"א[130], אלא) מ"ע, מל"ת, וכריתות ומיתות ב"ד, כי, אף ש"כפרה" אינה עצם התשובה (שהיא "עזיבת החטא בלבד" — בנוגע להנהגת האדם מכאן ולהבא, ולא החרטה על העבר[131], הוידוי ובקשת כפרה, ואפילו לא הכפרה), הרי היא שלימות התשובה[132], ולכן, אף שבכפרה כשלעצמה יש "ארבעה חילוקי כפרה" (כדברי ר' מתיא בן חרש), הנה בענין הכפרה בשייכות למצות התשובה יש רק "שלשה חילוקי כפרה" (כדברי ר' ישמעאל), שבהם הכפרה היא מחיים (ככל המצוות שקיומם ע"י נשמה בגוף דוקא[133]), משא"כ (ובלשון הברייתא: "אבל") חילול השם, שהכפרה היא רק לאחר מיתה ("לא יכופר עד ימותון"), בנוגע לנשמה בלבד[134] (אף שגם בחילול השם יש אופנים שעל ידם יכולה להיות כפרה מחיים[135], וכמו עי"ז שמחזיר בתשובה את אלו שהושפעו ממנו כו'[136]) — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[137] בלקו"ש חי"ז ע' 194 ואילך.

---

128) אגה"ת בתחלתו.

129) ויש להעיר — בדרך אגב:

הענין ד"שלשה חילוקי כפרה כו'" — "הי' ר' ישמעאל דורש"; וגם בסיום המסכת ממש — "תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביוהכ"פ וכו' ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב".

וענין זה שייך לכללות הענין דאגרת התשובה — כי, באגרת התשובה (פ"ד) מבאר רבינו הזקן שאין לך דבר עומד בפני התשובה, כולל גם הענינים שעליהם נאמר בזהר (והובא בר"ח) "שאין תשובה מועלת כו'", וענין זה מפורש להדיא בסוף* יומא, שאפילו "הרואה קרי" ששייך לפגם הברית**, לא זו בלבד שתשובה מועלת, אלא אדרבה — "מובטח לו שהוא בן עוה"ב".

130) אע"פ שהי' מקובל, והובא בכ"מ בתורת החסידות, וכו' וכו'.

131) וכפי שרבינו הזקן (שם פ"א) מוכיח זאת מהדין דפסולי עדות מצד עבירה, שצריכים רק לחזור בהם מדרכם הרעה, כמו משחקים בקוביא, משישברו פספסיהם (שו"ע חו"מ סל"ד ס"ל) — שזוהי הוכחה רק על עזיבת החטא מכאן ולהבא, ותו לא, אפילו לא חרטה על העבר, ועאכו"כ וידוי דברים ובקשת כפרה.

132) שלכן צריך להביא גם קרבן — לא כדי שמכאן ולהבא יהי' אדם כשר (שזהו עיקר התשובה), אלא כדי "שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב כו'" (ובלשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ו): "אהוב ונחמד קרוב וידיד"), "וכדאיתא בגמרא פ"ק דזבחים דעולה .. היא דורון כו' כאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו, אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך" (אגה"ת פ"ב*), שלכן, כל פעולת הקרבן היא רק בשוגג, ולא במזיד** (ראה תניא אגה"ק סכ"ח. סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה (דרמ"צ קיא, א)).

ומובן, שהעיקר הוא (לא רק הבקשה שיהי' לרצון כו', אלא) פעולת הקרבן — "ונרצה לו", וע"ד מ"ש רבינו הזקן בסיום אגה"ת (פי"א) אודות "האמונה והבטחון .. כי חפץ חסד הוא .. ורב לסלוח .. בלי שום ספק וס"ס בעולם, וכמו שאנו מברכין .. תיכף כשמבקשים סלח לנו כו', ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל (שזוהי הוכחה ע"פ דין בנגלה דתורה), מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו .. נגאלין מיד, כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל".

133) כלומר: גדר מצות התשובה (כפי שהיא בשלימותה, באופן ד"ונרצה לו לכפר עליו", שיהי' מרוצה וחביב כקודם החטא) הוא — שלאח"ז הוא מחוייב בקיום התומ"צ כפי שהי' קודם החטא, ועוד יותר, וכמ"ש הרמב"ם (שם ה"ז) שבעל תשובה "צועק ונענה מיד, שנאמר (ישעי' סה, כד) והי' טרם יקראו ואני אענה", ומזה מוכח, שלאחרי ששב בתשובה נשארת מציאותו, ועומד בתפלה כו', וכפי שר' ישמעאל עצמו מסיים בסוף יומא (בפרש"י): "יראה זרע יאריך ימים", שמאריך ימים ושנים.

134) ובעולם הבא, כמארז"ל (סנהדרין מג, ב (במשנה)) "ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא", שזהו מצד הנשמה כפי שהיא במעמד ומצב ד"טהורה היא", ועוזבת ומשליכה ("וואַרפט אַראָפּ") את הגוף, שמתבטל ממציאותו כו' — שענין זה שייך מצד פנימיות התורה (כפי שמאריך רבינו הזקן בלקוטי תורה ר"פ האזינו בנוגע לענין התשובה כפי שהוא מצד הנשמה), אבל כאן בא ביאור הענינים ע"פ נגלה, שצ"ל נשמה בגוף דוקא, שהרי "במתים חפשי" (תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"נ).

135) ולהעיר גם ממ"ש רבינו הזקן באגה"ת ספ"ט: "ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה וגמ"ח" (ועז"נ "בחסד ואמת יכופר עון כו' ואין אמת אלא תורה כו'") — והרי עון בית עלי הי' הענין דחילול השם (כדברי הנביא לעלי אודות חטא בניו: "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו" (שמואל־א ב, ל)), ואעפ"כ, "מתכפר בתורה וגמ"ח" (מחיים).

136) ולהעיר גם ממה שמצינו ש"הדר אוקים .. אמורא עלי' ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי" (עירובין טז, סע"ב. קד, א. ועוד) — כדי להבטיח ("באַוואָרענען") שלא יצא מכשול ע"י אלו ששמעו את דבריו.

137) בשילוב ההתוועדויות שלאח"ז.

---

*) ועפ"ז יש לבאר הטעם שרבינו הזקן מציין ל"**סוף** יומא".

**) ולהעיר משו"ת הצ"צ שער המילואים סימן סב (בהוצאה החדשה — חאו"ח סקי"א).

*) ומשמעות הדברים שם, שמפרש כן גם בנוגע לקרבן חטאת (לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ וארא סי"ד ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 153 ואילך)).

**) ומה שמצינו קרבן גם במזיד, כמו אשם שפחה חרופה (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"א־ה) – הרי זה לאחרי התשובה, שעושה מהמזיד שוגג (ראה ציונים והערות לסהמ"צ שם. וראה גם התוועדויות תשמ"ה ח"א ע' 572 ואילך), ואין כאן המקום להאריך בזה.

כט. ומכאן באים להמדובר לעיל[138] אודות הדבר פלא שרואים שיש דמיון ושוויון בין ג׳ הענינים דתשובה תורה ותפלה:

בנוגע לתשובה – העיקר הוא עזיבת החטא, שיגמור בלבו כו׳, שזהו ענין שבמחשבה; וביחד עם זה, צריך להיות גם ענין הדיבור – וידוי דברים, ולא עוד אלא שבמנין המצוות[139] מונה הרמב״ם דוקא את ענין הדיבור שבתשובה, ולא את ענין המחשבה שבזה.

וכן בנוגע לתורה – העיקר הוא הבנה והשגה, והראי׳ – מהפס״ד של רבינו הזקן בשו״ע ס״נ[140], ש״אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד כלל״, ובמילא אינו יכול לברך על זה ברכת התורה (ורק בנוגע לתושב״כ יש גדר ודין מיוחד, ששייכת גם למי שלא ידע מאי דקאמר[141]); ואעפ״כ, אם הלימוד הוא במחשבה ועיון בלבד, הרי אף שמבין היטב, ועד שהגיע ״לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא״[142], הנה כל זמן שהלימוד לא בא בדיבור, אסור לו לברך ״אשר בחר בנו .. ונתן לנו את תורתו״, כיון שאין זה הענין דלימוד התורה. ובנוגע למנין המצוות, נמנה דוקא הדיבור בתורה, ולא ההבנה וההשגה[143].

וכן בנוגע לתפלה: עיקר ענין התפלה הוא ״עבודה שבלב״[144], כמ״ש הרמב״ם בריש הלכות תפלה: ״מצות עשה להתפלל בכל יום .. שנאמר[145] ולעבדו בכל לבבכם .. עבודה שבלב זו תפלה״, ומובן, ש״לב״ שייך להבנה והשגה דוקא (ולא לדיבור). וכן פוסק הרמב״ם[146] (מיוסד על גמרא מפורשת[147]) בנוגע ל״כוונת הלב״ בתפלה, ש״כל תפלה שאינה בכוונה (דהיינו[148] ללא הכוונה הכללית ד״דע לפני מי אתה עומד״[149]) אינה תפלה״; ואעפ״כ, הפירוש של תפלה (מלשון ״ויפלל״[150]) בכל מקום בתושב״כ הוא – ענין של דיבור, שלכן צריכה להיות התפלה בדיבור דוקא, ואדרבה: אם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו, יצא ידי חובתו (מלבד פסוק ראשון של ק״ש וברכה ראשונה של שמו״ע (ברכת אבות), ובזמן הזה, מקילים גם בענינים אלו, כפס״ד השו״ע)[151], ורק כמה פרקים לאחרי התחלת הלכות תפלה כותב הרמב״ם ש״כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה״.

וזהו הצד השוה שבתורה תפלה ותשובה – שעיקר ענינם לכאורה הוא מחשבה, ואילו במנין המצוות נכלל דוקא ענין הדיבור שבהם.

ל. וכמו״כ מצינו צד השוה ביניהם בנוגע להשיעור – שיש בזה ב׳ קצוות, מהשיעור למטה ועד להשיעור למעלה:

בנוגע לתשובה – הנה השיעור למטה הוא ״עזיבת החטא בלבד״, שענין זה יכול להיות ע״י אמירת תיבת אחת: ״חטאתי״, או אפילו ללא דיבור כלל, אלא רק ע״י הרהור תשובה שהוא בשעתא חדא וברגעא חדא[152], וכדברי הגמרא[153] שהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור הרי זו מקודשת, ובשביל זה מספיק גם משך זמן של אמירת ״הרי את מקודשת לי״;

ולאידך גיסא, הנה בשביל שלימות התשובה, ישנו השיעור למעלה באריכות גדולה – כפי שמביא רבינו הזקן[154] ש״היו מתענים תעניות הרבה מאד כו׳״, וכן ריבוי קרבנות, כפי שמצינו שבבא בן בוטא הי׳ מביא בכל יום אשם תלוי[155], כך, שע״פ חשבון צדק, לא די בכל ״אילי נביות״[156] לכפר על כל

---

138) שיחת ש״פ וישלח ס״ו ואילך (תורת מנחם חנ״ד ע׳ 327 ואילך). וש״נ.
139) מ״ע עג.
140) ס״ב. וש״נ.
141) הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״ב. וש״נ.
142) יומא כו, א.
143) ראה גם לקו״ש חל״ח ע׳ 20 הערה 27. חל״ט ע׳ 168.
144) תענית ב, א.
145) עקב יא, יג.
146) הל׳ תפלה פ״ד הט״ו.
147) ברכות ל, ב – ראה כס״מ שם.
148) ראה גם תורת מנחם חכ״ט ס״ע 47 ואילך.
149) ראה ברכות כח, ב.
150) תהלים קו, ל. וראה ברכות ו, ב. וש״נ.
151) ראה שו״ע אדה״ז או״ח רסק״א. וש״נ.
152) זח״א קכט, סע״א.
153) קידושין מט, ב. וראה או״ז סקי״ב. רמב״ם הל׳ אישות ספ״ח. טושו״ע אה״ע סל״ח סל״א.
154) אגה״ת פ״ב.
155) כריתות כה, א (במשנה).
156) ראה ר״ה יז, ב. ב״ק צב, א. רמב״ם הל׳ חובל ומזיק פ״ה ה״ט.

הענינים, כמבואר בספרי מוסר, ומובן גם בפשטות, שהרי כאו״א מישראל הי׳ זקוק לתמיד של שחר שמכפר על עבירות הלילה ותמיד של בין הערביים שמכפר על עבירות היום[157], ובפרט בנוגע לג׳ העבירות שאין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהור עבירה וכו׳[158].

וכן בנוגע לתפלה:

איתא בגמרא במסכת ברכות[159]: ״מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והי׳ מקצר יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו, כמה קצרן הוא זה, אמר להם, כלום מקצר יותר ממשה רבינו, דכתיב[160] א־ל נא רפא נא לה״ — שזהו השיעור למטה, שהוא קטן ומצומצם ביותר; ולאידך גיסא, ״מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והי׳ מאריך יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו, רבינו, כמה ארכן הוא זה, אמר להם, כלום מאריך יותר ממשה רבינו כו׳״, ועד שישנו השיעור למעלה שעל זה אמרו[161] ״ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו״.

ועד״ז בנוגע לתורה:

לימוד התורה צריך להיות באופן ד״והגית בו יומם ולילה״[40], ועד שאפילו אם יש שעה אחת ביום ש״אפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק״, הנה ״עליו דרשו רז״ל[162] .. הכרת[163] תכרת וגו׳״ (בעוה״ז ולעוה״ב), כפי שמביא רבינו הזקן בהתחלת ספר התניא, ועד שישנו מעמד ומצב של לימוד התורה באופן ש״לא פסיק פומי׳ מגירסא״, ורק אז יכול להיות בדרגת ״בינוני״, כמובן מדברי הגמרא בסוף ברכות[164] ״אמר רבה כגון אנא בינוני״, והרי רבה הי׳ במעמד ומצב ש״לא פסיק פומי׳ מגירסא״[165]; ולאידך גיסא, תינוק שנשבה לבין העכו״ם, או עם הארץ וכו׳, יוצא ידי חובתו ע״י פסוק אחד שחרית ופסוק אחד ערבית, ולא עוד אלא שקיים מצות ״והגית בו יומם ולילה״, או ״לא[40] ימוש ספר התורה הזה מפיך״[41], והרי ״לא ימוש גו׳ והגית גו׳״ מורה (לא על ענין קטן ומצומצם, אלא) על כל הרחבות של לימוד התורה!

לא. וענין נוסף שבו מצינו צד השוה ביניהם:

בנוגע לתשובה — הנה גם כאשר ידוע בבירור שלא יתכפר חטאו, וכמו ״הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר״, שזהו ״מעוות לא יוכל לתקון״[166], כיון ש״עונו גלוי ונזכר כל זמן שממזר קיים״[167], מוטל עליו החיוב לשוב בתשובה ולהתוודות על חטאו.

ועד״ז בנוגע לתורה: בנוגע ללימוד התורה — איתא בגמרא[168] (והובא לפסק הלכה בהלכות תלמוד תורה ע״י הרמב״ם[169] ורבינו הזקן[170]) ״גדול תלמוד שמביא לידי מעשה״, היינו, ששלימות (גדלות) הלימוד הוא — כשבא לידי מעשה. ואעפ״כ, גם בנוגע לתינוק ״בן חמש למקרא״[171] שעדיין אינו שייך כלל לענין של הלכה למעשה, ישנו החיוב דתלמוד תורה — ״ושננתם לבניך״[172]; ועאכו״כ ״בן שלש עשרה למצוות״, שלא הגיע עדיין ל״בן חמש עשרה לגמרא״[171], אלא לומד רק משנה, שהיא ״מדה״, אבל לא כמו גמרא ש״אין לך מדה גדולה מזו״[173], ואלו שמורין הלכה מתוך משנתן נקראים ״מבלי עולם״[174] — הנה אע״פ שאינו שייך לפסוק דין הלכה למעשה, הרי הוא מחוייב בלימוד התורה כל היום וכל הלילה.

ועד״ז בנוגע לתפלה[175]: בנוגע למצות עשה של תפלה, כותב הרמב״ם[176]: ״חיוב מצוה זו .. שיהא אדם .. שואל צרכיו שהוא צריך להם כו׳״. — ״מגיד שבחו של הקב״ה״ הרי זה הקדמה לתפלה, אבל

157) תנחומא פינחס יג. ועוד (הובא באגה״ת פי״א).
158) ב״ב קסד, ב (הובא בתניא פי״ב).
159) לד, סע״א.
160) בהעלותך יב, יג.
161) שם כא, א. וש״נ.
162) סנהדרין צט, סע״א.
163) שלח טו, לא.
164) סא, ב.
165) ב״מ פו, א.
166) קהלת א, טו.
167) יבמות כב, ב ובפרש״י.
168) קידושין מ, ב. וש״נ.
169) פ״א ה״ג. פ״ג ה״ג.
170) פ״ד ה״ב ואילך.
171) אבות ספ״ה.
172) ואתחנן ו, ז.
173) ב״מ לג, סע״א.
174) סוטה כב, א.
175) ראה לקו״ש שבפנים הערה 40.
176) הל׳ תפלה פ״א ה״ב.

התפלה עצמה ענינה בקשת צרכיו. אמנם, בנוגע למילוי צרכיו, אם הקב״ה יקיים בקשתו אם לאו — הרי זה ענין בפני עצמו, ששייך להקב״ה, ובכל אופן, הוא מצדו צריך לקיים את המצוה ולהתפלל, וזאת, אע״פ שתוכן המצוה הוא ״שיתפלל האדם ויבקש בעת מן העתים אשר יצטרך לדבר מן הדברים .. יבקש האדם זה ממנו ית׳ לבד״, כיון שמאמין ״שהש״י הוא לבדו המנהיג עולמו .. וכי לו לבדו היכולת להושיע כו׳״[177], כך, שהוא מקווה שהקב״ה אכן ימלא את בקשתו.

לב. ויש לבאר הטעם לצד השוה בענינים הנ״ל שמצינו בתורה ותפלה ותשובה — שזהו לפי שבשלשתם (הן בתורה הן בתפלה והן בתשובה) נעשה האדם מציאות חדשה:

בתשובה — שאפילו רשע גמור, הנה ע״י הרהור תשובה נעשה צדיק גמור, והרי רשע גמור וצדיק גמור הם שני סוגי אנשים שונים לגמרי, שיש להם דינים וגדרים ומונחים שונים, הן בפשטות ע״פ נגלה, ועאכו״כ ע״פ המבואר בספרי מוסר, כך, שע״י התשובה נעשה אדם אחר וכו׳ וכו׳[178].

ועד״ז בלימוד התורה — שהרי איתא בגמרא[179] ״כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו״, והיינו, שע״י לימוד התורה נעשה מציאות חדשה לגבי מעמדו ומצבו קודם שלמד תורה.

ועד״ז בתפלה — שענינה ״דע לפני מי אתה עומד״[149], ״כעבדא קמי׳ מרי׳״[180], והיינו, שאף שבדרך כלל נחשב למציאות שישנה בעולם, בעלת צרכים וענינים כו׳, הרי הוא מתבטל ממציאותו ועומד כמו עבד, שאינו מציאות לעצמו, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון[181], שלכן, הנה ״מה שקנה עבד קנה רבו״[182], ועד שיש סברא בדברי הראשונים[183], שאין זה באופן שלכתחילה קונה העבד, ואח״כ קונה האדון, אלא מלכתחילה קונה האדון, כיון שהעבד אינו מציאות לעצמו, כי אם רכוש האדון (אלא שזהו ״רכוש״ שחייב במצוות שהנשים חייבות בהן).

ונמצא, שכאשר יהודי עומד להתפלל ומתפלל כדבעי, לומד תורה כדבעי ושב בתשובה כדבעי, הרי זה באופן שהתשובה עושה אדם חדש, התורה עושה אדם חדש, והתפלה עושה אדם חדש.

והרי מצינו שבנוגע לעצם המציאות, ענין החיות — לא נוגע ענין הכמות:

איתא בגמרא במסכת יומא[184] בנוגע לשיעור אכילה ביוהכ״פ — ״ככותבת״ — ד״קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתי׳, בציר מהכי לא מיתבא דעתי׳״, ושיעור זה הוא בשוה הן אצל תינוק בן יומו והן אצל עוג מלך הבשן.

ומזה מוכח, שיש ענינים במציאות של אדם (או בעל־חי) שאינם קשורים עם כמות, כבנדו״ד, שהענין דישוב הדעת קשור אמנם עם המציאות של אכילה (ושתי׳), ויש בזה שיעור מסויים (ככל עניני התורה שיש להם שיעור, לא רק ״משהו״), אבל בשיעור זה אין חילוק בין עוג מלך הבשן לתינוק בן יומו, והיינו, שאין זה רק שיעור בעלמא, ואינו קשור עם השיעור של האדם שעושה את הדבר, דאל״כ, לא יתכן שהשיעור הדרוש לישוב הדעת יהי׳ אצל עוג מלך הבשן כמו אצל תינוק בן יומו — שזהו לפי שבנוגע לחיות ועצם המציאות, לא נוגע ענין הכמות, ולכן יכולה להיות אותה הכמות אצל עוג מלך הבשן ואצל תינוק בן יומו בשוה[185].

---

177) סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה בתחלתו (דרמ״צ קטו, א).

178) ראה תורת מנחם סה״מ תשרי ס״ע קפ. וש״נ.

179) סנהדרין יט, ב. וש״נ. הובא בפרש״י עה״ת במדבר ג, א.

180) שבת יו״ד, רע״א.

181) בענין זה הזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א — כשדיבר עם א׳ הרבנים לאחרי השיחה — מאמר רז״ל (שבועות מז, ב) ״עבד מלך כמלך״, ויתירה מזה (ספרי ופרש״י דברים א, ז. ועוד): ״עבד מלך מלך״ (ללא כ״ף הדמיון). והזכיר גם את סיפור הגמרא במסכת קידושין (ע, א), שכאשר פגעו בכבוד עבדו של רב יהודה בר יחזקאל, נחשב הדבר לפגיעה בכבודו של רב יהודה בר יחזקאל עצמו.

וכן הוסיף בנוגע לתורה ותשובה (בקטעים שלפנ״ז): בנוגע לתורה — שעל ידה נעשה האדם מציאות חשובה, כמארז״ל (ראה גיטין סב, סע״א) ״מאן מלכי רבנן״; ובנוגע לתשובה — שעל ידה משתנית מציאותו מן הקצה אל הקצה, שהרי לפנ״ז הי׳ ב״ארץ״, ועכשיו הוא ב״שמים״ (עוד יותר מתפלה שהיא ״סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה״ (ויצא כח, יב. וראה זח״א רסו, ריש ע״ב. ועוד)).

182) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב.

183) ראה חי׳ הרשב״א קידושין שם.

184) פ, ב.

185) ראה גם תורת מנחם חמ״ג ע׳ 395. וש״נ.

ומזה מובן גם בנוגע לתורה ותשובה ותפלה:

גם כאשר ישנו רק ״פסוק אחד שחרית כו׳״, תיבה אחת של וידוי, ״חטאתי״, או אפילו הרהור תשובה ברגע כמימרא, וכן תיבות אחדות של תפלה, ״א־ל נא רפא נא לה״ — אזי נעשה כל הענין, כיון שזהו ענין שפועל חיות ומציאות כו׳, שיכולה להתחיל מטיפה בעלמא, ע״ד התהוות כל הענינים בעולם שמתחילה מטיפה או מגרעין, והיינו, שבהכרח שתהי׳ איזה מציאות, אבל זוהי מציאות שהיא בשוה לכאו״א, הן אצל עוג מלך הבשן והן אצל תינוק בן יומו.

אבל, ביחד עם זה, מובן, שכאשר כל הענינים הנ״ל הם באופן של ריבוי, הרי זה באופן של שלימות, וכמו בתשובה, לא רק עצם התשובה, עזיבת החטא בלבד, אלא גם כל פרטי הענינים של הוידוי, בקשת ופעולת הכפרה, שזוהי שלימות התשובה, כנ״ל בארוכה.

לג. ויש להוסיף בביאור הענינים האמורים לעיל בנגלה דתורה — גם ע״פ פנימיות התורה, שזהו מה ששייך לענינו בעקבתא דמשיחא, שהרי משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא[186]:

נזכר לעיל[187] דברי הגמרא בסוף יומא ש״מובטח לו שהוא בן העולם הבא״ — אע״פ שנתן מחילו לזרים.

ובהקדים מ״ש בספרי מוסר, ועוד יותר בספרי חסידות, שגם כאשר בנ״י נמצאים בגלות, במעמד ומצב ד״גולה וסורה״[188], הרי זה רק בחיצוניות, חיצוניות הלב וחיצוניות הנפש, אבל לאמיתו של דבר, הרי הם באופן ד״חבוקה ודבוקה בך, טוענת עולך״[188].

וכדברי הרמב״ם בפ״ב[189] מהלכות גירושין, שעצם הרצון של יהודי הוא — ״להיות מישראל .. לעשות כל המצוות כו׳״, ולכן, הנה אפילו יהודי כזה שבשעה שב״ד מצווה עליו וכופהו, אינו מציית, ומתחיל לציית רק כאשר הגוי כופהו, הנה כאשר אומר ״רוצה אני״, הרי זה נחשב לרצונו האמיתי, ואילו הצורך בכפי׳ הוא רק בגלל ש״יצרו הוא שתקפו״, כך, שע״פ דין בנגלה דתורה, הנה עצם הנפש ועצם החיות של יהודי קשור תמיד עם הקב״ה, ״באמנה אתו״[190].

ולכן, כאשר יהודי נותן כחו לזרים, בחוץ — אין זה מגיע ללעו״ז באופן של ביאה, כיון שאינו מתקשר עם הלעו״ז באופן של ביאה, להיותו במעמד ומצב ד״חבוקה ודבוקה בך״, ואין כאן ענין של בעילת אחר ח״ו, וכדברי רבינו הזקן בחלק ראשון דתניא[191]: ״שאין שם בחי׳ נוקבא דקליפה, רק שכחותי׳ וחיילותי׳ מלבישים לחיות כו׳״ — באופן חיצוני, אבל לא בפנימיות, כיון שהפנימיות של יהודי היא תמיד עם הקב״ה.

וכיון שכן, הנה ״אם עלתה לו שנה, מובטח לו שהוא בן העולם הבא״, ואדרבה: ״סגי ומסגי״ — ״בבנים ובני בנים, שכך הסימן יראה[192] זרע יאריך ימים״ (כהסיום בפירוש רש״י),

וכאשר יש בנים ובני בנים שעוסקים בתורה, הרי זה באופן ש״לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך גו׳ עד עולם״[193], ש״תורה מחזרת על אכסניא שלה״[194],

וכאשר ישנו ענין התורה באופן של קביעות, אזי נמשכת ברכת השם — שהרי התורה היא ״כלי מחזיק ברכה לישראל״, כמארז״ל[195] ״לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[196] ה׳ עוז (״אין עוז אלא תורה״[197]) לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום״.

המשך בעמוד רפז

186) ראה זח״ג קנג, ב. לקו״ת דרושי שמע״צ צב, ב. ובכ״מ.
187) בהערה 129.
188) נוסח הושענות דיום ג׳ דחה״ס.
189) בסופו.
190) אסתר ב, כ. וראה תניא ספכ״ד.
191) ספ״ד — בהגהה.
192) ישעי׳ נג, יו״ד.
193) שם נט, כא.
194) ב״מ פה, א.
195) עוקצין בסופה.
196) תהלים כט, יא.
197) שהש״ר פ״א, ד. פ״ב, ג. ועוד.

בס"ד. שיחת מוצאי חג הגאולה י"ט־כ"ף כסלו ה'תשנ"ב.
– ב"יחידות" כללית –

א. ענינו של חג הגאולה י"ט כסלו, "חג החגים"[1], מודגש בפסוק[2] "פדה בשלום נפשי" – כמובן מדברי בעל הגאולה במכתבו הידוע[3] "כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום מה' שלום".

ובהקדמה – שנוסף על הפירוש בדברי בעל הגאולה ש"פדה בשלום נפשי" קאי על הגאולה שלו ("כשקריתי .. פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום"), ה"ז כולל גם הפירוש והתוכן ד"פדה בשלום נפשי" כפי שנאמר בקרא:

"פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי" – אמרו דוד המלך על הנצחון במלחמותיו בזכות הרבים שהיו בעזרתו להתפלל עליו[4], ועד שאפילו אנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד[5].

ובזה נכלל גם (והוא העיקר) "פדה בשלום נפשי" דדוד מלכא משיחא – הנצחון ד"מלך מבית דוד" ("מבית דוד ומזרע שלמה"[6]) ש"ילחם מלחמות ה'" ("מלחמת בית דוד") עד ש"נצח"[7] – כפי שמבאר אדמו"ר האמצעי[8] שאמיתת ושלימות הענין ד"פדה בשלום נפשי" יהי' בימות המשיח (באופן נעלה יותר מכמו שהי' בימי דוד ושלמה).

ונוסף על הפירוש הפשוט בפסוק ישנו גם הפירוש בדברי חז"ל[9]: "אמר הקב"ה[10] כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני[11] מבין אומות העולם" – שקאי על פדיית השכינה ובנ"י שנמצאים יחד בגלות ונגאלים יחד[12].

ויש להוסיף בפירוש המשך הכתוב "כי ברבים היו עמדי" – ש"ברבים" ("(מתפלל עם ה)ציבור") מודגש יותר המעמד ומצב ד"עמדי", כמארז"ל[13] "אכל בי' עשרה שכינתא שריא" ["אף שאינם מדברים בדברי תורה"[14], ועאכו"כ כשעוסקים[15] בעניני תורה ומצוותי'[16], "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה[17] שכינה שרוי' ביניהם"[18]], ובמילא, מודגש יותר הענין ד"פדאני לי ולבני", שפדיית השכינה היא יחד עם פדיית בנ"י, "עם מקרב לי", הקרובים לי, שנמצאים "עמדי".

ב. ובביאור השייכות דכל הפירושים (גאולת רבינו הזקן, הגאולה דדוד המלך ודוד מלכא משיחא, וגאולת השכינה עם בנ"י) – יש לומר:

תוכנה של גאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו היא הפצת המעיינות חוצה, כידוע[19] שעיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" התחיל לאחרי פטרבורג. וכיון שע"י הפצת המעיינות חוצה אתי מר דא

---

1) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר – נעתק בהקדמת "היום יום". אג"ק שלו ח"ז ע' ל'. ועוד. וראה לקו"ש ח"ה ע' 436 ואילך.
2) תהלים נה, יט (וראה לקמן הערה 25 והערה 36).
3) "היום יום" י"ט כסלו. אג"ק שלו סל"ח. וש"נ.
4) פרש"י עה"פ. ועד"ז בפרש"י ברכות ח, רע"א.
5) ירושלמי סוטה פ"א סוף ה"ח.
6) סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. פיהמ"ש סנהדרין ר"פ חלק ביסוד הי"ב. אגרת תימן.
7) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
8) שערי תשובה ח"א ד"ה פדה בשלום פי"א (נה, ד).
9) ברכות שבהערה 4.
10) ויש לתווך הפירוש בדברי חז"ל עם הפירוש הפשוט בפסוק שאמרו דוד המלך* – ש"דוד אמרו .. ע"ש שהשכינה אמרה פדה בשלום נפשי, עם מקרב לי, מלשון קרובים, דהיינו בני" (חדא"ג מהרש"א לברכות שם).

*) ונפ"ז י"ל שפירוש חז"ל הוא (לא רק ע"ד הדרוש, אלא) גם ע"ד הפשט.

11) להעיר ממצות "פדיון הבן" ("פדה .. בני") – שהקב"ה צריך לפדות ופודה את כל אחד ואחת מבנ"י ("בני בכורי ישראל"), ובאופן ש"אבי הבן מברך שתים" (סוף פסחים), כמבואר בארוכה במק"א פרטי הענינים שבזה (לקו"ש חי"א ע' 42 ואילך).
12) ראה מגילה כט, א: "בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם .. ואף כשהן עתידים להגאל שכינה עמהם".
13) סנהדרין לט, א.
14) תניא אגה"ק סכ"ג.
15) כהתחלת המאמר: "כל העוסק בתורה כו'".
16) וכל ישראל בחזקת כשרות – שכאו"א מישראל, אנשים נשים וטף, עוסק תמיד בעניני תומ"צ, במעשה ובדיבור, ועאכו"כ במחשבה, שבה אין הגבלות שמבחוץ.
17) כולל גם "עסק (התורה ו)המצוות**" בעשרה דוקא" (אגה"ק שם (בתחלתה). וראה לקו"ש ח"ה ע' 423 הערה 11. ע' 428 הערה 14).
18) אבות פ"ג מ"ו.
19) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

**) ובפרט גמילות חסדים שהיא כללות כל המצוות (ראה תניא פל"ז. ובכ"מ).

מלכא משיחא[20], נמצא, שגאולת רבינו הזקן ("כשקריתי .. פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום") קשורה עם ה"פדה בשלום נפשי" דדוד מלכא משיחא, ובמילא גם עם ה"פדה בשלום נפשי" דהקב"ה ובנ"י, "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ובעומק יותר – שיפוצו מעינותיך חוצה הוא התוכן דביאת המשיח וגאולת השכינה ובנ"י, כי, התוכן דהפצת המעיינות חוצה הוא שמתגלה בעולם ידיעת אלקות, וככל שהולך וניתוסף יותר בהתגלות ידיעת אלקות בעולם, הולכים ומתקרבים יותר ל"אותו הזמן (ימות המשיח) .. (ש)לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .. כמ"ש[21] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[22], שלא זו בלבד שהעולם לא יסתיר על אלקות (גלות השכינה), אלא אדרבה, שהעולם יהי' מכוסה לגמרי ב"דעה את ה'" (תכלית השלימות דגאולת השכינה), ועאכו"כ בנ"י, ש"יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם"[22] (תכלית השלימות בהקירוב דישראל להקב"ה, "מקרב לי .. היו עמדי").

ג. ויש לומר, שביאת משיח צדקנו עי"ז ש"יפוצו מעינותיך חוצה" מרומזת בהמשך הפסוק (שהסיבה לכך ש"פדה בשלום נפשי", ביאת דוד מלכא משיחא, היא) "כי (מפני ש)ברבים היו עמדי":

"ברבים" – פירושו שישראל (לא נתקבצו ונתאחדו עדיין להיות לאחדים כאחד, מציאות אחת, אלא) הם במעמד ומצב של "רבים", "מפוזר ומפורד בין העמים"[23] (אע"פ שגם אז ה"ה "עם[23] אחד"[24]).

ואעפ"כ "היו עמדי" – שכל אחד מה"רבים" הוא "עמדי" – עם דוד מלכא משיחא ועם הקב"ה, מצד בחי' היחידה[25] שבנפשו, שהיא ניצוץ מנשמתו של דוד מלכא משיחא, בחי' יחידה הכללית[26], שענינה "יחידה לייחדך"[27], שקשורה ומיוחדת[28] עם הקב"ה, "יחידו של עולם", באופן ש"ישראל (ע"י אורייתא) וקוב"ה כולא חד"[29].

ולא עוד אלא שממשיכים ומגלים אחדותו של הקב"ה בעולם ("ברבים" כפשוטו, רשות הרבים) – ע"י העסק בלימוד והפצת התורה, ובפרט פנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בחי' היחידה שבתורה[30], שבה מתגלה ומאיר ה"אור" שבתורה, כמודגש בלשון "אורייתא" ("ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"), "אור ייתא"[31], שה"אור" עצמו (לא רק גילוי והתפשטות ממנו) בא ומתגלה בכל מקום, ולא רק בלשון הקודש, אלא גם בלשון תרגום, "ייתא", שהוא הממוצע בין לשון הקודש לשבעים לשון וממנו נמשך ונשפע בכל שבעים לשון[32] – שזהו תוכן הענין דהפצת המעיינות חוצה.

וכיון ש"ברבים היו עמדי", שגם בהיותם במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים" ("ברבים") יש בהם בחי' היחידה (הן בחי' היחידה שבנפשם והן בחי' היחידה שבתורה) הקשורה עם יחידו של עולם ("עמדי"), ועל ידה מגלים אחדותו של הקב"ה בעולם ("ברבים .. עמדי") – נעשה הענין ד"פדה בשלום נפשי", גאולה האמיתית והשלימה ("פדאני לי ולבני מבין אומות העולם") ע"י משיח צדקנו.

ד. והדגשה מיוחדת בהענין ד"פדה בשלום נפשי" – בי"ט כסלו דשנה זו:

לכל לראש – מצד הקביעות די"ט כסלו בימי השבוע כהקביעות די"ט כסלו בפעם הראשונה (בשנת תקנ"ט), ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב[33] (והמשכו בכ"ף כסלו[34] ביום הרביעי שבו ניתלו

---

20) אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.
21) ישעי' יא, ט.
22) רמב"ם בסיום וחותם ספרו משנה תורה.
23) לשון הכתוב – אסתר ג, ח.
24) ובפרט ע"י קיום מצות אהבת ישראל, כמ"ש רבינו הזקן בסידורו "נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך" (וראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ).
25) להעיר, שפסוק זה הוא במזמור נ"ה – אותיות "הן", שרומז על בחי' היחידה ועד לעצם הנשמה שלמעלה גם מיחידה (ראה קונטרס משיחות אדר"ח כסלו וש"פ תולדות שנה זו ס"ח. (לעיל ע' 316 וש"נ).
26) רמ"ז לזח"ב מ, ב. ולזח"ג רס, ב. ועוד.
27) נוסח הושענות ליום ג' דחגה"ס.
28) ראה לקו"ת פ' ראה כה, א. כז, א.
29) ראה זח"ג עג, א.
30) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות.
31) סה"ש תש"ד ריש ע' 116.
32) ראה תו"א משפטים עז, ג ואילך.
33) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו)
34) ראה לקו"ד ח"א כט, א. לז, ב. ח"ד תשנ, ב.

המאורות[35]) — שבשיעור תהלים (כפי שנחלק לימי השבוע) דיום השלישי אומרים הפסוק "פדה בשלום נפשי", כמודגש בדברי בעל הגאולה "כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום מה' שלום".

ויש להוסיף, ששייכותו של הפסוק "פדה בשלום נפשי" לי"ט־כ"ף כסלו היא גם מצד ימי החודש[36], כי, בחלוקה דספר תהלים לימי החודש שייך פסוק זה לשיעור דיום יו"ד בחודש, והשלימות דיו"ד (יו"ד במילואו) היא כ"ף (י' ו' ד' בגימטריא עשרים), ב"פ עשר, "עשר אעשרנו לך"[37], שמורה על בחי' הכתר[38] (כ' ר"ת כתר, ועשרים בגימטריא כתר[39]), שקשור עם ענין המלכות (כידוע שיופי המלך, "מלך ביפיו תחזינה עיניך"[40], תלוי בכתר המלכות) — שלימות המלכות בית דוד ע"י דוד מלכא משיחא, ושלימות מלכותו של הקב"ה בעולם, כמ"ש[41] "והיתה לה' המלוכה".

ועוד ועיקר — המעלה המיוחדת די"ט כסלו בשנה זו גם לגבי השנים שבהם חל י"ט כסלו ביום השלישי בשבוע, כבפעם הראשונה — שי"ט כסלו בשנה זו הוא לאחרי השלימות דשנת הפ"ט, בגימטריא "פדה", שכבר נשלמה הפדי' מכל הענינים שמונעים ומעכבים ביאת דוד מלכא משיחא, "אשר חרפו עקבות משיחך", כסיום וחותם מזמור פד"ה־פ"ט בתהלים, ונמצאים כבר בשנת הצדי"ק, הקשורה עם הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי[42], באופן ד"ויהי נועם גו' ומעשה ידינו כוננהו", כסיום וחותם מזמור צדי"ק בתהלים[43], שבו מתחיל שיעור תהלים דיום י"ט בחודש, י"ט כסלו.

ה. ויש להוסיף בהמעלה המיוחדת די"ט כסלו בשנה זו מצד מעלת השנה כולה:

שנה זו היא שנה שלימה, שחשון וכסלו שניהם שלמים, וגם שנה תמימה, שנוסף בה חודש העיבור[44], ובצירוף שניהם יחד נעשה מספר ימי' שפ"ה, מספר ימים הכי גדול ושלם — ריבוי ושלימות המספר בענינים הקשורים עם בנ"י ועם תומ"צ, שהוא לא רק ריבוי ושלימות בכמות, אלא גם ריבוי ושלימות באיכות, ואדרבה, העיקר הוא הריבוי והשלימות באיכות, וממנו נשפע גם הריבוי והשלימות בכמות[45].

ומזה מובן שכל הענינים דשנה זו הם באופן של שלימות ותמימות, כולל ובמיוחד בנוגע לי"ט כסלו, שהענין ד"פדה בשלום נפשי" (שלום גם מלשון שלימות[46]) הוא בתכלית השלימות.

זאת ועוד:

ידוע הר"ת דמספר השנה (כפי שנקבע ע"י בנ"י) — "הי' תהא שנת נפלאות (בה) בכל" [בכל הענינים, מתחיל ובמיוחד בענין הגאולה, שנת גאולה תהי' לארץ[47], ושנת גאולה תהי' לכאו"א מישראל], שרומז גם על השלימות דברכות האבות[48] "בכל מכל כל"[49] (כמ"ש בברכת המזון), בגימטריא "קבץ"[50].

ובזה מודגש תוכן הענין ד"פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי" — שהקב"ה מקבץ[51] את כל בנ"י מכל מקומות פזוריהם ("מפוזר ומפורד בין העמים", "ברבים"), כמ"ש[52] "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", ומביא את כולם יחד, כמציאות אחת ("קהל"), למקום אחד, ל"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[53],

35) פרש"י בראשית א, יד.

36) להעיר שהפסוק "פדה בשלום נפשי" הוא פסוק י"ט. — ועפ"ז יומתק הדיוק של בעל הגאולה בהדגשת חלוקת הפסוקים: "כשקריתי .. בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום כו'".

37) ויצא כח, כב.

38) תו"א ויצא כב, ד. ובכ"מ.

39) לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

40) ישעי' לג, יז.

41) עובדי' א, כא — סיום וחותם הפטרת פרשת וישלח, שממנה (בשנה זו) מתברך חג הגאולה י"ט־כ"ף כסלו.

42) ובהדגשה יתירה כשי"ט כסלו (דשנת הצדי"ק) חל ביום השלישי — "ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו" (הושע ו, ב ובמפרשים).

43) ראה מדרש תהלים עה"פ.

44) ערכין לא, א — במשנה.

45) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 48. ועוד.

46) ראה לקו"ת פ' ראה ל, רע"ג. ובכ"מ.

47) ע"פ ל' הכ' — בהר כה, כד.

48) שכל ענייניהם באים באופן של ירושה לכל אחד ואחת מישראל (מבלי הבט על מעמדו ומצבו), ועאכו"כ בצירוף כמה מישראל וכולם יחד, מצד התאחדותם ע"י קיום מצות אהבת ישראל (כנ"ל הערה 24).

49) נוסח ברכת המזון. וראה ב"ב טז, סע"ב ואילך.

50) ראה חי' חת"ס לב"ב שם.

51) להעיר, שי"ט כסלו השתא הוא י"ט כסלו הקצ"ג (תקנ"ט — תשנ"ב), בגימטריא "אקבץ".

52) ישעי' כז, יב.

53) עקב יא, יב.

לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים, שבו נמצאת ה"אבן שתי"", ש"ממנה הושתת העולם"[54], נקודת האחדות דכל העולם עם יחידו של עולם.

ונוסף לזה, ישנם עוד כו"כ מעלות בשנה זו, וכפי שכאו"א יודע ורואה בעצמו מכו"כ מאורעות שהי' לו כבר חלק בהם במשך השנה, ומתכונן להמשיך ולהוסיף ביתר שאת וביתר עוז, כבכל עניני תורה וקדושה ש"מעלין בקודש"[55], "ילכו מחיל אל חיל" עד ש"יראה אל אלקים בציון"[56], כפי שכאו"א מישראל מבקש מהקב"ה ומקוה ובטוח ("אחכה לו בכל יום שיבוא"[57]) שהקב"ה ימלא משאלות לבבו, ועאכו"כ כשמבקש ביחד עם כמה מישראל, עשרה מישראל ("ברבים היו עמדי"), בודאי שהקב"ה ממלא משאלות לבבם, ופודה אותם ("פדה בשלום נפשי") מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה.

ו. ויה"ר שכאו"א מאתנו, בתוך כלל ישראל, יקבל החלטה טובה להוסיף עוד יותר בתורה עבודה וגמ"ח ("העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור"), הוספה גם לגבי ההוספה שקיבל על עצמו במשך יום זה, ומוסיף והולך מיום ליום.

וכמודגש ביותר בהיו"ט שבסיום וחותם חודש כסלו (לאחרי ובהמשך לי"ט־כ"ף כסלו) – ימי חנוכה[58] – ש"יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך"[59] [כההנהגה ד"מהדרין מן המהדרין"[59] בזמן הש"ס, שבדורותינו אלו, ובפרט בדורנו זה, נעשית "מנהג פשוט" אצל כאו"א מישראל[60]], שמיום ליום הולך וניתוסף בכל עניני "נר מצוה ותורה אור"[61], ולא רק בביתו של יהודי, אלא גם "על פתח ביתו מבחוץ"[59], ואדרבה, עיקר ההשפעה נמשכת ובאה בחוץ, כיון שהדלקת נר חנוכה היא מלכתחילה בשביל "פירסומי ניסא"[62].

54) יומא נד, ב.
55) ברכות כח, א. וש"נ.
56) תהלים פד, ח.
57) נוסח עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.
58) ובימים אלו מתחילה כבר ההכנה לעבודה דימי חנוכה, החל מלימוד הלכות חנוכה, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להזולת.
59) שבת כא, ב.
60) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.
61) משלי ו, כג.
62) פרש"י שבת שם.

ויש להתחיל בזה תיכף ומיד – ע"י הוספה בשליחות־מצוה לצדקה (כרגיל בכגון־דא), בהוספה על נתינת הצדקה שנתנו כבר במשך היום (כבכל יום, ובאופן של הוספה ביום זה), יום סגולה[63], כיון שבמצות הצדקה (ש"מקרבת את הגאולה"[64]) מודגש ביותר הענין ד"פדה בשלום נפשי"[65].

ז. ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד נעשה בפועל ממש "פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי", שכאו"א מישראל הוא "עמדי", עם דוד מלכא משיחא, ועם הקב"ה, "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ובפרט בימינו אלה – ימות המשיח – שבהם נמצאים עכשיו[66], וצריכים רק "לפתוח את העיניים", ואז רואים שנמצאת כבר הגאולה האמיתית והשלימה בפשטות, וכל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[67], מוכנים בכל הפרטים ופרטי פרטים "לגשת ולהסב אל השולחן" ("צוגיין און זעצן זיך צום טיש"), שולחן ערוך בכל מטעמים ובכל טוב, החל מעניני הגאולה, לויתן ושור הבר[68] ויין המשומר[69], ועוד ועיקר, "לדעת את ה'", "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ובפשטות – שתיכף ומיד ממש נעשה ההמשך דכל ענינים אלו בארצנו הקדושה, "ארו עם עני שמיא"[70], ומוסיף והולך בארצנו הקדושה עצמה, "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון", לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[71] (שברוחניות

63) ראה שו"ת מן השמים ס"ה.
64) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.
65) ראה תניא אגה"ק ס"ד (בסופו). – וראה רשימות הצ"צ עה"פ (יהל אור ס"ע ר' ואילך) שיש מעלה יתירה בזכיות דגמ"ח לגבי שאר זכיות כיון שיש בהם ב' בחי' טוב, טוב לשמים וטוב לבריות*.
66) כמדובר כמ"פ ע"י נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שלפני זמן רב כבר כלו כל הקיצין, ונסתיימו כל הענינים וההכנות, גם הכפתורים כו'.
67) בא יו"ד, ט.
68) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג. ועוד.
69) ברכות לד, ב. ועוד.
70) דניאל ז, יג.
71) בשלח טו, יז.

*) ושם, שזהו גם הפירוש ד"ברבים היו עמדי", "רבים לא נאמר אלא ברבים, בשביל רבים . . שהיטיב לרבים".

כבר "בנוי ומשוכלל"[72], וצריכים רק ש"יגלה ויבוא"[72] בפועל ובפשטות), ולקדש הקדשים (הפנימיות – "ציון" – דירושלים ודביהמ"ק), ושם – "ישבו[73] ישרים את פניך"[74] ("יראה גו' את פני הוי' אלקיך"[75]), שמתקיימת בפועל בקשתו של יעקב (כאו"א מישראל[76]) "לישב בשלוה"[77].

והעיקר – ש"לא עיכבן כהרף עין"[78], ותיכף ומיד "כל אחד מראה באצבעו"[79] ואומר "הנה זה (המלך המשיח) בא"[80], ו"הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה הוי' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו"[81], ב"פ זה[82] ("כפלים לתושי'"[83]), תיכף ומיד ממש.

72) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.
73) תהלים קמ, יד.
74) שאומרים בסיום וחותם בכל תפלה – ג' פעמים בכל יום, "בתלת זימני הוי חזקה".
75) פ' ראה טז, טז.
76) ראה תניא אגה"ק ס"ז.
77) ריש פרשתנו (וישב) ובפרש"י.
78) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. ועוד.
79) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
80) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.
81) ישעי' כה, ט.
82) שמו"ר שם.
83) ראה שמו"ר רפמ"ו.

המשך ביאור למס' נדה ליום שני עמ' ב

מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא הַבְּגָדִים שעליו, אֶבֶן מְנוּגַעַת החמורה שֶׁמְּטַמְּאָה בְּבִיאָה, שנאמר (ויקרא יד מו) 'וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסָּגִיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב', וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמְּאָה את המִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב שלה להיות אב הטומאה לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא הַבְּגָדִים שעליו. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טו ד) 'כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא', שתיבת 'הזב' מיותרת, ובאה לדייק שדווקא הַזָּב מטמא את משכבו ומושבו, וְלֹא אֶבֶן מְנוּגַעַת. מדייקת הגמרא: טַעֲמָא שאבן המנוגעת אינה מטמאה משכב ומושב, רק משום דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא, הָא לָאו הָכִי היתה מְטַמְּאָה, ומבואר שגם דבר שאינו ראוי למשכב ומושב מטמא את משכבו להיות אב הטומאה לטמא אחרים, ולא כפי שדחתה הגמרא, וחוזרת הקושיא מדוע לא נלמד מנדה שאף דמה יעשה משכב ומושב כמותה.

מתרצת הגמרא: וּמִינָּהּ – מברייתא זו עצמה נלמד את המקור שדם נדה אינו עושה משכב ומושב, שכן לָאו מִי אָמְרַת שמתיבת 'הַזָּב' מדייקים, שדווקא הוא מטמא משכב ומושב וְלֹא אֶבֶן מְנוּגַעַת כיון שאינה בת משכב ומושב, ואם כן הָכָא נַמִּי יש למעט דם נדה מטומאת משכב ומושב, שכן אָמַר קְרָא לענין משכב ומושב (ויקרא טו כג) 'אֲשֶׁר הִוא יֹשֶׁבֶת עָלָיו', ותיבת 'היא' מיותרת, ויש לדייק שדווקא 'הִיא' – הנדה עצמה מטמאת משכבה ומושבה, וְלֹא דָּמָהּ.

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' ב

שבאים משל ישראל, אִי דְּיִשְׂרָאֵל מְטַהֲרֵי – אם מטהרים הם גם את הכתמים של ישראל, דְּמַאן מְטַמּוּ – איזה כתמים טמאו חכמים [כפי ששנינו להלן במשנה (נז:)]. מתרצת הגמרא: חַפּוּרֵי מִחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי – חסר בלשון המשנה, ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות בה, כתם הבא מִבֵּין יִשְׂרָאֵל טָמֵא, והבא מִבֵּין הַכּוּתִים, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, דְּכוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן – גרים גמורים הם ודמם טמא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, שסוברים דְּכוּתִים גֵּרֵי אַרְיוֹת הֵן – שלא נתגיירו אלא מפחד האריות [כמבואר במלכים (ב' יז כה)] והרי הם כעובדי כוכבים. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך שטעמם של חכמים הוא מפני שהכותים נחשבים כגוים ודמם טהור, מדוע נימקו חכמים את טעמם, 'מפני שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן', גֵּרֵי אַרְיוֹת מִבָּעֵי לֵיהּ – היה להם לומר שהטעם שכתמיהם טהורים, מפני שהם גרי אריות והם כגוים. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר – כך כוונת המשנה, כתמים שבאו מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין [–או מבין] הַכּוּתִים, כלומר מבתיהם, טְמֵאִין לדברי הכל, שסובר התנא של משנתנו, דְּכוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן ודמם טמא, אבל כתמים הַנִּמְצָאִין בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל – שמצאו אותם במקום גלוי, טְהוֹרִין, משום שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בנות ישראל עַל כִּתְמֵיהֶם, להשליכם במקומות שמצויים שם בני אדם, מחשש שמא ייטמאו מהם, וְאַצְנְעֵי מַצְנְעֵי לְהוּ – והן מצניעות אותם, ולכן תולים שהכתם בא מדם של חיה או בהמה, וכתמים הַנִּמְצָאִין בְּעָרֵי כּוּתִים, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, דְּנֶחְשְׁדוּ הכותים עַל כִּתְמֵיהֶם שלא להצניע אותם, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן, והם מצניעים אותם].

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בענין כתמים הנמצאים, ובנאמנותם של כותים בענייני טהרות ואיסורים: כָּל הַכִּתָּמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם של ישראל, טְהוֹרִין, לפי שישראל מצניעים את כתמיהם. חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בַּחֲדָרִים, שהם מקומות מוצנעים, ורגילות הנשים להצניע שם את כתמי נידתן, וְכֵן הנמצאים בִּסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאוֹת – הוא חדר שהנשים משתמשות בו בימי נידתן.

בֵּית הַטֻּמְאוֹת שֶׁל כּוּתִים מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם קוֹבְרִין שָׁם אֶת הַנְּפָלִים], רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא הָיוּ הכותים קוֹבְרִין כלל את הנפלים [מהטעם שיבואר בגמרא], אֶלָּא מַשְׁלִיכִין אותם, וְחַיָּה גּוֹרְרָתוּ, ולכן אין בתי טומאות שלהם מטמאים באהל.

נֶאֱמָנִים הכותים לוֹמַר קָבַרְנוּ שָׁם אֶת הַנְּפָלִים והמקום טמא, אוֹ לֹא קָבַרְנוּ, ששומרים הם על טומאת מת, שהיא מן התורה]. וכן נֶאֱמָנִים לוֹמַר עַל הַבְּהֵמָה אם בִּכְּרָה – אם כבר ילדה, וולדה זה שנולד אינו בכור, ומותר בגיזה ועבודה, אם לֹא בִּכְּרָה, והולד שנולד עכשיו הוא בכור ואסור בגיזה ועבודה, שגם איסור זה אמור בתורה. נֶאֱמָנִים עַל צִיּוּן קְבָרוֹת – לציין מקום הקבר, וסומכים עליהם, ועושים טהרות במקום שלא ציינו. וְאֵין נֶאֱמָנִין לֹא עַל הַסְּכָכוֹת וְלֹא עַל הַפְּרָעוֹת וְלֹא עַל בֵּית הַפְּרָס, כל אלו יתבארו בגמרא, ואסרום מפני ספק טומאה, וכותים אינם חוששים להם]. זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁחֲשׁוּדִים בּוֹ ואינם זהירים בו, אֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו. ובגמרא יתבאר מה בא התנא לרבות.

בס"ד. משיחות ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת ה'תשנ"ב.

תרגום מאידית

א. דובר פעמים רבות לאחרונה, ובפרט בזמן האחרון, כי על־פי כל הסימנים, דורנו הוא הדור האחרון של הגלות, וממילא הדור הראשון של הגאולה, שהרי כבר סיימו את כל עניני העבודה וכבר עומדים מוכנים לגאולה האמיתית והשלמה על־ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

יש השואלים: הרי הגאולה תלוי' בכך שכל העולם יהי' מוכן לכך, ולא רק אדם אחד או מספר אנשים, לא רק בחלק אחד של העולם, אלא של כל העולם, שהרי הגאולה קשורה ותלוי' בקיבוץ נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ, וגם בבירורן של אומות העולם בכל הארצות.

היכן רואים — שואלים השואלים — שינוי בעולם, שהעולם כיום מוכן יותר לגאולה מאשר בדורות הקודמים?!

ב. הדבר יובן בהקדם הטעם לכללות השתלשלות מסעיהם של בני ישראל בגלות ממקום למקום:

אף על פי שפיזורם של בני ישראל במדינות השונות ברחבי תבל ("מפוזר ומפורד בין העמים"[1]), הרי בחיצוניות הוא ירידה, וככל שהפיזור רב יותר, כך גם הירידה גדולה יותר — הרי אומרים חז"ל[2] כי "צדקה עשה הקב"ה לישראל שפיזרן לבין האומות", וידוע הפירוש (הפנימי) בכך[3], שזהו בגלל המעלה שבאה על־ידי עבודתם של בני־ישראל בכל מקום ומקום, אשר הם מתיישבים במדינה זרה והם "מתלבשים" (באופן המותר על־פי ההלכה) במנהגי המקום והמדינה (מדברים בשפת המדינה בעניני חול וכו'), בכל מקום ומקום לפי ענינו, לפי תכונת המקום ותכונות אנשי המקום.

וכדברי חז"ל[4] — "אזלת לקרתא הלך בנימוסי'",

1) אסתר ג, ח.
2) פסחים פז, ב.
3) ראה תו"ח שמות שלה, א. ועוד. וראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 355 ואילך.
4) שמו"ר פמ"ז, ה. ועד"ז בב"ר פמ"ח, יד. וראה ב"מ פז, א. וראה בארוכה לקו"ש חל"ו ע' 172 ואילך.

עד שההלכה נפסקת[5], "וזה עיקר גדול בכל דברי משא ומתן, הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג", "העיקר הגדול בדברים אלו (ש)הוא מנהג המדינה"[6], מנהגי המדינה של אומות העולם (אשר הם רוב תושבי מדינות חוץ־לארץ), בכדי לנצל את מנהגי העולם הללו לעבודתו ית', שהרי "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[7] ו"בכל דרכיך דעהו"[8], עד — שזה גם "יוסיף" בתורה ומצוות.

וכלשון החסידות[9] בביאור מאמר חז"ל[10] "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". "גרים" רומז ומתייחס לניצוצות הקדושה המצויים בכל עניני העולם, וזה ש"הגלה הקב"ה את ישראל" במקומות שונים בעולם, הרי זה בכדי לברר, לזכך ולהעלות את הניצוצות המצויים במקום הזה. ולכן "צדקה עשה הקב"ה לישראל שפיזרן לבין האומות" — כי על־ידי־זה מתווספת המעלה מעבודתם בבירור ניצוצי הקדושה המצויים ב(מנהגי) כל מדינה ומדינה ובכל מקום ומקום.

מזה מובנת המעלה בכך שיהודים מתפזרים ומתיישבים במדינות רבות בעולם — עד לאופן של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" (כברכת הקב"ה ליעקב[11]) — כי דווקא על־ידי עבודתם של בני ישראל בכל מדינות העולם באופן של התלבשות פנימית (בכל מקום לפי ענינו), עי"ז שמתיישבים ומתגוררים במדינה הזאת, ומתנהגים בענינים המותרים לפי מנהגי המקום, יכול יהודי לפעול את הבירור והזיכוך (באופן של מלמטה למעלה) בכל

5) רמב"ם הל' מכירה פכ"ו ה"ח. ועד"ז שם פכ"ח הט"ו: אבל במקום שיש מנהג הלך אחר המנהג ואחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להם.
6) רמב"ם שם ספכ"ז.
7) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.
8) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
9) ראה תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך (יא, סע"א ואילך). מג"א קיז, ב ואילך. ועוד.
10) פסחים שם. וראה גם זח"א רמד, א ובנצו"א שם.
11) ויצא כח, יד.

מקום ומקום לפי ענינו הוא, ובצורה כזאת נפעלת ה"דירה לו יתברך בתחתונים"[12] "תחתונים" — לשון רבים, כל תחתון (מקום) לפי גדרו הוא. מה־שאין־כן כאשר נמצאים במקום ההוא באופן עראי, או שמשפיעים שם ממקום אחר, לא מצליחים לפעול שם באותה צורה כפי שניתן לפעול בשעה שחיים שם בקביעות ובהתיישבות, ומתמצאים במנהגי המקום.

נוסף לזה — מתוסף, על־ידי עבודה בדרך זו, בתוקף והצלחת העבודה, וכמובן בפשטות: הטעם להבדלי המנהגים (על־פי תורה) שבין מדינה למדינה הרי הוא מחמת התכונות המיוחדות של המדינה (תכונת המקום, תכונת אנשי המקום וכיוצא בזה). ולכן, כשמתנהגים על פי מנהג המקום — המתאים יותר לתכונת מקום זה — מביא הדבר הצלחה יתירה. לכן צריך יהודי, המצוי במקום זה, להתנהג לפי מנהג המדינה, עד שהוא צריך גם לנצל את מנהגי המקום בעבודת ה' שלו, שהרי על־ידי כך מביא הדבר תוספת הצלחה גם בעבודתו בהתאם למנהגי המקום.

[עד שזה גופא, שההלכה היא שצריך לנהוג כמנהגי המקום — פועל, שמנהג המקום נהפך להנהגה שעל פי תורה. כלומר, שבמקרים אלו שאין בדבר משום סתירה להלכה, ההלכה עצמה מחייבת יהודי להתנהג לפי מנהגי המדינה בעניני משא־ומתן].

ובזה גופא (בעבודה בכל מקום בעולם) יש בכללות שני ענינים ושלבים — א) הפעולה הפנימית עם התחתון. שמחדירים קדושה אפילו במקום התחתון, לפי גדרי המקום. אבל דבר זה יכול להיות באופן שהתחתון נשאר תחתון, אלא שהוא רק מקבל מהעליון המשפיע עליו. לאחר מכן צריכה להיות עבודה נעלית יותר; ב) — הבירור והזיכוך הוא עד כדי כך, שהמקום (התחתון) עצמו (בתכונותיו המיוחדות) נעשה מקום של תורה ומצוות, על־ידי שמקימים שם מוסדות של תורה, תפילה וגמילות חסדים, בתי־כנסיות ובתי־מדרשות וכו'. כך שהמקום נעשה כאילו באופן עצמי, ואינו זקוק להשפעה (של קדושה) ממקום (שני ו)עליון יותר.

ויתירה מזו — לא רק "כאילו", אלא באופן שמגלים את המעלה שבתחתון עצמו, שהמקום נעשה כמו העצם עצמו (דירה לעצמותו יתברך[13]), ואדרבה: אנשי המקום פועלים בתורה ומצוות מיוזמתם העצמית, בהתאם למנהגים והדרכים המיוחדים ("הלך בנימוסי") של המקום ההוא, שבהם מתייחד מקום זה ממקומות אחרים.

ג. על פי זה יובן העילוי של דורנו זה לגבי הדורות שלפנינו. בדורות הקודמים לא הי' פיזור כה גדול של בני ישראל בכל קצווי תבל כפי שהוא קיים בדורנו זה. לא מיבעי בזמן שבית־המקדש הי' קיים, כשבני־ישראל היו בארץ־ישראל (וסביבתה), אלא אפילו בדורות הראשונים של הגלות התגוררו יהודים רק במדינות מסויימות, על כל פנים רק בחצי כדור־הארץ העליון; מה־שאין־כן בדורות המאוחרים יותר — התפזרו היהודים במדינות רבות יותר, עד שגם הגיעו לחצי הכדור התחתון (באמריקה וכו'), ובכל דור ודור נעשתה תוספת בכך, עד שבדורנו אנו — כאשר יהודים מצויים בכל קצווי תבל ממש, והם מקיימים שם תורה ומצוות, ובאופן של התלבשות לפי מנהגי המקום, ועד שהקימו וממשיכים להקים, מוסדות של תורה ומצוות בכל מקום ומקום לפי ענינו.

כשמתבוננים בזאת — אפילו לרגע קל — רואים את העילוי שבדורנו אנו לעומת הדורות שלפנינו, בזאת שכבר יש הבירור והזיכוך של כל מדינה ומדינה שבעולם.

ועל פי המדובר לעיל (וכמה פעמים), שלפי כל הסימנים, כבר סיימו את כל הבירורים, הרי מובן מדוע מצויים אנו כבר לקראת הגאולה.

ד. כל הענינים בנויים באופן של כללות ופרטות[14]. הענין הנ"ל — שלימות בירור העולם — משתקף במיוחד בבירורה של מדינת צרפת.

ובהקדים, שבאחד מייעודי הגאולה (שבהפטרת שבת שעברה) נאמרה במפורש מדינת צרפת: "וגלות החל הזה לבני ישראל גו' עד צרפת גו'

12) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.

13) ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ (נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32).

14) ע"ד שהוא בנוגע לתורה — ראה פרש"י ר"פ בהר. הקדמת התניא (ג, סע"ב). ולהעיר ממשנה חגיגה יו"ד, א. גמ' שם יא, א.

ירשו את ערי הנגב, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"[15].

וצריך להבין: מזה שהנביא מפרט את הגלות והגאולה של צרפת, מובן שקיימת שייכות מיוחדת ביניהם, שהרי אפילו אם בתחילת הגלות הוגלו יהודים לצרפת[16], למאי נפקא־מינה ההזכרה המפורשת של הדבר בפסוק, ובפרט בייעוד שעוסק (לא בהתחלת הגלות לפני כמעט אלפיים שנה, אלא) בגאולה!

מזה מובן, שבגאולה חשוב שיוזכר שהיא קשורה עם צרפת, וש"גלות החל הזה" (ראשית הגלות) הי' בצרפת. ויש לומר הטעם, כי שלימות בירור העולם – והיתה לה' המלוכה – נפעל על־ידי הבירור ועלי' של (בני ישראל ב) צרפת, כדלקמן.

ה. הדברים יובנו לאור החידוש והשינוי ביחס של ישראל בדורנו זה למדינת צרפת, לגבי היחס שהי' בדורו של אדמו"ר הזקן.

ידוע[17], שבתקופת אדמו"ר הזקן, כשהתחוללה המלחמה בין נפוליון הצרפתי והצאר אלכסנדר הרוסי, סבר אדמו"ר הזקן (לא כפי שסבר גדול אחר מישראל[18]), כי לטובת מצבם הרוחני של בני ישראל בעניני יראת־שמים עדיף שרוסי' תנצח, ושצרפת תנחל מפלה.

ובלשונו הקדוש[19]: "אם ינצח ב"פ (בונאפארט[20]) יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים, ואם ינצח א' (אלכסנדר) אם כי יורבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהן שבשמים".

15) עובדי' א, כ־כא.

16) ראה רד"ק עה"פ.

17) "בית רבי" ח"א פכ"ב (מה, ב ואילך). ספר השיחות תורת שלום ע' 203. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' תנא. ספר התולדות אדה"ז ע' רנט ואילך. הנסמן לקמן הערות 19. 21.

18) בית רבי שם הערה א. תורת שלום שם. לקו"ד ח"ד תשיד, ב. וראה שיחת ליל שמח"ת (קודם הקפות) תשד"מ.

19) במכתבו להחסיד ר' משה מייזליש נדפס באגרות־קודש אדמו"ר הזקן סי' סד (ע' קנ־קנא). ובכ"מ (נסמנו ב"מקורות והערות" לאג"ק שם ע' תנד).

20) שם משפחה של נאפאליאן.

הטעם לכך הי', כי צרפת (בראשות נפוליון) העמידה עצמה כמביאה את רוח החופש ר"ל מכל עניני דת ואמונה בהקב"ה. וקליפה זו של מלכות צרפת (ונפוליון) – שהיוותה את "תוקף הקליפה והדין הקשה" מחמת ה"גאות והתנשאות לתלות ולסמוך על כוחו וגבורתו כו' לומר כוחי ועוצם ידי ומסלק ההשגחה ואמונה ובטחון באלקים כו'" (בדוגמת קליפת סנחריב), וכפי שמבאר זאת אדמו"ר האמצעי[21] – לא היתה רק ענין זמני כו', אלא הדבר נוגע לכל הזמנים והדורות שלאחרי זה.

כידוע בדברי הימים, המהפכה הצרפתית בשנת תקמ"ט (אשר כתוצאה ממנה נעשה, כעבור מספר שנים, נפוליון למנהיגה של צרפת) היתה גם מהפכה אידיאולוגית, ענין כללי שהביא עמו שינוי עיקרי בעולם כולו. מהפכה זו היתה אחד המאורעות העיקריים שעליהם הושתתו יסודות ההנהגה של "העולם המודרני" וה"תרבות", עד היום הזה:

עד המהפכה הצרפתית היתה ממשלת צרפת (וממשלות רוב מדינות העולם) מסורה בידי מלך ומלכה, והם הנהיגוה ככל שעלה בדעתם. המהפכה היתה מבוססת על כך, שבני האדם חופשיים להתנהג כרצונם, ולכן הדיחו את המלך והמלכה כדי לשחרר את המדינה משליטתם וממשלתם, ושהנהלת המדינה תעבור לידי הציבור המייצג את כל אנשי המדינה.

אף על פי שהיתרון בכך הוא, שמתוסף חופש בגשמיות, ובצדק ויושר וכו', והדבר הי' מביא חירות ועשירות לבני ישראל – הרי מכיון שהדבר לא הושתת על יסוד האמונה והבטחון בה' – הביא הדבר עמו (ובמיוחד על־ידי נפוליון) גישה לחופש ברוחניות[22], חופש מעניני דת, ופריקת־עול והפקרות וכו'. דבר שהשפיע על עוד כמה וכמה מדינות בזמן ההוא ובזמנים שלאחרי זה.

ומחמת זה התנגד אדמו"ר הזקן בכל התוקף למלכות צרפת, והתפלל כי ינחלו תבוסה במלחמה.

21) במכתבו להחסיד ר"מ הנ"ל נדפס באגרות־קודש אדמו"ר האמצעי סי' ח (ע' רלז ואילך). ובכ"מ (נסמנו ב"מקורות והערות" לאג"ק שם ע' תפט).

22) ראה שיחת שמח"ת תרע"ו נעתקה בס' מגדל עוז (כפ"ח תש"מ) ס"ע תנז ואילך.

ועד כדי כך, שבגלל זאת שסירב להיות תחת שליטתם, ברח אדמו"ר הזקן עם כל בני ביתו (עם כל רכושו ונכסיו) מליאדי[23]. (ועד שבדרך הטבע, כתוצאה מבריחה ונדודים אלו[24], אירעה אחר כך הסתלקותו של אדמו"ר הזקן בכפר פיענא בכ"ד טבת).

ואדמו"ר הזקן הבטיח (לאדמו"ר האמצעי) עד כדי שבועה[25], שרוסי' תנצח במלחמה. וכך הי'. ועל־ידי כך ניצלו אז היהודים מהשפעתם הבלתי רצוי', שהיתה מתפשטת אם צרפת היתה מנצחת את רוסי', ובני ישראל יכלו אחר־כך להמשיך את עבודתם בקירוב לבם אל אביהם שבשמים. ובמיוחד — על־ידי גילוי תורת החסידות במדינה ההיא באמצעות רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו של אדמו"ר הזקן.

ו. על־פי־זה רואים את החידוש שניתוסף במיוחד בדורנו זה, ביחס כלפי צרפת, בכוחו ובשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[26].

מבלי הבט על כך שמדינה זו היתה בזמנים ההם "תוקף הקליפה כו'", והתנגדה להנהגה שעל פי יראת־שמים ובפרט בדרך החסידות וכו', שבגין כך הביע אדמו"ר הזקן את התנגדותו התקיפה לנצחונה (כנ"ל ס"ה), וגם בדורות שלאחר מכן[27] — ראו בפועל, שהמצב בצרפת לא הי' מסוגל כל כך ליראת שמים וכו', וגם אצל רבותינו נשיאנו (ממלאי־מקומו של רבנו הזקן) לא הי' (כך כך) בקביעות ענין גילוי והפצת תורת החסידות בצרפת[28] —

נשתנה מצב זה לאחרונה מן הקצה אל הקצה, אשר לא רק שאור הקדושה הגיע (ממקום אחר) והאיר גם שם, אלא שיהודים לומדי תורה (נגלה דתורה ופנימיות התורה) ומקיימי מצוות ביראת־שמים התיישבו שם למשך זמן, ובמיוחד — בשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועסקו שם בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, ובכתיבת חידושי תורה וכו', שגם יהודים נוספים (במקומות אחרים) יכולים ללמוד בהם, כתוצאה מכך שהדפיסו אותם לאחר־מכן וכיוצא בזה.

ובמיוחד — לאחר מלחמת העולם השני', הגיעו לשם בהשגחה פרטית והתיישבו שם יהודים ממדינות שונות, עד שמדינה זו נהפכה למקום ומרכז של תורה ויהדות, של הפצת התורה והיהדות בכלל, ושל הפצת מעיינות החסידות במיוחד, עי"ז שהקימו שם ריבוי מוסדות של תורה ותפילה, כולל, ובמיוחד — ישיבת "תומכי־תמימים ליובאוויטש", גם "אחי־תמימים" וכיוצא בזה, עם כמה וכמה סניפים. וכן מוסדות חינוך בכלל על טהרת הקודש, ונוסף לכך — מדפיסים שם ספרים בנגלה דתורה ובפנימיות התורה ובכל זה באופן דהולך ומוסיף ואור.

על פי הנ"ל מובן החידוש שבדבר: כשם שזה בנוגע לעבודת האדם בכללות העולם, שמדור לדור הגיעו יהודים למקומות חדשים ורחוקים יותר, כדי לפעול שם את הבירור המתבקש, שהרי שלימות הבירור הוא בשעה שמתיישבים במקום ההוא ו"הלך בנימוסי'", מנצלים גם את מנהגי המקום כדי להוסיף בעבודת ה' (כנ"ל ס"ב) — כך גם בנוגע לעבודתם של רבותינו נשיאינו בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, אשר במשך הדורות נתוסף בכך יותר ויותר, ועד שבדורנו זה הגיעו גם לבירורה של צרפת. שמבלי הבט על כך שהיא היתה מקום תחתון ביותר, ומנהגי המקום שלה היוו אז סתירה לעניני יראת שמים כו' (שבגלל זאת התנגד רבנו הזקן לנצחונה של צרפת) מכל מקום התיישבו במדינה זו יהודים בדורנו (בכוחו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, כדלקמן), ובירורו וזיכוכו אותה. עד שאדרבה — ניצלו את מנהגי המקום ("הלך בנימוסי'") כדי להוסיף בהפצת התורה והיהדות ובהפצת תורת החסידות.

ז. ויש לומר שהכח לזה נובע מכך, שזה הי' הסדר אצל נשיא הדור עצמו, כ"ק מו"ח אדמו"ר:

מקומם הקבוע של רבותינו נשיאינו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, הי' במדינת רוסי'. אפילו כאשר

23) ראה בארוכה במכתב אדהאמ"צ הנ"ל (אג"ק שם ע' רמ ואילך). לקו"ד ח"א יג, ב ואילך.

24) אג"ק שם ע' רמד. בית רבי שם מו, א הערה ב. לקו"ד שם יד, ב.

25) אג"ק שם ע' רמג.

26) בהבא להלן, ראה גם ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 570 ואילך. שיחת ש"פ וישלח שנה זו סי"ב.

27) וכן בנוגע לדורות שלפנ"ז "אשר הרבו להרע בישראל, כמבואר בספר שבט יהודה באריכות וכו'" (אג"ק אדהאמ"צ שם ע' רלט. וראה גם בספרו שערי תשובה ח"א פ"ה (ה, ב)).

28) וראה לקמן ס"ז שינוי התקופות בזה.

יצאו מהמדינה ההיא – דבר שהתחיל מאדמו"ר מהר"ש[29] – הי' זה רק באופן עראי, על מנת לחזור.

אצל נשיא דורנו נתוסף החידוש לגבי הנשיאים שלפניו – שעקר את מקומו ממדינת רוסי', והתיישב במדינות אחרות. ובכללות – שנות נשיאותו התחלקו לשלוש תקופות, של בערך עשר שנים (כפי שדובר פעם[30]): התקופה הראשונה (תר"פ – תרפ"ח) – בעיקר ברוסי', התקופה השני' (תרפ"ח – ת"ש) – בפולין, והתקופה השלישית (ת"ש – תש"י) – בארצות־הברית.

ועל־פי המדובר לעיל, שבכל מקום צריכה להיות ההתלבשות לפי מנהגי ותכונות המקום ("הלך בנימוסי"), היו שינויים ממקום למקום באופן העבודה של הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, בהתאם למקום אשר בו נתיישב.

ויש לומר, שהואיל ואצל נשיא דורנו עצמו היתה התלבשות באופני עבודה שונים, החל מרוסי' (מקום אבותיו), שבה עבדו את עבודתם כל רבותינו נשיאנו, עד לארצות־הברית, חצי כדור התחתון – העניק הדבר את הכח לפעול הבירור של כל המקומות שבעולם, גם של התחתון ביותר כמדינת צרפת וכיוצא בזה.

וזהו החידוש של דורנו זה לגבי דורו של אדמו"ר הזקן (והדורות שלפני זה בכלל) – כפי שרואים זאת בגלוי ביחס כלפי מדינת צרפת:

לאחרי הבירור והזיכוך שנעשו על־ידי העבודה של הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה במשך כמה וכמה דורות מאדמו"ר הזקן, עבודה שפעלה בירור וזיכוך גם בכל העולם (בדרך מלמעלה למטה), ועוד ועיקר: ככל שמתקרבים לגאולה שאז תהי' שלימות הבירור של כל העולם – הרי בדורנו זה, נתקבל מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כח נוסף, נעלה יותר, לפעול גם את הבירור של מדינת צרפת.

ובכללות יותר – התחילה העבודה בזה עוד אצל אדמו"ר מהר"ש[31], כידוע[32] שנסע כמה פעמים לצרפת ועשה שם בעלי־תשובה (נוסף לזה שחשב ופעל שם ענינים בתורת החסידות), ואחר כך עוד יותר – על־ידי אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהי' שם פעמים רבות, ועד ששם (במענטאן) הי' ה"בנין" של המשך תער"ב הידוע[33], ושם גם כתב חלק מההמשך[34].

ועיקר ושלימות הבירור – באופן של קביעות והתיישבות ובאופן פנימי[35], עד לאופן של הפצה – נעשה בדורנו, על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר נוסף לזה שהי' בצרפת כמה פעמים, ואמר שם מאמרי חסידות[36] ושיחות[37] – שלח לשם שלוחים מבני ביתו, אשר חיו שם כמה שנים[38], ועבדו עבודתם בלימוד נגלה דתורה ופנימיות התורה, וכן שלח לשם כתבי חסידות ואיגרות קודש שלו, ושם גם הוכנו כמה ענינים לדפוס[39] [כמדובר כמה פעמים במעלת דבר שבדפוס לגבי כתב־יד, שהוא מגיע לריבוי גדול יותר של אנשים ומותאם יותר אליהם, מה־שאין־כן כתב־יד, ששייך רק ליחידי סגולה – אלה שמונח אצלם הכתב, ואלה שיכולים לקרוא בו. ובפרט כאשר מדפיסים דבר חדש, שיש בזה חביבות מיוחדת המעוררת סקרנות בטבע האדם[40]], בנוסף לכמה וכמה דברי תורה שנכתבו שם ו(אחר־כך) יצאו לדפוס.

ובכללות – פעלו שם בירור וזיכוך בדרך התלבשות על־ידי "הלך בנימוסי" ודווקא מתוך

---

29) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ל) ע' 39, 42, 52.

30) לקו"ש חי"ח ע' 303 ואילך.

31) ולהעיר שכמה מרבותינו נשיאינו דיברו בשפה הצרפתית. וראה אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ד ע' רמו (ושם, שפעם, בהיות כ"ק אדנ"ע עם בנו כ"ק מו"ח אדמו"ר בצרפת, דיבר במשך כארבע שעות בשפה הצרפתית).

32) ספר התולדות שם ע' 42.

33) לקו"ד שא, א. שה, א.

34) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תשנג.

35) משא"כ אדמו"ר מהר"ש ואדנ"ע לא היו שם באופן של קביעות כו'.

36) ד"ה אני לדודי, ד' אלול תרצ"ו בפריז ע"פ רשימת מאמרי דא"ח שלו (קה"ת תשכ"ח) ונדפסה בקונטרס נז [ולאח"כ – בסה"מ תש"ח ע' 181 ואילך]. ועוד.

37) פורים תרח"ץ בפריז (ספר השיחות תרצ"ו – חורף ה'ש"ת ע' 257 ואילך).

38) בשלהי חורף תרצ"ג התיישבו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע בצרפת, שם דרו כשמונה שנים עד שנת תש"א. המו"ל.

39) ראה בפרטיות במבוא לאגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' 9 ואילך.

40) ואף שזה בא בתחלה מצד טבעו (טבע גם של אוה"ע), הרי ע"פ פס"ד הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שרצונו הפנימי של ישראל הוא לקיים תומ"צ, מובן, שדברי תורה מושכים אותו מעצם טבעו ללמוד ולעיין בהם.

יראת שמים והידור, כדי לפעול את הבירור באופן פנימי, מיני' ובי', דבר אשר פרץ את הדרך ונותן את הכח לשבור ולהפך את תוקף הקליפה של מדינת צרפת.

והגילוי בזה בשלימות נפעל לאחרי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הגיע לארצות־הברית, לחצי כדור התחתון, ויסד שם (בצרפת) ישיבת תומכי־תמימים ועוד מוסדות, ומינה ושלח שלוחים על־מנת להתיישב שם ולבנות המוסדות, ולהפיץ תורה ויהדות בכלל ותורת החסידות במיוחד — וכפי שרואים במוחש, ובפרט בשנים האחרונות, את ההצלחה הגדולה והמרובה בכל הפעולות של הפצת התורה והיהדות והמעיינות חוצה במדינת צרפת, ועוד מדינות, באופן דהולך ומוסיף ואור.

עד לאופן, שנוסף לזה שנשיא דורנו נותן כח להמשיך קדושה גם בתחתון (אבל זה צריך להיות דווקא באופן שהקדושה נמשכת ממקום שני, מקומו של נשיא דורנו) — נותן הוא כח, שבמקום זה גופא עשו אותו מקום ומקור של תורה, על־ידי ייסוד ישיבת תומכי־תמימים שם, כמו בליובאוויטש לכתחילה[41], כאילו שזה אותו דבר עצמו ואין צורך להזדקק להשפעה מהמקור, כיון שהוא נעשה בדיוק כמו הענין עצמו.

ונוסף לזה — מדפיסים שם (והדפיסו גם בעבר) דברי תורה, בתורת הנגלה ותורת החסידות, כולל — חידושי תורה, שגם זה מדגיש איך שצרפת וכו' נעשים מקור לעניני תורה לכל העולם כולו, שגם אחרים מקבלים מעניני התורה שמדפיסים שם, ויכולים ללמוד בהם ואותיות מחכימות[42] וכו'.

וכאמור לעיל, ההצלחות של הפעילות שם עכשיו, הן הגילוי בפועל של הכוחות אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו השקיע שם בשנים שלפני זה[43]. אשר בהיותו נשיא הדור — והנשיא הוא הכל[44] — נותן הוא את כח העצם לכל אנשי הדור כדי לפעול את הבירור בכל העולם כולו, גם במקום הכי תחתון. עד לאופן שבמקום הזה מתגלה העצם עצמו, כנ"ל.

ח. ויש לומר שזה [ובפרטיות — שני ענינים אלו שבבירור: (א) בירור התחתון (אבל באופן שנשאר תחתון), ו(ב) גילוי העצם בתחתון, באופן שנעשה דבר אחד עם העליון] מרומז גם בשם "צרפת":

"צרפת" היא מלשון צירוף, שמבטא את הענין של צירוף ובירור וזיכוך, כפי שנאמר בנוגע לגאולה[45] — "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים". שהגאולה ה"ה באה על־ידי שלימות הבירור והצירוף של כל העולם (כנ"ל ס"א).

ולהוסיף (על דרך הצחות והרמז): "צרפת" היא גם בגימטריא שבע מאות ושבעים (770), שלימות המספר שבע, כפי שכל אחד כלול מעשר (שבעים), וכפי שכל אחד כלול ממאה (שבע מאות), ושניהם יחד (שבע מאות ושבעים). ויש לומר שדבר זה מרמז, שבבירורן של המדינות הללו נגמר ונשלם בירור כל העולם שנברא בשבעת ימי הבנין בכל הפרטים ופרטי הפרטים.

יתר על כן: "770" — זהו מספר הבית של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר בו חי ועבד עבודתו בעשר השנים האחרונות של חיים חיותו בעלמא דין, בארצות־הברית (חצי כדור התחתון). ויש לומר, שזה מרמז על הענין השני (הנעלה) שבבירור וצירוף [נוסף על הבירור של התחתון ביותר, אבל באופן שנשאר תחתון בערך לעליון], שהוא נעשה כמו העצם ("770") עצמו, הבית של נשיא דורנו, מקורה של הפצת המעיינות חוצה בזמן הזה בכל קצוי תבל.

ויש להוסיף, שענין זה עומד בהדגשה יתירה ב"הלך בנימוסי'" — מנצלים את תכונות המקום גופא למעליותא — לגלות את העצם (של עצמות ומהות) במקום זה, באופן שמורגש שהמקום נעשה

41) ובלשון מכתבו בקשר להתייסדות הישיבה שם (אג"ק שלו ח"ט ע' רפה): "כל מדינה ומדינה יש לה תנאי חיים שונים .. אבל בנוגע הסדרים העיקרים של ישיבת תומכי תמימים אין לזוז מהם אף זיז כל שהוא בכל תוקף כעין דהוא בארעא דליובאוויטש". וראה שם לעיל: "ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה ליסד ישיבת תומכי תמימים במדינת צרפת, ואין לשער גודל העונג והנחת רוח שגורמים בזה להוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים בשמי עליון כו'". — וגודל שמחתו בזה יומתק ע"פ המבואר בפנים.

42) של"ה קצא, ב. מגדל עוז הל' אישות פ"ד ה"ט.

43) להעיר מדברי הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע לאחת מהשלוחות דמדינת צרפת: "מיר האבן געאקערט און געזייט, און איר דארפט שניידן" [= "אנו חרשנו וזרענו ואתם צריכים לקצור"]. המו"ל.

44) פרש"י חוקת כא, כא.

45) דניאל יב, יו"ד.

"קבוע" בכל עניני תורה ומצוות (על־דרך המעלה שביש הנברא אשר הרגשתו היא ש"מציאותו מעצמותו", מכיון שמקורו מעצמותו ית' ש"מציאותו[46] הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו[47]).

ויש לומר, שהא בהא תליא: כדי לפעול את בירור התחתון ביותר, זקוקים לכח העצם. מצד בחינת הגילויים — שבה יש חילוק בין עליון לתחתון — יכולים להמשיך אלקות במקום שהוא כלי מוכשר לזה; מה־שאין־כן בכח העצם (שלמעלה מעליון ותחתון) אפשר לברר ולצרף אפילו מקום תחתון שאינו כלי, ועד יותר מזה — להמשיך שם את העצם עצמו. וכן גם לאידך: דווקא באמצעות המקום הכי תחתון — מתגלה העצם, אשר פועל את הבירור בכל העולם.

ט. על־פי זה יובן גם מה ששלימות הבירור של כל העולם בגאולה — "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" — תלוי' ובאה לידי ביטוי בבירור בדרך התלבשות של גלות "צרפת" — ובשני הענינים הנ"ל: (א) מכיון שהיא המקום התחתון ביותר (ותוקף הקליפה של עולם) — נפעלים על־ידה גמר ושלימות הבירורים של כל העולם, כמרומז בשמה "צרפת" מלשון צירוף ובירור. (ב) בבירור של צרפת (בגימטריא "770") מרומז גם גילוי העצם שנותן את הכח לברר את כל הענינים בשלימות, עד לאופן שבכל מקום ומקום ממשיכים את גילוי העצם.

י. כדי להקל עוד יותר על היהודי — ראו דבר פלא אשר מבטא בגלוי לעיני בשר את הבירור וההפיכה הנ"ל שפעלו בצרפת.

[וזהו גם מענה לאלה המתאוננים, מדוע לא רואים כיום מעשה ניסים (כמו בדורות הראשונים). הרי — בנאמר להלן — דוגמא לנס, המראה כי טענה זו מופרכת]:

ידוע ומפורסם שלכל מדינה יש ניגון מיוחד, "ניגון המדינה" [על־דרך הדגל המיוחד של כל מדינה], שאותו שרים או מנגנים באסיפה או מאורע רישמי מטעם המדינה, או כאשר תושבי המדינה נאספים יחדיו במאורעות רשמיים מסויימים, ועד"ז כאשר באי־כח ונציגים של המדינה נוסעים למדינות אחרות, וכיוצא בזה.

מובן, שניגון המדינה מייצג דוגמא של המדינה. ועל־אחת־כמה־וכמה ניגונה של מדינת צרפת — כידוע, שהניגון נתחבר בעת המהפכה[48].

ובפרט על־פי פנימיות הענינים — הרי ידוע[49] שלכל מדינה גדולה יש שר למעלה, ויש לומר, שזה גם כן קשור עם ניגון המדינה, אשר נבחר על־ידי המדינה[50].

לפני כמה שנים[51] התחילו חסידים לשיר את ניגונה של מדינת צרפת — ניגון המהפכה — עם המילים "האדרת והאמונה לחי עולמים .. התהילה והתפארת לחי עולמים"[52].

זמן קצר ביותר לאחר מכן — התרחש דבר פלאי ביותר: מדינת צרפת חוללה שינוי בניגון המדינה הנ"ל[53].

ובסיבת הדבר — מסבירים זקני החסידים, שלאחרי שהניגון נתהפך לקדושה (כנ"ל), הרגיש זאת השר והמזל למעלה של מדינת צרפת, וזה גרם למטה את השינוי בניגון, מצד ההרגשה, שהניגון נעשה שייך לתחום הקדושה, ניגון חסידי אשר שרים בעת התוועדויות חסידיות, כולל גם — בעת התוועדויות במדינת צרפת עצמה!

בתוך כך רואים בגלוי את השינוי הקיצוני שנעשה בדורנו זה לגבי דורו של אדמו"ר הזקן:

---

46) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

47) ראה סה"מ תש"ז ע' 238. ובכ"מ.

48) ולהעיר שבשנה זו תתמלאינה מאתיים שנה לחיבור ניגון זה (בשנת תקנ"ב).

49) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 204: "כל מלך גדול, כמו מדינתינו ואנגליא וצרפת ואשכנז בודאי יש להם שרים כו'", ע"ש בארוכה. וראה גם אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' צה ואילך.

50) ראה גם יהל אור (ע' שעד) בנוגע לניגוני ישמעאל ואדום (ש"בישמעאל ניגונם הוא משל מרה שחורה ומזה מתענגים, ובאדום הוא להיפך ניגונים של חדוה") — שקשורים עם מהות אומות אלו.

51) בעת ההקפות דליל שמח"ת שנת תשל"ד.

52) ע"ד "נאפאליאן'ס מארש" — ראה ספר השיחות תש"ג ע' 118, שרבינו הזקן ביקש שיודיעוהו ניגון ה"מארש" שעמו עברו הצרפתים את גבולה של רוסי', וכשניגנו הניגון בפניו נענה ואמר שזהו ניגון של נצחון, וסיים — לאחרי משך זמן שהי' "שטאַרק פאַר'דביקות" — סוף כל סוף יהי' דידן נצח!

53) כמה חדשים אחרי שהתחילו לנגן "האדרת והאמונה וכו'" בשנת תשל"ד — מנהיגה של צרפת דאז הכריז, שמפני הכבוד כדאי לשנות הקצב של הניגון. ובשנת תשמ"א שינה אותו מנהיגה הנוכחי חזרה לקצבו הקודם. המו"ל.

לקחו את הניגון הזה והפכו אותו לקדושה — "האדרת והאמונה לחי עולמים", ושרים אותו (באותן תנועות) בעת התוועדויות חסידיות, שבהן מדברים דברי התעוררות בעניני תורה ומצוות ותורת החסידות.

ועד כדי כך, שיש כאלה שאינם יודעים כלל שניגון זה נלקח מ"אי־שם", והם חושבים שזהו ניגון חסידי מעיקרא [מזמן לזמן מתחדשים ניגונים חסידיים חדשים על־ידי אלה המסוגלים לחבר ניגון טוב, וכאשר זה מתקבל על־ידי הציבור ושרים אותו בציבור, נעשה הניגון חלק מהניגונים החסידיים]!

יא. מדוע מזכירים זאת עכשיו? ובפרט שחסיד יכול לטעון, שחינכו אותו לכך, שכל ענינו הוא — לימוד התורה. אין לו זמן כלל לענינים אחרים, כולל גם מופתים, עד שהם אינם תופסים אצלו מקום כל־כך[54].

ראשית, צריכה להיות ההכרה וההודאה לה' על הניסים שהוא עושה.

ובפרט כאשר עומדים בסמיכות לימי החנוכה שענינם הוא "פירסומי ניסא"[55] — ממילא אפילו אם־תימצי־לומר שבשאר ימי השנה לא צריכה להיות כזו הדגשה בענין של פירסומי ניסא (כדמוכח מזה גופא שזהו ענינם של חנוכה ופורים וכיוצא בזה) — הרי בימי חנוכה צריך להיות פירסומי ניסא, ויש לומר, שזה כולל לא רק את נס המלחמה ונס החנוכה (של פך השמן) אלא פרסומי ניסא בכל הניסים שהקב"ה עושה לבני ישראל — "בימים ההם בזמן הזה".

ועוד והוא העיקר: ההכרה וההודאה ונתינת השבח לה' על הניסים שהוא עושה, נוסף על היותם ענין של הכרת טובה — זה גם נוגע לביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, כפי שהגמרא אומרת[56]: "ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח .. אמרה מידת הדין לפני הקב"ה .. חזקי' עשית לו כל הניסים הללו (שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו[57]) ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח".

על־פי זה מובן בענינו, שפירסומי ניסא של הניסים שעושה הקב"ה בזמננו — הרי זה נוגע להבאת הגאולה האמיתית והשלמה בפועל ממש!

יב. ומזה מתקבלת הוראה עיקרית:

מאחר שכבר עומדים לאחרי כל הענינים, והגאולה עדיין לא באה — דבר נכון ביותר הוא לעסוק בענין של "פירסומי ניסא", לפרסם אצל עצמו ואצל הזולת, ובכל מקום ומקום — את הניסים שהקב"ה עושה עימנו, מתוך ידיעה שבזה קשורה הגאולה האמיתית והשלימה!

ועל־אחת־כמה־וכמה בימי החנוכה, שענינם הוא "פירסומי ניסא" כנ"ל — יש לראות לנצל ימים אלו, נוסף לכל הפעולות ומבצעי חנוכה, גם — כדי לערוך התוועדויות חסידים [או לקרוא לזה בלשון אחר, בכל מקום לפי ענינו, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי"], בכל יום מימי החנוכה, ולדבר שם דברי תורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, ולקבל החלטות טובות בכל עניני תורה ומצוות, ובאופן של מוסיף והולך ואור (בהתאם לנרות חנוכה), ועוד ועיקר — לדבר בענין פירסומי ניסא, הניסים "בימים ההם בזמן הזה".

יג. הענינים הנ"ל בקשר לצרפת עומדים בהדגשה בהתוועדות זו, מכיון שנמצאת כאן קבוצה של יהודים מצרפת אשר הגיעו לשבת זו לכאן — בית־הכנסת ובית־המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ("770").

ובפרט שיהודים אלו עוסקים בבניית מוסדות חדשים בצרפת ובהדפסת ספרים חדשים, וכמדובר לעיל עד כמה זה נוגע לבירורם של כל העולם. נוסף לכך — שודאי זה מוסיף הצלחה בכל הענינים של המתעסקים בזה, בגשמיות וברוחניות, ומוסיף בקשר שלהם עם תורה ומצוות, על־ידי זה שהם מוסיפים בפשטות בקיום התורה והמצוות, כולל ובמיוחד — במצות הצדקה, שמקרבת את הגאולה[58], הגאולה של ישראל בכל העולם כולו.

---

54) וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' צד. ספה"מ תש"ט ע' 43 (השני). שיחת ש"פ תבא תשמ"ז (התוועדויות תשמ"ז ח"ד ע' 340 ואילך). קונטרס שבעת התורות שאמר מורנו הבעש"ט בג"ע (קה"ת תשנ"ב).

55) שבת כא, ב ובפרש"י.

56) סנהדרין צד, א.

57) פרש"י שם.

58) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב). תניא אגה"ק ס"י.

לכן, מהנכון לכבד אותם באמירת "לחיים", ומזה תימשך הוספה בחיים לכל אחד מהם ולכל המסובים בתוך כלל ישראל.

ולהוסיף, שנמצאים כאן גם אורחים ממדינת קנדה, שהיתה לה פעם שייכות למדינת צרפת.

יד. ויהי רצון, שהבירור וההפיכה של צרפת – יחד עם שלימות עבודת הבירורים בכל העולם – יביאו תיכף ומיד בפועל ממש את קיום הייעוד "וגלות החל הזה לבני ישראל גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, "פרצת עליך פרץ"[59], "זה משיח שנאמר[60] עלה הפורץ לפניהם"[61], (וכפי שמסיימים את ברכת החודש בשבת זה:) "ונאמר אמן".

[האורחים שיחיו מצרפת אמרו "לחיים". וניגנו "האדרת והאמונה לחי עולמים". ובאמצע הניגון רמז כ"ק אדמו"ר שליט"א באצבעותיו הק' לשרוק[62]].

---

59) פרשתנו לח, כט.
60) מיכה ב, יג.

61) אגדת בראשית ספס"ג. וראה ב"ר ספפ"ה ובפרש"י.
62) להעיר מהשייכות דשריקה לענין הגאולה וקיבוץ גליות (כמ"ש אשרקה להם ואקבצם זכרי' י, ח. חולין סג, א. וראה סד"ה וישב העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תשפג). שיחת פורים תשל"ו), ולשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה באופן של "פרצת" (אותיות "צרפת"). ולהעיר, שזהו גם ענינה של סעודה שלישית בשבת (ראה שבת קיח, א־ב, זח"ב פח, ב. סידור (עם דא"ח) ר, א ואילך).

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' א

להעיד על בית הפרס. מקשה הגמרא: **וְלֹא מְהֵימְנִי** – וכי אין הכותים נאמנים להעיד על בית הפרס, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר** – שהיא אחת משלשת בתי הפרס שגזרו עליהם חכמים [כמובא בברייתא (מו"ק ה:)], **נֶאֱמָן כּוּתִי לוֹמַר אֵין שָׁם קֶבֶר** בצד זה של השדה, **לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל קֶבֶר** – שעדות זו שהוא מעיד, היא עדות על קיומו של קבר, אם יש קבר בצד זה של השדה אם לאו, והרי טומאת קבר היא טומאה מהתורה, ונאמן הכותי עליה, וכן **אִילָן שֶׁהוּא מֵיסֵךְ עַל הָאָרֵץ** כמו שנתבאר למעלה, שספק הוא תחת איזה מענפיו נמצאת הטומאה, **נֶאֱמָן** הכותי **לוֹמַר אֵין תַּחְתָּיו** [–תחת ענף זה] **קֶבֶר**, והטעם כמו לענין קבר שאבד, **לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל קֶבֶר**, ודבר זה הוא דין של תורה ונאמנים עליו, וקשה שרואים מברייתא זו שנאמנים על בית הפרס ועל הסככות, ובמשנה שנינו שאינם נאמנים עליהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּמַהֲלֵךְ וּבָא עַל פְּנֵי כּוּלָּהּ** – מה שאמרו בברייתא שנאמן, מדובר באופן שהכותי בשעת עדותו היה מהלך בכל שטח בית הפרס או תחת האילן הסוכך, שהואיל והוא עצמו מהלך בכולו, מוכח שברור לו שהטומאה ניטלה משם, ומה ששנינו במשנה שאינו נאמן, מדובר כשלא הילך בכולו, ושייר צד אחד בשדה או תחת האילן שלא הילך בו, ובאופן זה אינו נאמן, כי חוששים שמה שמעיד שאין טומאה באותו מקום, אינו מפני שברור לו שכך הדבר, אלא מסופק הוא בזה, ומפני שהכותים אינם חוששים לספיקות, אמר שאין שם טומאה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – אם כך שבברייתא מדובר שהילך את כולו, מה באה הברייתא ללמדנו, שהרי אפילו שאינם חוששים לספק, הרי חוששים הם לודאי, ומאחר שידוע לנו שהיה שם קבר, והוא מהלך על פני כולו, ברור הוא שעובר על מקום הקבר, ואם לא שהיה ידוע לו שניטלה הטומאה משם, לא היה עובר. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא רְצוּעָה נָפְקָא** – שהיה עולה בדעתך לומר שמא יוצאת רצועה מהשדה ונקראת על שם שדה זו, וסומך הכותי לומר שהטומאה שם, ולכן אפילו שמהלך את כולה אין מכך ראיה, שהרי אין הכותים חוששים לספק, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך התנא של הברייתא להשמיענו שאם הילך בכל רוחותיה, סומכים על עדותו, ואין חוששים לרצועה.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל** דבר שנחשדים בו אין נאמנים עליו **כו'**. שואלת הגמרא: מה שהוסיף התנא לומר **זֶה הַכְּלָל** וכו', **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי תְּחוּמִין** – שאין הכותי נאמן לומר עד כאן תחום שבת, לפי שאיסור תחומין הוא איסור דרבנן, וכותים לא קבלו עליהם מצוות דרבנן. וְגם בא לרבות בזה הכלל, **יֵין נָסֵךְ** – שמעיד על יין שלא נגע בו גוי, והטעם שאינו נאמן, לפי שאין כותי מקפיד על מגע גוי, כי הוא רק מגזירה דרבנן.

הדרן עלך דם הנדה

לקוטי־שיחות פרשת וישב כרך טו

א.

השאלה על סמיכות הפרשיות וישלח - וישב

את הסמיכות שבין פרשת וישב, שבה מתחיל, כדברי רש״י[1], סיפור ״ישובי יעקב ו(ישובי[2]) תולדותיו״, לבין סוף פרשת וישלח, ששם מסופר[3] על ״ישובי עשו ותולדותיו״ (עד מלכי אדום ואלופי עשו שאחריה[4]), מסבירים חז״ל[5] באמצעות משל:

״משל למלך שהיה לו מרגלית מושלכת בתוך העפר ובתוך הצרורות הוצרך המלך לפשפש בעפר ובצרורות להוציא את המרגלית מתוכן, כשהגיע המלך למרגלית, הניח את העפר ואת הצרורות והתעסק במרגלית״ — וכך בענינו, אי־אפשר להגיע לישובי יעקב, אלא לאחר הסיפור, לפחות בקצרה, על ישובי עשו ותולדותיו.

אנו מוצאים זאת גם — כמסופר במדרש[6] — לגבי ״עשרה דורות מאדם עד נח״, ולגבי ״עשרה דורות שמנח ועד אברהם״, שעליהם מסופר ״בבת אחת״ ו״כשהגיע למרגליות אברהם יצחק ויעקב התחיל מתעסק בהן״.

ותמוה, כי לכאורה, אין המשל מתאים לענינו:

בדוגמאות האחרות שהובאו לעיל, היה הפסק של עשרה דורות בין אדם לבין נח וכך גם בין נח לבין אברהם, ולכן הוכרחה התורה למנות את כל הדורות החולפים עד שמגיעים אל העיקר, אל נח ואל אברהם, כשם שבמשל מוכרחים לחפש בתוך העפר עד שמוצאים את המרגלית, כי המרגלית מושלכת בתוך העפר.

לעומת זאת, יעקב הוא הרי בנו של יצחק, ומדוע יש צורך לחפש בין עשו ותולדותיו, כדי להגיע אל יעקב ותולדותיו[7]?

ב.

אין ״עירוב״ בין יעקב ועשו

לגבי מאורעות עשו, הקשורים ליעקב (כגון הסיפור על ברכות יצחק, וכדומה), ניתן היה לומר, שבהם יעקב ״חבוי״, כביכול, ו״מעורב״ ב״עפר״ של עשו, והכרחי לספר על מאורעות עשו כדי לדעת מה אירע ליעקב.

אפילו על הסיפור, שבסוף פרשת וישלח[8], על התיישבות עשו בקביעות בהר־שעיר, ניתן לומר (כפי שמסביר המהר״ל[9]), שהוא קשור לישובי יעקב. כי רק לאחר שעשו קיבל את שעיר והתיישב שם, נעשה יעקב ליורש היחיד של ארץ ישראל[10] וזוהי תכלית הסיפור על ״ישובי יעקב ותולדותיו״ — הסיפור על ״ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב״[11].

אך אין הדבר מובן לגמרי, כי במשל מדובר על מרגלית הטמונה בתוך העפר ויש צורך לחפשה, ואילו לפי ההסבר דלעיל ייתכן רק לומר, שיש קשר, ולכל היותר (כלשון המהר״ל) יש ״עירוב״ בין ״יעקב עם עשו בענין הישוב״, אבל אין הענינים מעורבים לגמרי

---

1) ריש פרשתנו.

2) כפי׳ הרא״ם, לבוש האורה, חי׳ ופי׳ מהרי״ק לפרש״י.

3) וישלח לו, א ואילך.

4) פרש״י שם, מ.

5) תנחומא פרשתנו א, הובא בפרש״י ריש פרשתנו (עם שינויים, כדלקמן סעיף ד). - בתנחומא שם מקדים (לפני המשל) ״ולמה נתעסק הקב״ה מתחלה ביחוסיהן של א״ה״ (ובא בהמשך למ״ש לפנ״ז ״למה נתעסק הכתוב לכתוב יחוסיהם כו׳״, ע״ש) - אבל מזה שמסיים ״לכך נסמכה פרשת אלופי בני עשו לפרשה זו״ משמע, שהמשל מבאר סמיכת הפרשיות (והקדמת יחוסי עשו ליחוסי יעקב), כבפנים [שלכן הביא המשל בפרשתנו דוקא. ועייג״כ לשון רש״י ריש פרשתנו].

המשל בסגנון אחר נמצא בב״ר פל״ט, יו״ד (ורות רבה בסופה) - בנוגע לאברהם (ודוד), והובא בפרש״י דה״א בתחלתו (בשם הב״ר) - אלא שי״א (שה״ג ע׳ רש״י) שפירוש זה אינו לרש״י.

6) ועד״ז בפרש״י כאן (וראה גם ב״ר ור״ר שם) - אלא שבתנחומא מסיים ״כשהגיע למרגליות אברהם יצחק ויעקב״ (ולא הזכיר ע״ד נח), וברש״י - ״וכשבא לנח האריך בו.. ומשהגיע אצל אברהם האריך בו״. וראה לקמן בפנים סעיף יא.

7) ע״ד מה שהקשה בבאר מים חיים (לאחי המהר״ל) לרש״י כאן.

במשכיל לדוד מפרש, שבשביל שכתב ואלה תולדות יצחק לא הי׳ יכול לפרש עניני יעקב בלבד שהרי עשו ג״כ מתולדות יצחק, מש״ה כתב תחילה ישובי עשו בקיצור, וזהו בהתאם להמשל, ד״אחר שהזכיר תולדות יצחק נפל המרגלית שהוא יעקב בין החול והיינו עשו ולפיכך הוצרך למשמש בחול וכו׳״ -

אבל נוסף על העיקר שאין זה כלל כבהמשל ש״המרגלית מושלכת בתוך העפר״ צע״ג שהרי בשביל זה שנאמר ואלה תולדות יצחק מספיק שיכתוב רק עשו ותולדותיו - יחוסו [ע״ד בני קטורה ותולדות ישמעאל (ס״פ ח״ש). תולדות נחור (ס״פ וירא וברש״י שם)], אבל אין הכרח לכתוב (אפילו בקיצור) ישובי עשו ו(בפרט) ישובי תולדותיו (ראה רא״ם כאן).

8) לו, ח ואילך.

9) גו״א כאן.

10) ראה רש״י וישלח שם, ז: אלך לי מכאן אין לי חלק כו׳.

11) פרש״י פרשתנו לז, ב. וראה רא״ם ולבוש כאן.

ואין ישוב יעקב טמון בתוך ישובי עשו, כך שיש צורך "לחפשו" ולמוצאו בתוך ישובי עשו.

ויותר מכך, אינו מובן: מסופר בפסוקים על תולדות עשו ואלופיו וישובם, עד למלכי אדום "אשר מלכו... לפני מלוך מלך לבני ישראל"[12], עד לתקופת שאול המלך[13], ועל אלופי עשו שהיו "לאחר שמת הדד ופסקה מהם מלכות"[4], שאצלם אין כלל "עירוב" עם ישובי יעקב ותולדותיו[14].

ג.

שאלות נוספות על המדרש ועל רש"י

בנוסף לכך נדרש הסבר גם על מספר פרטים במשל כדי להבין את משמעותם בנמשל, ומהם:

א) מה הם שני הענינים של "עפר" ו"צרורות"[15]?

ב) מדוע מודגש ש"כשהגיע המלך למרגלית הניח את העפר ואת הצרורות ונתעסק במרגלית" – לכאורה, מובן מאליו, שכאשר מוצאים את המרגלית, מתעסקים רק בה; והיה צריך להכתב בקיצור[16] "כשהגיע המלך למרגלית התעסק בה"[17]?

מההרחבה בלשון המשל ניכר, שגם לאחר מציאת המרגלית – "כשהגיע... למרגלית" – צריכה להיות פעולה מיוחדת "הניח את העפר...", כדי לאפשר את ההתעסקות במרגלית.

ד.

שינויים ברש"י לעומת המדרש

ועוד: כאמור פעמים רבות, ישנם בפירוש רש"י על התורה "ענינים מופלאים"[18] – וכאן רואים שרש"י מצטט בפירושו את המשל מן המדרש, אך ישנם כמה שינויים, ומהם:

א) במקום "לפשפש בעפר...", הוא אומר "ממשמש בחול וכוברו בכברה".

[הפרט של "כוברו בכברה" מוזכר במדרש במקום אחר[19] שבו מובא המשל, אבל שם מובא כל המשל בסגנון אחר, ורש"י לוקח (משם?) רק את הפרט של "כוברו בכברה"]

ב) גם רש"י מציין את שני הפרטים של "חול" ו"צרורות", אבל בשינוי: בתחילת המשל הוא מזכיר רק "חול" ("נפלה בין החול... ממשמש בחול"), ובסוף המשל הוא אומר "משמצאה הוא משליך את הצרורות", ואיננו מזכיר "חול"[20].

ג) גם הענין האחרון שבמשל מובא ברש"י בשינוי – "משמצאה הוא משליך את הצרורות" – "משליך" במקום "הניח".

ה.

פירוש המהר"ל והקושי עליו

המהר"ל[9] מסביר, שרש"י אינו מזכיר "חול" בסוף המשל, אלא אומר "משליך את הצרורות", כי מילים אלו באות להסביר מדוע התורה "לא דיבר עוד מעשו" לאחר שהתחילה לספר על ישובי יעקב, כי כל ישובי עשו, שאין בהם צורך למען ישובי יעקב, הם כצרורות, שצריך להשליכם[21];

ולכן הם נקראים "צרורות", כי לישובי עשו המאוחרים אין מלכתחילה "עירוב" עם ישובי יעקב, כמו הצרורות, אשר "אין למרגליות עירוב עם צרורות, רק עם החול".

אבל פירוש זה אינו מובן לכאורה, כי לפי זה אין שום חידוש בענין של "משליך את הצרורות", כי העובדה ש"אחר שהתחיל הכתוב לדבר מיעקב לא דיבר עוד בעשו" מובנת כבר בתחילת המשל, כי ברור שהוא "ממשמש בחול" רק "עד שמוצא את המרגלית"[22],

ובנוסף לכך יוצא לפי פירוש זה, שכבר לפני מציאת המרגלית אין צורך לחפשה בין הצרורות, כי היא אינה מעורבת בה מלכתחילה. אבל מלשון רש"י

---

12) וישלח לו, לא.

13) ראה רש"י וישלח שם: ובימי שאול כו'. מפרשי רש"י שם. ב"ר פפ"ג, ב ובמהרז"ו [אבל ראה יפ"ת (ורש"י) שם. ולהעיר מרש"י (ושאר מפרשים) למ"א כב, מח. ואכ"מ]. אבל ראה רשב"ם, ראב"ע ועוד עה"פ.

14) בבאר מים חיים שם: שעיקר ישיבת יעקב הוא מה שנתיישבו זרעו בארצם ותנשא מלכותם וזה הי' א"א כ"א שימליך תחלה מלכי אדום כו' - אבל לא הסביר דבריו.

15) ראה לקמן הערה 20.

16) ע"ד לשון הב"ר ור"ר דלעיל הערה 5.

17) ע"ד הערת הרא"ם בלשון רש"י.

18) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

19) ב"ר שם ("הביא מכברות וכבר כו'").

20) במשכיל לדוד מתרץ, שהחול הוא הדק שאפשר לכוברו בכברה, והוא "משל על דורות הקודמים לצדיק שאין כתוב בהם רק פ' הוליד וכו'", וצרורות הוא החול הגס שנשאר למעלה עם המרגלית שצריך גם משמוש כדי לברר המרגלית, והנמשל שהם אחי הצדיק הנכללים בתולדות אבותיו שצריך "קצת ביאור", ע"ש. אבל (נוסף על הנ"ל הערה 7): מזה שרש"י מדייק "משליך את הצרורות", משמע, שהצרורות הם גרועים יותר (בשייכותם להמרגלית) מהחול, כפשטות תוכן ענין הצרורות, וכפי' הגו"א (שהובא לקמן בפנים סעיף ה).

21) ועד"ז תי' בלבוש כאן.

22) לשון רש"י.

נראה, שרק "משמצאה הוא משליך את הצרורות", ולפני מציאתה היא מעורבת בם, כמפורש בלשון המדרש: מושלכת בתוך העפר ובתוך הצרורות... לפשפש בעפר ובצרורות.

ו.

שלימות יעקב "לשפוט את הר עשו"

ההסבר לכל הנ"ל הוא:

תכלית ישובי יעקב איננה רק התיישבות יעקב ובניו בארצם – ארץ ישראל, אלא, כדברי יעקב אל עשו, "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"[23]. כלומר, כפירוש רש"י, קיום המטרה "בימי המשיח... ועלו[24] מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

ואת זאת באים חז"ל להסביר באמצעות משל המרגלית: אין מדובר כאן רק על ישובי יעקב כשלעצמם, שעליהם אין מתאים לומר שהם טמונים בתוך ישובי עשו ותולדותיו, אלא על המטרה המושלמת שאליה צריך יעקב להגיע – אבוא... שעירה; דבר זה מושג רק באמצעות העבודה עם ישובי עשו ותולדותיו (כדלהלן), ולפיכך, שיא השלימות של יעקב טמון בתוך עשו.

בכך יובן מדוע מונה התורה את ישובי עשו ותולדותיו, את מלכי אדום, עד למלך הדר, שהיה בימי שאול – כי שאול היה משיח ה'[25], ואילו זכו, היה מתממש על ידו היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

ז.

שני אופנים: הפיכה לטוב, ואיבוד

זהו ההסבר גם של שני הענינים שבמשל – "עפר" ו"צרורות" – כי בענין של "לשפוט את הר עשו", יש שני אופנים ל"בירור" ומשפט:

א) האופן שבו יתברר ויזדכך עשו לעתיד לבוא, כפי שיארע למספר אומות שייהפכו לטוב[26], כנאמר[27] "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם... לעבדו...", וכנרמז במאמר חז"ל[28] "עתיד חזיר ליטהר", וחזיר הוא רמז למלכות אדום[29].

ב) את החלק שבעשו שהוא רע גמור יהיה צורך לאבד ולהשמיד לחלוטין, כנאמר[30] "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש... ואכלום ולא יהיה שריד"...

שני אופנים אלו דומים לשני הענינים של עפר וצרורות: עפר הוא דבר שמעלים ומסתיר, כבענינו, שהעפר מסתיר את המרגלית; אך אין זה רע מוחלט, ואפשר להפכו לטוב, ואפילו להפיק ממנו תועלת, כקליפה השומרת את הפרי[31] (וכפי שיהיה לעתיד לבוא "ועמדו זרים ורעו צאנכם"[32]); ואילו מן הצרורות אין שום תועלת, כי־אם להיפך, הם דבר מזיק (כביטוי הנפוץ בגמרא[33] לגבי נזקי בהמה), שצריך להשמידו.

ח.

התעלות יעקב - על־ידי זיכוך עשו

יעקב מגיע לשלימות, כאשר תקויים ההבטחה "ורב יעבוד צעיר"[34] באמצעות "לשפוט את הר עשו".

הסיבה בפנימיות הענינים לכך שעשו מכונה "רב", ושלימות יעקב תלויה ב"ורב יעבוד צעיר", היא, בדומה[35] לעובדה שאדם מדבר מוכרח להזדקק לחי־צומח־דומם (למזונו) כדי ש"יחיה האדם" ויקיים את המוטל עליו,

וכך לגבי "ורב יעבוד צעיר", – כי שורשו ומקורו של עשו נעלה משורש יעקב (ולכן הוא הבכור), כפי שמוסבר בספרי קבלה וחסידות[36], ששורשו של עשו הוא ב"עולם התהו", הנעלה מ"עולם התיקון" – דרגת יעקב.

וכאשר "מברר" יעקב את ניצוצות הקדושה של "תהו" הנמצאים אצל עשו, ומעלה אותם לשורשם, מתעלה גם יעקב, ובכך הוא מגיע לשיא שלימותו.

זוהי סיבה נוספת למניית המלכים "אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני־ישראל" בתורה – כי

---

23) וישלח לג, יד.

24) עובדי' בסופו.

25) ש"א כד, ז. שם, יא. ועוד.

26) ראה בכ"ז לקו"ת ראה ד"ה וכל בניך פ"ג.

27) צפני' ג, ט.

28) הובא ונסמן בלקו"ת שם. וראה לקו"ש חי"ב ע' 175.

29) ויק"ר (ועוד) ס"פ שמיני. ובכ"מ. וראה רש"י תולדות כו, לד.

30) עובדי' א, יח. הובא ברש"י ישן ריש פרשתנו. וראה רש"י ויצא ל, כה.

31) ראה של"ה יט, ב. אוה"ת נשא ע' ערב. סה"מ תרנ"ט ע' קעו. ובכ"מ (וראה סנהדרין נט, ב: שמש גדול). ולהעיר שקדימת עשו ליעקב הוא כקדימת הקליפה לפרי (ל"ת להאריז"ל ס"פ וישלח. אוה"ת בשלח ע' שס. סה"מ עת"ר ע' סג. ועוד).

32) ישעי' סא, ה.

33) ב"ק רפ"ב במשנה. ועוד.

34) תולדות כה, כג.

35) ראה תו"א בשלח סה, ד ואילך. לקו"ת צו יג, ב. ובכ"מ.

36) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ובכ"מ.

בכך נרמזת ההתעלות שאליה מגיע יעקב באמצעות "בירורו" של עשו. כידוע[37], ששורשם של מלכי אדום הוא ב"מלכין קדמאין דתהו", ולכן הם "מלכו לפני מלך מלך לבני ישראל", כי שורשם נעלה יותר.

ט.

ההוראה: "הניח את העפר"

וזוהי ההוראה לבני ישראל בתקופת הגלות:

הירידה לגלות – ובמיוחד הגלות הזו האחרונה, גלות אדום "(ישובי עשו ותולדותיו") – היא כדי "לברר" את הניצוצות שבדברים הגשמיים[38], דבר המביא להתעלות הנשמה מעל לשורשה – כי הניצוצות הם מ"תהו", הנעלה משורש הנשמה שב"תיקון".

עבודה רוחנית זו נרמזת במשל המרגלית המושלכת בעפר ובצרורות:

המרגלית היא משל לניצוץ הקדושה שנפל לעפר וצרורות[39], שהם שני סוגים של דברים גשמיים:

"עפר" מורה על דברים גשמיים שרק מסתירים את ניצוצות הקדושה, והיהודי יכול בעבודתו לזככם ולהעלותם לשורשם;

"צרורות" הם דברים שרעים לחלוטין, עד אשר אי־אפשר לגלות בהם את ניצוץ הקדושה (על ידי עבודה רגילה[40]), אם כי הוא קיים אצלם, בהעלם מוחלט[41] – דברים אלו יש לדחות ולהרחיק[42].

וגם לאחר ש"הגיע... למרגלית", לפני ההתעסקות עמה, יש צורך בפעולה של "הניח את העפר..." – להוכיח שלדברים הגשמיים (ללא ה"מרגלית") אין שום חשיבות עצמאית, ומתעסקים בם רק כדי להוציא את ניצוצות הקדושה שבהם.

לכן משפיעה הפעולה של "הניח את העפר..." על עצם הוצאת המרגליות: כאשר מייחסים חשיבות לדברים הגשמיים, אי־אפשר לברר מהם את הניצוצות כראוי, כי־אם להיפך, ההתעסקות בהם גורמת לירידה בדרגת הנשמה[43].

רק כאשר האכילה והשתיה וכל הצרכים הגשמיים נעשים באופן של "מניח" – הנחת העפר והצרורות שבהם – ניתן לברר את הניצוצות כראוי, ולהביא להתעלות הנשמה.

י.

ההסבר לשינויים שבפירוש רש"י

כך יובנו השינויים שבפירוש רש"י, הרומזים לפרטים שבעבודת ה"בירורים" ("יינה של תורה"):

עיקר עבודת הבירור היא מן ה"חול" (ולא מן ה"צרורות" שמהם אי אפשר להוציא מרגלית בדרך הרגילה), ולכן צריך תחילה להיות "אדם ממשמש בחול": צריך למשש, לחפש במקום שהמרגלית נמצאת – "בחול", ולא בצרורות, ששם היא איננה ניתנת ל"בירור".

לאחר מכן צריך ל"ברר" את הניצוצות (שהיו בחול המעורב טוב ורע) – "כוברו בכברה" – הבדלה מוחלטת בין הטוב לרע, הפרדת המרגלית – ניצוץ הקדושה.

ולבסוף מסיים רש"י באזהרה "משמצאה הוא משליך את הצרורות מידו" – צריך להשליך את הרע המופרד – וכאן נקרא החול המבורר בשם "צרורות":

כל עוד לא הבדילו את הטוב מן הרע, הרי הדברים הגשמיים הם בבחינת חול – העלם הניצוץ האלקי; אבל לאחר ש"כוברו בכברה", הובדל הטוב מן הרע, ואז נעשה החול לצרורות[44], שצריך להשליך אותם[45], כי אין בהם כלל טוב וקדושה, אלא רע מוחלט.

כוונת הדברים בעבודה הרוחנית של האדם היא: הזיכוך המושלם של הגשמיות יכול להיעשות רק כאשר ברורה ההנחה, שבה עצמה אין שום חשיבות – ואשר לכן, מיד כאשר מוצאים את המרגלית, "הניח את העפר..." – והם (לולא ניצוצות הקדושה שבהם) אינם אלא צרורות. לפיכך, הוא "משליך את הצרורות", מיד לאחר שהוא מוצא את המרגלית ורק כך הוא "נוטל המרגלית", (כמאמר חז"ל[46]: תוכו אכל קליפתו זרק – "תוכו אכל" קשור עם "קליפתו זרק").

---

37) ראה ג"כ זח"ג קכח, סע"א.

38) תו"א ר"פ לך. שם קיז, ב. ועוד. וראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 80.

39) ראה גם פי' מהרז"ו לב"ר פל"ט שם.

40) מלבד ע"י תשובה או נסיונות (ראה דרמ"צ קצא, א ואילך).

41) ראה בכ"ז סה"מ עת"ר ע' קג. המשך תער"ב ח"ב פרק שעד.

42) ראה לקו"ת שה"ש ו, ד.

43) ע"ד האיסור לאכול קודם התפלה (ראה לקו"ת נשא כו, ג. בלק עב, א. פינחס עט, ד. ועוד).

44) ע"ד כשמבררין יין ונשאר היין צלול בפ"ע והשמרים בפ"ע.

45) ע"ד לעת"ל בגמר הבירורים שיהי' "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב).

46) חגיגה טו, ב.

יא.

בירור הניצוצות - דוקא על־ידי יעקב

העבודה של "בירור הניצוצות" החלה בעיקר על־ידי יעקב[47], שבאמצעותו החלה ההכנה למתן תורה[48], כשם שבפשטות, החלה גלות מצרים – שהיא ההכנה למתן תורה[49] – בירידת יעקב ובניו למצרים.

החידוש שבמתן תורה הוא השראת ו"המשכת" בחינת האלקות שלמעלה מן העולמות, ורק על־ידי־זה מתאפשר "בירור" מושלם, באופן של "משליך את הצרורות". כי לגבי האור האלקי ה"מלובש" בתוך העולם, תופס העולם מקום כל שהוא, ואילו בעבודה של "משליך את הצרורות" אין הדברים הגשמיים צריכים כלל לתפוס מקום. רק על־ידי האור האלקי שמעל לעולמות, שלגביו אין העולם תופס כלל מקום, מתאפשרת עבודה זו בשלימותה.

זוהי הסיבה לכך שרש"י מביא את משל המרגלית דוקא בפרשתנו[50], אצל יעקב, ולא אצל נח ואברהם[51]. כי למרות, שגם אצלם ובאמצעותם נעשה בירור הניצוצות – "בירר" את עשרת הדורות שלפניו, וכך גם אברהם[52] – לא היתה זו עבודה באופן של "משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית". גם לאחר ה"בירור" נשאר העולם מציאות קיימת[53].

אך אף־על־פי־כן מציין רש"י את הענין של עשרת הדורות של נח ושל אברהם, בקשר ל"משל למרגלית...", כדי לרמוז, שרק לאחר עבודתם של נח ואברהם, התאפשר ה"בירור" על־ידי יעקב:

נח "בירר" את הענינים השייכים לעולם, כי לפני עבודת נח היה "מלאה הארץ חמס"[54], ונח הביא לכך שיהיה עולם כתיקונו – "ראה עולם חדש"[55] (ולפיכך נכרתה הברית עם נח בענין קיום העולם – "עוד כל ימי הארץ... לא ישבותו"[56]);

חידושו של אברהם אבינו היה גילוי אלקות בעולם, "ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם"[57], ויש לומר שזה היה גם בהביאו לידי כך שקיום שבע מצוות בני נח לא יעשה מפני שכך מחייב השכל האנושי, אלא מפני שכך ציוה הקדוש־ברוך־הוא[58].

ורק באמצעות שני ענינים אלו יכול היה אחר־כך להתאפשר ה"בירור" של יעקב – ההכנה למתן תורה, שהביאה לידי גילוי אלקות שמעל לעולם, שבאמצעות זאת התאפשר בירור מושלם של העולם.

יב.

סדר זה קיים גם לגבי כלל ישראל

כשם שעבודת "בירור הניצוצות" של כל יהודי צריכה להיות באופן של "משמצאה הוא משליך את הצרורות", כך הוא גם לגבי כלל ישראל:

כל ענין הגלות הוא לשם בירור הניצוצות על־ידי עם ישראל בכל תקופות הגלות ומקומותיה, ככתוב לגבי גלות מצרים, ש"ואחרי־כן יצאו ברכוש גדול"[59] – והכוונה היא לניצוצות הקדושה שהם הוציאו משם.

לפיכך, מיד כאשר הסתיימה תקופת גלות מצרים – מיד כאשר כבר מצאו את המרגלית – יצאו משם כהרף עין[60]. כי לכאורה, לשם מה החיפזון? הרי השעבוד כבר הסתיים, ובני־ישראל דרו בארץ גושן, מיטב הארץ, ומדוע לא להישאר עוד זמן מה בארץ גושן? אלא, שזהו סדרה של עבודת בירור הניצוצות: מיד עם מציאת המרגליות, יש להשליך את הצרורות.

וכך גם לגבי סיום הבירורים, הגאולה מן הגלות האחרונה, גלות אדום – כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות[61] – שמיד כאשר מגיע הזמן, הרי "מיד הן נגאלין"[62], כל בני ישראל ייצאו מכל הארצות, ויבואו עם משיח ל"ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה"[63], בגאולה האמיתית והשלמה בקרוב ממש.

(משיחות שבת פרשת וישב תשכ"ה,
י"ט כסלו תש"ל)

---

47) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 89 ואילך.

48) ראה אוה"ת ח"ש קכו, א: עיקר הזווג (דמ"ת) ע"י יעקב, ע"ש.

49) ראה תו"א עד, א. ובכ"מ.

50) וגם בתנחומא שמסיים בהנמשל "כשהגיע למרגליות אברהם יצחק ויעקב" - מ"מ הביא המשל בפרשתנו דוקא (ולא בפ' לך). וראה הערה הבאה.

51) בב"ר שם הביא המשל (אף שהוא בסגנון אחר) בפ' לך גבי אברהם. ולהעיר: (א) מאברהם הותחלה התקופה של ב' אלפים תורה (ע"ז ט, א). וראה אוה"ת שם. בית האוצר (להר"י ענגל) בתחלתו. ובכ"מ. (ב) שם לא הובא הענין ד"משליך את הצרורות" (וגם בתנחומא שם כתב רק "הניח את העפר כו'", כנ"ל בפנים).

52) ראה לעיל שיחה א' לפ' לך.

53) ראה גם דבק טוב לפרש"י כאן (בהגהות).

54) ר"פ נח.

55) ב"ר פ"ל, ח. וש"נ.

56) נח ח, כב. וראה בארוכה ד"ה הנה אנכי כורת ברית תר"ל, תרנ"ד. ועוד.

57) וירא כא, לג.

58) להעיר מרמב"ם הל' מלכים ספ"ח.

59) לך טו, יד. וראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 77 ואילך.

60) מכילתא ורש"י בא יב, מא.

61) מיכה ז, טו.

62) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

63) עקב יא, יב.

בראשית מב, כה - ויצו יוסף וימלאו איש כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם כן

עג

ביאור, למה ביוסף הוא "וימלאו... שקו"

"ויצו יוסף וימלאו איש כליהם בר... איש אל שקו". - ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קכה, בביאור ענין "שק מלא וריקן", ולמה דוקא ב"יוסף" הוא "וימלאו... שקו".

עד

מנהג בימי חנוכה שנותנים דמי חנוכה, וקשר (ומקור) לזה בפרשת מקץ שחל בו חנוכה

המנהג בימי חנוכה שנותנים דמי חנוכה.

ויכול להיות שיש מקור לזה (מלבד האמור במגן אברהם[1] ריש הלכות חנוכה, ושם הוא בנערים עניים), שממה שאמרו רז"ל[2] אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, קנקטו במעות דוקא, משמע שבחנוכה נותנין מעות. וקמ"ל שאסור לרצותן כנגד נר חנוכה, כי[3] טוב לי תורת[4] פיך מאלפי זהב וכסף.

גם, חנוכה הוא מעין חינוך כמו[5] חנוך לנער, והוא כמו שמחנכין את הנער כשמתחיל ללמוד, כי בחנוכה הוא התחדשות התורה מחדש אחר גזירת היונים שרצו להשכיחם תורתך, וכשמחנכין אותו הרי אז זורקין לו מעות.

גם, ממה שנר[6] חנוכה בשמאל, ובשמאלה[7] עושר וכבוד, שכבוד רומז ג"כ על כסף כמ"ש במד"ר פרשת ויצא[8] בפי' ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. ויתפרש עושר על זהב גבורות[9], וכבוד על כסף חסדים.

גם, בפרשת מקץ שקורין בחנוכה מדובר שם הרבה בענין נתינת מעות. הכסף[10] בעד השבר, והכסף[11] משנה, ושיוסף החזיר להם[12] באמתחותיהם יהי' זה כמו"כ נתינת דמי חנוכה.

גם המשאת[13] שניתן להם מאת פניו ובפרט המשאת בנימין.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שנח

1) שו"ע אורח חיים סימן תר"ע בהתחלה וז"ל: נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים ובספר חנוכת הבית כתב טעם לזה.
2) שבת כב, א.
3) תהלים קיט, עב.
4) כי נר חנוכה מרמז על תורה, שהיוונים רצו להשכיחם תורתך, כמ"ש כאן. וראה גם לעיל סימן עב.
5) משלי כב, ו.
6) שבת כב, א.
7) משלי ג, טז.
8) ראה בראשית רבה פרשה עג, יב וז"ל: (בראשית לא, א) וישמע את דברי בני לבן... את כל הכבוד הזה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אין כבוד אלא כסף, המד"א (נחום ב) בוזו כסף בוזו זהב ואין קצה לתכונה כבוד מכל כלי חמודה.
(וראה פירוש יפה תואר וז"ל: אין כבוד אלא כסף, כי לא נוכל לפרש כבוד כמשמעו כי יעקב לא הלך בגדולות ושררות, והטעם שנקרא כסף כבוד, כי בשביל הכסף יתכבד האדם.)
9) פירוש: זהב הוא בחי' גבורה, כסף הוא בחי' חסד. ראה תניא פרק נ'. לעיל סימן א' הערות 10. 11. 12.
10) בראשית מב, ג. "וירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר במצרים". שם פסוק לה "והנה איש צרור כספו בשקו".
11) שם מג פסוק יב "וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו בידכם".
12) שם מב פסוק כה "ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו וגו'". וכן פסוק מד, א "ושים כסף איש בפי אמתחתו".
[בסך הכל יש "תשעה עשר" פעמים שנזכר "כסף" בפרשת מקץ].
13) שם מג, לד "וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימין ממשאת חמש ידות".

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' א

גמרא

אדם, בזמן זה **בָּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוּי הַזֶּה וְלֹא הָיָה בּוֹ שֶׁרֶץ, אוֹ עַד שְׁעַת כְּבוּד** – ניקוי המבוי, והטהרות שקודם לכן טהורות.

וְכֵן כֶּתֶם דם **שֶׁנִּמְצָא בֶּחָלוּק** של אשה, ואין אימתי יצא ממקורה, **מְטַמֵּא** את כל הטהרות שעשתה **לְמַפְרֵעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר** אדם **בָּדַקְתִּי אֶת הֶחָלוּק הַזֶּה וְלֹא הָיָה בּוֹ כֶּתֶם, אוֹ עַד שְׁעַת הַכִּבּוּם** שלו, והטהרות שקודם לכן טהורות.

אופן טומאת השרץ והכתם למפרע: **וּמְטַמֵּא** בֵּין לַח וּבֵין יָבֵשׁ. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַיָּבֵשׁ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ,** שחוששים שמא נפל לאחר הכיבוד או הכיבוס ואחר כך נתייבש, **וְהַלַּח אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא עַד שָׁעָה** באותו יום **שֶׁיְּהֵא יָכוֹל** (לחזור ו)**לִהְיוֹת** לַח ולא קודם לכן, שאם היה נופל קודם היה מתייבש.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם הטעם שהטהרות שנמצאו **עַד שְׁעַת כְּבוּד** אינם טמאים, משום **שֶׁחֲזָקָתוֹ** של מבוי שבכיבוד **בָּדוּק** הוא מטומאה, **אוֹ דִּלְמָא** משום שהשרץ **חֲזָקָתוֹ מִתְכַּבֵּד** מן המבוי בשעת כיבודו אף בלא בדיקה.

מבארת הגמרא: **וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ, דְּאָמַר כְּבִיד וְלֹא בָּדִיק** – כיבדתי מבוי זה ולא בדקתיו מטומאה. **אִי אָמְרַת** שהטעם משום **שֶׁחֲזָקָתוֹ בָּדוּק,** כאן **הָא לֹא בָּדַק,** וחוששים שמא היה שם שרץ. **וְאִי אָמְרַת** שהטעם משום ששרץ **חֲזָקָתוֹ מִתְכַּבֵּד,** כאן **הָא** המבוי **מִתְכַּבֵּד** ויש חזקה אף על השרץ.

לז, יג – ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני

א. ברבות פרשת וישב איתא ע"פ אחיך רועים בשכם, אבל לעתיד לבוא כתיב לדור ודור ישבחוך כו' לא ימוש לעולם ועד, ואין לו הבנה פשוטה לכאורה, אך הנה איתא בספרי קבלה ומהם במאו"א שהטעם שישעי' ראה ששה כנפיים כמ"ש ששה כנפיים לא' מהם שתים כו' ויחזקאל לא ראה אלא ד' כנפיים כמ"ש וארבעה כנפיים לא' מהם, לפי שישעי' הי' קודם הגולה לפיכך ראה שש כנפיים, ויחזקאל הי' בתוך הגולה כמ"ש ואני בתוך הגולה לפיכך לא ראה אלא ד' כנפיים ואיתא בכתבי האריז"ל ששה תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הם כנגד ו' גדפין וב' תיבין לעולם ועד כנגד גדפי הרגל כו' ע"ש ומובן ממילא שעתה בזמן הגלות שחסר ב' גדפין חסר ג"כ ב' תיבין לעולם ועד, ועוד עי' בתניא.

ובזה יובן כוונת הרבות שכתב והנה אחיך רועים חסר ו" הפי' בזמן שישראל שרוים בצער בגלות בשכ"ם ר"ת בשכ"מ כנגד ד' גדפין וב' תיבין חסר, והפי' שהנה ידוע דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה והיינו בחי' ביטול חיצוניות (עיין בד"ה להבין הקושיא הנזכר בתחלת ספר התניא) ובזמן הגלות אין הביטול בשלימות אבל לעתיד לבוא כתיב לדור ודור כו' לא ימיש לעולם ועד היינו ב' תיבין כנגד ב' גדפין, והיינו שיהי' הביטל בשלימות והיינו באלף השביעי בחי' גן עדן התחתון אבל באלף השמיני יהי' ביטול פנימי במתיקות התענוגים הדר מלך הח' כתיב חכמה והוא ענין בחי' ראי' כו' וד"ל.

אור התורה עמוד תתתלח

לז, יז – ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר

ב. ואביו שמר את הדבר. יאמר כתיב "ואת דבר המלוכה" (שמואל-א י, י) זו הכוונה של "ואביו שמר את הדבר", ששמר את המלוכה של יוסף. עוד אפשר לרמז דידוע שהשורש של מלוכה הוא מלכות בית דוד, ולכך השם אדנ"י שהוא מדת מלכות במילואו מספרו תרע"א (אלף, דלת, נון, יוד, זהו תרע"א. לף. לת. ון, וד, זהו רות), על שער מתרגם התרגום תר"ע ומרמז שמלכות בית דוד הוא השורש והשער של כל המלכות, והמילוי של אדנ"י מספרו רו"ת לרמז שמלכות בית דוד יצאה מרו"ת, ויוסף שהי' התחלה וראשית של מלכות ישראל נכלל בו גם הכח של מלכות בית דוד, והוא עתיד להיות בסוף של שם אדנ"י ועתיד להתגלות משיח בן יוסף, משיח בן דוד, ונרמז ואביו שמר את, ס"ת רות, שהוא המילוי של שם אדנ"י שהוא המלוכה.

מהר"ש מבעלזא

לז, כ – ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלומתיו

ג. ונראה מה יהיו חלומתיו. תמה במדרש אם יהרגוהו איך יתקיימו חלומותיו, ולכך דרשו שרוח הקודש צוח כן נראה דברי מי יקום. ובדרך פשוט יש לומר כי כבר הקשו בממ"נ אם חשבו השבטים חלום של יוסף להבל מה זו קנאה ואם חשבוהו לחלום של אמת מה יועיל תחבולה, אבל אמרו ואביו שמר את הדבר שחשב שהגיע תחיית המתים בימיו ויהי' אמו חי כן הוא במדרש, וחשבו השבטים גם על יוסף כן שיהרגו אותו כראוי כי משיח בן יוסף יהרג ואח"כ יהי' חי בתחיית המתים וימלוך, וכך חשבו על יוסף בעצמו ששם יהרגוהו ואח"כ יהי' בתחיית המתים ואז יתקיימו חלומותיו והי' טעמם כי אחר התחי' יפסק ממנו זוהמת היצר הרע ולא יצוץ זדון ירבעם ויחלש כחו, וזה הי' ענינם באמת והכל לטובה יחשבו שאז הכל כמו לעתיד לבא.

תפארת יהונתן[1]

לח, יא – ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן אמות גם הוא כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה

ד. ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני. הה"ק ר' יצחק מראַדוויל אמר, כי אביו הה"ק רי"מ [ר' יחיאל מיכל, המגיד מזלאָטשוב] זצלל"ה נראה לו בחלום בעת שינת הצהרים של שבת ואמר לו, האם ידעת בני חביבי את ביאור הכתוב, וענה ואמר: לא ידעתי פירושו, וביאר לו בהקיץ: **ויאמר יהודה**, הוא הקב"ה, שם בן ארבע אותיות, **לתמר כלתו**, הוא כנסת ישראל (זוה"ק), **שבי אלמנה בית אביך**, היינו להיות ישראל בגלות, **עד כי יגדל של"ה** ר"ת המחזיר **ש**כינתו **ל**ציון וסופי תיבות של של"ה הוא יתגד**ל** ויתקד**ש** שמי**ה**, ודפח"ח (ספר שמועות טובות, שאמר לו זאת המופלג הישיש מו"ה צבי הירש, אשר שמע אלה הדברים מפיו הקדוש זי"ע).

מים רבים עמוד קד

1) ר' יונתן אייבשיץ ז"ל.

גם במשך כל ימי השבוע, החל מיום ראשון, שהוא היותר רחוק מיום השבת, צריכה להיות כבר ההכנה ליום השבת.

משיחת י"ג כסלו, ה'תשכ"ז

◆ יום ראשון י"ז כסלו ◆

לז (א) **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:** א **וִיתֵיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:**

רש"י◄ **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגוֹ'** • אַחַר שֶׁכָּתַב לְךָ יְשׁוּבֵי עֵשָׂו וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ[א] קְצָרָה, שֶׁלֹּא הָיוּ סְפוּנִים וַחֲשׁוּבִים לְפָרֵשׁ הֵיאָךְ נִתְיַשְּׁבוּ וְסֵדֶר מִלְחֲמוֹתֵיהֶם אֵיךְ הוֹרִישׁוּ אֶת הַחוֹרִי, פֵּרֵשׁ לְךָ יְשׁוּבֵי יַעֲקֹב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה, כָּל גִּלְגּוּלֵי סִבָּתָם, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת שֶׁמֵּאָדָם וְעַד נֹחַ: פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת פְּלוֹנִי, וּכְשֶׁבָּא לְנֹחַ הֶאֱרִיךְ בּוֹ. וְכֵן בַּעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת שֶׁמִּנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם קִצֵּר בָּהֶם, וּמִשֶּׁהִגִּיעַ אֵצֶל אַבְרָהָם הֶאֱרִיךְ בּוֹ. מָשָׁל לְמַרְגָּלִית שֶׁנָּפְלָה בֵּין הַחוֹל, אָדָם מְמַשְּׁמֵשׁ בַּחוֹל וְכוֹבְרוֹ בִּכְבָרָה עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַמַּרְגָּלִית, וּמִשֶּׁמְּצָאָהּ, הוּא מַשְׁלִיךְ אֶת הַצְּרוֹרוֹת מִיָּדוֹ וְנוֹטֵל הַמַּרְגָּלִית. (דְּבָר אַחֵר: "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב", הִפְשַׁטְתִּי הַזֶּה, נִכְנְסוּ גְּמַלָּיו טְעוּנִים פִּשְׁתָּן, הַפֶּחְמִי תָּמֵהַּ: 'אֲנָה יָבֹנַס כָּל הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה'? הָיָה פִּקֵּחַ אֶחָד מֵשִׁיב לוֹ: 'נִיצוֹץ אֶחָד יוֹצֵא מִמַּפּוּחַ שֶׁלְּךָ, שֶׁשּׁוֹרֵף אֶת כֻּלּוֹ', כָּךְ יַעֲקֹב, רָאָה כָּל הָאֲלוּפִים הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה, תָּמַהּ וְאָמַר: 'מִי יָכֹל לִכְבֹּשׁ אֶת כֻּלָּן'? מַה כְּתִיב לְמַטָּה? "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף", וּכְתִיב: "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ, וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ", נִיצוֹץ יוֹצֵא מִיּוֹסֵף שֶׁמְּכַלֶּה וְשׁוֹרֵף אֶת כֻּלָּם, בְּרֵשׁ"י יָשָׁן)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת וישב ה'תשי"ז)

עַל הַפָּסוּק "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן", מְפָרֵשׁ הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ: "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" – שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה בְּמַצָּב שֶׁל יְשִׁיבָה וְעַכְבָּה "בָּאָרֶץ", בְּעִנְיָנִים אַרְצִיִּים. וְלָמָּה עָשָׂה זֹאת? בִּכְדֵי לְלַקֵּט – "מְגוּרֵי" (מִלְּשׁוֹן "אוֹגֵר בַּקַּיִץ") – אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים וּלְהַעֲלוֹתָם לְ"אָבִיו" שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִישִׁיבָה וְהָעַכְבָּה בָּאָרֶץ הִיא יְרִידָה, הֲרֵי זֶה רַק לְפִי שָׁעָה, וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לִתּוֹסֶפֶת וַעֲלִיָּה.

וְזֶהוּ "בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" – **כְּנַעַן** מִלְּשׁוֹן מִסְחָר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית ה'", וְהַנְהָגַת הַמִּסְחָר הִיא שֶׁתְּחִילָה מוֹצִיאִים כֶּסֶף כְּדֵי לְהַרְוִיחַ לְאַחֲרֵי כֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד".

הַהוֹרָאָה מִזֶּה:

יְהוּדִי לֹא צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ עִנְיָנִים גְּדוֹלִים דַּוְקָא, אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת לְלַקֵּט, לְבָרֵר וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

וּבִשְׁבִיל מַה צְּרִיכִים לַעֲשׂוֹת זֹאת – בִּשְׁבִיל "אָבִיו", אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וּכְמַאֲמַר רַז"ל יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לִדְבוֹרָה, "מַה הַדְּבוֹרָה הַזֹּאת כָּל מַה שֶׁהִיא מְסַגֶּלֶת מְסַגֶּלֶת לִבְעָלֶיהָ, כָּךְ כָּל מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְסַגְּלִין מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים־טוֹבִים הֵם מְסַגְּלִים לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם", הַיְינוּ, לֹא עֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס בְּגַשְׁמִיּוּת אוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא הָעֲבוֹדָה כּוּלָּהּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

וּבִכְדֵי לִפְעוֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ ("אַרַיינְכַאפְּן זִיךְ") פְּנִיּוֹת בָּעֲבוֹדָה – הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בְּעִנְיָנִים פְּשׁוּטִים דַּוְקָא. כַּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּעִנְיָנִים נַעֲלִים שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, אֲזַי יְכוֹלִים לְהִתְעָרֵב פְּנִיּוֹת, וּבִכְדֵי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה נְקִיָּה, לְלֹא פְּנִיּוֹת, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה פְּשׁוּטָה בְּעִנְיָנִים פְּשׁוּטִים דַּוְקָא.

וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמו"ר שֶׁהַפְּשִׁיטוּת שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים מִתְקַשֶּׁרֶת עִם פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וּכְמוֹ כֵן בְּנִדּוֹן־דִּידָן: פְּשִׁיטוּת הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיָנִים פְּשׁוּטִים, מִתְקַשֶּׁרֶת עִם פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת.

וְזוֹהִי הַמַּעֲלָה שֶׁל קַבָּלַת־עוֹל, שֶׁבִּגְלָלָהּ נִקְרָאִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם "צִבְאוֹת הֵוָיָ" - כִּי עִנְיָנוֹ שֶׁל אִישׁ צָבָא הוּא קַבָּלַת עוֹל.

וְזֶהוּ הַפְּשָׁט בְּ"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו" – שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְ"אָבִיו", שֶׁכָּל עֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה רַק בִּשְׁבִיל אָבִיו

שפתי חכמים

לז (א) **א** דְּקָשֶׁה לְרַשִּׁ"י, דְּהָיָה לוֹ לִכְתּוֹב מִקּוֹדֶם 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב' וְאַחַר כָּךְ 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב', כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ גַּבֵּי עֵשָׂו דְּחָשֵׁיב מִקּוֹדֶם תּוֹלְדוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ הֵיכָן נִתְיַשְּׁבוּ. וּמִתָּרֵץ, 'אַחַר שֶׁכָּתַב' וכו', כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב לִמְנוֹת תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב, אֶלָּא בָּא לְפָרֵשׁ יְשׁוּבוֹ וְיִשּׁוּב תּוֹלְדוֹתָיו הֵיאָךְ נִתְיַשְּׁבוּ, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל עֵשָׂו מְפָרֵשׁ יְשׁוּבוֹ וְיִשּׁוּב תּוֹלְדוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב (לְעֵיל ל"ו ח') 'וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר', הֲרֵי יְשׁוּבוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְפָרֵשׁ תּוֹלְדוֹתָיו כְּדִכְתִיב (שָׁם ט) 'וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו' וגו', וְאַחַר כָּךְ מְפָרֵשׁ יְשׁוּבֵי בָּנָיו (שָׁם מ') 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקוֹמוֹתָם' וגו', 'אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם בְּמוֹשְׁבוֹתָם' (שָׁם מ"ג). וְזֶהוּ שֶׁנָּקַט 'אַחַר שֶׁכָּתַב לְךָ יְשׁוּבֵי עֵשָׂו', רָצָה לוֹמַר שֶׁגַּם בְּפָרָשָׁתוֹ מְפָרֵשׁ יְשׁוּבוֹ וְיִשּׁוּבֵי תּוֹלְדוֹתָיו, אִם כֵּן כָּאן גַּבֵּי יַעֲקֹב גַּם כֵּן מְפָרֵשׁ יְשׁוּבוֹ וְיִשּׁוּבֵי תּוֹלְדוֹתָיו, וְהַיְינוּ הָא דִּכְתִיב 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב', הֲרֵי יְשׁוּבוֹ, וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב', רָצָה לוֹמַר וְ'אֵלֶּה' יְשׁוּבֵי שֶׁל 'תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב' גַּם הֵם כְּמוֹ יְשׁוּבֵי תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו, וְהִתְחִיל לְסַפֵּר הַמִּקְרִים שֶׁקָּרוּ לָהֶם עַד בּוֹאָם שָׁם, תְּחִילַת הַמִּקְרִים יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִמְכַּר לְמִצְרַיִם, וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ שָׁם וְיָצְאוּ, וְכָךְ וְכָךְ אֵירַע לָהֶם עַד בּוֹאָם לְאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת: תורה ב

שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי "אֶרֶץ מְגוּרֵי" דַּוְקָא, עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה פְּשׁוּטָה, לְלֹא חָכְמוֹת וּלְלֹא פִּשֶׁט'לְעֵךְ, שֶׁאָז נֶעְלָמוֹת כָּל הַפְּנִיּוֹת, וְנַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם "אָבִיו".

...וְזוֹהִי גַּם הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיָן "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו" אֲזַי – "בְּאֶרֶץ כְּנַעַן", "יֵשׁ מְפֻזָּר וְנוֹסֵף עוֹד", הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַפִּיזּוּר וְהַיְרִידָה מְרֻוִיחַ פַּרְנָסָתוֹ בְּרוּחָנִיּוּת וּפַרְנָסָתוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת.

וְעַד שֶׁפּוֹעֲלִים אַחַר־כָּךְ – "עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדוֹנִי שְׂעִירָה", כִּי עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת־עוֹל וְחִיּוּת, שֶׁמַּגַּעַת בִּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, פּוֹעֶלֶת בִּיאַת מָשִׁיחַ הַפְּרָטִי אֶצְלוֹ, וְזוֹהִי גַּם הֶכְנָה לְבִיאַת מָשִׁיחַ הַכְּלָלִי – "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו".

(ב) אֵלֶּה ׀ תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:

ב אֵלֶּין תּוּלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עֶסְרֵי שְׁנִין (כַּד) הֲוָה רָעֵי עִם אַחוֹהִי בַּעֲנָא וְהוּא מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא לְוַת אֲבוּהוֹן:

רש"י◄ **אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב** • וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת[ב] יַעֲקֹב, אֵלֶּה יִשּׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם[ג] עַד שֶׁבָּאוּ לִכְלַל יִשּׁוּב. סִבָּה רִאשׁוֹנָה: "יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה וְגוֹ'", עַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ וְיָרְדוּ לְמִצְרַיִם, זֶהוּ אַחַר יִשּׁוּב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, לִהְיוֹת "דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה דּוֹרֵשׁ: תָּלָה הַכָּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב[ד] בְּיוֹסֵף מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֹא עָבַד אֵצֶל לָבָן אֶלָּא בְּרָחֵל[ה], וְשֶׁהָיָה זִיו אִיקוֹנִין[ו] שֶׁל יוֹסֵף דּוֹמֶה לוֹ, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לְיַעֲקֹב אֵרַע לְיוֹסֵף[ז]: זֶה נִשְׁטַם וְזֶה נִשְׁטַם, זֶה אָחִיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ וְזֶה אֶחָיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ, וְכֵן הַרְבֵּה בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'. וְעוֹד נִדְרַשׁ בּוֹ[ח]: "וַיֵּשֶׁב", בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, קָפַץ עָלָיו רִגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף[ט]. צַדִּיקִים מְבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'לֹא דַּיָּן לַצַּדִּיקִים

שפתי חכמים

(ב) **ב** זֶה הַפֵּירוּשׁ קָאֵי אַדִּלְעֵיל, וְהָכִי פֵּירוּשׁוֹ, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, כֵּיוָן שֶׁפֵּירֵשׁ לְעֵיל הַפָּסוּק בָּא לְפָרֵשׁ יִשּׁוּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְיִשּׁוּבֵי תּוֹלְדוֹתָיו, אִם כֵּן הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁפֵּירֵשׁ יִשּׁוּבֵי תּוֹלְדוֹתָיו, וְהָא כְּתִיב 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה' וגו', וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ 'וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב', וְזֶה לְשׁוֹן רַשִׁ"י, וְאֵינוֹ מְצַיֵּן עַל הַפָּסוּק, לְכָךְ כְּתִיב 'וְאֵלֶּה' וְלֹא 'אֵלֶּה' כִּלְשׁוֹן הַפָּסוּק, כְּלוֹמַר אֵלֶּה גִּלְגּוּלֵי וְסִבּוֹת יִשּׁוּבֵי הַתּוֹלְדוֹת שֶׁל יַעֲקֹב, דְּהַיְינוּ הַשְּׁבָטִים, יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו', וְעַל יְדֵי יוֹסֵף בָּאוּ לְמִצְרַיִם, וְאַחַר כָּךְ יָצְאוּ מִשָּׁם וּבָאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּ'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק' (לְעֵיל כ"ה י"ט), שֶׁהִתְחִיל הַכָּתוּב בְּ'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק', וְהִתְחִיל בַּמִּקְרִים שֶׁקָּרוּ לוֹ קוֹדֶם לֵידָתָם, וְלֹא הוּקְשָׁה זֶה לְרַשִׁ"י, יֵשׁ לוֹמַר דְּעִיקַּר קוּשְׁיַית רַשִׁ"י הָכָא דְּהִתְחִיל בְּיִשּׁוּבֵי יַעֲקֹב וְאַחַר כָּךְ כָּתַב 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב' וגו', הָיָה לוֹ לוֹמַר לְהֵיפָךְ: **ג** מִפְּנֵי שֶׁאֵין יִשּׁוּב שֶׁל תּוֹלְדוֹתָיו נִזְכָּרִים בַּתּוֹרָה רַק שֶׁל שְׁנֵי שְׁבָטִים וְחֵצִי, לְכֵן נָקַט רַשִׁ"י וְגִלְגּוּלֵיהֶם: **ד** רָצָה לוֹמַר, שֶׁלֹּא בָּא לְפָרֵשׁ אֶלָּא תּוֹלְדוֹת שֶׁל יַעֲקֹב וְלֹא יִשּׁוּבֵי תּוֹלְדוֹתָיו, וּמַה שֶּׁכָּתַב 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', לוֹמַר שֶׁכָּל תּוֹלְדוֹתָיו נִקְרָא עַל שֵׁם יוֹסֵף, שֶׁהֵרֵי מִפְּנֵי חִבָּתוֹ שֶׁל רָחֵל שֶׁיּוֹלִיד בֵּן מֵרָחֵל עָבַד שֶׁבַע שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאַחַר כָּךְ רִיפָּה אוֹתוֹ וְנָתַן לוֹ אֶת לֵאָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בָּנִים, וְאַחַר כָּךְ נָתְנָה לוֹ רָחֵל בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים וְהוֹלִיד גַּם מִבִּלְהָה בָּנִים, וְאַחַר כָּךְ נָתְנָה לוֹ לֵאָה גַּם זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וְגַם מִמֶּנָּה הוֹלִיד בָּנִים, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וּמִיַּד כְּשֶׁנּוֹלַד יוֹסֵף אָמַר יַעֲקֹב לְלָבָן לַחֲזוֹר אֶל מְקוֹם אֲבוֹתָיו, וְאִם כֵּן נִמְצָא שֶׁכָּל תּוֹלְדוֹתָיו לֹא הָיוּ אֶלָּא בְּסִיבַּת יוֹסֵף הַנּוֹלָד מֵרָחֵל: **ה** וְאִם תֹּאמַר, וְהָא בִּנְיָמִין נַמִּי בָּא מֵרָחֵל וְלָמָּה נָקַט יוֹסֵף, וְיֵשׁ לוֹמַר מִכָּל מָקוֹם עִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל יוֹסֵף כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל (ל' כ"ה) 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן שַׁלְּחֵנִי' וגו', כִּדְפֵרַשְׁתִּי לְעֵיל: **ו** וְהָא דְּלֹא נָקַט רַשִׁ"י 'קְלַסְתֵּר פָּנִים' כְּמוֹ שֶׁנָּקַט לְעֵיל (כ"ה י"ט ד"ה אַבְרָהָם) בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת גַּבֵּי יִצְחָק, מִשּׁוּם דְּרַשִׁ"י דְּדֵיִיק שֶׁהָיָה דּוֹמֶה לוֹ מִדִּכְתִיב 'זְקֵנִים' כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ"י בְּסָמוּךְ (פָּסוּק ג'), לְכָךְ נָקַט 'זִיו אִיקוֹנִין', דִּ'זְקֵנִים' נוֹטְרִיקוֹן 'זִיו אִיקוֹנִין', וְקַל לְהָבִין: **ז** כְּאֵלּוּ אָמַר, הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהַכֹּל מְעִידִים עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן שֶׁל יַעֲקֹב הוּא יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל (כ"ה י"ט ד"ה אַבְרָהָם) גַּבֵּי 'וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם', אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהוּא לְבַדּוֹ אֵירַע לוֹ מַה שֶּׁאֵירַע לְיַעֲקֹב, וּמִפְּנֵי זֶה יָדְעוּ הַכֹּל שֶׁהוּא בְּנוֹ: **ח** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י לָמָּה לֹא כְּתִיב 'וַיְהִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ' וגו': **ט** (נַחֲלַת יַעֲקֹב), אַף עַל גַּב דִּבְכָל מָקוֹם שֶׁמְּפָרֵשׁ הָרַב כֵּן הוּא מִשּׁוּם שֶׁכָּתוּב חָסֵר, כְּמוֹ 'וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל' (לְעֵיל י"ח א'), אוֹ 'וְלוֹט יֹשֵׁב' וכו' (לְעֵיל י"ט א'), מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָכָא שֶׁאֵין מָקוֹם לִדְרוֹשׁ 'בִּיקֵּשׁ' וכו', יֵשׁ לוֹמַר דְּמִדִּכְתִיב אַחַר כָּךְ 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', שֶׁאֵין לוֹ קֶשֶׁר עִם 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב', אוֹ הָיָה לוֹ לוֹמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב רְאוּבֵן' וכו', עַל כֵּן בָּא לְפָרֵשׁ שֶׁ'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף' גָּרְמוּ שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה הַמַּחְשָׁבָה שֶׁל 'וַיֵּשֶׁב' וכו'. וּמַה שֶּׁכָּתַב 'קָפַץ עָלָיו

מַה שֶּׁמְּתַקֵּן לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מְבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה׳?. **וְהוּא נַעַר•** שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת׳: מְתַקֵּן בִּשְׂעָרוֹ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה יָפֶה. **אֶת־בְּנֵי בִלְהָה•** כְּלוֹמַר, וְרָגִיל אֵצֶל בְּנֵי־בִלְהָה[כ], לְפִי שֶׁהָיוּ אֶחָיו מְבַזִּין אוֹתָן וְהוּא מְקָרְבָן. **אֶת־דִּבָּתָם רָעָה•** כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה[ל] בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה[מ], הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו: שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אֵבָר מִן הַחַי, וּמְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לִקְרוֹתָן ׳עֲבָדִים׳, וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת[נ]. וּבִשְׁלָשְׁתָּן לָקָה: עַל אֵבָר מִן הַחַי: "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים" בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא[ס] אֲכָלוּהוּ חַי, וְעַל דִּבָּה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם ׳עֲבָדִים׳: "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", וְעַל הָעֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם: "וַתִּשָּׂא אִשֶּׁת אֲדֹנָיו וְגוֹ'". **דִּבָּתָם•** כָּל לְשׁוֹן דִּבָּה פרלי"ץ בְּלַעַ"ז, כָּל מַה שֶּׁהָיָה יָכֹל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה, הָיָה מְסַפֵּר. **דִּבָּה•** לְשׁוֹן: (שיר השירים ז) "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 177)

קָפַץ עָלָיו רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לז, ב) לִכְאוֹרָה, אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁסִּבַּת רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיא רְצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה – וַהֲרֵי יְרִידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הָיְתָה הֶכְרֵחִית, כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם גְּלוּת מִצְרַיִם. זֹאת וְעוֹד: יַעֲקֹב הֲרֵי נֶעֱנַשׁ בִּפְרִידָה מִיּוֹסֵף עַל שֶׁלֹּא כִּבֵּד אֶת אָבִיו בְּמָשְׁךָ כ"ב שָׁנָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכְּדֵי לְאַפְשֵׁר גָּלוּת מִצְרַיִם וּלְהַעֲנִישׁ אֶת יַעֲקֹב, דַּי בְּעֶצֶם הַפְּרִידָה בֵּין יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, וְלֹא הָיָה צָרֵךְ שֶׁיַּעֲקֹב לֹא יֵדַע בְּמָשְׁךָ כָּל הַתְּקוּפָה אִם בְּנוֹ חַי. וְתוֹסֶפֶת צַעַר זוֹ (**רָגְזוֹ** שֶׁל יוֹסֵף) בָּאָה לוֹ מִצַּד רְצוֹנוֹ לָשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָה.

(ג) **וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים:**

ג **וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד לֵהּ כִּתּוּנָא דְּפַסֵּי:**

שפתי חכמים

רָגְזוֹ', פֵּירוּשׁ הַמַּחֲלוֹקוֹת וְרִיב שֶׁלּוֹ, כְּמוֹ 'אַל תִּרְגְּזוּ' (לקמן מ"ה כ"ד) שֶׁתַּרְגּוּמוֹ (אל) (ולא) תִּתְרְנְזוּ: **י** דְּאִם לֹא כֵּן, 'וְהוּא נַעַר' לָמָּה לֵיהּ: **כ** (נחלת יעקב), דְּאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא עִנְיָן אֶחָד שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת אֵצֶל בְּנֵי בִלְהָה, וְכִי חוּץ לָהֶם לֹא הָיָה עוֹשֶׂה, אֶלָּא וכו': **ל** דְּיֵיק מִדְּלָא כְּתִיב 'וַיּוֹצֵא יוֹסֵף דִּבָּתָם', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי מְרַגְּלִים (במדבר י"ג ל"ב) 'וַיּוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ', לָזֶה כָּתַב 'הָיָה רוֹאֶה', רָצָה לוֹמַר שֶׁלְּדַעְתּוֹ אֱמֶת הָיָה, לְכָךְ כְּתִיב כָּאן 'וַיָּבֵא', רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהֵבִיא הַדְּבָרִים כַּהֲוָיָיתָן בִּפְנֵי אָבִיו כַּאֲשֶׁר רָאָה, וְלֹא הָיָה אוֹמֵר דָּבָר מַה שֶּׁלֹּא רָאָה, אֲבָל גַּבֵּי מְרַגְּלִים כְּתִיב 'וַיּוֹצִיאוּ', רָצָה לוֹמַר שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים דְּבָרִים שְׁקָרִים מִלִּבָּן: **מ** אַף עַל פִּי דְּבִקְרָא סְתָם כְּתִיב 'אֶת אֶחָיו', יֵשׁ לוֹמַר דְּכֵיוָן שֶׁיּוֹסֵף הָיָה מְקָרֵב אֶת בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, וְאִם הָיוּ רְשָׁעִים בְּעֵינָיו אֵיךְ הָיָה מְקָרְבָן, וְעוֹד שֶׁהוּא הָיָה אוֹהֵב שֶׁלָּהֶן בְּוַדַּאי לֹא הָיָה הַדִּבָּה עֲלֵיהֶן: **נ** וְקָשֶׁה, דְּהֵיאָךְ יִתְכַּן לוֹמַר שֶׁבְּנֵי יַעֲקֹב יִהְיוּ חֲשׁוּדִין עַל זֹאת, וְאִי חַס וְשָׁלוֹם אֱמֶת הוּא לָמָּה נֶעֱנַשׁ יוֹסֵף עַל זֶה, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּוַדַּאי לֹא הָיוּ חֲשׁוּדִין עַל זֶה, אֶלָּא שֶׁיּוֹסֵף הָיָה טוֹעֶה בַּדִּבָּר, לְכָךְ נֶעֱנַשׁ שֶׁהָיָה לוֹ לְעַיֵּן בַּדָּבָר עַל מַה שֶּׁחָשְׁדָן עַל אֵבָר מִן הַחַי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָן שֶׁאָכְלוּ מִבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה וְעֲדַיִן מְפַרְכֶּסֶת דְּמוּתָּר לְאָכְלָהּ, דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁחֲטָה שְׁחִיטָה מַתִּירָה, וְהוּא סָבַר שֶׁכָּל זְמַן שֶׁמְּפַרְכֶּסֶת עֲדַיִן הָוֵי אֵבָר מִן הַחַי, אוֹ שֶׁהָיָה רוֹאֶה שֶׁאוֹכְלִין בֶּן פְּקוּעָה שֶׁמּוּתָּר בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ, וְאַפִּילוּ שֶׁהוּא שׁוֹר גָּדוֹל, וְאֵין צָרִיךְ שְׁחִיטָה מִן הַדִּין אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית עַיִן, וְהוּא הָיָה סָבוּר שֶׁאֵבָר מִן הַחַי הוּא כֵּיוָן דְּצָרִיךְ שְׁחִיטָה מִשּׁוּם מַרְאִית עַיִן, וְעַל מַה שֶּׁזִּלְזְלוּ בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הָכִי פֵּירוּשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ קוֹרְאִין לִבְנֵי בִלְהָה וְזִלְפָּה 'בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת', וְכַוָּנָתָם הָיָה שֶׁהָיוּ מְשׁוּעְבָּדִים לְרָחֵל וְלֵאָה, וְזֶה אֱמֶת הוּא שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, שֶׁהֲרֵי גַּם הַפָּסוּק קָרָאם כֵּן, אֲבָל הוּא הָיָה סוֹבֵר מִדִּקְרוּ לְהוּ 'בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת' כַּוָּנָתָם שֶׁנּוֹלְדוּ קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, אִם כֵּן בְּנֵיהֶם שֶׁל שְׁפָחוֹת הַיְינוּ עֲבָדִים כְּנַעֲנִים, וּמַה שֶּׁהָיָה חוֹשְׁדָן עַל הָעֲרָיוֹת, הָכִי פֵּירוּשׁוֹ, דְּקַיְיִמָא לָן (קידושין ע.) אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה, וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאָדָם אַחֵר אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, וְיוֹסֵף הָיָה רוֹאֶה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעִסְקֵי מַשָּׂא וּמַתָּן עִמָּהֶן, לְכָךְ חֲשָׁדָן עַל הָעֲרָיוֹת, אֲבָל טָעוּת הָיָה בְּיָדוֹ, דְּהָא דְּאָמְרִינַן אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה הַיְינוּ דַּוְקָא דְּבָרִים שֶׁל חִיבָּה, כְּגוֹן רְחִיצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֵינָן שֶׁל חִיבָּה אוֹ לִישָׁא וְלִיתֵּן עִמָּהֶם מוּתָּר. וְאִם תֹּאמַר מְנָא לֵיהּ לְרַשִּׁ"י שֶׁהָיָה חוֹשְׁדָן עַל כָּל הַשְּׁלֹשֶׁת דְּבָרִים, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּרַשִּׁ"י בְּעֵצְמוֹ מְתָרֵץ קוּשְׁיָא זוֹ, כֵּיוָן שֶׁמְּצִינוּ דְּבִשְׁלָשְׁתָּן לָקָה, וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּיִלְפִינַן 'רָעָה' 'רָעָה' לִגְזֵירָה שָׁוָה, כְּתִיב הָכָא 'דִּבָּתָם רָעָה', וּכְתִיב לְקַמָּן (פסוק ל"ג) 'חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ', מַה לְּהַלָּן אֵבָר מִן הַחַי, דְּחַיָּה דּוֹרֶסֶת וְאוֹכֶלֶת כְּשֶׁהוּא חַי, אַף כָּאן אֵבָר מִן הַחַי, וַעֲבָדִים יָלְפִינַן מִדִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (שמות כ"א ח') 'אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיהָ', מָה רָעָה דִּלְהַלָּן קָאֵי עַל עַבְדוּת, אַף כָּאן עַבְדוּת, וַעֲרָיוֹת יָלְפִינַן מִדִּכְתִיב לְקַמָּן (ל"ט ט) גַּבֵּי יוֹסֵף 'וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת', מָה רָעָה דִּלְהַלָּן קָאֵי עַל עֲרָיוֹת אַף כָּאן קָאֵי עַל עֲרָיוֹת: **ס** כְּלוֹמַר דִּלֹּא הָיָה לוֹ לְמִיכְתַּב כְּלָל 'וַיִּשְׁחֲטוּ', דְּהָא לֹא הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִין לְאָכְלוֹ אֲפִילוּ הָכִי שָׁחֲטוּ אוֹתוֹ: תורה ג

רש"י◄ **בֶּן־זְקֻנִים** • שֶׁנּוֹלַד לוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ״. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ״בַּר חַכִּים הוּא לֵהּ״פ, כָּל מַה שֶׁלָּמַד מִשֵּׁם וְעֵבֶר מָסַר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה זִיו אִיקוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ. **פַּסִּים** • (שבת י) לְשׁוֹן כְּלֵי מִילַת, כְּמוֹ: ״כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת״, וּכְמוֹ ״כְּתֹנֶת הַפַּסִּים״ דְּתָמָר וְאַמְנוֹן. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל שֵׁם צָרוֹתָיוצ: שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפַר וּלְסוֹחֲרִים וּלְיִשְׁמְעֵאלִים וּלְמִדְיָנִים.

(ד) **וַיַּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהֵב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם:**

ד וַחֲזוֹ אַחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אַחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵהּ וְלָא צָבָן לְמַלָּלָא עִמֵּהּ לִשְׁלָם:

רש"י◄ **וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם** • מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לָמַדְנוּ שִׁבְחָם, שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. **דַּבְּרוֹ** • לְדַבֵּר עִמּוֹ.

(ה) **וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ:**

ה וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִּי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחות מוצאי זאת חנוכה תשמ"א – מתוך 'לקראת שבת')

חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף

וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם . . וַיַּחֲלֹם עוֹד חָלוֹם אַחֵר (לז, ה־ט)

בְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹת פַּרְעֹה, אָמַר יוֹסֵף "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם, כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹקִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹקִים לַעֲשׂוֹתוֹ".

וְהִקְשָׁה בְּחֶזְקוּנִי, "וַהֲלֹא חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף עַצְמוֹ נִשְׁנוּ, וְלֹא נִתְקַיְּמוּ עַד לְאַחַר עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה"? וְכֵן הִקְשׁוּ גַּם בְּרִיבָ"א וּבָרַשְׁבַּ"ם. וְתֵרְצוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּפַשְׁטוּת:

שְׁנֵי חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל פַּרְעֹה הֶרְאוּ עַל אוֹתוֹ מְאֹרָע, וּמִמֵּילָא זֶה שֶׁנִּשְׁנָה הַחֲלוֹם פַּעֲמָיִם, הֲוֵי סִימָן שֶׁהַמְּאֹרָע יִתְקַיֵּם בִּמְהֵירוּת.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, רָמְזוּ לִשְׁנֵי מְאֹרָעוֹת שׁוֹנִים. הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן בּוֹ הִשְׁתַּחֲווּ רַק אֲלוּמוֹתֵיהֶם שֶׁל אֶחָיו לַאֲלוּמַת יוֹסֵף, רָמַז לַזְּמַן בּוֹ הַשְּׁבָטִים בִּלְבַד הִשְׁתַּחֲווּ אֶל יוֹסֵף, לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעוּ יַעֲקֹב וּבְנֵי בֵּיתוֹ לְמִצְרַיִם. וְהַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי בּוֹ גַּם הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ (נוֹסֶף לִי"א הַכּוֹכָבִים) הִשְׁתַּחֲווּ לְיוֹסֵף, רָמַז לַזְּמַן שֶׁגַּם יַעֲקֹב וּבִלְהָה הִשְׁתַּחֲווּ לְיוֹסֵף.

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַחֲלוֹם לֹא נִשְׁנָה פַּעֲמַיִם, אֶלָּא הָיוּ שְׁנֵי חֲלוֹמוֹת שׁוֹנִים, וְאֵין כָּאן סִימָן שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בִּמְהֵירוּת.

(ו) **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי:**

ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵמִית:

שפתי חכמים

(ג) **ע** וְאִם תֹּאמַר, וְהָא בִּנְיָמִין נוֹלַד לוֹ יוֹתֵר לְעֵת זִקְנָתוֹ מִיּוֹסֵף, וְיֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם דְּכָל בָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב נוֹלְדוּ לוֹ מִיָּד זֶה אַחַר זֶה, דְּהָא בְּשֵׁשׁ שָׁנִים נוֹלְדוּ כֻּלָּם חוּץ מִבִּנְיָמִין שֶׁהִכְסִיק בּוֹ זְמַן אָרוֹךְ, וְהָיוּ הָעוֹלָם סְבוּרִין שֶׁלֹּא יוֹלִיד מִמֶּנָּה עוֹד בֵּן, וְהָיוּ קוֹרִין לְיוֹסֵף ׳בֶּן זְקוּנִים׳, וַאֲפִילוּ אַחַר שֶׁנּוֹלַד בִּנְיָמִין קָרְאוּ אוֹתוֹ ׳בֶּן זְקוּנִים׳ מִתּוֹךְ שֶׁהוּרְגְּלוּ בּוֹ: **פ** דִּלְפֵירוּשׁ רִאשׁוֹן קָשֶׁה מַאי נָפְקָא מִינָּהּ אִם נוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ אוֹ בִּימֵי יַלְדוּתוֹ, לָכֵן אָמַר ׳וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם׳ וכו׳, וַעֲדַיִן קָשֶׁה הָיָה לוֹ לוֹמַר ׳בֶּן זְקוּנוּתוֹ׳, מַאי ׳זְקוּנִים׳, אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁהָיָה זִיו אִיקוֹנִין וכו׳ (מהרש"ל):

צ לְפֵירוּשׁ רִאשׁוֹן קָשֶׁה, לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ אָמַר קְרָא שֶׁעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים, אִי מִשּׁוּם לְהוֹרוֹת שֶׁאֵל יְשַׁנֶּה אָדָם לְבֵן בֵּין הַבָּנִים, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל שְׁנֵי סְלָעִים שֶׁהָיָה כְּתֹנֶת שֶׁל יוֹסֵף יוֹתֵר שָׁוָה הָיוּ מִתְקַנְּאִים בּוֹ אֶחָיו (שבת י:), דְּאֵין זֶה מַשְׁמָעוּת הַקְּרָא, דְּהָא לֹא כְּתִיב ׳וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי עָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׳, אֶלָּא וַדַּאי בִּשְׁבִיל חֲלוֹמוֹתָיו וּדְבָרָיו הָיוּ מִתְקַנְּאִים בּוֹ, לָכֵן מֵבִיא מִדְרַשׁ אַגָּדָה כו׳ (מהרש"ל). וְרָצָה לוֹמַר, ׳פַּסִּים׳ נוֹטְרִיקוֹן פּ׳וֹטִיפַרְע ס׳וֹחֲרִים י׳שְׁמְעֵאלִים מ׳דְיָנִים, וְצָרִיךְ לוֹמַר לְפִי זֹאת הָאַגָּדָה שֶׁחָסֵר וְי"ו מִמִּלַּת ׳סוֹחֲרִים׳ בַּפָּסוּק (לקמן פ׳ כ״ח) ׳וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סוֹחֲרִים׳, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ׳וְסוֹחֲרִים׳, וְאַף שֶׁנֶּעְלָם בַּקְּרָא מִכְּירַת יוֹסֵף לַסּוֹחֲרִים, דְּהָא נֶעְלָם נַמִּי מִכְּירָתוֹ לַמִּדְיָנִים, דְּאִם לֹא כֵּן ׳סוֹחֲרִים׳ לָמָּה לֵיהּ: תורה ד

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיךָן לַאֲלֻמָּתִי:

ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֶסָרָן בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֶסְרָתִי וְאַף אִזְדְּקְפַת וְהָא מִסְתַּחֲרָן אֶסָרָתְכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָרָתִי:

רש"י◄ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'מְאַסְּרִין אֶסָרָן' עֲמָרִין, וְכֵן: (תהלים קכו) "נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו", וְכָמוֹהוּ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'וְהָאֲלֻמּוֹת נוֹטֵל וּמַכְרִיז'. קָמָה אֲלֻמָּתִי • נִזְקְפָה. וְגַם־נִצָּבָה • לַעֲמֹד עַל עָמְדָהּ בִּזְקִיפָה.

(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו:

ח וַאֲמָרוּ לֵהּ אֲחוֹהִי הֲמַלְכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עָלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָּמוֹהִי:

רש"י◄ וְעַל־דְּבָרָיו • עַל דִּבָּתָם רָעָה שֶׁהָיָה מֵבִיא לַאֲבִיהֶם.

(ט) וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

ט וְחַלַם עוֹד חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתְּעֵי יָתֵהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חַלְמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסַהֲרָא וְחַד עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדָן לִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ג, עמוד 805 – מתוך 'לקראת שבת')

הַחלוּק בֵּין יְהוּדִי לְאֵינוֹ יְהוּדִי

וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

(פרשתנו לז, ט)

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסֻפָּר אוֹדוֹת ב' חֲלוֹמוֹת יוֹסֵף שֶׁהָיוּ דּוֹמִים זֶה לָזֶה, וְכֵן בְּפָרָשַׁת מִקֵּץ מְסֻפָּר אוֹדוֹת ב' הַחֲלוֹמוֹת שֶׁחָלַם פַּרְעֹה.

וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם: אֵצֶל יוֹסֵף, בַּחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן חָלַם אוֹדוֹת הָ'אֲלוּמוֹת' – עִנְיְנֵי הָאָרֶץ, וּבַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי אוֹדוֹת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַכּוֹכָבִים – עִנְיְנֵי הַשָּׁמַיִם. אָמְנָם אֵצֶל פַּרְעֹה בִּתְחִלָּה חָלַם אוֹדוֹת ז' הַפָּרוֹת – מִין הַחַי, וּלְאַחַר מִכֵּן חָלַם אוֹדוֹת ז' שִׁבֳּלִים – מִין הַצּוֹמֵחַ.

וְכָאן רוֹאִים הַחִלּוּק בֵּין יְהוּדִי לְגוֹי:

יְהוּדִי שַׁיָּךְ לֹא רַק לְעִנְיְנֵי הָאָרֶץ אֶלָּא גַּם לְעִנְיְנֵי שָׁמַיִם – רוּחָנִיּוּת. וְאִלּוּ הַגּוֹי שַׁיָּךְ רַק לְעִנְיְנֵי אֶרֶץ, וּבְזֶה גּוּפָא "פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ" (קֹדֶם מִין הַחַי, וּלְאַחַר מִכֵּן מִין הַצּוֹמֵחַ, הַפָּחוּת מִמֶּנּוּ). וְכַמְסֻפָּר אוֹדוֹת כְּ"ק אַדְמוּ"ר הָרַיַּ"צ מִלִּיובַאוִוויטְשׁ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, שֶׁבְּעֵת שִׁבְתּוֹ בְּמַאֲסָר אֵצֶל הַסּוֹבְיֶיטִים, הִנֵּה בְּאַחַת הַחֲקִירוֹת, אִיֵּם עָלָיו הַחוֹקֵר בְּאֶמְצָעוּת אֶקְדָּח. וְאָמַר לוֹ כ"ק אַדְמוּ"ר הָרַיַּ"צ נ"ע: דָּבָר זֶה יָכוֹל לְהַפְחִיד רַק אֶת אֵלֶּה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֲלִילִים רַבִּים וְעוֹלָם אֶחָד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵלֶּה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵ־ל אֶחָד וּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, אֵינָם מְפַחֲדִים מִדָּבָר כָּזֶה.

(י) וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:

י וְאִשְׁתְּעֵי לַאֲבוּהִי וְלַאֲחוֹהִי וּגְעַר בֵּהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵמְתָּא הֲמֵיתָא אֲתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָיִךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא:

רש"י◄ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו • לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו, חָזַר וְסִפְּרוֹ לְאָבִיו בִּפְנֵיהֶם. וַיִּגְעַר־בּוֹ • שפתי חכמים

(ז) ק (ממ"ש), כַּוָּנָתוֹ לְפָרֵשׁ חִילּוּק בֵּין 'קָמָה' לְ'נִצָּבָה', שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא כָּפוּל, שֶׁהוּא עִנְיָן אֶחָד, לָכֵן פֵּירֵשׁ 'קָמָה' רָצָה לוֹמַר נִזְקְפָה מִשְׁכִּיבָתָהּ לְפִי שָׁעָה, 'וְגַם נִצָּבָה' לַעֲמוֹד תָּמִיד כֵּן עַל עָמְדָהּ בִּזְקִיפָה, וְקַל לְהָבִין: תורה ח

(י) ר וְקָשֶׁה לָמָּה בַּחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא סִיפֵּר אוֹתוֹ לְאָבִיו, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיּוֹסֵף הָיָה יוֹדֵעַ כִּי רוֹב הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה (ברכות נ"ה), וְכֵיוָן שֶׁאֶחָיו פָּתְרוּ אוֹתוֹ לְטוֹבָה מִשּׁוּם הָכִי לֹא רָצָה לְסַפֵּר אוֹתוֹ לְאָבִיו, אֲבָל בַּחֲלוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא פָּתְרוּ לוֹ אֶחָיו, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא רָצוּ לִפְתּוֹר אוֹתוֹ לְטוֹבָה, כִּי גַּם הֵם הִרְגִּישׁוּ הַדָּבָר דְּמִשּׁוּם הָכִי אָמַר חֲלוֹמוֹתָיו כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּרוּ לוֹ לְטוֹבָה, הוּצְרַךְ לְסַפֵּר אוֹתוֹ לְאָבִיו כְּדֵי לִפְתּוֹר לוֹ, וְכֵן עָשָׂה, וְגָעַר בּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְטִילוּ אֶחָיו שִׂנְאָה עָלָיו

לְפִי שֶׁהָיָה מַטִּילשׁ שִׂנְאָה עָלָיו. **הָבוֹא נָבוֹא** • יַהֲלֹא אִמְּךָ כְּבָר מֵתָה? (ב"ר) וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִין לְבִלְהָהת, שֶׁגִּדְּלַתּוּ כְּאִמּוֹ (ב"ר). וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ: מִכָּאן: 'שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים'. וַיְעַקֵּב נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִלִּבּכ בָּנָיו שֶׁלֹּא יְקַנְּאוּהוּ, לָכֵן אָמַר לוֹ: "הָבוֹא נָבוֹא וְגוֹ'", כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּאִמְּךָ, כָּךְ הַשְּׁאָר הוּא בָּטֵל (ב"ר).

(יא) **וַיְקַנְּאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:** יא **וְקִנְּאוּ בֵהּ אַחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָּמָא:**

רש"י◄ **שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר** • הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבֹא, וְכֵן: (ישעיה כו) "שֹׁמֵר אֱמֻנִים", וְכֵן: (איוב יד) "לֹא־תִשְׁמֹר עַל־חַטָּאתִי", לֹא תַּמְתִּין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ל"ה עמ' 161 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה" – לִגְאוּלָה הָעֲתִידָה!

כָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וַיְקַנְּאוּ בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (לז, יא) וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י "הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבוֹא, וְכֵן 'שׁוֹמֵר אֱמוּנִים'".

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ־הַדְּרוּשׁ:

יָדוּעַ אֲשֶׁר כְּלָלוּת הָעִנְיָנִים הַמְבוֹאָרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ קָאֵי לֹא רַק עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ, הַשְּׁבָטִים וְיוֹסֵף כַּאֲנָשִׁים פְּרָטִיִּים, אֶלָּא מוֹרִים עַל עֲבוֹדַת כְּלָלוּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, וְלֹא רַק כְּכָל מַעֲשֶׂה אָבוֹת שֶׁהֵם סִימָן לַבָּנִים (רמב"ן על התורה לך יב, ו), אֶלָּא שֶׁהַדְּבָרִים עַצְמָם מְרַמְּזִים עַל עֲבוֹדַת כְּלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל (ראה בארוכה עקידה פרשתנו שער כח).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, דְּזֶה שֶׁיַּעֲקֹב "הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבוֹא" קָאֵי עַל־זֶה שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מַמְתִּין וּמְצַפֶּה תָּמִיד עַל הַגְּאוּלָה, גְּאוּלַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת.

וּמְרוּמָז בְּהֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְכֵן שׁוֹמֵר אֱמוּנִים", שֶׁכַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י עַל הַכָּתוּב "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים" פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא מַה שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מְחַכִּים וּמְצַפִּים "לֶאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כוּ' לְגָאֳלָם" מֵהַגָּלוּת.

וְזֶה שֶׁ"הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה" לְקִיּוּם חֲלוֹמוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהוּא מְלוּכַת יוֹסֵף עַל שְׁאָר אֶחָיו, הוּא הַצִּפִּיָּה וְהַהַמְתָּנָה "מָתַי יָבוֹא" מַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הַיְינוּ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף (ראה עקידה שם), שֶׁבָּא כְּהַקְדָּמָה וַהֲכָנָה לְמָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, כַּמּוּבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּרַז"ל (ראה סוכה נא א־ב, זח"א בהשמטות רסג, א, ח"ג רנב, א, ובכ"מ).

◆ יום שני י"ח כסלו ◆

(יב) **וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם:** יב **וַאֲזָלוּ אַחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם:**

רש"י◄ **לִרְעוֹת אֶת־צֹאן** • נָקוּד עַל 'אֶת', שֶׁלֹּא הָלְכוּג אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן (ב"ר).

שפתי חכמים

(מהרש"ל): **ש** רָצָה לוֹמַר, יוֹסֵף הָיָה מֵטִיל שִׂנְאָה עַל עַצְמוֹ, לְכָךְ גָּעַר בּוֹ, וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁהוּקְשָׁה בְּעֵינָיו אִם הַחֲלוֹם יִהְיֶה אֱמֶת, שֶׁהֲרֵי אַחֲרָיו כְּתִיב 'וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר': **ת** הִקְשָׁה הָרְאֵ"ם, מִנָּא לֵיהּ, דִּילְמָא לְעוֹלָם הָיָה יוֹדֵעַ, וְהָא דְּקָא מְתַמַּהַּ הַיְינוּ כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל שֶׁלֹּא יָטִילוּ שִׂנְאָה עָלָיו, וְעוֹד קָשֶׁה לָמָּה גַּבֵּי 'הַדְּבָרִים מַגִּיעִים לְבִלְהָה' אָמְרוּ שֶׁיַּעֲקֹב לֹא הָיָה יוֹדֵעַ זֶה, שֶׁאִילּוּ הָיָה יוֹדֵעַ זֶה לֹא הָיָה אוֹמֵר 'יַהֲלֹא אִמְּךָ מֵתָה', כִּי הָיָה לוֹ לְחוּשׁ שֶׁמָּא יַרְגִּישׁוּ בָּנָיו, וְאִילּוּ גַּבֵּי אֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים לֹא פָּחַד שֶׁמָּא יֵדְעוּ גַּם בָּנָיו שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים וְיֹאמְרוּ שֶׁאֵין דִּבְרֵי יַעֲקֹב אֶלָּא דֶּרֶךְ תַּחְבּוּלָה בְּעָלְמָא. וְתֵירֵץ מַהַרְשַׁ"ל, דְּאִם כֵּן הָיָה יַעֲקֹב יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִים לְבִלְהָה, בְּוַדַּאי גַּם בָּנָיו הָיוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי שֶׁזֶּה תָּלוּי בִּסְבָרָא, וְאִם כֵּן מַה הוֹצִיא מִלִּבָּם בְּמַה שֶׁאָמַר 'הֲבוֹא נָבוֹא' וגו', וּמַה שֶׁכָּתַב אַחַר כָּךְ 'וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר', רָצָה לוֹמַר שֶׁהָיָה קַבָּלָה בְּיָדוֹ שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים (בְּרָכוֹת נ"ה.), וְזֶה הָיָה קַבָּלָה בְּיָדוֹ, וּבָנָיו לֹא יָדְעוּ הַקַּבָּלָה: **א** רְצוֹנוֹ לְתָרֵץ, לָמָּה קָא מְתַמַּהַּ יַעֲקֹב וְאָמַר 'הֲבוֹא נָבוֹא' וגו', וְכִי לֹא יָדַע זֶה שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא לְהוֹצִיא וכו': **ב** שֶׁהֵם סוֹבְרִים שֶׁפֵּירוּשׁ 'אִמְּךָ' אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל אִמּוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵין חֲלוֹם וכו': תורה יא

(יב) **ג** פֵּירוּשׁ, דְּאִי לֹא הָיָה נָקוּד עַל 'אֶת', הָיָה 'אֶת' דָּבוּק לְ'צֹאן', וְהָוָה פֵּירוּשׁוֹ לִרְעוֹת אֶת הַצֹּאן, אֲבָל עַכְשָׁיו דְּנָקוּד עַל 'אֶת', אִם כֵּן הָוֵה כְּאִלּוּ אֵינוֹ נִכְתָּב לְגַמְרֵי 'אֶת', וְאִם כֵּן לֹא הָוֵי 'לִרְעוֹת' דָּבוּק לַתֵּיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו וְהָוָה פֵּירוּשׁ 'הָלְכוּ לִרְעוֹת', הַיְינוּ אֶת עַצְמָן, וְצֹאן אֲבִיהֶן בִּשְׁכֶם מִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא. וְאִי לֹא הָוֵי נִכְתָּב לְגַמְרֵי מִלַּת 'אֶת' לֹא הָיָה מוֹכִיחַ מִינֵּיהּ מִידֵי, דְּוַדַּאי יְכוֹלִין לְמֵימַר לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם יוֹתֵר סְבָרָא הוּא לוֹמַר דְּדָבוּק הוּא לַהֲדָדֵי, דְּכוּלֵּהּ חֲדָא מִילְּתָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כְּתִיב 'אֶת' הָוָה אָמְרִינַן דְּמִקְרָא קָצָר הוּא, אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'אֶת' וְנָקוּד עָלָיו כְּאִלּוּ

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי:

יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךָ רָעָן בִּשְׁכֶם אֱתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא:

רש"י ◄ הִנֵּנִי • לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת, נִזְדָּרֵז לְמִצְוַת אָבִיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּאָחָיו שֶׁשּׂוֹנְאִין אוֹתוֹ.

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה:

יד וַאֲמַר לֵהּ אֲזֵיל כְּעַן חֲזֵי יָת שְׁלָמָא דְּאָחוּךָ וְיָת שְׁלָמָא דְּעָנָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָּמָא וְשַׁלְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם:

רש"י ◄ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן • וַהֲלֹא חֶבְרוֹן בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן"? אֶלָּא: (ב"ר) 'מֵעֵצָה עֲמֻקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הַקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים: (לעיל טו) "כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ". וַיָּבֹא שְׁכֶמָה • (סוטה יא) מָקוֹם מוּכָן לְפֵרְעָנוּת: שָׁם קִלְקְלוּ הַשְּׁבָטִים, שָׁם עִנּוּ אֶת דִּינָה, שָׁם נָחְלְקָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א יב) "וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה".

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ:

טו וְאַשְׁכְּחֵהּ גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא וּשְׁאָלְנֵהּ גַּבְרָא לְמֵימַר מָה אַתְּ בָּעֵי:

רש"י ◄ וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ • (תנחומא) זֶה גַּבְרִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ט) "וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל".

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים:

טז וַאֲמַר יָת אַחַי אֲנָא בָּעֵי חַוִּי כְּעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן רָעָן:

(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן:

יז וַאֲמַר גַּבְרָא נְטָלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית דְּאָמְרִין נֵיזֵל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדֹתָן:

שפתי חכמים

הוּא נִמְחָק, לוֹמַר לְךָ דְּלֹא דְּבֵיקוּת הוּא אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים הֵן, דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה נָקוּד עָלָיו: תורה יג

(יג) **ד** וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה לֹא פֵּירֵשׁ כֵּן גַּבֵּי אַבְרָהָם אַבְרָהָם (לעיל כ"ב י"א), מֹשֶׁה מֹשֶׁה (שמות ג' ד'). וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא אֵין שַׁיָּיךְ לוֹמַר 'הִנֵּנִי' בִּלְשׁוֹן עֲנָוָה, דְּהָא כְּבָר דִּבֶּר עִמּוֹ, כְּדִכְתִיב 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלֹא' וגו': תורה יד

(יד) **ה** כָּתַב רְאֵ"ם, נִרְאֶה לִי שֶׁאֵין זוֹ רְאָיָה שֶׁחֶבְרוֹן הָיְתָה בָּהָר, שֶׁאִם מִפְּנֵי שֶׁכָּתַב בָּהּ לְשׁוֹן עֲלִיָּיה, דִּילְמָא כָּתַב לְשׁוֹן עֲלִיָּיה מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת (זבחים נ"ד) כִּדְפֵרֵישׁ רַשִׁ"י בְּפָסוּק 'מִהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי' (לקמן מ"ה ט' ד"ה וְעֲלוּ), אֶלָּא נִרְאֶה לִי דִּרְאָיָיתָם הוּא כֵּיוָן שֶׁהִקְצוּהוּ לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְאֵין מַקְצִין לְבֵית הַקְּבָרוֹת אֶלָּא מְקוֹם טָרְשִׁין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשִׁלְהֵי כְּתוּבוֹת (קי"ב.) וּמְקוֹם טָרְשִׁין אֵינוֹ אֶלָּא בָּהָר עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, אִי נַמִּי מִדִּכְתִיב (במדבר י"ג כ"א) 'וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ' וגו' וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (פסוק כ"ב) 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', לָמָּה כָּפַל וְכָתַב 'וַיַּעֲלוּ' תְּרֵי זִימְנֵי, הָיָה לוֹ לוֹמַר 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּתוּרוּ אֶת הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר צִין עַד רְחוֹב לְבֹא חֲמָת, וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן' וגו', אֶלָּא לְהָכִי כְּתִיב עוֹד 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', דְּהַאי 'וַיַּעֲלוּ' קָאֵי עַל חֶבְרוֹן שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בָּהָר, וְדוֹ"ק, נִרְאֶה לִי: **ו** דְּאִם לֹא כֵּן 'וַיָּבֹא שָׁמָּה' מִיבָּעֵי לֵיהּ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר כְּתִיב 'רוֹעִים בִּשְׁכֶם', אֶלָּא שְׁכֶם הַיְדוּעַ. (מהרש"ל), דְּלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא 'וַיִּשְׁלְחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיִּמְצָאֵהוּ', אֶלָּא וכו': תורה טו

(טו) **ז** מִדְּלֹא אָמַר יוֹסֵף לְאִישׁ 'הֲיַדְעְתָּ אֶת אַחַי אֵיפֹה הֵם רוֹעִים', רַק אָמַר 'הַגִּידָה נָא לִי', שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהָיָה מַלְאָךְ, וּמִדִּכְתִיב 'אִישׁ' שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהוּא גַּבְרִיאֵל וְלֹא אַחֵר. (גור אריה), דְּאִם לֹא כֵּן שֶׁהָיָה מַלְאָךְ, לָמָּה לִי כָּל הַסִּיפּוּר שֶׁהָיָה תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ, מַה לִּי אִם הָלַךְ בַּתְּחִילָּה אֵלֵיהֶם בְּלֹא תָעוּת הַדֶּרֶךְ אוֹ לֹא, אֶלָּא שֶׁהָיָה מַלְאָךְ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלָחוֹ לְהַגִּיעוֹ אֶל אֶחָיו כְּדֵי לְקַיֵּים גְּזֵירָתוֹ, דְּאִם לֹא כֵּן הָיָה חוֹזֵר מִשְּׁכֶם כֵּיוָן שֶׁלֹּא מָצָא אוֹתָם: תורה טז

רש"י◄ **נָסְעוּ מִזֶּה•** (תנחומא) הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאַחֲוָה. **נֵלְכָה דֹתָיְנָה•** לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת, שֶׁיְּמִיתוּךָ בָּהֶם. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: שֵׁם מָקוֹם הוּא, וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ.

(יח) **וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ:**

יח וַחֲזוֹ יָתֵהּ מֵרְחִיק עַד לָא קְרֵיב לְוָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵהּ:

רש"י◄ **וַיִּתְנַכְּלוּ•** נִתְמַלְּאוּ נְכָלִים וְעַרְמוּמִיּוּת. **אֹתוֹ•** כְּמוֹ 'אִתּוֹ', 'עִמּוֹ', כְּלוֹמַר', אֵלָיו.

(יט) **וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא:**

יט וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתָא:

(כ) **וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו:**

כ וּכְעַן אֱתוֹ וְנִקְטְלִנֵּהּ וְנִרְמִנֵּהּ בַּחֲדָא מִן גֻּבַּיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָא אֲכַלְתֵּהּ וְנֶחֱזֵי מָה יְהוֹן בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי:

רש"י◄ **וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו•** אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִקְרָא זֶה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן: הֵם אוֹמְרִים "וְנַהַרְגֵהוּ", וְהַכָּתוּב מְסַיֵּם: "וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו", נִרְאֶה דָּבָר מִי יָקוּם, אוֹ שֶׁלָּכֶם אוֹ שֶׁלִּי. וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם: "וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו", שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁיַּהַרְגוּהוּ, בָּטְלוּ חֲלוֹמוֹתָיו.

(כא) **וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ:**

כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁזְבֵהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נִקְטְלִנֵּהּ נָפֶשׁ:

רש"י◄ **לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ•** מַכַּת נֶפֶשׁ, זוֹ הִיא מִיתָה.

שפתי חכמים

(יז) **ח** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, מָה עִנְיַן תְּשׁוּבָה זוֹ עַל שְׁאֵלָתוֹ, דְּהָא יוֹסֵף לֹא בִּיקֵּשׁ אֶלָּא שֶׁיַּגִּיד לוֹ אֵיפֹה הֵם, וְהַמַּלְאָךְ הֵשִׁיב לוֹ 'נָסְעוּ מִזֶּה', וְעוֹד הָא יוֹסֵף נַמִּי הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁנָּסְעוּ מִזֶּה כֵּיוָן שֶׁלֹּא מְצָאָן שָׁם, לָכֵן פֵּירֵשׁ 'הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאַחֲוָה', פֵּירוּשׁ וְרוֹצִין לְהָרְגְּךָ וְאַל תֵּלֵךְ לְשָׁם. וּמִנָּא לֵיהּ לְרַשִׁ"י לְפָרֵשׁ כֵּן, יֵשׁ לוֹמַר 'זֶה' בְּגִימַטְרִיָּה י"ב, וְהָכִי פֵּירוּשׁוֹ, נָסְעוּ מִי"ב, רוֹצֶה לוֹמַר אֵינָם רוֹצִים שֶׁיִּהְיוּ י"ב וְרוֹצִין לְהָרְגְּךָ וְלֹא יִהְיוּ אֶלָּא י"א, דְּהַיְינוּ נָסְעוּ מִז"ה; אִי נַמִּי הוֹכָחַת רַשִׁ"י מִמִּלַּת 'זֶה', כְּלוֹמַר נָסְעוּ מִזֶּה שֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ', אֲבָל הֵם נָסְעוּ מִן הָאַחֲוָה: **ט** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ 'נָסְעוּ מִזֶּה', כְּלוֹמַר נָסְעוּ מִן הָאַחֲוָה, מַאי 'כִּי שָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים' וגו', וְהָא כָּל 'כִּי' נְתִינַת טַעַם וּרְאָיָה הוּא, וְהָכָא מַאי רְאָיָה אִיכָּא, וְלָכֵן פֵּירֵשׁ 'נִכְלֵי דָתוֹת אֵיךְ יַהַרְגוּךָ': תורה יח

(יח) **י** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, דְּאֵין הַלָּשׁוֹן שֶׁל 'אוֹתוֹ' בְּחוֹלָ"ם נוֹפֵל עַל 'וַיִּתְנַכְּלוּ' שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִתְפַּעֵל, שֶׁעִנְיָנוֹ נִתְמַלְּאוּ נְכָלִים, וְאֵינָנוּ דָּבֵק לְמִלַּת 'אוֹתוֹ'. בִּשְׁלָמָא אִי הַוָּה כְּתִיב 'וַיִּנְכְּלוּ', הַוָּה שַׁפִּיר לְשׁוֹן 'אוֹתוֹ', אֲבָל עַל הַלָּשׁוֹן שֶׁל 'וַיִּתְנַכְּלוּ' אֵינוֹ נוֹפֵל הַלָּשׁוֹן 'אוֹתוֹ' אֶלָּא 'אֲלֵיו', וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ 'אוֹתוֹ' כְּמוֹ 'אִתּוֹ' בְּחִירֵ"ק, רוֹצֶה לוֹמַר אִם הוֹלְכִין אַחַר הַמְּסוֹרָה אִם כֵּן אָז הַוָּה קָרֵינַן 'אִתּוֹ' בְּחִירֵ"ק, דְּהָא כְּתִיב חָסֵר וָי"ו, אִי נַמִּי כֵּיוָן שֶׁמָּצִינוּ 'אוֹתָנוּ' שֶׁהוּא כְּמוֹ 'אִתָּנוּ', אִם כֵּן 'אוֹתוֹ' נַמִּי כְּמוֹ 'אִתּוֹ', וְ'אִתּוֹ' הַיְינוּ 'עִמּוֹ', וְ'עִמּוֹ' כְּלוֹמַר 'אֵלָיו', דְּפֵירוּשׁ הַתַּרְגּוּם שֶׁל 'אֵלָיו' 'עִמּוֹ', כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה (לעיל כ"ד ז' ד"ה וַאֲשֶׁר), אִם כֵּן הָוֵה כְּאִלּוּ נֶאֱמַר 'אֵלָיו', (רא"ם). וּמַהַרְשַׁ"ל פֵּירֵשׁ לְפִי שֶׁקָּשֶׁה לְרַשִׁ"י דְּ'אוֹתוֹ' מְיוּתָּר, וְלֹא הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא 'וַיִּתְנַכְּלוּ לַהֲמִיתוֹ', אֶלָּא רָצָה לוֹמַר כְּמוֹ 'אִתּוֹ', פֵּירוּשׁ 'עִמּוֹ', שֶׁגַּם יוֹסֵף הָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁיַּהַרְגוּהוּ, וַעֲדַיִן בָּא לְהוֹרוֹת לְךָ דְּלֹא תֵּימָא שֶׁהוּא וְהֵם הָיָה דַּעְתָּם לַהֲרוֹג אֶת אָדָם אַחֵר, לְכָךְ אָמַר 'אֵלָיו', כְּלוֹמַר לְיוֹסֵף, שֶׁהוּא וְהֵם הָיָה דַּעְתָּם לַהֲרוֹג אֶת יוֹסֵף, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְיֵשׁ עוֹד גִּירְסוֹת אֲחֵרוֹת: תורה יט

(כא) **כ** (מהרמ"ש), דְּאִם לֹא כֵּן קָשֶׁה דְּמִלַּת 'נַכֶּנּוּ' שֶׁמּוּסָב עַל יוֹסֵף אֵין לוֹ חִיבּוּר כְּלוּם לְמִלַּת 'נָפֶשׁ' שֶׁאַחֲרָיו, לָכֵן פֵּירֵשׁ דַּהֲוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ נִכְתַּב מַכַּת נֶפֶשׁ, וְקַל לְהָבִין: תורה כב

(כב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תּוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוּ יָתֵהּ לְגֻבָּא הָדֵין די בְּמַדְבְּרָא וִידָא לָא תּוֹשְׁטוּן בֵּהּ בְּדִיל לְשֵׁיזָבָא יָתֵהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵהּ לְוַת אֲבוּהִי:

רש"י ◄ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֵעִידָה עַל רְאוּבֵן[ל] שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל אוֹתוֹ, שֶׁיָּבֹא הוּא וְיַעֲלֶנּוּ מִשָּׁם. אָמַר: 'אֲנִי בְּכוֹר[מ] וְגָדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן, לֹא יִתָּלֶה הַסִּרְחוֹן אֶלָּא בִּי'.

◆ יום שלישי י"ט כסלו ◆

(כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו:

כג וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלְחוּ יָת יוֹסֵף יָת כִּתּוּנֵהּ יָת כִּתּוּנָא דְּסַפֵּי די עֲלוֹהִי:

רש"י ◄ אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ • זֶה חָלוּק. אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים • הוּא שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו[נ] יוֹתֵר עַל אֶחָיו (ב"ר).

(כד) וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם:

כד וְנָסְבוּהִי וּרְמוּ יָתֵהּ לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית בֵּהּ מַיָּא:

רש"י ◄ וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם • מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבּוֹר רֵק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"אֵין בּוֹ מָיִם", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵין בּוֹ מָיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל[ס] נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ (ב"ר. שבת כב).

שפתי חכמים

(כב) ל דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, הָאֵיךְ יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁרְאוּבֵן עַצְמוֹ אָמַר שֶׁיַּשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ בַּבּוֹר כְּדֵי שֶׁהוּא יָשִׁיב אוֹתוֹ אֶל אָבִיו, דְּאִם כֵּן לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת רְאוּבֵן לְהַצִּילוֹ, וְעוֹד דְּאִי קָאֵי עַל רְאוּבֵן הָיָה לוֹ לוֹמַר 'לְמַעַן הַצִּיל', וְלָמָּה כָּתַב 'לְמַעַן הַצִּיל'. כָּתַב הָרְאֵ"ם, לֹא שָׁמַעְתִּי לָמָּה הוּצְרַךְ לִכְתּוֹב זֶה, כִּי יָדוּעַ הוּא מֵעַצְמוֹ שֶׁאֵין זֶה מִדִּבְרֵי רְאוּבֵן וכו': מ וְקָשֶׁה, מְנָא לֵיהּ שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ הָיָה רוֹצֶה לְהַצִּיל אוֹתוֹ, דִּילְמָא חָסִיד גָּדוֹל הָיָה וְלֹא הָיָה רוֹצֶה לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּכְתִיב לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (לקמן מ"ט ט) בַּבְּרָכוֹת שֶׁבֵּירֵךְ יַעֲקֹב אֶת בָּנָיו שֶׁבֵּירֵךְ אֶת יְהוּדָה שֶׁאָמַר 'מַה בֶּצַע', וְלָמָּה לֹא בֵּירֵךְ אֶת רְאוּבֵן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְהַצִּילוֹ מִכֹּל וְכֹל, וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו, וְאַדְּרַבָּה יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן עֵצָה לִמְכּוֹר אוֹתוֹ, אֶלָּא וַדַּאי רְאוּבֵן לֹא הָיָה כַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם כִּי אִם שֶׁלֹּא יִתְלוּ הַסִּרְחוֹן בּוֹ, כְּלוֹמַר אַתָּה בְּכוֹר וכו' (מהרש"ל): תורה כג

(כג) נ כָּתַב מַהַרְשַׁ"ל, פֵּירֵשׁ הָרְאֵ"ם שֶׁהַכֹּל אֶחָד הוּא, שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו אֶלָּא כְּתוֹנֶת אֶחָד שֶׁל פַּסִּים, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב אֶת כֻּתָּנְתּוֹ, וְאֵיזֶה זֶה כְּתֹנֶת הַפַּסִּים שֶׁעָלָיו, דְּאֵין לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ שְׁתֵּי כֻּתָּנוֹת זֶה עַל גַּב זֶה, דְּאֵין נִקְרָא כְּתֹנֶת אֶלָּא זֶה שֶׁעַל גַּבֵּי בְּשָׂרוֹ. אֲבָל לֹא נִרְאֶה לִי, אֶלָּא שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי כֻּתָּנוֹת זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, אֶחָד עַל גַּבֵּי בְּשָׂרוֹ מִשּׁוּם הַזִּיעָה שֶׁלֹּא יִקְלְקֵל אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים, וְהֵם הִפְשִׁיטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בַּתַּחְתּוֹנָה וְהָיוּ מַפְשִׁיטִין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וּלְכָךְ אָמַר 'אֲשֶׁר עָלָיו', רָצָה לוֹמַר כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עַל הָאַחַר, וְהַטַּעַם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בַּתַּחְתּוֹנָה כְּדֵי לְהַרְאוֹת לוֹ שֶׁלֹּא עַל מַה שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו כְּתֹנֶת הַפַּסִּים עָשׂוּ זֹאת, אֶלָּא בִּשְׁבִיל דִּבָּתוֹ רָעָה וּבִשְׁבִיל חֲלוֹמוֹתָיו, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ: תורה כד

(כד) ם רַשִׁ"י דִּייֵק מִדִּכְתִיב 'הַבּוֹר רֵק', וְאִי הָיָה בּוֹ דָּבָר כְּגוֹן עֵצִים וַאֲבָנִים אֵין זֶה נִקְרָא 'רֵק', בִּשְׁלָמָא אִי הָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים אָתֵי שַׁפִּיר דִּכְתִיב 'רֵק', דִּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים דַּרְכָּן לִיכָּנֵס בַּחוֹרִין וּבַסְּדָקִין, וְהָוֶה כְּאִלּוּ רֵק, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הָיוּ בּוֹ, וְיָלְפִינַן גְּזֵירָה שָׁוָה, כְּתִיב הָכָא 'אֲשֶׁר אֵין בּוֹ מַיִם', וּבְפָרָשַׁת עֵקֶב כְּתִיב (דברים ח' ט"ו) 'נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם', מָה 'אֵין מַיִם' דְּנָאֱמַר לְהַלָּן מֵיֵרֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, אַף הָכָא מַיְרֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, (ממ"ש), וְלִי נִרְאֶה דְּלִיכָּא לְמֵימַר דְּ'אֵין בּוֹ מַיִם' לְדִיוּקָא דְּעֵצִים וַאֲבָנִים הָיוּ בּוֹ, דְּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ בָּזֶה, אֶלָּא בָּא לְהוֹרוֹת הָא שְׁאָר דִּבְרֵי מַזִּיקִים הָיוּ בּוֹ וַאֲפִילּוּ הָכִי הִשְׁלִיכוּהוּ בּוֹ, וְקַל לְהָבִין. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּיוָן דִּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ אִם כֵּן הַצָּלַת רְאוּבֵן אֵינָהּ הַצָּלָה, שֶׁיְּמִיתוּהוּ הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרַבִּים, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֵם לֹא יָדְעוּ מִזֶּה אֶלָּא שֶׁהָיוּ סְבוּרִין שֶׁאֵין בּוֹ אֲפִילּוּ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ רָצוּ לִמְכּוֹר אוֹתוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַנֵּס שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא הִזִּיקוּ וְלֹא הֵמִיתוּ אוֹתוֹ (רְאֵ"ם): תורה כה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 86 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִלּוּי מְצִיאוּת הָאָדָם בְּדִבְרֵי תּוֹרָה

וְהַבּוֹר רֵיק אֵין בּוֹ מָיִם: (לז, כד)

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (בבא קמא יז, א. ושם נסמן) "אֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה". וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז:

כַּאֲשֶׁר נִמְצָא הָאָדָם בְּמַצָּב שֶׁאֵין בּוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה "אֵין בּוֹ מַיִם", בְּדֶרֶךְ מְמִילָא "נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ", כְּלוֹמַר שֶׁאֵין מְצִיאוּת שֶׁל מְמָצָע בֵּין צַד הַקְּדֻשָּׁה לַצַּד הַהֶפְכִּי - כְּלוֹמַר שֶׁיִּתְמַלֵּא בּוֹרוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת - אֶלָּא, בְּרֵיקָנוּתוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְמַלֵּא בְּדֶרֶךְ מְמִילָא בָּעִנְיָנִים הַהֶפְכִּים וְהַמְנֻגָּדִים לַקְּדֻשָּׁה.

וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (צוואת הריב"ש סימן עו) עַל הַפָּסוּק "וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם": "כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַפְרִיד אֶת עַצְמוֹ מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, מִיַּד הוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה־זָרָה, וְלֹא יֵשׁ דָּבָר מְמָצָע".

(כה) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיַּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה:

כה וְאַסְחָרוּ לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שְׁיָרַת עֲרָבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטַף וּלְטוֹם אָזְלִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם:

רש"י◄ **אֹרְחַת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שְׁיָרַת', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֹרַח. **וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים וְגוֹ'** • לָמָּה פֵּרְסֵם הַכָּתוּב אֶת מַשָּׂאָם? לְהוֹדִיעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל עַרְבִיִּים לָשֵׂאת אֶלָּא נֵפֶט וְעִטְרָן שֶׁרִיחָן רַע, וְלָזֶה נִזְדַּמְּנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹּא יֵזֵק מֵרִיחַ רַע. **נְכֹאת** • כָּל כִּנּוּסֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קְרוּי נְכֹאת, וְכֵן: (מלכים ב כ) "וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתֹה", מְרַקַּחַת בְּשָׂמָיו, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן שַׁעֲוָה. **וּצְרִי** • שָׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף, וְהוּא נָטָף הַנִּמְנֶה עִם סַמְּנֵי הַקְּטֹרֶת. **וָלֹט** • לוּטִיתָא שְׁמוֹ בְּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב וּשְׁמוֹ אשטרוליזא"ה, בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף ח).

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ:

כו וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן מִתְהַנֵּי לָנָא אֲרֵי נִקְטוֹל יָת אָחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵהּ:

רש"י◄ **מַה־בֶּצַע** • מַה מָּמוֹן, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ** • וְנַעֲלִים אֶתּ מִיתָתוֹ.

(כז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

כז אֱתוּ וּנְזַבְּנִנֵּהּ לַעֲרָבָאֵי וִידָנָא לָא תְּהֵי בֵּהּ אֲרֵי אָחוּנָא בִּסְרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ אַחוֹהִי:

רש"י◄ **וַיִּשְׁמְעוּ** • 'וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ', וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא קַבָּלַת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", מְתֻרְגָּם 'נְקַבֵּל'. וְכָל שֶׁהוּא שְׁמִיעַת הָאֹזֶן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן", "וְרִבְקָה שֹׁמַעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלֻנּוֹת", כֻּלָּן מְתֻרְגָּם: 'וּשְׁמָעוּ, וּשְׁמַעַת, וּשְׁמַע, שְׁמִיעַ קָדָמַי'.

(כח) וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה:

כח וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ יָת יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְרִין כְּסָף וְאַיְתִיוּ יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים** • זוֹ הִיא שַׁיָּרָא אַחֶרֶת, וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה. **וַיִּמְשְׁכוּ** • בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְהַיִּשְׁמְעֵאלִים לַמִּדְיָנִים וְהַמִּדְיָנִים לְמִצְרַיִם.

שפתי חכמים

(כו) **ע** אֲבָל לא תְּפָרְשֵׁהוּ לְשׁוֹן גְּזֵילָה: **פ** רְצוֹנוֹ לְתָרֵץ, הָא לַאו חַיָּה וְעוֹף הָיָה, וְעוֹד הָא הִשְׁלִיכוּהוּ אֶל הַבּוֹר וְאֵין כָּאן דָּם שֶׁצָּרִיךְ לְכַסּוֹתוֹ: תורה כז

(כח) **צ** דְּיֵיק מִדִּכְתִיב 'וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ', וְאִי הָיוּ

(כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃

כט וְתָב רְאוּבֵן לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃

רש"י ◄ וַיָּשָׁב רְאוּבֵן • וּבִמְכִירָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לֵילֵךְ וּלְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו. דָּבָר אַחֵר: עָסוּק הָיָה בְּשַׁקּוֹר וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו.

(ל) וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא׃

ל וְתָב לְוַת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי׃

רש"י ◄ אָנָה אֲנִי־בָא • אָנָה אֶבְרַחַשׁ מִצַּעֲרוֹ שֶׁל אַבָּא?.

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃

לא וּנְסִיבוּ יָת כִּתּוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת כִּתּוּנָא בִּדְמָא׃

רש"י ◄ שְׂעִיר עִזִּים • דָּמוֹ דּוֹמֶה לְשֶׁל אָדָם. הַכֻּתֹּנֶת • זֶה שְׁמָהּ, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתֵבָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן: "כְּתֹנֶת יוֹסֵף", "כְּתֹנֶת פַּסִּים", "כְּתֹנֶת בַּד", נָקוּד 'כְּתֹנֶת'.

(לב) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃

לב וְשַׁלְּחוּ יָת כִּתּוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיוּ לְוַת אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ הִיא אִם לָא׃

שפתי חכמים

הַמִּדְיָנִים הֵיאָךְ הָיוּ רַשָּׁאִים לְמָכְרוֹ וְהָא עֲדַיִן לֹא הָיָה שֶׁלָּהֶם, וְעוֹד דְּאִי הַמִּדְיָנִים מָשְׁכוּ אוֹתוֹ מִן הַבּוֹר בְּלֹא יְדִיעַת הָאַחִים וּמָכְרוּ אוֹתוֹ, אִם כֵּן מַאי זֶה דִּכְתִיב (לְקַמָּן מ"ה ד) 'אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה', וְהָא הֵם לֹא מָכְרוּ אוֹתוֹ, וְעוֹד לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב 'לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים', וְהָא לֹא מָכְרוּ אוֹתוֹ, אֶלָּא 'וַיִּמְשְׁכוּ' קָאֵי עַל בְּנֵי יַעֲקֹב, וְהֵם מְכָרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְיִשְׁמְעֵאלִים לַמִּדְיָנִים. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא לֵיהּ לְרַשִּׁ"י דְּיִשְׁמְעֵאלִים מְכָרוּהוּ לַמִּדְיָנִים, דִּילְמָא מָכְרוּ אוֹתוֹ לַמִּדְנִים שֶׁהֵם אוּמָּה אַחֶרֶת כְּדִכְתִיב (לְעֵיל כ"ה ב) 'וְאֶת מִדָּן וְאֶת מִדְיָן', דְּאִם כֵּן לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ הִזְכִּיר הַכָּתוּב 'וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סוֹחֲרִים', אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ לְעִנְיַן מְכִירַת יוֹסֵף הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁיִּשְׁמְעֵאלִים מָכְרוּ אוֹתוֹ לַמִּדְיָנִים וּמִדְיָנִים לַמִּדְנִים וּמִדְנִים לְפוֹטִיפַר, וְקַל לְהָבִין, נִרְאֶה לִי. אֲבָל הָרְאֵ"ם כָּתַב שֶׁמִּדְיָנִים וּמִדְנִים אֶחָד הוּא, וּלְעֵיל גַּבֵּי כְּתֹנֶת פַּסִּים הִזְכִּיר נַמִּי 'סוֹחֲרִים', הַיְינוּ לְפִי הָאַגָּדָה, וְכָאן פֵּירֵשׁ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁמִּדְיָנִים וְסוֹחֲרִים אֶחָד הֵם, וְסִיֵּים אֲבָל קָשֶׁה מִפָּסוּק (לְקַמָּן ל"ט א) 'וַיִּקְנֻהוּ פּוֹטִיפַר וגו' מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים', יֵשׁ לְפָרֵשׁ אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים רַבּוֹת אֲבָל עֲדַיִן לֹא נָתְנוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים מְחִיר כַּסְפָּם שֶׁנָּתְנוּ בְּעַדוֹ, וּמִכֹּחַ זֶה הָיָה עוֹד בְּיַד הַיִּשְׁמְעֵאלִים, רַק רֶיוַח יוֹתֵר עַל כַּסְפָּם לֹא הָיָה שֶׁל יִשְׁמְעֵאלִים אֶלָּא שֶׁל מִדְיָנִים, וּמִכֹּחַ זֶה נִשְׁאַר עֲדַיִן בְּיַד הַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְקַל לְהָבִין נִרְאֶה לִי: תורה כט

(כט) ק הָא דְּדָחֵיק רַשִּׁ"י לְפָרֵשׁ כֵּן, וְכֵן לְפִי 'דָּבָר אַחֵר' עָסוּק הָיָה בְּשַׁקּוֹ וכו', דִּילְמָא הָלַךְ לוֹ לַעֲסָקָיו, יֵשׁ לוֹמַר דְּאִי הָלַךְ לִדְבַר הָרְשׁוּת הֵיאָךְ רַשַּׁאי לוֹ לֵילֵךְ הָא יָדַע שֶׁאָחָיו מְבַקְּשִׁים לְהָמִית אֶת יוֹסֵף, וְלָמָּה לֹא יָרֵא כְּשֶׁיֵּלֵךְ לוֹ שֶׁיְּמִיתוּ אוֹתוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלִּדְבַר מִצְוָה הָלַךְ שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ וכו'. וְקָשֶׁה אִם כֵּן מַהוּ 'וַיָּשָׁב', הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר 'וַיָּבֹא', לְכֵן פֵּירֵשׁ דָּבָר אַחֵר לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה, וְטַעַם אַחֲרוֹן לְבַד לֹא יִתְכַּן, דְּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַמְתִּין עַד יוֹם אַחֵר בִּשְׁבִיל יוֹסֵף, לָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ וכו' וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְתִּין (מהרש"ל): ר דְּיֵיק מִדִּכְתִיב הָכָא 'וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר', וְנֶאֱמַר גַּבֵּי מָרְדְּכַי (אֶסְתֵּר ו' י"ב) 'וַיָּשָׁב מָרְדְּכַי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ', מַה לְּהַלָּן בְּשַׁק וּבְתַעֲנִית הָכִי נַמִּי כָּאן. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּהָא דְּעָשָׂה תְּשׁוּבָה הַיְינוּ בְּצִנְעָה מִשּׁוּם הָכִי לֹא הָיָה בִּשְׁעַת מְכִירָה, דְּאִם לֹא כֵּן הָיוּ דִּבְרֵי רַשִּׁ"י סוֹתְרִים אַהֲדָדֵי, דְּהָא בְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (דְּבָרִים ל"ג ז' ד"ה וְזֹאת) פֵּירֵשׁ 'וְזֹאת לִיהוּדָה' כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה יְהוּדָה עַל מַעֲשֵׂה תָּמָר הוֹדָה נַמִּי רְאוּבֵן עַל מַעֲשֵׂה בִּלְהָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֶלָּא מִתְּחִילָּה עָשָׂה בְּצִנְעָה וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בְּפַרְהֶסְיָא: תורה ל

(ל) ש דְּאִם לֹא כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ נִפְסַק לוֹ הַמָּקוֹם וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ מָקוֹם לִבְרוֹחַ שָׁם, וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּרְצוֹנוֹ לוֹמַר אָנָה אֲנִי בָּא לְבַקְּשׁוֹ, אִם כֵּן 'וְאָנִי' מִיּוּתָר, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר מֵאַחַר שֶׁהַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ אֲנִי צָרִיךְ לִבְרוֹחַ מִפְּנֵי צַעַר אַבָּא וְאָנָה אֶבְרַח: תורה לא

(לג) וַיַּכִּירֶהָ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי הִיא רָעָה אֲכָלָתְהוּ
טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃

לג וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ וַאֲמַר כִּתּוּנָא דְּבְרִי הֲוָתָא
בִּישְׁתָּא אֲכָלַתֵּהּ מִקְטַל קְטִיל יוֹסֵף׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי ת"ל הִיא זוֹ. חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ • נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (ב"ר) סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַרַא. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? לְפִי שֶׁהֶחֱרִימוּ וְקִלְּלוּ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּגַלֶּה, וְשִׁתְּפוּ לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם, (תנחומא) אֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר: 'הָאֵיךְ אֲגַלֶּה, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ'?.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 130)

וְשִׁתְּפוּ לְהַקָּבָ"ה עִמָּהֶם (רש"י לז, לג) הַשֵּׁבָטִים חָשְׁשׁוּ שֶׁאֶחָד מֵהֶם יִתְחָרֵט וְיַלְחַץ עַל הַשְּׁאָר לְהַתִּיר אֶת הַחֵרֶם. לָכֵן תָּלוּ אֶת הַחֵרֶם בְּהַקָּבָ"ה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא מַתִּירִים אוֹתוֹ אֶלָּא כַּאֲשֶׁר יַסְכִּימוּ לְכָךְ בַּשָּׁמַיִם (וְזֶהוּ שֶׁנָּקַט רַשִּׁ"י "עִמָּהֶם", וְלֹא "בַּחֵרֶם"). וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר גִּלּוּ אֶת הַסּוֹד לְיַעֲקֹב, שֶׁכֵּן קִבְּלוּ סִמָּן מִשָּׁמַיִם שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לְכָךְ: "רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה יוֹסֵף" (רש"י מקץ מב, א). אַחֲרֵי סִמָּן זֶה הָלְכוּ לְחַפֵּשׂ אֶת יוֹסֵף, וּכְשֶׁמְּצָאוּהוּ – סִפְּרוּ לְיַעֲקֹב שֶׁהוּא חַי.

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל
עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃

לד וּכְדַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵהּ
וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵהּ יוֹמִין סַגִּיאִין׃

רש"י◄ יָמִים רַבִּים • כ"ב שָׁנָה, מִשֶּׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ'", וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה, וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע וּשְׁנָתַיִם הָרָעָב כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, הֲרֵי כ"ב שָׁנָה, כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב שִׂמְחַת הַבָּנִים וְלֹא הוֹרִיד אֶת יוֹסֵף בְּכָל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם, וְעוֹד דְּאִי הָיָה יוֹדֵעַ יַעֲקֹב הָיָה מְקַלֵּל אוֹתָם לִמְחוֹת אֶת שְׁמָם וְאָז יִכְלֶה זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָצָה שֶׁיִּפְרוּ וְיִרְבּוּ, וְלָכֵן פֵּירֵשׁ בְּסָמוּךְ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה מוּכְרָח לְכָךְ וְאִם רָצָה הָיָה מְגַלֶּה, אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים עִמָּהֶם כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּים הַגְּזֵירָה שֶׁל 'וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם' (שם), וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר כִּדְפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י בְּסָמוּךְ (פסוק ל"ד) יָמִים רַבִּים כ"ב שָׁנָה כוֹ', וְקָשֶׁה מַאי נָפְקָא מִינָּהּ אִם כ"ב שָׁנָה אוֹ יוֹתֵר הוּא, אֶלָּא וַדַּאי דְּקָשֶׁה לְרַשִּׁ"י לָמָּה לֹא הִגִּיד לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב וְלָמָּה הָיָה מְצַעֲרוֹ כ"ב שָׁנָה, אֶלָּא מִשּׁוּם זֶה הָיָה עוֹשֶׂה כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּים כִּיבּוּד אָב וָאֵם, שֶׁאִם הִגִּיד לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה יַעֲקֹב מִתְפַּלֵּל וְהָיָה מְבַטֵּל מַה שֶּׁגְּזַר עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה בְּצַעַר כ"ב שָׁנָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָצָה לְשַׁלֵּם לוֹ עַל שֶׁבִּיטֵּל כִּיבּוּד אָב וָאֵם לְכָךְ הִסְכִּים עִמָּהֶם בַּחֵרֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רַשָּׁאִים לְגַלּוֹת, דְּחֵרֶם הוּא כְּמוֹ שְׁבוּעָה, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִשְׁבָּע אֵין הַתְּפִילָּה מְבַטֶּלֶת כִּדְפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י בְּפָרָשַׁת חֻקַּת (במדבר כ' י"ב ד"ה לא) 'לָכֵן לֹא תָבִיאוּ', בִּשְׁבוּעָה וכו', נִשְׁבַּע בִּקְפִיצָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ בִּתְפִילָּה עַל כָּךְ, הָכִי נַמִּי הַחֵרֶם הוּא כְּמוֹ שְׁבוּעָה לְכָךְ הִסְכִּים עִמָּהֶם: תורה לד

שפתי חכמים

(לג) **ת** וְהֲרֵי הוּא מִקְרָא קָצָר, כִּי בְּזוּלַת 'הִיא זוֹ' אֵין לוֹ מוּבָן: **א** דְּאִם לֹא כֵּן לֹא הֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב אֶלָּא 'טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף', וְעוֹד קָשֶׁה מְנָא יָדַע שֶׁחַיָּה רָעָה טְרָפַתְּהוּ, דִּילְמָא לִסְטִים הֲרָגוּהוּ: **ב** בְּוַדַּאי לֹא הָיָה מוּכְרָח לְכָךְ אֶלָּא בְּעַצְמוֹ הָיָה מַסְכִּים עִמָּהֶם מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים, חֲדָא כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּים 'כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ' (לעיל ט"ו י"ג), דְּאִי הָיָה יוֹדֵעַ יַעֲקֹב לֹא הוֹרִד לְמִצְרַיִם, כִּי הָיָה פּוֹדֶה אֶת יוֹסֵף בְּכָל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם, וְעוֹד דְּאִי הָיָה יוֹדֵעַ יַעֲקֹב הָיָה מְקַלֵּל אוֹתָם לִמְחוֹת אֶת שְׁמָם וְאָז יִכְלֶה זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָצָה שֶׁיִּפְרוּ וְיִרְבּוּ, וְלָכֵן פֵּירֵשׁ בְּסָמוּךְ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה מוּכְרָח לְכָךְ וְאִם רָצָה הָיָה מְגַלֶּה, אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים עִמָּהֶם כְּדֵי

(לד) **ג** (נַחֲלַת יַעֲקֹב), כָּתַב מַהֲרִי"ק שֹׁרֶשׁ ל"ז דְּהוּצְרַךְ הָרַב לְהָבִיא זֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קָרוֹב לִפְשׁוּטוֹ, כְּדֵי לִיתֵּן טַעַם לָמָּה הִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם הַחֵרֶם וְלֹא גִּלָּה לְיַעֲקֹב, לְפִי שֶׁנִּגְזַר עַל יַעֲקֹב לְהִצְטַעֵר כ"ב שָׁנָה, עַד כָּאן:
ד וְאִם תֹּאמַר לָמָּה נֶעֱנַשׁ עַל כָּךְ וְהָא יִצְחָק וְרִבְקָה צִוּוּ לוֹ לֵילֵךְ לְשָׁם וְלִיקַּח אִשָּׁה, (קיצור מזרחי), וְתֵירֵץ רַבֵּינוּ בְּחַיֵּי בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת שֶׁיֵּשׁ לְפָרֵשׁ כִּי דַּעְתָּם הָיָה שֶׁיִּקַּח לֵאָה וְיַחֲזוֹר מִיָּד, אֲבָל הוּא נָתַן עֵינָיו בְּרָחֵל מֵחֲמַת יָפְיָהּ וְאָמַר (לעיל כ"ט י"ח) 'אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל', וְאִם כֵּן כָּל הַזְּמַן שֶׁשָּׁהָה הָיָה בִּרְצוֹנוֹ: תורה לה

(לה) **וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְ אֹתוֹ אָבִיו:**

לה וְקָמוּ כָּל בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵהּ לְנַחֲמוּתֵהּ וְסָרֵיב לְקַבְּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵחוֹת לְוַת (עַל) בְּרִי כַּד אֲבֵילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵהּ אֲבוּהִי:

רש״י ◄ **וְכָל־בְּנֹתָיו •** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ׳אַחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט׳ וּנְשָׁאוּם׳. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: ׳כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֶלָּא מַהוּ ״וְכָל־בְּנֹתָיו״? כַּלּוֹתָיו, שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלִּקְרֹא לַחֲתָנוֹ ׳בְּנוֹ׳, וּלְכַלָּתוֹ ׳בִּתּוֹ׳. **וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם •** (ב״ר) אֵין אָדָם מְקַבֵּל תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁמֵּת׳, שֶׁעַל הַמֵּת נִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁיִּשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחַי. **אֵרֵד אֶל־בְּנִי •** כְּמוֹ: ׳עַל בְּנִי׳, וְהַרְבֵּה ׳אֶל׳ מְשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן ׳עַל׳:

(שמואל ב כא) ״אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים״, (שמואל א ד) ״אֶל הִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וְאֶל (מות) חָמִיהָ וְאִישָׁהּ״. **אָבֵל שְׁאֹלָה •** כִּפְשׁוּטוֹ, לְשׁוֹן קֶבֶר הוּא: ׳בְּאֶבְלִי אֶקָּבֵר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל יָמַי״׳. וּמִדְּרָשׁוֹ: גֵּיהִנֹּם, סִימָן זֶה הָיָה מָסוּר בְּיָדִי מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבָּנַי בְּחַיָּי, מֻבְטָח אֲנִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה גֵּיהִנֹּם. **וַיֵּבְךְ אֹתוֹ אָבִיו •** יִצְחָק הָיָה בוֹכֶה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֲבָל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל׳, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ מקץ וש״פ וארא תשכ״ח)

שֶׁאַחַת הַסִּיבּוֹת לְכָךְ שֶׁבְּפֵרוּשׁוֹ עַל הַמִּלִּים "וְכָל בְּנוֹתָיו" אֵין רַשִׁ"י מִסְתַּפֵּק בְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַמִּלָּה "בְּנוֹתָיו" הִיא כִּפְשׁוּטָהּ – **בְּנוֹת** יַעֲקֹב, אֶלָּא הוּא מֵבִיא גַּם אֶת דַּעַת רַבִּי נְחֶמְיָה, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְ"כַּלּוֹתָיו", הִיא, מִפְּנֵי שֶׁלְּפִי פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה יוֹצֵא שֶׁהַשְּׁבָטִים נִשְׁאוּ אֶת אַחְיוֹתֵיהֶם (מִן **הָאָב**, דָּבָר הַמּוּתָּר לִבְנֵי נֹחַ), וּבִפְשִׁטוּת יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשְּׁבָטִים שָׁמְרוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, וּלְפָחוֹת בְּחַיֵּי יַעֲקֹב.

(לו) **וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: פ**

לו וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵהּ לְמִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא:

רש״י ◄ **הַטַּבָּחִים •** שׁוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת[ב] הַמֶּלֶךְ.

◆ יום רביעי כ׳ כסלו ◆

לח (א) **וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה:**

א וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלְּוַת אַחוֹהִי וּסְטָא עַד גַּבְרָא עֲדֻלָּמָאָה וּשְׁמֵהּ חִירָה:

שפתי חכמים

(לה) **ה** רְצָה לוֹמַר, כָּל אֶחָד נָשָׂא הַתְּאוֹמָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם אָחִיו וְהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, דִּלְבְנֵי נֹחַ אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב לֹא הָוֵי עֶרְוָה (סַנְהֶדְרִין נ״ח): **ו** שָׁמַעְתִּי לְהַקְשׁוֹת, וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁהוּא מֵת, וְאִם כֵּן לָמָּה הָיָה מִתְאַבֵּל עַל יוֹסֵף הָא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, יֵשׁ לוֹמַר דְּהָא שֶׁאָמְרוּ חָזַ״ל (מַסֶּכֶת סוֹפְרִים כ״א ה״ט) דְּאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁהוּא מֵת, דְּבָר זֶה לֹא לָמְדוּ אֶלָּא מִיַּעֲקֹב, כֵּיוָן דִּגְזֵירָה הִיא שֶׁהַמֵּת נִשְׁכָּח מִן הַלֵּב וּמְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עָלָיו וְיַעֲקֹב לֹא קִיבֵּל, שְׁמַע מִינָּהּ דְּאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וכו׳, וְאִין הָכִי נַמִּי דְּיַעֲקֹב לֹא יָדַע זֶה. וּמֵהַרְשַׁ״ל תֵּירֵץ כְּשֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת עַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְצַעֵר עַצְמוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁכָּל הַצַּעַר הַזֶּה אֵינוֹ נֶחְשָׁב לִכְלוּם: **ז** פֵּירוּשׁ, בַּעֲבוּר בְּנִי, שֶׁלֹּא יִצְדֵּק לְפָרְשׁוֹ ׳אֵצֶל׳ אוֹ ׳לוֹ׳, כְּמוֹ ׳וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר׳ (לְעֵיל כ״ו כ״ו), וּכְמוֹ ׳וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳ (לְעֵיל ט״ו ז׳): **ח** פֵּירוּשׁ, שֶׁאֲבַלּוּתִי זֹאת תִּתְקַיֵּים בִּי עַד שֶׁאֶקָּבֵר, וְלֹא שֶׁאֶהְיֶה אָבֵל בַּקֶּבֶר, כִּי אֵין שָׁם לֹא אֲבֵילוּת וְלֹא שִׂמְחָה: **ט** כִּי ׳שְׁאוֹלָה׳ הוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה שֵׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לַגֵּיהִנֹּם (עִירוּבִין י״ט.). (גּוֹר אַרְיֵה), הַטַּעַם הוּא כִּי דִּין הָאָדָם בַּגֵּיהִנֹּם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ (עֲרֵיוֹת פ״ב מ״ז), וְאִם כָּל בָּנָיו קַיָּימִים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׁנַיִם עָשָׂר חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה שֶׁהוּא דִּין הָאָדָם בַּגֵּיהִנֹּם אָז אֵין הַגֵּיהִנֹּם שׁוֹלֵט בּוֹ: **י** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י דְּלֹא הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב אֶלָּא ׳וַיֵּבְךְ אוֹתוֹ׳ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעֵיל ׳כָּל בָּנָיו וְכָל בְּנוֹתָיו לְנַחֲמוֹ׳. וְעוֹד קָשֶׁה, לָמָּה נֶאֱמַר ׳וַיֵּבְךְ׳ וְלֹא נֶאֱמַר ׳וַיִּתְאַבֵּל׳ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל (פָּסוּק ל״ד) ׳וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ׳. וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ ״זֶה יִצְחָק׳, וְגַבֵּי יִצְחָק לֹא יִתְּכֵן לִכְתּוֹב ׳וַיִּתְאַבֵּל׳, דְּהוּא לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל דְּיוֹדֵעַ הָיָה שֶׁיּוֹסֵף חַי. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא יָדַע זֶה, וְשָׁמָא יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גִּלָּה לוֹ שֶׁלֹּא יְצַעֵר אֶת עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא הֶחֱרִימוּ רַק שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת לְיַעֲקֹב: תורה לו

(לו) **כ** דְּאִם הִזְמִין לוֹ נוֹשְׂאֵי צֳרִי וְלוֹט (לְעֵיל פָּסוּק כ״ה) שֶׁלֹּא יוּזַק מֵרֵיחַ רָע שֶׁל

רש״י◄ **וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא•** לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן וְהִפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף? לְלַמֵּד שֶׁהוֹרִידוּהוּ אֶחָיו מִגְּדֻלָּתוֹ, כְּשֶׁרָאוּ בְּצָרַת אֲבִיהֶם, אָמְרוּ: ״אַתָּה אָמַרְתָּ לְמָכְרוֹ, אֵלּוּ אָמַרְתָּ לַהֲשִׁיבוֹ - הֲיֵינוּ שׁוֹמְעִים לְךָ״. **וַיֵּט•** מֵאֵת אֶחָיו. **עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי•** נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ.

(ב) **וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ:**

ב וַחֲזָא תַמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר תַּגָּרָא וּשְׁמֵהּ שׁוּעַ וְנָסְבַהּ וְעַל לְוָתַהּ:

רש״י◄ **כְּנַעֲנִי ל•** תַּגָּרָא (פסחים נ. ב״ר):

(ג) **וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר:**

ג וְעַדְיָאַת וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ עֵר:

(ד) **וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן:**

ד וְעַדְיָאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אוֹנָן:

(ה) **וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ:**

ה וְאוֹסִיפַת עוֹד וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַהֲוָה בִּכְזִיב כַּד יְלִידַת יָתֵהּ:

רש״י◄ **וְהָיָה בִכְזִיב•** שֵׁם הַמָּקוֹם, וְאוֹמֵר אֲנִי עַל שֵׁם שֶׁפְּסָקָה מִלֶּדֶת נִקְרָא ״כְּזִיב״, לְשׁוֹן: (ירמיה טו) ״הָיוּ תְּהִיֶּה לִי כְּמוֹ אַכְזָב״, (ישעיה נח) ״אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו״, דְּאִם לֹא כֵּן, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ? וּבִ״בְרֵאשִׁית רַבָּה״ רָאִיתִי: ״וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁלָה וְגוֹ׳״ פַּסְקַת.

(ו) **וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר:**

ו וּנְסִיב יְהוּדָה אִתְּתָא לְעֵר בּוּכְרֵהּ וּשְׁמַהּ תָּמָר:

(ז) **וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה:**

ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא דִיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲמִיתֵהּ יְיָ:

רש״י◄ **רַע בְּעֵינֵי ה׳•** כְּרָעָתוֹ שֶׁל אוֹנָן, מַשְׁחִית זַרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן: ״וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ״, כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עֵר, מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן. וְלָמָּה הָיָה עֵר מַשְׁחִית זַרְעוֹ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר וְיַכְחִישׁ יָפְיָהּ.

(ח) **וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ:**

ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוּל לְוַת אִתַּת אָחוּךָ וְיַבֵּם יָתַהּ וַאֲקֵים זַרְעָא לְאָחוּךָ:

רש״י◄ **וְהָקֵם זֶרַע•** הַבֵּן יִקָּרֵא עַל שֵׁם הַמֵּת.

שפתי חכמים

זֶפֶת וכו׳ (בְּרַשׁ״י שָׁם ד״ה וּגְמַלֵּיהֶם), כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יָבִיא אוֹתוֹ לִידֵי הוֹרֶג נְפָשׁוֹת שֶׁהוּא מָאוּס יוֹתֵר, וְהַתַּרְגּוּם סְבִירָא לֵיהּ אַף עַל פִּי דְּהָיָה מְמוּנֶּה עַל הַהוֹרְגִים מְחֻיְּבֵי מִיתָה, הוּא עַצְמוֹ לֹא הֲרָגָם: תורה א

לח (ב) **ל** וְאִם תֹּאמַר מְנָא לֵיהּ לְרַשִׁ״י, דִּילְמָא כְּנַעֲנִי מַמָּשׁ, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה אֵינוֹ, דְּהָא מָצִינוּ (לְעֵיל כ״ד ג׳) שֶׁאַבְרָהָם לֹא הָיָה רוֹצֶה לְהַשִּׁיא לְיִצְחָק כְּנַעֲנִית, וְכֵן יִצְחָק הָיָה מְצַוֶּה לְיַעֲקֹב שֶׁיִּהֵא נִזְהָר בָּהֶם (לְעֵיל כ״ח א׳), וּבְוַדַּאי הָיוּ בָּנָיו גַּם כֵּן נִזְהָרִין בָּזֶה. וְאִם תֹּאמַר וְהָא לְעֵיל (ל״ז ל״ה) פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י (ד״ה וְכָל) רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהָיוּ נוֹשְׁאִין כְּנַעֲנִיּוֹת, וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעֵיל מַיְּירֵי כְּגוֹן אוּמָּה אַחֶרֶת שֶׁבָּא עַל כְּנַעֲנִית דְּאוֹתָהּ בַּת אֵינָהּ כְּנַעֲנִית דְּהוֹלְכִין אַחַר הָאָב, אֲבָל כָּאן אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּן, דְּהָא כְּתִיב ״אִישׁ כְּנַעֲנִי״, מַשְׁמַע שֶׁהָאִישׁ הָיָה כְּנַעֲנִי, וְקַל לְהָבִין: תורה ג

(ז) **מ** בִּשְׁלָמָא מַה שֶׁהָיָה אוֹנָן מַשְׁחִית כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ הַפָּסוּק הַטַּעַם דְּהַבֵּן נִקְרָא עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת: תורה ח

(ח) **נ** (נחלת יעקב), הֶאֱרִיךְ שָׁם לִסְתּוֹר דִּבְרֵי הָרַמְבַּ״ן וְהָרְאַ״ם, עַיֵּין שָׁם. וְהָכִי פֵּירוּשׁוֹ, הַבֵּן יִהְיֶה נִקְרָא עַל שֵׁם הַמֵּת כְּאִלּוּ הַמֵּת הוּא אָבִיו, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב ״הָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ״ וְלֹא ״שֵׁם לְאָחִיךָ״, דְּלָא שְׁמָא גָּרִים, עַיֵּין שָׁם: תורה ט

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו:

ט וידע אונן ארי לא על שמה מתקרי זרעא והוה כד עליל לות אתת אחוהי ומחבל ארחה על ארעא בדיל דלא לקיימא זרעא לאחוהי:

רש״י◄ וְשִׁחֵת אַרְצָה • דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ (ב״ר).

(י) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ:

י ובאיש קדם יי די עבד ואמית אף יתה:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:

יא ואמר יהודה לתמר כלתה תיבי ארמלא בית אביך עד דרבא שלה ברי ארי אמר דלמא ימות אף הוא כאחוהי ואזלת תמר ויתיבת בית אבוהא:

רש״י◄ כִּי אָמַר וְגוֹ׳ • כְּלוֹמַר, דּוֹחֶה הָיָה אוֹתָהּ בְּקַשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לוֹ. כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת • מֵחֲזֶקֶת הִיא זוֹ שֶׁיָּמוּתוּ אֲנָשֶׁיהָ (יבמות לד).

(יב) וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה:

יב וסגיאו יומיא ומתת בת שוע אתת יהודה ואתנחם יהודה וסליק על גוזזי ענה הוא וחירה רחמה עדלמאה לתמנת:

רש״י◄ וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ • וַיַּעַל תִּמְנָתָה לַעֲמֹד עַל גֹּזְזֵי צֹאנוֹ.

(יג) וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ:

יג ואתחוא לתמר למימר הא חמוך סליק לתמנת למיגז ענה:

רש״י◄ עֹלֶה תִמְנָתָה • וּבְשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר: (שופטים יד) ״וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְגוֹ׳״, תִּמְנָתָה״ בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת: עוֹלִין לָהּ מִכָּאן, וְיוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 122 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

עֲלִיָּה וּירִידָה בַּעֲבוֹדַת ה׳

הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה: (לח, יג)

בְּשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וגו׳ תִּמְנָתָה, בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת, עוֹלִין לָהּ מִכָּאן וְיוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן (לח, יג. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

כַּאֲשֶׁר אָדָם מְטַפֵּס וְעוֹלֶה בָּהָר, אִי־אֶפְשָׁר לוֹ לָנוּחַ וְלַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ אֲפִילוּ לְרֶגַע אֶחָד. כִּי מִכֵּיוָן שֶׁהָהָר הוּא בְּשִׁפּוּעַ, הֲרֵי אִם יַפְסִיק, עָלוּל הוּא לִפּוֹל וּלְהִסְתַּכֵּן חַס־וְשָׁלוֹם.

וּכְמוֹ־כֵן הוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ - ״מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה׳״, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהִסְתַּפֵּק בְּמַצָּבוֹ וְלָנוּחַ לְרֶגַע מַעֲלִיָּתוֹ

שפתי חכמים

(יא) **ם** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י דְּהַפָּסוּק סוֹתֵר עַצְמוֹ, דְּמִתְּחִילָּה כְּתִיב ׳עַד יִגְדַּל שֵׁלָה בְּנִי׳, מַשְׁמַע שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִיתְּנָהּ לְשֵׁלָה, וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב ׳כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת׳ וגו׳, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא רָצָה לִיתְּנָהּ לוֹ, וְעוֹד הַאי ׳כִּי׳ מַאי נְתִינַת טַעַם הוּא אַשֶׁל מַעְלָה, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּחְזְקָה לְקַטְלָנִית אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְּנֶנָּה לוֹ אַחַר שֶׁיִּגְדַּל, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ ׳דּוֹחֶה הָיָה אוֹתָהּ בְּקַשׁ׳, רָצָה לוֹמַר מַה שֶׁאָמַר ׳עַד כִּי יִגְדַּל שֵׁלָה בְּנִי׳ דּוֹחֶה הָיָה אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׂיאוֹ לָהּ, וּמַה שֶׁכָּתוּב ׳כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת׳, הוּא נְתִינַת טַעַם עַל זֶה לָמָּה לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ וכו׳, וּמְפָרֵשׁ ׳כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת׳ וכו׳: תורה יב

(יג) **ע** וְאַף עַל גַּב דִּלְעִיל (פסוק י״ב) כְּתִיב ׳וַיַּעַל׳, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י (שם) דְּ׳וַיַּעַל׳ דָּבוּק עִם ׳תִּמְנָתָה׳, אִם כֵּן לָמָּה לֹא פֵּירֵשׁ זֶה

בַּקֹּדֶשׁ, כִּי בְּכָל זְמַן וָעֵת הֲרֵי הוּא נִמְצָא "בְּשִׁפּוּעַ הָהָר". וְאִם יָנוּחַ לְרַגַּע מֵעַלְיָתוֹ, עָלוּל הוּא לִיפָּשֵׁל וְלָבוֹא לִידֵי "יְרִידָה" חַס־וְשָׁלוֹם.

וְזֶה רָמַז הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁאֵצֶל "תִּמְנָה", דְּ"בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת", לֹא כָּתוּב לְשׁוֹן יְשִׁיבָה וַעֲמִידָה, אֶלָּא לְשׁוֹנוֹת שֶׁל עֲלִיָּה וִירִידָה, כִּי "בְּשִׁפּוּעַ הָהָר" גַּם עֲמִידָה בִּמְקוֹמוֹ יְרִידָה הִיא. וּבְכָל מַצָּב שֶׁבּוֹ נִמְצָא הָאָדָם, הֲרֵי הוּא אוֹ בִּירִידָה אוֹ בַּעֲלִיָּה.

(יד) וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהֽוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

יד וְאַעְדִּיאַת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ וְאִתְכַּסִּיאַת בְּעֵיפָא וְאִתַּקָּנַת וִיתִיבַת בְּפָרְשׁוּת עַיְנִין דִּי עַל אֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חָזַת אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא לָא אִתְיְהִיבַת לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש״י◄ וַתִּתְעַלָּף • כִּסְּתָה פָּנֶיהָ[פ] שֶׁלֹּא יַכִּיר בָּהּ. וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם • בִּפְתִיחַת עֵינַיִם, בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים[צ] שֶׁעַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: בְּפִתְחוֹ שֶׁל (סוטה י) אַבְרָהָם אָבִינוּ[ק], שֶׁכָּל עֵינַיִם מְצַפּוֹת לִרְאוֹתוֹ. כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְגוֹ׳ • לְפִיכָךְ הִפְקִירָה עַצְמָהּ אֵצֶל יְהוּדָה, שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה[ר] לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בָּנִים.

(טו) וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ:

טו וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ כְּנַפְקַת בָּרָא אֲרֵי כַסִּיאַת אַפָּהָא:

רש״י◄ וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה • לְפִי שֶׁיּוֹשֶׁבֶת[ש] בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים. כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ • וְלֹא יָכֹל לִרְאוֹתָהּ וּלְהַכִּירָהּ. וּמִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ", כְּשֶׁהָיְתָה בְּבֵית חָמִיהָ הָיְתָה צְנוּעָה[ת], לְפִיכָךְ לֹא חֲשָׁדָהּ.

(טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי:

טז וּסְטָא לְוָתַהּ לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי כְעַן אֵיעוּל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יְדַע אֲרֵי כַלְתֵּהּ הִיא וַאֲמֶרֶת מַה תִּתֵּן לִי אֲרֵי תֵּיעוּל לְוָתִי:

רש״י◄ וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ • מִדֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בָּהּ, נָטָה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבְלָשׁוֹן לַעַ״ז דשטורני״ר. הָבָה־נָּא • הָכִינִי עַצְמֵךְ וְדַעְתֵּךְ לְכָךְ. כָּל לְשׁוֹן ׳הָבָה׳ לְשׁוֹן הַזְמָנָה הוּא, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּלְשׁוֹן נְתִינָה. וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְמָנָה, קְרוֹבִים לִלְשׁוֹן נְתִינָה הֵם.

שפתי חכמים

לְעֵיל, יֵשׁ לוֹמַר דִּילְמָא ׳וַיַּעַל׳ קָאֵי עַל ׳גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ׳, כְּלוֹמַר עָלָה לָהָר מָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם הָרוֹעִים, לַעֲמוֹד עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ, וְקַל לְהָבִין: תורה יד

(יד) פ מִדִּכְתִיב בְּסָמוּךְ (פסוק ט״ו) ׳כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׳, דְּמַשְׁמַע שֶׁכִּבֵּר הוּזְכַּר זֶה לְמַעְלָה: צ לְפִי שֶׁשְּׁנֵי דְּרָכִים מִתְפַּשְּׁטוֹת זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן, צָרִיךְ לִפְתּוֹחַ עֵינַיִם לְהִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ יֵלֵךְ, וְהַיְינוּ ׳פֶּתַח עֵינַיִם׳, פְּתִיחַת עֵינַיִם: ק פֵּירוּשׁ, בְּקִבְרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהִתְפַּלְּלָה שֶׁיְּזַדְּמֵן לָהּ אִישׁ מִזַּרַע אַבְרָהָם כְּדֵי לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְהוּא מַאֲמַר רַז״ל בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (י׳.): ר שֶׁהֲרֵי אַחַר כָּךְ חָזְרָה וְלָבְשָׁה בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ, וְאִם בִּשְׁבִיל זְנוּת הָיְתָה עוֹשָׂה לֹא הָיְתָה חוֹזֶרֶת וְלוֹבֶשֶׁת בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ, (מהרש״ל): תורה טו

(טו) ש דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י, מַה נְּתִינַת טַעַם זֶה לָזֶה, וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ תִּהְיֶה זוֹנָה, אַדְּרַבָּה צְנוּעָה הִיא כֵּיוָן שֶׁכִּסְּתָה אֶת פָּנֶיהָ, לָכֵן פֵּירֵשׁ ׳לְפִי שֶׁיּוֹשֶׁבֶת׳ וכו׳. וְאַחַר כָּךְ אָמַר ׳כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׳, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא הִכִּירָהּ, שֶׁאִלּוּ הִכִּירָהּ לֹא הָיָה חוֹשְׁבָהּ לְזוֹנָה. וְאִם תֹּאמַר, יְהוּדָה אֵיךְ בָּא עַל הַזּוֹנָה, הָא הָאָבוֹת וּבְנֵיהֶם קִיְּימוּ וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַתּוֹרָה, וְאִם כֵּן הֵיאָךְ עָבַר עַל לַאו דְּ׳לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה׳ (דברים כ״ג י״ח). וְהָרְאִ״ם תֵּירֵץ אֶפְשָׁר שֶׁקִּדְּשָׁהּ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר, וְהַגִּדִי הוּא לְפִיּוּס בְּעָלְמָא. אִי נַמִּי יֵשׁ לוֹמַר דִּקִידֵּשׁ אוֹתָהּ בְּבִיאָה וּלְשֵׁם קִידּוּשִׁין בָּא אֵלֶיהָ, וְהָא דְּאָמַר בַּגְּמָרָא (עיין בְּקִידּוּשִׁין י״ב:) חֲצִיף עָלַי מַאן דִּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, הַיְינוּ בְּעֵדִים, אֲבָל בֵּינוֹ לְבֵינָהּ מוּתָּר, וְהָכָא לֵאו עֵדִים הָיוּ אֶלָּא רֵעֵהוּ שֶׁהוּא כְּנַפְשׁוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הָיָה, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (פסוק ט״ז) ׳הָבָה נָּא׳ וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י (שם) ׳הָכִינִי עַצְמֵךְ וְדַעְתֵּךְ׳, כְּלוֹמַר לְהִתְקַדֵּשׁ לִי בְּבִיאָה, אִי נַמִּי סְבִירָא לֵיהּ דְּלֵאו דְּ׳לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה׳ בְּיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵלִית נֶאֱמַר, דְּכוּתִית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן: ת (דבק טוב), דְּאִם לֹא כֵּן הָוֵה לֵיהּ לְהַכִּירָהּ בִּשְׁעַת הַדִּבּוּר וּבִשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ, כִּי וַדַּאי לְאַחַר כֵּן גִּילְתָה פָּנֶיהָ, לְכָךְ אָמַר ׳וּמִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ׳ כו׳: תורה טז

(יז) וַיֹּ֣אמֶר אָנֹכִ֗י אֲשַׁלַּ֤ח גְּדִי־עִזִּים֙ מִן־הַצֹּ֔אן וַתֹּ֣אמֶר אִם־תִּתֵּ֥ן עֵרָבוֹ֖ן עַ֑ד שָׁלְחֵֽךְ׃

יז וַאֲמַר אֲנָא אֲשַׁלַּח גְּדִי בַּר עִזֵּי מִן עָנָא וַאֲמֶרֶת אִם תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלָח׃

רש״י◄ עֵרָבוֹן • מַשְׁכּוֹן.

(יח) וַיֹּ֣אמֶר מָ֣ה הָעֲרֵבוֹן֮ אֲשֶׁר֒ אֶתֶּן־לָךְ֣ וַתֹּ֗אמֶר חֹתָמְךָ֤ וּפְתִילֶ֙ךָ֙ וּמַטְּךָ֣ אֲשֶׁר֔ בְּיָדֶ֖ךָ וַיִּתֶּן־לָ֑הּ וַיָּבֹ֥א אֵלֶ֖יהָ וַתַּֽהַר־לֽוֹ׃

יח וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לָךְ וַאֲמֶרֶת עִזְקָתָךְ וְשׁוּשׁפָּךְ וְחוּטְרָךְ דִּי בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל לְוָתַהּ וְעַדִּיאַת לֵהּ׃

רש״י◄ חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ • ׳עִזְקָתָךְ וְשׁוּשׁפָּךְ׳ טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ, וְשִׁמְלָתְךָא שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה בָּהּ. וַתַּהַר לוֹ • גִּבּוֹרִים כַּיּוֹצֵא בוֹ, צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 331)

טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ וְשִׁמְלָתְךָ שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה בָּהּ (רש״י לח, יח) תָּמַר רָצְתָה לְהַבְטִיחַ שֶׁיְּהוּדָה יַעֲמֹד בְּדִבּוּרוֹ. לָכֵן לֹא בִּקְּשָׁה מִמֶּנּוּ טַבַּעַת וְשִׁמְלָה סְתָם, שֶׁהֵם חֲפָצִים נְפוֹצִים, אֶלָּא אֶת חוֹתָמוֹ הַמְיֻחָד וְאֶת בִּגְדוֹ הַמְיֻחָד (שֶׁלָּבַשׁ לְאוֹת חֲשִׁיבוּת) - "**שֶׁאַתָּה** חוֹתֵם בָּהּ . . **שֶׁאַתָּה** מִתְכַּסֶּה בָּהּ".

(יט) וַתָּ֣קָם וַתֵּ֔לֶךְ וַתָּ֥סַר צְעִיפָ֖הּ מֵעָלֶ֑יהָ וַתִּלְבַּ֖שׁ בִּגְדֵ֥י אַלְמְנוּתָֽהּ׃

יט וְקָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת עֵיפָהּ מִנַּהּ וּלְבֵישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ׃

(כ) וַיִּשְׁלַ֤ח יְהוּדָה֙ אֶת־גְּדִ֣י הָעִזִּ֔ים בְּיַ֥ד רֵעֵ֖הוּ הָעֲדֻלָּמִ֑י לָקַ֣חַת הָעֲרֵבוֹ֔ן מִיַּ֥ד הָאִשָּׁ֖ה וְלֹ֥א מְצָאָֽהּ׃

כ וְשַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא בַּר עִזֵּי בִּידָא רַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנָא מִידָא דְּאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכְּחַהּ׃

(כא) וַיִּשְׁאַ֣ל אֶת־אַנְשֵׁ֣י מְקֹמָ֗הּ לֵאמֹ֤ר אַיֵּה֙ הַקְּדֵשָׁ֔ה הִ֖וא בָּעֵינַ֑יִם עַל־הַדָּ֖רֶךְ וַיֹּאמְרוּ֙ לֹא־הָ֣יְתָה בָזֶ֔ה קְדֵשָֽׁה׃

כא וּשְׁאֵיל יָת אֲנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵימַר לְאָן מְקַדְּשְׁתָּא הִיא בְּעַיְנִין עַל אָרְחָא וַאֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא׃

רש״י◄ הַקְּדֵשָׁה • מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לְזְנוּת.

(כב) וַיָּשָׁב֙ אֶל־יְהוּדָ֔ה וַיֹּאמֶר֙ לֹ֣א מְצָאתִ֔יהָ וְגַ֥ם אַנְשֵׁ֖י הַמָּקוֹ֑ם אָמְר֗וּ לֹא־הָ֤יְתָה בָזֶה֙ קְדֵשָֽׁה׃

כב וְתָב לְוַת יְהוּדָה וַאֲמַר לָא אַשְׁכְּחִיתַהּ וְאַף אֲנָשֵׁי אַתְרָא אֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא׃

שפתי חכמים

(יח) **א** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י, לָמָּה מְתַרְגֵּם הַתַּרְגּוּם עַל ׳חוֹתָמְךָ׳ ׳עִזְקָתָךְ׳, דְּהַיְינוּ הַטַּבַּעַת, וְהָא ׳חוֹתָם׳ כְּתִיב, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ ׳טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ׳. וּמַה שֶׁמְּתַרְגֵּם נַמִּי עַל ׳פְּתִילְךָ׳ ׳שׁוּשׁפָּךְ׳, דְּהַיְינוּ שִׁמְלָתְךָ, וְהָא ׳פְּתִילְךָ׳ כְּתִיב, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ ׳וְשִׁמְלָתְךָ שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה בָּהּ׳, רָצָה לוֹמַר גַּבֵּי ׳פְּתִיל׳ דִּכְתִיב גַּבֵּי צִיצִית כְּתִיב בֵּיהּ ׳אֲשֶׁר תְּכַסֶּה׳ (דְּבָרִים כ״ב י״ב), וְאִם כֵּן הָכִי נַמִּי ׳כְּסוּתְךָ שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה׳ וכו׳: **ב** פֵּירוּשׁ, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י לָמָּה כְּתִיב ׳וַתַּהַר לוֹ׳, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר ׳מִמֶּנּוּ׳ כְּמוֹ ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ (לְקַמָּן פָּסוּק כ״ז), וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י ׳מִמֶּנִּי נִתְעַבְּרָה׳, אֶלָּא ׳לוֹ׳ רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁדּוֹמֶה לוֹ בְּמִידּוֹתָיו וכו׳. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִנַּיִן דְּגִבּוֹרִים וְצַדִּיקִים, יֵשׁ לוֹמַר דְּהֵי מִינַּיְיהוּ מַפְקַתְּ: תורה יט

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃

כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוּף הָא שַׁדְּרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא אַשְׁכְּחַתַּהּ׃

רש״י ◄ תִּקַּח־לָהּ ג׳. יִהְיֶה שֶׁלָּהּ מַה שֶּׁבִּיְדָהּ. פֶּן נִהְיֶה לָבוּז • אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה עוֹד[ד] יִתְפַּרְסֵם הַדָּבָר וְיִהְיֶה גְּנַאי, כִּי מֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹד[ה] לְאַמֵּת דְּבָרַי. הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה • לְפִי שֶׁרְמָּה יְהוּדָה אֶת אָבִיו בְּגְדִי עִזִּים שֶׁהִטְבִּיל כְּתֹנֶת יוֹסֵף בְּדָמוֹ, רְמוּהוּ גַּם אוֹתוֹ בְּגְדִי עִזִּים (ב״ר).

(כד) וַיְהִי ׀ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃

כד וַהֲוָה כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנְיַאת תָּמָר כַּלְתָּךְ וְאַף הָא מַעְדְּיָא לִזְנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהַי וְתִתּוֹקָד׃

רש״י ◄ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים • (נדה מג) רֻבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרֻבּוֹ שֶׁלּוֹ אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם, וּלְשׁוֹן ״כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים״, כְּהִשְׁתַּלֵּשׁ הֶחֳדָשִׁים, כְּמוֹ: (אסתר ט) ״וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת״, ״מִשְׁלֹחַ יָדָם״, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ׳כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא׳. הָרָה לִזְנוּנִים • שֵׁם דָּבָר: מְעֻבֶּרֶת[ו], כְּמוֹ ״אִשָּׁה הָרָה״, וּכְמוֹ: ״בָּרָה כַּחַמָּה״. וְתִשָּׂרֵף • אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה[ז], שֶׁהוּא כֹּהֵן, לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵפָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ מקץ וש״פ וארא תשכ״ח)

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן פּוֹסֵק לְהַלָּכָה, ״שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶת אָבִיהָ הִיא מְחֻלֶּלֶת אֶלָּא כְּשֶׁזִּינְתָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה וּכְשֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵי סַנְהֶדְרִין״. לְפִי זֶה מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה: כֵּיצַד דָּנוּ אֶת תָּמָר לִשְׂרֵיפָה כְּבַת כֹּהֵן? הֲרֵי עוֹנֶשׁ זֶה מַגִּיעַ לָהּ רַק מִפְּנֵי שֶׁ״אֶת אָבִיהָ הִיא מְחֻלֶּלֶת״, וְאִילּוּ אֵצֶל תָּמָר לֹא הָיוּ כְּלָל עֵדִים וְהַתְרָאָה, וְלֹא מְסִירַת עֵדוּת בִּפְנֵי סַנְהֶדְרִין?

קוֹשִׁי זֶה מְבֻהָּיר רַשִׁ״י עַל־יְדֵי הוֹסָפַת הַמִּלִּים ״אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר״: אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה נוֹקֵט בְּשִׁיטָתוֹ, שֶׁאַף כַּאֲשֶׁר הַקֶּשֶׁר רָחוֹק בְּיוֹתֵר (בִּמְצִיאוּת, בַּזְּמַן אוֹ בָּעִנְיָן) עֲדַיִן הוּא קַיָּם, וְלָכֵן אַף כַּאֲשֶׁר זִינְתָה שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְכוּ׳, בְּכָל זֹאת ״אָבִיהָ הִיא מְחֻלֶּלֶת״, וְלָכֵן נִפְסַק דִּינָהּ – ״הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף״.

שפתי חכמים

(כג) **ג** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י, דְּהָא כְּבָר נָתַן לָהּ וְלָמָּה כְּתִיב ׳תִּקַּח לָהּ׳, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ ׳יִהְיֶה שֶׁלָּהּ׳: **ד** וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיַּנִּיחַ לָהּ הָעֲרָבוֹן יְהֵא זֶה בִּזְיוֹן לָהֶם: **ה** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, מַה שֶּׁכָּתוּב ׳הִנֵּה שָׁלַחְתִּי׳, מַה טַּעַם הוּא אַשְׁלְמַעְלָה, וּמְפָרֵשׁ דְּהָכִי קָאָמַר, אִם תֹּאמַר שֶׁהֲרֵי מוּכְרָח אֲנִי לְכָךְ שֶׁהֲרֵי אָמַרְתִּי שֶׁאֶשְׁלַח לָהּ גְּדִי עִזִּים, ׳כִּי מָה עָלַי וכו׳, הִנֵּה שָׁלַחְתִּי׳ וגו׳. וְהוּכְרַח לְהוֹסִיף ׳כִּי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת׳ קוֹדֶם ׳הִנֵּה שָׁלַחְתִּי׳, מִפְּנֵי שֶׁבְּזוּלַת זֶה אֵין טַעַם דְּבִיקוּת הַמַּאֲמָר ׳תִּקַּח לָהּ׳ לְמַאֲמַר ׳הִנֵּה שָׁלַחְתִּי׳, וְקַל לְהָבִין: תורה כד

(כד) **ו** אַף עַל פִּי שֶׁהַוָּלָד אֵינוֹ נִיכָּר אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים דְּהוּא שְׁלִישׁ שֶׁל יְמֵי עִבּוּרָהּ, הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָלְדָה לְתִשְׁעָה, אֲבָל תָּמָר יָלְדָה לְשִׁבְעָה חֳדָשִׁים מִדִּכְתִיב (לקמן פסוק כ״ז) ׳וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ׳, וְלֹא כְּתִיב ׳וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ׳ כְּמוֹ גַּבֵּי רִבְקָה, וְכִדְפֵּירֵשׁ רַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (לעיל כ״ה כ״ד ד״ה וַיִּמְלְאוּ) לָכֵן הָיָה הַוָּלָד נִיכָּר קוֹדֶם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים: **ז** וְאִם תֹּאמַר מִנָּא לֵיהּ לְרַשִׁ״י, דִּילְמָא אִיפְּכָא, הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שָׁלֵם וְהָאַחֲרוֹן לֹא הָיָה שָׁלֵם, אוֹ הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה שָׁלֵם וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי הָיוּ שְׁלֵמִים, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִם כֵּן לֹא יִהְיֶה רַק שְׁנֵי חֳדָשִׁים וַעֲשָׂרָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי מֵחֹדֶשׁ אֶחָד לֹא יִהְיֶה רַק עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁהוּא שְׁלִישׁ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְזֶה אֵינוֹ נִקְרָא ׳חֹדֶשׁ׳ כֵּיוָן שֶׁהוּא מִיעוּט שֶׁל חֹדֶשׁ, וּקְרָא קָאָמַר ׳כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים׳, כְּלוֹמַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שְׁלֵמִים. וְהָרְאֵ״ם פֵּירֵשׁ דְּאֶפְשָׁר שֶׁאֵין הָעִבּוּר נִיכָּר בִּשְׁלִישׁ יְמֵי עִבּוּר, רַק שֶׁרוֹב רִאשׁוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם וְרוֹב שְׁלִישִׁי כִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שְׁלֵמִים דְּרֻבּוֹ כְּכֻלּוֹ מִשּׁוּם דְּחֳדָשִׁים גּוֹרְמִים: **ח** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, לְפִי שֶׁמְּצָאנוּ ׳הָרָה׳ לְשׁוֹן עָתִיד, כְּמוֹ (לעיל ט״ז י״א) ׳הִנֵּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן׳, וְהָכָא לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר הָכִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד, דְּמִי יֹאמַר לָהֶם שֶׁהִיא עָתִידָה לִהְיוֹת הָרָה, לָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר: **ט** לַאו דַּוְקָא בִּתּוֹ, דְּהָא שֵׁם כְּבָר מֵת בְּשֶׁהָיָה יַעֲקֹב בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה וְעַתָּה הוּא יוֹתֵר מִבֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים, אֶלָּא מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ: **י** וְאִם תֹּאמַר לָמָּה חִיְּיבָהּ בִּשְׂרֵיפָה, הָא לַאו נְשׂוּאָה הָיְתָה וְגַם לֹא מְאוֹרָסָה הָיְתָה, וּבַת כֹּהֵן אֵינָהּ בִּשְׂרֵיפָה אֶלָּא כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה אוֹ אֲרוּסָה (סנהדרין נ״), וּמַה שֶּׁהָיְתָה זְקוּקָה לְיִבָּם לַאו בַּת מִיתָה הָיְתָה אֶלָּא לַאו דְּ׳לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה׳ (דברים כ״ה ה׳), וְיֵשׁ לוֹמַר דִּילְכָךְ דָּנוּהָ בְּמִיתָה כְּדֵי לְאַיֵּים עַל הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ הַדּוֹר וִיקַלְקְלוּ, וְכֵיוָן דְּדָנוּהָ בְּמִיתָה דָּנוּהָ בִּשְׂרֵיפָה, דְּהָא מָצִינוּ בִּשְׁאָר מָקוֹם דְּבַת כֹּהֵן דִּינָהּ בִּשְׂרֵיפָה. וְזֶה גַּם כֵּן דַּעַת רַשִׁ״י שֶׁפֵּירֵשׁ ׳לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵיפָה׳, וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ הָרְאֵ״ם. וּמַהַרְשַׁ״ל כָּתַב, וְקָשֶׁה וַהֲלֹא פְּנוּיָה הָיְתָה, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם הָיְתָה: תורה כה

עַל הַפָּסוּק "הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף" נֶאֱמַר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר "בְּשַׁלְהוּבִי טִיהֲרָא בְּגָלוּתָא" (=בְּשַׁלְהֶבֶת טָהֲרָה עַל־יְדֵי הַגָּלוּת). שֶׁעַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה, הַנִּקְרֵאת "בַּת אִישׁ כֹּהֵן", לַגָּלוּת – "הוֹצִיאוּהָ בְּגָלוּתָא", וְכֵן עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה בְּגוּף, אֲפִילּוּ בַּזְּמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, הִיא מִתְעוֹרֶרֶת "בְּשַׁלְהוּבִי טִיהֲרָא" – "וְתִשָּׂרֵף", בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ הָאַהֲבָה לַקָּבָּ"ה, הַנִּקְרָא "כֹּהֵן".

וְאֵינוֹ מוּבָן: כֵּיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה כְּבָר נִמְצֵאת בְּמַצָּב שֶׁל "הוֹצִיאוּהָ", הִיא יָצְאָה מִבֵּית אָבִיהָ, כֵּיצַד הִיא יְכוֹלָה לְהִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה כִּרְשְׁפֵי אֵשׁ? הַהֶסְבֵּר עַל־כָּךְ הוּא: "אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר" – כֵּיוָן שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמָה הוּא מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הֲרֵי עַל־אַף כָּל הַשִּׁינוּיִים וְהַיְרִידוֹת שֶׁיָּחוּלוּ בָּהּ, עַד כְּדֵי "הוֹצִיאוּהָ", הִיא נִשְׁאֶרֶת תָּמִיד "בַּת כֹּהֵן", וּמִתְעוֹרֵר אֶצְלָהּ רֶגֶשׁ שֶׁל "וְתִשָּׂרֵף".

לְפִי זֶה מוּבָן גַּם הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף":

הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַטָּה נִמְצֵאת בְּכָל זֹאת בְּמַצָּב שֶׁל "הוֹצִיאוּהָ – בְּגָלוּתָא", וּכְדֵי שֶׁיִּתְעוֹרֵר אֶצְלָהּ הָעִנְיָן שֶׁל "וְתִשָּׂרֵף" צָרִיךְ לְהִתְגַּלּוֹת בָּהּ עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁאֵינֶנּוּ בְּגָלוּת, וּלְפִיכָךְ זְקוּקִים לְדַרְגַּת "יְהוּדָה", לַעֲבוֹדָה שֶׁל הוֹדָאָה וְקַבָּלַת עוֹל הַמַּגִּיעָה לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה וּמְגַלָּה זֹאת גַּם בַּנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף.

בְּכָךְ יוּבְנוּ שְׁתֵּי הַ"סְבָרוֹת הַהֲפוּכוֹת" שֶׁהָיוּ לְגַבֵּי תָּמָר: בִּתְחִילָה סָבְרוּ שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁ"זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ" צָרִיךְ לִהְיוֹת דִּין שֶׁל "הוֹצִיאוּהָ", כְּפֵירוּשׁ הַזֹּהַר – בְּגָלוּתָא. וּלְאַחַר מִכֵּן יָצְאָה בְּקֶשֶׁר לְמַעֲשֵׂה תָּמָר זֶה עַצְמוֹ בַּת־קוֹל "מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים... לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁהַמַּעֲשֶׂה נִגְרַם כְּדֵי שֶׁיִּוָּלֵד פֶּרֶץ וְכוּ׳ וְעַד מָשִׁיחַ, שֶׁעִנְיָנוֹ גְּאוּלָה.

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: תַּכְלִית הַגָּלוּת "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ" הִיא כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ חֶשְׁכַּת הַגָּלוּת יִתְגַּלֶּה יִתְרוֹן הָאוֹר בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה.

וּלְפִיכָךְ, לַמְרוֹת שֶׁבִּתְחִילַת הָעִנְיָן נֶחְשְׁבָה פְּעוּלָּתָהּ שֶׁל תָּמָר לְמַעֲשֶׂה שְׁלִילִי, שֶׁתּוֹצָאָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת "הוֹצִיאוּהָ בְּגָלוּתָא", הֲרֵי שֶׁלְּאַחַר הָעֲבוֹדָה שֶׁל יְהוּדָה, עֲבוֹדַת הַהוֹדָאָה הַגּוֹרֶמֶת לְכָךְ שֶׁעַל־יְדֵי הַגָּלוּת ("הוֹצִיאוּהָ") מִתְעוֹרְרִים "הַצַּמָּאוֹן וְהָאַהֲבָה בְּחֵילָא יַתִּיר" ("וְתִשָּׂרֵף") – אָז מִתְגַּלֶּה שֶׁ"מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים... לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ מִלְּכַתְּחִילָה כַּוָּנָה עֶלְיוֹנָה, שֶׁמִּכָּךְ יִוָּלֵד פֶּרֶץ וְכוּ׳ וְעַד ל"עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם", שֶׁיִּפְרוֹץ אֶת כָּל הַגְּבוּלוֹת, אֲפִילּוּ אֶת הַהַגְבָּלוֹת שֶׁהָיוּ בִּזְמַן הַבַּיִת, וְכֵן לִפְנֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה – יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(כה) הֻוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃

כה הִיא מִתַּפְּקָא וְהִיא שָׁלְחַת לַחֲמוּהָא לְמֵימַר לְגָבַר די אִלֵּין דִּילֵהּ מִנַּהּ אֲנָא מַעְדְּיָא וַאֲמֶרֶת אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן לְמָן עִזְקָתָא וְשׁוּשִׁפָּא וְחוּטָרָא הָאִלֵּין׃

רש״י◄ הֻוא מוּצֵאת• לִישָׂרֵף. וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ• לֹא רָצְתָה לְהַלְבִּין פָּנָיו וְלוֹמַר: ׳מִמְּךָ אֲנִי מְעֻבֶּרֶת׳, אֶלָּא "לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ", אָמְרָה: ׳אִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ, יוֹדֶה. וְאִם לָאו, יִשְׂרְפוּנִי וְאַל אַלְבִּין פָּנָיו׳. מִכָּאן אָמְרוּ: ׳נוֹחַ לוֹ לָאָדָם[כ] שֶׁיַּפִּילוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים׳. הַכֶּר־נָא• אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה: ׳הַכֵּר־נָא בּוֹרְאֲךָ וְאַל תְּאַבֵּד שָׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת׳.

(כו) וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׃

כו וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מַעְדְּיָא אֲרֵי עַל כֵּן לָא יְהָבִתַּהּ לְשֵׁלָה בְּרִי וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִידְעָהּ׃

רש״י◄ צָדְקָה מִמֶּנִּי• בִּדְבָרֶיהָ. מִמֶּנִּי• הִיא מְעֻבֶּרֶת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ, גָּזַרְתִּי שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים,

---

שפתי חכמים

(כה) כ וְאִם תֹּאמַר מִנָּלָן, דִּילְמָא מַה שֶׁתָּמַר לֹא הָיְתָה מוֹדָה מִשּׁוּם דַּעֲדַיִן לֹא הִפִּילוּהָ לָאֵשׁ וְלֹא הָיָה אֵשׁ בּוֹעֵר, אֲבָל אִם הָיָה הָאֵשׁ בּוֹעֵר הָיְתָה מוֹדָה, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּפִירֵשׁ רַבֵּנוּ תָּם בַּתּוֹסְפוֹת פֶּרֶק ׳הַזָּהָב׳ (בבא מציעא נ״ט. ד״ה דכתיב) מִדִּכְתִיב ׳הִיא מוּצֵאת׳ חָסֵר אָלֶ״ף, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן ׳וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן׳ (איכה ד׳ י״א), אִם כֵּן שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁהָאֵשׁ הָיָה בּוֹעֵר וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא הָיְתָה מוֹדָה, לְכָךְ פֵּירֵשׁ ׳מִכָּאן אָמְרוּ׳ וכו׳: ל הִיא לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁשָּׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ, אֶלָּא רַשִׁ״י נָקֵט זֶה לְפִי הָאֱמֶת שֶׁהָיוּ שָׁלֹשׁ, אֲבָל הִיא לֹא אָמְרָה רַק שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת. וּפֵירֵשׁ מַהַרְשַׁ״ל דְּהוֹכָחַת רַשִׁ״י הוּא מִדִּכְתִיב ׳הַכֶּר נָא׳, וגו׳, וְלָמָּה כָּתַב ׳נָא׳ בָּאֶמְצַע, הֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב אוֹ בַּתְּחִילָּה אוֹ בַּסּוֹף, וְלָכֵן מְדַקְדֵּק רַשִׁ״י מִתְּחִילָּה אָמְרָה ׳הַכֶּר׳ שֶׁאֲנִי הָרָה מִמְּךָ, וְעוֹד אָמְרָה ׳נָא׳, כְּלוֹמַר וְעוֹד בַּקָּשָׁה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא תְּאַבֵּד הַנֶּפֶשׁ הַיְתֵירָה, כְּלוֹמַר שֶׁתּוֹדֶה לִדְבָרַי, שֶׁלֹּא תְּאַבֵּד שְׁלֹשָׁה נְפָשׁוֹת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ: תורה כו

(כו) מ דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י, דְּ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ מִשְּׁמַע שֶׁהִיא הָיְתָה צַדֶּקֶת יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וּמֵאי נָפְקָא מִינַּהּ בָּזֶה כָּאן אִם הִיא יוֹתֵר צַדֶּקֶת אוֹ לֹא. (נחלת יעקב) צָדְקָה

וּמִשֶּׁבֶט יְהוּדָה גָּזַרְתִּי לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל. כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ• כִּי בְּדִין עָשִׂתָה עַל אֲשֶׁר לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְּנִי. וְלֹא־יָסַף עוֹד• יֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא הוֹסִיף', וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא פָּסַק', וַחֲבֵרוֹ גַּבֵּי אֶלְדָּד וּמֵידָד: "וְלֹא יָסָפוּ", וּמְתַרְגְּמִינָן: 'וְלָא פְּסָקוּ'.

(כז) וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ:

כז וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּמֵילְדַהּ וְהָא תְּיוֹמִין בִּמְעָהָא:

רש"י◄ בְּעֵת לִדְתָּהּ• וּבְרִבְקָה הוּא אוֹמֵר: "וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת", לְהַלָּן לִמְלֵאִים, וְכָאן לַחֲסֵרִים. וְהִנֵּה תְאוֹמִים• מָלֵא, וּלְהַלָּן: "תוֹמִים", חָסֵר. לְפִי שֶׁהָאֶחָד רָשָׁע, אֲבָל אֵלּוּ שְׁנֵיהֶם צַדִּיקִים.

(כח) וַיְהִי בִלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה:

כח וַהֲוָה בְּמֵילְדַהּ וִיהַב יְדָא וּנְסִיבַת חַיָּתָא וּקְטָרַת עַל יְדֵהּ זְהוֹרִיתָא לְמֵימַר דֵּין נְפַק קַדְמָאָה:

רש"י◄ וַיִּתֵּן־יָד• הוֹצִיא הָאֶחָד יָדוֹ לַחוּץ, וּלְאַחַר שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל יָדוֹ הַשֵּׁנִי, הֶחֱזִירָהּ.

(כט) וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ:

כט וַהֲוָה כַּד אֲתִיב יְדֵהּ וְהָא נְפַק אֲחוּהִי וַאֲמֶרֶת מָה תְּקוֹף סַגִּי עֲלָךְ לְמִתְקָף וּקְרָא שְׁמֵהּ פָּרֶץ:

רש"י◄ פָּרַצְתָּ• חָזַקְתָּ עָלֶיךָ חֹזֶק.

(ל) וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

ל וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי דִּי עַל יְדֵהּ זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵהּ זָרַח:

רש"י◄ אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי• אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאן, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה חֲרָמִים שֶׁמָּעַל עָכָן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁלָּקַחפ: אַדֶּרֶת שִׁנְעָר, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מָאתַיִם שְׁקָלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (ב"ר). וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח• עַל שֵׁם זְרִיחַתצ מַרְאִית הַשָּׁנִי.

◆ יום חמישי כ"א כסלו ◆

לט (א) וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה:

א וְיוֹסֵף אִתְּחַת לְמִצְרָיִם וּזְבָנֵהּ פּוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא גְּבַר מִצְרָאָה מִידָא דַּעֲרָבָאֵי דִּי אֲחַתּוּהִי לְתַמָּן:

רש"י◄ וְיוֹסֵף הוּרַד• חוֹזֵר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁהִפְסִיק בּוֹ כְּדֵי לִסְמֹךְק יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה לִמְכִירָתוֹ שֶׁל

שפתי חכמים

בִּדְבָרֶיהָ וְלֹא צָדְקָה בְּמַעֲשֶׂה הַזְּנוּת, דְּהָא קְרָא אָמַר (לעיל פסוק ט"ז) 'וְלֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִיא', מַשְׁמַע הָא אִם יָדַע לֹא הָיָה בָּא עָלֶיהָ, וּמֵאַחַר שֶׁהִיא יָדְעָה אֵיךְ הִתִּירָה עַצְמָהּ לוֹ, וְאַשִּׁינּוּיֵי דְּחִיקֵי לָא סָמְכִינַן, מִכָּל מָקוֹם צָדְקָה בִּדְבָרֶיהָ שֶׁאֲנִי מַכִּיר שֶׁהַסִּימָנִים הֵם שֶׁלִּי וּמִסְתָּמָא מִמֶּנִּי הִיא מְעוּבֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (לעיל פסוק כ"א) 'לֹא הָיְתָה בָּזֶה קְדֵשָׁה', וְגַם הַחֶשְׁבּוֹן כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים מוֹכִיחַ. מַאי אָמְרַתְּ, שֶׁמָּא גַּם אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֶיהָ וְנִתְעַבְּרָה מֵהֶם, זֶה הוּא סָפֵק וְהַסִּימָנִים הֵם וַדַּאי: **נ** דְּכִי עַל כֵּן לָמָּה לִי בְּחַד סַגִּי: **ס** הָכִי פֵּירוּשוֹ, מַאן דְּאָמַר 'לֹא הוֹסִיף' סָבַר דִּעְתּוֹ שֶׁל יְהוּדָה לֹא הָיָה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ, אֶלָּא כְּדֵי לְהָקִים זֶרַע עַל שֵׁם הַמֵּת, וְכֵיוָן שֶׁקִּיֵּים לֹא בָּא עָלֶיהָ עוֹד. וּמַאן דְּאָמַר 'לֹא פָּסַק', כֵּיוָן שֶׁרָאָה יְהוּדָה שֶׁמִּתְאַוָּה לְהוֹלִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ וְהָיְתָה (אֶפְשָׁר) כַּוָּנָתָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְכָךְ לֹא פָּסַק מִלְּדַעְתָּהּ: תורה כז (כח) **ע** מִלַּת 'וַיִּתֵּן יָד' מַשְׁמַע שֶׁהָעוּבָּר כִּיוֵּן לָתֵת לָהּ יָד, לְכָךְ אָמַר 'הוֹצִיא', וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ הַמִּקְרָא מִי נָתַן יָד וְלֹא אָמַר הַמּוֹצִיא אוֹ הַנּוֹתֵן, לְכָךְ אָמַר 'הָאֶחָד', שֶׁפֵּירוּשוֹ הָאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִתְּכֵן לוֹמַר 'כְּמֵשִׁיב יָדוֹ' אֶלָּא אִם כֵּן שֶׁהֶחֱזִירָהּ, לָכֵן הוֹסִיף 'וּלְאַחַר שֶׁקְּשָׁרָהּ' וכו': תורה כט (ל) **פ** אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁלָּקַח עָכָן, וּמֵה

יוֹסֵף, לוֹמַר לְךָ שֶׁבִּשְׁבִילוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ. וְעוֹד, כְּדֵי לִסְמֹךְ מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר לְמַעֲשֵׂה תָּמָר, לוֹמַר לְךָ, מַה זּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אַף זוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם,

שֶׁרָאַתָה בְּאִצְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלָּהּ שֶׁעֲתִידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבִּתָּהּ.

(ב) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃

ב וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה גְּבַר מַצְלָח וַהֲוָה בְּבֵית רִבּוֹנֵהּ מִצְרָאָה׃

(ג) וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃

ג וַחֲזָא רִבּוֹנֵהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ וְכֹל דִּי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּידֵהּ׃

רש"י ◄כִּי ה' אִתּוֹ• שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו (ב"ר).

(ד) וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֵת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃

ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ יָתֵהּ וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵהּ וְכָל דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּידֵהּ׃

רש"י ◄וְכָל־יֶשׁ־לוֹ• חֲרֵי לָשׁוֹן קָצָר, חָסֵר 'אֲשֶׁר'.

(ה) וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃

ה וַהֲוָה מֵעִדַּן דְּמַנִּי יָתֵהּ בְּבֵיתֵהּ וְעַל כָּל דִּי אִית לֵהּ וּבְרִיךְ יְיָ יָת בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף וַהֲוָה בִּרְכְּתָא דַיְיָ בְּכָל דִּי אִית לֵהּ בְּבֵיתָא וּבְחַקְלָא׃

(ו) וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃

ו וּשְׁבַק כָּל דִּי לֵהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יְדַע עִמֵּהּ מִדַּעַם אֶלָּהֵין לַחְמָא דִּי הוּא אָכֵל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרֵיוָא וְיָאֵי בְּחֶזְוָא׃

שפתי חכמים

הֵן, אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אֶחָד, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מָאתַיִם שְׁקָלִים הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, וּלְשׁוֹן זָהָב הֲרֵי אַרְבָּעָה. (נַחֲלַת יַעֲקֹב), הָרְאֵ"ם הִקְשָׁה, דִּבְסַנְהֶדְרִין (דף מ"ג:) אִיכָּא מַאן דְּאָמַר שֶׁמָּעַל בִּשְׁלֹשָׁה חֲרָמִים, וְאִיכָּא מַאן דְּאָמַר שֶׁמָּעַל בַּחֲמִשָּׁה, אַרְבָּעָה בִּימֵי מֹשֶׁה וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, אֶלָּמָא בֵּין לְמַאן דְּאָמַר זֶה וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר זֶה אֵינָן אַרְבָּעָה. וְתֵרֵץ, הַהוּא דְּבְרֵאשִׁית רַבָּה לֹא קָמַיְירִי אֶלָּא בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה שֶׁהָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה, עַד כָּאן. וְלֹא נְהִירָא, דְּהָא בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (פָּרָשָׁה פ"ה ט"ו) קָחָשִׁיב הָאַרְבָּעָה חֲרָמִים חֲרָמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, חֲרָמוֹ שֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, וְחֲרָמוֹ שֶׁל יְרִיחוֹ, וְחֲרָמוֹ שֶׁל מִדְיָן, עַד כָּאן, וְאִם כֵּן קָחָשִׁיב שְׁלֹשָׁה בִּימֵי מֹשֶׁה וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְעַיֵּין שָׁם הַתֵּירוּץ בַּאֲרִיכוּת, וּבַעַל חִידּוּשֵׁי אַגָּדוֹת (שָׁם ד"ה מְלַמֵּד) הִגִּיהַּ שָׁם בַּגְּמָרָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַרְבָּעָה חֲרָמוֹת וכו': **צ** דּוּמְיָא דְּשֵׁם 'פֶּרֶץ' שֶׁהָיָה מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה: תורה א

לט (א) **ק** (גור אַרְיֵה), דְּאִם לֹא כֵּן הֲרֵי כְּבָר כְּתִיב 'וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אוֹתוֹ', אֶלָּא שֶׁהִפְסִיק וכו': **ר** וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֹא פֵּירֵשׁ זֶה הַטַּעַם לְעֵיל נַמִּי בִּתְחִילַּת הַפָּרָשָׁה, לָמָּה הִפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וְלֹא פֵּירֵשׁ שָׁם אֶלָּא שֶׁהוֹרִידוּהוּ מִגְּדוּלָּתוֹ (לְעֵיל ל"ח א' ד"ה וַיֵּרֶד), וְלֹא פֵּירֵשׁ 'וְעוֹד כְּדֵי לִסְמוֹךְ' וכו'. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעֵיל הָוָה אָמִינָא מְנָלֵיהּ דְּתָמָר הָיְתָה כַּוָּנָתָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהוֹכִיחַ רַשִּׁ"י מִן הַפָּסוּק 'צָדְקָה מִמֶּנִּי' (לְעֵיל ל"ח כ"ו), שֶׁכַּוָּנָתָהּ הָיְתָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְכָךְ מְפָרֵשׁ פֹּה הַטַּעַם. (קִיצּוּר מוֹזְרַחִי), דְּאִי מִטַּעַם רִאשׁוֹן לְחוּד לָא הָוָה לֵיהּ לְהַפְסִיק אֶלָּא עַד 'וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים' (לְעֵיל ל"ח י"ב) שֶׁזֶּהוּ מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְשָׁם הָיָה לוֹ לְהַשְׁלִים עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְתֵרֵץ 'כְּדֵי לִסְמוֹךְ מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ' וכו', וְאִי מִטַּעַם זֶה לְחוּד הָיָה לוֹ לְהַתְחִיל 'וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת וגו' אֲשֶׁת יְהוּדָה' וגו' (שָׁם), וְלָמָּה הִתְחִיל בְּ'וַיֵּרֶד יְהוּדָה', אֶלָּא שֶׁהוֹרִידוּהוּ, לְכָךְ שָׁם שֶׁלֹּא בָּא לִיתֵּן טַעַם אֶלָּא עַל סְמִיכַת 'וַיֵּרֶד' לִמְכִירָה, כָּתַב הַהוּא טַעְמָא לְחוּד, אֲבָל כָּאן בָּא לִיתֵּן טַעַם עַל הַהַפְסָקוֹת כֻּלָּן לָכֵן אָמַר שְׁנֵי הַטְּעָמִים: תורה ב

רש"י◄ וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה• לֹא הָיָה נוֹתֵן לִבּוֹ לִכְלוּם. כִּי אִם־הַלֶּחֶם• הִיא אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה. וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר• כֵּיוָן שֶׁרָאָה עַצְמוֹ מוֹשֵׁל, הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְסַלְסֵל בִּשְׂעָרוֹ. (ב"ר) אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'אָבִיךָ מִתְאַבֵּל, וְאַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׂעָרְךָ? אֲנִי מְגָרֶה בְּךָ אֶת הַדֹּב', מִיָּד:

◆ יום שישי כ"ב כסלו ◆

(ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי:

ז וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאֵלֵּין וּזְקָפַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ יָת עֵינָהָא לְיוֹסֵף וַאֲמֶרֶת שְׁכוּב עִמִּי:

רש"י◄ וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו וְגוֹ'• כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחַר", סָמוּךְ.

(ח) וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי:

ח וְסָרֵיב וַאֲמַר לְוַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי מָה דִּבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּידִי:

(ט) אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתְךָ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:

ט לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָהִין יָתִיךְ בְּדִיל אַתְּ אִתְּתֵהּ וְאֵכְדֵּין אֶעְבֵּיד בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וְאֶחוֹב קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים• בְּנֵי נֹחַ נִצְטַוּוּ עַל הָעֲרָיוֹת.

(י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם וָיוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ:

י וַהֲוָה כַּד מַלִּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבִּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ:

רש"י◄ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ• אֲפִלּוּ בְּלֹא תַּשְׁמִישׁ. לִהְיוֹת עִמָּהּ• לָעוֹלָם הַבָּא.

(יא) וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת:

יא וַהֲוָה בְּיוֹמָא הָדֵין וְעַל לְבֵיתָא לְמִבְדַּק בְּכִתְבֵי חָשְׁבָּנֵהּ וְלֵית אֱנָשׁ מֵאַנָּשֵׁי בֵּיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא:

רש"י◄ וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה• כְּלוֹמַר: 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מְיֻחָד' (תנחומא) יוֹם צָחוֹק, יוֹם אֵיד שֶׁלָּהֶם, שֶׁהָלְכוּ כֻּלָּם לְבֵית עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אָמְרָה: 'אֵין לִי יוֹם הָגוּן לְהִזָּקֵק לְיוֹסֵף כְּהַיּוֹם הַזֶּה', אָמְרָה לָהֶם: 'חוֹלָה אֲנִי

שפתי חכמים

(ו) **ש** וְאִם תֹּאמַר דִּילְמָא לָחֶם מַמָּשׁ הוּא, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּרַשׁ"י דִּייֵק מִדִּכְתִיב בִּדְבָרָיו שֶׁל יוֹסֵף (לִקּוּט פסוק ט') 'וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ', מִשְּׁמַע דְּכָל דָּבָר הִפְקִיד בְּיָדוֹ חוּץ מֵאִשְׁתּוֹ, לְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר דְּ'לֶחֶם' הוּא אִשְׁתּוֹ: **ת** דְּאִם לֹא כֵּן מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) קָשֶׁה לְרַשׁ"י, דִּבְכָל מָקוֹם 'וַיְהִי' פֵּירוּשׁוֹ שֶׁנִּתְהַוָּה עַכְשָׁיו, לֹא קוֹדֶם לָכֵן, וְיוֹסֵף מִשְּׁעַת לֵידָתוֹ הָיָה יְפֵה תֹאַר וּמִסְתָּמָא גַּם יְפֵה מַרְאֶה, וְעַל זֶה תֵּירֵץ כֵּיוָן שֶׁרָאָה עַצְמוֹ מוֹשֵׁל וְלֹא עָשָׂה זֶה קוֹדֶם לָכֵן: **א** מִדִּכְתִיב לְעֵיל (ל"ז ל"ג) 'חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ', וְהַיְינוּ דְּקָאֵי עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַרַע כִּדְפֵּירֵשׁ רַשׁ"י לְעֵיל (שם ד"ה חַיָּה), לְכָךְ קָרֵי לָהּ בִּלְשׁוֹן 'חַיָּה'. וּמַה שֶׁכִּנָּה אוֹתָהּ בְּשֵׁם 'דּוֹב', כִּי מַה הַדּוֹב הַזֶּה אֵין לוֹ מְנוּחָה (קִידּוּשִׁין ע"ב.) כִּי תָּמִיד מְנַעְנֵעַ אֶת עַצְמוֹ, כָּךְ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַרַע לֹא הָיְתָה לָהּ מְנוּחָה כִּי הָיְתָה מְחַזֶּרֶת אַחַר יוֹסֵף לְהִבָּעֵל לוֹ: תורה ז

(י) **ב** דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה לֹא כְּתִיב 'לִשְׁכַּב עִמָּהּ' כְּמַאֲמַר 'שִׁכְבָה עִמִּי'. (נַחֲלַת יַעֲקֹב), קָשֶׁה, דְּאִם 'לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ' אֲפִילּוּ בְּלֹא תַּשְׁמִישׁ, מַאי זֶה דְּקָאֲמַר 'לִהְיוֹת עִמָּהּ' לָעוֹלָם הַבָּא, עַל מָה יָעֲנֵשׁ. וְאֶפְשָׁר דְּהָכִי קָאֲמַר, 'וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ' אֲפִילּוּ בְּלֹא תַּשְׁמִישׁ, שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִתְגַּבֵּר יִצְרוֹ עָלָיו לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ וְיֵרֵדְ בַּגֵּיהִנָּם: תורה יא

וְאִינִי יְכֹלָה לֵילֵךְ׳. לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ׳, וְחַד אָמַר: ׳לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו עִמָּהּ׳ אֶלָּא שֶׁנִּרְאֵית לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ׳ שֶׁל אָבִיו וְכוּ׳׳, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף לז).

(יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

יב וַאֲחִדְתֵּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ לְמֵימַר שְׁכוּב עִמִּי וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא:

(יג) וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה:

יג וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

(יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:

יד וּקְרַת לַאֲנָשֵׁי בֵיתַהּ וַאֲמֶרֶת לְהוֹן לְמֵימַר חֲזוֹ אֵיתִי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיָּכָא בָנָא עַל לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵית בְּקָלָא רַבָּא:

רש״י◄ רְאוּ הֵבִיא לָנוּ • הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קְצָרָה: ״הֵבִיא לָנוּ״, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הֵבִיאוֹ, וְעַל בַּעְלָהּ אוֹמֶרֶת כֵּן.

עִבְרִי • (ב״ר) מֵעֵבֶר הַנָּהָר״, מִבְּנֵי עֵבֶר (סְפָרִים אֲחֵרִים: מֵעֵבֶר הַנָּהָר).

(טו) וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֵרַמְתִּי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

טו וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא:

(טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ:

טז וַאֲחִתְתֵּהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹנֵהּ לְבֵיתֵהּ:

רש״י◄ אֲדֹנָיו • שֶׁל יוֹסֵף.

(יז) וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֵק בִּי:

יז וּמַלִּילַת עִמֵּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי אֵיתֵיתָא לָנָא לְחַיָּכָא בִּי:

רש״י◄ בָּא אֵלַי • לְצַחֵק בִּי, הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָּנוּ.

(יח) וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה:

יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

שפתי חכמים

(יא) ג פֵּירְשׁוּ שָׁם בַּתּוֹסְפוֹת (סוטה ל״ז: ד״ה לַעֲשׂוֹת) מִדִּכְתִיב ׳וַיָּבֹא הַבַּיְתָה׳ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן בִּיאָה, דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר ׳וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין אִישׁ׳ וגו׳: ד תּוֹסְפוֹת (שם ד״ה בָּאוֹתָהּ) בְּשֵׁם רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, מִדִּכְתִיב ׳וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבַּיִת׳, מַשְׁמַע דְּאִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת לֹא הָיָה בַּבַּיִת, אֲבָל אִישׁ אַחֵר הָיָה בַּבַּיִת, וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר דְּיַעֲקֹב הָיָה, כִּדְמַשְׁמַע בְּפָרָשַׁת וַיְחִי בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י (לְקַמָּן מ״ט כ״ד ד״ה מִידֵי), וְקַל לְהָבִין. תורה יב (יד) ה (גור אריה), אַף עַל גַּב דִּלְעֵיל פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ בַּפָּסוּק (י״ד י״ג) ׳וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי׳, פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י (שם ד״ה הָעִבְרִי) שֶׁבָּא מֵעֵבֶר הַנָּהָר לְבָד, וְלֹא פֵּירֵשׁ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל עֵבֶר, יֵשׁ לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁאַבְרָהָם עַצְמוֹ בָּא מִשָּׁם דַּי לוֹ בְּמַה שֶׁבָּא מֵעֵבֶר הַנָּהָר, אֲבָל בְּזַרְעוֹ לֹא דַּי זֶה, שֶׁהֵם לֹא בָּאוּ מֵעֵבֶר הַנָּהָר, אִיצְטְרִיכוּ שְׁנֵיהֶם, וְכֵן בְּמַה שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֵבֶר לֹא דַּי דְּלְמָה יִתְיַיחֲסוּ לְעֵבֶר וְלֹא לְשֵׁם: תורה טו

(יז) ו רוֹצֶה לְפָרֵשׁ, דְּרַשִׁ״י מְהַפֵּךְ הַפָּסוּק, דִּכְתִיב ׳בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֵק בִּי׳, דְּאִי כְּדִכְתִיב אֵינוֹ מְיוּשָׁב, דְּהוּא לֹא הֵבִיא אוֹתוֹ כְּדֵי לְצַחֵק בָּהּ: תורה יח

(יט) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיֵּחַר אַפּוֹ:

יט וַהֲוָה כַּד שְׁמַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי אִתְּתֵהּ דִּי מַלִּילַת עִמֵּהּ לְמֵימַר כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקַף רָגְזֵהּ:

רש"י◄ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו וְגוֹ' • בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ אָמְרָה לוֹ כֵּן, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרָה: 'כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ', עִנְיָנֵי תַּשְׁמִישׁ כָּאֵלֶּה.

(כ) וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:

כ וּנְסִיב רִבּוֹנֵהּ דְּיוֹסֵף יָתֵהּ וּמַנְיֵהּ לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי אֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:

(כא) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר:

כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ חִסְדָּא וִיהָבֵהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אַסִירֵי:

רש"י◄ וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד • שֶׁהָיָה מְקַבֵּל לְכָל רוֹאָיו, לְשׁוֹן 'כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה' שֶׁבַּמִּשְׁנָה.

(כב) וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:

כב וּמַנִּי רַב בֵּית אַסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל אַסִירַיָּא דִּי בְּבֵית אַסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵהּ הֲוָה מִתְעַבֵּד:

רש"י◄ הוּא הָיָה עֹשֶׂה • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'בְּמֵימְרֵיהּ הֲוָה מִתְעַבֵּד'.

(כג) אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: פ

כג לֵית רַב בֵּית אַסִירֵי חָזֵי יָת כָּל סָרְחָן בִּידֵהּ בְּדִי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ וְדִי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלָח:

רש"י◄ בַּאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ • בִּשְׁבִילוֹ שֶׁה' אִתּוֹ.

◆ שבת קודש כ"ג כסלו ◆

מ (א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם:

א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין סָרְחוּ שָׁקְיָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְנַחְתּוֹמֵי לְרִבּוֹנֵיהוֹן לְמַלְכָּא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כֻּלָּם לְדַבֵּר בּוֹ לִגְנוּתוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סַרְחָנָם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁיִּפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו. וְעוֹד, שֶׁתָּבֹא הָרְוָחָה לַצַּדִּיק

שפתי חכמים

(כב) ז רוֹצֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהָיָה לוֹ עֲבָדִים תַּחְתָּיו וְהוּא הָיָה אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ, וְהַיְינוּ 'בְּמֵימְרֵהּ הֲוָה מִתְעַבֵּד', לֹא שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַה שֶׁהָיוּ הֵם צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת, דְּאִם כֵּן הָיָה מְשֻׁרֶת שֶׁלָּהֶם וּמַאי 'וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר': תורה כג

(כג) ח שֶׁלֹּא יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ הַבֵּי"ת כְּמַשְׁמָעוֹ, כִּי אַחֲרָיו כְּתִיב 'וַאֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ', שֶׁפֵּירוּשׁוֹ 'וְכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ', לֹא שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן שֶׁה' אִתּוֹ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁאֵין ה' אִתּוֹ: תורה א

עַל־יְדֵיהֶם. חָטְאוּ • זֶה נִמְצָא זְבוּב בְּפַיְלִי פּוֹטִירִין שֶׁלּוֹ, וְזֶה נִמְצָא צְרוֹר בִּגְלוּסְקִין שֶׁלּוֹ. וְהָאֹפֶה • אֶת פַּת הַמֶּלֶךְ, וְאֵין לְשׁוֹן אֲפִיָּה אֶלָּא בְּפַת, וּבְלַעַ"ז, פיסטו"ר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 163)

אוֹתָהּ אֲרוּרָה (רש"י מ, א) רַשִׁ"י פֵּרַשׁ לְעֵיל (לט, א) שֶׁאֵשֶׁת פּוֹטִיפַר הִתְכַּוְּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם. לָכֵן לֹא נָקַט רַשִׁ"י כָּאן "מִרְשַׁעַת", אֶלָּא רַק "אֲרוּרָה", עַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן רַשִׁ"י (ח"ש כד, לט) לְגַבֵּי אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם: "בְּנִי בָּרוּךְ וְאַתָּה אָרוּר", הֲרֵי שֶׁלְּשׁוֹן "אָרוּר" מַתְאִימָה גַּם אִם אֵין שָׁם הַנְהָגָה רָעָה. וְצָרִיךְ עִיּוּן קְצָת מִפרש"י לְעֵיל (לז, לג): חַיָּה **רָעָה** אֲכָלָתְהוּ . . סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אִשֶּׁת פּוֹטִיפַר.

(ב) וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים:

ב וּרְגֵז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי:

(ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:

ג וִיהַב יָתְהוֹן בְּמַטְרָא בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי יוֹסֵף אָסִיר תַּמָּן:

(ד) וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר:

ד וּמַנִּי רַב קָטוֹלַיָּא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְרָא:

רש"י ◄ **וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים וְגו'** • לִהְיוֹת[כ] אִתָּם. **וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר**[ל] • י"ב חֹדֶשׁ.

(ה) וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:

ה וַחֲלָמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵהּ בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרָן חֶלְמֵהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמֵי דִּי לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:

רש"י ◄ **וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם** • וַיַּחַלְמוּ שְׁנֵיהֶם חֲלוֹם[מ], זֶה פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם[נ] שְׁנֵיהֶם: שֶׁחָלַם אֶת חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲבֵרוֹ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא שַׂר־הָאוֹפִים כִּי־טוֹב פָּתָר". אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ • כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם הַדּוֹמֶה לַפִּתְרוֹן הֶעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם.

שפתי חכמים

מ (א) 'פְּיֵילִי' כּוֹס בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם, וְאַחַר כָּךְ פֵּירֵשׁ מִלַּת 'פְּיֵילִי' בִּלְשׁוֹן יָוָן כּוֹס פּוֹטִירִין: **י** וְאִם תֹּאמַר דִּילְמָא אִיפְכָּא הָיָה, יֵשׁ לוֹמַר דְּעַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת דְּכָךְ הֲוָה הַמַּעֲשֶׂה, דְּאִי אִיפְכָּא הָיָה הַמַּעֲשֶׂה אִם כֵּן הֲוָה קָשֶׁה לָמָּה נִתְלָה זֶה וְזֶה לֹא נִתְלָה, בִּשְׁלָמָא אִי נִמְצָא לְשַׂר הַמַּשְׁקִים זְבוּב אָתֵי שַׁפִּיר דְּלֹא נִתְלָה, דְּאָנוּס הוּא דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמוֹר אֶת עַצְמוֹ מִזְּבוּב שֶׁנָּפַל לַכּוֹס פִּתְאוֹם, אֲבָל לָאוֹפֶה שֶׁנִּמְצָא צְרוֹר בַּגְּלוּסְקִין שֶׁלּוֹ פּוֹשֵׁעַ הוּא, דְּהָיָה לוֹ לְכַבֵּד הַתַּנּוּר יָפֶה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ צְרוֹר: תורה ב

(ד) **כ** רוֹצֶה לְפָרֵשׁ, דְּמִקְּרָא מַשְׁמַע 'וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף אִתָּם', שֶׁהָיָה מְמַנֶּה אוֹתָן גַּם כֵּן עַל דָּבָר, וְאִי הֲוָה כְּתִיב בַּתְּחִילָּה שֶׁהָיָה מְמַנֶּה שַׂר הַמַּשְׁקִים וְשַׂר הָאוֹפִים עַל דָּבָר הָיָה נוֹפֵל 'וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף אִתָּם', אֲבָל הַשְּׁתָּא שֶׁאֵינוֹ כֵּן מַאי 'אִתָּם', לָכֵן פֵּירֵשׁ 'לִהְיוֹת אִתָּם' וכו': **ל** דַּיְיקָ מִדִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַר (ויקרא כ"ה כ"ט) 'יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ', 'יָמִים' 'יָמִים' לְגִזְרָה שָׁוָה. וְאֵין לוֹמַר דִּילְמָא שְׁנֵי יָמִים מַמָּשׁ הָיוּ בְּמִשְׁמָר וּבְלֵיל שֵׁנִי חָלְמוּ הַחֲלוֹם, אִם כֵּן לָמָּה לֵיהּ לְיוֹסֵף לוֹמַר בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לָא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר רַק אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים: תורה ה

(ה) **מ** פֵּירוּשׁ, שֶׁכָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם רָאָה חֲלוֹם, וְלֹא שֶׁכָּל אֶחָד רָאָה חֲלוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם, דְּהַיְינוּ חֲלוֹמוֹ וְחֲלוֹם חֲבֵירוֹ: **נ** חֲלוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם, אַף בִּמְקוֹם שֶׁהָיָה לָהֶם לוֹמַר שֶׁחָלַם חֲלוֹם חֲבֵירוֹ, אָמְרוּ פִּתְרוֹן חֲלוֹם חֲבֵירוֹ. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא לֵיהּ דְּקָאֵי אַפִּתְרוֹן, דִּילְמָא כְּמַשְׁמָעוֹ דְּכָל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם חֲלוֹם שֶׁלּוֹ וַחֲלוֹם חֲבֵירוֹ, יֵשׁ לוֹמַר מִדִּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ 'אִישׁ חֲלוֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד' וּלְעֵיל כְּתִיב 'חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם', שֶׁשְּׁנֵי חֲלוֹמוֹת חָלְמוּ לָהֶם, אִם כֵּן סָתְרֵי קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר חֲלוֹם שֶׁלּוֹ וּפִתְרוֹן חֲבֵירוֹ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב 'אִישׁ חֲלוֹמוֹ' כְּפִתְרוֹן חֲלוֹם חֲבֵירוֹ, פֵּירוּשׁ חֲלוֹם הַדּוֹמֶה לְדָבָר הֶעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם, וְלֹא כְּפִי הַמּוּבָן שֶׁגַּם הַפִּתְרוֹן רָאָה בַּחֲלוֹם, אִם כֵּן מַה פָּתַר יוֹסֵף: תורה ו

(ו) וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים:

ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין:

רש"י ◄ **זֹעֲפִים** • עֲצֻבִים, כְּמוֹ: (מלכים א כ) "סַר וְזָעֵף", (מיכה ז) "זַעַף ה' אֶשָּׂא".

(ז) וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם:

ז וּשְׁאֵל יָת רַבְרְבֵי פַרְעֹה דִּי עִמֵּהּ בְּמַטְרָא בֵּית רִבּוֹנֵהּ לְמֵימָר מָא דֵין אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵין:

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי:

ח וַאֲמְרוּ לֵהּ חֶלְמָא חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרָן חֶלְמַיָּא אִשְׁתָּעוּ כְעַן לִי:

(ט) וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי:

ט וְאִשְׁתָּעִי רַב שָׁקֵי יָת חֶלְמֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גּוּפְנָא קֳדָמָי:

(י) וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים:

י וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שִׁבְשִׁין וְהִיא כַּד אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין וַאֲנִיצַת נֵץ בַּשִּׁילוּ אִתְכְּלָתָהָא עִנְּבִין:

רש"י ◄ **שָׂרִיגִם** • זְמוֹרוֹת אֲרֻכּוֹת שֶׁקּוֹרִין וידי"ן. **וְהִוא כְּפֹרַחַת** • דּוֹמָה לְפוֹרַחַת[ס]. וְהִיא כְּפוֹרַחַת, נִדְמָה לִי בַּחֲלוֹמִי כְּאִלּוּ הִיא פּוֹרַחַת[ע], וְאַחַר הַפֶּרַח עָלְתָה נִצָּהּ[פ] וְנַעֲשָׂה סְמָדָר, אשפני"ר בְּלַעַ"ז, וְאַחַר־כָּךְ הִבְשִׁילוּ. וְהִיא כַּד אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין, עַד כָּאן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל פּוֹרַחַת. נֵץ גָּדוֹל מִפֶּרַח, כְּדִכְתִיב: (ישעיה יח) "וּבֹסֶר גּוֹמֵל יִהְיֶה נִצָּה", וּכְתִיב: (במדבר יז) "וַיֹּצֵא פָרַח" וְהָדַר "וַיָּצֵץ צִיץ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 166)

עָלְתָה נִצָּהּ, הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים (מ, י) **עָלְתָה נִצָּהּ – הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִיגָּאֵל. הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים – הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה** (חולין צב, א) לְכָאוֹרָה הָיָה הַסֵּדֶר צָרִיךְ לִהְיוֹת הָפוּךְ: תְּחִלָּה שׁוֹתָה מִצְרַיִם אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה, וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְאָלִים יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּשֶּׁלֶב הָרִאשׁוֹן מִתְגַּבְּרִים יִשְׂרָאֵל עַל מִצְרַיִם וְיוֹצְאִים מִמֶּנָּה **נֶגֶד** רְצוֹנָהּ. וְאִלּוּ בַּשֶּׁלֶב הַשֵּׁנִי מִצְרַיִם עַצְמָהּ הוֹפֶכֶת לְטוֹב: כְּשֵׁם שֶׁשְּׁתִיַּת יַיִן מְבִיאָה לְשִׁכְּרוּת (בִּטּוּל מְציאוּת הָאָדָם), כָּךְ גַּם שְׁתִיַּת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה מְבַטֶּלֶת אֶת מְצִיאוּתָם הַקּוֹדֶמֶת וְהוֹפֶכֶת אוֹתָהּ לְטוֹב.

(יא) וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:

יא וְכַסָּא דְפַרְעֹה בִּידִי וּנְסִיבֵת יָת עִנְּבַיָּא וְעַצְרִית יָתְהוֹן לְכַסָּא דְפַרְעֹה וִיהַבִית יָת כַּסָּא עַל יְדָא דְפַרְעֹה:

רש"י ◄ **וָאֶשְׂחַט** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְעַצְרִית', וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה.

שפתי חכמים

(י) **ס** פֵּירוּשׁ, כָּ"ף שֶׁל 'כְּפוֹרַחַת' הִיא כַּ"ף הַדִּמְיוֹן וְלֹא כַּ"ף 'כַּאֲשֶׁר', כִּי לֹא תִּמְצָא כָּ"ף כָּזֹאת כִּי אִם עַל הַמָּקוֹר וְלֹא עַל הַפּוֹעַל. וּפֵירוּשׁ 'וַיְהִי כְּמֵשִׁיב יָדוֹ' (לְעֵיל ל"ח כ"ט), כִּדְמוּת מֵשִׁיב יָדוֹ, וּפֵירוּשׁ, שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה בָּזֶה, רַק מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ קְשָׁרוֹ בְּחוּט הַשֵּׁנִי וְהִכְנִיסָהּ מִיָּד וְנִרְאָה כְּאִלּוּ הָיָה זֶה בְּכַוָּנָה, כֵּנָה הוֹצָאַת הַיָּד בְּשֵׁם 'נְתִינָה' וְהַכְנָסָה בְּשֵׁם 'הֲשָׁבָה', וְהַתַּרְגּוּם שֶׁתִּרְגֵּם 'כַּד אַפְרַחַת' תִּרְגֵּם הָעִנְיָן וְלֹא הַמִּלּוֹת, וְהָרְאָיָה שֶׁתִּרְגֵּם 'פּוֹרַחַת' בֵּינוֹנִי 'אַפְרַחַת' שֶׁהוּא לְשׁוֹן פּוֹעַל עָבַר, עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרְאֵ"ם: **ע** כְּלוֹמַר שֶׁנִּרְאָה לוֹ בַּחֲלוֹמוֹ שֶׁהָיְתָה פּוֹרַחַת מַמָּשׁ כִּפְרִיחַת הַגֶּפֶן, בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי וְדִמְיוֹן: **פ** כְּלוֹמַר, וְלֹא שֶׁרָאָה הַכֹּל בְּיִחוּד כַּמּוּבָן מִן הַכָּתוּב, דְּאֵין מַרְאִין לוֹ לְאָדָם פִּיל דְּקָאֵי בְּקוּפָּא דְּמַחְטָא (בְּרָכוֹת נ"ה): תורה יא

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יב וַאֲמַר לֵהּ יוֹסֵף דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן:

רש"י◄ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם • סִימָן הֵם לְדַ"צ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה הַרְבֵּה (חולין צב).

(יג) בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ:

יג בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַדְכַּרְנָךְ פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וִיתִיבְנָךְ עַל שְׁמוּשָׁךְ וְתִתֵּן כַּסָּא דְפַרְעֹה בִּידֵהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָאָה דִּי הֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵהּ:

רש"י◄ יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ • לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן, כְּשֶׁיִּפְקֹד שְׁאָר עֲבָדָיו לְשָׂרֵת לְפָנָיו בַּסְּעֻדָּה, יִמְנֶה אוֹתְךָ עִמָּהֶם. כַּנֶּךָ • בָּסִיס שֶׁלְּךָ וּמוֹשָׁבְךָ.

(יד) כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:

יד אֶלָּהֵן תִּדְכְּרְנַנִי עִמָּךְ כַּד יֵיטַב לָךְ וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי טֵיבוּ וְתִדְכַּר עָלַי קֳדָם פַּרְעֹה וְתַפְּקְנַנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הָדֵין:

רש"י◄ כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ • אֲשֶׁר אִם זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ, מֵאַחַר שֶׁיִּיטַב לְךָ כְּפִתְרוֹנִי. וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד • אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה: הֲרֵי אַתָּה עוֹשֶׂה עִמִּי חֶסֶד.

(טו) כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:

טו אֲרֵי מִגְנַב גְּנֵבְנָא מֵאַרְעָא דְּעִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי שַׁוִּיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירֵי:

(טז) וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי:

טז וַחֲזָא רַב נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת פָּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי:

רש"י◄ סַלֵּי חֹרִי • סַלִּים שֶׁל נְצָרִים קְלוּפִין חוֹרִין חוֹרִין, וּבִמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ הַרְבֵּה, וְדֶרֶךְ מוֹכְרֵי פַּת כִּיסָנִין, שֶׁקּוֹרִין אובלי"ש, לְתִתָּם בְּאוֹתָם סַלִּים.

(יז) וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי:

יז וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכַל פַּרְעֹה עוֹבַד נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי:

(יח) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יח וַאֲתֵב יוֹסֵף וַאֲמַר דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן:

שפתי חכמים

(יב) **צ** לא שֶׁהֵם עַצְמָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, כַּמּוּבָן מִן הַקְּרָא: תורה יג

(יד) **ק** רוֹצֶה לְפָרֵשׁ שֶׁפַּרְעֹה יִשָּׂא אֶת רֹאשְׁךָ וְהָיִיתָ כָּל כָּךְ חָשׁוּב עַד אֲשֶׁר אִם זְכַרְתַּנִי תּוּכַל אַתָּה לְהוֹצִיאֵנִי, וְיִהְיֶה מִלַּת 'כִּי' בִּמְקוֹם 'כַּאֲשֶׁר', מִשּׁוּם דְּ'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת וְהָאֶחָד מֵהֶם 'אִם', וְהוּא 'אֲשֶׁר'. וְהוֹסִיף הָרַב מֵאַחַר שֶׁיִּיטַב לְךָ', מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר שֶׁיַּזְכִּירֵהוּ מִיַּד בְּעֵת שֶׁיֵּיטִיב לוֹ, רַק אַחַר כָּךְ בְּעֵת שֶׁעוֹמֵד וּמְשָׁרֵת לְפָנָיו: תורה טו

(יט) בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃

יט בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַעְדִּי פַרְעֹה יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל צְלִיבָא וְיֵכוּל עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃

(כ) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃

כ וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יוֹמָא בֵּית וַלְדָא דְּפַרְעֹה וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וְאִדְכַּר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ רַב נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ עַבְדּוֹהִי׃

רש"י◄ יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה • יוֹם לִדְתּוֹ, וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גִּינוּסְיָא. וּלְשׁוֹן הֻלֶּדֶת, לְפִי שֶׁאֵין הַוָּלָד נוֹלַד אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁהַחַיָּה מְיַלֶּדֶת אֶת הָאִשָּׁה, וְעַל כֵּן הֶחָיָה נִקְרֵאת מְיַלֶּדֶת, וְכֵן: (יחזקאל טז) "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הֻלֶּדֶת אוֹתָךְ", וְכֵן: (ויקרא יג) "אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֶת הַנֶּגַע", שֶׁכְּבוּסוֹ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ וְגוֹ' • מְנָאָם עִם שְׁאָר עֲבָדָיו, שֶׁהָיָה מוֹנֶה הַמְּשָׁרְתִים שֶׁיְּשָׁרְתוּ לוֹ בְּסְעֻדָּתוֹ, וְזָכַר אֶת אֵלּוּ בְּתוֹכָם, כְּמוֹ: "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְשׁוֹן מִנְיָן.

(כא) וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֶהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃

כא וַאֲתִיב יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁקְיוּתֵהּ וִיהַב יָת כַּסָּא עַל יְדָא דְּפַרְעֹה׃

(כב) וְאֶת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃

כב וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי צְלָב כְּמָא דִּי פָשַׁר לְהוֹן יוֹסֵף׃

(כג) וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ פפפ

כג וְלָא דְּכִיר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשֵׁיהּ׃ פ פ פ

רש"י◄ וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים • בּוֹ בַּיּוֹם. וַיִּשְׁכָּחֵהוּ • לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹשׁ, הֵזִקַּק לִהְיוֹת אָסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים מ) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים", וְלֹא בָּטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוּיִים רַהַב:

פפפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן. חסלת פרשת וישב

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסו - רסח

שפתי חכמים

(כ) ר פֵּירוּשׁ, יוֹם הַלֵּידָה בִּלְשׁוֹן יָוָן: תורה כא

(כג) ש (קיצור מזרחי), דְּאִם לֹא כֵּן, מַאי נָפְקָא מִינָּהּ דִּכְתִיב 'וְלֹא זָכַר', אִם בָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא עָשָׂה חֶסֶד, זֶה נִכְתַּב כְּבָר (לְקַמָּן מ"א א) 'וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם', אֶלָּא לוֹמַר שֶׁסִּיבָּה הָיְתָה מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ עַד אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בִּטְחוֹנוֹ בְּשַׂר הַמַּשְׁקִים. (נחלת יעקב), מְבוֹאָר הוּא בִּשְׁמוֹת רַבָּה (פרשה ז' א) אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף רָאוּי לִהְיוֹת בְּבֵית הָאֲסוּרִים אֶלָּא עֶשֶׂר שָׁנִים מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא דִּבָּה עַל עֲשָׂרָה אֶחָיו, וְעַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשַׂר הַמַּשְׁקִים וכו':

המשך מזמור קיט מעמוד ג

צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃
י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח
דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃
יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃ כא גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחָם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי
מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ

וְיִדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי
פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ:
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי:
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי:
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ:
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי:
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד:
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי:
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא

שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי:
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ:
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ:
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי:
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ:
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' ב

1 הגמרא מביאה ברייתא שמובא בה כדעת רבי יוחנן: **תַּנְיָא** כְּוָותֵיהּ
2 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, **אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁעָשׂוּ צְרָכֵיהֶן לְתוֹךְ הַסַּפָּל וְנִמְצָא דָּם עַל**
3 **הַדַּמִּים, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמֵּא.**
4 שנינו במשנה, שרבי שמעון מטמא אפילו באופן שאיש ואשה עשו
5 צרכיהם ונמצא דם, כיון שחזקת דמים מן האשה. הגמרא מביאה
6 ספק בדעת רבי שמעון: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת** ומי רגליה יצאו
7 בקילוח ונמצא דם בספל, **מַה לִּי אָמַר** [–מה יסבור בכך] **רַבִּי שִׁמְעוֹן,**
8 האם גם באופן כזה יטמא את האשה. וצדדי הספק הם, **כִּי אָמַר**
9 [–מה שמטמא] **רַבִּי שִׁמְעוֹן** באופן שאיש ואשה עשו צרכיהם
10 ונמצא דם, זהו דווקא **בְּעוֹמֶדֶת,** ובאופן כזה יש חזקה שהדם בא מן
11 המקור של האשה משום **דְּדָחִיק לָהּ עָלְמָא, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת,** שלא
12 היתה דחוקה בעשיית צרכיה, **לֹא** מטמא רבי שמעון, כי ודאי
13 משביל מי רגליה בא הדם וממכה שיש לה שם. **אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא,**
14 ואפילו באופן שעשתה צרכיה בישיבה, מטמא רבי שמעון.
15 הגמרא פושטת את הספק: **תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא, יוֹשֶׁבֶת תּוֹלָה** שהדם
16 בא ממכה שיש לה בשביל מי רגליה, **עוֹמֶדֶת אֵינָהּ תּוֹלָה** שהדם בא
17 ממכה שיש לה בשביל מי רגליה וטמאה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי**
18 **אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין עומדת ובין יושבת, **תּוֹלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן**
19 **אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין עומדת ובין יושבת, **אֵינָהּ תּוֹלָה,** הרי
20 שרבי שמעון מטמא באופן שהאשה לבדה עשתה צרכיה בישיבה.
21 הגמרא פשטה מברייתא שרבי שמעון מטמא אפילו באופן
22 שהאשה לבדה עשתה צרכיה בישיבה. כעת מוסיפה הגמרא
23 להסתפק האם רבי שמעון יטמא אפילו באופן שאיש ואשה עשו
24 צרכיהם בישיבה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אִישׁ וְאִשָּׁה יוֹשְׁבִין** שעשו צרכיהם
25 ונמצא דם, **מַה לִּי אָמַר** [–מה יסבור בכך] **רַבִּי שִׁמְעוֹן,** האם גם
26 באופן כזה יטמא את האשה. וצדדי הספק הם, **כִּי אָמַר** [–מה
27 שמטמא] **רַבִּי שִׁמְעוֹן,** זהו רק באחד משני אופנים, או באופן שהיא
28 **עוֹמֶדֶת** ואפילו היה עמה איש שעשה צרכיו, וזהו משום **דְּדָחִיק לָהּ**
29 **עָלְמָא** ומי רגליה נדחקים והדם בא מן המקור, וחשש זה חמור
30 אצלו לטמא אפילו כשיש שני ספקות [שמא מן האיש, ושמא אינו
31 מן המקור], **וְכן** מטמא באשה לבדה **שיוֹשֶׁבֶת,** וזהו משום **דְּחַד סָפֵק**
32 – שיש רק ספק אחד, שמא בא הדם משביל מי רגליה, **אֲבָל בִּסְפֵק**
33 **סְפֵקָא לֹא אָמַר** שהאשה טמאה, ולכן לא יטמא באופן שאיש
34 ואשה יושבים, כי יש בזה שני צדדים להקל, האחד שהיא יושבת,
35 והשני שהיה איש עמה, **אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא,** ויטמא אף באופן שיש
36 שני צדדים להקל.
37 הגמרא פושטת את הספק: **תָּא שְׁמַע,** כֵּיוָן **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן**
38 במשנתנו, שאין דרך האיש להוציא דם אלא **שֶׁחֲזָקַת דָּמִים מִן**
39 **הָאִשָּׁה,** מוכח מכך שאין ספק כלל אולי הדם בא מן האיש, **וממילא**
40 **לֹא שְׁנָא עוֹמֶדֶת וְלֹא שְׁנָא יוֹשֶׁבֶת** ואפילו באופן שהיו יושבים נחשב
41 לדעתו לספק אחד, ולכן האשה טמאה.

משנה

42
43 משנתנו ממשיכה לבאר את דין האשה שמצאה כתם, באיזה אופן
44 היא יכולה לתלות שהכתם אינו ממנה: האשה **שהֶשְׁאִילָה חֲלוּקָהּ**
45 **לְנָכְרִית** – גויה, **אוֹ** לְישראלית **נִדָּה** – שראתה דם נידות, ואחר כך
46 חזרה המשאילה ולבשה את אותו חלוק ומצאה עליו כתם, **הֲרֵי זוֹ**
47 – המשאילה, **תּוֹלָה בָהּ** ואומרת שכתם זה בא מהנכרית או מהנדה
48 שלבשו חלוק זה, כיון שאין הן מתקלקלות אם היא תאמר שהכתם
49 בא מהן, והיא טהורה.
50 **שָׁלֹשׁ נָשִׁים** טהורות, **שֶׁלָּבְשׁוּ** בזו אחר זו **חָלוּק אֶחָד, אוֹ שֶׁיָּשְׁבוּ** בזו
51 אחר זו **עַל סַפְסָל אֶחָד** של עץ שמקבל טומאה, **וְנִמְצָא עָלָיו** – על
52 החלוק או על הספסל **דָּם, כּוּלָּן טְמֵאוֹת** – כל אחת מהן טמאה
53 מספק אולי הכתם בא ממנה ואין אחת יכולה לתלות שהכתם בא
54 מחברתה, כי מה ראית לקלקל את זו יותר מזו.
55 **יָשְׁבוּ שלש נשים** טהורות, **עַל סַפְסָל שֶׁל אֶבֶן, אוֹ** שישבו **עַל**
56 **הָאִיצְטַבָּא** – מבנה מאבנים וטיט **שֶׁל** בית **מֶרְחָץ** שאינם מקבלים
57 טומאה, ונמצא עליהם דם, **רַבִּי נְחֶמְיָה מְטַהֵר** את כולן מטומאת
58 כתם, משום **שֶׁהָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה**
59 שנמצא עליו כתם, **אֵינוֹ מְקַבֵּל כְּתָמִים** – לא גזרו בו חכמים טומאת
60 כתמים.

גמרא

61
62 נתבאר במשנה שאם השאילה חלוקה לנכרית ואחר כן מצאה בו
63 כתם יכולה לתלות שהכתם בא מהנכרית, הגמרא מבררת באיזו
64 נכרית מדובר: **אָמַר רַב,** מה שנתבאר במשנה שיכולה לתלות
65 בנכרית, זהו דווקא **בְּנָכְרִית**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז כסלו מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום רביעי - כ' כסלו** פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח כסלו מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום חמישי - כ"א כסלו** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט כסלו פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום שישי - כ"ב כסלו** מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג כסלו פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 322, הנה לא טובה... עד עמ' 324, וד"ל:

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח־ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממהר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין הוא יכול בשום אופן להתמהמה יותר) מאשר להפריע לאחרים להאריך בתפלה. שכן, אריכות התפלה היא ענין של חיים, ונותנת אריכות ימים, וכשמפריעים לאחרים באריכות התפלה – הרי יורדים לחייהם.

רבנו הזקן גם מציין, שענין ההתבוננות בתפלה בכוונה לגלות את האהבה להקדוש ברוך הוא, האהבה המסותרת בכל אחד מישראל – הוא חיוב מן התורה. שכן, בכך מתבטאת מצות "ואהבת" – להתבונן כדי לעורר ולגלות את האהבה.

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרגז בטני אשר עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנ"ש שבמקדש מעט הזה של אנ"ש כמארז"ל שלשה דברים מאריכים ימיו של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו ביותר וא"א לו בשום אופן להמתין עד אחר עניית קדושה של חזרת הש"ץ הזה הלא טוב טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מלירד לחייהם של החפצים בחיים ואונס רחמנא פטריה. והש"ץ מוציאו ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל. והנה זאת חקרנוה כן הוא אף גם בדורות הראשונים

הִנֵּה, לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה, שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי, – אומר רבנו הזקן, **אֲשֶׁר עַם ה' מַעֲבִירִים**[1] **מִלִּפְנֵי הַתֵּבָה** – אינם מרשים לגשת עוד פעם ל"עמוד", את **הָאִישׁ הֶחָפֵץ בַּחַיִּים וַאֲרִיכוּת יָמִים שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵינוּ שֶׁבְּ"מִקְדָּשׁ מְעַט"** – של בית הכנסת[2], **הַזֶּה שֶׁל אנ"ש,** – אנשי־שלומנו, שעל־ידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועל־ידו גם כל השאר מתפללים באריכות – הוא מביא להם חיים ואריכות ימים, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[3]**: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַאֲרִיכִים יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְאֶחָד מֵהֶם** – הוא, **הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ.** – הרי שתפלה באריכות קשורה באריכות ימים. **וְאַף גַּם מִי שֶׁהַשָּׁעָה דְּחוּקָה לוֹ בְּיוֹתֵר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן לְהַמְתִּין עַד אַחַר עֲנִיַּת קְדֻשָּׁה שֶׁל חֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר הַזֶּה** – מפני ש'בעל־תפלה' זה מאריך בתפלה, **הֲלֹא טוֹב טוֹב לוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ, מִלֵּרֵד לְחַיֵּיהֶם שֶׁל הַחֲפֵצִים בַּחַיִּים,** – אלה שרוצים להתפלל באריכות, דבר המביא חיים, **וְאֹנֶס רַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ**[4]**,** – את האנוס פטר הקדוש־ברוך־הוא, כיון שהוא אנוס, הוא מוכרח ללכת – הרי הוא פטור מלשמוע "קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו – **וְהַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר מוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ** – לשמוע "קדושה" ו"ברכו". **אַף שֶׁלֹּא שָׁמַע, כְּאִלּוּ שָׁמַע שֶׁהוּא כְּעוֹנֶה מַמָּשׁ,** – הרי, שהאנוס כאן אינו כמו בשאר הדברים, שאם אמנם הם דברים ש"אונס רחמנא פטרי", אבל אינם "כמאן דעביד" (כאילו עשה) – "אונסא כמאן דלא עביד"[5] – אונס – כמי שלא עשה, ואילו כאן הרי זה כאילו **עשה** מצד זה ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו, **וְכִדְאִיתָא** – כפי שאנו מוצאים **בַּגְּמָרָא**[6] **גַּבֵּי עַם שֶׁבַּשָּׂדוֹת דַּאֲנִיסֵי, וְיוֹצְאִים יְדֵי חוֹבַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה עַצְמָהּ בַּחֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר** – לא מדובר על "קדושה" ו"ברכו", אלא אודות "שמונה עשרה" עצמה, **כְּאִלּוּ שָׁמְעוּ מַמָּשׁ, וְגַם קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ בִּכְלָל.** – ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו. הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע "קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח־ציבור ידי חובה, הרי שגם **אותו** יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל באריכות. **וְהִנֵּה, זֹאת חֲקַרְנוּהָ**[7]**, כֵּן הוּא אַף גַּם בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא,**

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) - תפלה יחוד שכינה וקוב"ה". **2.** ראה מגילה כט, א. **3.** ברכות לב, ב. **4.** נצבים כז, א. **5.** שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א. **6.** ר"ה לה, א. **7.** ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" - אדמו"ר הזקן, קה"ת תש"מ סימן ט"ו): לאו"נ הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיהו ולא אכיר מראהו אך לשמע אזן שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדריגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין ראי' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבינת הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפוץ

שֶׁהָיְתָה תּוֹרָתָם קֶבַע וְעִקַּר עֲבוֹדָתָם, – עיקר עבודתם היה לימוד תורה, וְלֹא תְּפִלָּתָם. – הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות ענין של חיים ואריכות ימים. וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עַתָּה הַפַּעַם – בזמננו אנו, בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, שֶׁאֵין – לימוד תּוֹרָתֵנוּ קֶבַע, מִצּוֹק הָעִתִּים, וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא הִיא – עבודת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'[8], – שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה – מִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁרָאוּי וְנָכוֹן לִתֵּן נַפְשֵׁנוּ מַמָּשׁ עָלֶיהָ. – על עבודת התפלה, וְהִיא – התפלה באריכות תוך התבוננות בגדלות ה', היא חוֹבָה שֶׁל תּוֹרָה מַמָּשׁ, לְמִבִינֵי מַדָּע – המבינים תּוֹעֶלֶת הַהִתְבּוֹנְנוּת וְעֹמֶק הַדַּעַת קְצָת, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִילֵיהּ, – כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר, שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא מתעורר ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות בִּסְדוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא[9] בִּפְסוּקֵי דְזִמְרָה וּשְׁתֵּי בְּרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע: "יוֹצֵר" וְ"אַהֲבָה" – "אהבת עולם", לְעוֹרֵר בָּהֶן – בברכות שלפני קריאת שמע, הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לָבֹא – שאהבה זו תבוא, לִבְחִינַת גִּלּוּי בְּהִתְגַּלּוּת הַלֵּב – שבמקום שעד אז היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע עַצְמָהּ, – אחרי ברכות קריאת שמע, שֶׁזֹּאת הִיא מִצְוַת הָאַהֲבָה שֶׁבַּפָּסוּק[10]: "וְאָהַבְתָּ גו' בְּכָל לְבָבְךָ גו'", הַנִּמְנֵית רִאשׁוֹנָה[11] בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל[12], שֶׁהִיא מְיִסּוֹדֵי הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ וּמָקוֹר לְכָל רְמַ"ח – 248, מִצְוֹת־עֲשֵׂה, – כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק ד' ש"המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי'", שכדי לקיים באמת רמ"ח מצוות־עשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'". **ציווי** זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות את האהבה. שכן, על אהבה עצמה הרי לא שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי אם יש לאדם מדה זו – הרי שיש לו, ואם אין לו אותה מדה – מה יעזור כאן הציווי (על פעולה של דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב), וכפי שאכן שואל הרב המגיד ממזריטש[13]: כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה, שהציווי אינו על האהבה, כי־אם על ההתבוננות, שיהיה "**שמע** ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין "ה' אלקינו ה' אחד" ואז "ואהבת" – תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא ל"ואהבת" – הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. כִּי עַל אַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדָתָם וּטְבָעָם לֹא שַׁיָּךְ צִוּוּי כְּלָל. – שנאמר ש"ואהבת" הכוונה לאהבה המסותרת בכל אחד מישראל. שכן, היא הרי **ישנה**, ולא זקוקים לה לציווי

קונטרס אחרון

של חכמי המשנה והגמרא שהיתה תורתם קבע ועיקר עבודתם ולא תפלתם. ומכש"כ עתה הפעם בעקבות משיחא שאין תורתינו קבע מצוק העתים. ועיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפלה כמ"ש הרח"ו ז"ל בע"ח ופע"ח. מכש"כ וק"ו שראוי ונכון ליתן נפשינו ממש עליה והיא חובה של תורה ממש למביני מדע תועלת ההתבוננות ועומק הדעת קצת כל חד לפום שיעורא דיליה בסדור שבחו של מקום ב"ה בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני ק"ש יוצר ואהבה לעורר בהן האהבה המסותרת בלב כל ישראל לבא לבחי' גילוי בהתגלות הלב בשעת ק"ש עצמה שזאת היא מצות האהבה שבפסוק ואהבת כו' בכל לבבך כו' הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שהיא מיסודי התורה ושרשה ומקור לכל רמ"ח מ"ע כי על אהבה המסותרת בלב כל ישראל בתולדתם וטבעם לא שייך ציווי כלל ודעת לנבון נקל כי

מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו הי' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר וד"ל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארז"ל אילו נאמר ארור אשר לא יעשה לא הי' תקומה לשונאי ישראל, עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאילו קיים כל התורה כולה וה' יהי' בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצרתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"נ דו"ש. שניאור זלמן באאמו"ר ברוך נ"י. **8.** פע"ח שער התפלה פ"ז. **9.** טואו"ח סנ"ב. **10.** ואתחנן ו, ה. **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בזח"א יא, ב: א' - יראה, ב' - אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה (שורש מל"ת) ובמילא) שורש כל המצות". **12.** הל' יסוה"ת רפ"ב. **13.** וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) סי"ב.

"ואהבת". אלא הציווי הוא **לגלות** את האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי־אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – **וְדַעַת לְנָכוֹן נָקֵל, כִּי כְּשֶׁהַאַהֲבָה הִיא מְסֻתֶּרֶת - הִיא עוֹדֶנָּה בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבַדָּהּ, וּכְשֶׁבָּאָה לְבְחִינַת גִּלּוּי לַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית - אֲזַי הִיא בְּהִתְגַּלּוּת הַלֵּב בֶּחָלָל שְׂמָאלִי**, – שהוא מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית. – הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, וְזֶהוּ עִנְיַן בֵּרוּר נִיצוֹצוֹת הַמְּזֻכָּר שָׁם בְּ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'[61] נִבְּרֵי תְּפִלָּה, – שבתפלה מבררים ניצוצות, שֶׁלְּבֵן – התפלה, הִיא עִקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת כו', – בירור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא – (=הפיכת הרע לטוב), אוֹ אִתְכַּפְיָא – (=כפיית הרע), שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית כַּנּוֹדַע, "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ כו'"[14], – וחיות האדם, וְהַדָּם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מֵאֲכָלִין וּמַשְׁקִין, – שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלין ומשקין ומברר את הניצוצות שבהם, וְגַם – האדם, מִתְפָּעֵל וְנִתְקָן מִמַּלְבּוּשִׁים – שהוא לובש אותם, וְדִירָה – שהוא דר בה, כו'. – הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של נפש האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי התגלות האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת אריכות התפלה בהתבוננות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהָיוּ נִשְׁמוֹת הָאֱלֹקִית גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ - הָיָה הַבֵּרוּר – של הניצוצות, נַעֲשָׂה כְּרֶגַע בִּקְרִיאַת שְׁמַע לְבַד וּבְרָכוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וּפְסוּקֵי דְזִמְרָה בִּקְצָרָה וְכו', – שמזה בלבד כבר נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, וְדַי לַמֵּבִין:

קונטרס אחרון

כשהאהבה היא מסותרת היא עודינה בנפש האלקית לבדה וכשבאה לבחי' גילוי לנפש החיונית אזי היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי מקום משכן נפש החיונית וזהו ענין בירור ניצוצות המוזכר שם בע"ח ופע"ח גבי תפלה שלכן היא עיקר העבודה בעקבות משיחא לברר ניצוצות כו' שהוא בחי' אתהפכא או אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך היה הבירור נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

יום שני י"ח כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 324, הוכח תוכיח... עד עמ' קסג, לעומת זה כו':

"הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ"[1] – אומרים על כך חכמינו ז"ל[2]: "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים". – למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם – יעשו זאת אפילו מאה פעמים. וּלְזֹאת, – אומר רבנו הזקן, לֹא אוּכַל לְהִתְאַפֵּק וּלְהַחֲרִישׁ מִלְּזַעֵק עוֹד – למרות שרבנו הזקן כבר עורר והוכיח על כך, בְּקוֹל עֲנוּת חֲלוּשָׁה[3]: – מצד עגמת הנפש שבענין, בְּמַטּוּתָא מִנַּיְכוּ, בְּרַחֲמִין נְפִישִׁין, – הריני מבקש מכם ברחמים רבים, חוּסוּ נָא עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִשָּׁמְרוּ וְהִזָּהֲרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב - זוֹ תְּפִלָּה[4] בְּכַוָּנָה, לְהַתְחִיל – התפלה, כֻּלָּם יַחַד כְּאֶחָד מִלָּה בְּמִלָּה, וְלֹא זֶה בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה, וְזֶה דּוֹמֵם וְזֶה מְשִׂיחַ שִׂיחָה בְּטֵלָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְעִקַּר הַסִּבָּה וּגְרָמָא בְּנִזְקִין – וגורם הנזק, מה שלא מתפללים כולם יחד כפי שצריך להיות, הוּא מֵהַיּוֹרְדִים לִפְנֵי הַתֵּבָה, – לפני ה"עמוד", שֶׁהוּא – הירידה לפני ה"תיבה", הֶפְקֵר לְכָל הָרוֹצֶה לִפְשֹׁט רַגְלָיו, הַחוֹטֵף אֶפְרָתִי[5], אוֹ מַחֲמַת שֶׁאֵין גַּם אֶחָד רוֹצֶה וְכו'. – לגשת לפני ה"עמוד", ובמילא ניגש מי שאינו מתאים לכך. וְאִי לְזֹאת, – ולכן, זֹאת הָעֲצָה הַיְעוּצָה, וְתַקָּנָה קְבוּעָה חֹק וְלֹא יַעֲבֹר

קונטרס אחרון

הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים. ולזאת לא אוכל להתאפק ולהחריש מלזעוק עוד בקול ענות חלושה במטותא מינייכו ברחמין נפישין חוסו נא על נפשותיכם. והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב זו תפלה בכוונה להתחיל כולם יחד כאחד מלה במלה ולא זה בכה וזה בכה וזה דומם וזה משיח שיחה בטילה ה' ישמרנו ועיקר הסיבה וגרמא בנזקין הוא מהיורדים לפני התיבה שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו

---

14. ראה יב, כג. **1.** קדושים יט, יז. **2.** ב"מ לא, א. **3.** ע"פ ל' הכתוב - תשא לב, יח. **4.** תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו' - ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ (הובא בב"י או"ח סנ"ג), 'החוטף' - ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' - אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו ברד"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'".

עוֹד חַס־וְשָׁלוֹם, דְּהַיְינוּ לִבְחֹר אֲנָשִׁים קְבוּעִים הָרְאוּיִם לָזֶה – להתפלל לפני ה"עמוד", עַל־פִּי הַגּוֹרָל, אוֹ בְּרִצּוּי רֹב הַמְּנָיָן, – שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה"עמוד". ומי הם הראויים לכך? דְּהַיְינוּ – אלה, שֶׁמִּתְפַּלְּלִים מִלָּה בְּמִלָּה בְּדֶרֶךְ הַמִּצּוּעַ בְּקוֹל רָם, וְלֹא מַאֲרִיכִים – בתפלה, יוֹתֵר מִדַּאי וְלֹא מְקַצְּרִים וְחוֹטְפִים חַס־וְשָׁלוֹם. – את התפלה. וַעֲלֵיהֶם מֻטָּל חוֹבָה לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹמוֹ אֲשֶׁר יִגִּיעַ לוֹ, וְלֶאֱסֹף אֵלָיו סָבִיב סָמוּךְ – לבעל התפלה, כָּל הַמִּתְפַּלְּלִים בְּקוֹל קְצָת עַל־כָּל־פָּנִים, וְלֹא – אלה שמתפללים בְּלַחַשׁ וְלֹא – אלה ש–חוֹטְפִים חַס־וְשָׁלוֹם, וְכַמְּבֹאָר בְּתַקָּנוֹת יְשָׁנוֹת בְּכַמָּה עֲרָוֹת, – שנקבע בהן כך. וְעַתָּה – אומר רבנו הזקן, בָּאתִי לְחַדְּשָׁן וּלְחַזְּקָן וּלְאַמְּצָן, כָּל יְמוֹטוּ עוֹד לְעוֹלָם חַס־וְשָׁלוֹם, (בכתב־יד: גֻּוַאלְד גֻּוַאלְד), – כך היה כתוב בכתב־יד רבנו הזקן, באידיש[6] "גוואלד גוואלד", עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ[7], – שלא להתפלל בכוונה כפי שצריך להיות, וְלֹא דַּי לָנוּ בְּכָל הַתּוֹכֵחוֹת וְהַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ ה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיַנְחֵמֵנוּ בְּכִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה, וְיִטְהַר לִבֵּנוּ לְעָבְדוֹ בֶּאֱמֶת, חִזְקוּ וְאַמְּצוּ לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים לַה'[8]. גַּם – לקבוע, לִגְמֹר כָּל הַשָּׁ"ם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּבְכָל עִיר וָעִיר לְחַלֵּק הַמַּסֶּכְתּוֹת עַל־פִּי הַגּוֹרָל אוֹ בְּרִצּוֹן, – איזו מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, וְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִנְיָנִים הַרְבֵּה - יִגְמְרוּ – לימוד כל הש"ס, בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן, וְאִם אֵיזֶה מִנְיָן קָטָן מֵהַכְּלָל – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, יְצָרְפוּ אֵלֵיהֶם אֲנָשִׁים מֵאֵיזֶה מִנְיָן גָּדוֹל, בְּכֵל יְשִׁנָּה, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר. – שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַלּוֹמְדִים הַנַּ"ל – שלומדים מסכת מהש"ס כפי שחולק, יִגְמֹר לְעַצְמוֹ – לומר בְּכָל שָׁבוּעַ הַ"תְּמַנְיָא אַפֵּי" שֶׁבְּתְהִלִּים – פרק קיט[9]. – בו כל אות היא התחלה של שמונה פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים מתחילים באות אל"ף וכך באות בי"ת עד תי"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת תהלים ללימוד הש"ס? – אומר על כך הרבי הקודם נשמתו־עדן בשיחה קדושה[10], שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות? – כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד הש"ס. וְלִהְיוֹת מַחֲמַת חֲלִישׁוּת הַדּוֹר אֵין כֹּחַ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְעַנּוֹת כָּרָאוּי לוֹ, – כנזכר ב"אגרת התשובה"[11] מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא – כדי להיות לרצון להקדוש־ברוך־הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, לְזֹאת עֵצָה הַיְעוּצָה כְּמַאֲמַר רַז"ל[12]: כָּל הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו - "כְּהִלְכָתוֹ" דַּיְקָא, – המלה "בהלכתו" היא כאן בדיוק, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו – מן ההכרח שתהיה ידיעת הלכות שבת. לָכֵן מֻטָּל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – חובה, לִהְיוֹת בָּקִי בְּ"הִלְכָתָא רַבְּתִּי לְשַׁבַּתָּא". – בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון הגמרא[13] בנוגע שצריך למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות בהלכות שבת שאינן מורות מה הוא איסור – אלא גם איך להישמר מאיסור. וְגַם יְזָהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְשׂוֹחַ שׂוּם שִׂיחָה בְּטֵלָה חַס־וְשָׁלוֹם. – בשבת. בִּהְיוֹת מוּדַעַת זֹאת – ידוע הדבר לְיוֹדְעֵי חֵן, – יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, כִּי בְּכָל הַמְּצוֹת יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, – הפנימיות והרוחניות של המצוה, וחיצונית והפעולה הגשמית

קונטרס אחרון

דהיינו לבחור אנשים קבועים הראוים לזה עפ"י הגורל או בריצוי רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המיצוע בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מוטל חובה לירד לפני התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבואר בתקנות ישנות בכמה עיירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמצן בל ימוטו עוד לעולם ח"ו (בכ"י גוואלד גוואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמצו לבבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קטן מהכיל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בבל ישונה חק ולא יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות מהשבת

---

6. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. **7.** ל' הכתוב - וארא ו, ז. **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - תהלים לא, כה". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולהעיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיטל זה ביום השבת לאחרי תפלת מנחה (וכן הי' נוהג אאמו"ר ז"ל)". **10.** ספר השיחות תש"ד ע' 48. **11.** פרק ג'. **12.** שבת קיח, ב. **13.** שבת יב, א.

של המצוה, **וְחִיצוֹנִיּוּת** – של המצוה, **מֵהַשַּׁבָּת הִיא שְׁבִיתָה מֵעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁשֶּׁבֶת ה' מֵעֲשׂוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים, וּפְנִימִיּוּת** – מצות **הַשַּׁבָּת הִיא הַכַּוָּנָה בִּתְפִלַּת הַשַּׁבָּת וּבְתַלְמוּד תּוֹרָה** – להתפלל וללמוד בכוונה, **לְדָבְקָה בַּה' אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14]: "שַׁבָּת לַה'** – **אֱלֹקֶיךָ",** – שענין השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שנח ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלובש במלאכה – למקורו בנפש, כך הוא ענין השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה ל"ה' אלקיך", ה' אחד. **וְזוֹ** – פנימיות השבת, **הִיא בְּחִינַת "זָכוֹר",** – שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת לקדשו"[15], הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור", **וּבְחִינַת "שָׁמוֹר" בְּפְנִימִיּוּת הִיא הַשְּׁבִיתָה מִדִּבּוּרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ שֶׁשֶּׁבֶת ה' מִיּוּ"ד מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים,** – "שמור" בחיצוניות היא השמירה ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות היא השמירה והמנוחה מדיבורים בענינים גשמיים, **כִּי זֶה לְעֻמַּת זֶה כו'[16]:** – הדיבורים בענינים גשמיים – הם ה"לעומת זה" של שביתת והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

קונטרס אחרון

הוא שביתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו':

---

14. יתרו כ, י. **15.** ואתחנן ה, יב. **16.** ע"פ קהלת ז, יד.

גוּט יוֹם טוֹב.

לְשָׁנָה טוֹבָה בְּלִמּוּד הַחֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחֲסִידוּת

תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתְמוּ.

מִמִּכְתַּב אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי (הָרַשַׁ"בַּ)

... י"ט כִּסְלֵו ... הַחַג אֲשֶׁר פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ וְאוֹר וְחַיּוּת נַפְשֵׁנוּ נִתַּן לָנוּ, הַיּוֹם הַזֶּה הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְדַאַ"ח (דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת) אֲשֶׁר הִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים זצוקללה"ה נ"ע זִי"עַ, וְהִיא הִיא תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל.

זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, שְׁלֵמוּת הַכַּוָּנָה הָאֲמִתִּית בִּבְרִיאַת הָאָדָם עֲלֵי אֶרֶץ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר פְּנִימִיּוּת תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, אֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בַּיּוֹם הַזֶּה בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה כְּלָלִית עַל כְּלָלוּת הַשָּׁנָה, וְעָלֵינוּ לְהָעִיר לְבָבֵנוּ בַּיּוֹם הַזֶּה בִּבְחִינַת חֵפֶץ וְרָצוֹן פְּנִימִי וְעַצְמִי בַּאֲמִתַּת נְקוּדַת לְבָבֵנוּ, שֶׁיָּאִיר נַפְשֵׁנוּ בְּאוֹר פְּנִימִיּוּת תּוֹרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה', לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֹמֶק וּפְנִימִיּוּת תּוֹרַת ה' וּמִצְוֹת ה' מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיָּאִיר בִּפְנִימִיּוּת נַפְשֵׁנוּ, אֲשֶׁר כָּל עַצְמוּתֵינוּ (רוֹצֶה לוֹמַר כָּל מְצִיאוּתֵנוּ, הָעֶצֶם וְהַהִתְפַּשְׁטוּת כו') יִהְיוּ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְבַד, לְגָרֵשׁ מֵאִתָּנוּ כָּל מִדָּה רָעָה וּמְגֻנָּה מֵהַמִּדּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת, כִּי אִם כָּל עֲשִׂיּוֹתֵנוּ וְעִנְיָנֵינוּ (הֵן בַּעֲבוֹדָה הַיְנוּ תְּפִלָּה וְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהֵן בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַמְּכֻרָחִים לְקִיּוּם הַגּוּף) יִהְיוּ בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית לְשֵׁם שָׁמַיִם אֲשֶׁר חֵפֶץ ה' כו', וְה' יִתְבָּרֵךְ אָב הָרַחֲמִים יְרַחֵם עָלֵינוּ וְיַנְחֵנוּ בַּדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה יָשָׁר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ. . .

יום שלישי י"ט כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' א, ספר לקוטי אמרים הנקרא בשם... עד עמ' ג, ז"ל נבג"מ.

סֵפֶר לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק רִאשׁוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים

בדף–השער של ספר ה"תניא", כותב רבנו הזקן, שהספר: **מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, מְיֻסָּד עַל פָּסוּק[1] "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ";** – הלב, הפה והעשיה הם שלשת הכוחות: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיך" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במובן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי־אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה, לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו: כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, וביודעו שהדרך היחידה להתיחד עם הקב"ה, היא על־ידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתייגע אז לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה בגלל רגש היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה"תניא", שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. **לְבָאֵר הֵיטֵב, אֵיךְ הוּא קָרוֹב מְאֹד,** – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאווה לאלקות, נדרש להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם־הזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר הגמרא[2]: "וכי יראה מילתא זוטרתא היא", האם יראה היא דבר קטן? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, **בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ.** – בשני אופנים מוסבר בספר, כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – על־ידי התבוננות, העמקת מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה להשי"ת ולירא מפניו; "בדרך קצרה" – על־ידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר יש רק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה"תניא". אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מוהריי"צ) נ"ע באחד ממכתביו[1] קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה, הוסיף והחסיר[2], ודייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מילה מסויימת עם וא"ו או בלי וא"ו); עד שזיקק את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. ברם, עקב "העתקות רבות" ו"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, "רבו כמו רבו הטעויות־סופר במאד מאד" (וכפי שמובא במקום אחר, היו גם כאלה ש"תואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שגיאות בענינים שונים, כדי שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו'[3]). שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים אל הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, לבקש את הסכמתם להדפסת ספר ה"תניא".

כפי שכתוב במכתב האמור[4] היו השלוחים, החסידים המפורסמים של רבנו הזקן – רבי משה ווילנקר, רבי פנחס משקלוב ורבי יצחק משה מיאס. אותם שלח רבנו הזקן להתייעץ עם הצדיקים האמורים אודות הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.

שני הצדיקים ביטאו את התפעלותם מספר ה"תניא".

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל שלישי

שער ראשון

ספר לקוטי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י.

---

1. דברים ל, יד. **2.** ברכות לג, ב. **1.** נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. **2.** וראה (ועיין) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ.י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **3.** ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **4.** בספר הקיצורים עמוד קכ"ה.

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר **משולם זוסיל מאניפאלי:**

הנה בגלותי את הכתביס של הרב האי גאון איש אלקים קדוש וטהור אספקלריא המאירה וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו ונתן בלבו הטהור לעשות את כל אלה להגלות עם ה' דרכיו הק'. ולמנו היה שלא להעלות את הכתביס ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו בכך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם בקרב כל ישראל בהעתקות רבות מידי סופרים משונים ומחמת ריבוי העתקות שונות רבו הט"ס במאד. והוכרח להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. והעיר ה' את רוח השותפים ה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר **שלום שבנא** במוהר"ר **נח** וה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר **מרדכי** במהור"ר **שמואל הלוי** להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס בסלאוויטא ולפעלא טבא אמרתי ייאר חילא אך עלו בלבם מגור מסביב מן הדפוסים אשר רבו שדרכן להזיק ולקלקל המאוסרים אי לזאת גמרנו בלבינו ליתן הסכמה לבל יביס אים את ידו ואת רגלו לגרום להמדפיסים הנזכרים לעיל שום היזק חס ושלום בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הנ"ל בלתי ידיעת המדפיסים הנ"ל עד משך חמש שנים לרופים מיום למטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר **יהודא ליב הכהן:**

חכמת אדם תאיר פני הארץ בראותי ידי קדש **המחבר הרב הגאון** איש אלקים קדוש וטהור חסיד ועניו אשר מכבר נגלה מסתריו יושב בשבת תחכמוני אלא **אדונינו מורינו ורבינו גאון עולם** ולא מים **מבאר מים חיים** וכעת ישמח **ישראל** בהגלות דברי קדשו המחובר להביא לבית הדפוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כאשר כל אחד יחזה בפנימיות דבריו והמפורסם אין לריך לאיה רק מחשש קלקול הדבר שלא יגרום היזק למדפיסים באתי ליתן תוקף ואזהרה לבל יביס אים את ידו וגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום למטה ושומע לדברי אלה יבוא עליו ברכת טוב הכ"ד המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

1 רבי יהודא ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות
2 הרוחניות של עקבות משיחא".
3 רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".
4 שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת כי־תבוא, בגלל[5] שני
5 טעמים:
6 א) שכן, על ידי לימוד בעיון
7 בספר ה"תניא" מקיימים "כי
8 תבוא אל הארץ" ברוחניות,
9 שזהו ההתגלות של הרצון
10 העצמי של הנשמה (ארץ
11 מלשון רצון, כמאמר רז"ל[6]
12 "למה נקרא שמה ארץ –
13 שרצתה לעשות רצון קונה").
14 המלה "רצתה" מתפרשת גם
15 כן בלשון "רצון". ב) על ידי
16 הדרכים בעבודת ה' המובאות
17 בספר ה"תניא", מהפכים את
18 הקללה (התוכחה של "משנה
19 תורה" בפרשת כי־תבוא)
20 לברכה.
21 בהזכירם בהסכמותיהם את
22 השנה בה הן נכתבו, ביטאו
23 באמצעות ציון השנה את
24 דעתם הקדושה על ספר
25 ה"תניא".
26 הרב הצדיק רבי יהודא ליב
27 הכהן כתב: שנת "תקנ"ו",
28 שהיא ראשי תיבות: "תניא
29 קטורת נשמה ורוח" (המרמז
30 שה"תניא" הוא כאמור קטורת
31 לכל המגיפות הרוחניות של
32 עקבתא דמשיחא); והרב
33 הצדיק רבי זושא ציין את השנה במלה "פדותינו", הפדות שלנו –
34 להדגיש, כאמור, שבספר זה ילכו בני ישראל לקראת משיח צדקנו.

35 **הַסְכָּמַת הָרַב הֶחָסִיד הַמְפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹהִי, קָדוֹשׁ יֵאָמֵר**
36 **לוֹ, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי מְשֻׁלָּם זוּסִיל מֵאַנִיפָּאלִי:**
37 **הִנֵּה בִּרְאוֹתִי אֶת הַכְּתָבִים שֶׁל הָרַב הַאי גָּאוֹן** – כפי הידוע,
38 קראו במזריטש לרבנו הזקן "הרב", מפני שבו בחר הרב המגיד
39 ממזריטש לכתוב את ה"שולחן ערוך" שלו, ותלמידי הרב
40 המגיד, החבריא קדישא, הכתירוהו בשם "רב", כי "הלכתא
41 כרב", **אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ וְטָהוֹר אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה,** –
42 המאיר כל דבר באור גלוי בבהירותו המלאה[7]. **וְטוֹב אֲשֶׁר**
43 **עָשָׂה** – רבנו הזקן בכוחותיו האלקיים. **וַאֲשֶׁר הִפְלִיא ה' חַסְדּוֹ**
44 **וְנָתַן בְּלִבּוֹ הַטָּהוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֵלֶּה** – להעלות על הכתב
45 הענינים של ספר ה"תניא", **לְהַרְאוֹת עַם ה' דְּרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים.**
46 **וּרְצוֹנוֹ** – של רבנו הזקן, **הָיָה שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַכְּתָבִים**
47 **הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס מַחֲמַת שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ. רַק מַחֲמַת**
48 **הִתְפַּשְּׁטוּת הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַעְתָּקוֹת**
49 **רַבּוֹת מִידֵי סוֹפְרִים**
50 **מְשֻׁנִּים,** – הוא משתמש
51 במלה "משונים" ולא
52 "שונים", ואפשר שברצונו
53 לציין בכך על אלה שזייפו
54 במכוון ענינים מסויימים
55 ב"תניא", **וּמַחֲמַת רִבּוּי**
56 **הַעְתָּקוֹת שׁוֹנוֹת, רַבּוּ**
57 **הַטָּעֻיּוֹת־סוֹפֵר בְּמְאֹד,**
58 **וְהֻכְרַח לְהָבִיא**
59 **הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית**
60 **הַדְּפוּס.** – ספר ה"תניא"
61 התפשט אז ב"קונטרסים";
62 ולהעיר, שגם אחרי
63 שנדפס, לא היה עליו
64 השם, ובודאי שכך צוה
65 רבנו הזקן ובאופן זה נתן
66 רשות להדפיס את
67 ה"תניא". **וְהֵעִיר ה' אֶת**
68 **רוּחַ הַשֻּׁתָּפִים, הַרֵי הוּא**
69 **הָרַבְּנִי הַמְּפֻלָּג הַוָּתִיק**
70 **מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי**
71 **שָׁלוֹם שֶׁבְנָא בֶּן מוֹרֵנוּ**
72 **וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי נֹחַ,**
73 **וַהֲרֵי הוּא הָרַבְּנִי הַמְּפֻלָּג**
74 **הַוָּתִיק מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב**
75 **רַבִּי מָרְדְּכַי בֶּן מוֹרֵנוּ**
76 **וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל**
77 **הַלֵּוִי**[8]**, לְהָבִיא הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס בְּסְלָאוִוִיטָא.**
78 **וּלְפָעֳלָא טָבָא אָמַרְתִּי יִישַׁר חֵילָא.** – ולפעולה טובה זו אני
79 אומר יישר כוח. **אַךְ עָלוּ בְּלִבָּם** – של המדפיסים, **מָגוֹר מִסָּבִיב**
80 **מִן הַדְּפוּסִים אֲשֶׁר רַבּוּ, שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק** – לזולת, **וּלְקַלְקֵל**
81 **הַמְּאֻשָּׁרִים.** – את הישרים והמורשים. **אִי לְזֹאת,** – לכן, **גָּמַרְנוּ**
82 **בְּלִבֵּנוּ לִתֵּן הַסְכָּמָה, לְבַל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ**[9] –
83 ויש לומר שכוונת מלים אלו, שהוא עצמו לא ידפיסו מחדש וגם
84 לא ימסור את הספר לאחרים להדפסה, שלא **לִגְרֹם**
85 **לְהַמַּדְפִּיסִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שׁוּם הֶזֵּק חַס־וְשָׁלוֹם בְּהַשָּׂגַת**
86 **גְּבוּל בְּשׁוּם אֹפֶן. וְאָסוּר לְשׁוּם אָדָם לִדְפוֹס** – להדפיס,
87 **הַסֵּפֶר הַנַּ"ל** – ספר ה"תניא", **בִּלְתִּי יְדִיעַת הַמַּדְפִּיסִים הַנַּ"ל,**
88 **עַד מֶשֶׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים רְצוּפִים מִיּוֹם דִּלְמַטָּה.** – בו נכתבה

---

5. ספר הקיצורים, שם. **6.** ב"ר ה, ז. **7.** וכידוע החידוש דאספקלריא המאירה - ראה יבמות מט, ב חידוש משה רבינו ("כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה נסתכל באספקלריא המאירה"). וכמבואר מעלת משה רבינו בזה ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ובמו"נ ח"ב פרק ל"ה. ובפי' המשניות בהקדמתו לפ' חלק, יסוד ז. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **8.** הראשון היה חתנו של רבנו הזקן, אביו של הרבי ה"צמח צדק"; והשני, ר' מרדכי הורביץ. המדפיס משקלוב. **9.** כלשון הכתוב בראשית מא, מד.

הסכמה זו. **וְשׁוֹמֵעַ לִדְבָרֵי אֵלֶּה - יָבֹא עָלָיו בִּרְכַּת טוֹב. הֲלֹא כֹּה דִּבְרֵי הַהוֹרֵשׁ זֹאת לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ "כִּי טוֹב"**, – ביום שלישי למעשה בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב", **פָּרָשַׁת תָּבֹא, שְׁנַת פְּדוּתֵנוּ לְפֶרֶט קָטָן.** – תקנ"ו בגימטריא פדותינ"ו, לפרט קטן, בלי לחשב את שנות האלפים מאז בריאת העולם, כי־אם מספר השנים של מאות, עשרות וכו' לאלף הנוכחי.

הַקָּטָן מְשֻׁלָּם זוֹסִיל מֵאַנִיפָּאלִי.

הַסְּכָמַת הָרַב הֶחָסִיד הַמְפֹרָסָם, אִישׁ אֱלֹהִי, קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי יְהוּדָא לֵיב הַכֹּהֵן:

חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו, הָאָרֶץ, בְּרֹאתִי יָדַי[10] **קֹדֶשׁ** – כתבי, **הַמְחֻבָּר הָרַב הַגָּאוֹן אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ וְטָהוֹר חָסִיד וְעָנָו, אֲשֶׁר מִכְּבָר נִגְלָה מִסְתָּרָיו,** – שלמרות השתדלותו להישאר נסתר, שלא ידעו מצדקותו ומגדולתו, כבר מזמן נתגלו צדקותו וגדלותו, **יוֹשֵׁב בְּשֶׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי**[11] **אֵצֶל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ גְּאוֹן עוֹלָם,** – וי"ל כפשוטו בנגלה – והכוונה על הרב המגיד ממזריטש, **וְדָלָה מַיִם** – למד תורה, **מִבְּאֵר מַיִם חַיִּים,** – יש המפרשים שבמלה "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, **וְכָעֵת יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל** – הכוונה על הבעל־שם־טוב, ששמו הקדוש היה ישראל, **בְּהִגָּלוֹת דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ** – התגלות דברי הבעל־שם־טוב היא ב"תניא", בו מתגלים דברי הבעל־שם־טוב בשכל והשגה של חב"ד, **הַמְּחֻבָּר לְהָבִיא לְבֵית הַדְּפוּס** – כדי **לְלַמֵּד לְעַם ה'** – לבני ישראל, **דַּרְכֵי קֹדֶשׁ, כַּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד יֶחֱזֶה** – יראה, **בִּפְנִימִיּוּת דְּבָרָיו, וְהַמְּפָרְסָם אֵין צָרִיךְ רְאָיָה.** – ובגלל כך לא היה ספר זה זקוק להסכמה, **רַק מֵחֲשַׁשׁ קִלְקוּל הַדָּבָר** – של הדפסת הספר, **שֶׁלֹּא יִגְרוֹם הֶזֵּק לַמַּדְפִּיסִים, בָּאתִי לִתֵּן תֹּקֶף וְאַזְהָרָה לְכָל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְרַגְלוֹ לְדָפוֹס** – להדפיס את הספר, **עַד מֶשֶׁךְ חָמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם דִּלְמַטָּה. וְשׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵי אֵלֶּה - יָבֹא עָלָיו בִּרְכַּת טוֹב. הֲלֹא כֹּה דִּבְרֵי הַמְּדַבֵּר זֹאת לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' פָּרָשָׁה תָּבֹא תקנ"ו לְפֶרֶט קָטָן.**

יְהוּדָא לֵיב הַכֹּהֵן[12]. שמעתי מהחסיד המפורסם, רבי יצחק מתמיד, זברונו לברכה: כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודא לייב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעיינו בהם. בשעה שעיין ב"תניא", באמצע הלילה, נכנס רבי יהודה לייב הכהן בהתפעלות עצומה ובתהלהבות רבה, ומבלי יכולת לעצור בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בהתלהבותו המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה...".

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר **יהודא ליב הכהן:**

חכמת אדם תאיר פני הארץ בראותי ידי קדש **המחבר הרב הגאון** איש אלקים קדוש וטהור חסיד ועניו אשר מכבר נגלה מסתריו יושב בשבת תחכמוני אצל **אדונינו מורינו ורבינו גאון עולם** ולה מיס **מבאר מים חיים** וכעת ישמח **ישראל** בהגלות דברי קדשו המחובר להביא לבית הדפוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כאשר כל אחד יחזה בפנימיות דבריו והמפורסם אין צריך רמיה רק מחשש קלקול הדבר שלא יגרום היזק למדפיסים באתי ליתן תוקף ואזהרה לבל יריס איש את ידו ורגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבוא עליו ברכת טוב הכ"ל המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר **משולם זוסיל מאניפאלי:**

הנה בדלותי את הכתבים שם הרב האי גאון איש אלקים קדוש וטהור אספקלריא המאירה וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו ונתן בלבו הטהור לעשות את כל אלה להגלות עם ה' דרכיו הק'. ולמנו היה שלא להעלות את הכתבים ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו בכך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם בקרב כל ישראל בהעתקות רבות מידי סופרים משונים ומחמת ריבוי העתקות שונות רבו הט"ס במאד. והוכרח להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. והעיר ה' את רוח השותפים ה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר שלום שבנא במוהר"ר נח וה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר מרדכי במהור"ר שמואל הלוי להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס בסלוויטא ולפעלא טבא אמרתי ייאר חילא אך עלו בלבם מגור מסביב מן הדפוסים אשר רבו שדרכו להזיק ולקלקל המשוקרים אי לזאת גמרנו בלבינו ליתן הסכמה לבל יריס איש את ידו ואת רגלו לגרום להמדפיסים הנזכרים לעיל שום היזק חס ושלום בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הנ"ל בלתי יהיעת המדפיסים הנ"ל עד משך חמש שנים לדופיס מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ל הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנכפל בו כי טוב פרשת תבא שנת פדותינו לפ"ק.

הקטן **משולם זוסיל מאניפאלי.**

---

10. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" - כבהסכמה הקודמת - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **11.** לשון הכתוב שמואל ב כג, ח. **12.** בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר - הוא ספר הנ"ל. ראה בית רבי, תולדות הרב פרק נד.

הסכמת

הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע.

היות שהוסכם אצלינו ליתן רשות והרמנא להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבנ"י כתוב דברי יושר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו כגחלי אש בוערות ילהיבו הלבבות לקרבן לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון ומחמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיברו הס' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ח ופע"ח שנראים כסותרים זא"ז וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון לחברם עם ספר לקוטי אמרים ואגה"ת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. אי לזאת באנו להטיל גודא רבה וגזרת נח"ש דרבנן דלית לה אסוותא שלא ירים איש את ידו להדפיס כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתקות המפוזרים אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין ימצא הטעות דמוכח מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום **דוב בער** בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

ונאום **חיים אברהם** בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא ורבנא **שניאור זלמן** זצ"ל נבג"מ.

ונאום **משה** בא"א מו"ר הגאון החסיד **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

---

1 הַסְכָּמַת הָרַבָּנִים שֶׁיִּחְיוּ בְּנֵי הַגָּאוֹן הַמְחַבֵּר זַ"ל נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן.
2 הֱיוֹת שֶׁהֻסְכַּם אֶצְלֵנוּ לִתֵּן רְשׁוּת וְהַרְמָנָא – וכוח הרשאה,
3 לְהַעֲלוֹת עַל מַכְבֵּשׁ הַדְּפוּס לְזִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּתוּב דִּבְרֵי
4 יֹשֶׁר וֶאֱמֶת – דברי היושר והאמת הכתובים, דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים
5 – כך נקראת תורת
6 החסידות, שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ 1
7 אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זַ"ל 2
8 כְּתוּבִים בִּכְתַב יָדוֹ 3
9 הַקְּדוֹשָׁה בְּעַצְמוֹ וּלְשׁוֹנוֹ 4
10 הַקָּדוֹשׁ, שֶׁכָּל דְּבָרָיו 5
11 כְּגַחֲלֵי אֵשׁ בּוֹעֲרוֹת – 6
12 אשר יַלְהִיבוּ הַלְּבָבוֹת 7
13 לְקָרְבָן לַאֲבִיהֶן 8
14 שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבְשֵׁם אַגֶּרֶת 9
15 הַקֹּדֶשׁ נִקְרְאוּ, שֶׁרֻבָּם 10
16 הָיוּ אַגֶּרֶת שָׁלוּחַ מֵאֵת 11
17 כְּבוֹד קָדְשׁוֹ לְהוֹרוֹת 12
18 לְעַם ה' הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ – 13
19 הכוונה מן הסתם לעניני 14
20 העבודה הפנימית, כמו 15
21 התעוררות אהבת ה' 16
22 ויראת ה' בעבודת 17
23 התפלה, ההתעוררות 18
24 ללימוד התורה, וְהַמַּעֲשֶׂה 19
25 אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, – 20
26 ההתעוררות בענינים של 21
27 צדקה וכדומה. וּמַחֲמַת 22
28 שֶׁבְּכָמָה מְקוֹמוֹת[13] – 23
29 ב"אגרת הקדש", הִצִּיב לוֹ 24
30 צִיּוּנִים בְּסֵפֶר 'לִקּוּטֵי 25
31 אֲמָרִים' שֶׁלּוֹ, וְדִבְרֵי 26
32 תּוֹרָה עֲנִיִּים בְּמָקוֹם אֶחָד 27
33 וַעֲשִׁירִים בְּמָקוֹם אַחֵר[14], – שלכן אפשרי הדבר שענינים 28
34 ב"אגרת הקדש" יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם
35 מוסברים בספר "לקוטי אמרים"; ולאידך, ענינים בספר "לקוטי
36 אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים
37 בספר "אגרת הקדש"; וּמַה גַּם בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בּוֹ –
38 ב"אגרת הקדש" המוסיף חידוש וברור בספר "לקוטי אמרים" –
39 'קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן' עַל אֵיזֶה פְּרָקִים – מספר "לקוטי אמרים",
40 אֲשֶׁר כְּתַב – רבנו הזקן, בְּעֵת חִבְּרוֹ הַסֵּפֶר 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' -
41 פִּלְפּוּל וְעִיּוּן עָמֹק עַל מַאֲמְרֵי זֹהַר וְ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'
42 שֶׁנִּרְאִים כְּסוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, וּבְרוּחַ מְבִינָתוֹ מְיַשְּׁבָם – רבנו
43 הזקן, כָּל דִּבּוּר עַל אוֹפְנָיו שֶׁכָּתַב בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים, – הרי שזה
44 נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – רָאוּ רָאִינוּ שֶׁרָאוּי וְנָכוֹן
45 לְחַבְּרָם – להדפיסם יחד עם סֵפֶר 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' וְ'אִגֶּרֶת
46 הַתְּשׁוּבָה' שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זַ"ל.
47 אִי לְזֹאת, – לכן, בָּאנוּ
48 לְהָטִיל גּוּדָא רַבָּה –
49 איסור גדול, וּגְזֵרַת נִידוּי־
50 חֵרֶם־שַׁמְּתָא דְּרַבָּנָן -
51 דְּלֵית לָהּ אָסְוָתָא, –
52 שאין לה רפואה (שאי
53 אפשר להתירה), שֶׁלֹּא
54 יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ
55 לְהַדְפִּיס – את הספר,
56 כְּתַבְנִיתָם – "לקוטי
57 אמרים" ו"אגרת הקודש"
58 יחד, אוֹ זֶה בְּלֹא זֶה מֶשֶׁךְ
59 חֲמִשָּׁה שָׁנִים מִיּוֹם
60 דִּלְמַטָּה[15]. בְּרַם כְּגוֹן דָּא
61 צָרִיךְ לְאוֹדוֹעֵי, – רק זאת
62 עלינו להודיע,
63 שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים סָפוּ
64 תַּמּוּ כִּתְבֵי יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה
65 בְּעַצְמוֹ אֲשֶׁר הָיוּ
66 בְּדִקְדּוּק גָּדוֹל לֹא חָסֵר
67 וְלֹא יָתֵר אוֹת אַחַת, וְלֹא
68 נִשְׁאָר כִּי־אִם זֶה הַמְּעַט
69 מֵהַרְבֵּה אֲשֶׁר נִלְקְטוּ
70 אֶחָד לְאֶחָד מֵהַעְתָּקוֹת
71 הַמְּפֻזָּרִים אֵצֶל
72 הַתַּלְמִידִים, וְאִם הִמָּצֵא
73 תִּמְצֵא אֵיזֶה טָעוּת,
74 שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין, יִמָּצֵא
75 הַטָּעוּת דְּמוּכָח מִטָּעוּת סוֹפֵר, – מהכתב ממנו הדפיסו את
76 הספר, וְהַכַּוָּנָה – של הענין, תִּהְיֶה בְּרוּרָה:
77 נְאוּם הֹב בֶּעֶר בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הֶחָסִיד
78 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מָרָנָא וְרַבָּנָא[16] שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן זַ"ל, נִשְׁמָתוֹ
79 בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים. (הרבי האמצעי).
80 וּנְאוּם חַיִּים אַבְרָהָם בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן
81 הֶחָסִיד מָרָנָא וְרַבָּנָא שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן זַצ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי
82 מְרוֹמִים.
83 וּנְאוּם מֹשֶׁה בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הֶחָסִיד
84 שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן זַ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים.

---

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה?), כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. **14.** ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב.
15. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ד) בא בסיום ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דתר"ס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה הי' החותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - הי' אז רב ופוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - הי' אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאינו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" - ב"זצ"ל" שבחתימה הב'

יום רביעי כ' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 6, הקדמת המלקט... עד עמ' ד, בעלה וגו':

הקדמת המלקט

והיא אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומינו יצ"ו:

אליכם אישים אקרא שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' וישמע אליכם אלקים למגדול ועד קטן כל אנ"ש דמדינתינו וסמוכות שלה איש על מקומו יבוא לשלום וחיים עד העולם נס"ו אכי"ר:

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנ"ש לאמר כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראייה וקריאה בספרים שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגת ותפיסת שכלו באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבולבלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז בספרים אף כי מתוק האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חבירו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי

1 הַקְדָּמַת הַמַּלְקֵט
2 רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי
3 אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת
4 הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת **המלקט**". **וְהִיא אִגֶּרֶת**
5 **הַשְּׁלוּחָה לִכְלָלוּת אַנְשֵׁי**
6 **שְׁלוֹמֵנוּ,** – אל כל
7 החסידים, **יִשְׁמְרֵם צוּרָם**
8 **וִיחַיֵּם**[1]**:**
9 **אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא,**
10 **שִׁמְעוּ אֵלַי רוֹדְפֵי צֶדֶק**
11 **מְבַקְּשֵׁי ה',** **וְיִשְׁמַע**
12 **אֲלֵיכֶם אֱלֹקִים לְמִגְּדוֹל**
13 **וְעַד קָטָן,** – מגדולי בעלי
14 המדריגה בעבודת ה', עד
15 לאלה שהם נחותים
16 במדריגה, **כָּל אַנְשֵׁי**
17 **שְׁלוֹמֵנוּ דִּמְדִינָתֵנוּ**
18 **וּסְמוּכוֹת שֶׁלָּהּ, אִישׁ עַל**
19 **מְקוֹמוֹ יָבוֹא לְשָׁלוֹם**
20 **וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם נֶצַח**
21 **סֶלָה וָעֶד, אָמֵן כֵּן יְהִי**
22 **רָצוֹן:**
23 **הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת, כִּי**
24 **מָרְגְּלָא בְּפוּמֵי דְּאִינְשֵׁי**
25 **בְּכָל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לֵאמֹר,** – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומינו
26 לומר, **כִּי אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעַת דִּבְרֵי מוּסָר לִרְאִיָּה וּקְרִיאָה**
27 **בַּסְּפָרִים,** – שהקריאה בעניני מוסר והתעוררות מתוך ספרים,
28 שנכתבו בשביל כולם, איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה
29 כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר.
30 **שֶׁהַקּוֹרֵא** – בספרים, **קוֹרֵא לְפִי דַּרְכּוֹ וְדַעְתּוֹ וּלְפִי הַשָּׂגַת**
31 **וּתְפִיסַת שִׂכְלוֹ בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, וְאִם שִׂכְלוֹ וְדַעְתּוֹ**
32 **מְבֻלְבָּלִים וּבַחֲשֵׁכָה יִתְהַלֵּכוּ בַּעֲבוֹדַת ה', בְּקֹשִׁי יָכוֹל**
33 **לִרְאוֹת אֶת הָאוֹר כִּי־טוֹב הַגָּנוּז בַּסְּפָרִים, אַף כִּי מָתוֹק**
34 **הָאוֹר** – השורה בספרים, **לָעֵינַיִם וּמַרְפֵּא לַנֶּפֶשׁ.** – אך, מפני
35 ששכלו מבולבל והוא ממשש באפילה בענינים של עבודת ה',
36 אין הוא רואה את האור שיכול וצריך להביא מרפא לנפשו.
37 להלן מסביר רבנו הזקן, שספרי המוסר חלוקים בשני סוגים: א)
38 ספרים הבנוים על פי שכל אנושי, שהשכל האנושי מכתיב את
39 עניני המוסר והמדות. וברור הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל
40 אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי
41 הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות, ובשני
42 – לא. ב) ספרים הבנויים
43 על מדרשי רז"ל,
44 שבהיותם ענינים של
45 תורה, יש להם שייכות
46 **לכל** אחד מישראל,
47 וממילא יש בהם ענין (או
48 ענינים) שיש לו שייכות
49 מיוחדת **אליו**, שיהיה
50 ביכולתו להתפעל
51 ולהתעורר. ברם, רבנו
52 הזקן מסביר, שגם בספרים
53 **אלה** (מהסוג השני) לא
54 כל אחד זוכה להכיר את
55 מקומו הפרטי, ולקלוט את
56 מה שיש לו שייכות
57 מיוחדת אליו. ובלשון
58 רבנו הזקן: **וּבַר מִן דֵּין,** –
59 וחוץ מזה, שבגלל
60 הבלבול בשכלו וכדומה,
61 אין ביכולתו לראות את
62 ה"אור כי טוב" בספרים, **הִנֵּה סִפְרֵי הַיִּרְאָה** – ספרי המוסר,
63 **הַבְּנוּיִים עַל־פִּי שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי בְּוַדַּאי אֵינָן שָׁוִין לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי**
64 **אֵין כָּל הַשִּׂכְלִים וְהַדֵּעוֹת שָׁוֹוֹת, וְאֵין שֵׂכֶל אָדָם זֶה מִתְפָּעֵל**
65 **וּמִתְעוֹרֵר מִמָּה שֶׁמִּתְפָּעֵל וּמִתְעוֹרֵר שֵׂכֶל חֲבֵרוֹ, וּכְמוֹ**
66 **שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[2] **גַּבֵּי** – בקשר **לִבְרִכַּת חֲכַם הָרָזִים עַל שִׁשִּׁים**
67 **רִבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל,** – בשעה שרואים שש מאות אלף מישראל,
68 יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם
69 שיודע סודותיהם של כל שש מאות האלף, **שֶׁאֵין דֵּעוֹתֵיהֶם** –
70 והבנתם ורגשותיהם, **דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ וְכוּ',** **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב**
71 **הָרַמְבַּ"ן** ז"ל **בַּ'מִלְחֶמוֹת' שָׁם**[3] **בְּפֵרוּשׁ הַ'סְּפָרִי' גַּבֵּי יְהוֹשֻׁעַ**
72 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[4] – שהוא היה **"אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ",** – ומפרש
73 ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: **שֶׁיָּכוֹל לַהֲלוֹךְ נֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל**
74 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'**[5]**. אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּסִפְרֵי הַיִּרְאָה** – ספרי

- (באם כן הוא בהכת"י ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי' מצויין בצדקות שלו, בעניוות ושפלות בעיני עצמו וכו'. **1.** או י"ל ישמרם צורנו וגואלנו, או כיוצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרת..." - אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2.** ברכות נח, א. **3.** על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. **4.** במדבר כז, יח. **5.** את עצם הפירוש "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, כי ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן - להלכה - שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין

המוסר, **אֲשֶׁר יְסוֹדוֹתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ מִדְּרָשֵׁי חֲז"ל אֲשֶׁר רוּחַ ה' דִּבֶּר בָּם, וּמִלָּתוֹ** – של הקב"ה, **עַל לְשׁוֹנָם**[6] – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, **וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – התורה והקב"ה הם דבר אחד; **וְכָל שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל וּפְרָטֵיהֶם**[7] **עַד נִיצוּץ** – של **כָּל שֶׁבַּקְּלִים וּפְחוּתֵי הָעֵרֶךְ שֶׁבְּעַמֵּנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֻּלְּהוּ מִתְקַשְּׁרָן בְּאוֹרַיְתָא,** – כל אלה מתקשרים בתורה, **וְאוֹרַיְתָא הִיא הַמְקַשֶּׁרֶת אוֹתָן לַהקב"ה כְּנוּדָע בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ**[8]**,** – והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל – **הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ כְּלָלוּת לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.** – מכל־מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. **וְאַף שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לִדְרֹשׁ בְּכֹלֶל וּפְרָט וּפְרָטֵי פְּרָטוּת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשֻׁרֶשֶׁת בָּהּ,** – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – **הֲרֵי אֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לִהְיוֹת מַכִּיר מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁבַּתּוֹרָה:** – לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים **אליו** בפרט. **וְהִנֵּה, אַף בְּהִלְכוֹת אִסּוּר וְהֶתֵּר הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ**[9] **מָצָאנוּ רָאִינוּ מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה מַמָּשׁ,** – שאחד אומר ההיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, **וְ"אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים"**[10] **לְשׁוֹן רַבִּים** – לא אלקה חי, אלא "אלקים חיים" שהוא לשון רבים, **עַל שֵׁם מְקוֹר הַחַיִּים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנְּחֲלָקוֹת** – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, **דֶּרֶךְ כְּלָל לִשְׁלֹשָׁה קַוִּין, יָמִין וּשְׂמֹאל וְאֶמְצַע, שֶׁהֵם** – שלשה קוים אלה, הם: **חֶסֶד** – קו הימין, **וּגְבוּרָה** – קו השמאל, **וְכוּ',** – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי. **וּנְשָׁמוֹת שֶׁשָּׁרְשָׁן מִמִּדַּת חֶסֶד הַנְּהֻגָּתָן גַּם כֵּן לְהַטּוֹת כְּלַפֵּי חֶסֶד לְהָקֵל כו'** – להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', **כְּנוּדָע,** – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית־שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית־הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית־שמאי מקילים ובית־הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר** – בענינים שהם **בְּ"הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" דְּאִינּוּן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – שהם יראה ואהבה, **דִּבְמוֹחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ** – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, **לְפוּם מַה דְּמִשַּׁעַר בְּלִבֵּיהּ,** – לפי מה שהוא משער בלבו, ופותח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוח בלבו. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[11] **עַל פָּסוּק**[12] **נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעֲלָהּ וְגו':** – הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתיידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח. על־כל־פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בזוהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה', למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה'? אבל רבנו הזקן מסביר להלן, שמדובר כאן ב"יודעיי ומכיריי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע **אותם** ומכיר **אותם**, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לומדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו

הקדמה

היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולהו מתקשראן באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע וכ"ש וק"ו בהנסתרות לה' אלהינו דאינון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו':

דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה - וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", כי בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד". **6.** על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. **7.** על פי תניא פל"ו - מח, א. **8.** חלק ג', עג, ב. **9.** על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. **10.** עירובין יג, ב. **11.** חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. **12.** משלי לא, כג.

הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמתו־עדן אומר[13]: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

יום חמישי כ"א כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ד, אך ביודעיי... עד עמ' 8, אמרים הנ"ל.

אַךְ בְּיוֹדְעֵי וּמַכִּירֵי קָאֲמִינָא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירם – אומר רבנו הזקן, **הֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מאנשי שלומנו שבמדינתינו **וּסְמוּכוֹת שֶׁלָּהּ** – והסמוכות למדינתנו, **אֲשֶׁר הָיָה הַדִּבּוּר שֶׁל חִיבָּה מָצוּי בֵּינֵינוּ** – בהיכנסם אל רבנו הזקן ל"יחידות", **וְגִילוּ לְפָנַי כָּל תַּעֲלוּמוֹת לִבָּם וּמֹחָם בַּעֲבוֹדַת ה' הַתְּלוּיָה בַּלֵּב, אֲלֵיהֶם תְּטוּף מִלָּתִי וּלְשׁוֹנִי עַט סוֹפֵר[14] בְּקוּנְטְרֵסִים אֵלּוּ** – של ספר ה"תניא", **הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים', מְלֻקָּטִים מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם עֵדֶן** – כפי שהזכרנו בלמדנו את "דף השער", אומרים חסידים, שב"ספרים" הכוונה לספרי השל"ה הקדוש וספרי מהר"ל (מפראג) וב"סופרים" הכוונה על הבעל־שם־טוב והרב המגיד ממזריטש, **הַמְּפֻרְסָמִים אֶצְלֵנוּ, וּקְצָת מֵהֶם נִרְמָזִין לְחַכִּימִין** – חלק מה"אמרים" מרומזים לפני החכמים, אלה שדי להם ברמז "די לחכימין ברמיזא", **בְּאִגְּרוֹת הַקֹּדֶשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁבָּאָרֶץ הַקֹּדֶשׁ תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן,** – רבנו הזקן קרא לכמה מזקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל מויטבסק, בשם "רבותינו", הרביים שלו; **וּקְצָתָם שָׁמַעְתִּי מִפִּיהֶם הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתָם פֹּה עִמָּנוּ,** – לפני עלייתם לארץ ישראל, **וְכֻלָּם הֵן תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִין בְּעֵצָה כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ דִּמְדִינָתֵנוּ תָּמִיד כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ** – ומצבו בעבודת ה', **לְשִׁית** – לתת, **עֵצוֹת בְּנַפְשָׁם בַּעֲבוֹדַת ה', לִהְיוֹת כִּי אֵין הַזְּמַן גָּרְמָא עוֹד** – אין הזמן מרשה עוד, **לְהָשִׁיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁאֵלָתוֹ בִּפְרָטוּת, וְגַם הַשִּׂכְחָה מְצוּיָה, עַל כֵּן רָשַׁמְתִּי כָּל הַתְּשׁוּבוֹת עַל כָּל הַשְּׁאֵלוֹת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִהְיוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינָיו** – כפי שכתוב לגבי תפילין[15] "ולזכרון בין עיניך", **וְלֹא יִדְחֹק עוֹד לִכְנֹס לְדַבֵּר עִמִּי בִּיחִידוּת, כִּי בָּהֶן** – בענינים שבספר ה"תניא", **יִמְצָא מַרְגּוֹעַ לְנַפְשׁוֹ וְעֵצָה נְכוֹנָה לְכָל דָּבָר הַקָּשֶׁה עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה', וְנָכוֹן יִהְיֶה לִבּוֹ בָּטוּחַ בַּה' גּוֹמֵר בַּעֲדֵנוּ:** – ככתוב[16]: "לא־ל גומר עלי". **וּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה לְהָבִין דְּבַר עֵצָה מִתּוֹךְ קוּנְטְרֵסִים אֵלּוּ,** – שאין הוא יודע כיצד ללמוד מה"תניא" עצה שהוא נזקק לה בעבודת ה', **יְפָרֵשׁ שִׂיחָתוֹ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים** – גדולי המבינים ועובדי ה', **שֶׁבְּעִירוֹ וְהֵם יְכוֹנְנוּהוּ.** – הם יסבירו לו. **וַאֲלֵיהֶם** – לאותם "גדולים", **בַּקָּשָׁתִי, שֶׁלֹּא לָשׂוּם יָד לַפֶּה** – שלא לשתוק כדי שלא להראות שהם הם המבינים, **לְהִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת שֶׁל שֶׁקֶר חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, ענוה ושפלות שלא במקומן, הן ענין של שקר, **וְכַנּוֹדָע[17] עֹנֶשׁ הַמַּר עַל מוֹנֵעַ בֹּר,** – כלומר, למנוע ענינים של תורה מהזולת, **וְגֹדֶל הַשָּׂכָר** – לאלה שמוסרים עצמם ללמוד עם הזולת, כפי שידוע **מִמַּאֲמַר רַז"ל[18] עַל פָּסוּק[19] "מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'",** – הגמרא מפרשת שם את הפסוק "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'" – "רש" היינו מי שעני בתורה, ו"איש תככים" – מי שעשיר בתורה, הרי כששני אלה "נפגשו", ובן התורה מתעסק עם ה"עני" בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" – הקב"ה מאיר עיני **שניהם** באור שלמעלה משניהם, **כִּי יָאִיר ה' פָּנָיו** – והפנימיות שלו, **אֲלֵיהֶם אוֹר** – של, **פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים. וּמְחַיֶּה חַיִּים** – זה שנותן חיים לחיים, **יְזַכֵּנוּ וִיחַיֵּנוּ לַיָּמִים אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְגוֹ' כִּי כּוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי וְגוֹ'** – את הקב"ה, "למקטנם ועד גדולם"[20], **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' וְגוֹ',** – כמים לים מכסים"[21], **אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

הקדמה

אך ביודעיי ומכיריי קאמינא הם כל אחד ואחד מאנ"ש שבמדינותינו וסמוכות שלה אשר היה הדבור של חיבה מצוי בינינו וגילו לפני כל תעלומות לבם ומוחם בעבודת ה' התלויה בלב אליהם תטוף מלתי ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים מלוקטים מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלינו וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש מרבותינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנ"ש דמדינתינו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיניו ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה' ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדינו: ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטריסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו ואליהם בקשתי שלא לשון יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגודל השכר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יזכנו ויחיינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכי"ר:

---

13. תורת שלום ע' 56. **14.** תהלים מה, ב. **15.** שמות יג, ט. **16.** תהלים נז, ג קלח, ח. **17.** ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. **18.** ראה תמורה טז, א. **19.** משלי כט, יג. **20.** ירמיה לא, לג. **21.** ישעיה יא, ט.

הקדמה

והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנ"ל בקרב כל אנ"ש הנ"ל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים הנה ע"י ריבוי ההעתקות שונות רבו כמו רבו הט"ס במאוד מאוד ולזאת נדבה רוחם של אנשים אפרתים הנקובים הנ"ל מע"ל לטרוח בגופם ומאודם להביא את קונטרסים הנ"ל לבית הדפוס מנוקים מכל סיג וט"ס ומוגהים היטב ואמינא לפעלא טבא יישר חילא ולהיות כי מקרא מלא דבר הכתוב ארור מסיג גבול רעהו וארור בו קללה בו נידוי ח"ו וכו' ע"כ כיהודה ועוד לקרא קאתינא למשדי גודא רבא על כל המדפיסים שלא להדפים קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים הנ"ל משך חמש שנים מיום כלות הדפוס ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב כה דברי המלקט ליקוטי אמרים הנ"ל:

1 **וְהִנֵּה אַחַר שֶׁנִּתְפַּשְּׁטוּ הַקּוּנְטְרֵסִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּקֶרֶב**
2 **כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּהַעְתָּקוֹת רַבּוֹת מִידֵי**
3 **סוֹפְרִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַהַעְתָּקוֹת**
4 **שׁוֹנוֹת רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ הַטָּעוּיוֹת־סוֹפְרִים בְּמְאֹד מְאֹד,** – כפי
5 שכבר הזכרנו בלמדנו
6 הסכמותיהם של הצדיקים
7 רבי זושא ורבי יהודה ליב
8 הכהן, נפלו על פי טעות
9 שגיאות בכתבים, עקב
10 המעתיקים השונים, והיו
11 גם כאלה שבמכוון זייפו
12 ענינים ב"תניא", כדי
13 שיוכלו להעליל וכו', ויש
14 לומר שעל אלה רומז
15 רבנו הזקן במלה
16 "משונים". **וּלְזֹאת** – ולכן,
17 **נָדְבָה רוּחָם שֶׁל אֲנָשִׁים**
18 **אֶפְרָתִים** – אנשים
19 חשובים, **הַנְּקוּבִים**
20 **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל מֵעֵבֶר**
21 **לַדֶּרֶךְ**[22] **לְטָרֹחַ בְּגוּפָם וּמְאֹדָם לְהָבִיא אֶת קוּנְטְרֵסִים**
22 **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** – ספר ה"תניא", **לְבֵית הַדְּפוּס מְנֻקִּים מִכָּל**
23 **סִיג** – כמו הפסולת המופרשת מהתבואה וכדומה, **וְטָעוּיוֹת־**
24 **סוֹפֵר וּמֻגָּהִים הֵיטֵב,** – כפי שכ"ק רבינו מעיר, יש לומר
25 שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזייפו אותם, והיה
26 צורך לנקות את הקונטרסים מהזיופים. **וְאָמֵינָא לְפַעֲלָא טָבָא**
27 **יִישַׁר חֵילָא.** – ואני אומר לפעולה טובה זו: יישר כח. **וְלִהְיוֹת**
28 **כִּי מִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב**[23] **"אָרוּר מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ",**
29 **וְאָרוּר בּוֹ קְלָלָה בּוֹ נִדּוּי**
30 **חַס־וְשָׁלוֹם וְכוּ'**[24]**, עַל**
31 **כֵּן כִּיהוּדָה וָעוֹד**
32 **לִקְרָא**[25] **קָאָתֵינָא לְמִשְׁדֵּי**
33 **גּוּדָא רַבָּא** – כדבר
34 מיותר (כפי שמביאים
35 למשל ראיה ממה
36 שמתנהגים ב"יהודה"
37 בשעה שיש על כך פסוק
38 מפורש) אני בא להטיל
39 איסור גדול, **עַל כָּל**
40 **הַמַּדְפִּיסִים שֶׁלֹּא**
41 **לְהַדְפִּים קוּנְטְרֵסִים**
42 **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל לֹא עַל**
43 **יְדֵי עַצְמָן וְלֹא עַל יְדֵי**
44 **גִּירָא דִּילְהוֹן** – ולא על
45 ידי באי כוחם, **בִּלְתִּי רְשׁוּת הַנְּקוּבִים הַנַּ"ל מֶשֶׁךְ חָמֵשׁ שָׁנִים**
46 **מִיּוֹם כְּלוֹת הַדְּפוּס**[26]**. וְלִשּׁוֹמְעִים יוֹנְעֵם וְתָבוֹא עֲלֵיהֶם**
47 **בִּרְכַּת טוֹב. כֹּה דִּבְרֵי הַמְלַקֵּט** – ספר לִקּוּטֵי אֲמָרִים הַנִּזְכָּר
48 **לְעֵיל:**

יום שישי כ"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה).

ליקוטי אמרים ספר של בינונים

פרק א תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע בפני עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב

49 **פֶּרֶק א. תַּנְיָא [בְּסוֹף פֶּרֶק ג דְּנִדָּה]:** – למדנו בסוף פרק
50 שלישי במסכת נדה: **"מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ,** – יהודי לפני לידתו,
51 משביעים אותו בשמים, **תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע.** – היה צדיק
52 ואל תהיה רשע, **וַאֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ** – בדונם אותך לפי
53 מעשיך, **אוֹמְרִים לְךָ**
54 **צַדִּיק אַתָּה - הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ**
55 **כְּרָשָׁע".** – לידתו של
56 יהודי היא הרי לשם כוונה
57 מיוחדת, לבצע את תכלית
58 בריאתו. הנשמה יורדת
59 לעולם הזה ומתלבשת
60 בגוף, כדי לבצע שליחות
61 אלקית מיוחדת בעולם־
62 הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית וכוונה זו ושיהיה בכוחו
63 לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה – משביעים
64 אותו, לפני לידתו, שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני
65 עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועל־ידי־זה יבצע תכלית כוונת
66 שליחותו בעולם־הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים:
67 בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו **להיות** – שיהיה צדיק
68 ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד
69 יחזיק את עצמו בעיניו –
70 שיחשוב את עצמו כרשע.
71 **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּהָא תְּנַן**
72 **[אָבוֹת פֶּרֶק ב]:** –
73 למדנו במשנה, בפרק שני
74 של מסכת אבות: **"וְאַל**
75 **תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ".**
76 – שלא תחשוב את עצמך
77 כרשע. כיצד, איפוא,
78 אפשר לומר שמשביעים את האדם לחשוב את עצמו כרשע,
79 כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע? **וְגַם,**
80 **אִם יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּרָשָׁע - יֵרַע לְבָבוֹ וְיִהְיֶה עָצֵב, וְלֹא יוּכַל**

---

22. השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם. **23.** דברים כז, ז. **24.** שבועות לא, א - בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. **25.** קידושין ו, א. **26.** כנ"ל יום ג' פ' תבא תקנ"ו - ראה לעיל בהסכמות.

1. משנה יג.

לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, – מלבד הקושיא האמורה ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את השי"ת. יודעים אנו, שעיקר גדול בעבודת השי"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי מקיים מצוה, עליו לעשות זאת מתוך חדוה גדולה, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן, כשמונע עצמו מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את השי"ת מתוך שמחה. זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה („תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם־הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת השי"ת מתוך שמחה. **וְאִם לֹא יֵרַע לְבָבוֹ כְּלָל מִזֶּה** – לאידך גיסא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו כלל; שלא יהא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שרוי בדכאון או בעצבות וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, **יָכוֹל לָבוֹא לִידֵי קַלּוּת, חַס־וְשָׁלוֹם.** – שלא יעריך כל כך חומרתה של עבירה. שכן, למרות שהגיע להחלטתו האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה – אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה **באמת.** כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: **אַךְ הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה מָצִינוּ בַּגְּמָרָא[2] ה' חֲלֻקּוֹת: צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, צַדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ, וּבֵינוֹנִי.** – "בינוני", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. **וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא: "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ - צַדִּיק גָּמוּר,** – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם־הזה, ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, **צַדִּיק וְרַע לוֹ - צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר".** – ממילא עליו עוד לסבול בעולם־הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדריגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, אלא שאלו הן שתי מדריגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין בציונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדריגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור" ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור". **וּבְרֵעֵיָא מְהֵימְנָא פָּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים פֵּרַשׁ:** – ב'זוהר' בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירשו: **צַדִּיק וְרַע לוֹ - שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ כָּפוּף לַטּוֹב וְכוּ',** – הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע כלל. בהתאם ל"זוהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המציינים את מדריגות הצדיקים: מדריגה אחת של "צדיק" שיש בו רק טוב, ואת הרע שבקרבו הפך לגמרי לטוב – "צדיק וטוב לו". מדריגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע – "צדיק ורע לו". אבל נדרשת הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדריגות של "צדיק": "צדיק גמור" – ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" – ו"צדיק ורע לו". מכיון ש"צדיק גמור" הנו "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור" הוא "צדיק ורע לו" – לשם מה, איפוא, מצויינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מייחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להשי"ת, כי בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להשי"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על־ידי עבודתו הגדולה את השי"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה. "צדיק וטוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק ורע לו" – שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקרבו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, בדיבור, ובודאי לא, חלילה, במעשה.

ליקוטי אמרים

ולא יוכל לעבו' ה' בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פי' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופטן כו'

---

2. ברכות ד, ב.

וּבַגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ט' דִּבְרָכוֹת[3]**: "צַדִּיקִים - יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן כּוּ', רְשָׁעִים - יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן, בֵּינוֹנִים - זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן וְכוּ'. אָמַר רַבָּה: כְּגוֹן אֲנָא - בֵּינוֹנִי.** – כמו אני – "בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:** – אמר לו אביי, **לֹא שָׁכִיק מַר חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה וְכוּ'".** – אינך משאיר חיים לאף אחד, כי אם אתה "בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים – גם – בחייהם נקראים מתים"[4], הרי שעל־ידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. **וּלְהָבִין כָּל זֶה בָּאֵר הֵיטֵב,** – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה רבה לטעות טעות גדולה כל כך, לומר על עצמו שהוא "בינוני"? – ישנה כאן שאלה נוספת: באם "בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי זה "מציאות" כזו, כיצד, איפוא, יכולה להיות מחלוקת בין רבה לאביי על דבר שהוא "מציאות"? **וְגַם לְהָבִין מַה שֶּׁאָמַר אִיּוֹב [בְּבָא בַּתְרָא פֶּרֶק א'**[5]**]: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּרָאתָ צַדִּיקִים בְּרָאתָ רְשָׁעִים כּוּ'", וְהָא 'צַדִּיק' וְ'רָשָׁע' לֹא קָאָמַר!** – והרי "צדיק" ו"רשע" לא אמר. הגמרא מספרת, שהמלאך שואל את הקב"ה על כל מי שעומד להיוולד, האם יהיה חכם או טיפש, גבור או חלש וכו', ואילו ביחס ל"צדיק" ו"רשע" לא נאמר שם שום דבר, כי זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר איוב: "**בראת** צדיקים, **בראת** רשעים"? **וְגַם לְהָבִין מָהוּת מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִי,** – המלה "מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדריגת ה"בינוני"? **שֶׁבְּוַדַּאי אֵינוֹ מֻחֶצָה וְכִיּוֹת וּמֻחֶצָה עֲוֹנוֹת, שֶׁאִם כֵּן, אֵיךְ טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי, וְנוֹדַע**[6] **דְּלָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגַּרְסָא,** – שפיו לא פסק מללמוד תורה, **עַד שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת לֹא הָיָה יָכוֹל לִשְׁלֹט בּוֹ,** – כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות – היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, **וְאֵיךְ הָיָה יָכוֹל לִטְעוֹת בְּמֻחֶצָה עֲוֹנוֹת חַס־וְשָׁלוֹם? וְעוֹד,** – מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? **שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה עֲוֹנוֹת** – עד שחוזר בתשובה, **נִקְרָא רָשָׁע גָּמוּר** – ולא "בינוני", **[וְאִם אַחַר־כָּךְ עֲשָׂה תְּשׁוּבָה - נִקְרָא צַדִּיק גָּמוּר],** – [הערת כ"ק רבינו: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור]; **וַאֲפִלּוּ הָעוֹבֵר עַל אִסּוּר כָּל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים - מִקְרֵי רָשָׁע,** – אפילו זה שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק איסור דאורייתא, נקרא "רשע", **כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ב דִּיבָמוֹת**[7] **וּבְפֶרֶק קַמָּא דִּנְדָּה**[8]**.** – כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק שני במסכת יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, **וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת וְלֹא מִחָה** – הוא עצמו לא עבר על שום עבירה, הוא רק לא מיחה במי שעבר עבירה, **נִקְרָא רָשָׁע [בְּפֶרֶק ו דִּשְׁבוּעוֹת**[9]**]. וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר, בִּמְבַטֵּל אֵיזוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָהּ,** – כל־שכן וקל־וחומר מי שמבטל קיום מצות־עשה שהיה בידו לקיימה, **כְּמוֹ כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ רַז"ל**[10]**:** – הפסוק[11]: **"כִּי דְּבַר ה' בָּזָה וְגוֹ' הִכְרֵת תִּכָּרֵת וְגוֹ'". וּפְשִׁיטָא דִּמִּקְרֵי רָשָׁע טְפֵי מֵעוֹבֵר אִסּוּר דְּרַבָּנָן.** – ברור הרי שהוא נקרא "רשע" יותר מאשר מי שעובר על איסור דרבנן בלבד, **וְאִם כֵּן, עַל־כָּרְחֲךָ הַבֵּינוֹנִי אֵין בּוֹ אֲפִלּוּ עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה,** – גם עוון ביטול תורה, שמאד קשה להינצל ממנו, והוא אחד משלשת הדברים[12] שאין אדם ניצול מהם בכל יום – הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולכן, **טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי*** – מכיון שאומרים ש"בינוני" אין בו אפילו עוון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", כי גם אם רבה נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". [הגהה]

ליקוטי אמרים

1 רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו' אמר רבה
2 כגון אנא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה
3 וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב
4 [ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיקי' בראת רשעי' כו' והא
5 צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני
6 שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה
7 רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה
8 מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו
9 ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי
10 בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה
11 תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל
12 של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות
13 ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק'
14 רשע [בפ"ו דשבועו'] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפש'
15 לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק
16 שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'
17 ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ
18 הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה
19 בעצמו לומר שהוא בינוני*

---

3. ברכות סא, ב. **4.** ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד. **5.** בבא בתרא טז, א. **6.** ראה בבא מציעא פו, א. **7.** יבמות כ, א. **8.** נדה יב, א. **9.** שבועות לט, ב. **10.** סנהדרין לט, א. **11.** במדבר טו, לא. **12.** בבא בתרא קסד, ב.

(וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַף רלא: כָּל שֶׁמִּמְּעָטִין עֲוֹנוֹתָיו וְכו׳, – מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן – הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? הֵיאַ שְׁאֵלַת רַב הַמְנוּנָא לְאֵלִיָּהוּ, אֲבָל לְפִי תְּשׁוּבַת אֵלִיָּהוּ שָׁם, פֵּרוּשׁ "צַדִּיק וְרַע לוֹ" הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשָׁה מִשְׁפָּטִים דִּלְעֵיל. – ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף לטוב וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה[13]).

ליקוטי אמרים

הגהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממעטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה

יום שבת קודש כ"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייהר כו'.

וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּעַלְמָא[14], – ומה שאנו אומרים בכל מקום, דְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה – מחצית מצוות ומחצית עוונות, מִקְּרֵי – נקרא, בֵּינוֹנִי, וְרֹב זְכֻיּוֹת מִקְּרֵי – נקרא, צַדִּיק, הוּא שֵׁם הַמּוּשְׁאָל לְעִנְיַן שָׂכָר וְעֹנֶשׁ, – שם שאינו מציין את משמעותו האמיתית של הדבר, כי אם "שואלים" מילה מסויימת ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסויים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שכר ועונש, לְפִי שֶׁנִּדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, – ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשייכות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, וּמִקְּרֵי – ונקרא, צַדִּיק בְּדִינוֹ מֵאַחַר שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין, – לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר "צודק", אֲבָל לְעִנְיַן אֲמִתַּת שֵׁם הַתֹּאַר וְהַמַּעֲלָה שֶׁל מַעֲלַת וּמַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת צַדִּיקִים וּבֵינוֹנִים, אָמְרוּ רַז"ל[15]: "צַדִּיקִים יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן, שֶׁנֶּאֱמַר[16]: וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי" - שֶׁאֵין לוֹ יֵצֶר הָרָע, כִּי הֲרָגוֹ בְּתַעֲנִית; – דוד המלך הרג את היצר־הרע שלו על־ידי תעניות. ברם, ברור הדבר שאפשר להרוג את היצר־הרע גם בדרכים אחרות. על־כל־פנים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמיתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר־הרע. אֲבָל כָּל מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ, אַף שֶׁזְּכוּיוֹתָיו מְרֻבִּים עַל עֲוֹנוֹתָיו - אֵינוֹ בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת צַדִּיק כְּלָל. – אפילו לא במעלת ומדריגת ה"בינוני". וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[17] בַּמִּדְרָשׁ: "רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים - עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וְכו׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]: וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם": – כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על־פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר־הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק" הוא זה שיש לו רוב מצוות – מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכויות! אַךְ בֵּאוּר הָעִנְיָן, – להבין מה הן מדריגות ה"צדיק" וה"בינוני", וכיצד בצדיקים עצמם ישנן כמה וכמה מדריגות, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטָאל זַ"ל בְּשַׁעֲרֵי הַקְּדֻשָּׁה [וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר נ פֶּרֶק כ], דִּלְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע, יֵשׁ שְׁתֵּי נְשָׁמוֹת, וּכְדִכְתִיב[19]: "וְנִשְׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", – נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק מדבר אודות יהודי יחיד, כמו שנאמר לפני זה:

ליקוטי אמרים

הגהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממעטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארז"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות

---

13. הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה". **14.** ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. **15.** ברכות סא, ב. **16.** תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. **17.** יומא לח, ב. **18.** משלי י, כה. **19.** ישעי' נז, טו.

"כי רוח מלפני יעטוף", שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת[20] - נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא, – כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא אחרא" – משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, וזהו נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, וְהִיא הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוּף, וּכְדִכְתִיב[21]: "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא", – הנפש המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, וּמִמֶּנָּה – מנפש זו, בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת, מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת רָעִים שֶׁבָּהּ, – יסודותיה של נפש זו הם רעים, כי הרי היא באה מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר. שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, דְּהַיְינוּ: כַּעַס וְגַאֲוָה מִיסוֹד הָאֵשׁ שֶׁנִּגְּבָהּ לְמַעְלָה, – טבעה של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, כי כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. וְתַאֲוַת הַתַּעֲנוּגִים מִיסוֹד הַמַּיִם, כִּי הַמַּיִם מַצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג, – כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. וְהוֹלְלוּת וְלֵיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת וּדְבָרִים בְּטֵלִים מִיסוֹד הָרוּחַ, – כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדרי תוכן לגמרי. וְעַצְלוּת וַעֲצֻבוּת מִיסוֹד הֶעָפָר. – כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות, שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה שחורה, מביאות את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. וְגַם מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, כְּמוֹ רַחֲמָנוּת וּגְמִילוּת חֲסָדִים - בָּאוֹת מִמֶּנָּה. – מהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו היא מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? – על כך הוא אומר: כִּי בְּיִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ זוֹ דִּקְלִפָּה, הִיא מִקְלִפַּת נֹגַהּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם־כֵּן טוֹב, – ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, וְהִיא – קליפה זו באה מִסּוֹד "עֵץ הַדַּעַת – שיש בו טוֹב וָרַע": מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נַפְשׁוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֵן מִשְּׁאָר קְלִפּוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן טוֹב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט פֶּרֶק ג. וְכָל טִיבוּ דְּעָבְדִין הָאֻמּוֹת לְגַרְמַיְהוּ עָבְדִין, – כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כזו שאין בה טוב כלל. וְכִדְאִיתָא – וכמו שמצינו, בַּגְּמָרָא[22] עַל פָּסוּק[23]: "וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת" - שֶׁכָּל צְדָקָה וָחֶסֶד שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, אֵינָן אֶלָּא לְהִתְיַהֵר כו': – יהודי, כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראיה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם לעזור לזולת, כי־אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, כי הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות לגמרי, כי־אם מקליפת נוגה [הערת כ"ק רבינו: מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפארטיש מז, ב. –].

ליקוטי אמרים

נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג"ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליפ' נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עץ הדעת טוב ורע: משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר כו':

מספרים על החסיד רבי הלל מפאריטש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עילוי נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד את הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלואי בינוני.

---

20. הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרי' הנשמה שבנרנח"י (שזה אין הכרח בכאו"א - ופשיטא - לא בנפה"ב) כ"א המדרי' ההכרחית - נפש". **21.** ויקרא יז, א. **22.** בבא בתרא י, ב. **23.** משלי יד, לד.

יום ראשון

יום שלישי — יז כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.

חֲסִידוּת חַבַּ"ד פּוֹתַחַת שַׁעֲרֵי הֵיכְלֵי חָכְמָה וּבִינָה, לֵידַע וּלְהַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בְּהַשָּׂגָה שִׂכְלִית, מְעוֹרֶרֶת רִגְשֵׁי הַלֵּב לְהִתְפָּעֵל בְּאוֹתָהּ מִדָּה שֶׁבַּלֵּב הַמְחֻיֶּבֶת מֵהַשְׂכָּלָה זוֹ, וּמוֹרָה דֶּרֶךְ אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ [לְפִי רָמְתוֹ] יָכוֹל לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ לַעֲבֹד אֶת הַוְיָ' בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ.

יום שני

יום רביעי — יח כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפוץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:

איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" כּוֹתֵב: אַהֲבָה דִּבְחִינַת "וְעַמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי", (הַיְנוּ) שֶׁלֹּא לַחְפֹּץ שׁוּם דָּבָר זוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא אֲפִלּוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהֵם גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, כִּי רַק בְּיוֹ"ד נִבְרָא כּוֹ', אֶלָּא תִּהְיֶה הָאַהֲבָה רַק לוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַד, דְּהַיְנוּ לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ. וְכָךְ הָיָה נִשְׁמָע הַלָּשׁוֹן מִמּוֹרִי וְרַבִּי נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) בִּדְבֵקוּתוֹ. שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּזֶה הַלָּשׁוֹן:

אֵינִי חָפֵץ מְאוּמָה; אֵינִי רוֹצֶה אֶת גַּן־הָעֵדֶן שֶׁלְּךָ, אֵינִי רוֹצֶה אֶת הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁלְּךָ כּוֹ', רְצוֹנִי לֹא יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אוֹתְךָ בִּלְבַד.

גּוּט יוֹם טוֹב.
לְשָׁנָה טוֹבָה בְּלִמּוּד הַחֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחֲסִידוּת
תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ.

יום שלישי

שבת — יט כסלו — ה'תש"ג

הַפְטָרָה: חֲזוֹן עֹבַדְיָה. אֵין אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים וְצִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.
הסכמת א) הרב . . . מאניפאלי.
ב) הרב . . .הכהן.

אֵין הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית לְמִנְחָה אוֹ לְמַעֲרִיב, לֹא בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְלֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. הִלּוּלָא [=יוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ] שֶׁל הָרַב הַמַּגִּיד - מִמֶּעזְרִיטְשׁ - ג' וַיֵּשֶׁב תקל"ג, וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד

[=קְבוּרָתוֹ] בְּאַנִּפּאָלִי.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן יָצָא לְחֵרוּת מִמַּאֲסָרוֹ הָרִאשׁוֹן - י״ט כִּסְלֵו, ג׳ וַיֵּשֶׁב, תקנ״ט, לִפְנוֹת עֶרֶב.

מִמִּכְתַּב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: ״בְּרַם כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ, כִּי יוֹם אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ לָנוּ יוֹם יט כִּסְלֵו, יוֹם ג׳ שֶׁהֻכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב, יוֹם הִלּוּלָא רַבָּא שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, וּכְשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק ׳פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי׳, קֹדֶם שֶׁהִתְחַלְתִּי פָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו - יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם מֵד׳ שָׁלוֹם״.

יוֹם הִתְוַעֲדוּת וְקַבָּלַת הַחְלָטוֹת טוֹבוֹת בִּקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה הַנִּגְלִית וְדאַ״ח [דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת] בָּרַבִּים, וְחִזּוּק דַּרְכֵי הַחֲסִידִים בְּאַהֲבַת רֵעִים.

נוֹהֲגִים לְסַדֵּר חֲלָקַת הַשַּׁ״ס, וְעַל־פִּי הַסֵּדֶר הַמְבֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ. בִּלְיוּבאַוִויטְש מִשְּׁנַת תרס״ג וְאֵילָךְ הָיוּ מְסַדְּרִים חֲלָקַת הַשַּׁ״ס כ״ד בְּטֵבֵת - יוֹם הִלּוּלָא שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן - מִפְּנֵי אֶפֶס הַפְּנַאי בְּי״ט כִּסְלֵו.

יום רביעי

יום ראשון — כ כסלו — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: הסכמות הרבנים . . . ז״ל נבג״מ.

הַדְּפָסַת סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים - תַּנְיָא - בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, נִגְמְרָה יוֹם ג׳ כ׳ כִּסְלֵו תקנ״ז בְּסְלאַוִויטאַ. וְכוֹלֵל: חֵלֶק רִאשׁוֹן - סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים, חֵלֶק שֵׁנִי - חִנּוּךְ קָטָן וְשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה.

אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה - מַהֲדוּרָא קַמָּא - נִדְפְּסָה לָרִאשׁוֹנָה: זאָלקָווי תקנ״ט; מַהֲדוּרָא בַּתְרָא - נִדְפְּסָה לְרִאשׁוֹנָה: שְׁקְלאָוו תקס״ו.

אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ - בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה - שְׁקְלאָוו תקע״ד. תּוֹצָאָה מְתֻקֶּנֶת שֶׁל כָּל ה׳ הַחֲלָקִים - וִוילְנָא רֹאם תר״ס, וְחָזְרָה וְנִדְפְּסָה כַּמָּה פְּעָמִים.

יום חמישי

יום שני — כא כסלו — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו׳.

מען זאָל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי׳ דילי׳, און געהן אין גאס און חזר׳ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח.

חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.

יֵשׁ לְשַׁנֵּן מִשְׁנָיוֹת בְּעַל פֶּה כָּל אֶחָד כְּפִי עֶרְכּוֹ, וּבְעֵת הַהֲלִיכָה בָּרְחוֹב לַחֲזֹר מִשְׁנָיוֹת. בְּכָךְ נִזְכֶּה לְקַבֵּל פְּנֵי הַמָּשִׁיחַ.

חֲסִידִים צְרִיכִים לִלְמֹד חֲסִידוּת: חֲסִידִים סְתָם [=חֲסִידִים רְגִילִים] - יוֹם שֵׁנִי, יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם הַשַּׁבָּת. תְּמִימִים - שָׁעָה אַחַת בְּכָל יוֹם.

יום שישי

יום שלישי — כב כסלו — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: אך ביודעיי . . . את ה' וגו' אכי"ר.

מִתַּקָּנוֹת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמו"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמו"ר מְהוֹרַיי"צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן]: לֹאמַר בְּכָל בֹּקֶר אַחַר הַתְּפִלָּה – וְגַם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים – תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ, וְאַחַר אֲמִירָה בַּעֲשָׂרָה – קַדִּישׁ יָתוֹם.

בְּחֹדֶשׁ שֶׁל כט יוֹם אוֹמְרִים בְּיוֹם כט הַשִּׁעוּר דְּשֵׁנֵי הַיָּמִים.

שבת קודש

יום רביעי — כג כסלו — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל.

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאָגט ער אין זהר דמיני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים.

מִשִּׂיחוֹת אָדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַמַּהַר"ש] – אֱלוּל תרל"ה: ג' יָמִים קוֹדֶם הַשַּׁבָּת הוּא הֲכָנָה לְשַׁבָּת. עַל שַׁבָּת נֶאֱמַר בַּזֹּהַר שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְבָּרְכִים כָּל הַיָּמִים. כָּל הַיָּמִים – הֵם כָּל שֵׁשֶׁת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, בַּעֲבוּרָם נָתַן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּרָכָה כְּלָלִית "וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". בִּרְכַּת הַשַּׁבָּת הֲרֵי הִיא מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו, הַהֲכָנָה לְשַׁבָּת הִיא מִיּוֹם ד' – שֶׁהַהוֹרָאָה וְהַצִּיווּי עַל כָּךְ הוּא הַ"לְכוּ נְרַנְּנָה" הַקָּטָן [אוֹתוֹ אוֹמְרִים בְּשִׁיר שֶׁל יוֹם הָרְבִיעִי בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית] שֶׁהוּא ג' פְּסוּקִים.

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' א

1 **אָרוּךְ, מִצְטָרֵף** לשיעור גריס ועוד, אבל אם נמצאו **טִפִּין טִפִּין**, אף
2 על פי שיש בכולן יחד כשיעור גריס ועוד **אֵין מִצְטָרְפִין**.
3 מבררת הגמרא: **מַנִּי** – כשיטת מי ברייתא זו, **אִי** – אם כשיטת **רַבִּי**
4 **אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק** שאמר במשנה משוך טמא, **לָמָּה לִי צֵירוּף** כדי
5 להגיע לשיעור גריס ועוד, **דְּאָמַר מָשׁוּךְ כָּל שֶׁהוּא טָמֵא** – הרי
6 לשיטתו כתם משוך טמא בכל גודל, ואפילו קטן כחרדל, משום
7 שמשוך טמא מחמת שבצורה זו ודאי הגיע מגופה, **אֶלָּא לָאו** –
8 אלא על כרחך שברייתא זו שיטת **רַבָּנָן** היא, ולדבריהם משוך
9 שאין בו כגריס ועוד טהור. **שְׁמַע מִינָּהּ פְּלִיגִי** – מוכח מכאן שרבנן
10 חולקים על רבי אליעזר ברבי צדוק.
11 דוחה הגמרא את הראיה: **לֹא** כהבנתך שהברייתא לא כשיטת רבי
12 אליעזר ברבי צדוק, אלא **לְעוֹלָם** הברייתא שמצריכה צירוף
13 לכגריס ועוד, אף לשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק** היא, **וְכִי אָמַר** –
14 ומה שאמר **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק** משוך בודאי בא מגופה וטמא
15 אפילו בפחות מכגריס, זה בדם הנמצא **בְּעֵד** שבודקת בו, **אֲבָל**
16 **בְּכֻלָּם** הנמצא על בגדיה **לֹא**, ובזה אף הוא מודה שאינו טמא עד
17 שיהיה בו כגריס ועוד, שבפחות משיעור זה שמא לא בא מגופה.
18 והברייתא עוסקת בכתם, שבו מטהר רבי אליעזר בפחות מכגריס.
19 הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר**
20 **שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק**. וממה שאמר רב יהודה
21 **הֲלָכָה** כרבי אליעזר, **מִכְּלָל דִּפְלִיגִי** – משמע מזה שחכמים חולקים
22 על דבריו. מסיימת הגמרא, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן שנחלקו רבי
23 אליעזר ברבי צדוק וחכמים.

הדרן עלך הרואה כתם
24

יום טוב קובע למעשר?

יום ראשון י"ז כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר פרק ה, הלכה כ: פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי שַׁבָּת - נִקְבְּעוּ; וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

שבת קובעת למעשר ואסור לאכול פירות בשבת, אפילו אכילת עראי, קודם שיעשרם. הדבר נלמד מהפסוק "וקראת לשבת עונג" (ישעיה נ, יג). וכיון שאכילת שבת נקראת עונג, קבעה שאין בה עוד שם עראי אלא שם קבע (רש"י ביצה לד, ב).

וכתב הצל"ח (ביצה לה, א ד"ה ונתתי לב) שדווקא שבת קובעת למעשר אבל יום טוב אינו קובע למעשר, ואף שיש בו חיוב שמחה, הרי השמחה היא בבשר שלמים, שאין בו תרומות ומעשרות.

אך ה'שער המלך' (מעשר פ"ה הכ"ב) סובר שגם יום טוב קובע למעשר שהרי כתב הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הט"ז) "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר 'לקדוש ה' מכובד', וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש". וכיון שגם אכילת יום טוב נקראת 'עונג' הרי היא נחשבת אכילת קבע לענין מעשר כמו אכילת שבת.

והגר"א קלצקין הביא ראיה לכך מהמסופר בגמרא (פסחים קה, א) שכמה אמוראים האריכו סעודתם בערב שבת ובכניסת השבת ביקשו להפסיק סעודתם ולקבעה מחדש לשם שבת, כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת, ואמר להם רב המנונא סבא שכדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת אין צורך להפסיק את הסעודה אלא די לפרוס מפה ולקדש כי "כשם שהשבת קובעת למעשר, כך שבת קובעת לקידוש". ופירש רש"י: "כשם שאכילת ארעי בערב שבת חשובה קבע למעשר – כך קובעת לקידוש, שאסור לטעום עד שיקדש". ולכן "משחשיכה היא חשובה סעודת שבת מאליה".

וכיון שגם אם האריכו בסעודתם בעת כניסת יום טוב הלכה היא ש"פורס מפה ומקדש" – מוכח שגם יום טוב קובע למעשר, שהרי הגדרת הסעודה כסעודת קבע המחייבת בקידוש תלויה בהיותה כאכילת קבע המחייבת במעשר (אבן הראשה סי' י"ג).

מתי 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה'?

יום שני י"ח כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר פרק ז, הלכות ה-ו: הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי, לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמָּעוֹת מֵחֶלְקָן... מַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר... וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם... וּמְנַכֶּה מִן הַמִּלְוָה - עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוֹבוֹ...

לדעת רב ושמואל (גיטין ל, ב) יכולים הכהן והלוי לזכות בפירות, אף שלא הגיעו לידיהם, ולהחזירם לבעל הבית תמורת הלוואה שלוו מבעל הבית, וזאת כאשר בעל הבית זיכם על ידי אחר (שמסר את הפירות לאדם שלישי ואמר לו שיזכה בהם עבור הכהן או הלוי) שנחשב כאילו בא לידם ואז מחזירם לבעל הבית תמורת החוב. ואם הכהן או הלוי הם ממכריו שרגיל לתת רק להם, "אינו צריך לזכות על ידי אחר".

אבל לשיטת רבי יוסי (שם) "עשו את שאינו זוכה כזוכה". כלומר, אף שהכהן או הלוי לא עשו קנין, חכמים עשאום כאילו זכו בתרומה ובמעשר, ובעל הבית יצא ידי חובת נתינה בעת ההפרשה ויכול לגבותם בחובו.

ופסק הרמב"ם כרב ושמואל, שרק במזכה לכהן או ללוי על ידי אחר או במכרי כהונה נחשב כאילו בא לידם (רדב"ז, כסף משנה).

והקשו אחרונים (לחם משנה בכורות פ"ה ה"ג. מראה הפנים ירושלמי פאה פ"ה ה"ב):

בדיני בכור בהמה טהורה (הל' בכורים פ"ט ה"ג) כתב הרמב"ם שבהמה שילדה שני זכרים וספק מי נולד ראשון, אחד ניתן לכהן ואחד לבעלים והבהמה שביד הבעלים פטורה ממתנות כהונה ('זרוע לחיים וקיבה'), כי 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה' ואף שלא באו המתנות ליד הכהן נחשב כאילו הגיעו לידו וחזר ומכרן לישראל תמורת הבהמה השניה שניתן לו, ובכור בעל מום (שהרי שוחטו כשיפול בו מום) שהכהן מוכר לישראל פטור מן המתנות. והרי זה בסתירה לדבריו כאן שהלכה שלא כרבי יוסי!

ומיישב ה'מראה הפנים':

בספק בכור תיקנו חכמים שגם ללא קנין ייחשב כאילו זכה בו הכהן כיון ש"חליפין ביד כהן" (בכורות יח, א), היינו תמורת הבכור שביד הבעלים נמצאת ביד הכהן (בהמה אחת מהשתיים), וכאשר התמורה בידו 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה', אבל המלוה מעות לכהן או לוי כדי שיוכל ליטול את התרומה והמעשר תמורת ההלוואה, הרי בעת נתינת התמורה התבואה עדיין לא נזרעה, וכיון שלא באה לעולם אין הכהן יכול לזכות בה, ולכן צריכים הבעלים לזכות לכהן על ידי אחר בעת ההפרשה.

אין אדם חוטא ולא לו

יום שלישי י"ט כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר פרק יב, הלכות א-ב: הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת... אִם אָמַר לוֹ אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: 'מְעֻשָּׂרִין הֵן' - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת... אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר... שֶׁלֹּא הֵכַּלּוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ שַׁבָּת.

הקשה ה'בית יוסף' (יו"ד סי' קיט. כסף משנה הל' עדות פי"א ה"ח):

להלן (הי"ז) פסק הרמב"ם: "חשוד שהעיד על אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו"(אם אין לו רווח מכך). וכן בהל' עדות (פי"א ה"ח): "החשוד על דבר יש לו לדון בו

ולהעיד בו לאחרים, חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים... נאמן עם הארץ לומר פירות פלוני מעושרין". ואם כן, מדוע כאשר מי שאינו נאמן העיד על פירות חברו שמעושרים הם "לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת"?

ותירץ ה'לחם משנה' (הל' עדות שם):

החשוד לעבור על איסור נאמן להעיד על אחרים ולכן אם "אמר אלו פירות מתוקנין - בשל אחרים נאמן" (להלן הי"ז), אך כאן שחברו מכר פירות הרי הוא מניח שלא היה מכשיל את הקונה ומוכר לו פירות אם לא היה מעשרם וכיון שיש עמי הארץ המעשרים ויש שאינם מעשרים ויתכן שהמעיד הוא מאלו המעשרים וסבור שגם חברו מעשר ובאמת אינו מעשר, אינו נאמן להעיד על חברו, ובמוצאי שבת אין סומכים על דבריו (בשבת התירו על פיו משום כבוד השבת, ראה מהר"י קורקוס כאן).

וה'חתם סופר' (חולין ה, ב. ד"ה אינו) מיישב:

לדעת רבי מאיר, החשוד לעבור על איסור אינו נאמן גם כשמעיד על של חברו ולדעת רבי שמעון בן גמליאל נאמן להעיד על של חברו. ויש לומר: הכלל ש'אין אדם חוטא ולא לו' נאמר ברוב האנשים, אך יש מיעוט החוטא גם 'לא לו' ורבי מאיר חושש למיעוט וסובר שהחשוד לא יהא נאמן להעיד על של חברו, אך להלכה נאמן להעיד על חבירו, כי 'כל דפריש מרובא פריש' והוא מהרוב ש'אינו חוטא ולא לו'.

אך לענין דמאי, אף ש'רוב עמי הארץ מעשרים' (שבת יג, א) חששו חכמים למיעוט, לא כמו בכל התורה שהולכים אחר הרוב (ראה תוס' שבת שם ד"ה רבא), ולכן חששו גם למיעוט ה'חוטא ולא לו' ולא האמינו חשוד המעיד על חברו שפירותיו מעושרים.

ה'קלים שבדמאי' - מתי פטורים ממעשרות? יום רביעי כ' כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר פרק יג, הלכה א: פֵּרוֹת שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר - כְּגוֹן הַשִּׁיתִּין [תאנים מדבריות] **וְהָרִימִּין** [פרי מצמח בר]... **פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי... אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ 'אֵינָן מְעֻשָּׂרִין' - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּוֻדַּע לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשָּׁמוּר.**

פירות אלו הם "קלים שבדמאי" (דמאי פ"א מ"א). והקלו חכמים שהקונה אותם מעם הארץ אינו צריך לעשרם. ונחלקו אמוראים (ירושלמי דמאי פ"א מ"א) בטעם הדבר:

לדעת ריש לקיש פירות אלו פטורים ממעשרות רק בדמאי, כי רובם באים מן ההפקר ויש בהם 'ספק ספיקא'. ספק שמא באו מן ההפקר ופטורים ממעשר ואף אם הם מן השמור שמא עישרם וב'ספק ספיקא' מקילים, אבל בטבל וודאי חייבים לעשרם (ראה פיה"מ להרמב"ם פאה שם). ולדעת רבי יוחנן פירות אלו פטורים אף בטבל וודאי לפי "שחזקתן הפקר והפקר פטור מן המעשרות" (פני משה ירושלמי שם).

והרמב"ם פסק כרבי יוחנן ולכן "אפילו אמר לו עם הארץ אינם מעושרין, הרי אלו פטורין מן המעשרות" (כסף משנה).

והקשה ה'משנה ראשונה' (דמאי שם): אם פירות אלו פטורים ממעשר אף בטבל וודאי, מדוע נקטה המשנה בלשון 'הקלין שבדמאי' [וכן כתב הרמב"ם "פטורין מן הדמאי"], והרי הפטור הוא אף מן הוודאי?

ומבאר:

אם יאמר עם הארץ בפירות אלו שעישרם — נאמן. ואף שמשמעות אמירתו היא שהפירות אינם הפקר וחייבים במעשר (ולכן מודיע שעישרם) וכיון שחשוד על המעשרות לא נאמין לו שעישרם, כאן יהא נאמן ב'מיגו' שהיה יכול לשתוק ופירות אלו היו פטורים וכיון ש'הפה שאסר (באמירה שהפירות אינם הפקר) הוא הפה שהתיר' (באמרו שעישר את הפירות), הרי הוא נאמן.

אבל אם יאמר שהפירות אינם הפקר ולא עישרם - חייבים במעשר. וזהו שכתב הרמב"ם שאם "אמר לו עם הארץ אינם מעושרין, הרי אלו פטורין מן המעשרות עד שיודע לו שהן מן השמור", היינו שכאשר נודע לו שהפירות אינם הפקר ואומר שלא עישרם, אכן חייבים במעשרות.

האם מצוה לאכול מעשר שני בירושלים? יום חמישי כ"א כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר שני פרק ב, הלכה א: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל לִבְעָלָיו לִפָּנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹ'".

כתב ה'מנחת חינוך' (מ"ע תמב) שהרמב"ם במנין המצוות (בספר המצוות) לא הזכיר אכילת מעשר שני בירושלים כמצות עשה. וגם מדברי הגמרא (כריתות ד, ב) משמע שאכילת מעשר שני בירושלים אינה מצוה אלא רשות. אמנם, אסור לאכלו חוץ לירושלים כמו שכתב הרמב"ם ב'ספר המצות' (ל"ת קמא): "שהזהירנו מאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, והוא אמרו יתברך לא תוכל לאכול בשעריך", והוא לאו הבא מכלל עשה שקיומו באי אכילה מחוץ לירושלים.

ומה שכתב הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"ז ה"ב) שבן סורר ומורה לא חייב על אכילת מעשר שני בירושלים כיון שזו אכילת מצוה, כבר העיר על זה ה'לחם משנה' (שם) שאף אם זו מצוה, הרי היא מוטלת רק על הבעלים, כלשון הרמב"ם "מעשר שני נאכל לבעליו" (אף שגם אחרים יכולים לאכלו, ראה להלן פ"ג הכ"ב), אלא כוונת הרמב"ם שאכילה זו, אף לא על ידי הבעלים, דומה לאכילת מצוה.

ולדעת הרמב"ן (בהוספות לספר המצוות, 'מצוות ששכח אותו הרב', מצוה א) אכילת מעשר שני בירושלים היא מצות עשה: "וזו מצוה מן המצוות היא גדולה מאד, שנתן בה טעם 'למען תלמד ליראה'...". ותמה על הרמב"ם: גם אם הוא לאו הבא מכלל עשה היה לו למנותו, שהרי הרמב"ם מונה בחשבון מצוות עשה גם לאווין הבאים מכלל עשה?

וה'מגילת אסתר' (שם) מבאר:

הרמב"ם לא מנה אכילת מעשר שני כמצוה בפני עצמה

כי היא חלק ממצות מעשר שני, "וכבר השריש לנו הרב בשורש י"א שאין ראוי למנות חלקי המצוה חלק חלק בפני עצמו" ואמנם אכילת קדשים היא מצות עשה בפני עצמה, אך יש לחלק: א. אכילת מעשר שני אינה כאכילת קרבנות. ב. גם אם היא נחשבת כאכילת קדשים, הרי זו מצוה כללית ולא מצוה בפני עצמה, ולכן אינה נמנית במנין המצוות.

כאשר הספק אינו שקול

יום שישי כ"ב כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר שני פרק ו, הלכה יא: תֵּבָה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמָצָא בְּתוֹכָהּ מָעוֹת . . מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, חֻלִּין.

וצריך להבין: אם מחצית המשתמשים מניחים מעות חולין ומחציתם מעות מעשר, מדוע מקילים ואומרים שהמעות הן חולין, והרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ובפרט שב"מעות הנמצאות בין חולין למעשר" (שבהל' י"ב) נקט הרמב"ם לחומרא?

ומבאר הר"י קורקוס:

במעות שנמצאו בין קופת מטבעות של חולין לקופת מטבעות מעשר (בהל' י"ב) ונפלו מאחת הקופות יש ספק שקול, ואין הסתברות לומר שדווקא מן החולין נשמט ולא מן המעשר, ולכן מחמירים ככל ספק של תורה. אבל במעות שהונחו בתיבה ואינו זוכר אם הם חולין או מעשר (בהל' י"א), כיון שמעות מעשר קודש הם והטיפול בהן נעשה ביתר תשומת לב מסתבר שהאדם יזכור מה עשה במעות אלו ואם מתעורר ספק, כנראה מעות חולין הן.

והצל"ח (פסחים ז, א ד"ה עוד) תירץ:

סתם מעות הן בחזקת חולין עד שיפול בהן ספק שמא נתחללו בהן פירות מעשר, ולכן, כאשר יש ספק שקול איזה מעות הונחו בתיבה (בהל' י"א), מעמידים אותן על חזקתן וחולין הן, משא"כ מעות שנמצאו בין קופת חולין לקופת מעשר (בהי"ב), הספק אינו במעות אלא בקופות – מאיזה קופה נפלו – ואין חזקה לקופה אחת יותר מאחרת, והולכים לחומרא ככל ספק של תורה.

וב'ערוך השלחן' (מע"ש סי' קכט, ח) מבאר:

מלשון הרמב"ם "אם רוב מניחין מעשר... ואם רוב מניחין חולין" משמע שאין מדובר באדם אחד שמסתפקים בו אלו מעות הניח, אלא באנשים רבים המניחים כאן מעותיהם, וכאשר הספק הוא 'מחצה למחצה' יש כאן רוב להיתר, כי המשתמשים בתיבה למעות מעשר ודאי משתמשים בה גם למעות חולין (לא כמו המשתמשים למעות חולין שיתכן שהשימוש הוא לחולין בלבד), וכיון שיש רוב להיתר, הרי אלו חולין. אך בהלכה י"ב מדובר באדם שמצא את המעות בין קופותיו, אחת מעשר ואחת חולין, ובספק השקול יש להחמיר.

פדיית פירות רבעי שאינם ברשות הבעלים

שבת קודש כ"ג כסלו ה'תש"פ

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ז: מִי שֶׁהָיָה לוֹ נֶטַע רְבָעִי בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁיַּד הַכֹּל שָׁוָה - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ, וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ... וְהַצְּנוּעִין הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְאוֹמְרִין: 'כָּל הַנִּלְקָט מִפֵּרוֹת רְבָעִי אֵלּוּ, מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ' - שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ בְּמֻחְבָּר.

ה'צנועים' ("המדקדקים על עצמם בדת" – פיה"מ מע"ש פ"ה מ"א) שיש להם נטע רבעי, היו מניחים מעות על מנת לפדות ('לחללו') בהן את הפירות שעוברי דרכים יוכלו לאכול מהם (בשנת השמיטה שהפירות הפקר), ולא יכשלו באיסור אכילת רבעי. ואומרים "כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו" (בלשון עבר) כי פודים את הפירות אחרי שנלקטו ולא לפני לקיטתם "שהרי אי אפשר לפדותו במחובר" (רדב"ז).

והקשה הרמב"ן (הובא בכסף משנה):

הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הכ"ד) פסק כרבי יוחנן שאין אדם יכול להקדיש חפץ שנגנב ממנו (אף שהוא עדיין בעליו) משום שאינו ברשותו. ואם כן, איך יכולים הצנועים לפדות את הפירות שנלקטו וכבר אינם ברשותו?

ומבאר ה'תרומת הכרי' (סי' שנד):

הרמב"ם דייק וכתב שפעולת הצנועים היתה בשנת השמיטה כדעת רבי שמעון בן גמליאל (ב"ק סט, א) שמי שיש לו נטע רבעי "צריך לציינו בקוזזות אדמה כדי שיכירו בו ולא יאכלו ממנו", וזהו רק בשנת השמיטה (שמותר לכל אדם ללוקטם)

אבל בשאר השנים שהפירות אינם הפקר, אינו חייב למנוע מהבאים לגזול את הפירות שלא יאכלו רבעי אלא 'הלעיטהו לרשע וימות'. ויש לתמוה: הרי יתכן שהצנועים רוצים למנוע מכל אדם שלא יבוא לידי איסור, אף אם הוא רשע, וגם בשאר השנים היו מניחים מעות כדי לפדות בהם את הפירות?

והביאור: לכאורה הצנועים יכולים לפדות את הפירות גם כאשר אינם ברשותם, כי זו זכות ו'זכין לאדם שלא בפניו' (וכ"כ התוס' ב"ק סח, ב ד"ה הוא), וכיון שזכיה מטעם שליחות והבעלים הם כשלוחו של המלקט, הרי בכל השנים, כשהמלקט גזלן והוא עצמו אינו יכול לפדות כי הפירות אינם שלו – גם שלוחו אינו יכול (כי דבר שאינו יכול לעשותו, אינו יכול למנות עליו שליח – נזיר יב, ב) ולכן אין הצנועים יכולים לפדות מצד 'זכין לאדם...', אבל בשמיטה שהפירות הפקר ויכול המלקט לפדותם – גם הבעלים יכולים לפדות בתורת שליחות.

ולכן הצנועים פדו את הפירות רק בשנת השמיטה, כי אז הם יכולים לפדות בתורת שליחות ומדין 'זכין לאדם שלא בפניו', ואילו בשאר השנים אינם יכולים להתמנות כשליח של המלקטים.

ומתורצת גם קושיית הרמב"ן כי אמנם אין אדם יכול לפדות פירות שאינם ברשותו, אבל בשמיטה הצנועים פודים מדין זכיה עבור המלקט.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ז-כ"ג כסלו ה'תש"פ

יום ראשון י"ז כסלו ה'תש"פ

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

1 **א. אֵין[2] הַטֶּבֶל נִקְבָּע לְמַעֲשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד**
2 **שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ[3] לְבֵיתוֹ[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן**
3 **הַבַּיִת[5]. וְהוּא שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ**
4 **בִּשְׁעָרֶיךָ[6]. אֲבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[7]**
5 **וְקַרְפִּיפוֹת[8] - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[9] וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[10].**

2) כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. 3) בין בעל התבואה ובין אחר. 4) אבל לא לבית של אחר. 5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. 6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. 7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. 8) שנכנסו לבית בדרך אחורית. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפוטרן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. 9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". 10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

6 **ב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת**
7 **הַטֶּבֶל עַד שֶׁיִּקָּבַע בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִפִּי**
8 **הַשְּׁמוּעָה; אֲבָל אִם נִקְבַּע בִּשְׁאָר הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים**
9 **שֶׁמָּנִינוּ[11] - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת**
10 **מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַשּׁוּק**
11 **אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[12] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת**
12 **מַרְדּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הַגּוֹמֵר לִמְכֹּר חַיָּב**
13 **בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.**

11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. 12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

14 **ג. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ**
15 **קוֹבֵעַ[13]. וְכֵן הַגַּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּיִת**
16 **שֶׁלְּמַטָּה קוֹבֵעַ[14]. וְאִם לֹא הָיָה בַּגַּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל**
17 **אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבַּיִת מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה - אֵינוֹ**
18 **פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא הֲרֵי גַּג זֶה כְּמִקְצָת אֲוִיר**
19 **הַבַּיִת[15].**

13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. 14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. 15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

20 **ד. הַצְּרִיפִין[16] וְהַבַּרְגָּנִין[17] וּבָתֵּי הַקַּיִץ, וְהוּא אַרְבָּעָה**
21 **עַמּוּדִים וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנִּמְצָא בְּלֹא כְּתָלִים, וְכֵן**
22 **סֻכּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַכְּרָמִים וּבְנֵי הַגַּנּוֹת בִּימֵי הַקַּיִץ,**
23 **אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקַּיִץ וְיֵשׁ בָּהֶם רֵחַיִם**
24 **וְתַרְנְגוֹלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן סֻכַּת**
25 **הַיּוֹצְרִים[18] הַחִיצוֹנָה[19] וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג[20] - אֵינָן**
26 **קוֹבְעִין. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין דִּירָתָן קֶבַע[21].**

16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. 17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. 18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. 19) אבל הפנימית קובעת. 20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. 21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

27 **ה. הַצְּרִיפִין[22] וְהַבַּרְגָּנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל**
28 **פִּי שֶׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם[23]. וְכֵן[24] בֵּית הַסֵּפֶר[25]**
29 **וּבֵית הַמִּדְרָשׁ[26] - טוֹבְלִין לָזֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי**
30 **שֶׁהֵם כְּבֵיתוֹ[27], וְאֵין טוֹבְלִין לַאֲחֵרִים.**

22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. 23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניסם דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. 24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית

תלמוד טובלין לסופר למשנה". 25) שמלמדים בו מקרא. 26) שמלמדים בו משנה וגמרא. 27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[28] - קוֹבְעִין[29], וְאִם לַאו - אֵין קוֹבְעִין. הָאוּרְיָארוֹת[30] וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לַמְּכֻנָּס[31] - אֵינָן קוֹבְעִין[32]; וְאִם הָיוּ לְדִירָה[33] - קוֹבְעִין.

28) לחזן או לשמש. 29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. 30) מחסנים. 31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. 32) שאינן דירה. 33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. כְּשֵׁם שֶׁהַבַּיִת[34] קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר, כָּךְ הֶחָצֵר קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר[35]; וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[36] לֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר[37] נִקְבְּעוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת.

34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". 35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. 36) הפירות. 37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אֵי זוֹ הִיא חָצֵר הַקּוֹבַעַת? כֹּל שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין בְּתוֹכָהּ[38], אוֹ שֶׁאֵין אָדָם בּוּשׁ מִלֶּאֱכֹל בְּתוֹכָהּ[39]. אוֹ חָצֵר, שֶׁאִם יִכָּנֵס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ[40]? וְכֵן חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי דָיוֹרִין[41] אוֹ שֶׁהִיא לִשְׁנֵי שֵׁתָּפִין, שֶׁאֶחָד פּוֹתְחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס אוֹ יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֲרֵי זוֹ קוֹבַעַת.

38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. 39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. 40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. 41) שכנים.

ט. בֵּית שַׁעַר[42] שֶׁל חָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה[43] וְהַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הֵן כְּחָצֵר: אִם הָיְתָה קוֹבַעַת[44] - קוֹבְעִין[45], וְאִם לַאו - אֵינָן קוֹבְעִין[46].

42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. 43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. 44) למעשר. 45) שהם טפלים לחצר. 46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - שְׁתֵּיהֶן קוֹבְעוֹת[47]. סֵכֶת הַיּוֹצְרִים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַפְּנִימִית קוֹבַעַת[48], וְהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת[49]. וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבֵיתוֹ[50].

47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. 48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. 49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. 50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס בָּהֶן[52] לְבָתִּים וְלַחֲצֵרוֹת בַּדֶּרֶךְ - לֹא נִקְבְּעוּ[53], אֶלָּא אוֹכֵל עֲרַאי[54] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא סוֹף מְגַמָּתוֹ. וְכֵן בַּחֲזָרָה[55].

51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52) עמהם. 53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54) אבל אכילת קבע אסורה. 55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הָרוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[56], שֶׁהֵן נִכְנָסִין מֵחָצֵר לְחָצֵר - אוֹכְלִין עֲרַאי[57] עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַבַּיִת שֶׁלָּנִין בּוֹ[58].

56) למכור בשמים לנשים. 57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. הַמֵּבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאָכְלָן בְּחָצֵר הַפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[59], שָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵתֵּר לְהוֹצִיאָן וְלֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[60]. וְכֵן[61] אִם שָׁכַח וְהֶעֱלָן לַגַּג - אוֹכֵל מֵהֶן בַּגַּג עֲרַאי. הֱבִיאָן לְאָכְלָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְשָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ חָצֵר חֲבֵרוֹ[62] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

59) שאינה משתמרת. 60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

יד. חָצִיר[63] שֶׁהִיא נֶעְדֶּרֶת[64] - הֲרֵי הִיא כְּגִנָּה, וְאוֹכְלִין בְּתוֹכָהּ עֲרַאי[65]. וְהוּא שֶׁיֵּעָדֵר רֻבָּהּ[66]. וְאִם זָרַע רֻבָּהּ - אֵין אוֹכְלִין עֲרַאי. וְכֵן אִם נָטַע רֻבָּהּ[67]. וְאִם נָטַע לְנוֹי חָצִיר[68], הוֹאִיל וְהִיא נֶעְדֶּרֶת[69] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי מֵאוֹתָן אִילָנוֹת[70].

63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64) נחרשת. 65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. 66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. 67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [ופירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעוה ונטעוה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. 70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

טו. תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר[71] - אוֹכֵל מִמֶּנָּה אַחַת אַחַת[72] וּפָטוּר; וְאִם צָרַךְ[73] - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּקַּרְקַע; אֲבָל אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה[75] - מְמַלֵּא חֵיקוֹ[76] וְאוֹכֵל[77] שָׁם[78]; שֶׁאֵין אֲוִיר חָצֵר קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[79].

71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73) שקצץ שניים. 74) שהרי זה כנגמרה מלאכתן, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76) אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77) אכילת עראי. 78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

טז. הָיְתָה[80] עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לְגִנָּה[81] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל כְּמִמֶּנָּה בַּגִּנָּה כְּדַרְכּוֹ[82] כְּאִלּוּ הָיְתָה נְטוּעָה בַּגִּנָּה[83]. הָיְתָה נְטוּעָה בְּגִנָּה וְנוֹטָה לְחָצֵר - הֲרֵי זוֹ כִּנְטוּעָה בֶּחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל שָׁם אֶלָּא אַחַת [אַחַת][84].

80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. 82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. 83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). 84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

יז. גֶּפֶן שֶׁנִּטּוּעָה בְּחָצֵר[85] - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל וְיֹאכַל, אֶלָּא מְגַרְגֵּר אֶחָד אֶחָד[86]. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֶלָּא פּוֹרֵט[87] אֶת הָרִמּוֹן בָּאֵילָן[88], וְאוֹכֵל הַפֶּרֶד[89] מִשָּׁם. וְכֵן בַּאֲבַטִּיחַ - כּוֹפְתוֹ[90] בַּקַּרְקַע[91] וְאוֹכְלוֹ שָׁם[92]. הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל[93] בַּגִּנָּה[94], וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר[95], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִן הֶחָצֵר[96] - לֹא יִגְמֹר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[97].

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

יח. כֻּסְבָּר[98] הַזְּרוּעָה בְּחָצֵר[99] - מְקַרְסֵם[100] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכְלוֹ[101]; וְאִם צָרַךְ[102] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[103]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

א. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[2] לְאָכְלָן[3] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[4]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּבְעוּ? מִשֶּׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[5]. הֲרֵי[6] שֶׁלֹּא נָתַן דָּמִים, וְהָיָה בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקַּח - לֹא נִתְחַיֵּב לְעַשֵּׂר[7]. וְאִם[8] הָיָה יָרֵא שָׁמַיִם - מִשֶּׁגָּמַר בְּלִבּוֹ מְעַשֵּׂר[9], וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר לַמּוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר[10].

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. 3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. 5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף־על־פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א־ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח. 7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם. 9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פי"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה ביירא שמים. ולזה נתכוין הכסף־משנה, ועיין בהגהה בגליון.

ב. הַלּוֹקֵחַ[11] בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע[12] אוֹ שֶׁלָּקַח תָּלוּשׁ[13] לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ - לֹא נִקְבְּעוּ[14], וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[15].

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזורע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור־שמח). 12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו. 14) שאין המקח קובע אלא־אם־כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

ג. הָאוֹמֵר[16] לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וְתֵן לִי בּוֹ חָמֵשׁ תְּאֵנִים[17] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת וּפָטוּר[18]; וְאִם צָרַךְ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[19]. הֵא לְךָ[20] אִסָּר זֶה בְּעֶשְׂרִים[21] תְּאֵנִים שֶׁאָבַר לִי[22] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל[23]. בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁאָבַר לִי - מְגַרְגֵּר מִמֶּנּוּ בְּאֵילָן וְאוֹכֵל[24]. בָּרִמּוֹן שֶׁאָבַר לִי - פּוֹרְטוֹ[25] בְּאֵילָן וְאוֹכֵל. בָּאֲבַטִּיחַ שֶׁאָבַר לִי - כּוֹפֵת בַּקַּרְקַע[26] וְאוֹכֵל[27]. וְאִם קִצֵּץ אֶת הַתְּאֵנִים וְצֵרְפָם[28], אוֹ שֶׁקִּצֵּץ הָאֶשְׁכּוֹל אוֹ הָאֲבַטִּיחַ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[29], שֶׁהֲרֵי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנִּתְלָשׁ[30]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר בִּשְׁתֵּי[31] תְּאֵנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ[32] - קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[33] וְאוֹכֵל עֲרַאי[34] וּפָטוּר; שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ בְּמִקָּח, שֶׁהֲרֵי לְקָחָן בִּמְחֻבָּר[35].

16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. 18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. 19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובען, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. 20) שם משנה ו. 21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. 22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחובר, וראה להלן. 23) כלומר, תולש מן המחובר וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". 24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. 25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. 26) ראה שם. 27) קמעא קמעא. 28) אפילו שתים כאחת. 29) שזהו גמר מלאכתם. 30) כמבואר למעלה. 31) בדפוסים חדשים בטעות "בב"". 32) המחוברים לקרקע ולאילן. 33) אפילו אחדים כאחת. 34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. 35) ומקח לא קבע במחובר (בהלכה הקודמת).

ד. הַמַּחֲלִיף[36] עִם חֲבֵרוֹ[37]: זֶה לֶאֱכֹל וְזֶה לֶאֱכֹל[38] - שְׁנֵיהֶן נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת[39], שֶׁהֲרֵי לָקְחוּ בְּתָלוּשׁ. זֶה לִקְצוֹת וְזֶה לִקְצוֹת[40] - שְׁנֵיהֶן לֹא נִקְבְּעוּ; שֶׁאֵין הַמֶּכֶר קוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[41]. לָקַח הָאֶחָד פֵּרוֹת שֶׁהֶחֱלִיף לַאֲכִילָה, וְלָקַח הָאַחֵר חֲלִיפֵיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלָּקַח לַאֲכִילָה חַיָּב לְעַשֵּׂר, וְזֶה שֶׁלָּקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְבַּע לְמַעֲשֵׂר[42].

36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חבירו - קנה חבירו שלו, ואף־על־פי שלא משך. 37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חבירו, שאף הם נגמרו מלאכתן. 38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. 39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. 40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. 41) למעלה הלכה ג פרק ג. 42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

ה. הָאוֹמֵר[43] לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְלַקֵּט לְךָ עֶשְׂרִים תְּאֵנִים מִשֶּׁלִּי[44], וַאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת כְּרָסִי מִשֶּׁלְּךָ[45] - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים[46], שֶׁאֵין זֶה חֲלִיפִין[47] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֶכֶר. וְאִם צָרַף וְאָכַל - חַיָּב[48]. וְהַמַּתָּנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת כְּמֶכֶר[49].

43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. 44) מאילני. אבל אינו

קונה אותם אלא לכשילקטם. 45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחובר, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. 46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. 47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חבירו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. 48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון־איש, ועיין כסף־משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. 49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

1 **ו. עַם הָאָרֶץ[50] שֶׁהָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק וְאָמַר: טְלוּ לָכֶם**
2 **תְּאֵנִים[51] - אוֹכְלִים[52] וּפְטוּרִין[53], שֶׁאֵין הַמַּתָּנָה**
3 **קוֹבַעַת[54]. וְאִם הִכְנִיסוּ[55] לְבָתֵּיהֶן: אִם[56] רֹב הָעָם**
4 **מַכְנִיסִים לַבָּתִּים[57] - מְעַשְּׂרִים וַדַּאי[58]; וְאִם רֹב הָעָם**
5 **מַכְנִיסִים לַשּׁוּק[59] - אֵין מְתַקְּנִים אֶלָּא דְּמַאי, שֶׁמָּא**
6 **עִשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לַשּׁוּק. וְאִם[60] אָמַר: טְלוּ לָכֶם**
7 **וְהַכְנִיסוּ לַבָּתִּים - כְּשֶׁמַּכְנִיס לַבַּיִת מְעַשֵּׂר דְּמַאי[61].**
8 **נָתַן[62] לוֹ דָּבָר מְרֻבֶּה[63], אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: טֹל וֶאֱכֹל -**
9 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: טֹל וְהַכְנֵס[64], שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל**
10 **עַד שֶׁיְּתַקֵּן דְּמַאי[65]. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
11 **לְהֵאָכֵל חַי[66], אוֹ שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל**
12 **בַּשּׁוּק[67] - הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן דְּמַאי[68].**

50) שם פרק ב משנה א. 51) במתנה. 52) עראי. 53) ממעשר. 54) כנ"ל. 55) אלו שקיבלו התאנים. 56) ירושלמי שם. 57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד משש הדברים (למעלה פ"ג הלכות א־ג). 58) שכיון שעם־הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). 59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). 60) משנה שם. 61) ולא ודאי, ואף־על־פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלעניין תרומה גדולה עם־הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף־משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. 62) ירושלמי שם. 63) כמות גדולה של תאנים. 64) לבית, שאי־אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. 65) כנ"ל. 66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. 67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב.' [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפי"א מהלכות עדות הלכה ה). 68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

13 **ז. הָיוּ[69] שְׁנַיִם, אָמַר[70] לְאֶחָד: טֹל וֶאֱכֹל[71], וְאָמַר**
14 **לַשֵּׁנִי: טֹל וְהַכְנֵס[72] - זֶה[73] אוֹכֵל[74] וּפָטוּר[75], וְזֶה[76]**
15 **אוֹכֵל וְחַיָּב[77].**

69) ירושלמי שם. 70) עם הארץ. 71) בשוק. 72) לבית. 73) שאמרו לו: "טול ואכול". 74) עראי, מחוץ לבית. 75) ממעשר. 76) שאמרו לו: "טול והכניס". 77) כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

16 **ח. וְכֵן[78] אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בַּחֲנוּת[79],**
17 **וְאָמַר לָהֶם[80]: טְלוּ וְאִכְלוּ[81] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[82]**
18 **וּפְטוּרִין[83], וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוּת לֹא יֹאכְלוּ**
19 **עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ דְּמַאי. שֶׁנִּמְצָא כְּאוֹמֵר לְאֵלּוּ: טְלוּ**
20 **וְהַכְנִיסוּ לְבָתֵּיכֶם[84], שֶׁהֲרֵי הֵם כְּבָתֵּיהֶם[85]. וּכְבָר**
21 **בֵּאַרְנוּ[86], שֶׁאֵין הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשֶׁיַּעַבְרוּ**
22 **הַפֵּרוֹת בְּתוֹכוֹ[87].**

78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. 79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. 80) עם־הארץ העובר בשוק. 81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. 82) עראי, אפילו בחנות או בשער. 83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". 84) ואני אעשר עבורכם. 85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט־י. 86) שם הלכה יא. 87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

23 **ט. הַשּׂוֹכֵר[88] אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ[89] בְּפֵרוֹת, בֵּין**
24 **בִּתְלוּשִׁין[90] בֵּין בִּמְחֻבָּרִין[91], הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל**

88) פרק ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. 89) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. 90) עם־הארץ העובר בשוק. 91) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. 92) עראי, אפילו בחנות או בשער. 93) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". 94) ואני אעשר עבורכם. 95) ראה למעלה פ"ד הלכות ט־י. 96) שם הלכה יא. 97) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

מִן הַתּוֹרָה[92] בְּמַה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין[93] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[94] וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[95]. וְאִם[96] הִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁיֹּאכְלוּ מַה שֶּׁלֹּא זִכְּתָה לָהֶן תּוֹרָה[97], כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן הַפּוֹעֵל שֶׁיֹּאכְלוּ בָּנָיו עִמּוֹ[98], אוֹ שֶׁיֹּאכַל בְּנוֹ בִּשְׂכָרוֹ[99], אוֹ שֶׁיֹּאכַל אַחַר גְּמַר מְלַאכְתּוֹ בְּתָלוּשׁ[100] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[101] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל מִפְּנֵי הַתְּנַאי, הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ[102].

88) שם משנה ז. 89) מלאכה. 90) שלא נגמרה מלאכתן למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א). 91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). 92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישו] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:) ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי־אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". 93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. 94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". 95) אף־על־פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. 96) משנה שם. 97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. 98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף־על־פי שלא נשכרו עמו. 99) תחתיו. 100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. 101) אפילו עראי. 102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג־יד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

י. שְׂכָרוֹ[103] לְנַכֵּשׁ עִמּוֹ בְּזֵיתִים[104], וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל שֶׁיֹּאכַל בַּזֵּיתִים - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הָאִילָן אַחַת אַחַת וּפָטוּר[105]; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב[106].

103) שם פרק ג משנה ג. 104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". 105) ממעשר. 106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

יא. שְׂכָרוֹ[107] לְנַכֵּשׁ[108] בִּבְצָלִים[109], וְהִתְנָה לֶאֱכֹל יָרָק[110] - מְקַרְסֵם[111] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכֵל; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב[112]. קִצֵּץ[113] הַפּוֹעֵל[114] שֶׁיֹּאכַל לִיטְרָא שֶׁל זֵיתִים[115] - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב לְעַשֵּׂר. הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דָּבָר קָצוּב - הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ, שֶׁאִם צֵרֵף - נִקְבָּע. לֹא קִצֵּץ, אֶלָּא הָיָה אוֹכֵל כְּדִין תּוֹרָה[116] - מְצָרֵף וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִסְפֹּת[117] בְּמֶלַח. אֲבָל אִם סָפַת בְּמֶלַח[118]: אַחַת אַחַת - מֻתָּר; שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִקְבְּעוּ [בַּמֶּלַח][119].

107) משנה שם. 108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. 109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). 110) עלי הבצלים. 111) חותך. 112) כנ"ל בהלכה הקודמת. 113) ברייתא בבבא מציעא פט: 114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. 115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). 116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. 117) יטבול. 118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). 119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פּוֹעֵל[120] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בִּלְבָסִין[121] - לֹא יֹאכַל בִּבְנוֹת שֶׁבַע[122], בִּבְנוֹת שֶׁבַע - לֹא יֹאכַל בִּלְבָסִין, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[123]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לִמְנֹעַ עַצְמוֹ[124] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִמְקוֹם הַיָּפוֹת[125].

120) מעשרות פרק כ משנה ח. 121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. 122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. 123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). 124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. 125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמּוֹצִיא[126] פּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בַּשָּׂדֶה[127]: בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[128] - אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה[129] וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[130]; וְהוּא שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[131]. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[132] - לֹא יֹאכְלוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל[133]. אֲבָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה[134], אֲבָל לֹא מִן הַסַּל וְלֹא מִן הַקֻּפָּה וְלֹא מִן הַמַּקְצֶה[135].

126) שם פ"ג משנה ב. 127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן]. 128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א). 129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. 130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). 131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"). 132) שהתנה על כך עם בעל השדה. 133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו"). 134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). 135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

1 **יד. אֶחָד[136] הַמְכַשֵּׁל[137] וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק[138] וְאֶחָד**
2 **הַכּוֹבֵשׁ[139] - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[140]. אֲבָל הַמַּעֲשִׁין אֶת**
3 **הַפֵּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן[141] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[142].**

136) שם פ"ד משנה א. 137) ירושלמי שם. 138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט.) סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. 139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג-ד). 140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). 141) לאכילה. 142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון־איש).

4 **טו. הַטּוֹמֵן[143] פֵּרוֹת בָּאֲדָמָה[144] אוֹ בְּתֶבֶן אוֹ בְּזֶבֶל[145]**
5 **עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[146].**

143) משנה שם. 144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). 145) זה אינו במשנה. 146) שאין זה בישול.

6 **טז. הַנּוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל חַם[147], אוֹ[148] שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן**
7 **לְקְדֵרָה בְּאִלְּפָס[149] כְּשֶׁהֵן מְרֻתָּחִין[150] - נִקְבְּעוּ**
8 **לְמַעֲשֵׂר. מָזַג יַיִן בְּמַיִם חַמִּים - נִקְבַּע[151]. וְאֵין צָרִיךְ**
9 **לוֹמַר, אִם בְּשֶׁל הַיַּיִן[152] וַאֲפִלּוּ בַּגַּת[153] - שֶׁאָסוּר**
10 **לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[154].**

147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). 148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. 149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. 150) והעבירם מעל האש, וראה להלן. 151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. 152) על האש. 153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). 154) [שאף־על־פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזגו בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

11 **יז. הַשּׁוּם[155] וְהַשַּׁחֲלִים[156] וְהַחַרְדָּל שֶׁשְּׁחָקָן בַּשָּׂדֶה[157]**
12 **בְּשֶׁמֶן[158] - נִטְבְּלוּ לְמַעֲשֵׂר[159]. וְכֵן[160] הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל**
13 **לְתוֹךְ הַכּוֹס[161] - נִקְבָּע[162]; לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי[163] - אֵינוֹ**
14 **נִקְבָּע[164].**

155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. 156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: 157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. 158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). 159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. 160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. 161) [שעל־ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:). 162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. 163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). 164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

15 **יח. הַמּוֹלֵחַ[165] פֵּרוֹת בַּשָּׂדֶה[166] - נִקְבְּעוּ[167]. טָבַל**
16 **הַזֵּיתִים אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח וְאָכַל - פָּטוּר[168]. הַפּוֹצֵעַ[169]**
17 **זֵיתִים כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַשָּׁרָף[170] מֵהֶם - פָּטוּר[171]. הַנּוֹטֵל[172]**
18 **זֵיתִים מִן הַמַּצָּטָן[173] - טוֹבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח**
19 **וְאוֹכֵל[174]; וְאִם מָלַח וְנָתַן לְפָנָיו - חַיָּב. וְכֵן כֹּל**
20 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

165) מעשרות פ"ד משנה א. 166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז).

167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. 168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. 169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". 170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). 171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עיין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. 172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. 173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). 174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

1 **יט. הַתּוֹרֵם פֵּרוֹתָיו**[175] **תְּרוּמָה שֶׁצָּרִיךְ לִתְרֹם אַחֲרֵיהָ**
2 **שְׁנִיָּה**[176] **- נִקְבָּעוּ לְמַעֲשֵׂר**[177]**, וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי**
3 **עַד שֶׁיּוֹצִיא הַתְּרוּמָה הַשְּׁנִיָּה וִיעַשֵּׂר.**

175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). 176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה־נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. 177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור־שמח מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה־הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

4 **כ. פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן**[178] **וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי**[179]
5 **שַׁבָּת**[180] **- נִקְבָּעוּ, וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת**
6 **עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר**[181]**.**

178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). 179) עיין 'תוספות יום־טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. 180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכר' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף־משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. 181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:) [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום־טוב קובע. וראה עוד להלן פי"ב הלכה א].

7 **כא. תְּינוֹקוֹת**[182] **שֶׁטָּמְנוּ תְּאֵנִים**[183] **לְשַׁבָּת**[184] **וְשָׁכְחוּ**
8 **לְעַשְּׂרָן - לֹא יֹאכְלוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת**[185] **עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ**[186]**.**

182) מעשרות פ"ד משנה ב. 183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. 184) לאכילה. 185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. 186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

9 **כב. תְּאֵנָה**[187] **שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ**[188] **לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ**
10 **בְּשַׁבָּת**[189]**, וְלִקֵּט מִמֶּנָּה כַּלְכָּלָה**[190] **- לֹא יֹאכַל**[191] **עַד**
11 **שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וּפֵרוֹת אֵלּוּ מְיֻחָדִין לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת**
12 **קוֹבַעַת**[192]**.**

187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). 188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. 189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. 190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. 191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. 192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

13 **כג. הָיָה**[193] **אוֹכֵל**[194] **בְּאֶשְׁכּוֹל**[195] **וְחָשְׁכָה עָלָיו לֵילֵי**
14 **שַׁבָּת**[196] **- לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר**[197]**.**
15 **וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה גּוֹמְרוֹ**[198]**.**

193) תרומות פ"ח משנה ג. 194) אכילת עראי. 195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. 196) ראה למעלה הלכה כ. 197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). 198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף־על־פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א לדף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת־שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי -יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

16 **א. מַחֲלִיקִין**[2] **בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים שֶׁל טֶבֶל, וְאֵין בָּזֶה**

1 מִשּׁוּם הֶפְסֵד[3]. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה,
2 כְּגוֹן הַגַּרְעִינִין[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּךְ אָסוּר לְאָכְלוֹ מִן
3 הַטֶּבֶל וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[5] וּמִמַּעֲשֵׂר
4 שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ
5 בִּתְרוּמָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ[6] - כָּךְ מֻתָּר בְּטֶבֶל וּבְמַעֲשֵׂר
6 שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.

2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף־משנה). 3) אף־על־פי שעל־ידי־זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא־קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף־על־פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פי"א מ"ה, ולמלעה פי"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין"]. 4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" ('מעשה רוקח'). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם הי"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פי"א הי"א). 5) תרומת מעשר. 6) שאינם חשובים אוכל.

7 ב. אֵין[7] מַדְלִיקִין[8] בְּטֶבֶל טָמֵא[9] אֲפִלּוּ בְּחֹל[10], וְאֵין
8 צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת[11]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִשְׁמֶרֶת
9 תְּרוּמָתִי[12]; מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה - אֵין לְךָ בָּהּ[13] אֶלָּא
10 מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ[14], אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵין לְךָ לֵהָנוֹת
11 בָּהּ[15] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ וְאֵילֵךְ.

7) ברייתא, שבת כו, א. 8) אפילו כהנים, ראה להלן. 9) והוא־הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין), שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. 10) [שבידו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף־על־פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף־על־פי־כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. 11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאין בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושיו לשבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום־טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן־דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן־דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים הי"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם הי"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך־עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת ה'ירושלמי' (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום־טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:) אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום־טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום־טוב, לפי שאינו אלא ביום־טוב עצמו, ואם כן, הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום־טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום־טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום־טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום־טוב עצמו, ולא בערב יום־טוב וערב שבת]. 12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת טמאה" (שבת, שם). 13) רשות לאכול. 14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. 15) הנאה של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

12 ג. אֵין מְחַפִּין[16] בְּטֶבֶל[17], וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטֶּבֶל[18].
13 וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[19] - אָסוּר לִזְרֹעַ
14 מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בְּתִבּוּאָה
15 וְקִטְנִיּוֹת[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל[23] הָעוֹקֵר שְׁתִילִים שֶׁיֵּשׁ
16 בָּהֶן פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[24] - הֲרֵי זֶה
17 מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּזוֹרֵעַ טֶבֶל, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַף הַפֵּרוֹת[25].
18 וְכֵן[26] הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּשְׁתָלָם בְּמָקוֹם אַחֵר[27],
19 אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף בְּגוּפָן[28] - מֻתָּר. וְאִם שְׁתָלָן כְּדֵי
20 שֶׁיִּקְשׁוּ וְיִקַּח הַזֶּרַע שֶׁלָּהֶן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
21 כְּזוֹרֵעַ חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים שֶׁל טֶבֶל.

16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). 17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). 18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב־כג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא־מציעא פא:) "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא־מציעא שם) וגם את הזורע. 19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח־יג). 20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא, אבל חלוקים עליו חביריו, כמפורש ב'ירושלמי' מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירוש המשנה וב'תוספות יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). 21) 'ירושלמי', שם. 22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג־יג]. 23) מעשרות פ"ה מ"א. 24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר

לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. 25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. 26) שם, מ"ב. 27) בתוך שדהו (משנה, שם). 28) שלא נגמרה מלאכתן.

1 **ד. לִיטְרָא[29] מַעֲשֵׂר טָבוּל[30] שֶׁזְּרָעָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי**
2 **הִיא עֲשֶׂר לִיטְרִין[31] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשַׂר[32], וְאוֹתָהּ**
3 **לִיטְרָא[33] מְעַשֵּׂר עָלֶיהָ[34] מִמָּקוֹם אַחֵר[35] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[36].**
4 **לִיטְרָא[37] בְּצָלִים שֶׁתִּקְּנָם[38] וּזְרָעָם - אֵינוֹ מְעַשֵּׂר לְפִי**
5 **חֶשְׁבּוֹן הַתּוֹסֶפֶת[39], אֶלָּא מְעַשֵּׂר לְפִי כֻּלּוֹ[40].**

29) ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. 32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף־על־פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חייבוהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). 33) שזרעה כשהיא בטבלה. 34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. 35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). 36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. 37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. 38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. 39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. 40) למדו זאת (שם נט:) ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

6 **ה. זְרֵעוֹנִים[41] שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ[42] וּמֵרְחָן[43] וְעִשְׂרָן**
7 **וְאַחַר כָּךְ זְרָעָן[44] וְהוֹסִיפוּ[45], וְאֵין זַרְעָם כֻּלָּה - הֲרֵי**
8 **זֶה סָפֵק אִם חַיָּבִין[46] בְּמַעֲשַׂר מִדִּבְרֵיהֶם[47], הוֹאִיל**
9 **וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַזֶּרַע שֶׁעַדַיִן הוּא קַיָּם**
10 **וְלֹא אָבַד מְעֻשָּׂר הוּא. וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִים לְבְצָלִים[48],**
11 **שֶׁהַבְּצָלִים אֵין דַּרְכָּן לְהַזְרִעַ[49].**

41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). 42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג־ה). 43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחינהו ועשרינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, וב'רבינו גרשום' שם. 44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. 45) השביחו. 46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). 47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). 48) ואף־על־פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זורע דבר שדרכו להזרע. 49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

12 **ו. הַזּוֹרֵעַ[50] אֶת הַטֶּבֶל, בֵּין דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כֻּלָּה[51] בֵּין**
13 **דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלָּה[52]: אִם אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ[53] - קוֹנְסִין**
14 **אוֹתוֹ[54] וּמְלַקְּטוֹ; וְאִם צָמַח - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
15 **לַעֲקֹר. וְהַגִּדּוּלִין חֻלִּין[55]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ**
16 **כֻּלָּה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין, עַד שָׁלֹשׁ**
17 **גְּרָנוֹת[56]; וְהָרְבִיעִי - מֻתָּר[57]. וּמִפְּנֵי מָה הַגִּדּוּלִין**
18 **אֲסוּרִין?[58] מִפְּנֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה**
19 **שֶׁבָּהּ[59]. וְכֵן הַדִּין בְּזוֹרֵעַ מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה**
20 **תְּרוּמָתוֹ[60]. אֵין[61] מוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ**
21 **וּלְחָבֵר[62]. וְאָסוּר לִשְׁלֹחַ אֶת הַטֶּבֶל וַאֲפִלּוּ חָבֵר**
22 **לְחָבֵר, שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה וְיֵאָכֵל הַטֶּבֶל[63].**

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שליש גידולם, אף־על־פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חיטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פי"א מהל' תרומות הלכות כא־כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישהנה אצלו כדי שיזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

23 **ז. הַמּוֹכֵר[64] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[65] וְנִזְכַּר שֶׁהֵם טֶבֶל, וְרָץ**
24 **אַחֲרָיו לְתַקְּנוֹ וְלֹא מְצָאוֹ[66]: אִם יָדוּעַ שֶׁאֵין קַיָּמִין**
25 **וְשֶׁכְּבָר אָבְדוּ אוֹ נֶאֱכְלוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם;**
26 **וְאִם סָפֵק שֶׁהֵם קַיָּמִין[67] אוֹ אֵין קַיָּמִין - צָרִיךְ**
27 **לְהוֹצִיא[68] עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[69].**

64) משנה ו'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 65) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. 66) בחזקת שהם מתוקנים. 67) ב'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68) כלומר,

ספק אם הם קיימין. 69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתוקנים, כנ"ל.

ח. הַמּוֹכֵר[70] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[71], מוֹכֵר אוֹמֵר: עַל מְנָת שֶׁהֵן טֵבֶל מָכַרְתִּי, וְלוֹקֵחַ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי מִמְּךָ אֶלָּא מְעֻשָּׂרִין[72] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְתַקֵּן. קְנָס הוּא לוֹ[73] מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר טֵבֶל[74].

70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקנן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הט"ז). 71) תוספתא שם. 72) והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלאו־הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריז ומחמיר על עצמו אף־על־פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פי"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73) כלומר, על־מנת שהן מעושרין. 74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אֵין[75] פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכְרוֹ[76].

75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה־למלך). 76) נלמד מההלכה הבאה.

י. מִי[77] שֶׁלָּקְחוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת פֵּרוֹתָיו וְהֵם טְבָלִים: אִם מֵחֲמַת שֶׁהוּא חַיָּב לָהֶן - צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת[78]; וְאִם לָקְחוּ בְּאֹנֶס[79] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם.

77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78) תוספתא שם, ובמקבילות. 79) שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הַלּוֹקֵחַ[80] טֶבֶל[81] מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[82]. הַמְקַבֵּל[83] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הַנָּכְרִי[84] - חוֹלֵק וְנוֹתֵן לְבַעַל הַשָּׂדֶה בְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁטֶּבֶל נָטַל[85]. אֲבָל הַחוֹכֵר[86] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל: אִם נָתַן לוֹ[87] מִזֶּרַע אוֹתָהּ שָׂדֶה[88] - תּוֹרֵם[89] וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ מִזּוֹ שֶׁקָּצַץ לִתֵּן לוֹ[90], וּבַעַל הַשָּׂדֶה מְעַשֵּׂר לְעַצְמוֹ; וְאִם נָתַן לוֹ מִזֶּרַע שָׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין אַחֵר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ[91].

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמא פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריסות על־מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם). 86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על־מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). 88) החוכר לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי־אפשר לגורן שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). 91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.

יב. הַחוֹכֵר[92] שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ. קְנָס[93] קְנָסוּהוּ בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְכֹּר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[94], וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה בּוּרָה לְפָנָיו[95], עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ וְיִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן[96] הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אֲבוֹתָיו[97] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - קְנָסוּהוּ שֶׁיְּעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן חֶלְקוֹ[98] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעֻשָּׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפֹּץ וִיקַבְּלָהּ מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שָׂדֶה אֲבוֹתָיו[99], עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר לְפָנָיו בּוּרָה[100], כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל[101].

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם'), וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא־קמא. 93) שם, מ"ב. 94) 'ירושלמי', שם. 95) ובמקבל באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם, בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא שקלא־וטריא בדבריו בבבא־מציעא קא. (פירוש המשנה, שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי. 100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח. 101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר, שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו, כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

יג. אֵי זֶהוּ חוֹכֵר וְאֵי זֶהוּ מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שֶׁחוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע, בְּכָךְ וְכָךְ סְאָה, בֵּין עָשְׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עָשְׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָהּ בְּחֵלֶק מִמַּה שֶׁתַּעֲשֶׂה, חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישוֹ אוֹ מַה שֶׁיַּתְנוּ בֵּינֵיהֶן. שׁוֹכֵר - הוּא שֶׁשּׁוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּמָעוֹת[102].

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא־מציעא פ"ט מ"ו, וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

יד. שְׁנַיִם[103] שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת[104] אוֹ יָרְשׁוּ[105] אוֹ

נִשְׁתַּתְּפוּ - יָכוֹל הָאֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[107], אַתָּה יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[108]; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׁעוֹרִים, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל[109].

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביע, כפי התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק. 108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ז שם. 109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. כֹּהֵן[110] אוֹ לֵוִי שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת[111] מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מוֹצִיאִין[112] אֶת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשְׂרוֹת מִיָּדֵיהֶן[113] וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלִלְוִיִּם אֲחֵרִים[114]. קֶנֶס[115] הוּא לָהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ לַגְּרָנוֹת וְלַגָּתוֹת[116] וְיִקְנוּ טְבָלִים, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מַתְּנוֹת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים[117]. וְאִם[118] קָנוּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָם[119].

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית־דין, אם אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג). 114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי יוחנן ב'ירושלמי' פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור מלאכת הפירות.

טז. כֹּהֵן[120] אוֹ לֵוִי שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָכְרוּ בִּמְחֻבָּר - חֲרֵי הַתְּרוּמָה[121] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[122] שֶׁלָּהֶם[123]. וְאִם מָכְרוּ אַחַר גְּמַר מְלָאכָה - חֲרֵי הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁל לוֹקֵחַ[124], וּמַפְרִישׁ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן[125] אוֹ לֵוִי[126] שֶׁיִּרְצֶה[127].

120) תוספתא שם. 121) השייכת לכהן. 122) השייכת ללוי. 123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה והמעשרות, ואף־על־פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף־על־פי שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. 124) שכיון שנגמרה מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. 125) התרומה. 126) המעשר. 127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. כֹּהֵן[128] וְלֵוִי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל[129] - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשְׂרוֹת; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן אוֹ לֵוִי שֶׁיִּרְצֶה[130]. אֲבָל[131] יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן אוֹ מִלֵּוִי - הַתְּרוּמָה[132] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[133] לְבַעַל הַשָּׂדֶה[134], וּשְׁאָר הַמַּתָּנוֹת - חוֹלְקִין[135].

128) דמאי פ"ו מ"ג. 129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל הי"ג. 130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). 131) שם, מ"ד. 132) אם קיבל מכהן. 133) אם קיבל מלוי. 134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ('ירושלמי'). 135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. הַמְקַבֵּל[136] זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֶן שֶׁמֶן[137], בֵּין יִשְׂרָאֵל מִכֹּהֵן אוֹ לֵוִי[138] בֵּין כֹּהֵן אוֹ לֵוִי מִיִּשְׂרָאֵל - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בְּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בִּתְרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן חָשׁוּב הוּא[139].

136) שם מ"ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 137) כלומר, זיתים תלושים על־מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. 138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא־קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. 139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא־הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

יט. כֹּהֵן[140] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרָאֵל[141] וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשֵׂר[142] שֶׁלָּהּ שֶׁלִּי לְעוֹלָם[143] - חֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[144]. כֵּיוָן שֶׁאָמַר עַל מְנָת - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשִּׁיֵּר מְקוֹם הַמַּעֲשֵׂר[145]. וְאִם מֵת הַכֹּהֵן - חֲרֵי בְנוֹ כִּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת לִי וְלִבְנִי, מֵת הוּא - יִטְּלֵם בְּנוֹ[146]. עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁלִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְפָנֶיךָ, מְכָרָהּ לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ - אֵין לַכֹּהֵן אוֹתָם הַמַּעֲשְׂרוֹת[147].

140) ברייתא בבא־בתרא סג, א. ו'ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב.

141) הוא־הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). 142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. 143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. 144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. 145) כלומר, אף־על־פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף־על־פי־כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על־מנת שיחזירם לו. 146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. 147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

1 **כ. יִשְׂרָאֵל[148] שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן וְלֵוִי[149] וְאָמַר לוֹ[150]:**
2 **עַל מְנָת שֶׁהַמַּעַשְׂרוֹת[151] שֶׁלִּי אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים -**
3 **מֻתָּר[152]; עַל מְנָת שֶׁהֵן שֶׁלִּי לְעוֹלָם - אָסוּר, שֶׁאֵין**
4 **כֹּהֵן[153] עוֹשֶׂה כֹּהֵן[154]. וְכֵן[155] בֶּן לֵוִי[156] שֶׁהָיָה עָלָיו**
5 **חוֹב לְיִשְׂרָאֵל[157] - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֶה**
6 **מֵאַחֵרִים[158] וּמַפְרִישׁ[159] עַד שֶׁיִּפָּרַע כְּנֶגֶד חוֹבוֹ; שֶׁאֵין**
7 **לֵוִי זֶה עוֹשֶׂה בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ כְּלֵוִי אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה**
8 **מַעֲשֵׂר מֵאַחֵרִים[160].**

148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. 149) כלומר, או מלוי, שעל־פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. 150) הישראל לכהן או ללוי. 151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. 152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותנן לכהן או ללוי שירצה. 153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. 154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף־משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב'ירושלמי', וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. 155) תוספתא, שם. 156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. 157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. 158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על־מנת לתתו לו. 159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. 160) והחידוש בהלכה זו, שאף־על־פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על־מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

9 **כא. יִשְׂרָאֵל[161] שֶׁיָּרַשׁ[162] טֶבֶל מִמֹּרָח[163] מֵאֲבִי אִמּוֹ**
10 **כֹּהֵן[164], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ יָרְשׁוֹ מֵאֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[165]**
11 **- הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ[166] מַעְשְׂרוֹתָיו[167] וְהֵן שֶׁלּוֹ[168];**
12 **שֶׁהַמַּתָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְתָרֹם - כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ הֵן, אַף**
13 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[169].**

161) מימרא של רבה בר אבוה, בבכורות יא, א. 162) הוא־הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושה". 163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים "מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". 164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר־כך מת אבי אמו, ונמצא הוא יורשו. 165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי – אף־על־פי־כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי אמו כהן, וראה ברש"ש שם. 166) מן הטבל. 167) וכן תרומה גדולה. 168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. 169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

14 **כב. הַנּוֹתֵן[170] שָׂדֵהוּ[171] בְּקַבָּלָה[172] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ**
15 **לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[173], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
16 **בָּאוּ לְעוֹנַת מַעַשְׂרוֹת[174] - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[175].**
17 **נְתָנָהּ לְעַם הָאָרֶץ[176]: עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת**
18 **הַמַּעַשְׂרוֹת[177] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[178];**
19 **וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[179].**
20 **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֹּרֶן[180] וְנוֹטֵל[181], וְאֵינוֹ**
21 **חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶּׁאָכְלוּ[182], שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לָהֶן[183].**

170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. 171) כשהיא זרועה. 172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביע. [וכגון שאמר לו: מחצה או שליש או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שליש או רביע שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות - כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות הי"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו]. 173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם מעשרים הם. 174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. 175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו

כראוי, ולפי זה הוא־הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל וזרעה הגוי האריס ('חזון איש', ונקט שדה זרועה משום ריבותא דסיפא. ומסתימת לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב"ירושלמי" שם. 176) שהוא בכלל רוב המעשרים. 177) כלומר, אם נתן לעם־הארץ עד שלא באו וכו'. וכל־שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. 178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. 179) אף־על־פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם־הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. 180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. 181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי־הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). 182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. 183) בתוספתא שם: "שאין אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, ובדמאי פ"ג מ"ה].

יום שני י"ח כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

1 **א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאָה לֹג שֶׁל יַיִן[2] טָבוּל מִן הַתּוֹרָה[3],**
2 **וְאָמַר: שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֶן הֲרֵי הֵן**
3 **תְּרוּמָה[4], וַעֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]**
4 **- לֹא יַתְחִיל וְיִשְׁתֶּה עַד שֶׁיַּנִּיחַ בַּסּוֹף שִׁעוּר תְּרוּמָה**
5 **וּמַעַשְׂרוֹת, אֶלָּא יַפְרִישׁ וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתֶּה. וְאֵין**
6 **אוֹמְרִין: זֶה שֶׁהִנִּיחַ בַּסּוֹף כְּאִלּוּ נִבְרַר תְּחִלָּה[6], מִפְּנֵי**
7 **שֶׁחִיּוּב תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה[7], וְאֵין אוֹמְרִין**
8 **בְּשֶׁל תּוֹרָה: נַחְשֹׁב כְּאִלּוּ נִבְרַר[8], עַד שֶׁיִּבְרֹר[9].**

2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. 3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. 4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. 5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה. 6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. 7) מיתור לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. 8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. 9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

9 **ב. הַקּוֹבֵעַ מַעְשְׂרוֹתָיו בְּפִי הֶחָבִית[10] - לֹא יִשְׁתֶּה**
10 **מִשּׁוּלֶיהָ[11], בְּשׁוּלֶיהָ - לֹא יִשְׁתֶּה מִפִּיהָ, מִפְּנֵי**
11 **שֶׁהַמַּשְׁקִין מְעֹרָבִין[12]. אֲבָל הַקּוֹבֵעַ[13] בְּפִי הַמְּגוּרָה[14] -**
12 **אוֹכֵל מִשּׁוּלֶיהָ, קָבַע בְּשׁוּלֶיהָ - אוֹכֵל מִפִּיהָ[15].**

10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. 11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. 12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות. 13) תרומות ומעשרות. 14) אוצר של תבואה. 15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

13 **ג. וְיֵשׁ לְאָדָם לִקְבֹּעַ[16] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּפוֹדֶהוּ[17] וְעוֹשֶׂהוּ**
14 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפֵּרוֹת[18] אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[19]**
15 **לְמָקוֹם אַחֵר[20].**

16) להפריש. 17) מחללו על כסף. 18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. 19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. 20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

16 **ד. הַמַּנִּיחַ פֵּרוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[21] מַעַשְׂרוֹת[22]**
17 **- מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה,**
18 **עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפֵּרוֹת שֶׁהִנִּיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן**
19 **לַלֵּוִי. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל**
20 **שֶׁהִפְרִישׁ[23], וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר וַדַּאי[24].**

21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. 22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. 23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. 24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

21 **ה. הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי**
22 **לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמָּעוֹת[25] מֵחֶלְקוֹ[26] - מַפְרִישׁ**
23 **עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27] שֶׁמָּא מֵתוּ**
24 **הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי[28] אוֹ הֶעֱשִׁיר הֶעָנִי[29].**

25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב

ו. כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[30] ? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[31] מִפֵּרוֹתָיו, וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ כֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם[32]. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רָגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לָהֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר[33]. וְאַחַר שֶׁמַּפְרִישׁ מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ וּמְנַכֶּה מִן הַמִּלְוָה[34], עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[35], וְאוֹכֵל הַמַּעַשְׂרוֹת[36].

30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? 31) בכתב־יד אברבנאל: "מעשר עני". 32) ואותו אחר מחזירם לו. 33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. 34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. 35) שתרומה אסורה לזרים. 36) שמותרים לזרים.

ז. כְּשֶׁהוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוִים הַפֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ[37] - יֵשׁ לוֹ לְחַשֵּׁב כַּשַּׁעַר הַזּוֹל[38], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת חוֹב זֶה[39]. וְאִם בָּא בַּעַל הַבַּיִת לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[40]; אֲבָל אִם רָצוּ אֵלּוּ שֶׁלָּקְחוּ הַמָּעוֹת לַחֲזֹר - חוֹזְרִין[41]. נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶן הַבְּעָלִים[42] - אֵין מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן[43]; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד[44]. מֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[45]. וְהוּא שֶׁנִּיחַ לָהֶן קַרְקַע אֲפִלּוּ מְלֹא מַחַט[46]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ כְּסָפִים - אֵין רְשׁוּת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֶלֶת[47]. וְאִם הִלְוָם בְּבֵית דִּין עַל מָנָת שֶׁיִּפְרִישׁ עַל מָעוֹת אֵלּוּ מֵחֶלְקָם - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[48]. הֶעֱשִׁיר הֶעָנִי - אֵין מַפְרִישִׁין עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִלְוָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הַלָּה בְּמַה שֶׁבְּיָדוֹ[49].

37) כדי לנכות מן המלווה. 38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. 39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. 40) תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. 41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". 42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. 43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. 44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. 45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. 46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. 47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. 48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. 49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

ח. יִשְׂרָאֵל[50] שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי[51]: כֹּר מַעֲשֵׂר[52] יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי[53] - רַשַּׁאי[54] בֶּן לֵוִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר[55] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[56]. וְאִם נְתָנוֹ הַיִּשְׂרָאֵל לְלֵוִי אַחֵר[57] - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[58].

50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. 51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. 52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידי", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. 53) שעישרתי מפירותי ואתננו לך. 54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. 55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. 56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא את ליה גביה". 57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. 58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון

שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּמְּגוּרָה[59], וְנָתַן סְאָה לְלֵוִי וּסְאָה לְעָנִי[60] - לֹא יַפְרִישׁ שְׁמוֹנֶה סְאִין[61] מִן הַמְּגוּרָה וְיֹאכְלֵם, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁתֵּי סְאִין שֶׁל מַעַשְׂרוֹת קַיָּמִין; אֲבָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלֵּוִי וְהֶעָנִי - אֵינוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְּׁתֵּי הַסְּאִין[62].

59) אוצר שמכניסים שם הפירות. 60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. 61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. 62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

י. עֲנִיִּים שֶׁהֶחֱלִיפוּ מַתְּנוֹתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ סְאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר עָנִי[63] וְנָטְלוּ סְאָה מִן הַגֹּרֶן[64] - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם[65] פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בִּרְשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת[66]; וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ[67] חַיָּב[68], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵלֶף מַתְּנוֹתֵיהֶן הַפְּטוּרִין[69].

63) שהם פטורים ממעשרות. 64) שהוא חייב במעשרות. 65) בעל הבית מהעניים. 66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאום גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאם גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין]. 67) העניים מבעל הבית. 68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. 69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתָן[70], וְאָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ[71] בָּזוּ[72] - הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת[73]. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ בָּזוּ וְזוּ בָּזוּ - הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁהֲרֵי קָבַע מַעְשְׂרוֹתֶיהָ בַּשְּׁנִיָּה; וְאֵין הַשְּׁנִיָּה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכְּבָר נִפְטְרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁעֲדַיִן הִיא חַיֶּבֶת בְּמַעְשַׂר[74] שְׁתֵּיהֶן.

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

יב. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת אֵלּוּ מַעְשַׂר כָּל אַחַת מֵהֶן קָבוּעַ בַּחֲבֶרְתָּהּ - קָרָא שֵׁם[75], וּכְבָר קָבַע מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר.

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וְכֵיצַד מְעַשְּׂרָן? מוֹצִיא מַעְשַׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת מֵהֶן[76] אוֹ מַעְשַׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמֶּנָּה, אִם הָיוּ שָׁווֹת[77]. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוֹלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ - מַפְרִישׁ מִן הַקְּטַנָּה מַעְשַׂר הַגְּדוֹלָה[78], וּמִן הַגְּדוֹלָה[79] מַעְשַׂר הַקְּטַנָּה[80].

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

א. הַפֵּרוֹת[2] שֶׁהוּרַם מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[3] - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין[4]. וְאִם הִפְרִישׁ מֵהֶן שְׁאָר מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין מְתֻקָּנִין בְּכָל מָקוֹם.

2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף־על־פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

ב. טֶבֶל[5] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחֻלִּין מְתֻקָּנִין מִין בְּמִינוֹ[6], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ אַחַר הַטַּעַם[7]: אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל תְּרוּמָה[8] וּמַעַשְׂרוֹת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[9]; וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[10] עַד שֶׁיַּפְרִישׁ[11]. וּכְשֶׁהוּא מַפְרִישׁ, מַפְסִיד מִן הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[12].

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף־משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

1 **ג. כֵּיצַד? מֵאָה[13] סְאָה שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה**
2 **סְאָה שֶׁל חֵלִין מְתֻקָּנִין[14] - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד**
3 **וּמֵאָה, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - טֶבֶל, וְיִשָּׁאֵר תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע**
4 **חֵלִין מְתֻקָּנִין[15], נִמְצָא מַפְסִיד סְאָה אַחַת[16]. וְכֵן אִם**
5 **הָיָה אוֹתוֹ טֶבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה - מַפְסִיד מִן הַחֵלִין**
6 **הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[17]. וְלָמָּה מַפְסִיד**
7 **סְאָה זוֹ[18]? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר: מֵאָה שֶׁהִפְרִישׁ הֵן מֵאָה**
8 **שֶׁל חֵלִין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ הוּא הַטֶּבֶל[19]. וְכֵן אִם**
9 **הָיָה הַטֶּבֶל פָּחוֹת מִן הַחֵלִין אוֹ מְרֻבֶּה עַל הַחֵלִין -**
10 **מַגְבִּיהַּ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל מִן**
11 **הַחֵלִין; אוֹ כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם הָיָה**
12 **הַטֶּבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה.**

13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג :). וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לציץ הקודש סימן כ]. עיין 'תוספות יום־טוב' וחזון־איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום־טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון־איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שתים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמדת התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירוש המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה, ועיין בפי"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

13 **ד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מַעֲשֵׂר טָבוּל[20] בְּחֵלִין מְתֻקָּנִין[21] -**
14 **אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר[22] - מוֹצִיא**
15 **אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטָּבוּל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23] לְפִי**
16 **חֶשְׁבּוֹן[24]; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מַגְבִּיהַּ הַמַּעֲשֵׂר**
17 **שֶׁנִּתְעָרֵב, וּמַפְסִיד מִן הַחֵלִין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת**
18 **מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל[25].**

20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתערובת. 25) כדלהלן.

19 **ה. כֵּיצַד[26]? מֵאָה מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה חֵלִין[27]**
20 **מְתֻקָּנִין - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל מֵאָה וָעֶשֶׂר, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ**
21 **- מַעֲשֵׂר, וְהַתִּשְׁעִים הַנִּשְׁאָרוֹת הֵן חֵלִין כְּשֶׁהָיוּ. וְכֵן**
22 **אִם הָיוּ הַחֵלִין מְרֻבִּין עַל הַמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל אוֹ**
23 **פְּחוּתִים מִמֶּנּוּ - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**
24 **שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל מִן הַחֵלִין.**

26) משנה שם. 27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

25 **ו. טֶבֶל[28] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַעֲשֵׂר טָבוּל[29], אִם הָיָה הַטֶּבֶל**
26 **כַּמַּעֲשֵׂר[30] - מַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**
27 **שֶׁבּוֹ[31]. כֵּיצַד[32]? מֵאָה סְאָה טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה**
28 **סְאָה מַעֲשֵׂר[33] - מַפְרִישׁ אֶחָד וּמֵאָה, וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ -**
29 **מַעֲשֵׂר[34], וְתִשְׁעִים וְתֵשַׁע הַנִּשְׁאָרוֹת - טֶבֶל. הָיָה[35]**
30 **הַטֶּבֶל מְרֻבֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂר[36] - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד,**
31 **וְלֹא יַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּלוּם; שֶׁאִם יִקְרָא שֵׁם לִתְרוּמַת**
32 **מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְבַּל[37], נִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר מְדֻמָּע[38] בִּתְרוּמַת**
33 **מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל שֶׁעָלְתָה עִמּוֹ[39]. הָיָה[40] הַמַּעֲשֵׂר**
34 **מְרֻבֶּה עַל הַטֶּבֶל - קוֹרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר**
35 **שֶׁבַּטֶּבֶל[41], וּמַפְרִישׁ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל**
36 **טְבָלוֹ[42], אֶחָד מִמֵּאָה, מִן[43] הַמַּעֲשֵׂר; וְיִהְיֶה הַטֶּבֶל**
37 **כֻּלּוֹ מְדֻמָּע[44], וְיִמְכְּרֶנּוּ[45] לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי שְׁתֵּי**
38 **תְּרוּמוֹת שֶׁבּוֹ[46]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִן הַמַּעֲשֵׂר אֶחָד**
39 **מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[47].**
40 **כֵּיצַד? מֵאָה טֶבֶל עִם מָאתַיִם מַעֲשֵׂר - מַפְרִישׁ מֵאָה**
41 **וְשָׁלֹשׁ, וְהַשָּׁלֹשׁ הֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל מֵאָה טֶבֶל**
42 **וְשִׁעוּר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמָּאתַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא**

לִטְעוֹת אִם נִתְעָרְבוּ בִּכְמוֹתוֹ[48], וְיִשָּׁאֵר קצ"ז, וְהֵם מַעֲשֵׂר כְּשֶׁהָיוּ[49].

28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומ"ע שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרו"מ של הטבל מקדשתן, וחוזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ' טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ' של טבל, אחד, תרומ"ע של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומ"ע של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר־ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבול. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לתתן ואסור לו למכרן, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון־איש.

ז. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן[51], וְקָבַע כַּד אַחַת מִשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה[52] מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר[53], וְאֵין יָדוּעַ[54] אֵי זוֹ שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה הִיא - נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[55] בַּאֲלַכְסוֹן[56] וּמְעָרֵב שְׁתֵּיהֶן[57] וּמַפְרִישׁ מֵהֶן[58].

50) שם משנה ח. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. 53) על תשעה כדי יין. 54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסויימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. 55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה־מקובצת שם. 56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית־צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית־דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית־מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית־מזרחית. 57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. 58) כמות יין השוה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף־משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77 3.

ח. קְבָעָהּ[59] בַּחֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא[60] - נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת[61]. קְבָעָהּ בְּשׁוּרָה אַחַת מֵהֶן[62], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ שׁוּרָה הִיא - נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת בַּאֲלַכְסוֹן[63]. קְבָעָהּ בַּחֲצִי שׁוּרָה[64], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא - נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּאֲלַכְסוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָטַל חָבִית מִכָּל חֲצִי שׁוּרָה, וּמְעָרֵב וּמַפְרִישׁ.

59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. 60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. 61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. 62) מעשר השורות. 63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה־נפשך. 64) מעשרים חצאי השורות שברבוע. 65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית־צפונית למערבית־דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית־מערבית לדרומית־מזרחית.

ט. קָבַע[66] הַמַּעֲשֵׂר בְּכַד[67] אַחַת מֵהֶן[68], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - נוֹטֵל מִכָּל כַּד וָכַד מִן הַמֵּאָה וּמְעָרֵב וּמַפְרִישׁ כְּדֵי כַּד אַחַת וּמַעֲשֵׂר.

66) משנה שם. 67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. 68) ממאה הכדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבירו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

א. בִּימֵי[2] יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל[3], שֶׁהָיָה אַחַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק[4], שָׁלְחוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] וּבָדְקוּ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וּמָצְאוּ שֶׁהַכֹּל זְחִירִים בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַפְרִישִׁין אוֹתָהּ[6], אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[7] וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעְשַׂר עָנִי[8] הָיוּ עַמֵּי הָאָרֶץ מִיִּשְׂרָאֵל[9] מְקִלִּין עַל עַצְמָן וְלֹא הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים; אֲבָל עַמֵּי הָאָרֶץ - פְּרוּתֵיהֶן סָפֵק[10], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן[11]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְּמַאי[12].

2) תוספתא סוטה סוף פי"ג לפי כת"י ווין ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. 3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. (מלאכת שלמה מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. 4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם ששמעון הצדיק היה גם כהן־גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן־גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. 5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח [יוחנן כהן־גדול] בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודתו שלחו בית־דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. 6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). 7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאלכות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפי"ב ה"ח, והט"ו]. 8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. 9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). 10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. 11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. 12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

1 **ב. וְהִתְקִינוּ[13], שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מַפְרִישׁ[14] מִן הַדְּמַאי**
2 **אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה[15],**
3 **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד[16], שֶׁהֲרֵי בְּעָלָיו**
4 **אוֹכְלִין אוֹתוֹ[17]; אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשַׂר עָנִי[18] -**
5 **אֵין מַפְרִישׁ[19] מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[20],**
6 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לְפִיכָךְ אוֹמֵר לַלֵּוִי אוֹ**
7 **לֶעָנִי: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר[21] וְטֹל מַעֲשְׂרוֹת[22].**

13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. 14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. 15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. 16) בהפרשתו. 17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). 18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות יט־כ, וביבמות פו, א – ב'תוספות' ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. 19) כלומר, אינו מפריש ונותן. 20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. 21) כלומר, שעם־הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. 22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

8 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין[23] מַעֲשַׂר עָנִי מִן הַדְּמַאי**
9 **- צָרִיךְ[24] לִקְרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ[25]. וְאוֹמֵר[26]:**
10 **עִשּׂוּר מַה שֶּׁיֵּשׁ כָּאן מַעֲשַׂר עָנִי[27]. כְּדֵי לִקְבֹּעַ מַעֲשֵׂר**
11 **שֵׁנִי[28]; שֶׁמַּעֲשַׂר עָנִי בִּשְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית - בִּמְקוֹם**
12 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ.**

23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. 24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. 26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). 27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. 28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף־על־פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

13 **ד. כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין מִן הַדְּמַאי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר**
14 **שֵׁנִי[29] - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[30], לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק[31].**
15 **לְפִיכָךְ מֵתָּר[32] לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֵם[33].**

29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. 30) שבת כג, א. 31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף־משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פי"ג ה"כ]. 32) דמאי פ"א מ"ד. 33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

16 **ה. כֵּיצַד[34] מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי? מַפְרִישׁ כְּדֵי תְּרוּמַת**
17 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה מִן הַכֹּל, וּמַנִּיחָהּ בְּצַד**
18 **הַפֵּרוֹת[35], וְאוֹמֵר: זֶה[36] מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר[37] סָמוּךְ**
19 **לוֹ[38]. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא**
20 **מַעֲשֵׂר הֲרֵי הוּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר**
21 **הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[39]. שֶׁאֵינוֹ**
22 **רַשַּׁאי[40] לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם הַמַּעֲשֵׂר**
23 **לְכַתְּחִלָּה[41]. וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.**

34) דמאי פ"ה מ"א. 35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש

בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר־כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתיד לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). 36) האחד ממאה, שהפריש. 37) תשעה חלקי מאה נוספים. 38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. 39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראיה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמא ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. ב'תוספות' ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה־למלך). 40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. 41) למעלה שם הלכות כג־כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף־משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פי"ב הט"ו].

1 **ו. וּמֵאֵת[42] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם הָרִאשׁוֹן[43]**
2 **בִּדְמַאי[44]. וְאִם רָצָה, אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת**
3 **אֵלּוּ בִּצְפוֹנָם אוֹ בִּדְרוֹמָם[45], וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל**
4 **הַמְּעוֹת. וְכֵן[46] הַלּוֹקֵחַ כִּכָּר מִן הַנִּחְתּוֹם[47] - מַפְרִישׁ**
5 **מִמֶּנָּה[48] כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: אֶחָד**
6 **מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר**
7 **מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת**
8 **מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וְהַיָּתֵר עַל אֶחָד מִמֵּאָה**
9 **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי הֲרֵי הוּא חַלָּה[49]; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
10 **בִּצְפוֹנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת.**
11 **וְאוֹכֵל.**

42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. 43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). 44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פי"א מהל' מעשר שני הי"ג). 45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפונו או בדרומו של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" ('פאת השולחן', וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). 46) שם פ"ה מ"א. 47) עם־הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. 48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר־כך בעיסה. 49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית", אף־על־פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

12 **ז. וְכֵן[50] הַמַּזְמִין[51] אֶת חֲבֵרוֹ[52] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[53],**
13 **וְהוּא[54] אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[55] - אוֹמֵר מֵעֶרֶב**
14 **שַׁבָּת[56]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא**
15 **מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר**
16 **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר**
17 **שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל**
18 **הַמְּעוֹת[57]. מִפְּנֵי[58] שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם לְהַתְנוֹת תְּנָאִים אֵלּוּ**
19 **עַל הַדְּמַאי[59] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל בַּוַּדַּאי[60]**
20 **- אֵינוֹ מַתְנֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ.**

50) שם פ"ז מ"א. 51) כלומר, עם־הארץ שהזמין. 52) חבר, המקפיד על המעשרות. 53) בשבת, ראה להלן. ואף־על־פי שאסור להתארח אצל עם־הארץ (להלן פ"י הלכות א־ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). 54) החבר. 55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. 56) ודוקא לצורך השבת התירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. 57) כנ"ל ה"ה. 58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. 59) שאינו אלא מדבריהם. 60) שאינו מעושר.

21 **ח. כֵּיצַד?[61] הָיוּ לוֹ מֵאָה תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּבֵיתוֹ**
22 **וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִתְיָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ**
23 **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר בְּשַׁבָּת[62] - אוֹמֵר: שְׁנֵי תְּאֵנִים שֶׁאֲנִי**
24 **עָתִיד לְהַפְרִישׁ[63] הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה; וְעֶשֶׂר שֶׁאֲנִי**
25 **מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; וְתֵשַׁע שֶׁאֲנִי**
26 **מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּלְמָחָר מַפְרִישׁ**
27 **וְאוֹכֵל[64].**

61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. 62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על־ידי־זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). 63) [ו"למחר" ליתא (ראה בהלכה

הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה]. 64) אבל לאכול ולהפריש אחר־כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

1 **ט. וְצָרִיךְ[65] לִרְחֹשׁ בִּשְׂפָתָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּפְרִישׁ זוֹ אַחַר**
2 **זוֹ; וְאֵינוֹ כִּמְתַקֵּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים תְּנָאוֹ. וְטֶבֶל[66]**
3 **שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תְּנַאי זֶה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[67] קֹדֶם**
4 **שֶׁיַּפְרִישׁ[68]. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[69].**

65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. [ורחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתניתי אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת]. 66) 'ירושלמי' שם ה"ה, בשם רבי זעירא. 67) אף־על־פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת הי"ט). 68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. 69) 'ירושלמי' שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"י ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

5 **י. נָתַן[70] לוֹ עַם הָאָרֶץ כּוֹס לִשְׁתּוֹתוֹ[71] - אוֹמֵר[72]: מַה**
6 **שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר,**
7 **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי**
8 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
9 **בְּפִי הַכּוֹס, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְשׁוֹתֶה**
10 **וּמַנִּיחַ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס[73].**

70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 71) [שאף־על־פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתיה, אף־על־פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. 72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח), לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. 73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש ברירה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין ברירה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

11 **יא. וְכֵן אִם זִמְּנוֹ חֲבֵרוֹ לִשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת - מַתְנֶה**
12 **כִּתְנַאי זֶה מֵעֶרֶב שַׁבָּת עַל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה שֶׁיִּסְעַד**
13 **אֶצְלוֹ[74]. וְכֵן[75] פּוֹעֵל[76] שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת -**
14 **נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת[77] וְאוֹמֵר: זוֹ וְתִשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ**
15 **עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַמֵּאָה[78] שֶׁאֲנִי עָתִיד לֶאֱכֹל; וְזוֹ**
16 **הָאַחַת - תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הָעֶשֶׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ;**
17 **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הוּא הָעֶשֶׂר[79] הָאַחֲרוֹנוֹת, וַהֲרֵי הוּא**
18 **מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוֹגֶרֶת שֶׁהִפְרִישׁ לְכֹהֵן,**
19 **וְהַפּוֹעֵל מַפְרִישׁ לְעַצְמוֹ דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[80]; שֶׁתְּנַאי**
20 **בֵּית דִּין הוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשֶּׁל בַּעַל**
21 **הַבַּיִת[81], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִשֶּׁל פּוֹעֵל[82].**

74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ז־י), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשתות, אף־על־פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. 75) שם, מ"ג. 76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. 77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. 78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך־הכל מאה. 79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ז ה"א: "ותשעה מעשר שני". 80) לחלל עליהם הפירות. 81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא־קמא. 82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ 14 102).

22 **יב. הַנַּחְתּוֹמִים[83] - לֹא חִיְּבוּם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ**
23 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַדְּמַאי[84], אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בִּלְבַד,**
24 **כְּדֵי שֶׁיַּפְרִישֶׁנָּה בְּטָהֳרָה עִם הַחַלָּה[85]. וְהַלּוֹקֵחַ**
25 **מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[86] בְּמוֹכֵר**
26 **בַּחֲנוּתוֹ אוֹ עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ[87]; אֲבָל הַמּוֹכֵר לְפַלְטֵר[88]**
27 **אוֹ בַּחֲנוּת הַסְּמוּכָה לְפַלְטֵר[89] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַף**
28 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.**

83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. 84) מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). 85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשוטרים מכריחים אותם להוזיל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא בינתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. 86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. 87) שאז נוגשים בהם השוטרים שימכור בזול, כנ"ל. 88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). 89) שנמצאת בסמוך לה.

29 **יג. שְׁנַיִם[90] שֶׁבָּצְרוּ כַּרְמֵיהֶן[91] בְּתוֹךְ גַּת אַחַת[92],**
30 **וְהָאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי**

1 שֶׁעִשֵּׂר זֶה הַנֶּאֱמָן עַל חֶלְקוֹ[93] - כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ
2 מִן הַיַּיִן חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר דְּמַאי עַל חֶלֶק
3 עַם הָאָרֶץ[94]. כֵּיצַד? הָיוּ מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה[95], וְנוֹטֵל
4 בְּחֶצְיוֹ מָאתַיִם לוֹג יַיִן - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ[96] מִמֶּנּוּ לוֹג
5 אֶחָד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְעֶשֶׂר[97] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּנֶגֶד
6 הַמֵּאָה לוֹג[98]; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל דַּאי תְּחִלָּה
7 עַל חֲצִי כָּל שֶׁדָּרְכּוֹ בַּגַּת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלִישׁ[99] אוֹ
8 רְבִיעַ - מַפְרִישׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן[100].

90) שם פ"ו מ"ז. 91) איש איש את כרמו. 92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. 93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. 94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו ('משנה ראשונה'). 95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. 96) הנאמן על המעשרות. 97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. 98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. ובין - "יש בילה" (ראש השנה יג:). 99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. 100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרבנן אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעישרו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" ('תוספות יום־טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

יום שלישי י"ט כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

9 א. הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[2] וְלֹא
10 יִהְיוּ פֵּרוֹתָיו דְּמַאי[3] - צָרִיךְ לִהְיוֹת מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא
11 אוֹכֵל[4], וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר[5], וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ[6], וְאֵינוֹ
12 מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[7]. וְצָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דְּבָרִים
13 אֵלּוּ בָּרַבִּים. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים[8] נֶאֱמָנִין[9] שֶׁקִּבֵּל דְּבָרִים
14 אֵלּוּ בָּרַבִּים וְשֶׁהוּא רָגִיל בָּהֶם תָּמִיד[10] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן
15 עַל פֵּרוֹתָיו לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן.

2) לומר שפירותיו מעושרים. 3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5) מפירות שגדלו אצלו. 6) על מנת למכור. 7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו]. 9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

16 ב. כָּל תַּלְמִיד חָכָם לְעוֹלָם נֶאֱמָן[11], וְאֵינוֹ צָרִיךְ
17 בְּדִיקָה אַחֲרָיו. וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו [וְאִשְׁתּוֹ] -
18 הֲרֵי הֵם כָּמוֹהוּ. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת,
19 אֲפִלּוּ כְּנָסָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתֻקָּנִין[12].

11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

20 ג. בַּת עַם הָאָרֶץ אוֹ אִשְׁתּוֹ[13] שֶׁנִּסֵּת לְחָבֵר, וְעַבְדּוֹ[14]
21 שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה[15]. וּבַת
22 חָבֵר אוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּסֵּת לְעַם הָאָרֶץ, וְעַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר
23 לְעַם הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן[16] עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. בְּנוֹ אוֹ
24 עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיוּ לְמוּדִין[17] אֵצֶל עַם הָאָרֶץ -
25 צְרִיכִין לְקַבֵּל. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ
26 לְמוּדִים אֵצֶל חָבֵר: כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ[18] - הֲרֵי הֵן
27 כְּחָבֵר; יָצְאוּ - הֲרֵי הֵן כְּעַם הָאָרֶץ[19].

13) שנתאלמנה או שנתגרשה. 14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15) [והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17) רגילין לבקר. 18) [=אצל החבר]. 19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם־הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

28 ד. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָיָה אֶחָד מִבָּנָיו אוֹ מֵעֲבָדָיו

נֶאֱמָן[20], אוֹ אֶחָד מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ וְאוֹכְלִין
עַל פִּיהֶן[21], וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין לְדָבָר.

20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו.
21) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

ה. הָיָה הוּא נֶאֱמָן וְאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת - לוֹקְחִים
מִמֶּנּוּ[22], וְאֵין מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ[23]. [הָיְתָה אִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת
וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן - מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ, וְאֵין לוֹקְחִין
מִמֶּנּוּ[24]. וְתָבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת וְהוּא אֵינוֹ
נֶאֱמָן].

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

ו. לֹא יְשַׁמֵּשׁ חָבֵר[25] לֹא בְּמִשְׁתָּה עַם הָאָרֶץ וְלֹא
בִּסְעֻדָּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכֹּל מְעֻשָּׂר וּמְתֻקָּן מִתַּחַת
יָדוֹ[26]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה חָבֵר מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁתֵּה עַם
הָאָרֶץ אוֹ בִּסְעֻדָּתוֹ - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת מְתֻקָּן וּמְעֻשָּׂר.
רָאוּהוּ מֵסֵב עִם עַמֵּי הָאָרֶץ - אֵין הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת
מְעֻשָּׂרֶת, שֶׁמָּא הֶחָבֵר עַל הַתְּנָאִים שֶׁבְּלִבּוֹ[27] הוּא
סוֹמֵךְ[28].

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו.
27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

ז. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם סוֹעֵד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ וְסוֹמֵךְ עַל
תְּנָאוֹ, כָּךְ הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְנֶה עַל בְּנוֹ[29], וַאֲפִלּוּ
הָיָה בְּנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְנֶה
עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּמִּשְׁתֶּה[30].
לְפִיכָךְ, בֶּן חָבֵר שֶׁהָיָה מֵסֵב בְּמִשְׁתֵּה עַם הָאָרֶץ - אֵין
הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת מְעֻשָּׂרֶת, שֶׁמָּא אָבִיו הִתְנָה עָלָיו.

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו.
30) שאינו אחראי לו.

ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן מָעָה לְחָבֵר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי
אֲגֻדַּת יָרָק אַחַת אוֹ גְלוּסְקָא[31] אַחַת - לוֹקֵחַ לוֹ[32]
סְתָם[33] וּפָטוּר מִלְּעַשֵּׂר[34]. וְאִם הֶחֱלִיף אֶת הַמָּעָה[35] -
חַיָּב לְעַשֵּׂר[36] וְאַחַר כָּךְ יָבִיא לוֹ. וְאִם פֵּרֵשׁ הֶחָבֵר
וְלֹא לִקָּחָן סְתָם, אֶלָּא אָמַר לַחֲנֻנִי: אֲגֻדָּה זוֹ שֶׁאֲנִי
לוֹקֵחַ מִמְּךָ - לַחֲבֵרַי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעַצְמִי
אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זוֹ שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ - חַיָּב לְעַשְּׂרָהּ,
וְזוֹ שֶׁלָּקַח לַחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשְּׂרָהּ. וְאִם
נִתְעָרְבוּ[37], אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה אַחַת שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֲבֵרוֹ
- מְתַקֵּן הַכֹּל דְּמַאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ שֶׁשְּׁלָחוֹ
לִקַּח לוֹ[38].

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. 32) מעם הארץ.
33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. 34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. 35) שנתן לו עם הארץ. 36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. 37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". 38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חָמֵשׁ
אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, וְהֵבִיא[39] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ
- חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶן אֵין צְרִיכִין לְעַשֵּׂר אֶלָּא עַל חֶלְקָן
בִּלְבַד[40]. הֵבִיא לָהֶן בְּעֵרְבּוּב[41] - חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶם
צְרִיכִין לְעַשֵּׂר הַכֹּל[42].

39) מעם הארץ. 40) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. 41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. 42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: צֵא וְלַקֵּט לִי תְּאֵנִים
מִתְּאֵנָתִי - אוֹכֵל מֵהֶן הֶחָבֵר עֲרַאי[43], וּמְעַשְּׂרָן[44]
[דְּמַאי[45]]. וְאִם אָמַר הֶחָבֵר לְעַם הָאָרֶץ לְלַקֵּט לוֹ[46],
וְשָׁמַע חָבֵר אַחֵר - זֶה הָאַחֵר אוֹכֵל[47] וְאֵינוֹ צָרִיךְ
לְעַשֵּׂר; שֶׁאֵין הֶחָבֵר מוֹצִיא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן מִתַּחַת
יָדוֹ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁהִפְרִישׁ עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אַף עַל
פִּי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרֹם שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף[48], כְּדֵי
לְסַלֵּק הַמִּכְשׁוֹל מִלִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.

43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. 44) אם הוא רוצה לאכול קבע. 45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלי] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמולכים לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאי]. 46) כלומר, לעם הארץ. 47) אם נתן לו עם הארץ רשות. 48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מֻתָּר לְהַאֲכִיל אֶת הָעֲנִיִּים[49] וְאֶת הָאוֹרְחִים[50]

דְּמַאי[51]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן. וְהֶעָנִי עַצְמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם רָצוּ לְתַקֵּן - מְתַקְּנִין.

49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי־הארץ. 50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. 51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גַּבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין סְתָם[52] מִכָּל אָדָם[53] וּמְחַלְּקִים סְתָם[54], וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן.

52) מאכלים עבור העניים. 53) אף מעמי־הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם־הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם־הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". 54) אף לעם־הארץ.

יג. רוֹפֵא חָבֵר שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְחוֹלֶה עַם הָאָרֶץ[55] מִפְּרוֹת עַם הָאָרֶץ[56] - נוֹתֵן לְתוֹךְ יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ פִּיו[57]. וְאִם הָיָה הַדְּמַאי שֶׁל רוֹפֵא - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טֶבֶל וַדַּאי - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ אָסוּר.

55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. 56) שאינם של הרופא. 57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וכבר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

א. אָסוּר לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי לְעַם הָאָרֶץ[2] אוֹ לִשְׁלֹחַ לוֹ דְּמַאי[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ לָזֶה לֶאֱכֹל דָּבָר הָאָסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין[4] וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים[5]; שֶׁאֵין תַּלְמִיד חָכָם אוֹכֵל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר אוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁזֶּה מְעֻשָּׂר.

2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. 3) משנה שם. 4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. 5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

ב. כָּל[6] הַמַּשְׁפִּיעִין[7] בְּמִדָּה גַּסָּה[8], כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת[9] וּמוֹכְרֵי תְּבוּאָה - מֻתָּרִין לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי וּלְשַׁלְּחוֹ[10]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמִּדָּה[11], הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר דְּמַאי[12]. אֲבָל הַמּוֹדְדִין בְּמִדָּה דַּקָּה[13], הוֹאִיל וְהַמּוֹכֵר מִשְׁתַּכֵּר - הוּא מַפְרִישׁ, וְלֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁלַח[14] אֶלָּא מְתֻקָּן.

6) שם פ"ב משניות ד-ה. 7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). 8) ראה בהלכה הסמוכה. 9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). 10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. 11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). 12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי־שם ומשנה ראשונה וחזון־איש. 13) חנונים. 14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

ג. וְכַמָּה[15] הִיא מִדָּה גַּסָּה? בִּיבֵשׁ - חֲצִי סְאָה, וּבְלַח - מִדָּה שֶׁמַּחֲזֶקֶת שָׁוֶה דִּינָר מֵאוֹתוֹ דָּבָר הַלַּח.

15) שם משנה ה.

ד. סַלֵּי[16] זֵיתִים[17] וַעֲנָבִים וְקִפּוֹת שֶׁל יָרָק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה[18] - אָסוּר לְמָכְרָן דְּמַאי[19].

16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. 17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). 18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שיזדמן לו (פירוש המשנה). וראה בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. 19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

ה. אָמַר[20] אֶחָד מֵהֶן[21]: בּוֹא וּנְתַקֵּן הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין שֶׁהָיָה מוֹכֵר בְּדַקָּה[22] אוֹ בְּגַסָּה[23] - הַמּוֹכֵר מַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְדָבָר זֶה תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא[24].

20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. 21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. 22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. 23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. 24) כלומר, אף־על־פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

ו. חָבֵר[25] וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עַם הָאָרֶץ[26] - יָכוֹל הוּא[27] לוֹמַר[28]: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[29], אַתָּה יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים[30], טֹל אַתָּה הַלַּח וַאֲנִי הַיָּבֵשׁ[31], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מוֹכֵר דְּמַאי[32].

25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. 26) ופירות שהורישם - דמאי. 27) החבר. 28) לאחיו עם־הארץ. 29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר

הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם־הארץ. 30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. 31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). 32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם־הארץ טול אתה חיטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חיטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

1 **ז. מי[33] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא יָרָק[34] וְכָבַד עָלָיו מַשָּׂאוֹ, וְרָצָה**
2 **לְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ - לֹא**
3 **יַשְׁלִיךְ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּקָלָה לְעַמֵּי**
4 **הָאָרֶץ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּדְמַאי.**

33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. 34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. 35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

5 **ח. הַלּוֹקֵחַ[36] יָרָק מִן הַשּׁוּק[37] וּמְשַׁךְ[38], אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁלֹּא שָׁקַל וְלֹא מָדַד וְלֹא נָתַן דָּמִים[39], וְנִמְלַךְ**
7 **לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת[40] - לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[41].**

36) משנה ותוספתא שם. 37) כלומר, מעם־הארץ. 38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. 39) שכיון שמשך - קנה. 40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי־שם). 41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

8 **ט. הַמּוֹצֵא[42] פֵּרוֹת[43] בַּדֶּרֶךְ[44]: אִם רֹב מַכְנִיסִין**
9 **לְבָתֵּיהֶן[45] - פָּטוּר מִלְּעַשֵּׂר[46], שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְבְּעוּ**
10 **לְמַעֲשֵׂר; וְאִם רֹב מַכְנִיסִין לְמִכֹּר בַּשּׁוּק[47] - הֲרֵי אֵלּוּ**
11 **דְּמַאי[48]; וּמֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[49] - דְּמַאי[50].**

42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. 43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. 44) שהם הפקר, וזכה בהם. 45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). 46) אם אוכלם עראי (משנה־למלך). 47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). 48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם־הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. 49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. 50) אף־על־פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשרום - מכל־מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף־משנה.

12 **י. נָטְלָן[51] לְאָכְלָן[52] וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ[53] - לֹא יְשַׁהֶא**
13 **אוֹתָן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[54], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
14 **לַאֲחֵרִים[55]. וְאִם נְטָלָם מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[56] - הֲרֵי**
15 **זֶה מֻתָּר לְשַׁהוֹתָן אֶצְלוֹ[57] עַד שֶׁיִּרְצֶה לְאָכְלָן אוֹ**
16 **לְשָׁלְחָן אוֹ לְמָכְרָן[58], וִיעַשֵּׂר אוֹתָן דְּמַאי[59].**

51) דמאי פ"ג משנה ג. 52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. 53) להשהותם אצלו. 54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף־על־פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. 55) כלומר, לבני הבית. 56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. 57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". 58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א־ב. 59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

17 **יא. קְנִיבַת[60] יָרָק[61] הַנִּמְצֵאת בַּגִּנָּה[62] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה**
18 **מִן הַדְּמַאי[63]. וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הַנִּמְצֵאת בַּבַּיִת -**
19 **חַיֶּבֶת[64]. שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַשְׁפָּה[65] - בְּכָל מָקוֹם[66] מֻתֶּרֶת[67].**

60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. 61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. 62) שתלשום הגננים. 63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפי"א מהלכות תרומות הלכה י. 64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. 65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. 66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל־שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. 67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

20 **יב. הַנּוֹתֵן[68] לְפַנְדְּקִית[69] לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת לוֹ -**
21 **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ[70], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
22 **לַאֲחֵרִים[71], וּמְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
23 **שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף שֶׁל זֶה [בְּזֶה][72]. אֲבָל[73]**
24 **הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ, בֵּין שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ בֵּין שֶׁאֵרְסָהּ[74], אוֹ**
25 **לִשְׁכֶנְתּוֹ פַּת לֶאֱפוֹת וְתַבְשִׁיל לְבַשֵּׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא**
26 **מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[75] וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית[76], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ**
27 **חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בִּזְמַן**
28 **שֶׁנָּתַן לָהּ שְׁאוֹר לָעֲסָה וְתִבְלִין לַקִּדֵּרָה[79]; אֲבָל אִם**
29 **לֹא נָתַן - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעֲשְׂרוֹת[80] וְחוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם**
30 **שְׁבִיעִית[81]. וּלְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה שִׁנַּת שְׁמִטָּה - אָסוּר,**
31 **שֶׁמָּא הַשְּׁאוֹר מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא[82].**

68) דמאי פ"ג משנה ה. 69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). 70) שהיא מחליפה של זה

בזה, כדלהלן. 71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). 72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). 73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. 74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. 75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. 76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פי"ב הלכה ט]. 77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. 78) תוספתא שם וחולין שם. 79) לתבשיל. 80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. 81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. 82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאור ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

1 **יג. הַמּוֹלִיךְ[83] חִטָּיו[84] לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ[85] - הֲרֵי הֵן**
2 **בְּחֶזְקָתָן[86], שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף. הוֹלִיכָן לְטוֹחֵן**
3 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵם דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן**
4 **בְּחִטִּים שֶׁל עַם הָאָרֶץ[87]. וְכֵן הַמַּפְקִיד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ**
5 **- הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן.**

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. 84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאום כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. 86) שם: "למעשרות ולשביעית". 87) שכשם שהוא הוליך חיטיו לטחון אצלו, כן הוליכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף־על־פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עם־הארץ, שמא עם־הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף־משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור־שמח).

6 **יד. עַם הָאָרֶץ[88] שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ[89] בַּחֲנוּתוֹ שֶׁל**
7 **חָבֵר[90], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחָבֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס[91] - הֲרֵי זֶה**
8 **מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הֶחֱלִיף[92].**

88) תוספות שם פ"ג. 89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: 90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: 91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. 92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף־על־פי שעם־הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון־איש.

9 **טו. הַמַּפְקִיד[93] פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי**
10 **הֵן כְּפֵרוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁחֶזְקָתוֹ לְהַחֲלִיף**
11 **הַפִּקָּדוֹן. וְהֵיאַךְ דִּינָם? אִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא**
12 **נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[94], וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁלָּקַח**
13 **הַפִּקָּדוֹן - מַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95]; וְאִם**
14 **הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁהִפְקִיד טְבָלִים וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - חַיָּב**
15 **לְהַפְרִישׁ, שֶׁמָּא לֹא הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[96]. וּלְפִיכָךְ**
16 **יִרְאֶה לִי, שֶׁהַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁיַּפְרִישׁ - סָפֵק[97]. אֲבָל אִם**
17 **הִפְקִיד חֵלִין מְתֻקָּנִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ כְּלוּם;**
18 **שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרִין[98], כְּמוֹ**
19 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[99]: דְּגָנְךָ - וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד**
20 **כּוֹכָבִים.**

93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. 95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. 96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פוטר (שם). 97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. 98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עם־הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. 99) שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר־כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

21 **א. הַלּוֹקֵחַ[2] פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[3]**
22 **וְשָׁכַח[4] לְעַשְּׂרָן[5], וְנִכְנְסָה שַׁבָּת[6] אוֹ יוֹם טוֹב[7] שֶׁאֵינוֹ**
23 **יָכוֹל לְעַשֵּׂר[8] - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֲלוֹ[9], וְאִם אָמַר לוֹ:**
24 **מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ**
25 **אֶחָד[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו**
26 **בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת[11], וַאֲפִלּוּ[12] הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת מְתֻקָּנִין**

1 **מֵאוֹתוֹ הַמִּין[13]. מִפְּנֵי[14] שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ,**
2 **וְאֵינוֹ עוֹבֵר בָּהּ עֲבֵרָה[15].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות.... ואם אמר לו מעושרין הן, אוכל על פיו בשבת". ובהלכה שלאח"ז כתב שאע"פ שהוא אוכל על פיו בשבת, הרי זה לא יאכל למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר, שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

וצריך להבין: ממה־נפשך, אם מותר לאכול על פיו בשבת, למה לא יאכל את אותן הפירות במוצאי שבת. ועוד, מלשונו משמע שרק אם נשארו פירות למוצאי שבת צריך לעשר עליהם ועל שאכל בשבת, אבל אם לא נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אינו צריך לעשר על שאכל בשבת, ומה הטעם בזה.

והביאור: את היתר אכילת פירות אלו יש לפרש בשני אופנים. א: שמפני כבוד שבת התירו, ומה ששואלים הוא רק כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי להקפיד ולשאול על עישורם. ב: שאכן אומר אמת מפני שאימת שבת עליו, ומה שאינו אוכל למוצ"ש הוא מפני החשש לאחד שאין אימת שבת עליו, ובשבת עצמה לא חששו לחשש הרחוק מאחד שאין אימת שבת עליו.

ונמצא שהרמב"ם פוסק כשתי הדעות, היינו שיש צורך בשני הטעמים יחדיו, הן טעם אימת שבת והן טעם כבוד שבת, ולכן מותר לאכול מן הפירות, מכיון שבנוסף לאימת שבת, ישנו גם הטעם של כבוד שבת, שבגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, משא"כ במוצ"ש כיון שלא שייך כבר הטעם של כבוד שבת, יש לחשוש גם למיעוט. ועל־פי־זה כשנשארו מאותן הפירות למוצאי שבת שאז צריך לעשרן, מגלגלין חיוב המעשר גם על מה שאכל בשבת.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן יח)

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. 3) כלומר עם־הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). 4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עם־הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". 5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). 6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג הט"ו). 7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. 8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום־טוב (פ"ד מהל' יום־טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר־כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. 9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. 10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעישרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. 11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף־על־פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל־שכן עם־הארץ (להלן הי"ז) - כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף־משנה פי"א מהל' עדות ה"ח), ואף־על־פי־כן לשבת גופה התירו. 12) 'ירושלמי' שם. 13) שכיון שהוא תאב לאלו - התירום לו (שם). 14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15) "שעמי־הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). [ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום־טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם־הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום־טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום־טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

3 **ב. אַף עַל פִּי[16] שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
4 **זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[17] עַד**
5 **שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי עַל הַכֹּל, עַל שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת[18] וְעַל**
6 **הַנִּשְׁאָר; שֶׁלֹּא הֵקֵלּוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ**
7 **שַׁבָּת[19]. הָיְתָה[20] שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סָמוּךְ לָהּ[21], וּשְׁאֵלוֹ**
8 **בְּאֶחָד מֵהֶן - אוֹכֵל אַף בַּשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה**
9 **לְעַשֵּׂר בֵּינְתַּיִם[22]. וְכֵן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת[23].**

16) משנה ותוספתא, שם. 17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז. וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי

יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם־הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20) 'ירושלמי' שם. 21) אף־על־פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22) 'ירושלמי' שם. 23) שם. [ואף־על־פי שבשני ימים־טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום־טוב שני (פ"ו מהל' יום־טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום־טוב ראשון, אלא ביום־טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום־טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום־טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר־כך הוא אוכל? וביום־טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

1 **ג. הַנִּשְׁבָּע[24] עַל חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת[25], וְהוּא**
2 **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת - שׁוֹאֵל וְאוֹכֵל עַל פִּיו**
3 **בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד[26]; אֲבָל בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה, אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָאָה[27] אִם לֹא יֹאכַל אֶצְלוֹ - לֹא**
5 **יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי[28].**

24) שם, מ"ב. ואף־על־פי ששם אמרו: "המדיר את חבירו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבירו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף־על־פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א־ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25) ומדובר כשהשביעו בשבת, שאם השביעו בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28) ולא סמכו על עם־הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום־טוב', ועי' רדב"ז).

6 **ד. מִי[29] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[30], שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמַת**
7 **מַעֲשֵׂר מִפֵּרוֹתָיו שֶׁהֵן דְּמַאי, וּרְאִינוּהוּ שֶׁחָזְרָה וְנָפְלָה**
8 **בְּפָנֵינוּ, בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר[31] בֵּין לִמְקוֹמָהּ[32], וְחָזַר**
9 **וְאָמַר: הִפְרַשְׁתִּיהָ[33] - נֶאֱמָן אֲפִלּוּ בְּחֹל, וְאוֹכֵל עַל**
10 **פִּיו. כְּשֵׁם שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, כָּךְ אֵימַת**
11 **דְּמוּעַ[34] עֲלֵיהֶם, וְאֵינָן חֲשׁוּדִין לְהַאֲכִיל אֶת הַמְּדֻמָּע.**

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30) היינו עם־הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31) לא למקום שממנו הורמה. 32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. 33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע". והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששנינו (תרומות פ"ד מי"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה'). 34) כלומר, אף־על־פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

12 **ה. מִי[35] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
13 **רִאשׁוֹן מִפֵּרוֹת אֵלּוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
14 **- נֶאֱמָן[36]. הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמַר**
15 **שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַשֵּׁנִי**
16 **שֶׁלּוֹ[37]. וְהַנֶּאֱמָן[38] עַל הַשֵּׁנִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן,**
17 **וְהַנֶּאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן - נֶאֱמָן עַל הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, מִי**
18 **שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פֵּרוֹת מִבֵּיתוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ**
19 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נֶאֱמָן[39], וְאֵין מַפְרִישִׁין מֵהֶן**
20 **תְּרוּמוֹת[40] וּמַעֲשְׂרוֹת[41]; וְאִם אָמַר: אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי -**
21 **אֵינוֹ נֶאֱמָן[42], וַהֲרֵי הֵן דְּמַאי, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת**
22 **מַעֲשֵׂר[43]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה[44] אֶת כֻּלָּם[45].**

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 36) שקל־וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל־שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). 37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראיה שהפריש. 38) תוספתא, וירושלמי שם. 39) שהרי נותנו ללוי, וכנ"ל. 40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף־משנה). [כשכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי־הארץ (שם). 41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א),

הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. 42) לפטרו מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. 43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. 44) שאף־על־פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", "שווינהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. 45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

1 **ו. הָאוֹמֵר[46] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת: קַח לִי**
2 **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר[47], וְהָלַךְ וְלָקַח וְהֵבִיא לוֹ - אֵינוֹ**
3 **נֶאֱמָן[48]. וְאִם אָמַר לוֹ: קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה**
4 **נֶאֱמָן לוֹמַר: מִמֶּנּוּ לָקַחְתִּי, שֶׁהֲרֵי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא**
5 **יִשְׁאָלֶנּוּ. הָלַךְ לִקַּח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: לֹא**
6 **מְצָאתִיו וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר[49] שֶׁהוּא נֶאֱמָן - אֵינוֹ**
7 **נֶאֱמָן[50].**

46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). 47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב'ירושלמי' שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף־על־פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). 48) אף־על־פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). 49) ולא פירש מי הוא. 50) ואף־על־פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

8 **ז. הַנִּכְנָס[51] לְעִיר[52] וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם[53], וְאָמַר[54]:**
9 **מִי כָּאן[55] נֶאֱמָן?[56] מִי כָּאן מְעַשֵּׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד:**
10 **אֲנִי[57] - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי[58] - הֲרֵי זֶה**
11 **נֶאֱמָן; וְלוֹקֵחַ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ,**
12 **וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּיו[59]. הָלַךְ וְלָקַח מִמֶּנּוּ[60], וְשָׁאַל**
13 **לוֹ: מִי כָּאן מוֹכֵר יַיִן יָשָׁן?[61] אָמַר לוֹ: זֶה שֶׁשְּׁלָחֶךָ**
14 **אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה[62] - הֲרֵי**
15 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[63].**

51) שם מ"ו, ותוספתא שם. 52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. 53) ראה שם. 54) לסיעת בני אדם עמי־הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). 55) בעיר. 56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל־וחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. 57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. 58) נאמן על המעשרות. 59) "שאין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף־על־פי שחשוד מעיד על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). 60) כנוסחת המשנה שב'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". 61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום־טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. 62) טובה תחת טובה. 63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

16 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[64] בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם**
17 **שָׁם[65]; אֲבָל אִם מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן**
18 **הַמֻּמְחֶה[66]. וְאִם[67] שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה.**

64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. 65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. 66) הידוע ברבים לנאמן. 67) תוספתא שם.

20 **ט. וְלֹא[68] הִתִּירוּ דְּבָרִים אֵלּוּ[69] אֶלָּא בִּתְרוּמוֹת**
21 **וּמַעַשְׂרוֹת[70]; אֲבָל לְעִנְיַן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[71] אוֹ לְעִנְיַן**
22 **טָהֳרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה[72].**

68) שם. 69) להאמין לעם־הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. 70) שרוב עמי־הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. 71) שנחשדו עמי־הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פי"א הי"ב). 72) הידוע לרבים, כנ"ל.

23 **י. הַחַמָּרִין[73] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פֵּרוֹת**
24 **אֵלּוּ[74] אֵינָם מְתֻקָּנִים[75], וּפֵרוֹת חֲבֵרַי מְתֻקָּנִין[76] - אֵינוֹ**
25 **נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא עָשׂוּ בֵּינֵיהֶן[77].**

73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר)" - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי־הארץ. 74) שלי. 75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. 76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן". [ורבינו

השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף־על־פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. 77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמא זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה הי"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות הי"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף־משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם־הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף הי"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

1 **יא. הַמּוֹכֵר[78] פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא[79] וְאָמַר[80]: מִשֶּׁל אֶרֶץ**
2 **יִשְׂרָאֵל הֵם - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ לְעַשֵּׂר[81]. מְעֻשָּׂרִין הֵן[82] -**
3 **נֶאֱמָן; שֶׁהַפֵּה שֶׁאָסַר[83] הוּא הַפֵּה שֶׁהִתִּיר[84]. מִשֶּׁלִּי**
4 **הֵן[85] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[86]. מְעֻשָּׂרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֵּה**
5 **שֶׁאָסַר הוּא הַפֵּה שֶׁהִתִּיר[87]. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע**
6 **בְּסוּרְיָא וְהָיָה[88] רֹב מִמְּכָרוֹ מִשָּׂדֵהוּ - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ**
7 **מִמֶּנּוּ לְעַשֵּׂר; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁמִּשָּׂדֵהוּ הֱבִיאָם[89].**

78) דמאי פ"ו מי"א. 79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם־הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פי"ג ה"ד). 82) פירות ארץ־ישראל אלו. 83) שאמר מארץ־ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם.

ואם היה שותק היינו פוטרים אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרים אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) 'ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

8 **יב. עֲנִיִּים[90] שֶׁאָמְרוּ: פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה**
9 **וּפֵאָה[91] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהַלֶּקֶט**
10 **וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה[92] קָרוֹב מִן**
11 **הַגֹּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא וְיָבוֹא בּוֹ בַּיּוֹם[93]. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל**
12 **מַעֲשַׂר עָנִי הֵם[94] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[95].**
13 **וְאֵינָן נֶאֱמָנִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִתְּנוֹ[96].**

90) עמי־הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) 'ירושלמי' שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יז־יח) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן'). 94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

14 **יג. כֵּיצַד?[97] חִטִּים אֵלּוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה הֵם - הֲרֵי**
15 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[98]. קֶמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[99]**
16 **הוּא[100] - אֵינָם נֶאֱמָנִין[101]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין**
17 **נֶאֱמָנִין עַל הַפַּת[102] לוֹמַר מִמַּתְּנוֹת עֲנִיִּים[103] הוּא.**
18 **אֶלָּא מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי.**

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנין על החיטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועיי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום־טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא־הדין למעשר עני. והא ראיה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" ('תוספות אנשי שם'). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן'). 100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף־על־פי שנתחייבו במעשר על־ידי־זה, שהרי גם אם "דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב הי"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר

שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חיטים ניתנו לי ואני עשיתים קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. 101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חיטים ולא קמח. 102) משנה, שם. 103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נֶאֱמָנִין[104] עַל הַשְּׁעוֹרָה שֶׁל אֹרֶז[105], וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו, בֵּין חַי[106] בֵּין מְבֻשָּׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל[107], וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין[108], בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין. נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן לוֹמַר שֶׁל מַעְשַׂר עָנִי הוּא[109], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף[110] הֵם[111]. נֶאֱמָנִין[112] עַל הַיָּרָק חַי וְלֹא מְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָבָר[113] מוּעָט[114]. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים לִתֵּן מְעַט יָרָק מְבֻשָּׁל מִקְּדֶרְתּוֹ לְעָנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הַבַּעַל הַבַּיִת נְתָנוֹ לִי[115], יָכוֹל לוֹמַר: אֲנִי בִּשַּׁלְתִּיו מִמַּתְּנוֹתַי[116].

104) משנה, שם. 105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילם (פירוש המשנה). 106) לאחר דישה, כנ"ל. 107) קודם טחינה וקילוף. 108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה). 109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). 110) הם זיתי פאה ('מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות הי"ג). 111) "לפי שאי־אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). 112) פאה, שם מ"ד. 113) שם. 114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה. 115) כשהוא מבושל. 116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל־הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

טו. וְכֵן[117] בֶּן לֵוִי[118] שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ מִמַּעֲשַׂר רִאשׁוֹן[119] שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם[120] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לְעוֹלָם[121] עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל[122] נֶאֱמָן עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[123]; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן[124] עָלָיו לְפָטְרוֹ מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי[125].

117) שם, סוף מ"ב. 118) עם־הארץ. 119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן. 120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר. 121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה הי"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. 122) עם־הארץ. 123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר ('ירושלמי' שם). [ואף־על־פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שיודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף־על־פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. 124) בן לוי עם־הארץ. 125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי, אף־על־פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום - אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'].

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[126] אֲמוּרִין אֶלָּא בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ לֹא חָשׁוּד[127] וְלֹא נֶאֱמָן[128]; אֲבָל[129] מִי שֶׁהוּא חָשׁוּד לִמְכֹּר תְּרוּמָה[130] לְשֵׁם חֻלִּין - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ כְּלָל[131] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִקַּת תְּרוּמָה[132] וּמַעֲשֵׂר[133], אֲפִלּוּ[134] קְרָבֵי דָגִים, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם שֶׁמֶן[135]. וְאֵין[136] אָסוּר[137] אֶלָּא כֹּל שֶׁלְּפָנָיו[138], אֲבָל אֲצָרוֹ[139] - מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא לְעָרֵב תְּרוּמָה בְּאוֹצָרוֹ, שֶׁמָּא יִוָּדַע הַדָּבָר[140] וְיַפְסִיד הַכֹּל[141]. וְכֵן[142] הֶחָשׁוּד לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְמָכְרָן[143] לְשֵׁם חֻלִּין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת מַעֲשֵׂר[144]. וְכָל זֶה קָנָס מִדִּבְרֵיהֶם[145].

126) שמותר ליקח פירות מעם־הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. 127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. 128) על המעשרות. 129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". 130) "שאין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). 131) בנוסח אחר כת"י "כל" ('מעשה רוקח'). 132) שייכות לתרומה. 133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום־טוב' בכורות פ"ד מ"ט). 134) בכורות כט, ב. 135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. 136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. 137) לקנות מהחשוד הנ"ל. 138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. 139) הכניסו לאוצר. 140) לחכמים. 141) שיאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. 142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בבכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. 143) בלא פדיה. 144) שני, כנ"ל. 145) בבכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני

תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסיה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות יום־טוב' שם). [ועל־פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם, כמפורש בפי"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני הי"ד, ועיי"ש במשנה־למלך].

יז. חָשׁוּד[146] שֶׁהֵעִיד עַל שֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן[147]; חֲזָקָה[148] אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ[149]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַם הָאָרֶץ[150]. לְפִיכָךְ[151], עַם הָאָרֶץ[152] שֶׁאָמַר: זֶה טֶבֶל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וַדַּאי וְזֶה דְּמַאי, אֲפִלּוּ בְּשֶׁלּוֹ - נֶאֱמָן[153]. אָמַר: אֵלּוּ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין, בְּשֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵרָאוּ כְּעוֹשֶׂה קְנוּנְיָא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[154].

146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שבדף ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". 147) ראה למעלה ה"ז. 148) בבא־מציעא ה, ב. 149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. 150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. 151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. 152) תוספתא דמאי פ"ה. 153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. 154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בבכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. הַמּוֹכֵר[155] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ[156] אָמַר לַלּוֹקֵחַ: פֵּרוֹת שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ טְבָלִים הֵן, הַבָּשָׂר בְּשַׂר בְּכוֹר[157] הָיָה, הַיַּיִן יֵין נֶסֶךְ[158] - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[159], אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר חָבֵר[160], וְהַדָּרִיז מַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[161]. וְאִם הֶאֱמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ.

155) תוספתא תרומות פ"ב. 156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כסף־משנה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). 157) ונשחט בטעות שלא על־פי מומחה. 158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודה־זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. 159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. 160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עם־הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. 161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

יום רביעי כ' כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהוחזקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

א. פֵּרוֹת שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר[2], כְּגוֹן הַשִּׁיתִּין[3] וְהָרִימִּין[4] וְהָעֲזָרְדִין וּבְנוֹת שׁוּחַ[5] וּבְנוֹת שִׁקְמָה[6] וְהַגֶּפְנִין[7] וְנוֹבְלוֹת תְּמָרָה[8], וְהֵן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִטִּילוּ שְׂאוֹר[9], הַנִּצְפָּה[10] וְהַכֶּסְבָּר[11] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[12], וְהַלּוֹקְחָן מֵעַם הָאָרֶץ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[13], מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר. אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: אֵינָם מְעֻשָּׂרִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיּוֹדַע לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשָּׁמוּר[14].

2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף וודאי שלהם פטור. 3) "מין ממיני התאנים המדבריות". 4) סנה המגדל פרי גרוע. 5) "מין ממיני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". 6) תאנים מדבריות. 7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתווניות. 8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" 9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. 10) הוא הצלף. וגם ה"פרחה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. 11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. 12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. 13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. 14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

ב. הַבְּכוּרוֹת[15] וְהַסְּיָפוֹת[16]: שֶׁבַּבִּקְעָה - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[17], וְשֶׁבַּגִּנָּה - חַיָּבִין[18], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִשְׁמָרִין. וְאֵלּוּ הֵן הַבְּכוּרוֹת: כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁבְּכָרוּ עַד שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבוּ שׁוֹמֵר עַל הַבִּקְעָה לִשְׁמֹר פֵּרוֹתֶיהָ[19]. וְהַסְּיָפוֹת הֵן הַפֵּרוֹת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר שֶׁיְּקַפְּלוּ הַמַּקְצוּעוֹת[20] שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְיַנִּיחוּם בְּלֹא שׁוֹמֵר[21]. וְכֵן הַחֹמֶץ הֶעָשׂוּי מִן הַתְּמָרִים[22] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי[23].

15) הפירות שנתבשלו תחילה. 16) שמתבשלות בסוף. 17) הוא הדין מן הוודאי. 18) לעשר, אפילו דמאי. 19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל־כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. 20) "המחצלאות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". 21) ונראה שנתייאשו הבעלים מהן.

22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמדים" בלשון רבים. 23) ואף מן הוודאי.

ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל בִּלְבַד[24], שֶׁהוּא מִכְּזִיב וְלִפְנִים. וּכְזִיב עַצְמָהּ - כְּלַחוּץ. וְכָל הַפֵּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת מִכְּזִיב וְלַחוּץ - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[25], שֶׁחֲזָקָתָן מִפֵּרוֹת מָקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בּוֹ[26].

24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. 25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. 26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פֵּרוֹת שֶׁיָּדוּעַ[27] שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִמְצָאוֹת בְּסוּרְיָא, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם[28] בִּלְבַד[29] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּדְמַאי[30], וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. לְפִיכָךְ[31], הַדְּבֵלָה הַשְּׁמֻרָה שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ אֶלָּא בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהֶחָרוּבִין הַשָּׁוִים[32], וְהָאֹרֶז הַלָּבָן בְּיוֹתֵר, וְהַכַּמּוֹן הַגָּדוֹל[33] - מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[34] וּבְסוּרְיָא[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[36].

27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. 28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. 29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. 30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. 31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". 32) כלומר: מיושרים. 33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". 34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. 35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. 36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. הַחֲמָרִים שֶׁהֵבִיאוּ פֵּרוֹת לְצוֹר[37] - חַיָּבִין בִּדְמַאי; שֶׁחֲזָקָתָן מֵהָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל, שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה לָהּ[38]. וְהָאֹרֶז[39] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[40], אֶלָּא כָּל הָאֹרֶז הַנִּמְצָא חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁהִיא קְרוֹבָה לָאָרֶץ[41] שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה נִכָּר[42], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

37) שהיא חוץ לארץ. 38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. 39) של חוצה לארץ. 40) "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". 41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 42) שהיה לבן ביותר.

ו. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָרוֹת בְּצוֹר - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי[43], וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ אָצְרוּ[44]. וְכֵן חֲמוֹר יְחִידִי שֶׁנִּכְנַס לְצוֹר וְהוּא טָעוּן פֵּרוֹת - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁחֲזָקָתָן מִשְּׂדֵה הָעִיר[45].

43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. 44) אף שארץ ישראל קרובה לה. 45) ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָר בְּצִידוֹן - חַיָּב בִּדְמַאי, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבָה הִיא[46] יוֹתֵר מִצּוֹר[47], שֶׁחֲזָקָתָהּ שֶׁאוֹצְרִין מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן הַחַמָּרִים בְּצִידוֹן - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁמְּבִיאִין מִחוּצָה לָאָרֶץ[48].

46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. 47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. 48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

ח. הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל[49], אִם הָיָה תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל[50] - הֲרֵי פֵּרוֹתָיו דְּמַאי. לְפִיכָךְ, בָּרִאשׁוֹנָה, בִּזְמַן שֶׁהָיָה רֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הַלּוֹקֵחַ מִכָּל תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר דְּמַאי, כְּלוֹקֵחַ מֵעַם הָאָרֶץ.

49) שגזרו בה על הדמאי. 50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר וודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר].

ט. אֵי זֶהוּ תַּגָּר? זֶה שֶׁהֵבִיא שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים[51]. אֲבָל אִם הֵבִיא פַּעַם אַחַת, אֲפִלּוּ הֵבִיא שָׁלֹשׁ מַשּׂוֹאוֹת בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁהֵבִיא הוּא וּבְנוֹ וּפוֹעֵל[52] - עֲדַיִן לֹא הֶחְזַק תַּגָּר[53].

51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל

נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. 52) בעיא שלא נפשטה שם. 53) גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדין וודאי.

1 **י. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָזְרוּ עַל פֵּרוֹת חוּצָה**
2 **לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[54].**

54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

3 **יא. פֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ[55] חַיָּבִין בִּדְמַאי[56]. וְשֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל**
5 **פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁחֻזְקָתָן תָּדִיר מִחוּצָה**
6 **לָאָרֶץ, כְּגוֹן אֱגוֹזִים וְדַרְמַסְקָעוֹת[57] - הֲרֵי אֵלּוּ**
7 **פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי.**

55) כל הפירות שבארץ. 56) שהולכין אחר הרוב. 57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

8 **יב. לֹא הָלְכוּ חֲכָמִים בְּפֵרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[58] לֹא**
9 **אַחַר הַמַּרְאֶה[59] וְלֹא אַחַר הַטַּעַם וְהָרֵיחַ, אֶלָּא אַחַר**
10 **הָרֹב: כֹּל שֶׁרַבּוּ לוֹ[60] - מֻתָּר, וְשֶׁלֹּא רַבּוּ לוֹ -**
11 **אָסוּר. כֵּיצַד? רַבּוּ בָּעִיר אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה[61], אוֹ**
12 **שֶׁרַבּוּ בַּמְּדִינָה וְלֹא רַבּוּ בָּעִיר; בָּהָר וְלֹא רַבּוּ**
13 **בַּבִּקְעָה, בַּבִּקְעָה וְלֹא בָּהָר; רַבּוּ לַחֲנֻנִי וְלֹא לְבַעַל**
14 **הַבַּיִת, לְבַעַל הַבַּיִת וְלֹא לַחֲנֻנִי; זֶה שֶׁרַבּוּ בוֹ -**
15 **מֻתָּר, וּמָקוֹם שֶׁלֹּא רַבּוּ בוֹ - חַיָּב בִּדְמַאי.**

58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. 59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. 60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. 61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

16 **יג. רַבּוּ פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ בַּשּׁוּק[62] וְנִתְמַעֲטוּ - חָזַר**
17 **הַשּׁוּק לְיָשְׁנוֹ, וְהִלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ - חַיָּב בִּדְמַאי.**

62) והתירו את השוק.

18 **יד. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא גָזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּשָׁעָה שֶׁגָּזְרוּ עַל**
19 **הַדְּמַאי: הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת[63] לִזְרִיעָה[64] אוֹ לְהַאֲכִיל**
20 **לַבְּהֵמָה[65], קֶמַח לְעוֹרוֹת[66] אוֹ לְמִלּוּגְמָא[67] אוֹ**
21 **לִרְטִיָּה[68], שֶׁמֶן לְהַדְלָקַת הַנֵּר אוֹ לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים,**
22 **יַיִן לְקִילּוּר[69], וְחַלַּת עַם הָאָרֶץ[70], וְהַמְּדֻמָּע[71], וְהַלָּקוּחַ**
23 **בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[72], וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת[73], וְתוֹסֶפֶת**
24 **הַבִּכּוּרִים[74]. כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַדְּמַאי, וְכֵיוָן**
25 **שֶׁאָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: מְתֻקָּנִין הֵם - אֵינוֹ צָרִיךְ**
26 **לְעַשֵּׂר[75].**

63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. 64) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. 65) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. 66) "לעבד בהם העורות". 67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. 68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יוונית והשנייה לשון הקודש. 69) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. 70) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפריש הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. 71) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו' כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. 72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. 73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". 74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. 75) שלא הקלו חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לעניין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה.

27 **טו. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת לַאֲכִילָה וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם לִבְהֵמָה[76]**
28 **- הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77], וְלֹא יַאֲכִילֵם**
29 **לִבְהֵמָה[78], אֲפִלּוּ לְבֶהֱמַת אֲחֵרִים[79], עַד שֶׁיְּתַקְּנֵם**
30 **דְּמַאי.**

76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. 77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. 78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. 79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

31 **טז. שֶׁמֶן עָרֵב[80] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ**
32 **לַאֲכִילָה[81]. שֶׁמֶן[82] שֶׁלָּקַח הַסּוֹרֵק לְתִתּוֹ בַּצֶּמֶר - פָּטוּר**
33 **מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בַּצֶּמֶר[83]. אֲבָל שֶׁמֶן**
34 **שֶׁלּוֹקֵחַ הָאוֹרֵג לָסוּךְ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו - חַיָּב בִּדְמַאי,**
35 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בְּגוּפוֹ, וְסִיכָה הִיא כִּשְׁתִיָּה בְּכָל**
36 **מָקוֹם.**

80) הנותן ריח טוב. 81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. 82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. 83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁאַל מִיִּשְׂרָאֵל[84] לִתֵּן לוֹ[85] שֶׁמֶן[86] עַל מַכָּתוֹ - אָסוּר בְּוַדַּאי[87], וּמֻתָּר בִּדְמַאי[88]. נָתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמֶן[89] עַל גַּבֵּי טַבְלָא לְהִתְעַגֵּל[90] עָלֶיהָ - מִשֶּׁעָמַד[91] מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לֵישֵׁב אַחֲרָיו[92].

84) חבר. 85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. 86) של ישראל. 87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. 88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. 89) בין של דמאי ובין של וודאי. 90) להתגלגל. 91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. 92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

יח. מִי שֶׁנָּפַל שֶׁמֶן דְּמַאי עַל בְּשָׂרוֹ[93] - מְשַׁפְּשְׁפוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[94]. הַלּוֹקֵחַ יַיִן לְמוּרְיָס[95] אוֹ לַאֲלוּנִתִּית[96], אוֹ קִטְנִיּוֹת לַעֲשׂוֹת טְחִינִין[97] - חַיָּב בִּדְמַאי[98]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ[99] מוּרְיָס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַיִן, אוֹ אֲלוּנִתִּית, אוֹ שֶׁלָּקַח טְחִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל תַּעֲרֹבֶת דְּמַאי. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁחַיָּב בִּדְמַאי שֶׁנִּתְעָרֵב כְּגוֹן תְּבָלִין וּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְטַעְמוֹ נִכָּר - אֵינָן בְּטֵלִים, וְנִמְצֵאת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת חַיֶּבֶת בִּדְמַאי[100].

93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. 94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. 95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. 96) הוא יין שנותנים בו שמן. 97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. 98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. 99) מעם הארץ. 100) לפי שטעמם ניכר בכולה.

יט. כָּל אֵלּוּ הַפְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם, אִם הִתְקִינָן דְּמַאי[101] וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102]- מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אֲבָל אִם תִּקֵּן אֶת הַדְּמַאי בְּוַדַּאי[103] וְהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַעַשְׂרוֹת[104], אוֹ שֶׁתִּקֵּן אֶת הַוַּדַּאי בִּדְמַאי[105] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[106].

101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. 102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. 103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. 104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. 105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. 106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

כ. כָּל הָעִיר מוֹכְרִין וַדַּאי[107] וְאֶחָד מוֹכֵר דְּמַאי, וְלָקַח וְאֵין יָדוּעַ מִמִּי לָקַח[108] - כֵּיצַד מְתַקֵּן? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה[109] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לַכֹּהֵן[110], וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד[111], וַהֲרֵי הוּא כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[112].

107) טבל. 108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". 109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. 110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. 111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. 112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.

כא. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת טֶבֶל וְאַחַת מְתֻקָּן, וְאָבְדָה אַחַת מֵהֶם[113] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁנִיָּה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד בִּדְמַאי[114].

113) ואינו יודע איזו מהם. 114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותירו פרוסות.

א. הַלּוֹקֵחַ[2] מִן הַסִּיטוֹן[3] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין אֶחָד[5], אֲפִלּוּ מִקֻּפָּה אַחַת[6], אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּיר אֶת הֶחָבִית[7] שֶׁהִיא הִיא. מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיטוֹן לוֹקֵחַ מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וּמוֹכֵר[8], וְשֶׁמָּא לָקַח זֶה שֶׁמָּכַר תְּחִלָּה מֵעַם הָאָרֶץ שֶׁפֵּרוֹתָיו דְּמַאי, וְזֶה שֶׁלָּקַח בְּסוֹף מֵחָבֵר שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתֻקָּנִין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9] שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר וְלֹא מִן הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב. וְאִם אָמַר הַסִּיטוֹן: מִשֶּׁל אֶחָד הֵן - נֶאֱמָן[10].

2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. 3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פי"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון עם־הארץ (חידושי מהרי"ח במשנה שם). 4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה

הסמוכה וסוף הלכה ד. 5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל־שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה. 6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. 7) כלומר, הקופה הנ"ל. 8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף־על־פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמיא (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". 9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. 10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

1 **ב. הָיָה[11] מוֹכֵר[12] כְּשׁוּת[13] אוֹ יָרָק, וְהֵן[14] מְבִיאִין**
2 **וְצוֹבְרִין לְפָנָיו - הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר מִכָּל כְּשׁוּת**
3 **וּכְשׁוּת, וּמִכָּל אֲגֻדָּה וַאֲגֻדָּה[15], וּמִכָּל תְּמָרָה וּתְמָרָה[16].**

11) תוספתא שם, בשינוי לשון. 12) הסיטון הנ"ל. 13) בכתב־יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). 14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על־מנת למכור. 15) של ירק. 16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.

4 **ג. הַלּוֹקֵחַ[17] מִבַּעַל הַבַּיִת[18] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה -**
5 **מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי קֻפּוֹת, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי**
6 **עֲיָרוֹת[19]; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא מִשֶּׁלּוֹ.**

17) שם פ"ה משנה ז. 18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה הסמוכה. 19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.

7 **ד. בַּעַל הַבַּיִת[20] שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק: בִּזְמַן**
8 **שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹתָיו - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל;**
9 **וּבִזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹת אֲחֵרוֹת, אִם לָקַח מִמֶּנּוּ**
10 **וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל**
11 **זֶה[21].**

20) משנה שם. 21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף־על־פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

12 **ה. הַלּוֹקֵחַ[22] פַּת מִן הַנַּחְתּוֹם[23] - לֹא יְעַשֵּׂר מִן**
13 **הַחַמָּה[24] עַל הַצּוֹנֶנֶת[25]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ**
14 **הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם מִשֶּׁל אַחֵר[26].**

22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). 24) הלחם החם שאפוהו היום. 25) הלחם הקר שאפוהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה). 26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמה על החמה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

15 **ו. הַלּוֹקֵחַ[27] מִן הַפַּלְטֵר[28], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן[29] דְּפוּסִין**
16 **הַרְבֵּה - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד[30] עַל הַכֹּל; שֶׁהַנַּחְתּוֹם שֶׁמּוֹכֵר**
17 **לַמַּנְפּוֹל[31] עוֹשֶׂה עִסָּתוֹ דְּפוּסִין הַרְבֵּה[32]. אֲבָל[33]**
18 **הַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל[34] - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[35];**
19 **שֶׁהַמַּנְפּוֹל לוֹקֵחַ מִשְּׁנֵי נַחְתּוֹמִין.**

27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). 29) הככרות. 30) מדפוס אחד. 31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. 32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). 33) משנה שם. 34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). 35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

20 **ז. תִּשְׁעָה[36] מַנְפּוֹלִין[37] שֶׁלָּקְחוּ מֵעֲשָׂרָה נַחְתּוֹמִין,**
21 **הוֹאִיל וְאֶחָד מֵהֶן[38] לָקַח מִשְּׁנַיִם, כָּל הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[39]**
22 **מִן הַתִּשְׁעָה - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[40].**

36) ירושלמי שם. 37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. 38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל־שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. 39) כלומר, אפילו מאחד, וכל־שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. 40) כלומר, אף־על־פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פי"ג הלכה כ).

23 **ח. הַלּוֹקֵחַ[41] מִן הֶעָנִי[42], וְכֵן הֶעָנִי[43] שֶׁנָּתְנוּ לוֹ**
24 **פְּרוּסוֹת פַּת אוֹ פִּלְחֵי דְּבֵלָה[44] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת**
25 **וְאַחַת[45]. וּבִתְמָרִים וּבְגְרוֹגָרוֹת - בּוֹלֵל[46] הַכֹּל[47]**
26 **וּמְעַשֵּׂר[48]. אֵימָתַי[49]? בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְרֻבָּה[50]; אֲבָל**
27 **בְּמוּעֶטֶת - מְעַשֵּׂר מִכָּל מַתָּנָה וּמַתָּנָה[51].**

41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. 42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. 43) חבר. 44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. 45) כלומר, העני שיודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלח (תוספתא כפשוטה). 46) כלומר, עני שנותנן לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתבי־יד קמברידז' ומינכן. 47) כלומר, מערב הכל. 48) מן התערובת על כולה. 49) דברי רבי

יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). 50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל־כל־פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף־על־פי שפסק למעלה (פי"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה־למלך ופאת־השולחן). 51) ביין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

1 **ט. שָׁחַק[52] אֶת הַפַּת[53] וַעֲשָׂאָהּ פֵּרוּרִין, וְאֶת**
2 **הַגְּרוֹגָרוֹת[54] וַעֲשָׂאָן דְּבֵלָה[55] - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל**
3 **הַכֹּל[56].**

52) העני, תוספתא שם. 53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרובה. 54) בכמות מרובה. 55) שעל־ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). 56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שככר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

4 **י. פּוֹעֲלִים[57] אוֹ אוֹרְחִים[58] שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין[59],**
5 **וְהוֹתִירוּ פְּרוּסוֹת[60] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת וְאַחַת[61].**

57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל־בית אחד, ואף־על־פי־כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל־בית אחד שמעשר מאחד על הכל. 58) אף־על־פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"י הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והרוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). 59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו יושבין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. 60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז). 61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

6 **סְלָקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר בְּסִיעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
7
וְנֶטַע רְבָעִי
8

9 **יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ**
10 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
11 **שֵׁנִי. ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי בְּנֵי אָדָם**
12 **חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה. ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ**
13 **בְּטֻמְאָה. ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת. ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
14 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
15 **מַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
16 **מַעֲשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ח) לִהְיוֹת נֶטַע רְבָעִי**
17 **כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו כְּמַעֲשֵׂר**
18 **שֵׁנִי לְכָל דָּבָר. ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.**
19 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]
20

1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האביונות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה שלישית. הדברים ששוים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

21 **א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה[4]**
22 **מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5], שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל**
23 **תְּבוּאַת זַרְעֶךָ. וּבְשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית[6] מַפְרִישִׁין**
24 **מַעֲשַׂר עָנִי חֵלֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני כו' ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני".

מלשונו משמע שההקפדה על סדר ההפרשה מחוייבת, אבל הנתינה בפועל יכולה להיות באופן אחר. וצריך להבין, הניחא בשאר המעשרות העיקר הוא ההפרשה ולא הנתינה כי על־ידי ההפרשה מוציאים את התבואה מגדר טבל, אבל במעשר עני שגדרו נתינת צדקה העיקר צריך להיות שהעני יקבל את הצריך לו, ואיך אפשר לומר שההפרשה לבדה היא ענין עיקרי. אלא שזהו החידוש בדין זה, שגם כאשר נמצא במקום שאין בו עניים, ישנו חיוב של הפרשת מעשר עני. ועד"ז מובן בנוגע לצדקה שצריך להפריש מממונו לצדקה ואח"כ ימסור לעני כשימצאנו.

כך גם בצדקה רוחנית, היינו בהשפעה על יהודי אחר, שגם אם אין בסביבתו עני בדעת, חייב להיערך ולהכין את עצמו כדי שבהזדמנות הראשונה יוכל לפעול על יהודי אחר באופן המתקבל. ומובן שיש גם להשתדל לחפש את העני

ולעזור לו, ומכיון ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ועל־אחת־כמה־וכמה כשיש אצלו את ההפרשה, מסבב לו הקב"ה כמה סיבות שיוכל לקיים גם את הנתינה בפועל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן י"ט)

2) ראה למעלה בפ"ג מהל' תרומות הכ"ג. 3) כלומר, אחר ההפרשה, אף־על־פי שהוא לפני הנתינה, ראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"א. 4) כלשון הכתוב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". לומר לך שבכל שנה צריך להפריש מעשר נוסף למעשר ראשון. אלא שבשנה ראשונה ושניה רביעית וששית הוא "מעשר שני", ובשנה שלישית וששית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן. 5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. 6) משנות השמיטה. 7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

1 **ב. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[8] הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר תְּבוּאוֹת[9]**
2 **וְקִטְנִיּוֹת וִירָקוֹת[10]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה[11],**
3 **הוּא אֶחָד בְּתִשְׁרֵי. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר[12] בִּשְׁבָט הוּא רֹאשׁ**
4 **הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר הָאִילָנוֹת. כֵּיצַד? תְּבוּאָה[13] וְקִטְנִיּוֹת[14]**
5 **שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[15] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[16] שֶׁל**
6 **שְׁלִישִׁית[17], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בַּשְּׁלִישִׁית -**
7 **מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר שֵׁנִי[18]. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת**
8 **הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית[19] -**
9 **מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְכֵן פֵּרוֹת הָאִילָן[20] שֶׁבָּאוּ**
10 **לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[21] קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל**
11 **שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ אַחַר כֵּן בְּסוֹף**
12 **שָׁנָה שְׁלִישִׁית - מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן**
13 **מַעֲשַׂר שֵׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ[22] לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם**
14 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל רְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ**
15 **וְנֶאֱסְפוּ בָּרְבִיעִית - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְאִם**
16 **בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט -**
17 **מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא.**

8) ראש השנה ב, א. 9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. 10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בברייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". 11) כגון בשביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. 12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. 13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". 14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקיטתן עישורן (להלן ה"ד), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורז ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. 15) התבואה משתביא שליש, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם יזרע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). 16) אחד בתשרי. 17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. 18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. 19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. 20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא־קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). 21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגר להרמב"ם. 22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

18 **ג. וְהֶחָרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁחָנְטוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[23] קֹדֶם**
19 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[24], הוֹאִיל**
20 **וּמִתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין**
21 **הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּחָרוּבֵי צַלְמוֹנָה[26] וְכַיּוֹצֵא**
22 **בָּהֶן, שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל רֹב הָאָדָם, וְהֵן הֵן**
23 **שֶׁמִּתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁאָר הֶחָרוּבִין -**
24 **יֵרָאֶה לִי, שֶׁהֵן כִּשְׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן[27].**

23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. 24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. 25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך־עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשווה חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השווה לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. 26) [עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. 27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות ובירק אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא בברייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספך מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם־ רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא־הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר, ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

25 **ד. הַיָּרָק - בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ[28]. כֵּיצַד?[29] אִם**
26 **נִלְקַט בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[30] שֶׁל שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי**

שֶׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[31] וְנִגְמַר[32] בַּשְּׁנִיָּה - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר עָנִי. וְאִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא בברייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. 29) ברייתא, שם. 30) על־ידי גוי (תוספות שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). 31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). 32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

ה. וְכֵן[33] הָאֶתְרוֹג בִּלְבַד מִשְּׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן - הֲרֵי הוּא כַּיָּרָק[34] וְהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לִשְׁבִיעִית[35]. כֵּיצַד?[36] אִם נִלְקַט בַּשְּׁלִישִׁית אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[37] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר עָנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמַר בַּשְּׁנִיָּה. וְכֵן אִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר עָנִי. נִלְקַט בָּרְבִיעִית אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[38].

33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. 34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג.). 35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו.) ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשביעית, אין זה אלא לחומרא, אבל לא לפטרו ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. 36) כלומר, למעשר. וכיצד לשביעית, כתב להלן שם. 37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). 38) אף שנגמר לגמרי בשלישית שהיא שנת מעשר עני.

ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, אֶתְרוֹג[39] בַּת שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּזַיִת[40] וְנַעֲשָׂת כְּכִכָּר - חַיֶּבֶת בְּמַעַשְׂרוֹת[41].

39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם:). 40) כשנכנסה לשביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה ב'תוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. 41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

ז. הָאֲבִיּוֹנוֹת[42] שֶׁל צָלָף[43] - נוֹתְנִין[44] עֲלֵיהֶן חֲמְרֵי אִילָן[45] וְחֲמְרֵי זְרָעִים[46]: שֶׁאִם הָיוּ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁלִישִׁית, וְנִלְקְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[47] - מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר אַחֵר[48] וּפוֹדֵהוּ[49], וְאַחַר שֶׁפּוֹדֵהוּ נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים[50] וְאוֹכֵל פִּדְיוֹנוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעְשַׂר עָנִי.

42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). 43) מין אילן. ונזכר בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. 44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, וליידה מילה (= ולאיזה דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעניי", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) - לענין מעשרות ספק הוא (כסף־משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). 45) שהולכים בו אחר חנטה. 46) שהולכים בהם אחר לקיטה. 47) הנוסחא שלפנינו תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש'). [ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו]. 48) [היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה לתיקון המילה "קודם" שלמעלה]. 49) כדין מעשר שני. 50) בתורת מעשר עני.

ח. הָאֶרֶז[51] וְהַהֹחַן[52] וְהַפְּרָגִין[53] וְהַשֶּׁמֶשְׁמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין הוֹלְכִין בָּהֶן אֶלָּא אַחַר גְּמַר הַפְּרִי[55], וּמִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[56]. וְכֵן פּוֹל[57] הַמִּצְרִי[58], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ הִשְׁרִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרָיו[59] - צוֹבֵר גָּרְנוֹ לְתוֹכוֹ[60] וְתוֹרֵם וּמְעַשֵּׂר מִן הַכֹּל כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּמַר הַפְּרִי[61].

51) הוא ריי"ז בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לז, א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשביעית פ"ב מ"ז. 52) מין קטנית, ונקרא מי"ל (שם). 53) זרעוני צמח בר, ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים. 54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. 55) כדעת שמואל בראש השנה יג, ב. ולא כדעת התנא בשביעית שם, שהולכים בהם אחר השרשה. 56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר שני או מעשר עני. 57) צמח מזון שגרגריו נתונים בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולי"ס. 58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא שביעית, בשם רבי שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י, וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה הי"א). 59) ורבי שמעון שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם). 60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפי"ג מהל' תרומות ה"ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. 61) להלן

(ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש, ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד בהשגה להלן שם.

ט. הַבְּצָלִים[62] הַסָּרִיסִים[63] שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלִשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[64], וְשֶׁל בַּעַל[65] שֶׁמָּנַע מֵהֶם שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[66] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר[67]. מָנַע מֵהֶם פָּחוֹת מִכָּאן[68], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ לִיבֵשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[69] - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[70].

62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. 63) "ענין הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו. 64) "מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). וב'ירושלמי' שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). 65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשדה בעל. 66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. 67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. 68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. 69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. 70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

י. פּוֹל[71] הַמִּצְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[72]: אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע - מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[73], זְרָעוֹ לְיָרָק - מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא[74]. זְרָעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק, אוֹ שֶׁזְّרָעוֹ לְזֶרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיָרָק[75] - מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יָרְקוֹ וּמִירָקוֹ עַל זַרְעוֹ[76]. לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[77], וִירָקוֹ בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ. וְהוּא שֶׁלִּקֵּט מִמֶּנּוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[78]; אֲבָל אִם לִקֵּט מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין יְרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיָרָק[79] - הוֹלְכִין אַחַר מַחֲשַׁבְתּוֹ[80]. זְרָעוֹ לְיָרָק וְחָשַׁב עָלָיו לְזֶרַע[81] - אֵין מַחֲשֶׁבֶת זֶרַע חָלָה עָלָיו[82], אֶלָּא אִם כֵּן מָנַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת[83]. וְהוּא שֶׁהֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[84]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ אֶלָּא לְאַחֲרָיו - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְנַע מִלֶּאֱרוֹת[85] מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְעָשָׂה כֻּלּוֹ קְצָצִין גְּמוּרִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[86] - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר, וִירָקוֹ בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ[87]. מִקְצָתוֹ עָשָׂה קְצָצִין גְּמוּרִין וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה[88] - זֶה שֶׁאָמְרוּ[89]: צוֹבֵר גָּרְנוֹ[90] לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יְרָקוֹ וּמִירָקוֹ עַל זַרְעוֹ[91].

71) ברייתא ב'ירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא שם וב'תוספתא כפשוטה'. 72) שזהו גמר פריו, וראה למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב. 73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע, כיון שמחשבתו היתה לזרע. 74) אחר השנה הבאה, כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון שחשב לירק. 75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב להלן שהולכין אחר מחשבתו. 76) כלומר, הזרע מתבטל אגב הירק מפני שעיקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש השנה, כדלהלן. 77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני ראש השנה, ולא נגמר הפרי. 78) גם זה צריך עיון, כיון שהזריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שייך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליקט ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו. לא הביא שליש לפני ר"ה] בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא". 79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. 80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. 81) רק לזרע. 82) כיון שזרעו לירק, אלא־אם־כן מוכח ממעשיו שכוונתו לזרע. 83) כלומר, שלש השקאות, שבזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". וב'ירושלמי': "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". 84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. 85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. 86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. 87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. 88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. 89) ראה ראש השנה יג, ב. 90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. 91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה ב'חזון איש').

יא. פֵּרוֹת[92] שָׁנָה שְׁנִיָּה[93] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת שְׁלִישִׁית[94], אוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁית בָּרְבִיעִית - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[95]. מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[96] - מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַכֹּל, אֲבָל לֹא מַעֲשַׂר עָנִי[97]; שֶׁמַּעֲשַׂר שֵׁנִי חָמוּר[98], שֶׁהֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ[99], וּמַעֲשַׂר עָנִי חֹל. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהֵן סָפֵק אִם פֵּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם אוֹ פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית - מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

92) מכשירין פ"ב מי"א. 93) שהיא שנת מעשר שני. 94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתערבו אלו באלו, כפי שהבין הראב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שייך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אוצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האוצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השנויות שם למעלה ('חזון איש'). 95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). 96) שכמות פירות שני האוצרות שוה. 97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כבמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה ז, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיקא דדינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בביאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. 98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. 99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

1 **יב. כָּל הַפָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[100] - פָּטוּר מִן**
2 **הַשֵּׁנִי[101] וּמִן הֶעָנִי; וְכֹל שֶׁחַיָּב בָּרִאשׁוֹן - חַיָּב**
3 **בִּשְׁנִיהֶם. וְכָל הַתּוֹרֵם[102] - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר[103]; וְכֹל**
4 **שֶׁאֵינוֹ תּוֹרֵם[104] - אֵינוֹ מוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה. כָּל מִי שֶׁאִם**
5 **תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[105], כָּךְ אִם עִשֵּׂר מַעֲשֵׂר זֶה[106]**
6 **- הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר; וְכָל מִי שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[107],**
7 **כָּךְ אִם הוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר.**

100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. 101) ואף־על־פי שב'ספרי' פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) וה'יראים' (מצוה קעב), אף־על־פי שתרומות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי ב'ירושלמי' (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שב'ספרי', ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי ה'ירושלמי' שם, שתפס להלכה כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה־למלך וב'חזון איש'. 102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. 103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. 104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. 105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. 106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. 107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

8 **יג. פֵּרוֹת[108] שֶׁהוֹצִיא מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם**
9 **שֶׁיִּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[109] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי קֹדֶם**
10 **שֶׁיּוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן קוֹבֵעַ לַשֵּׁנִי.**
11 **אֲבָל מִשֶּׁנִּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[110], אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת**
12 **הָרִאשׁוֹן - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת**
13 **הַשֵּׁנִי אוֹ אֶת מַעְשַׂר עָנִי[111].**

108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והבעיא היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר הי"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבלים, כיון שקרא עליו שם מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת־מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת־מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמו־כן תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבלין, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על־ידי התרומת־מעשר, למאן־דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרוגרות והוא עתיד לדושן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, וב'פני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף־על־פי־כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף־על־פי־כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחייבו בתרומה גדולה, השנייה שחוזר ותורם, ראה בפ"ה מהל' מעשר הי"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד מששת הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל־שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים,

ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. 109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. 110) באחד משמשת הדברים הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. 111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, וב'כסף משנה' שם.

יד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם[112] - אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחוּצָה לָאָרֶץ[113], כִּבְכוֹר בְּהֵמָה[114]. לְפִיכָךְ[115] לֹא[116] חִיְּבוּ[117] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[118]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁמַּפְרִישִׁים בְּאֶרֶץ שְׁנָעָר וּבְמִצְרַיִם[119] - פּוֹדִין אוֹתוֹ[120] וּמְבִיאִין דָּמָיו לִירוּשָׁלַיִם[121]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא חִיְּבוּ[122] מְקוֹמוֹת אֵלּוּ[123] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא כְּדֵי לְקַבֵּעַ מַעֲשַׂר עָנִי[124], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִים עֲלֵיהֶם[125].

112) לפנים מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. 113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. 114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף־על־פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה כא:) - שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומזה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכזה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בכסף־משנה ורדב"ז למעלה פי"ג מהל' מעשר ה"ד) - היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובזה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. 115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה־לארץ. 116) 'ירושלמי' פ"ז ה"ח. 117) חכמים. 118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. 119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. 120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב הי"ז. 121) שכיון שתיקנו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תיקנו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום. 122) נביאים וחכמים. 123) שנער ומצרים. 124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. 125) על מעשר שני.

יום חמישי כ"א כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל[2] לִבְעָלָיו[3] לִפְנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמֵר. וְנוֹהֵג בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4], אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשַׂר שֵׁנִי לֹא יֵאָכֵל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. 3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. 4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". 5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

ב. מִדַּת חֲסִידוּת, שֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה בְּשָׁוְיוּ[6], כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם רָצָה לִפְדּוֹת שָׁוֶה מָנֶה בִּפְרוּטָה[7] לְכַתְּחִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַקֹּדֶשׁ[8]. וּמַשְׁלִיךְ הַפְּרוּטָה לַיָּם הַגָּדוֹל[9].

6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשוויו ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משוויו, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. 7) אבל לא בפחות מפרוטה. 8) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. 9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.

ג. וְכֵן[10] אִם חִלֵּל[11] מַעֲשֵׂר שָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מִפְּרוֹת אֲחֵרוֹת[12] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[13]. וְשׁוֹרֵף[14] אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁחִלֵּל עֲלֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַקָּלָה לַאֲחֵרִים[15]. כְּפִדְיוֹן נְטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הבין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. 11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על

פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. 12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. 13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. 14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. 15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.

1 **ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה**
2 **בִּירוּשָׁלַיִם[16], כָּךְ אֵין פּוֹדִין[17] אוֹתוֹ שָׁם[18], וְאֵין**
3 **מְחַלְּלִין אוֹתוֹ[19] וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ[20]. וְאִם נִכְנַס**
4 **בִּירוּשָׁלַיִם אַף בַּזְּמַן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
5 **מִשָּׁם[21], וּמַנִּיחִים אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיִּרָקֵב[22]. וְכֵן אִם**
6 **עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּרָקֵב[23].**
7 **לְפִיכָךְ[24] אֵין מַפְרִישִׁים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם בַּזְּמַן**
8 **הַזֶּה, אֶלָּא מוֹצִיאִין אֶת הַפֵּרוֹת בְּטִבְלָן חוּץ לָעִיר,**
9 **וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ שָׁם וּפוֹדֵהוּ[25]. וְאִם הִפְרִישוֹ שָׁם[26]**
10 **בַּזְּמַן הַזֶּה - יֵרָקֵב.**

16) כיוון שאין שם מזבח. 17) על מעות. 18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. 19) על פירות. 20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. 21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. 22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. 23) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. 24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. 25) ואוכלו. 26) בירושלים.

11 **ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ שֶׁשָּׁתָה[27] מִמֶּנּוּ**
12 **רְבִיעִית יַיִן[28] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[29] - לוֹקֶה;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ**
14 **תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹמֵר. וְלוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
15 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל שְׁלָשְׁתָּן[30] חוּץ**
16 **לַחוֹמָה[31] - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ**
17 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וְנֶאֱמַר:**
18 **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר. לָמָּה**
19 **פְּרָטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלֵם בִּשְׁעָרֶיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל**
20 **אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[32].**

27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. 28) בפרק י מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". 29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. 30) דגן, תירוש ויצהר. 31) לאחר שנכנסו לפנים מן החומה. 32) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? - כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

21 **ו. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ אַחַר שֶׁנִּכְנַס**
22 **לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**
23 **וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לִמְקוֹם**
24 **אֲכִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ בַּחוּץ - לוֹקֶה. אֲבָל אִם אָכָלוֹ קֹדֶם**
25 **שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**
26 **מִדִּבְרֵיהֶם[33].**

33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

27 **ז. מִקְצָת[34] מַעֲשֵׂר בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ: הָאוֹכֵל**
28 **מִזֶּה שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35];**
29 **וְהָאוֹכֵל בַּחוּץ מִזֶּה שֶׁנִּכְנַס[36] - לוֹקֶה[37].**

34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. 35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. 36) ואחר שנכנס - יצא. 37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

30 **ח. אֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא אִם כֵּן**
31 **נִטְמָא[38]; שֶׁנֶּאֱמַר[39]: כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם - בְּרִחוּק**
32 **מָקוֹם הוּא נִפְדֶּה, וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בְּקֵרוּב מָקוֹם. הָיָה**
33 **הוּא בִּפְנִים וּמַשָּׂאוֹ בַּחוּץ[40], אֲפִלּוּ הָיָה אוֹחֵז אוֹתוֹ**
34 **בְּקָנֶה[41], הוֹאִיל וְלֹא נִכְנַס הַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
35 **לִפְדּוֹתוֹ שָׁם בְּצַד הַחוֹמָה.**

38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". 39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. 40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממלואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. 41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל,

אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ שֶׁל דְּמַאי[42], אָסוּר[43] לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם; שֶׁכְּבָר קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת[44]. וְכֵן פֵּרוֹת הַנִּלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[45]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[46]. עָבַר וְהוֹצִיאָן אוֹ שֶׁיָּצְאוּ בִּשְׁגָגָה - יַחְזְרוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[47]. וּקְלִיטַת מְחִיצוֹת - מִדִּבְרֵיהֶם. אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[48], שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - מְחִיצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ וְאָסוּר לְהוֹצִיאוֹ. אֲבָל מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - נִכְנָסִין לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאִין[49].

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. 43) מדרבנן. 44) כלומר, חומות ירושלים. 45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעות נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואינן יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. 46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. 47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. 48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. 49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

י. פֵּרוֹת[50] שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[51], אֶלָּא יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[52], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בַּחוּץ[53]. אֲפִלּוּ עָשָׂה כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ[54] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁיָּצְאוּ עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ - יַחְזְרוּ[55] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם. חֹמֶר הוּא בִּמְחִיצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוֹאִיל וְקָלְטוּ - קָלְטוּ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. 51) ולפדותם בחוץ. 52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. 54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. 55) כל הפירות, וגם המעשר־שני.

יא. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁעָבְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ, כְּגוֹן סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת[56] וְסַלֵּי תְּאֵנִים בְּמֵקְצָה[57] - מֵתֶר לִפְדּוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם בַּחוּץ[58]. וְכֵן פֵּרוֹת דְּמַאי[59], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ - פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בַּחוּץ.

56) שעומדים לדריכה וסחיטה. 57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. 58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. 59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

יב. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמְאוּ בִּירוּשָׁלַיִם וּפְדָאָן[60]: אִם נִטְמְאוּ בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה[61] - אָסוּר לְהוֹצִיאָן[62], אֶלָּא יֵאָכְלוּ בְּפְנִים[63]; מִפְּנֵי שֶׁוֹּלַד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[64]. וְאִם נִטְמְאוּ[65] בְּאַב הַטֻּמְאָה[66], אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ בַּחוּץ וַאֲפִלּוּ בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה[67], אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ נִפְדִּין וְנֶאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם[68].

60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. 61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. 62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. 64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתייר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפשום מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. 65) הפירות. 66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. 67) מדרבנן. 68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[69]? כְּשֶׁהִכְנִיסָן עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּתְפְּשֵׂם הַמְּחִיצוֹת[70]; אֲבָל אִם לֹא הִתְנָה, הוֹאִיל וְנִכְנַס חֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה, [שֶׁאֵין וָלָד[71] מְטַמֵּא שֵׁנִי[72] מִן הַתּוֹרָה], וּכְבָר קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת וְאֵינוֹ יוֹצֵא[73].

69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. 70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. 71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. 72) כלומר, אחר. 73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יד. תִּלְתָּן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵתֶר לְאָכְלָהּ צִמְחוֹנִין[74], שֶׁכָּךְ הִיא רְאוּיָה לַאֲכִילָה[75]. וְכֵן כַּרְשִׁינֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[76] - יֵאָכְלוּ צִמְחוֹנִין[77]. וְאִם[78] עָשָׂה מֵהֶם[79] עִסָּה - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְהִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם וּלְהוֹצִיאָהּ[80], שֶׁאֵינָן[81] בִּכְלַל הַפֵּרוֹת[82]. וְאִם נִטְמְאוּ[83] בִּירוּשָׁלַיִם - יִפָּדוּ וְיֵאָכְלוּ בַּחוּץ.

74) כלומר, כשהוא בתחילתו. 75) לאכילת אדם, אבל

כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. 76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. 77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. 78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות"]. 79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. 80) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשויין עיסה, אבל אם הכניסן כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאם עיסה בפנים. 81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. 82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. 83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

1 **טו. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד לִפְנִים מִן הַחוֹמָה וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ**
2 **לַחוֹמָה - אֵין אוֹכְלִין תַּחַת נוֹפוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[84]. וּמַעֲשֵׂר**
3 **שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס תַּחַת נוֹפוֹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא**
4 **כְּמִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם.**

84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

5 **טז. בָּתִּים שֶׁבְּצַד הַחוֹמָה[85], שֶׁפִּתְחֵיהֶם לִפְנִים מִן**
6 **הַחוֹמָה[86] וְחֲלָלָן[87] לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים -**
7 **כְּלִפְנִים לְכָל דָּבָר[88]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ[89] - אֵין**
8 **אוֹכְלִין[90] שָׁם וְאֵין פּוֹדִין שָׁם לְהַחְמִיר[91]. הָיָה חֲלָלָן**
9 **לִפְנִים וּפִתְחֵיהֶם לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ -**
10 **כְּלַחוּץ, פּוֹדִין בּוֹ וְאֵין אוֹכְלִין[92]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה**
11 **וְלִפְנִים - אֵין אוֹכְלִין שָׁם וְאֵין פּוֹדִין לְהַחְמִיר.**
12 **וְהַחַלּוֹנוֹת וָעֲבֵי הַחוֹמָה[93] - כְּלִפְנִים[94].**

85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. 86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. 87) הבית עצמו, שתוכו חלול. 88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. 89) כלומר, בחלל הבית. 90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. 91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. 92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. 93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. 94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באנינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

13 **א. הָאוֹכֵל[2] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה - לוֹקֶה[3]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **וְלֹא בִעַרְתִּי[4] מִמֶּנּוּ בְּטֻמְא. בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָמֵא**
15 **וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא.**
16 **וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּירוּשָׁלַיִם[5] קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה[6], שֶׁאֵינוֹ**
17 **לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטֻמְאָה אֶלָּא בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ[7];**
18 **אֲבָל אִם אֲכָלוֹ בְּטֻמְאָה[8] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[9] - מַכִּין**
19 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10].**

2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: 3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: 4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. 5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". 6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. 7) כלומר, במקום שמצוה לאכלו, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. 8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. 9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. 10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון־איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

ב. וַאֲפִלּוּ[11] לְהַדְלִיק [בּוֹ][12] אֶת הַנֵּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא[13] - אָסוּר[14] עַד שֶׁיִּפְּדֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא.

11) יבמות שם. 12) בשמן של מעשר שני. 13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל־שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. 14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[15], שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּטְמָא, אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16] - פּוֹדִין וְיֵאָכֵל[17]. וְאוֹכְלִין אֶת דָּמָיו בְּטָהֳרָה בְּתוֹרַת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[18], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. אֲפִלּוּ[20] נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן כְּשֶׁהֵן טֵבֶל - מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] בְּטֻמְאָה וּפוֹדֵהוּ[22].

15) למעלה פ"ב הלכה ח. 16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). 17) המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. 18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג־כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכלו, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. 19) [להלן הלכות י־יא דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף־משנה]. 20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר' פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר־שני) ופדה לה"". ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טימאו בעודו טבל. 21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. 22) ואוכל דמיו בטהרה. [יתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פי"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

ד. הֶעָרֵל - כַּטָּמֵא[23], וְאִם אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה[24]; שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֹדֶשׁ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: קֹדֶשׁ לַיְיָ[25]. וְטָמֵא[26] שֶׁטָּבַל - אוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[27].

23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם־משנה שם (משנה־למלך). 24) הלכות תרומות שם. 25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שלרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. 26) נגעים פי"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: 27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

ה. הָאוֹכֵל[28] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה[29] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ[30]. וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם[31]; אֲבָל אִם אָכָלוֹ בַּחוּץ[32] בַּאֲנִינוּת[33], אוֹ שֶׁאָכָלוֹ בִּפְנִים בַּאֲנִינוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[34] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].

28) ביכורים פ"ב משנה ב. 29) ראה בהלכה הסמוכה. 30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא־תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף־משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). 31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף־משנה). 32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. 33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. 34) ראה בהלכה הסמוכה. 35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

ו. אֵיזֶהוּ אוֹנֵן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן[36]. וּבְיוֹם הַמִּיתָה - הוּא אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וּבַלַּיְלָה - אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן[37]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְיָ[38]; הַיּוֹם - אָסוּר, וְלַיְלָה - מֻתָּר[39]. נִשְׁתַּהָה הַמֵּת יָמִים רַבִּים וְאַחַר כָּךְ נִקְבַּר - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁאַחַר יוֹם הַמִּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן. וְאֵין יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׂ לֵילוֹ[40].

36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. 37) זבחים צט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: וברי"ף שם. 38) כן הוא בסיפרא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: וברי"ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. 39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. 40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחביריו. וצריך

לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט-י, וכסף-משנה שם.

ז. וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַקֳּדָשִׁים כֻּלָּן[41] אִם אֲכָלָן בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה - לוֹקֶה[42]; וּבַאֲנִינוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[43].

41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. 42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא-תעשה קנא. 43) ראה למעלה הלכה ה.

ח. אֵין[44] נוֹתְנִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[45] לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא פֵּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, וְלֹא מְעוֹת מַעֲשֵׂר[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[47]. וּמֻתָּר[48] לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי בַּאֲנִינוּת[49], וְלִתְּנוֹ לְעַם הָאָרֶץ[50]; וְהוּא שֶׁיֹּאכַל כְּנֶגְדּוֹ[51]. אֵין[52] מַפְקִידִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[53] אֲפִלּוּ אֵצֶל חָבֵר[54], שֶׁמָּא יָמוּת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ עַם הָאָרֶץ[55]; אֲבָל[56] מַפְקִידִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[57].

44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. 45) של פירות ודאי, ראה להלן. 46) שדינם כדין מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. 47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. 48) דמאי פ"א משנה ב. 49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנותנו לעם-הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי". 50) אף-על-פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. 51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעות מעשר שני (בטהרה וכו'" - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם-הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם-הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון-איש. 52) תוספתא מע"ש פ"ד. 53) של ודאי. 54) כאבא חלפי בן קרויא, שם. 55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף-משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. 56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגרס כן בדברי רבינו. 57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[58] אָסוּר לְאַבֵּד אֲפִלּוּ מְעוּטוֹ[59] בַּדְּרָכִים, אֶלָּא מוֹלִיכוֹ כָּל שֶׁהוּא אוֹ מוֹלִיךְ דָּמָיו לִירוּשָׁלַיִם[60]. וּמֻתָּר[61] לְאַבֵּד מְעוּט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי בַּדְּרָכִים[62]. וְכַמָּה הוּא מְעוּט? פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת, בֵּין בְּאֹכֶל שָׁלֵם בֵּין בְּפָרוּס[63]. אֲבָל כִּגְרוֹגֶרֶת - אֵין מְאַבְּדִין אוֹתוֹ. וְהַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת[64] - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לְעַם הָאָרֶץ וְאוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[65]; אֲבָל[66] לֹא יַפְרִישֶׁנּוּ[67] לְכַתְּחִלָּה לְאַבְּדוֹ[68], שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאַבֵּד[69].

58) של ודאי. 59) אפי' פחות מכגרוגרת, ראה להלן. 60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. 61) משנה שם. 62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. 63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". 64) כלומר, אפילו פחות מכגרוגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם-הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. 65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגרוגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונותנו לעם-הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי-שם. בכסף-משנה, ובחזון-איש. 66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. 67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגרוגרת. 68) בדרכים. 69) אף-על-פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

י. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[70] נִתָּן לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[71]. וְסִיכָה - כִּשְׁתִיָּה[72]. וְאָסוּר[73] לְהוֹצִיאוֹ בִּשְׂאָר צְרָכָיו, כְּגוֹן לִקַּח בּוֹ כֵּלִים וּבְגָדִים וַעֲבָדִים[74]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת[75]. כְּלוֹמַר, לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם אֶת הַגּוּף[76]. וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בִּשְׂאָר דְּבָרִים, אֲפִלּוּ בִּדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לְמֵת[77] מִצְוָה[78] - הֲרֵי זֶה[79] אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר[80].

70) מע"ש פ"ב משנה א. 71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא עו:). 72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאסרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא-אם-כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביתת עשור הלכות ד-ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. 73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א-ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. 74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". 75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. 76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל

ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף־משנה). 77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי־תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם. וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה־שאין־כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל־שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף־משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. 78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף־על־פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. 79) שם פ"א משנה ז. 80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

1 **יא. מַעֲשֵׂר[81] - אוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל, וְשׁוֹתֶה**
2 **דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת[82], וְסָךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. וְלֹא**
3 **יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן[83]. וְלֹא[84]**
4 **יִסְחַט אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים**
5 **וַעֲנָבִים בִּלְבַד[85]. [וְאֵין[86] מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[87], אֲבָל[88]**
6 **מְפַטְּמִין אֶת הַיַּיִן[89].] וְאֵין[90] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל פַּת**
7 **שֶׁעִפְּשָׁה וְשֶׁמֶן שֶׁנִּסְרַח, אֶלָּא כַּיָּיִן שֶׁנִּפְסַל מֵאֹכֶל**
8 **אָדָם פְּקֻעָה קְדֵשָׁה מִמֶּנּוּ[91].**

81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף־משנה העתיק: "מעשר שני". 82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. 83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוך)". 84) תרומות פי"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". 85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה ב. 86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום־טוב'. 87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). 88) משנה שם. 89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. 90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב]. 91) ירושלמי שם.

9 **יב. כֹּל[92] שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה[93], כָּךְ מֻתָּר**
10 **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְאָכְלוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין[94]. שְׁמָרִים[95] שֶׁל**
11 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם - רֵאשׁוֹן[96] אָסוּר**
12 **כְּמַעֲשֵׂר, וְשֵׁנִי[97] מֻתָּר כְּחֻלִּין[98]. וְשֶׁל דְּמַאי - אֲפִלּוּ**
13 **רִאשׁוֹן מֻתָּר[99].**

92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. 93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י־יג (אור שמח). 94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. 95) תוספתא תרומות שם. והובאה בבבלי בבא בתרא צז. כתנא־קמא ולא כרבי מאיר. 96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. 97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. 98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. 99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

14 **יג. יַיִן[100] שֶׁל מַעֲשֵׂר[101] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין[102]**
15 **וְהִשְׁבִּיחוּ[103] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[104]. וְכֵן[105] דָּגִים**
16 **שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם קַפְלוּטוֹת[106] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
17 **וְהִשְׁבִּיחוּ[107] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן.**

100) מעשר שני שם. 101) שני. ובכתב־יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. 102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף־משנה. אבל בדפוס רומי הוא כלפנינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. 103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. 104) נתבאר להלן בהלכה טו. 105) משנה שם. 106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת: "קֻפָּלוּטוֹת". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. 107) כמבואר למעלה.

18 **יד. עִסָּה[108] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֲפָאָהּ וְהִשְׁבִּיחָה -**
19 **הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי. זֶה הַכְּלָל[109]: כֹּל שֶׁשִּׁבְחוֹ נִכָּר[110]: אִם**
20 **הוֹתִיר בַּמִּדָּה[111] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן, וְאִם לֹא הוֹתִיר**
21 **הַמִּדָּה[112] - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בִּלְבַד; וְכֹל שֶׁאֵין שִׁבְחוֹ**
22 **נִכָּר, אֲפִלּוּ הוֹתִיר הַמִּדָּה - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בִּלְבַד[113].**

108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו' לשני". 109) משנה שם. 110) בטעם. 111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבח לפי חשבון". ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותיר מידה השבח לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותיר במדה שבחו ניכר, השבח לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. 112) אף שהשביח בטעם. 113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבח לשני", אף־על־פי שהמשנה מדברת כשהותיר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

23 **טו. כֵּיצַד הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[114]? יַיִן שֶׁל מַעֲשֵׂר**

שֶׁשָּׁוֶה שְׁלֹשָׁה[115], שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין שָׁוֶה זוּז אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ[116] בְּמִדָּתוֹ וְהִשְׁבִּיחוּהוּ[117], וַהֲרֵי הַכֹּל שָׁוֶה חֲמִשָּׁה - חוֹשְׁבִין הַכֹּל בְּאַרְבָּעָה וּרְבִיעַ[118]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים.

114) הנזכר בהלכות הקודמות. 115) זוזים. 116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. 117) בטעמו. 118) בדפוס ווינציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש המשנה.

טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[119], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתַּן לְסִיכָה[120] - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גַּבֵּי צִנִּית[121] וְלֹא עַל גַּבֵּי חֲזָזִית[122], וְאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ קָמִיעַ[123] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתַּן לִרְפוּאָה[124].

119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. 120) למעלה הלכה י. 121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). 122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. 123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. 124) אלא לאכילה ושתיה וסיכה שהיא כשתיה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

יז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[125], שֶׁנֶּאֱמַר: לַיְיָ הוּא[126]. לְפִיכָךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה[127], אֶלָּא אִם כֵּן[128] נָתַן לוֹ הַטֶּבֶל[129] וְהַמְקַבֵּל מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר. וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה[130], וְאֵין[131] מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין[132] אוֹתוֹ, וְאֵין מַחֲלִיפִין[133] אוֹתוֹ, וְאֵין[134] מַרְהִינִין[135] אוֹתוֹ.

125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. 126) שם נג. נג: 127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח). וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. 128) שם נד: 129) ואף־על־פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). 130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. 131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. 132) ראה בהלכה הסמוכה.

133) שחליפין כמכר. 134) תוספתא שם. 135) ראה בהלכה הסמוכה.

יח. כֵּיצַד[136] אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ[137]. עָבַר וּמִשְׁכְּנוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ[138]. כֵּיצַד אֵין מַרְהִינִין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמַר לוֹ: הֵא לְךָ מַעֲשֵׂר זֶה וִיהֵיא בְּיָדְךָ[139], וְתֵן לִי עָלָיו מָעוֹת[140]. כֵּיצַד[141] אֵין מַחֲלִיפִין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמַר לוֹ: הֵא לְךָ יֵין מַעֲשֵׂר וְתֵן לִי שֶׁמֶן מַעֲשֵׂר[142]. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לְךָ יַיִן[143] שֶׁאֵין לִי שֶׁמֶן, וְאִם רָצָה חֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ שֶׁמֶן - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחֱלִיף עִמּוֹ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין לוֹ[144], וְאִם רָצָה הַלָּה לִתֵּן - יִתֵּן.

136) תוספתא שם. 137) (היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שכר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני). 138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). 139) למשכון ולבטוחות. 140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. 141) תוספתא שם. 142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. 143) מעשר שני. 144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדין, אין אלו חליפין. ולי‌ידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הוינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדין.

יט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[145] - אֵין שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדּוֹ אֲפִלּוּ[146] דִּינְרֵי זָהָב[147], וַאֲפִלּוּ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחֵר[148]. גְּזֵרָה[149] שֶׁמָּא לֹא[150] יְכַוֵּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹ[151], וְנִמְצָאוּ הַפֵּרוֹת חֲסֵרִים, וְהוּא שׁוֹקֵל בָּהֶן מָעוֹת לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר[152] אַחֵר[153], נִמְצָא מוֹצִיא מַעֲשֵׂר לְחֵלִין בְּפָחוֹת מִדָּמָיו.

145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. 146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. 147) של חולין. ואף־על־פי "שאין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). 148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. 149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה

מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף־על־פי שאחר־כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי שנר זה עצמו יהיה אחר־כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שיודע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי־כן אסור, כדלהלן. בלחם־משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. 150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מוויניציא של"ד) ובכתבי־יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכוין". וכן הוא במאירי ובלחם־משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). 151) בדפוסים חדשים "משקלו", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". 152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף־על־פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם־משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקם בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכוין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. 153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכוין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

1 **כ. הָאַחִים**[154] **שֶׁחָלְקוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**[155] **- אֵין**[156] **שׁוֹקְלִין**
2 **זֶה כְּנֶגֶד זֶה**[157]**. וְכֵן מְעוֹת**[158] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵין**
3 **שׁוֹקְלִים כְּנֶגְדָּן**[159]**, וְאֵין**[160] **מוֹכְרִין אוֹתָם**[161]**, וְאֵין**
4 **מַחֲלִיפִין, וְלֹא מַרְהִינִין**[162]**. וְלֹא**[163] **יִתְּנֵם לְשַׁלְּחָנֵי**
5 **לְהִתְנָאוֹת**[164] **בָּהֶן, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן**[165]**.**
6 **וְאִם הִלְוָן שֶׁלֹּא יַעֲלֶה חֲלוּדָה**[166] **- מֻתָּר**[167]**.**

154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). 155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. 156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. 157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. 158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם). ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז־יט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. 159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. 160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. 161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צל"ח לפסחים ז. 162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. 163) תוספתא שם. [ואף־על־פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. 164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו ממון הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. 165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. 166) שמתוך שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. 167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכוין גם להתגדל בהן.

7 **כא. וְאֵין**[168] **פּוֹרְעִין מֵהֶם**[169] **אֶת הַמִּלְוָה**[170]**, וְאֵין**
8 **עוֹשִׂין מֵהֶן**[171] **שׁוֹשְׁבִינוּת**[172]**, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן**
9 **הַגְּמוּלִין**[173]**, וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶם צְדָקָה בְּבֵית**
10 **הַכְּנֶסֶת**[174]**; אֲבָל מְשַׁלְּמִין**[175] **מֵהֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּמִילוּת**
11 **חֲסָדִים**[176]**. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ**[177]**.**

168) תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. 169) ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. 170) שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. 171) ממעות מעשר שני, ראה להלן. 172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית־דין (בבא בתרא קמה: ולהלן פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית־דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית־דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נז. 173) כלומר, אם שלח לו חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. 174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. 175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם

הלכה י). 176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית־דין, כנ"ל. 177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבויין, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא־הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

1 **כב. לא**[178] **יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַעַל אֶת הַפֵּרוֹת**[179]
2 **הָאֵלּוּ לִירוּשָׁלַיִם וְטֹל מֵהֶן חֶלְקְךָ**[180]**; שֶׁנִּמְצָא זֶה**
3 **כְּנוֹטֵל שָׂכָר מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל הֲבָאָתוֹ לִירוּשָׁלַיִם**[181]**.**
4 **אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם**[182] **וְשֶׁנִּשְׁתֵּם**
5 **בִּירוּשָׁלַיִם**[183]**.**

178) מעשר שני פ"ג משנה א. 179) של מעשר שני. 180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. 181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. 182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). 183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנות חנם" (מאירי שם, וראה בתויו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואן זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

6 **כג. אוֹמֵר**[184] **אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם**[185] **לָסוּךְ אוֹתוֹ**
7 **בְּשֶׁמֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּסּוֹכָה יָדוֹ**[186]**, וְאֵין**
8 **זֶה בִּשְׂכַר סִיכָתוֹ**[187]**.**

184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. 185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. 186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. 187) "שאין דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך, אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המותרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פי"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא־אם־כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעילו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)" - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה־למלך למעלה שם.

9 **כד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ**[188]**, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא.**
10 **לְפִיכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים**[189]**, שֶׁהַגּוֹנֵב**[190] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ**
11 **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**[191]**, וְהַגּוֹזְלוֹ**[192] **- אֵינוֹ מְשַׁלֵּם**
12 **חֹמֶשׁ**[193]**.**

188) למעלה בהלכה יז. 189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). 190) הוא "הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א מהלכות גניבה הלכה ג). 191) אבל קרן - משלם. שהרי הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). 192) כלומר: "לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה הלכה א). 193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש, שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם (הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין עליהם, ופשוט שהוא־הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

13 **כה. הַמַּקְדִּישׁ**[194] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ**[195] **לְבֶדֶק הַבַּיִת**[196]
14 **- הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה אוֹתוֹ מִי שֶׁפּוֹדֵהוּ**[197] **עַל מְנָת לִתֵּן**
15 **לַהֶקְדֵּשׁ אֶת שֶׁלּוֹ וּלְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶת שֶׁלּוֹ**[198]**.**

194) תוספתא מעשר שני פרק ה. 195) אבל לא של חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כא). 196) שההקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדק הבית, הרי הוא־הדין למזבח. (להלן פ"ז הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצע"ג. ועיין מנחת־חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטרליץ ז"ל). 197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב־ד. 198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בבבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשוויו.

16 **א. הָרוֹצֶה**[2] **לִפְדּוֹת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**[3] **- פּוֹדֶה אוֹתָן**
17 **בִּדְמֵיהֶן**[4] **וְאוֹמֵר**[5]**: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ**[6] **תַּחַת**[7] **הַפֵּרוֹת**
18 **הָאֵלּוּ**[8]**, אוֹ הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלוֹת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ.**
19 **וְאִם לֹא פֵּרַשׁ אֶלָּא הִפְרִישׁ מָעוֹת בְּלִבַּד כְּנֶגֶד הַפֵּרוֹת**
20 **- דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְיָצְאוּ הַפֵּרוֹת לְחֻלִּין**[9]**,**
21 **וְיַעֲלוּ הַמָּעוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצִיאֵם שָׁם**[10]**. שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ.**

2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי"

(רדב"ז). 3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. 4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. 5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדיונו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שלא, אות רו). 6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא-יג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. 7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלז. 8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. 9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נותן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושיה (אף שהיא מתגרשת בעל-כרחה), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין ('תוספות יום-טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. 10) יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

1 **ב. וְכֵן אִם רָצָה לְחַלֵּל פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת**
2 **אֲחֵרוֹת[11] - יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת הַשְּׁנִיּוֹת[12] וְיֵאָכְלוּ**
3 **בִּירוּשָׁלַיִם[13]. וְלֹא[14] יְחַלֵּל מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ,**
4 **וְלֹא[15] מִן הַיָּפֶה עַל הָרַע וַאֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַמִּין. וְאִם**
5 **חִלֵּל - הֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת[16].**

11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ז (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין - פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי ה'ירושלמי' הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחוזר ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד - שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף-משנה). וכן מה שאמרו בבא-מציעא מד, ב - שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. 12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. 13) כדין מעשר שני. 14) תוספתא מעשר שני שם, ו'ירושלמי' שם. 15) ב'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא-בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. 16) [כן נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול].

6 **ג. הַפּוֹדֶה[17] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[18] - מְבָרֵךְ[19]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ**
7 **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם חִלְּלָן[20]**
8 **עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת אוֹ שֶׁחִלֵּל[21] מָעוֹת עַל הַפֵּרוֹת -**
9 **מְבָרֵךְ: עַל חִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְהַפּוֹדֶה אוֹ הַמְחַלֵּל**
10 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה[22].**

17) 'ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) - מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) - מברך "על חילול", וראה להלן. 18) כדרכו: פירות על כסף. 19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתן, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. 20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבבא השניה (= "שחילל מעות על הפירות"), וראה להלן. 21) בדיעבד. אבל לכתחילה אין לעשות כן, ראה להלן ה"ו. 22) 'ירושלמי' שם: "תני רבי חלפתא בן שאול, מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה".

11 **ד. כְּשֶׁפּוֹדִין[23] אֶת הַמַּעֲשֵׂר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם**
12 **מַעֲשֵׂר[24], אֶלָּא לְשֵׁם חֵלִין. וְאוֹמְרִין: כַּמָּה שָׁוִין[25]**
13 **פֵּרוֹת חֵלִין אֵלּוּ? וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵן**
14 **מַעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה[26].**

23) 'ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? - אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד הי"א. 24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. 25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חיטין, ואם יאמר:

"כמה שוים פירות מעשר שני אלו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' ראב"ד. 26) המעשר.

1 **ה. אֵין[27] מְחַלְּלִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל מָעוֹת**
2 **אֲחֵרוֹת. בֵּין שֶׁהָיוּ אֵלּוּ וָאֵלּוּ כֶּסֶף, אוֹ אֵלּוּ וָאֵלּוּ**
3 **נְחֹשֶׁת[28], [אוֹ[29] הָרִאשׁוֹנוֹת כֶּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נְחֹשֶׁת[30],**
4 **אוֹ] הָרִאשׁוֹנוֹת נְחֹשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כֶּסֶף[31]. וְאִם[32] עָבַר**
5 **וְחִלֵּל - חֲרֵי אֵלּוּ מְחֻלָּלִין.**

27) מקור דברי רבינו ממה ששנינו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת [ונחושת על כסף - כת"י מינכן. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף־משנה). 28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. 29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. 30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. 31) שחשיבות יותר ואין מחלידות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא־מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. [והרש"ש בחידושים ומקורים להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחנו מדובר שם בשעת הדחק, כדין מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) זהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. 32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללן, מחוללין".

6 **ו. אֵין[33] מְחַלְּלִין[34] מְעוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַפֵּרוֹת; וְאִם**
7 **חִלֵּל[35] - יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[36]. וְלֹא[37]**
8 **יְחַלְּלֵם עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף חַיִּין; וְאִם חִלֵּל - לֹא**
9 **קָנָה מַעֲשֵׂר[38], שֶׁמָּא יִגְדַּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים[39]. אֲבָל**
10 **אִם חִלֵּל עַל שְׁחוּטִים - חֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[40],**
11 **וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְיִצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין[41].**

33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, וב'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה־כו) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקירוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". 34) חוץ לירושלים. וראה להלן פ"ז הט"ו. 35) במזיד (כסף־משנה). וראה להלן שם. 36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א והט"ו. 37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירושו של רב אשי במסקנה. 38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשארו המעות בקדושתן. 39) "ישהם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהה מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם הי"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים, כמו שכתב רבינו להלן שם הט"ז. ועי' ב'משנה ראשונה' מעשר שני שם מ"ו. 40) הנ"ל בראש ההלכה. 41) ראה הערה לז.

12 **ז. בִּשְׁעַת[42] הַדְּחָק[43] מֻתָּר לְחַלֵּל מְעוֹת הַכֶּסֶף עַל שֶׁל**
13 **נְחֹשֶׁת[44]. לֹא שֶׁיְּקַיֵּם כֵּן[45], אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא רֶוַח[46]**
14 **וְיַחֲזֹר וִיחַלֵּל מְעוֹת הַנְּחֹשֶׁת עַל מְעוֹת הַכֶּסֶף[47].**

42) שם פ"ב מ"ו. 43) כגון להלן פ"ו ה"ב. 44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. 45) שבזיון מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחושת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחושת מחלידה (רש"י בבא־מציעא נו. ד"ה מפני). 46) כלומר, כשיהיו מעות כסף מצויות בידו. 47) שהן חשובות יותר ואינן מחלידות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששניהם נחושת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא־מציעא שם, וברש"י שם.

15 **ח. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[48] - מְחַלְּלִים אוֹתוֹ**
16 **לְכַתְּחִלָּה[49] כֶּסֶף עַל כֶּסֶף[50], וְכֶסֶף עַל נְחֹשֶׁת[51],**
17 **וּנְחֹשֶׁת עַל נְחֹשֶׁת, וּנְחֹשֶׁת עַל הַפֵּרוֹת. וְיַעֲלוּ[52] אוֹתָן**
18 **הַפֵּרוֹת[53] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[54].**

48) דמאי פ"א מ"ב. 49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. 50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו בדמאי (פירוש המשנה). 51) בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחושת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחושת על כסף לכתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. 52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. 53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא־מציעא נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). 54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם הט"ו).

19 **ט. אֵין פּוֹדִין[55] פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[56] אֶלָּא בְּכֶסֶף[57],**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף[58]. וְכֵן אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ[59]**
21 **וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ - לֹא יִהְיֶה הַחֹמֶשׁ אֶלָּא כֶסֶף, כַּקֶּרֶן[60].**
22 **וְאֵין[61] פּוֹדִין בְּכֶסֶף שֶׁאֵינוֹ מַטְבֵּעַ[62], אֶלָּא בְּכֶסֶף**

מִפֵּתָח[63] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה אוֹ כְּתָב; [שֶׁנֶּאֱמַר[64]: וְצַרְתָּ[65] הַכֶּסֶף]. וְאִם פָּדָה בְּלָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא אֲסִימוֹן[66] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[67]. וְאֵין[68] פּוֹדִין בְּפָחוּת מִפְּרוּטָה[69], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹדֶה בַּאֲסִימוֹן[70].

55) מן התורה, כדלהלן. 56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחושת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר וחילל הרי זה מחולל (שם). 57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. 58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. 59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א־ח). 60) בבא מציעא נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקרן)". וראה בפ"י מהל' תרומות הט"ו, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. 61) שם מז, ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. 62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. 63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". 64) המוקף בסוגרים מרובעים, אין בדפוס רומי. 65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). 66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). 67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בדיעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחושת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. 68) 'ירושלמי' מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שוה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)". 69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף־משנה). 70) 'ירושלמי' שם. וחוץ מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בה צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה ב'כסף משנה' ורדב"ז.

י. אֵין[71] פּוֹדִין בְּמַטְבֵּעַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּאוֹתוֹ זְמַן[72] וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ - עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהוֹצָאָה[74]. וּמַטְבֵּעַ[75] מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים[76], אִם יוֹצֵא מִשָּׁמָם[77] - פּוֹדִין בּוֹ[78].

71) משנה, שם. 72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. 73) 'ירושלמי' שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כאסימון" וראה בגליון הש"ס שם. 74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. 75) תוספתא ו'ירושלמי' שם. 76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. 77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של המלכים הראשונים. 78) אבל אם אינו יוצא משמם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

יא. אֵינוֹ[79] פּוֹדֶה בְּמָעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ[81]. נָפַל[82] כִּיסוֹ[83] לְבוֹר וְהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ - פּוֹדֶה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[84].

79) משנה ו'ירושלמי' ותוספתא שם, ובבא־קמא צח, א. 80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא־קמא שם). 81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, ו'ירושלמי' ובבא־קמא שם. 82) בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם סוף ה"א ('מראה הפנים' שם). 83) ובו מעות. והיה בהם בכדי לשלם עבור הטורח להוציאם מן הבור (שם). 84) ומה שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחללין אותו עליהן, ואם חילל לא קנה מעשר" - מדובר כשאין בכיס מעות בכדי הטורח להוציאו מן הבור ('תוספתא כפשוטה').

יב. הָיָה[85] בָּא בַּדֶּרֶךְ וּמָעוֹת בְּיָדוֹ, וְאָנַס בָּא כְּנֶגְדּוֹ[86]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק - פּוֹדֶה בָּהֶן פֵּרוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ[87]; וְאִם לַאו, וְאָמַר: פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מְחֻלָּלִין עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ - לֹא אָמַר כְּלוּם.

85) תוספתא שם, ובבא־קמא קטו, ב. 86) ובוודאי ישדדם ממנו, ראה להלן. 87) כן פירשו בבבא־קמא שם. ואין כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם ובבבא־קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק בדיעבד דבריו קיימין (ר"י קורקוס וכסף־משנה). וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף הי"ז.

יג. הַמַּנִּיחַ[88] מָעוֹת לִהְיוֹת מְחֻלָּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה בָּהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִים[89]. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - חוֹשֵׁשׁ לְכָל מַה שֶׁפָּדָה בָּהֶן לְמַפְרֵעַ.

88) משנה, גיטין לא, א. 89) שם: כחכמים ולא כרבי אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.

יד. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּטְבֶרְיָא וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת (בָּבֶל)[90] בְּבָבֶל - אֵינוֹ מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם[91]. הָיוּ לוֹ מָעוֹת מִמַּטְבֵּעַ טְבֶרְיָא בְּבָבֶל[92] - מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) [בכת"י אברבנאל: "מעות ממטבע בבל", וכוונתו שמעות בבל היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. 91) [מקור דברי רבינו, לפי התוספתא וה'ירושלמי', ראה להלן]. 92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחללין אותו לא על מעות שכן (= של כאן) בבבל, ולא [על] מעות שבבבל [כן], אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבל, מחללין אותו עליהן". וב'ירושלמי' (שם פ"א ה"א): "אין מחללין אותו כו' לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל (= שיש כאן שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב.

שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות שבבבל כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל). ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן מעות של בבל, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על המעות שבבבל כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של טבריא בבבל והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש: "לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל", הרי שבעומד כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא־קמא צז, ב: "אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל", היינו שגם הבעלים בבבל, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף־משנה].

1 **טו. הָאוֹמֵר[93]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁתַּעֲלֶה**
2 **בְּיָדִי מִכִּיס זֶה[94], עַל סֶלַע שֶׁאֶפְרֹט מִדִּינָר זָהָב זֶה,**
3 **עַל פּוּנְדְּיוֹן שֶׁאֶפְרֹט מִסֶּלַע זֶה - הֲרֵי זֶה חִלֵּל, וְסֶלַע**
4 **שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁיִּפְרֹט תְּהִי מַעֲשֵׂר[95].**

93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לז, ב. 94) שיש בו סלעים אחרים. 95) כלומר, משתעלה ומשיפרוט, ולא למפרע. ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" - אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה" ('חזון איש').

5 **טז. אָמַר[96]: הֲרֵי מַעֲשֵׂר מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁהָיְתָה בְּיַד**
6 **בְּנִי[97] - לֹא חִלֵּל, שֶׁמָּא לֹא הָיְתָה בְּיָדוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.**

96) תוספתא, שם. 97) כלומר, שהיתה בידו בשעה שראיתיו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.

7 **יז. הַפּוֹדֶה[98] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישֶׁנּוּ, כְּגוֹן**
8 **שֶׁאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת אֵלּוּ פָּדוּי בְּמָעוֹת**
9 **אֵלּוּ[99] - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְלֹא קָבַע מַעֲשֵׂר[100]. אֲבָל אִם**
10 **קָבַע וְאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם**
11 **מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת[101] אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה פָּדוּי.**

98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון. 99) המסוימות בידו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' בשם הר"ש סירילאו. 100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש המעשר כל זמן שלא הורם, וראה למעלה פ"ג הי"ז. ואין כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל' תרומות ה"ח. 101) בדפוס רומי: "מעות".

12 **יח. כְּשֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102] - פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ[103].**
13 **וְיֵשׁ[104] לוֹ לִפְדּוֹת בַּשַּׁעַר הַזּוֹל[105]: כְּמוֹת שֶׁהַחֲנֻנִי**
14 **לוֹקֵחַ, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר[106]. וְנוֹתֵן הַמָּעוֹת[107]**
15 **כְּמוֹת שֶׁהַשֵּׁלְחָנִי פּוֹרֵט[108], לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצָרֵף[109].**
16 **וְאִם עָבַר וּפָדָה שָׁוֶה מָנֶה בְּפְרוּטָה, אוֹ חִלֵּל שָׁוֶה**
17 **מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[110] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[111].**

102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות, ראה למעלה פ"ב ה"ב. 103) כן נראה מן המשנה שכתבה רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא־מציעא נב, ב (כסף־משנה).

104) מע"ש פ"ד מ"ב. 105) כלומר, על מעות בשווי הפירות כשהן בזול, כדלהלן. 106) שהוא נוטל יותר משלים, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני שכתוב בו ברכה" ('ירושלמי' שם בתחילת ה"ג). ולפיכך הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול ('פני משה' שם, וראה ב'תוספות אנשי שם'). 107) מעות של חולין עבור חילול סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי' ר"ש ורע"ב). 108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות. 109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה בפירוש המשנה ובר"י קורקוס). 110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. 111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז.): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

18 **יט. הָיְתָה[112] הַסֶּלַע חֲסֵרָה[113] שְׁתוּת[114] אוֹ פָּחוֹת**
19 **מִשְּׁתוּת, אִם[115] הָיְתָה יוֹצֵאת עַל יְדֵי הַדְּחָק - מְחַלֵּל**
20 **עָלֶיהָ לְכַתְּחִלָּה בְּשָׁוֶה סֶלַע[116] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פָּדָה[117]**
21 **בְּסֶלַע[118] וְנִמְצֵאת רָעָה[119] - יַחֲלִיפֶנָּה[120].**

112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. 113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. 114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפי"ב מהל' מכירה ה"י. 115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכת"י אחד ('דקדוקי סופרים' שם): "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. 116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריב"ן ב'תוספות' שם, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. 117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. 118) בחזקת שהיא שלימה. 119) כלומר, שחסירה היא שתות. 120) כלומר: חילל הסלע החסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השניה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה ('תוספתא כפשוטה').

22 **כ. אֵין[121] פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַכְסָרָה[122], אֶלָּא מְדַקְדֵּק**
23 **בְּמִדָּתוֹ אוֹ בְּמִשְׁקָלוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו. אִם[123] הָיוּ דָּמָיו**
24 **יְדוּעִים - יִפְדֶּה עַל פִּי אֶחָד[124]; וְאִם דָּבָר שֶׁאֵין דָּמָיו**
25 **יְדוּעִים, כְּגוֹן יַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ, וּפֵרוֹת**
26 **שֶׁהִרְקִיבוּ, אוֹ מָעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ[125] - יִפְדֶּה עַל פִּי**
27 **שְׁלֹשָׁה תַּגָּרִים[126], וַאֲפִלּוּ[127] הָיָה אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד**
28 **כּוֹכָבִים אוֹ[128] בַּעַל הַמַּעֲשֵׂר. אֲפִלּוּ[129] אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשָׁיו**
29 **- פּוֹדִין עַל פִּיהֶם. וְכוֹפִין[130] אֶת הַבְּעָלִים לִפְתֹּחַ**
30 **רִאשׁוֹן[131]. וְזֶה חֹמֶר בְּמַעֲשֵׂר מִן הַהֶקְדֵּשׁ[132].**

121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. 122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שיזדמן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב. וראה למעלה פי"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח).

123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. 124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שב'ירושלמי' שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף ('מלאכת שלמה'). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי' 'תוספות אנשי שם', שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם יזלזל בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות לירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלזול ('מאירי' סנהדרין שם). 125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). 126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקיאים בשומת סחורה. וכן פירש ה'מאירי' שם. ולא כ"יש מפרשים' ב'תוספות' שם ד"ה בשלשה. 127) תוספתא שם, וסנהדרין שם, וב'ירושלמי' מעשר שני שם סוף ה"א. 128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם). 129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט.) והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד)". ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף־משנה), וכן הוא ב'מאירי' שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. 130) תוספתא מעשר שני, שם. 131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז. לענין הקדש). 132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם אמר הרי היא שליח באיסר יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש מבמעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש". [וכוונתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג - אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד וברדב"ז].

1 **כא. אֵין[133] מוֹלִיכִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[134] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
2 **לִפְדּוֹתָם שָׁם[135]. וְהַמּוֹלִיךְ[136] מִמְּקוֹם הַיֹּקֶר לִמְקוֹם**
3 **הַזּוֹל אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיֹּקֶר - פּוֹדֶה כְּשַׁעַר**
4 **מְקוֹם הַפִּדְיָה[137]. וְאִם[138] הָיוּ דְּמַאי - פּוֹדִין אוֹתוֹ**
5 **כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, הוֹאִיל[139] וְנִרְאוּ לְהִמָּכֵר בְּזוֹל[140].**

133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבד, אבל לכתחילה אסור ('ירושלמי' שם. ועי' רדב"ז). [וראה ב'תוספות' חולין ג. ד"ה המניח ב]. 134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. 135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יוזלו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להוזיל עד כדי כך ('תוספתא כפשוטה' עמוד 751). 136) משנה, שם. 137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליכם, מפסידן (רדב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. 138) 'ירושלמי' שם. 139) כן הוא שם במסקנה. 140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

6 **כב. הָיוּ[141] לוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּגֹּרֶן, וְהוֹצִיא**
7 **עֲלֵיהֶם יְצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ עַד שֶׁהֱבִיאָן לָעִיר וְהִשְׁבִּיחוּ -**
8 **פּוֹדֶה כְּשַׁעַר הָעִיר[142] וְהַפְּסִיד יְצִיאוֹתָיו[143].**

141) משנה, שם. 142) כלומר, ביוקר. 143) וטעמו של דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבונו, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכן לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכן מן הגורן לעיר, או ממקום הזול למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבונו ('תוספתא כפשוטה' עמוד 758).

יום שישי כ"ב כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

9 **א. הַפּוֹדֶה מַעֲשָׂרוֹ לְעַצְמוֹ[2] - בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ[3], בֵּין**
10 **שֶׁנִּפַּל לוֹ בִּירֻשָּׁה[4], בֵּין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּטִבְלוֹ מַתָּנָה[5] כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ. אִם הָיָה שָׁוֶה**
12 **אַרְבָּעָה - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם גָּאֹל יִגְאַל**
13 **אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו.**

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. 3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. 4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. 5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". 6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

14 **ב. וְאִשָּׁה[7] שֶׁפָּדְתָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהּ לְעַצְמָהּ[8] - אֵינָהּ**
15 **מוֹסִיפָה חֹמֶשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ**

- וְלֹא אִשָּׁה[9]. וְכֵן[10] אִם[11] פָּדָה פִּדְיוֹן פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר[12] לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[13].

7) קדושין כד. "בזוזי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". 8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. 9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. 10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. 11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". 12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. 13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

ג. פָּדָה פֵּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְחָזַר וּפָדָה הַפִּדְיוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ שֵׁנִי עַל הַקֶּרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[15].

14) שהוא מוסיף חומש. 15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[16] שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[17] - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[18]. וְכֵן מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין[19] - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[20]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל הַסֶּלַע הַזֶּה[21]. וְכָל[22] מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדֵהוּ מִשֶּׁלּוֹ[23] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[24]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[25].

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. 17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). 18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". 19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. 20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. 21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. 22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". 23) בכתב־יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. 24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. 25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

ה. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחֵר שֶׁלֹּא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֻמְשׁוֹ[26] שָׁוֶה פְּרוּטָה - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[27]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמְּצֵם אֶת מְעוֹתָיו.

26) של המעשר שלא נפדה. 27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

ו. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר בְּיוֹתֵר עַל דָּמָיו[28] - לֹא נִתְפְּסָה הַתּוֹסֶפֶת לְמַעֲשֵׂר.

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[29] בְּסֶלַע[30], וְאַחֵר[31] אוֹמֵר בְּסֶלַע - בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וּפְרוּטָה[32] - הָאַחֵר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן[33].

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30) לפדיון המעשר. 31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". 33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל־הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

ח. מֵתֵר לְהַעֲרִים[34] עַל פִּדְיוֹן מַעֲשְׂרוֹ. כֵּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי[35]: הֵא לְךָ[36] אֶת הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ וּפְדֵה לְךָ בָּהֶן הַמַּעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: פְּדֵה לִי בָּהֶן[37]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדֵה לִי מִשֶּׁלְּךָ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[38].

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". 35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל

פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. 36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. 37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. 38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

1 **ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמָּעוֹת לִפְדּוֹת[39] לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ**
2 **הַקְּטַנִּים[40] וּלְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן**
3 **כְּיָדוֹ[41]. נָתַן לִשְׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיָּה, אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה**
4 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֵעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - דְּבָרָיו**
5 **קַיָּמִין; שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה קְטַנָּה הִיא, וְאֵין הַקָּטָן זוֹכֶה**
6 **לַאֲחֵרִים[42] אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[43].**

39) עליהן. 40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. 41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. 42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. 43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

7 **י. וְכֵן מַעֲרִים וְנוֹתֵן הַמַּעֲשֵׂר מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא בְּטִבְלוֹ[44],**
8 **וְאוֹמֵר הַנּוֹתֵן: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת**
9 **שֶׁבַּבַּיִת[45].**

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. 45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".

10 **יא. שְׁנֵי אַחִין אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, [אָב וּבְנוֹ[46]] - פּוֹדִין**
11 **זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אִשָּׁה**
12 **שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְהוּא מָמוֹן**
13 **גָּבוֹהַּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - לֹא קָנָה בַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם**
14 **פָּדָהוּ[47] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].**

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47) על מעות שלו. 48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

15 **יב. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[49] לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא**
16 **נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב וַהֲרֵי**
17 **נִתְחַלֵּל - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֹמֶשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.**
18 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.**

49) שהוא מוסיף חומש.

19 **יג. מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם רָצָה לְצָרְפָם[50] בְּדִינְרֵי זָהָב**
20 **כְּדֵי לְהָקֵל מַשָּׂאָן - מְצָרְפָן. וְאִם צֵרְפָן לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ**
21 **מוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּדִיָּה.**

50) לפרטם.

22 **יד. הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[51], בֵּין**
23 **בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יְצָרְפֶנָּה[52] כֻּלָּהּ**
24 **בִּמְעוֹת נְחֹשֶׁת[53], אֶלָּא בְּשֶׁקֶל מְעוֹת כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל**
25 **מְעוֹת נְחֹשֶׁת[54].**

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. 52) יפרטנה. 53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. 54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

26 **טו. מֻתָּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל**
27 **הַכֶּסֶף[55]. וְהוּא[56] שֶׁיִּהוּ בַּפֵּרוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה דִּינָר[57];**
28 **אֲבָל אִם הָיָה בָּהֶן שָׁוֶה דִּינָר[58] - לֹא יְחַלֵּל עִם**
29 **הַכֶּסֶף[59], אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָן. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שָׁוֶה**
30 **דִּינָר וּשְׁלֹשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ מְחַלֵּל**
31 **הַכֹּל עַל סֶלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצִי דִּינָר פֵּרוֹת**
32 **וַחֲצִי דִּינָר מָעוֹת - מְחַלֵּל שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.**

55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. 56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאין מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". 57) שקשה לחללם בפני עצמם. 58) שאפשר לחללם בפני עצמם. 59) שאין מחללים כסף על כסף.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

33 **א. מְעוֹת[2] חֻלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ, וְלִקֵּט מִכָּן**

וּמִכָּן[3] - מַה שֶּׁלִּקֵּט לִקֵּט לְמַעֲשֵׂר[4], עַד שֶׁיַּשְׁלִים[5], וְהַשְּׁאָר חֵלִין[6]. וְאִם בָּלַל וְחָפַן[7] אוֹ[8] שֶׁלִּקֵּט מִצַּד אֶחָד[9] וּמְצָא חָסֵר - הֲרֵי זֶה לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? הָיוּ מָאתַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמֵאָה חֵלִין, נִתְפַּזְּרוּ וּבְלָלָן וְחָפַן הַכֹּל, נִמְצְאוּ מָאתַיִם וְשִׁבְעִים[10] - הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֵלִין. זֶה הַכְּלָל: הַמִּתְלַקְּטִין[11] - לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהַנִּבְלָלִין[12] - לְפִי חֶשְׁבּוֹן. מַתְנֶה[13] וְאוֹמֵר: אִם אֵלּוּ שֶׁבְּיָדִי הֵן הַמַּעֲשֵׂר - הַשְּׁאָר חֵלִין[14]; וְאִם הֵן חֵלִין[15] - הֲרֵי מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן מְחֻלָּלִין עֲלֵיהֶם[16].

2) מעשר שני פ"ב משנה ה. 3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל־מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". 4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). 5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). 6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). 7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. 8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. 9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. 10) שאבדו שלשים. 11) מכאן ומכאן, כנ"ל. 12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. 13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). 14) כלומר, ממילא הן חולין. 15) כולן או חלקן. 16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה־ז (תוספות יום־טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סֶלַע[17] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֵלִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת[18], וַאֲפִלּוּ מְעוֹת נְחֹשֶׁת[19], וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[20] וּמְחַלֵּל הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת עָלֶיהָ, וְתַחֲזֹר הַסֶּלַע הַיָּפָה לְמַעֲשֵׂר.

17) שם משנה ו. 18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום־טוב).

19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו־ז). וראה בר"י קורקוס. 20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאוֹמֵר[21] לִבְנוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצָא בְּזָוִית אַחֶרֶת - הֲרֵי אֵלּוּ חֵלִין[22]. אָמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁם מָנֶה, וְנִמְצָא מָאתַיִם - הַשְּׁאָר חֵלִין[23]. הֲרֵי שָׁם מָאתַיִם, וְנִמְצָא מָנֶה - הֲרֵי הוּא חֵלִין[24]. הִנִּיחַ[25] מָנֶה מַעֲשֵׂר וְנִמְצָא מָאתַיִם, מָאתַיִם וְנִמְצָא מָנֶה, אֲפִלּוּ[26] הֵן[27] בִּשְׁנֵי כִּיסִין - הַכֹּל חֵלִין[28].

21) שם פ"ד משנה יב. 22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. 23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה־שאין־כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. 24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל־פי־זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב־יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. 25) תוספתא שם וביצה שם. 26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן־דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית־יוסף אורח־חיים סי' יג. 27) שני המנים. 28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמַר[29] לוֹ אָבִיו: כִּיס מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[30] לִי בַּבַּיִת, הָלַךְ וּמָצָא שָׁם שְׁלֹשָׁה כִּיסִים - הַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן מַעֲשֵׂר[31], וְהַשְּׁאָר חֵלִין. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֹאכַל מִן הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיְּחַלְּלֵם עַל הַגָּדוֹל[32].

29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. 30) פירות מעשר שני, וראה להלן. 31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. 32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו"

כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי[33] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[34], וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלְּךָ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[35], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[36], כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[37], וַהֲרֵי דְּבָרָיו קַיָּמִין[38].

33) שם הלכה ח. 34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. 35) כלומר, בלשון שאלה. 36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). 37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. 38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ[39] לוֹ בַּחֲלוֹם[40]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל אָבִיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ הֲרֵי הוּא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא שָׁם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[41]. דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין[42].

39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). 40) ראה בתוספתא כפשוטה. 41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. 42) "שפועלת המדמה אף־על־פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. הָאוֹמֵר[43] לְבָנָיו: אֲפִלּוּ אַתֶּם מֵתִים[44] אַל תִּגְּעוּ בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מָעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[45]. טָמֵן[46] מָעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, אִם כְּמַעֲרִים[47] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו, וְאִם כְּמִתְכַּוֵּן[48] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[49].

43) תוספתא שם, הלכה י. 44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). 45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף־על־פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. 46) שם, הלכה יא. 47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). 48) למסור להם עדות. 49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. הַמּוֹצֵא[50] כְּלִי[51] וְכָתוּב עָלָיו מ' - הֲרֵי מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[52]. ד' - דְּמַאי. ט' - טֶבֶל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָּן[53]. וְאִם[54] הָיָה שֶׁל מַתֶּכֶת ? הוּא וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָּן[55]. שֶׁכֵּן[56] הָיוּ כּוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה[57].

50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. 51) של חרס. וראה להלן. 52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). 53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש המשנה). 54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. 56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. 57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

ט. מָעוֹת[58] הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם[59], אֲפִלּוּ דִּינְרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמָּעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[60], הוֹאִיל[61] וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְכַּבְּדִין בְּכָל יוֹם[62]. מָצָא[63] בְּתוֹכָן חֶרֶס וְכָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[64]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[65] בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה[66]; אֲבָל בְּרֶגֶל[67] - הַכֹּל מַעֲשֵׂר[68].

58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). 59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. 60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. 61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. 62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. 63) מעשר שני שם. 64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). 65) שקלים שם. וקאי על הרישא. 66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. 67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). 68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

י. מָעוֹת[69] הַנִּמְצָאוֹת לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם[70] מַעֲשֵׂר; שֶׁחֲזְקַת רֹב הָעָם מְבִיאִין מָעוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת[71]. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת -

לְעוֹלָם[72] חֵלִין[73]; שֶׁחֲזַקְתָּן[74] מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה שֶׁחִלְּלוּם הַגִּזְבָּרִין עַל בְּהֵמָה[75].

69) שקלים שם. 70) אף בשאר ימות השנה. 71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות)" - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. 72) אף ברגל. 73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות־החושן סימן ר סעיף א). 74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". 75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמי"ל זק"ש.

יא. תֵּבָה[76] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֵלִין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא בְּתוֹכָהּ מָעוֹת: אִם רֹב מַנִּיחִין מַעֲשֵׂר[77] - הֲרֵי הַמָּעוֹת מַעֲשֵׂר[78]; וְאִם רֹב מַנִּיחִין חֵלִין - חֵלִין; מֶחֱצָה[79] לְמֶחֱצָה[80] - חֵלִין[81].

76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. 77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. 78) אף־על־פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל־מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. 79) פיסקא זו אינה בברייתא. 80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. 81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי־היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף־משנה).

יב. מָצָא[82] פֵּרוֹת בֵּין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפֵרוֹת תְּרוּמָה - יִפְּלוּ לַקָּרוֹב[83]. מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - יֵאָכְלוּ כְּחֲמֵרֵי שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם[84] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ - כִּתְרוּמָה[85]; וַאֲסוּרִים לְאוֹנֵן וּטְעוּנִים הֲבָאַת מָקוֹם - כְּמַעֲשֵׂר[86]. וְכֵן[87] הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֵלִין לְמַעֲשֵׂר[88].

82) תוספתא שם. 83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ו־ז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם־כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנולד בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פי"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

יג. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[89] שֶׁל דְּמַאי וְשֶׁל וַדַּאי שֶׁנִּתְעָרְבוּ[90] - יֵאָכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[91].

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חבירו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומרתו בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

יד. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת חֵלִין[92] - יֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה[93] בַּמָּקוֹם[94] אוֹ יִפְדֶּה אֶת הַמַּעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ[95], אִם[96] נִתְעָרְבוּ[97] בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן כְּמִנְיָן[98]; הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם[99], הֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[100]; וְיֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חבירו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על־פי דברי רבינו בפירוש המשנה

שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במינן", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום־טוב שם, ומשנה־למלך כאן). 99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

1 **טו. הַזּוֹרֵעַ[101] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם -**
2 **הַגִּדּוּלִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102]. זְרָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס - הַגִּדּוּלִין**
3 **חֻלִּין[103], וַאֲפִלּוּ[104] בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה. וּפוֹדִין[105]**
4 **אוֹתוֹ[106] בִּשְׁעַת זְרִיעָתוֹ[107].**

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף־משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

5 **טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[108] בָּטֵל בְּרֹב. בְּאֵיזֶה מַעֲשֵׂר אָמְרוּ?**
6 **בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְיָצָא, וְנָפְלוּ מְחִיצוֹת[109].**
7 **שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם[110], וְאִי אֶפְשָׁר**
8 **לִפְדּוֹתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּכְנַס[111] וְאַף עַל פִּי[112] שֶׁאֵין בּוֹ[113]**
9 **שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְנִמְצָא דָבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין, וּבָטֵל**
10 **בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[114].**

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף־על־פי־כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי־חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוין מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאין המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא־משמע־לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. 113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. 114) פט"ו.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

11 **א. פֵּרוֹת[2] הַנִּלְקָחוֹת[3] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינָן נִפְדִּין[4]**
12 **בְּרִחוּק מָקוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן[5] נִטְּמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[6];**
13 **אֶלָּא יַעֲלוּ[7] הֵן עַצְמָן וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[8].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני, אינן נפדין בריחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובזה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו'" אז "ונתתה בכסף כו'", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני, אין לפדותן שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלובשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו'", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו'", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויחי, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את ענייניו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן כ"א)

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. 3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. 4) מדרבנן, כדלהלן. 5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. 7) אם לא נטמאו. 8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א – ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאום חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

1 **ב. זֶה[9] הֹמֶר[10] בְּלָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[11] מִפֵּרוֹת מַעֲשֵׂר**
2 **עַצְמָן[12]. וְאִם[13] נִטְמָא[14] בִּוְלַד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[15] -**
3 **יִפָּדוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16].**

9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. 10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'" ('אור שמח'). 11) שהוא טפל. 12) שהם כעיקר לו. 13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא־אם־כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. 14) הפירות שלקח בכסף מעשר. 15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב־יג, ובהערות. 16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

4 **ג. אֵין[17] נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא מַאֲכַל אָדָם[18]**
5 **שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ[19], אוֹ גִּדּוּלֵי גִדּוּלָיו[20] מִן הָאָרֶץ,**
6 **כְּגוֹן הַפְּרָט[21] הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן**
7 **וּבַשֵּׁכָר.**

17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". 18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל־וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקיחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. 19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. 20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. 21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח.

8 **ד. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מַיִם וָמֶלַח[22],**
9 **כְּמֶהְיִין וּפִטְרִיּוֹת[23], לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ[24].**
10 **וְלֹא[25] פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע, וְלֹא פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן**
11 **יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[26], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְבָקָר**
12 **וָצֹאן[27].**

22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. 23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). 24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב רנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם ככמהין ופטריות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במורייס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. 25) מס' מעשר שני, שם. 26) אלא ירקבו בדרך. 27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח",

ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

ה. הַדְּבַשׁ[28] וְהַבֵּיצִים וְהֶחָלָב - הֲרֵי הֵן כְּבָקָר וָצֹאן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע, הֲרֵי הֵן גִּדּוּלֵי גִּדּוּלֶיהָ.

28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחוץ מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

ו. הַתֶּמֶד[29], עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַיִם[30]; וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ - נִלְקָח כְּיַיִן וּכְשֵׁכָר[31]. לְקָחוֹ[32] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ וְהֶחְמִיץ - קָנָה מַעֲשֵׂר.

29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). 30) שם. 31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מייתור המילה "ובשכר". 32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] בְּנָתַן[34] שְׁלֹשָׁה מַיִם[35] וּמָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[36]; אֲבָל אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּיַיִן מָזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[37].

33) שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34) בבא־בתרא צו, ב. ודף צז, א. 35) שלש מדות מסוימות של מים. 36) ואף־על־פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37) אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לוּלְבֵי[38] זְרָדִין[39] וְהֶחָרוּבִין[40], עַד שֶׁלֹּא יַמְתִּיקוּ[41] - אֵין נִלְקָחִין[42]; אַחַר שֶׁיַּמְתִּיקוּ[43] - נִלְקָחִין[44]. אֲבָל[45] הַלּוּף[46] וְהַחַרְדָּל וְהַתֶּרְמוֹסִין[47] וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁים, בֵּין מִשֶּׁיַּמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא הִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין[48]. וְהַקּוֹר[49] - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[50].

38) תוספתא מעשר שני פ"א הי"ג. 39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. 40) כלומר, הלולבים של החרובים. 41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפיצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43) בידי אדם, כנ"ל. 44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפי"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו – כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת "פרדס ישראל" קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף־על־פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם בכגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלעניין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. 45) תוספתא, שם. 46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). 47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). 48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). 49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"יד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). 50) ואף־על־פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל־ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על־ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

ט. הַכַּרְכּוֹם[51] - אֵינוֹ נִלְקָח[52], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמַרְאֶה[53].
וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִנּוֹתְנֵי רֵיחַ וּמַרְאֶה וְטַעַם, הוֹאִיל[54]
וְאֵינָן לַאֲכִילַת גּוּפָן, אֶלָּא לְטַעַם שֶׁנּוֹתְנִין - אֵינָן
נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ, רָאשֵׁי בְּשָׂמִים[55]
וְהַפִּלְפְּלִין וְהַקִּשְׁטָ[56] וְהַחִלְתִּית[57] וְחַלּוֹת חָרִיעַ[58] וְכֹל
כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. 52) בכסף מעשר. 53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. 54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד־לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת גופו]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). 56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. 57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. 58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמם" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

י. הַשֶּׁבֶת[59], אִם לִתֵּן טַעַם בִּקְדֵרָה - אֵינָהּ נִלְקַחַת
בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[60]; וְאִם[61] לְכָמֶךְ[62] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהוּא
אוֹכֶל גּוּפָהּ - נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. עֵרֶב[63] מַיִם
וָמֶלַח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי הֵן כְּמוּרְיָס[64],
וְלוֹקֵחַ מֵהֶן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[65]. וּמַכְלִיעַ דְּמֵי הַמַּיִם
וְהַמֶּלַח בִּדְמֵי הַשֶּׁמֶן[66].

59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב. 60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. 61) נדה, שם. 62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך. 63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. 64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. 65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם. 66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

יא. אֵין[67] לוֹקְחִין[68] תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא מְמַעֵט אֲכִילָתוֹ[69] וַאֲכִילָתָהּ[70]. שֶׁאֵין[71] אוֹכְלִין
אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים מְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ[72], וּמֻתֶּרֶת לְאוֹנֵן[73],
וְנֶאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם; וְהַמַּעֲשֵׂר מֻתָּר לְזָרִים וְלִטְבּוּל
יוֹם[74], וְאָסוּר לְאוֹנֵן[75], וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם[76];
נִמְצָא מְמַעֵט אֲכִילַת מַעֲשֵׂר וַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה[77].

67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. 68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. 69) של המעשר. 70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. 71) 'ירושלמי' שם. 72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. 73) פי"ב מהל' אבות הטומאות הט"ו. 74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. 75) שם ה"ה. 76) למעלה פ"ב ה"א. 77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף הי"ב.

יב. לוֹקְחִין[78] בְּהֵמָה לִזְבְחֵי הַשְּׁלָמִים מִכֶּסֶף
הַמַּעֲשֵׂר[79], שֶׁהַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְזָרִים[80]. בָּרִאשׁוֹנָה[81]
הָיוּ לוֹקְחִין בְּהֵמוֹת לְאָכְלָן חֵלִין מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי,
כְּדֵי לְהַבְרִיחָם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[82]; גָּזְרוּ בֵּית דִּין, שֶׁאֵין
לוֹקְחִין בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר אֶלָּא לִשְׁלָמִים. אֲבָל
חַיָּה וָעוֹף - לוֹקְחִין[83], שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁלָמִים[84].

78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך"). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאוה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן הט"ז. 79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן הי"ט. 80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א – 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. 81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרין לוקחין בהמה לבשר תאוה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו

אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. 82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמקריבים על המזבח. 83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. 84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

1 **יג. אֵין[85] לוֹקְחִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, לְפִי**
2 **שֶׁהוּא חַיָּב לְבַעֵר[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87].**

85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. 86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פי"א ה"ג). 87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

3 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] מַיִם וָמֶלַח, אוֹ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, אוֹ פֵּרוֹת**
4 **שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[89] - לֹא קָנָה**
5 **הַמַּעֲשֵׂר[90], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין[91].**

88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. 89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף־על־פי שגם כמהין ופטריות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. 90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. 91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף־על־פי־כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

6 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] פֵּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר:**
7 **בְּשׁוּגֵג[93] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים**
8 **לַבְּעָלִים[94], וְהֵן[95] מַעֲשֵׂר כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[96]; בְּמֵזִיד[97] -**
9 **יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[98]. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ[99]**
10 **- יַנִּיחֵם עַד שֶׁיַּרְקִבוּ[100].**

92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. 93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). 95) המעות. 96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). 97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. 99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. 100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

11 **טז. וְכֵן אֵין[101] לוֹקְחִין בְּהֵמָה[102] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר חוּץ**
12 **לִירוּשָׁלַיִם[103]. וְאִם[104] לָקַח: בְּשׁוּגֵג[105] - יַחְזִרוּ**
13 **הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[106]; בְּמֵזִיד תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם.**
14 **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ - תִּקָּבֵר הִיא וְעוֹרָהּ[107].**

101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. 102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה הי"ב). ובזה אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. 103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). 104) שם, מ"ו. 105) ברוב הדפוסים הישנים וכתבי־היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף־משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). 106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. 107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

15 **יז. לָקַח[108] עֲבָדִים[109] וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[110], בֵּין**
16 **בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוּגֵג[111], אִם[112] בָּרַח הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה**
17 **יֹאכַל[113] כְּנֶגֶד אוֹתָן הַמָּעוֹת[114] בִּירוּשָׁלַיִם בְּתוֹרַת**
18 **מַעֲשֵׂר[115]. זֶה הַכְּלָל[116]: כֹּל שֶׁהוּצִיא חוּץ לַאֲכִילָה**
19 **וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה[117] מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר[118], וּבָרַח הַמּוֹכֵר אוֹ**
20 **מֵת[119] - יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ[120]; וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר קַיָּם[121] -**
21 **יַחְזִרוּ הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[122]. וְכֵן[123] אִם הֵבִיא עוֹלוֹת[124]**
22 **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן[125].**

108) שם, מ"ז. 109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. 110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. 111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. 112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. 113) הלוקח. 114) של המעשר, שביד המוכר. 115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד הי"א), מכל־מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח־ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. 116) משנה, שם. 117) כגון עבדים וכיוצא בהם. 118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. 119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה'

שם. 120) כנ"ל. 121) לפנינו ולא ברחו. 122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. 123) משנה, שם. 124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". 125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

1 **יח. לָקַח[126] חַיָּה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים[127], וּבְהֵמָה[128] לִבְשַׂר**
2 **תַּאֲוָה[129] - הֲרֵי זֶה[130] כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לַחֲרִישָׁה[131],**
3 **וְלֹא קָנָה[132] שְׁלָמִים[133]. לָקַח[134] בְּהֵמָה לִשְׁלָמִים[135]**
4 **וְנָפַל בָּהּ מוּם - פָּקְעָה מִמֶּנָּה קְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר[136],**
5 **וּפוֹדֶה אוֹתָהּ[137] וְאֵין[138] הַדָּמִים מַעֲשֵׂר. וְאַף עַל פִּי**
6 **כֵן[139], אִם פְּדָאָהּ לְעַצְמוֹ[140] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ.**

126) שם, מ"ד. 127) "וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). 128) תמימה הראויה לשלמים. 129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). 130) מנחות פב, א - בשם רבה. 131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ו'משנה ראשונה' שם. 132) אולי צ"ל "ולא קנו". 133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". 134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. 135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. 136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. 137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. 138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. 139) כלומר, אף־על־פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא־משמע־לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). 140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

7 **יט. הַמַּתְפִּיס[141] מְעוֹת מַעֲשֵׂר לִשְׁלָמִים[142] - לֹא קָנוּ**
8 **שְׁלָמִים[143]; שֶׁקְּדֻשַּׁת שְׁלָמִים אֵינָהּ חָלָה עַל קְדֻשַּׁת**
9 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[144]. וְאֵין צָרִיךְ**
10 **לוֹמַר, אִם הִתְפִּיס הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן[145] לִשְׁלָמִים - שֶׁלֹּא**
11 **קָנוּ שְׁלָמִים[146].**

141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. 142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. 143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. 144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. 145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. 146) ודוקא כשהתפיס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפיס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

12 **כ. הָאוֹכֵל[147] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּתוֹרַת חֵלִין[148], אֲפִלּוּ**
13 **בְּמֵזִיד[149]: אִם פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן אָכַל - יָצָא יְדֵי**
14 **שָׁמַיִם[150]; וְאִם כֶּסֶף מַעֲשֵׂר אָכַל[151] - יַחְזִרוּ דָמִים**
15 **לִמְקוֹמָם וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[152], אוֹ יֹאכַל כְּנֶגְדָּן**
16 **בִּירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל[153] לְהַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.**

147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. 148) כלומר, חוץ לירושלים. 149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). 150) ב'ירושלמי' ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדוייקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי־יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף־

משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. 151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. 152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. 153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום ש"ק כ"ג כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

1 **א. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה[2]**
2 **מִמִּי[3] שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק[4] - יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[5],**
3 **אֲפִלּוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר[6]. אֲבָל**
4 **הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר - לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[7].**

2) וכדין וכתורה עשה. 3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". 4) כלומר, אינו מקפיד על העור. 5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

5 **ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת[8] מִמָּקוֹם שֶׁדַּרְכָּם**
6 **לְהִמָּכֵר סְתוּמוֹת[9] מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן**
7 **לְחֻלִּין[10]. לְפִיכָךְ[11] צָרִיךְ[12] הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי**
8 **הַכַּדִּים[13], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[14]. וְאִם רָצָה[15]**
9 **לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה[16] - יָצָא הַקַּנְקַן**
10 **לְחֻלִּין[17].**

8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 15) המוכר שאינו תגר. 16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

11 **ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת[18] אוֹ סְתוּמוֹת[19] בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן**
12 **לְהִמָּכֵר פְּתוּחוֹת[20], אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק**
13 **בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[21]. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים**
14 **וַעֲנָבִים עִם הַכְּלִי[22] - לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכְּלִי לְחֻלִּין[23].**

18) שאז נמכר הקנקן לחוד. 19) והמוכר אינו תגר. 20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 22) שמניחים הסלים בתוכו. 23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

15 **ד. לָקַח אֲגוּזִים וּשְׁקֵדִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - יָצְאוּ קְלִפָּתָן**
16 **לְחֻלִּין[24]. לָקַח חוּתָל[25] שֶׁל תְּמָרִים - יָצָא הַחוּתָל**
17 **לְחֻלִּין[26]. קֻפָּה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוּסוֹת[27] - יָצְאוּ**
18 **הַקֻּפּוֹת[28] לְחֻלִּין[29], וְאִם לָאו - לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין[30].**

24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 25) סל. 26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

19 **ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן[31] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[32], וְהִשְׁאִיל**
20 **קַנְקַנָּיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר[33], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶם[34]**
21 **- לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[35]. כָּנַס הַיַּיִן[36] לְתוֹכָן**
22 **סָתָם[37], אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר[38] עַד שֶׁלֹּא סָתַם**

1 אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[39]; וְאִם
2 מִשֶּׁסָּתַם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר
3 אֶת הַקַּנְקַן[40]. הִפְקִיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן רְבִיעִית חֵלִין[41], אוֹ
4 שֶׁכָּנַס[42] לְתוֹכָן שֶׁמֶן[43] אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר[44] אוֹ דְּבַשׁ שֶׁל
5 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם[45], בֵּין[46] מִשֶּׁסְּתָמָם[47] בֵּין עַד שֶׁלֹּא
6 סָתַם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[48].

31) דווקא יין. 32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. 35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. 36) שהוא עתה יין מעשר שני. 37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 38) על יין אחר. 39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. 41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. 42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". 43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". 44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. 45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. 46) שקרא שם. 47) את פי הקנקנים. 48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

7 ו. צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ[49] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת - יִקָּבֵר
8 בְּעוֹרוֹ[50]. לְקָחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ[51] וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה
9 יִפְדֶּה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ[52]. הַמַּנִּיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר
10 שֵׁנִי לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[53] עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֻלִּין[54],
11 וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה[55], אָכַל עָלָיו
12 בְּעֶשֶׂר מָעָה[56] וְהוּזְלוּ[57] הַמָּעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי
13 הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה[58] - צָרִיךְ לֶאֱכֹל[59]
14 עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין[60].
15 הוּקְרוּ הַמָּעוֹת וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעִין -
16 אוֹכֵל עָלָיו בְּחֲמֵשׁ מָעִין[61] וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין.

49) לבשר תאווה. 50) "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאווה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. 51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. 52) שהם נפדים. 53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. 54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. 55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. 56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. 57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. 58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותרו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. 59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. 60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. 61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

17 ז. הַלּוֹקֵחַ[62] פֵּרוֹת[63] בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמָשַׁךְ
18 הַפֵּרוֹת[64] וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע[65] עַד שֶׁהוּקְרוּ
19 הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע
20 בִּלְבַד[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בִּנְתִינַת
21 הַכֶּסֶף קוֹנֶה[67], וְהַשָּׁכָר לַמַּעֲשֵׂר[68].

62) והמדובר בלוקח בירושלים. 63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. 64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. 65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. 66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. 67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. 68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

22 ח. מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן
23 הַמָּעוֹת עַד שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ
24 מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[69] מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע
25 אַחַת[70], וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן הַחֻלִּין[71] וְנוֹתֵן

למוכר[72]. **ואם היה המוכר עם הארץ**[73] **- הרי זה מתר לתן סלע שניה ממעות מעשר שני של**[74] **דמאי**[75]. **נתן לו**[76] **סלע של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות עד שעמדו בשתים - מה שפדה פדה**[77], **והדין ביניהן**[78].

69) כלומר, אינו מחלל עליהם. 70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. 71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. 72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. 73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. 74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. 75) אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. 76) הלוקח למוכר. 77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. 78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

ט. נתן לו סלעים שתים של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה[79], **ומדת הדין ביניהם. שהמעשר שני - פדיתו היא משיכתו**[80].

79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. 80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מי שהיו לו פרות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים[81] **- אומר: הרי המעות ההם מחללין על הפרות האלו; ויאכלם שם**[82] **בטהרה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן**[83].

81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". 82) בירושלים. 83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פרות[84] **חוץ לירושלים - אומר**[85]**: הרי המעות האלו מחללין על פרות ההם; ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפרות ויאכלו בירושלים**[86]. **שאינו צריך להיות המעות והפרות במקום אחד בשעת החלול.**

84) חולין. 85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מי שהיו לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם[87], **ויש לחברו פרות חלין**[88] **שרוצה לאכלן**[89] **- אומר לחברו: הרי המעות האלו מחללין על פרותיך. ונמצאו אותם הפרות לקוחות בכסף מעשר, ויאכל אותם חברו בטהרה**[90] **ולא הפסיד כלום**[91], **ויצאו המעות לחלין.**

87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. 91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. במה דברים אמורים[92]**? בשהיה חברו בעל הפרות חבר**[93]**; שאין מוסרין פרות של מעשר שני שלא ודאי אלא לחבר**[94]. **לפיכך**[95]**, אם היו המעות של דמאי - אומר כן אף לעם הארץ**[96]. **ומתר לחלל מעשר שני**[97] **על פרות**[98] **עם הארץ ועל מעותיו**[99], **ואין חוששין להם שמא של מעשר שני הם**[100].

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו[101]

1 **וְהוֹלֵךְ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא**
2 **פָּחוֹת מִפְּרוּטָה יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
3 **בְּשֶׁל דְּמַאי[102]; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד**
4 **שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין**
5 **אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה**
6 **חֲמִשֵּׁי שָׁוֶה פְּרוּטָה[103].**

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

7 **טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין[104]**
8 **כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין**
9 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
10 **וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטְּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֶלַע זוֹ**
11 **מְחֻלֶּלֶת עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ**
12 **בְּשָׁוְיָה בְּטָהֳרָה[105]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים**
13 **בְּמַאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.**

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

14 **א. נָטַע רְבָעִי[2] - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַשָּׁנָה**
15 **הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיְיָ. וְדִינוֹ**
16 **לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[3] לִבְעָלָיו[4], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]. וּכְשֵׁם**
17 **שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[6], כָּךְ אֵין נָטַע רְבָעִי**
18 **בְּסוּרְיָא[7]. וּבְנָטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו**
19 **לוֹ יִהְיוּ; שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה**
20 **לְמִי שֶׁהוּא[8] חוּץ מִנָּטַע רְבָעִי[9].**

2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן־דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ו ד"ה רבי חייא. 3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. 4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. 5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. 6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. 7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). 8) כלומר, למי שהוא צריך להנתן. 9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

21 **ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נָטַע רְבָעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר**
22 **שֵׁנִי[10]. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[11]. וְאֵין**
23 **פּוֹדִין[12] אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
24 **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְאֵין**
25 **פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר[13], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[14]. וַהֲרֵי הוּא**
26 **מָמוֹן גָּבוֹהַּ[15], כְּמַעֲשֵׂר[16]. לְפִיכָךְ[17] אֵינוֹ נִקְנֶה**
27 **בְּמַתָּנָה[18], אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בֹּסֶר[19]. וְדִינוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים**
28 **- לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפְדִיָּה - כְּמַעֲשֵׂר[20].**

10) ספרי שם. 11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. 12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום־טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). 13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית־שמאי ובית־הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. 14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. 15) מע"ש שם, כבית־הלל. 16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. 17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. 18) ראה למעלה שם. 19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף־משנה וחזון־איש. 20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ג. וְהַפּוֹדֶה[21] כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים[22], רָצָה פּוֹדֵהוּ יַיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים[23]. אֲבָל[24] שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן[25].

21) תוספתא מעשר שני שם. 22) כבית־הלל, ולא כבית־שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. 23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פי"א משנה ג. 24) תרומות שם. 25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פי"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה־שוה, כנ"ל.

ד. כֶּרֶם רְבָעִי[26] - אֵין לוֹ לֹא שִׂכְחָה[27] וְלֹא פֵּאָה[28] וְלֹא פֶּרֶט[29] וְלֹא עוֹלֵלוֹת[30]. וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת[31], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשַׂר שֵׁנִי[32]; אֶלָּא כֵּלוּ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.

26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. 27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. 28) ראה שם פ"א. 29) שם פ"ד הלכה טו. 30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. 31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית־שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף־על־פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית־הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). 32) שהקדימו בשבלים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

ה. עֲנָבִים[33] שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי[34] - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין[35], שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין[36] לִירוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי לְעַטֵּר[37] שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת[38]. וּמְשֻׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ[39] - נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת[40] - אֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סָמוּךְ לַחוֹמָה.

33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. 34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. 35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". 36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. 37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. 38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף־על־פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא־הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. 39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא־קמא, ועיין תוספות יום־טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. 40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד־טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שייעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

ו. כֵּיצַד[41] פּוֹדִין נְטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל[42] עַל פִּי שְׁלִשָׁה[43], וְאוֹמְדִין[44] כַּמָּה[45] אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ בְּסֶלַע[46] עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים וְהַחַמָּרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת הַשַּׁעַר[47], מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה[48] מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת אֵלּוּ[49] מִשַּׁעַר כָּךְ וָכָךְ סְלָעִים בְּסֶלַע[50]. וּבַשְּׁבִיעִית[51] פּוֹדֵהוּ[52] בְּשֶׁוְיוֹ[53], שֶׁאֵין שָׁם לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים[54]. וְאִם[55] הָיָה הֶפְקֵר[56] - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.

41) שם משנה ד. 42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). 43) אנשים, הבקיאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחובר, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא־אם־כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה

בר"י קורקוס, תוספות יום־טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". 44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. 45) כלומר, כמה סלים עם פירות. 46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). 47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. 48) משדה זו. 49) במשנה שם: "האלו". 50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. 51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). 52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. 53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. 54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרי]. 55) שם. 56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

1 **ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[57] נֶטַע רְבָעִי[58] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[59], שֶׁיַּד**
2 **הַכֹּל שָׁוָה[60] - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ[61] בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה[62], כְּדֵי**
3 **שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּ[63]. וְאִם הָיָה[64]**
4 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרֵלָה[65] - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בַּחֲרָסִים[66], כְּדֵי**
5 **שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ[67]. שֶׁאִם צִיְּנוֹ בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא**
6 **יִתְפָּרְרוּ[68]; שֶׁאֲסוּר עֲרֵלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא[69] אֲסוּרָה**
7 **בַּהֲנָיָה[70]. וְהַצְנוּעִין[71] הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת[72] בִּשְׁנַת**
8 **שְׁמִטָּה[73] וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט[74] מִפֵּרוֹת רְבָעִי אֵלּוּ**
9 **מְחֻלָּל[75] עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ**
10 **בִּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].**

57) שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן־דאמר "נטע רבעי". 59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). 61) לסמנו. 62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). 63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף־על־פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. 64) שם. 65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. 66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). 67) כלומר, מן נטע הערלה. 68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקזוזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיוורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקזוזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאילתות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). 69) כלומר, הערלה. 70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"י הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא־הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). 71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). 72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקזוזות אדמה - שמא יתפררו. 73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. 74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"נ אפשטיין עמוד 145. 75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). 76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לעניין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו דידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר'

יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראיה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחובר - פני משה). וראה בכסף־משנה, ובחזון־איש.

1 **ח. בְּאֶחָד[77] בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה[78] וְלִרְבָעִי[79].**
2 **וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לָהֶם[80]? מִשְּׁעַת נְטִיעָה[81]. וְאֵינוֹ מוֹנֶה**
3 **מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה[82], אֶלָּא[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם**
4 **בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקְּלֵט הַנְּטִיעָה קֹדֶם[84]**
5 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סְתָם[85] הַקְּלִיטָה לְכָל**
6 **הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[86].**

77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא־הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). 78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י־יא. 79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. 80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. 81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). 82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. 83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". 84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). 85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). 86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף־על־פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמי"ל זק"ש מע' קט ואילך.

7 **ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד[87], שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם[88]**
8 **קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן,**
9 **אֵין[89] פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת[90] מֻתָּרוֹת בְּעָרְלָה[91] אֶלָּא**
10 **בִּרְבִיעִית[92] עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[93], שֶׁהוּא רֹאשׁ**
11 **הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת[94].**

87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. 88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא־הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. 89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". 90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. 91) מאיסור ערלה. 92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב־יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. 93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. 94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף־על־פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

12 **י. כֵּיצַד[95]? הַנּוֹטֵעַ אִילָן מַאֲכָל[96] בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר**
13 **בְּאָב[97] מִשְּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא[98] בְּתוֹךְ שְׁנֵי**
14 **עָרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה,**
15 **וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[99] הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא**
16 **עָרְלָה[100], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ[101] לְאַחַר כַּמָּה יָמִים[102].**
17 **וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[103] מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל**
18 **עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא**
19 **נֶטַע רְבָעִי[104], וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[105] בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי**
20 **הוּא רְבָעִי וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם[106] נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה -**
21 **נִתְעַבְּרָה לְעָרְלָה[107] אוֹ לְרִבְעִי.**

95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. 96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט.

97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה־דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון־איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. 102) כלומר, לאחר טו בשבט. 103) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. 104) ראה למעלה הערה צא. 105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני־משה. 107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

1 **יא. נְטָעוֹ[108] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר[109] - לֹא**
2 **עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר[110], אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת**
3 **אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ[111];**
4 **וַהֲרֵי הוּא נֶטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע**
5 **עֶשְׂרֵה עַד סוֹפָהּ.**

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

6 **יב. נָטַע הַנִּטִּיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עַד חֲמִשָּׁה**
7 **עָשָׂר בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם[112]**
8 **לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לִרְבָעִי. וְרָאִיתִי לִגְאוֹנִים[113]**
9 **דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי, אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ**
10 **וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵם, וְהָאֱמֶת**
11 **כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכָּהּ.**

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון־איש. 113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף־משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

12 **יג. הֶעָלִין[114] וְהַלּוּלָבִין[115] וּמֵי גְּפָנִים[116] וְהַסְּמָדַר[117] -**
13 **מֻתָּרִין בְּעָרְלָה וּבְרִבְעִי[118]. וְהָעֲנָבִים[119] שֶׁשְּׂרָפָם**
14 **הַקָּדִים[120] וְהִכְסִידָן[121], וְהַחַרְצַנִּים[122] וְהַזַּגִּין[123] וְהַתֶּמֶד**
15 **שֶׁלָּהֶן[124], וּקְלִפֵּי רִמּוֹן[125] וְהַגֵּץ[126] שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי**
16 **אֱגוֹזִים[127] וְהַגַּרְעִינִים[128] - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה[129], וּמֻתָּרִין**
17 **בִּרְבָעִי[130]. וְהַנּוֹבְלוֹת[131] - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת[132].**

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא־קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא: פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא־קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. 118) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה', ואלו אינם פרי" (שם). 119) שם משנה א: "ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". 120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. 121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). 122) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). 123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. 124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). 125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). 126) "הפרח" (שם). 127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. 128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים

ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. 129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. 130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). 131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. 132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

1 **א. כֹּל[2] שֶׁהוּא חַיָּב[3] בְּעָרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי[4], וְכֹל**
2 **שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה - אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי[5]; שֶׁנֶּאֱמַר[6]:**
3 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבַשָּׁנָה**
4 **הָרְבִיעִת.**

2) "ירושלמי" ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". 3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נוהגת אף בחוץ לארץ על־פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט הי"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. 4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. 5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. 6) ב"ירושלמי" שם לא למדו זאת מן הפסוק.

5 **ב. הַנּוֹטֵעַ[7] אִילַן מַאֲכָל[8] וְדַעְתּוֹ עָלָיו[9] שֶׁיִּהְיֶה סִיָּג**
6 **לְגִינָה, אוֹ שֶׁנִּטְעוֹ[10] לְקוֹרוֹת לֹא לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה**
7 **פָּטוּר מִן הָעָרְלָה. נְטָעוֹ[11] לְסִיָּג וְחָזַר[12] וְחָשַׁב עָלָיו**
8 **לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנִּטְעוֹ לְמַאֲכָל וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לְסִיָּג**
9 **- כֵּיוָן[13] שֶׁעֵרֵב בּוֹ[14] מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב חַיָּב[15]. נְטָעוֹ[16]**
10 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים לְסִיָּג, וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ לְמַאֲכָל[17] - אֵין לוֹ**
11 **רְבָעִי[18]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה[19] - אֵין לוֹ רְבָעִי[20].**

7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה – 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב"ירושלמי" שם. 8) שאין ערלה נוהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. 9) בשעת נטיעה, כנ"ל. 10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל'טור' יורה־דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה"ירושלמי". 11) "ירושלמי" שם. 12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. 13) שם. 14) באילן. 15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). 16) "ירושלמי" שם. 17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). 18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. 19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. 20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

12 **ג. נָטַע[21] אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ**
13 **לְמַאֲכָל[22] וְהַחִיצּוֹן לְסִיָּג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה[23] הַצַּד הַתַּחְתּוֹן**
14 **לְמַאֲכָל[24] וְהָעֶלְיוֹן לְסִיָּג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל**
15 **חַיָּב בְּעָרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְסִיָּג אוֹ לְעֵצִים**
16 **פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף[25] -**
17 **חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת[26] בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְּרִיסִין[27] -**
18 **מֻתָּרוֹת[28].**

21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו־וטרו בדבריו ב"ירושלמי" שם. וראה ב'כסף משנה' וברדב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". 22) והוא־הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. 23) "ירושלמי" שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא

(כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'". ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתיובתא. וראה ברשב"ם בבא־בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן הט"ז, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור – זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראיה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). 24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". 25) מין עץ. 26) "הצלף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אביונות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). 27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח הי"ג. 28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ־לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ־לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

1 **ד. הַנּוֹטֵעַ[29] לְרַבִּים[30] בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ[31] - חַיָּב בְּעָרְלָה;**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְטַעְתֶּם - אֲפִלּוּ לָרַבִּים[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
3 **אֲמוּרִים?[33] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ -**
4 **פָּטוּר[34].**

29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. 30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). 31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. 32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנטוע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. 33) שחייב בערלה. 34) שהרי רבי יהודה פוטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ־לארץ" (ברכות לו.). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' הל' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

5 **ה. הַנּוֹטֵעַ[35] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[36] אוֹ בִּסְפִינָה[37], וְהָעוֹלֶה**
6 **מֵאֵלָיו[38] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[39], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּטַע, בֵּין**
7 **לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ[40], וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע[41] - חַיָּבִין**
8 **בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.**

35) משנה, שם. 36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. 37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. 38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). 39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף־משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. 40) שהרי בערלה שם, לא פטרו אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב הי"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשו"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. 41) בין אם נתייאשו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאשו, שהוא של הבעלים.

9 **ו. הָעוֹלֶה[42] מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם טְרָשִׁים[43] - פָּטוּר[44]. אֲפִלּוּ**
10 **הַנּוֹטֵעַ[45] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְשׁוּב[46] - פָּטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא**
11 **יִהְיֶה[47] עוֹשֶׂה[48] כְּדֵי טְפוּל[49] שֶׁמְּטַפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד**
12 **שֶׁמְּבִיאָן לְיִשּׁוּב[50]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טְפוּלוֹ**
13 **- חַיָּב בְּעָרְלָה.**

42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאינה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. 43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. 44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). 45) 'ירושלמי' שם. 46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. 47) האילן. 48) פירות. 49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. 50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

14 **ז. הַנּוֹטֵעַ[51] לְמִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג[52] לְלוּלָב[53] אוֹ**
15 **זַיִת[54] לַמְּנוֹרָה[55] - חַיָּב בְּעָרְלָה[56]. הִקְדִּישׁ[57] וְאַחַר כָּךְ**

נָטַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[58]; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ - חַיָּב בְּעָרְלָה[59].

51) ירושלמי שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפריו, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפריו (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). 52) כלומר, עץ אתרוג. 53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]לולב". ואף־על־פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת־פענח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף־על־פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21־31]. 54) ירושלמי שם. 55) לשמן המנורה בבית המקדש. 56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. 57) ירושלמי שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. 58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). 59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפי"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה'.

ח. הַנּוֹטֵעַ[60] בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים[61], הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ לְאִילָנוֹת[62].

60) ירושלמי שם סוף ה"ב. 61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעציץ נקוב. 62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

ט. אִילָן[63] שֶׁנְּטָעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה[64] שֶׁנְּטָעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ - פָּטוּר[65]; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ[66], אַף מַה שֶׁנְּטָעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם - מִשְּׁעַת בִּיאָה[68].

63) ירושלמי שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנטוע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. 64) שם פ"א מ"ב. 65) [ונפקא־מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולכם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף־על־פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ח, וב'תפארת ישראל' כאן]. 66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. 67) ראה למעלה בה"ח. 68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: "ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גוים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף־על־פי שלא כיבשו - חייב".

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[69] שֶׁהִרְכִּיב אִילַן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן סְרָק[70] - חַיָּב בְּעָרְלָה[71]. וְיֵשׁ[72] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נְטַעַ[73] רְבָעִי. שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג[74] בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ כְּנֶטַע רְבָעִי[75] שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

69) ירושלמי שם. 70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. 71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף־על־פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. 72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. 73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". 74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. 75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה[76] אוֹ יִחוּר[77] מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמְּקוֹמוֹ[78] וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[79] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה[80]. וּמוּנֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ. זִעְזְעוֹ[81] וְלֹא עֲקָרוֹ[82] וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עָפָר[83]: אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[84]; וְאִם לַאו - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). 77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד־לומר: כל עץ".

78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. 79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. 80) שהיא כנטיעה חדשה. 81) שם בסוף המשנה. 82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. 83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. 84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

1 **יב. וְכֵן[85] אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שֹׁרֶשׁ אֶחָד,**
2 **אֲפִלּוּ כְּמַחַט[86] שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי,**
3 **וְהֶחֱזִירוּ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל**
4 **לִחְיוֹת[87]. נֶעֱקַר[88] כֻּלּוֹ וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע[89] שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ**
5 **עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא[90] בְּכָל הָאֲדָמָה**
6 **שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ**
7 **אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נָטַע[91] - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר[92];**
8 **וְאִם לָאו - חַיָּב.**

85) שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". 87) אף אם לא היה נוטעו. 88) שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). 90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 91) כלומר, לא חזר ונטע. 92) ופטור.

9 **יג. אִילָן[93] שֶׁקִּצְּצוּ מֵעִם הָאָרֶץ וְהֶחֱלִיף[94] - חַיָּב**
10 **בְּעָרְלָה[95]. וּמוֹנִין לוֹ מִשְׁעַת קְצִיצָה[96].**

93) 'ירושלמי' שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. 94) שחזר האילן וגדל. 95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. 96) שהיא כנטיעתו. ואף־על־פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא־אם־כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

11 **יד. אֶחָד[97] הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב -**
12 **חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד[98] אֶחָד מִן**
13 **הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל**
14 **אִם מָתַח[99] בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ**
15 **אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר, וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן**
16 **הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[100].**

97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריך (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)". 98) ענף. 99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף־על־פי שהבריכן בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שיגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריך ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו', מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. 100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

17 **טו. גָּדֵל[101] זֶה הַיֶּלֶד[102] שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר**
18 **כָּךְ פָּסַק עִקָּרוֹ שֶׁהוּא מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוֹנֶה**
19 **מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק[103]. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי**
20 **שֶׁגָּדְלוּ בְּהֶתֵּר[104]. וְאִם[105] הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר**
21 **עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם[106] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[107].**

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חוזר על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). 102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 103) אף־על־פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ד. 104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 105) שם. 106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. 107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

22 **טז. יַלְדָּה[108] שֶׁסִּבְּכָהּ[109] בִּזְקֵנָהּ[110], וְהָיוּ פֵּרוֹת[111]**
23 **בַּיַּלְדָּה, אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ[112] מָאתַיִם[113] - הֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת**
24 **שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין[114], שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת**
25 **הָעִקָּר הָאָסוּר[115].**

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים.

109) שהרכיבה. 110) שמלאו לה שלש שנים. 111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכוה. 113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפי"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

1 **יז. אִילָן[116] שֶׁהִבְרִיךְ מִמֶּנּוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר**
2 **הָאִילָן כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא חַי מִן הַבַּד שֶׁהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ -**
3 **נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה[117].**
4 **וּמוּנֶה[118] לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה מִשָּׁעָה**
5 **שֶׁנֶּעֱקַר.**

116) ערלה פ"א מ"ה. 117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבד, הרי הוא טפל לו, והבד הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. 118) שלש שנות ערלה.

6 **יח. הֲרֵי[119] שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד**
7 **אֶחָד מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן**
8 **הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן [מֵאָה] מְעֹרִין זֶה בָּזֶה, הוֹאִיל**
9 **וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֻתָּר[120]. וְאִם[121]**
10 **נִפְסַק עִקָּר הָרִאשׁוֹן - מוּנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.**

119) שם. 120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. 121) שם.

11 **יט. אִילָן[122] הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּזַע[123] - פָּטוּר מִן**
12 **הָעָרְלָה[124]; מִן הַשָּׁרָשִׁים - חַיָּב[125]. יַלְדָּה[126] פְּחוּתָה**
13 **מִטֶּפַח[127] - חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ[128], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁנִּרְאֵית כִּנְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ[129]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
15 **אֲמוּרִים?[130] בִּנְטִיעָה אַחַת[131], אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם**
16 **וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב[132]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פָּחוֹת**
17 **מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל[133], וּמוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין**
18 **לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.**

122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא־מציעא קיט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 123) בבבא־בתרא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. 124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. 125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. 126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. 127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). 128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנוח הערלה (שם). 129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). 130) סוטה, שם. 131) בפני עצמה, או בתוך כרם. 132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשטות דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן־דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.) אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל־שכן בנטיעה אחת. 133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

19 **כ. נוֹטְעִין[134] יִחוּר[135] שֶׁל עָרְלָה[136], וְאֵין נוֹטְעִין**
20 **אֶגּוֹז[137] שֶׁל עָרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה**
21 **אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[138], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי**
22 **מַאֲכָלוֹת[139]. וְאִם עָבַר וְנָטַע[140] אֶגּוֹז שֶׁל עָרְלָה - הֲרֵי**
23 **הַצּוֹמֵחַ מֻתָּר[141] כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת[142].**

134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. 135) ענף. 136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). 137) פרי האגוז. 138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. 139) בפ"י ה"ט. 140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. 141) אף באכילה. 142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

24 **כא. וְכֵן[143] אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת[144] שֶׁל עָרְלָה**
25 **בְּדִקָּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּפְרִי[145]. עָבַר וְהִרְכִּיב - מֻתָּר.**
26 **שֶׁכָּל דָּבָר[146] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוּרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד**
27 **מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ**
28 **מִפֵּרוֹת עָרְלָה[147] - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לַצְּמִיחָה הַפְּרִי**
29 **הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.**

143) משנה ותוספתא שם. 144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). 145) וב"ירושלמי" שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרץ], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]". ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). 146) עבודה זרה, שם. 147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז-כ"ג כסלו ה'תש"פ

יום ראשון י"ז כסלו ה'תש"פ

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] שְׁלֹשָׁה[3] אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4], וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
2 **שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת[5] קְטַנּוֹת[6] אוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי אִילָן[7] - הֲרֵי**
3 **יֵשׁ[8] לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[9]. וַאֲפִלּוּ[10] יָבְשׁוּ[11]**
4 **הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ[12] - יֵשׁ לוֹ[13] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם,**
5 **וְקָנָה[14] כָּל הָאִילָנוֹת[15] שֶׁבֵּינֵיהֶם[16].**

2) משנה בבא־בתרא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. 6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד־משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא־בתרא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא־בתרא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם־משנה]. 7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד־משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד־משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד־משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך־עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. 8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף־על־פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. 9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. 10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. 11) משנה (שם פא.). 12) ברייתא (שם פג.). 13) ויכול לטעת אחרים במקומם. 14) ברייתא (שם פג.). 15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. 16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על־ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

6 **ב. וְכַמָּה[17] הִיא הַקַּרְקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם[18]**
7 **וּבֵינֵיהֶם[19] וְחוּצָה לָהֶם[20] כְּמְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[21]. וְזֶה[22]**
8 **הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[23] אֵין אֶחָד[24]**
9 **מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[25].**

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם

לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

1 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[26] כְּשֶׁהָיוּ[27] שְׁלֹשָׁה הָאֵילָנוֹת**
2 **עוֹמְדִין[28] כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטֵי[29] כִּירָה[30] שֶׁשּׁוֹפְתִין[31]**
3 **עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[32] שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה[33]**
4 **וְהַשְּׁלִישִׁי מְכֻוָּן בֵּינֵיהֶן וּמֵרֶחָק מֵהֶן[34]. וְהוּא[35] שֶׁיִּהְיוּ**
5 **בֵּין כָּל אֵילָן וְאֵילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[36] וְעַד שֵׁשׁ**
6 **עֶשְׂרֵה[37].**

26) שקנה קרקע. 27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא־בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף. 28) ביחס זה לזה. 29) רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. 31) מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל־שכן כחצובא, וסמ"ע שם). 33) בשורה אחת. 34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: 35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). 36) שזו מדת־השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). 37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד־משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

7 **ד. וּמֵהֵיכָן[38] הוּא מוֹדֵד? מִן הָעִקָּר[39] הָרָחָב[40] שֶׁל**
8 **אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ[41] עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת[42],**
9 **אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת[43] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין**
10 **יוֹתֵר[44] מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה[45] אַמָּה, אוֹ שֶׁלְּקָחָן זֶה אַחַר**
11 **זֶה[46], אוֹ[47] שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֶחָד עַל**
12 **הַמֶּצֶר[48], אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל**
13 **חֲבֵרוֹ[49], אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר[50] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם[51] אוֹ**
14 **רְשׁוּת הָרַבִּים[52] בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה[53] אֵין לוֹ קַרְקַע[54].**
15 **לְפִיכָךְ לֹא קָנָה[55] הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם[56] יָבֵשׁ**
16 **הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[57] - יֵלֵךְ לוֹ[58].**

38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). 39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). 40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף־משנה). 41) שם פג. 42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. 43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. 44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. 45) שאז אין צירוף ביניהם. 46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? 47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא־לן דכל תיקו דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. 48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. 49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. 50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. 51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. 52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש־עשרה אמה. 53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטוה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא־בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית־דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. 54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד־משנה). 55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. 56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). 57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). 58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

17 **ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע[59],**
18 **אִם[60] הִגְדִּילוּ[61] וְהוֹצִיאוּ חֹטֶר[62] - יָקֵץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
19 **יִמְעַט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה[63]. וְכָל הַשָּׁרִיגִין[64]**
20 **וְהָאַמִּירִים[65] הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׁרָשִׁים[66] -**
21 **הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[67].**

59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. 60) משנה, שם פא. 61) התפשטו. 62) [הוא ענף היוצא מן הגזע,

מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. 63) [שאף־על־פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוטר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה ובזה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף־משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. 64) ענפים של עצי גפן. 65) ענפים שבראש האילנות. 66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. 67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

ו. הַקּוֹנֶה[68] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ קַרְקַע[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם מֵת[71] הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[72] - אֵין לוֹ כְּלוּם[73]. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׂרִיגִים וַאֲמִירִים[74] - יָקָר[75]; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָאָרֶץ[76], וְיֹאמַר לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[77] מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.

68) משנה בבא־בתרא פא. 69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). 70) כלשון הברייתא (שם פג.). 71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). 72) ברייתא שם. 73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. 74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. 75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטעון הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. 77) ואף־על־פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד־משנה כאן.

ז. כָּל הָעֵצִים[78] שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן: הָעוֹלֶה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[79] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת[80]; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׂרָשִׁים, וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[81] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה[82]. וּבִדְקָלִים[83] - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל[84] מִן הָעוֹלֶה[85] כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶזַע[86].

78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. 79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). 80) שהרי האילנות הם שלו, והוא־הדין לכל מה שיוצא מהם. 81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. 82) שאף־על־פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לד). 83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. 84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. 85) מן הענפים העולים מן הדקל. 86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד־משנה).

ח. הַמּוֹכֵר[87] קַרְקַע וְשִׂיחַ[88] אִילָנוֹת[89] - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַקַּרְקַע[90] כֻּלָּהּ[91]; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא שִׂיחַ בַּקַּרְקַע, הֲרֵי אוֹמֵר[93] לוֹ הַלּוֹקֵחַ "עֲקֹר אִילָנְךָ"[94]. וְכֵן אִם שִׂיחַ שְׁנֵי הָאִילָנוֹת בִּלְבַד - יֵשׁ לוֹ[95] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[96]; שֶׁאִלּוּ[97] לֹא שִׂיחַ הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ "עֲקֹר אִילָנְךָ וָלֵךְ"[98].

87) בבא בתרא לז. 88) לעצמו. 89) שלשה אילנות, לכל הפחות. 90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד־משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן־האזל). 91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. 92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. 93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על־ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). 94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי־אפשר שהרי מכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן־האזל). 95) בבא־בתרא עא. מימרא של רב הונא. 96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוקו, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצי]. 97) גמרא שם. 98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

ט. הַמּוֹכֵר[99] אֶת הָאֵילָנוֹת[100] וְשִׁיֵּר אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ לְבַעַל הָאֵילָנוֹת קַרְקַע הָרְאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[101]. מָכַר[102] אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאֵילָנוֹת לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאֵילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה הָאֵילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע[103], וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.

99) בבא־בתרא לז: מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. 100) שלשה אילנות. 101) למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאיר גם לו אילנות, ודאי מכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאיר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור־שמח, ועיין 'תוספות' ב"ב שם ד"ה מכר). 102) שם לז. כרב פפא. 103) אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד־משנה כאן, ובלחם־משנה שם].

י. הָאַחִין[104] שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס[105] וְאֶחָד נָטַל שָׂדֶה לָבָן[106] - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת[107] בְּתוֹךְ שָׂדֶה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל מְנָת כֵּן חָלְקוּ[108]. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.

104) ברייתא בבבא־בתרא ז. 105) סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם הנוסחא "שדה כרם". וברי"ף: "שדה פרדס". 106) שדה תבואה. 107) שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). 108) ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

יא. הַמּוֹכֵר[109] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים[110], וְאָמַר לוֹ 'חוּץ[111] מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי': אִם דֶּקֶל טוֹב[112] וּמְשֻׁבָּח[113] הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[114], וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ[115]; וְאִם דֶּקֶל רַע[116] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר - לֹא קָנָה[117] מִן הַדְּקָלִים[118] כְּלוּם[119].

109) בבא־בתרא סט: 110) טובים ורעים. 111) שאם לא אמר לו "חוץ", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). 112) "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 113) ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. 114) שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. 115) כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. 116) היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 117) שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). 118) כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האלינות שלא שייר - קנה. וכדעת הי"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). 119) לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל־שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד־משנה וכסף־משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

יב. מָכַר[120] לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאֵילָנוֹת'[121]: אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בִּלְבַד[122] - שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ גְּפָנִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאֵילָנוֹת[123]. הָיוּ בָּהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים[124]; אִילָנוֹת וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים - שִׁיֵּר אִילָנוֹת[125]; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר[126]. וְאִם[127] הַדְּקָלִים שִׁיֵּר[128] - לֹא שִׁיֵּר[129] אֶלָּא כָּל דֶּקֶל גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים[130] לוֹ בִּחֶבֶל[131], וְהַשְּׁאָר[132] הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[133]. וְאִם[134] שְׁאָר הָאִילָנוֹת[135] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[136] - לֹא שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֹל[137] כּוֹבְשׁוֹ[138]; וְכֹל שֶׁהָעֹל כּוֹבְשׁוֹ[139] - הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[140], וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה[141] נֶחְשָׁב.

120) שם סט־ע. 121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. 122) ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפי"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. 123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. 124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. 125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב־יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. 126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות

עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא־קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד־משנה]. 127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט־ע). 128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". 129) לעצמו. 130) שזה הוא קנה־המידה לגובהו של הדקל. 131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. 132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". 133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). 134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). 135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. 136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". 137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. 138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". 139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. 140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). 141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

יג. הָאוֹמֵר[142] לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ[143] דְּקָלִים, אִם רָצָה[144] לִקְנוֹת לוֹ שְׁנֵי[145] דְּקָלִים - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֶּקָּח[146], וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּקָלִים. וְאִם אָמַר[147]: קַרְקַע בִּדְקָלִים[148] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אִם הָיוּ בוֹ[149] שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאו - מֶקָּח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר[150]. וְאִם[151] אָמַר לוֹ: קַרְקַע שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה[152] אֶלָּא קַרְקַע הָרָאוּי לִדְקָלִים[153].

142) בבא־בתרא סט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. 144) ראה להלן בהערה קמו. 145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. 146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא־בתרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. 147) שם. 148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. 149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. 150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). 151) גם זה שם. 152) "קרקע של דקלים". 153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד־משנה.

יד. הַמּוֹכֵר[154] פַּרְדֵּס[155] לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ[156] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ: קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים[157] וְהוּצִין[158]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אוֹתָם[159], נוֹיֵי הַשְּׁטָר הֵם[160]. וְכֵן[161] הַמּוֹכֵר[162] קַרְקַע[163] לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ[164] לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי[165] לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם[166]; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְּעָנוֹת[167].

154) שם סט: 155) בגמרא וברי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל־שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא־מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. 156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". 157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). 158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. 159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב־מז שם. 160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". 161) הוא הדין. 162) מימרא של אביי (שם סא:). 163) בגמרא שם: "מידי" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא־קמא עט:). 164) רצוי. 165) = ולא השארתי. 166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא־אם־כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). 167) ושמא יבוא לפני בית־דין טועים, ויפסקו לו שדה בת

תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

טו. הַמּוֹכֵר[168] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ 'וְהִקְנַיְתִּי לְךָ עָמְקוֹ וְרוּמוֹ'[169], צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ[170] 'קְנָה לְךָ מִקַּרְקַע[171] הַתְּהוֹם[172] עַד רוּם רָקִיעַ'[173]. שֶׁהָעֹמֶק וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם[174]; וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה[175] הָעֹמֶק וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד[176], וְהָעֹמֶק שֶׁהוּא עָבִי הָאָרֶץ[177], אֲבָל לֹא קָנָה[178] הַבִּנְיָנוֹת[179] שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים[180] וְשֶׁבָּאֲוִיר[181]; וְכֵיוָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע הַתְּהוֹם עַד רוּם הָרָקִיעַ'[182] - קָנָה הַבּוֹר[183] וְהַדּוּת[184] שֶׁבָּעָבִי הַקַּרְקַע[185], וְהַמַּעֲזִיבוֹת[186] וְהַמְּחִילוֹת[187] שֶׁבֵּין הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה[188].

168) מימרא של רב דימי, בבבא־בתרא סג: 169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. 170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. 171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). 172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. 173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. 174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). 175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". 176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד־משנה). 177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על־ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". 179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבנינים". 180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. 181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. 182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמטה ושלמעלה (מגיד־משנה). 183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). 184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. 185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. 186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. 187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). 188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

טז. הַמּוֹכֵר[189] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת[190] שֶׁדְּיוּטָא[191] עֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי[192] - הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ[193]. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מְקוֹם מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207] וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[212].

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות

משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום שני י"ח כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

1 **א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת**
2 **הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת**
3 **הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף**
4 **עַל פִּי שֶׁהוּא פָּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
5 **כְּשֶׁהָיָה רֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל**
6 **פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה**
7 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת**
8 **הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת[13].**

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). 13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

9 **ב. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - לֹא מָכַר אֶת הַחֶדֶר[14] שֶׁלְּפָנִים**
10 **מִמֶּנּוּ[15], אַף עַל פִּי שֶׁמָּצַר לוֹ[16] מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[17];**
11 **וְלֹא אֶת הַגָּג[18], בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה עֲשָׂרָה[19] טְפָחִים**
12 **וְיֵשׁ בּוֹ רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא[20] אֶת הַבּוֹר[21] הֶחָפוּר**
13 **בַּקַּרְקַע[22], וְלֹא אֶת הַבָּנוּי בַּבּוֹר[23], אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁמָּכַר לוֹ[24] הָעֹמֶק וְהָרוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישין לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). 15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16) ציין לו את הגבולות של הבית. 17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: 18) משנה שם. 19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. 20) משנה שם סד. 21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. 23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

15 **ג. וְצָרִיךְ[25] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוֹקֵחַ,**
16 **כְּדֵי לְהִכָּנֵס בְּבוֹר זֶה אוֹ לַדּוּת שֶׁשֵּׁיֵּר[26]; שֶׁכָּל**
17 **הַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה[27] מוֹכֵר. וְאִם אָמַר[28] לוֹ:**
18 **מָכַרְתִּי לְךָ הַבַּיִת חוּץ מִן הַבּוֹר אוֹ הַדּוּת - אֵין**
19 **צָרִיךְ[29] לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. וְכֵן הַמּוֹכֵר בּוֹר אוֹ דוּת**
20 **בִּלְבַד[30] - אֵין הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[31],**
21 **אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַד הַדּוּת[32]**
22 **וּמְמַלֵּא[33].**

25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. 26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה

א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. 27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. 28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. 29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. 30) ועיכב את הבית לעצמו. 31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. 32) בכתב־יד תימן: "הבור". 33) מים מן הבור או הדות.

1 **ד. שְׁנֵי[34] בָּתִּים זֶה לִפְנִים[35] מִזֶּה, מָכַר שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם**
2 **אוֹ נָתַן שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם - אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה[36];**
3 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָתַן הַחִיצוֹן[37] וּמָכַר הַפְּנִימִי.**
4 **אֲבָל[38] אִם מָכַר הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי - יֵשׁ לוֹ[39]**
5 **דֶּרֶךְ[40]; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן יוֹתֵר[41] מִן**
6 **הַמּוֹכֵר[42].**

34) ברייתא שם סה. 35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לז). 36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. 38) מסקנת הגמרא שם. 39) לפנימי. 40) על החיצון. 41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. 42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

7 **ה. הַמּוֹכֵר[43] אֶת הַבַּיִת - מָכַר[44] אֶת הַתַּנּוּר[45] וְאֶת**
8 **הַכִּירַיִם[46], וְאֶת מַלְבְּנוֹת[47] הַפְּתָחִים הַמְּחֻבָּרִין**
9 **בְּטִיט[48], וְאֶת הַדֶּלֶת[49] וְאֶת הַנֶּגֶר[50] וְאֶת הַמַּנְעוּל[51],**
10 **אֲבָל לֹא הַמַּפְתֵּחַ[52]. וּמָכַר[53] אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת[54]**
11 **הַקְּבוּעָה[55], אֲבָל לֹא אֶת הַמִּטַּלְטֶלֶת[56]. וּמָכַר אֶת**
12 **הָאִצְטְרֻבִּיל[57], אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלִי שֶׁהַקֶּמַח יוֹרֵד**
13 **לְתוֹכוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפִיפָה[58] שֶׁל עֵץ[59]. וְלֹא מָכַר[60]**
14 **אֶת מַלְבְּנוֹת[61] כִּרְעֵי[62] הַמִּטָּה, וְלֹא[63] אֶת מַלְבְּנוֹת**
15 **הַחַלּוֹנוֹת[64], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בְּטִיט[65], מִפְּנֵי**
16 **שֶׁהֵן לְנוֹי[66]. וּבִזְמַן[67] שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ'**
17 **- הֲרֵי כֻּלָּן[68] מְכוּרִין.**

43) משנה שם סה. 44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45) המחובר לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן). 46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחוברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. 47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). 48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. 49) משנה שם. 50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). 51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). 52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). 53) משנה וברייתא (שם סה.). 54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). 55) בקרקע (רשב"ם שם). 56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. 57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). 58) סל. 59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". 60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). 61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחוברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחוברים לה - בוודאי מכורים איתה. 62) רגלי. 63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. 64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית.

65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחוברות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחוברות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. 66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). 67) משנה ובריתא (שם). 68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[69] אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[70]**
2 **וּמְעָרוֹת[71] שֶׁבְּתוֹכָהּ[72], וְכָל הַבָּתִּים[73] הַחִיצוֹנִים[74]**
3 **וְהַפְּנִימִים[75], וּבָתִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַחוֹל[76], וְהַחֲנֻיּוֹת**
4 **הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[77]; אֲבָל שֶׁאֵינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[78]**
5 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. הָיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן[79]:**
6 **אִם רֹב תַּשְׁמִישָׁן לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; וְאִם לָאו**
7 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְלֹא מָכַר אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[80]**
8 **שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הִיא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ' -**
9 **הֲרֵי כֻּלָּן[81] מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר אֶת**
10 **הַמֶּרְחָץ[82] וְלֹא בֵּית הַבַּד[83] שֶׁבְּתוֹכָהּ[84].**

69) משנה ובריתא שם סז. 70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). 71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם). 72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). 73) ברייתא שם. 74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). 75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). 76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח). 77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם). 78) אלא לרשות הרבים. 79) לתוכה ולרשות הרבים. 80) היינו, תשמישי הבית הבלתי־קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). 81) כל התשמישים המטלטלים. 82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). 83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. 84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

11 **ז. הַמּוֹכֵר[85] אֶת בֵּית הַבַּד[86] - מָכַר[87] אֶת הָאֶבֶן[88]**
12 **הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בָּאָרֶץ[89] שֶׁטּוֹחֲנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת**
13 **הַכְּלוֹנְסָאוֹת[90] שֶׁל אֶרֶז שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן בְּעֵת טְחִינַת**
14 **הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְקָבִים[91], וְאֶת הַכֵּלִים[92] שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן**
15 **אֶת הַזֵּיתִים הַכְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמַּפְרֵכוֹת; אֲבָל לֹא מָכַר**
16 **אֶת הָרְחַיִם הָעֶלְיוֹנָה[93]. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה**
17 **שֶׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא**
18 **מָכַר[94] אֶת הַכּוּבְשִׁין[95] שֶׁמְּכַבְּשִׁין בָּהֶן הַזֵּיתִים[96], וְלֹא**
19 **אֶת הַגַּלְגַּל[97], וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשַּׂקִּין[98], וְלֹא**
20 **אֶת הַמַּרְצוּפִין[99].**

85) משנה ובריתא שם סז: 86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. 87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. 88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים־האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". 89) כן כתב גם ר"י מיגאש. 90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. 91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים־טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב־הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. 92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. 93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. 94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). 95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. 96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשן". 97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). 98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. 99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

21 **ח. אָמַר לוֹ[100]: בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו[101] אֲנִי מוֹכֵר**
22 **לְךָ - כֻּלָּן[102] מְכוּרִין. הָיוּ[103] חוּצָה לָהּ[104] חֲנֻיּוֹת[105]**
23 **שֶׁשּׁוֹטְחִים[106] בָּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשֵּׁמֶשְׁמִין[107]: אִם[108]**
24 **מָצָר לוֹ[109] מְצָרִים[110] הַחִיצוֹנִים[111] שֶׁלָּהֶן - קָנָה הַכֹּל;**
25 **וְאִם לָאו[112] - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ[113].**

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא

(שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. 101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. 102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). 103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסויימת. 104) מחוץ לבית הבד. 105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). 106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. 107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. 108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). 109) ציין לו. 110) גבולות. 111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. 112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". 113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

1 **ט. הַמּוֹכֵר[114] אֶת הַמֶּרְחָץ[115] - מָכַר אֶת בֵּית**
2 **הַנְּסָרִים[116] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן[117] כְּשֶׁהֵן עֲרֵמִים, וְאֶת**
3 **בֵּית הַיְקָמִים[118] שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַמַּיִם, וְאֶת בֵּית**
4 **הַסַּפְסָלִין[119] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּחֲצַר הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהֵן**
5 **לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת[120] שֶׁמִּסְתַּפְּגִין[121] בָּהֶן;**
6 **אֲבָל[122] לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִים עַצְמָן, וְאֶת הַיְקָמִים**
7 **עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַסַּפְסָלִין עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַוִּילָאוֹת**
8 **עַצְמָן. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' -**
9 **חֲרֵי כֵּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[123] - לֹא מָכַר**
10 **הַבְּרֵכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ מַיִם בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה[124] בֵּין**
11 **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כְּנוּס הָעֵצִים[125]. וְאִם**
12 **אָמַר[126] לוֹ: מֶרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -**
13 **חֲרֵי הֵן כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ[127].**

114) משנה ובריתא שם סז: 115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". 116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. 117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". 118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלאות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. וברי"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". 120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". 121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". 122) משנה ובריתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא ניידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. 123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". 124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). 125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לענייניים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). 126) בברייתא שם סח. 127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכי"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

יום שלישי י"ט כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

14 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים[3], וּבוֹרוֹת[4] שִׁיחִין**
15 **וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחֲצָאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת[5], וּבֵית הַבַּדִּים, וּבֵית**
16 **הַשַּׁלְחִין שֶׁבָּהּ[6] וְהַסְּמוּכִין לָהּ[7], וְאֶת הֶחָרָשִׁין[8]**
17 **הַמַּקָּפִין[9] לָהּ, וְאֶת הַשָּׂדוֹת הַיְדוּעוֹת לָהּ[10], וְאֶת**
18 **הַבִּיכָרִין[11] שֶׁל חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁפְּנֵיהֶם[12]**
19 **כְּנֶגְדָּהּ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִים[14] מִמֶּנָּה; אֲבָל לֹא**
20 **מָכַר הַמִּטַּלְטְלִין[15] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא**
21 **וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - חֲרֵי כֻּלָּן[16] מְכוּרִין.**
22 **וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[17] - לֹא מָכַר לֹא אֶת שְׁיָרֶיהָ[18], וְלֹא**
23 **אֶת בְּנוֹתֶיהָ[19], וְלֹא הֶחָרָשִׁין הַמַּקִּצִין מִמֶּנָּה[20], וְלֹא**
24 **אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיָּם[21], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
25 **בַּיַּבָּשָׁה[22], וְלֹא אֶת בִּיכָרֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁאֵין**
26 **פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדָּהּ[23].**

2) משנה ובריתא, בבא־בתרא סח. 3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן־דאמר דבית השלחין היינו גינונייתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינונייתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". 8) יערות (ברייתא שם). ובכ"י תימן: "החורשין". 9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שיודעים שהן שייכות לעיר (ערוך־השלחן). פרט ל"פיסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן־דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת

הגמרא שם שרק "פיסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פי"ג) היא מלה מורכבת "בי־בר", כמו בית־בר בית־מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאו). 13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביברין, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל־שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). 16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". 17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

1 **ב. הַמּוֹכֵר[24] אֶת הַשָּׂדֶה[25] - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים[26]**
2 **הַסְּדוּרוֹת לְגָדֵר[27], וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁמֻּנָּחוֹת עַל**
3 **הָעֲמָרִים[28], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[29]. וּמָכַר אֶת הַקָּנִים[30]**
4 **הַחֲלָקִים[31] הַמֻּנָּחִין תַּחַת הַגְּפָנִים[32] כְּדֵי לְהַעֲמִיד אֶת**
5 **הַכֶּרֶם[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[34]. וּמָכַר אֶת הַתְּבוּאָה**
6 **הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְהִקָּצֵר[35]. וּמָכַר**
7 **אֶת מְחִיצַת הַקָּנִים[36] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רֹבַע[37], אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהַקָּנִים שֶׁלָּהּ עָבִים וַחֲזָקִים[38]. וּמָכַר אֶת**
9 **הַשּׁוֹמֶרֶת[39] הָעֲשׂוּיָה[40] בְּטִיט[41], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
10 **קְבוּעָה[42]. וּמָכַר[43] אֶת הֶחָרוּב[44] שֶׁאֵינוֹ מֵרְכָּב[45] וְאֶת**
11 **בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עָבִים[47]. וּמָכַר[48]**
12 **כָּל הַדְּקָלִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן**
13 **סְדוּרוֹת[49] לְגָדֵר, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל**
14 **גַּבֵּי הָעֲמָרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מוּכָנוֹת[50] לְכָךְ; וְלֹא**
15 **אֶת הַקָּנִים שֶׁבַּכֶּרֶם שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין[51] תַּחַת הַגְּפָנִים, אַף**
16 **עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין וַחֲלָקִים[52] וּמוּכָנִים לְכָךְ; וְלֹא אֶת**
17 **הַתְּבוּאָה הָעֲקוּרָה[53] מִן הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי[54] שֶׁהִיא**
18 **צְרִיכָה[55] לַשָּׂדֶה. וּבִזְמַן[56] שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה**
19 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

24) משנה בבא־בתרא סח: 25) ובה יש קנה־מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד־משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). 28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על־ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא דמחתן", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. 29) לצורך קבוע של השדה. ואף־על־פי שאינם מחוברים לה. 30) משנה, שם סח: 31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתליעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). 32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. 33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. 34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). 35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. 36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). 37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). 38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). 39) הסוכה של שומרי הכרם. 40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). 41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. 42) כן הוא בגמרא. 43) משנה, שם. 44) אילן המגדל חרובים. 45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. 46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. 47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. 48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. 49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). 50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם).

51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. 52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 53) התלושה. 54) כן הוא בגמרא (שם). 55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). 56) משנה (שם סח:).

ג. בֵּין כָּךְ[57] וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[58] מְחִיצַת הַקָּנִים שֶׁהִיא בֵּית רֹבַע[59], אַף עַל פִּי[60] שֶׁהַקָּנִים שֶׁבָּהּ דַּקִּים וּקְטַנִּים. וְלֹא[61] מָכַר עֲרוּגָה[62] קְטַנָּה[63] שֶׁל בְּשָׂמִים[64] שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן[65] שֶׁקּוֹרִין לָהּ בֵּי זַרְדָּא[66] שֶׁל פְּלוֹנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֶרָה בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט[67], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בָּאָרֶץ. וְלֹא מָכַר אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב[68] וְלֹא סַדָּן[69] שֶׁל שִׁקְמָה, וַאֲפִלּוּ הֵן דַּקִּים[70]. וְלֹא מָכַר[71] אֶת הַבּוֹר[72] שֶׁבָּהּ, וְלֹא אֶת הַגַּת[73], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ[74], בֵּין חֲרֵבִים[75] בֵּין שְׁלֵמִים[76].

57) משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד־משנה כאן). 59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. 60) גמרא, שם סט. 61) מימרא של רבי יוחנן, שם. 62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) — 'תוספות יום טוב' שם. 63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). 64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא־הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). 65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). 66) בית הוורד. 67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט־מ). 68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69) גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73) מקום שדורכים בו ענבים. 74) מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשובך וכו'. 76) כלומר, מיושבים.

ד. וְצָרִיךְ[77] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[78] מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוּת אוֹ אוֹתוֹ הַגַּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׁוֹבָךְ[79] שֶׁנִּשְׁאַרוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה. וְאִם[80] פֵּרַשׁ וְאָמַר 'חוּץ מֵאֵלּוּ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקַּח לוֹ [דֶּרֶךְ][81].

77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד־משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. 80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[82] בְּמוֹכֵר; מִפְּנֵי[83] שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ[84] לְפָרֵשׁ[85] וְלֹא פֵּרַשׁ[86], אֵין לוֹ[87] אֶת אֵלּוּ[88]. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה - קָנָה[89] אֶת כֻּלָּן[90]; בֵּין בְּשָׂדֶה, בֵּין בְּבַיִת, בֵּין בְּחָצֵר, בֵּין בְּבֵית הַבַּד[91]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַנּוֹתֵן קַרְקַע[92] בְּמַתָּנָה - קָנָה הַמְקַבֵּל כָּל הַמְּחֻבָּר[93] לָהּ[94], עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולן".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש, ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל, כיון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר. ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא. שהגם שבעניין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל־מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לקו"ש י"ג נ' 115 הנ' 23)

82) [שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית־הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. 83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86) והוא לא עשה כן ולא פירש. 87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי

המתנה (פירוש המשניות). 90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד־משנה). 93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודות וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ]. 95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

1 **ו. וְכֵן[96] הָאַחִין[97] שֶׁחָלְקוּ[98], וְזָכָה אֶחָד מֵהֶן[99] בַּשָּׂדֶה**
2 **- זָכָה בְּכֻלָּן[100]. וְהַמַּחֲזִיק[101] בְּנִכְסֵי הַגֵּר[102], הֶחֱזִיק**
3 **בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[103]. וְהַמַּקְדִּישׁ[104] אֶת הַשָּׂדֶה -**
4 **הִקְדִּישׁ כֻּלָּן.**

96) מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97) משנה, שם. 98) שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99) כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100) כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101) עשה קנין חזקה (משנה שם). 102) שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103) אף בהרוב המורכב וכיוצא בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). 104) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה צ).

5 **ז. אַף בְּמוֹכֵר וְלוֹקֵחַ אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא**
6 **בָהֶן מֵעִנְיָנִים[105] אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם**
7 **מִנְהָג, וְלֹא שֵׁמוֹת יְדוּעִים[106] לְכָל דָּבָר וְדָבָר בִּפְנֵי**
8 **עַצְמוֹ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהַמּוֹכֵר כָּךְ מָכַר כָּךְ -**
9 **הֲרֵי זֶה מָכוּר, וְסוֹמְכִין עַל הַמִּנְהָג[107]. וְכֵן מָקוֹם**
10 **שֶׁאֵין קוֹרִין אֶלָּא בַּיִת[108] לַבַּיִת לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁקּוֹרִין בַּיִת**
11 **לַבַּיִת וְכָל סְבִיבוֹתָיו וּלְכֹל שֶׁעַל גַּבָּיו - הוֹלְכִין אַחַר**
12 **לְשׁוֹן אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר חָצֵר אוֹ שָׂדֶה**
13 **אוֹ עִיר אוֹ מִטַּלְטְלִין - בְּכֹל הוֹלְכִין אַחַר הַשֵּׁמוֹת**
14 **הָעֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל.**

105) בכ"י תימן: "מעניינים". 106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. 107) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. 108) מקור הדברים בבבא־בתרא סא: ובבא־קמא כז.

15 **ח. וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין**
16 **אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמִּנְהָג.**
17 **אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין יָדוּעַ בּוֹ מִנְהָג וְלֹא שֵׁמוֹת מְיֻחָדִין,**
18 **אֶלָּא יֵשׁ קוֹרִין כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין כָּךְ - עוֹשִׂים כְּמוֹ**
19 **שֶׁפֵּרְשׁוּ חֲכָמִים בִּפְרָקִים אֵלּוּ.**

יום רביעי כ' כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

20 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתֹּרֶן[3], וְאֶת**
21 **הַנֵּס[4], וְאֶת הָעֲגָנִים[5] שֶׁלָּהּ, וְאֶת כָּל הַמְּשׁוֹטִין[6]**
22 **הַמַּנְהִיגִין[7] אוֹתָהּ[8], וְאֶת הַכֶּבֶשׁ[9] וְהָאַסְכָּלָה שֶׁעוֹלִין**
23 **בָּהֶן לַסְּפִינָה וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ, וְאֶת בֵּית הַמַּיִם[10]**
24 **שֶׁבְּתוֹכָהּ; אֲבָל לֹא מָכַר[11] אֶת הַבִּצִּית[12], וְהִיא**
25 **הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה[13] שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ עַל הַמַּיִם הַקְּרוֹבִים**
26 **לַיַּבָּשָׁה[14]; וְלֹא מָכַר הַדּוּגִית[15], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה**
27 **שֶׁצָּדִין[16] בָּהּ הַמַּלָּחִים אֶת הַדָּגִים; וְלֹא מָכַר אֶת**
28 **הָעֲבָדִים הָעוֹשִׂין בָּהֶן[17], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[18], וְלֹא**
29 **אֶת הַסְּחוֹרָה[19] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל**
30 **מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר' - חֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

2) משנה בבבא־בתרא עג. וברייתא שם. 3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). 4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. 5) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. 6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 7) משוטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. 8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". 9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. 10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה

עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. 11) כתנא־קמא, ולא כרבי נתן (שם). 12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. 13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל־מים־עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל־ידה יורדים אל היבשה. 14) כתנא־קמא, ולא כסומכוס (שם). 15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ־ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף־משנה). 16) העובדים בספינות (משנה, שם). 17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). 18) פירושו של רב פפא (שם עז:) למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). 19) משנה (שם עז:).

1 **ב. הַמּוֹכֵר[20] אֶת הַקָּרוֹן[21] - לֹא מָכַר אֶת הַפִּרְדוֹת[22],**
2 **בִּזְמַן[23] שֶׁאֵינָן קְשׁוּרוֹת עִמּוֹ[24]; מָכַר אֶת הַפִּרְדוֹת -**
3 **לֹא[25] מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד[26] - לֹא מָכַר[27]**
4 **אֶת הַבָּקָר; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד,**
5 **וַאֲפִלּוּ[28] בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין מִקְצָתָן[29] לַצֶּמֶד[30] בָּקָר.**

20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). 21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". 22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. 23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד־משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי־יוסף). 24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל־כך בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). 25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). 26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד־משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא־בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל־כרחנו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח:) "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. 27) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם עז:). 28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. 29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). 30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא־בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

6 **ג. הַמּוֹכֵר[31] אֶת הָעֹל[32] - מָכַר אֶת הַפָּרָה[33]; מָכַר אֶת**
7 **הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת הָעֹל. מָכַר אֶת הָעֲגָלָה[34] - מָכַר**
8 **אֶת הַבָּקָר[35]; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הָעֲגָלָה.**
9 **וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה[36] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא**
10 **בָהֶן[37].**

31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. 32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד־משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. 33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד־משנה וכסף־משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. 34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. 35) משנה (שם עז:) כחכמים, ולא כרבי יהודה. 36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה

יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. 37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

ד. וְכֵן[38] הַמּוֹכֵר[39] אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר[40] אֶת הַמַּרְדַּעַת[41] וְאֶת הָאֲכָפָה[42], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עָלָיו[43]; אֲבָל לֹא מָכַר[44] אֶת הַשַּׂק[45] וְלֹא מִרְכֶּבֶת הַנָּשִׁים[46], וַאֲפִלּוּ[47] הָיוּ עָלָיו[48] בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.

38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראיה. 39) משנה בבא־בתרא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. 40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא־קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. 41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). 42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). 43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפקו בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורין אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד־משנה). 44) כתנא־קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. 45) העשוי לשים בתוכו משא. 46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב). וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה]. 47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. 48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

ה. וְאֵין[49] הַדָּמִים רְאָיָה[50]. שֶׁאִם[51] טָעָה[52] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת[53] טוֹעָה - יֵשׁ לוֹ[54] אוֹנָאָה[55] אוֹ בִּטּוּל מֶקַח[56], כְּדִין כָּל הַמּוֹכֵר וְלוֹקֵחַ[57]; וְאִם[58] טָעָה בִּכְדֵי שֶׁאֵין[59] הַדַּעַת טוֹעָה - לֹא[60] בָּטַל הַמֶּקַח, שֶׁזֶּה[61] מַתָּנָה[62] נָתַן לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא[63] הַחֲמוֹר[64] בְּלֹא שַׂקִּים[65]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא[66] בָּזֶה אֵין מְבִיאִין בּוֹ רְאָיָה מִן הַדָּמִים.

49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. 50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). 51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. 52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר מששוה מחיר נושא המכירה. 53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי־הבנה. 54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. 55) אם ההפרש הוא ב"שתות". 56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". 57) ראה למעלה פרק יב. 58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. 59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. 60) אף כאן, אין אנו אומרין, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. 61) העודף הזה. 62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. 63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משויו של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. 64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. 65) היינו, כלי המשא. 66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

ו. הַמּוֹכֵר[67] אֶת הַשִּׁפְחָה - מָכַר כֵּלִים[68] שֶׁעָלֶיהָ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; אֲבָל לֹא[69] מָכַר הַשֵּׁירִים[70] וְלֹא הַנִּזְמִים[71] וְלֹא הַטַּבָּעוֹת וְלֹא אֶת הַקַּטְלָאוֹת[72] שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאִם[73] אָמַר לוֹ 'שִׁפְחָה וְכָל מַה שֶׁעָלֶיהָ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ כֵּלִים שֶׁל מֵאָה מָנֶה.

67) תוספתא בבא־בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. 68) בגדים. 69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. 70) אצעדות. 71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת הלכה ז). 72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז.): "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). 73) כן בתוספתא שם.

ז. הָאוֹמֵר[74] לַחֲבֵרוֹ: שִׁפְחָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[75]. שִׁפְחָה מֵנִיקָה[76] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מֵנִיקָה[77] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[78]. חֲמוֹרָה[79] מֵנִיקָה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַסִּיָּח[80]; שֶׁאֵין[81] אָדָם קוֹנֶה חֲמוֹרָה לַחֲלָבָהּ[82].

74) תוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). 75) שהרי אמר לו: "מעוברת". 76) תוספתא שם. 77) משנה בבא־בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). 78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). 79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. 80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). 81) הוא הטעם שנתן בגמרא. 82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

ח. הָאוֹמֵר[83] לַחֲבֵרוֹ: רֹאשׁ[84] עֶבֶד זֶה אוֹ רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - הֲרֵי זֶה מָכַר חֶצְיוֹ[85]. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה[86] תְּלוּיָה בּוֹ[87]. אָמַר לוֹ: יַד[88] עֶבֶד זֶה אוֹ יַד חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מְשַׁמְּנִין[89] בֵּינֵיהֶם. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ. אָמַר לוֹ: רֹאשׁ פָּרָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר אֶלָּא הָרֹאשׁ בִּלְבַד[90]; שֶׁהֲרֵי[91] רֹאשָׁהּ נִמְכֶּרֶת[92] תָּמִיד בַּמִּטְבָּחַיִם[93].

83) ערכין ד: וירושלמי בבא־קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. 84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. 85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור מכור לך, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם־משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. 86) החיות. 87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא־קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד־משנה. 88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם־משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. 89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. 90) ברייתא שם. 91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. 92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. 93) מקום ששוחטים הבהמות.

ט. מָכַר אֶת הָרֹאשׁ[94] בִּבְהֵמָה גַּסָּה[95] - לֹא[96] מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה[97] - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה. אֲבָל בִּבְהֵמָה דַּקָּה: מָכַר אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה - מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה.

94) משנה בבא־בתרא פג: 95) בקר (פירוש המשניות, שם). 96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. 97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

י. הַמּוֹכֵר[98] אֶת הַבּוֹר[99] - לֹא מָכַר אֶת מֵימָיו[100]. מָכַר אֶת הָאַשְׁפָּה[101] - מָכַר אֶת זִבְלָהּ[102]. מָכַר כַּוֶּרֶת[103] - מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ[104] - מָכַר אֶת הַיּוֹנִים.

98) כתנא־קמא בברייתא (ב"ב עט:) ולא כרבי נתן (שם). 99) שמכונסים בו מים לשתייה. 100) במשנה (שם עח:) נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:) אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בידינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף־משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). 101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. 102) שבטל אגב האשפה. 103) מקום שמגדלים בו דבורים. 104) מקום שמחזיקים בו יונים.

יא. אַל[105] יָלוּז[106] מֵעֵינֶיךָ הָעִקָּר הַגָּדוֹל בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהוּא מִנְהַג הַמְּדִינָה[107] וְהַשֵּׁמוֹת[108] הַיְדוּעִים בְּיִחוּד לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל אוֹמְרִים לוֹ בְּיִחוּד וְלֹא שִׁתּוּף[109] - הוֹלְכִין אַחַר אֵלּוּ הַכְּלָלוֹת שֶׁבֵּאֲרוּ חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ[110].

105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מוזר קצת.

106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". 107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. 108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. 109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. 110) פרק כו הלכה ח.

יום חמישי כ"א כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בעניין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

1 **א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[2]: בֵּית כּוֹר[3] עָפָר[4] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
2 **וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדוֹת גֵּאָיוֹת קְטַנִּים[5] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה**
3 **טְפָחִים[6], אַף עַל פִּי[7] שֶׁאֵין בָּהֶן מַיִם[8], אוֹ סְלָעִים**
4 **גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין[9] בִּכְלַל הַבֵּית**
5 **כּוֹר; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מְעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד,**
6 **וְנִרְאִין כִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[10]. וְלוֹקֵחַ אֵלּוּ**
7 **הַגֵּאָיוֹת וְהַסְּלָעִים בִּכְלַל הַבַּיִת כּוֹר בְּלֹא דָמִים[11].**
8 **הָיוּ[12] פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[13].**

2) משנה בבבא בתרא קב: 3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. 5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. 6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. 7) מסקנת הגמרא (שם קג.). 8) והרי אפשר לזרוע בהם. 9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. 10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. 11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. 12) משנה שם. 13) שאינם רשות בפני עצמם.

9 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן[15] אֶלָּא**
10 **בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין[16], וְהָיוּ[17] הָאַרְבָּעָה קַבִּין מֻבְלָעִין**
11 **בְּתוֹךְ חֲמִשֶּׁת[18] קַבִּין[19], וּמֻבְלָעִין בְּתוֹךְ רֻבָּהּ[20] שֶׁל**
12 **שָׂדֶה; אֲבָל הָיְתָה יָתֵר עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, אוֹ שֶׁהָיוּ**
13 **מְפֻזָּרִין הַרְבֵּה[21], אוֹ אֵינָן מֻבְלָעִין[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
14 **בָּהֶן עֲשָׂרָה - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הָיוּ נִבְלָעִין רֻבָּן[23]**
15 **בְּמִעוּטָהּ[24] אוֹ מִעוּטָן[25] בְּרֻבָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מֻחְלָקִין[26]**
16 **כְּמוֹ חוּט[27] שָׁוֶה אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[28] אוֹ כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ[29],**
17 **אוֹ שֶׁהָיוּ בַּצְּדָדִין[30], אוֹ שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן[31] - כָּל**
18 **אֵלּוּ סָפֵק[32], וְהַמּוֹצִיא[33] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן[34]**
19 **אִם הָיוּ[35] עָפָר מְלֻמַּעְלָה[36] וְסֶלַע מְלֻמָּטָה, אוֹ[37] סֶלַע**
20 **מְלֻמַּעְלָה וְעָפָר מְלֻמָּטָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[38].**

14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. 15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. 16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות־שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. 17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). 18) לפני הכסף־משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. 19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). 20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. 21) יותר מחמישה קבים. 22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. 23) בעייה בגמרא (שם קג.). 24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוטו של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. 25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייא היא. 26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג.־ קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. 27) בגמרא: "כשורה". 28) בגמרא "כשיר". 29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד־משנה), והיינו, שלוש רגלים. 30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. 31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. 32) שכל

הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. 33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. 34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירשוה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). 35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. 36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). 37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). 38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

ג. הָיָה[39] בָּהּ סֶלַע יְחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רֹבַע[40] לְכוֹר - אֵין נִמְדָּד עִמָּהּ. וְאִם הָיָה[41] סָמוּךְ לַמֶּצֶר[42], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא[43] - אֵין זֶה נִמְדָּד עִמָּהּ[44]. הִפְסִיק[45] עָפָר בֵּין סֶלַע לַמֶּצֶר[46] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[47].

39) ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). 41) שם. 42) ליד גבול השדה. 43) אפילו רק אבן קטנה אחת. 44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. 45) שם, בעייה של רב פפא. 46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. 47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

ד. אָמַר[48] לוֹ: כְּבֵית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ הָיוּ בָהּ גְּאָיוֹת עֲמֻקּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ נִמְדָּדִין עִמָּהּ[49].

48) משנה שם קב: 49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

ה. הָאוֹמֵר[50] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, מִדָּה בְּחֶבֶל[51], אִם פִּחֵת כָּל שֶׁהוּא - מְנַכֶּה[52] לוֹ מִן הַדָּמִים[53]; וְאִם הוֹתִיר[54] כָּל שֶׁהוּא - יַחֲזִיר לוֹ[55].

50) משנה שם קג: 51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. 52) בערך הפחת. 53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. 54) שיש יותר מבית כור. 55) למוכר.

ו. אָמַר[56]: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ[57] - הֲרֵי[58] זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר[59]: בֵּית כּוֹר עָפָר, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[60]. וְאִם פִּחֵת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁהוּא רֹבַע[61] לְכָל סְאָה[62], אוֹ הוֹתִיר כָּךְ רֹבַע לְכָל סְאָה - הִגִּיעוּ[63]. יָתֵר עַל כֵּן - יַחְשֹׁב עִמּוֹ עַל כָּל הָרְבָעִים כֻּלָּן[64] שֶׁחָסְרוּ אוֹ הוֹסִיפוּ; וְכֹל שֶׁפִּחֵת מִבֵּית כּוֹר - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים, וְכֹל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר - יַחֲזִיר לוֹ.

56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. 57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. 58) מסקנת הגמרא (שם קד.). 59) זה הובא במשנה שם. 60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". 61) רבע הקב. 62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. 63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. 64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

ז. וּמַה הוּא מַחֲזִיר לוֹ[65]? אִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת פְּחוּתָה מִתִּשְׁעָה קַבִּין[66] - מַחֲזִיר לוֹ דָּמִים כִּשְׁעַת הַמְּכִירָה[67], לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמּוֹכֵר[68]; וְאִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה לְשָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁל מוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי סוֹמֵךְ אוֹתָהּ לִשְׁאָר שְׂדוֹתָיו וְאֵינוֹ מַפְסִיד כְּלוּם. הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת יְתֵרָה עַל תִּשְׁעָה קַבִּין[69] - נוֹתְנִין[70] רֹבַע לְכָל סְאָה וּסְאָה, וְהַנִּשְׁאָר[71] יָתֵר עַל הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - נוֹתֵן לוֹ כָּל

הָרְבָעִים כֻּלָּן עִם הַיָּתֵר מִן הַקַּרְקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ[72] כָּשֶׁעָה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ[73].

65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). 66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). 67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. 68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. 69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. 70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. 71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"יש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). 72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. 73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). [וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר].

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? כְּשֶׁהִיא בְּזוֹל בִּשְׁעַת מִמְכָּר וְהוֹקִירָה בִּשְׁעַת הַחֲזָרַת הַיְּתֵר[75]; אֲבָל אִם הָיְתָה בְּיֹקֶר וְהוּזְלָה[76] - אוֹמְרִין לַלּוֹקֵחַ: אִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כֻּלָּהּ[77] - תֵּן לוֹ דָּמִים כְּפִי הַמִּמְכָּר[78], וְאִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ קַרְקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה עַכְשָׁו[79].

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. 75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". 76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. 77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. 78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. 79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהוזלה בהיותה בידי הלוקח.

ט. וְדִין חֲצִי קַב בְּגִנָּה - כְּדִין תִּשְׁעָה קַבִּין בְּשָׂדֶה: שֶׁאִם הוֹתִיר בְּגִנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב עַל הָרְבָעִים - אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דָּמִים[80]; הוֹתִיר חֲצִי קַב[81] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הַיָּתֵר בְּדָמִים[82] אוֹ קַרְקַע כִּשְׁעַת הַזּוֹל שֶׁל עֵת הַחֲזָרָה[83].

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. 81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. 82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. 83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהוזלה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

י. מָכַר שָׂדֶה[84] וְנַעֲשֵׂית גִּנָּה[85] בְּיַד לוֹקֵחַ, אוֹ גִּנָּה וְנַעֲשֵׂית שָׂדֶה[86] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[87] אִם מְחַשֵּׁב לוֹ כַּדִּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵת הַמֶּכֶר אוֹ כַּדִּין שֶׁהוּא עַתָּה[88].

84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. 85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכוף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. 86) כגון, שייבש בו המעיין. 87) שהבעייה שם לא נפתרה. 88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

יא. הָאוֹמֵר[89] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, מִדָּה בְּחֶבֶל[90], בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[91], אוֹ[92] שֶׁאָמַר: בֵּית כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר, מִדָּה בְּחֶבֶל - הַלֵּךְ[93] אַחַר הַפְּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[94], וְאֵין לוֹ אֶלָּא כַּדִּין[95], אִם חָסֵר אִם יָתֵר.

89) כחכמים בגמרא שם קה. 90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). 91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. 92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. 93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. 94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. 95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא

מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

יב. מָכַר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בַּסִּימָנִין וּבַמְּצָרִים[96], פֹּחֵת שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר שְׁתוּת - הִגִּיעוֹ[97]; פֹּחֵת יָתֵר עַל שְׁתוּת - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף[98] לוֹ יָתֵר עַל שְׁתוּת - יִתֵּן לוֹ דָּמִים אוֹ קַרְקַע, הַכֹּל לְפִי הַשִּׁיּוּר. אִם הִנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה קַבִּין, וּבַגִּנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב, וְלֹא הָיָה סָמוּךְ לִשְׂדֵה הַמּוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים[99].

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. 97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). 98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך־עיון). 99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז־ט.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֶת מְצָרֶיהָ וּכְבָר הֶרְגַּל בָּהּ, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ "יֵשׁ בְּמִשִּׁיחָתָהּ[100] מָאתַיִם"[101], וְנִמְצֵאת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - הִגִּיעוֹ, שֶׁהֲרֵי יָדָעָהּ וְקִבֵּל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לוֹ הַחֶשְׁבּוֹן - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשִּׁיחָתָהּ מָאתַיִם[102].

100) במידתה. 101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. 102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

יד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי[103] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּמְשִׁיחָתוֹ אֶלָּא לֶחָךְ[104] - הִגִּיעוֹ; שֶׁלֹּא מָכַר לוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַמּוֹכֵר[105] לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כֶּרֶם שֶׁלִּי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גְּפָנִים[107] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: פַּרְדֵּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ רִמּוֹנִים[108] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּקָּרֵא פַּרְדֵּס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). 104) חצי כור. 105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. 106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. 107) שזה הנותן את השם "כרם". 108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחיך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַלֵּךְ אַחַר הַמִּנְהָג, וְאַחַר לְשׁוֹן רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם[109] הַיְּדוּעִים לָהֶן.

109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

יום שישי כ"ב כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

א. שְׁלֹשָׁה אֵין[2] מֶקָּחָן[3] מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרָן[4] מִמְכָּר[5], דִּין תּוֹרָה: הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן. אֲבָל[6] חֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַחֵרֵשׁ וְהַקָּטָן[7] נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו קַיָּמִין, מִשּׁוּם[8] כְּדֵי חַיָּיו[9].

2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט:) שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. 3) כשהם קונים. 4) כשהם מוכרים. 5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. 6) משנה וגמרא, גיטין נט. 7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). 8) שם, אצל קטן, והוא־הדין לחרש (מגדל עוז). 9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

ב. הַחֵרֵשׁ[10] כֵּיצַד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר[11], אוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ הַמִּטַּלְטְלִין בִּרְמִיזָה[12], אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע[13]. וְאַף

בְּמִטַּלְטְלִין לֹא יִתְקַיְּמוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁבּוֹדְקִין[14] אוֹתוֹ בְּדִיקוֹת רַבּוֹת[15] וּמִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר.

10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". 11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). 12) כתנא־קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. 13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן־בתירא בלבד אלא גם לתנא־קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד־משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן־משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות־המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אילם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד־משנה וכסף־משנה]. 14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתקק. 15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל־כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

ג. אֵלֶּם[16] שֶׁשּׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אוֹ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[17] - מֶקָּחוֹ[18] מֶקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת בַּכֹּל, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע[19]. וְהוּא שֶׁיְּבַדֵּק כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[20], אוֹ יִכְתֹּב בִּכְתַב יָדוֹ[21].

16) גיטין עא. 17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. 18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". 19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. 20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. 21) ראה בהלכות גירושין, שם.

ד. הַשּׁוֹטֶה[22] - אֵין[23] מֶקָּחוֹ מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וְאֵין מַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת. וּבֵית דִּין[24] מַעֲמִידִים אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לְקָטַנִּים.

22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. 23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא־בתרא קנה: 24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפי"א מהלכות נחלות הלכה יא.

ה. מִי[25] שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֶה וְעֵת שָׁפוּי[26], כְּגוֹן אֵלּוּ הַנִּכְפִּין[27] - בְּעֵת שֶׁהוּא שָׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין, וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּכָל בֶּן דַּעַת. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לַחְקֹר הַדָּבָר הֵיטֵב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ[28] אוֹ בִּתְחִלַּת[29] שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה[30].

25) כתובות כ. וראש השנה כח. 26) בדעה צלולה. 27) חולי נופל. 28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. 29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. 30) שאז אין מעשיו כלום.

ו. קָטָן[31] עַד שֵׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְּנָיָתוֹ לַאֲחֵרִים כְּלוּם[32]; וּמִשֵּׁשׁ שָׁנִים[33] עַד שֶׁיַּגְדִּיל[34], אִם יוֹדֵעַ[35] בְּטִיב[36] מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתְּנָתוֹ[37] קַיֶּמֶת[38]. בֵּין[39] בְּדָבָר מְרֻבֶּה[40], בֵּין בְּדָבָר מוּעָט; בֵּין בְּמַתְּנַת בָּרִיא, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[41]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ. וְהַכֹּל בְּמִטַּלְטְלִין[42]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן[43] עַד שֶׁיַּגְדִּיל.

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. 32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד־משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. 34) שיהיה גדול - בן שלש־עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמר בר רב אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. 39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. 41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

ז. בַּמֶּה[44] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; אֲבָל אִם הָיָה[45] לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם[46], אֲפִלּוּ בְּמִטַּלְטְלִין, אֶלָּא מִדַּעַת הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מֶקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וּמַתְּנָתוֹ בְּמִטַּלְטְלִין[47] - קַיָּם.

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן

חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. 47) ולא בקרקע.

1 **ח. בּוֹדְקִין[48] אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[49]**
2 **אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָטָן חָכָם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא**
3 **יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שֶׁבַע[50], וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ בֶּן שְׁלֹשׁ**
4 **עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ**
5 **בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן**
6 **בְּמַטַּלְטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת**
7 **- מְחִילָה[51], שְׁתוּת - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה, יָתֵר עַל שְׁתוּת**
8 **- בָּטֵל מֶקַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52]. וַאֲנִי אוֹמֵר[53], שֶׁאֵין**
9 **מֶקַח הַקָּטָן וּמִמְכָּרָיו בְּמַטַּלְטְלִין קַיָּמִין אֶלָּא בְּשֶׁמָּשַׁךְ**
10 **אוֹ הִמְשִׁיךְ[54]; אֲבָל אִם נָתַן מָעוֹת עַל הַמֶּקַח וְחָזַר[55]**
11 **בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, וַאֲחֵרִים שֶׁחָזְרוּ בּוֹ -**
12 **מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.**

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. 49) פירוש: במטלטלין (מגיד־משנה). 50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. 51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות - מחילה. והראב"ד תמה על זה, על־פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיברו (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. 52) לעיל פי"ב ה"ב־ד. 53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד־משנה). 54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחוד לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). 55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

13 **ט. וְכֵן[56] אִם קָנוּ[57] מִיַּד הַקָּטָן אוֹ הִשְׁכִּיר מְקוֹם[58]**
14 **הַמַּטַּלְטְלִין, וְחָזַר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין**
15 **מוֹצִיאִין מִידֵי הַקָּטָן בַּדִּין[59], וְאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן**
16 **כְּלוּם[60]; שֶׁהַקִּנְיָן בִּשְׁטָר[61], וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין אֶלָּא**
17 **עַל שְׁטָר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל[62].**

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. 57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. 59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה־שאין־כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא־מציעא נו:) וכשם שאינו יכול למכור קרקעות (למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא־בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. 62) בבא־בתרא קנה.

18 **י. וְכֵן[63] קָטָן שֶׁקָּנָה מִטַּלְטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְשָׁכַר[64]**
19 **מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
20 **זוֹכֶה בַּדְּרָכִים שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַגְּדוֹלִים[65]. רְאָיָה לַדָּבָר:**
21 **שֶׁאֵין חָצֵר[66] שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת[67] שֶׁלּוֹ קוֹנִין**
22 **לוֹ[68], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שְׁלִיחוּת[69] וְלֹא מִדִּין יָדוֹ,**
23 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70], וְלֹא יִהְיֶה הַקִּנְיָן[71] אוֹ שְׁכִירוּת**
24 **הַמָּקוֹם גָּדוֹל מֵחֲצֵרוֹ[72]. אֲבָל הַקְּטַנָּה, שֶׁנִּתְרַבְּתָה**
25 **חֲצֵרָהּ מִיָּדָהּ[73] - תִּקְנֶה הַמַּטַּלְטְלִין מֵאַחֵרִים אִם קָנוּ**
26 **מִיָּדָהּ[74] אוֹ בִּשְׁכִירוּת מָקוֹם.**

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". 64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. 65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. 66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. 67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא־מציעא י.) 68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. 69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא־מציעא שם). 70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י]. 71) קנין סודר. 72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. 73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פי"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא־מציעא יא. ויב. 74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה־שאין־כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

27 **יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע וְנָתַן דָּמִים**
28 **וְהֶחֱזִיק[75] בַּקַּרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
29 **מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם[76]; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּפָנֵינוּ**
30 **הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[77], וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא**
31 **בְּפָנָיו[78].**

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). 76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. 77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד־משנה]. 78) משנה, בגיטין יא:

1 **יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהֵבִיא הַזָּכָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר**
2 **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה[79] וְהַבַּת אַחַר שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה[80], אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקָּחוֹ מֶקָּח**
4 **וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנָתוֹ מַתָּנָה בְּמִטַּלְטְלִין[81]; אֲבָל**
5 **בְּקַרְקַע - אֵין מַעֲשָׂיו קַיָּמִין עַד שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב**
6 **מַשָּׂא וּמַתָּן אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[82].**

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. 80) שם הלכה א. 81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא־בתרא קנה: ". . . מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). 82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע־עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

7 **יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ[83]; אֲבָל**
8 **קַרְקַע שֶׁיָּרַשׁ[84] מֵאֲבוֹתָיו אוֹ מִשְּׁאָר מוֹרִישָׁיו[85] - אֵין**
9 **מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[86], אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְיוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[87];**
11 **שֶׁמָּא יִמְכֹּר בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמָּעוֹת[88],**
12 **וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.**

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). 84) מימרא של שמואל, בבבא־בתרא קנו. ושל רבא, בגיטין סה. 85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד־משנה). 86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה.) ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. 88) בבא־בתרא קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

13 **יד. מַתְּנָתוֹ[89] כְּשֶׁהוּא פָּחוֹת[90] מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין[91]**
14 **מַתְּנַת בְּרִיא בֵּין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - הֲרֵי זוֹ קַיֶּמֶת;**
15 **שֶׁאִלּוּ[92] לֹא הִגִּיעַ לוֹ הֲנָיָה גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא**
16 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד[93], וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם**
17 **מַתְּנָתוֹ[94], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין[95].**

89) שם קנה: מימרא של אמימר. 90) אבל הוא יותר מבן שלש־עשרה (מגיד־משנה). 91) נלמד מפעוטות למעלה הלכה ו (מגיד־משנה). 92) שם קנו. 93) ועל דבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד, ועיין מגיד־משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד). 94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 95) גמרא בבא־בתרא שם.

18 **טו. בַּמֶּה[96] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קַרְקַע אָבִיו**
19 **כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ**
20 **כְּשֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס[97]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי**
21 **שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה סָרִיס - קָטָן הוּא, וְאֵין מִמְכָּרוֹ**
22 **בְּקַרְקַע מִמְכָּר, וַאֲפִלּוּ בִּנְכָסָיו, עַד שֶׁיַּגְדִּיל לְרֹב**
23 **שְׁנוֹתָיו[98].**

96) שם קנה: 97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. 98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

24 **טז. מִי[99] שֶׁמָּכַר בֵּין בִּנְכָסָיו בֵּין בִּנְכְסֵי אָבִיו וָמֵת,**
25 **וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעִרְעֲרוּ שֶׁהָיָה קָטָן בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[100],**
26 **וּבִקְּשׁוּ לְבָדְקוֹ[101] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְנַוְּלוֹ[102]. וְעוֹד,**
27 **שֶׁהַסִּימָנִים מִשְׁתַּנִּין בַּמִּיתָה[103]. וַחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין**
28 **הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יָדְעוּ בְּוַדַּאי**
29 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל[104].**

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. 100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). 101) אם היו בו סימני גדלות. 102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בבבא־בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק,

מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה־דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליורה־דעה שם]. 103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. 104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

1 **יז. פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שֶׁמָּכַר קַרְקַע אָבִיו[105] -**
2 **חוֹזֵר[106] וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֹדֶם עֶשְׂרִים בֵּין**
3 **אַחַר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפֵּרוֹת**
4 **שֶׁאָכַל[107]. וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שֶׁנָּטַע וְזָרַע -**
5 **שָׁמִין לוֹ[108] וּמַחֲזִיר אֶת הַשְּׁאָר. כַּדִּין הַזֶּה הוֹרוּ**
6 **רַבּוֹתַי. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ קָטָן שֶׁמָּכַר קַרְקַע מִנִּכְסֵי**
7 **אָבִיו, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל**
8 **לַחֲזֹר[109]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלָּקַח הַמָּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ**
9 **בְּקַרְקַע זוֹ לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה -**
10 **נִתְקַיְּמָה בִּידֵי הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי רָצָה בְּמִמְכָּרוֹ.**

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. 106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). 107) שהרי שלא בדין אכל. 108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). 109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י בי"ד ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד־משנה והגר"א ס"ק מו).

11 **יח. הַשִּׁכּוֹר[110] - מֻקָּחוֹ מֻקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר,**
12 **וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין. וְאִם[111] הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט,**
13 **וְהוּא הַשִּׁכּוֹר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה[112] - אֵין**
14 **מַעֲשָׂיו כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה[113] אוֹ כְּקָטָן פָּחוֹת**
15 **מִבֶּן שֵׁשׁ[114].**

110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. 111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. 112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. 113) למעלה הלכה ד. 114) למעלה הלכה ו.

יום ש"ק כ"ג כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים[1]

1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

16 **א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן**
17 **הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[2] - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה[3];**
18 **וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[4], וְאִם**
19 **לֹא רָצָה[5] - תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ[6]. לְפִיכָךְ[7] כּוֹתְבִין[8] שְׁטָר**
20 **לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם[9]**
21 **הַלּוֹקֵחַ[10] נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[11], וַאֲפִלּוּ מָכַר שָׂדֵהוּ**
22 **מִפְּנֵי רָעָתָהּ[12].**

2) כגון שזיכה לו המוכר על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). 3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). 4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא־קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). 5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם הל' ב־ג). 6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל־כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא־בתרא קלז: קלח. 7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8) משנה בבא־בתרא קסז: 9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. 10) משנה, שם. 11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. 12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבינת אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא־מציעא נא.

23 **ב. וְכֵן[13] הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה[14] אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ**
24 **נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה[15] לְקַיֵּם**
25 **מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין[16], וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ**
26 **כָּל מַעֲשָׂיו[17]. וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ**
27 **מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.**

13) ספר "המקח וההממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג:

ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא־הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15) הסכים והודיע על כך מיד. 16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. 17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול – 'נתיבות המשפט' סימן רלה, משה"א ס"ק לד) – מגיד־משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד־משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור־שמח ואבן־האזל.

1 **ג. וְכֵן[18] הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בְּנִכְסֵי**
2 **בַּעְלָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[19] שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין**
3 **בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד[20] לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי מְלוֹג[21], בֵּין**
4 **בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה**
5 **[לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה**
6 **לְקַיֵּם[22] - יְקַיֵּם[23], אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל[24] הַכֹּל.**
7 **אֲבָל[25] הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָה[26]**
8 **לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם[27]**
9 **מִשֶּׁלּוֹ[28] בֵּין קַרְקַע שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁקָּנוּ[29] מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל**
11 **מַה שֶּׁעָשָׂה בָּטֵל[30]; מִפְּנֵי[31] שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת[32]: נַחַת רוּחַ**
12 **עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[33].**

18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח וממכר" שער ד. 19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. 20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. 21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). 22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. 23) משנה, בגיטין נה: 24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. 25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא־בתרא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. 26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם־משנה בהלכות אישות שם). 27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. 29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30) המגיד־משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין, אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן־העזר סימן צ ס"ק נח. 33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

13 **ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין**
14 **בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה[34] לְבַטֵּל**
15 **- מְבַטֶּלֶת[35], וְאִם[36] קִיְּמָה[37] מַעֲשָׂיו[38] - קָנוּ**
16 **הַלָּקוֹחוֹת[39].**

34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. 35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: 36) בבא־בתרא ג. 37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38) בכ"י תימן: מעשיו. 39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת־קנין שלה.

17 **ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ**
18 **מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן[40] לָהּ מִשֶּׁלּוֹ[41], אַף עַל פִּי[42] שֶׁאֵינוֹ[43]**
19 **רַשַּׁאי[44], אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - קָנוּ[45] הַלָּקוֹחוֹת,**
20 **וְאֵין[46] הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן[47] יֵשׁ לוֹ**
21 **לַבַּעַל לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד**
22 **שֶׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תָּבוֹא[48] לִטְרֹף[49] - טוֹרֶפֶת;**
23 **אֶלָּא אִם כֵּן[50] כָּתְבָה[51] לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה[52] וְקָנוּ[53] מִיָּדָהּ.**

40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן־העזר סימן צ סעיף טו. 41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם ב'חלקת מחוקק' ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. 42) בבלי יבמות סו: ומגיד־משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. 43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. 44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. 45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. 46) ואין זה דומה לקרקע, שנשארת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד־משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). 47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוט ביותר ומובן מאליו. 48) במקרה של גירושין או אלמנות. 49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. 50) כתובות צה. 51) שדין ודברים אין לה

עם לוקח זה. 52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. 53) בקנין חליפין, גם זה שם.

ו. הָאִשָּׁה[54] שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ - לֹא קָנָה[55], וְיֵשׁ[56] לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[57]. בֵּית[58] דִּין שֶׁמָּכְרוּ[59] אוֹ לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן[60] הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[61], בֵּין[62] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מֻקָּחָן מֻקָּח וּמִמְכָּרָן מִמְכָּר[63], אֲבָל[64] מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

54) בבא־בתרא נ. 55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. 56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. 57) פכ"ב הלכה יח. 58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא־כח בנכסים. 59) שהם אינם גרועים מאפוטרופוס המתמנה על־ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן־משפט סימן רלה, ס"ק סח). 60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. 61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. 62) גיטין שם. 63) וראה פרטים בפי"א מהלכות נחלות. 64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד־משנה).

ז. הַמּוֹכֵר[65] אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ[66] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן כָּל מִי שֶׁקָּנוּ[67] מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.

65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז.) וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ב"יום טוב' - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וב"יום טוב". 66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). 67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז־כ"ג כסלו ה'תש"פ

יום ראשון י"ז כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שני י"ח כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שלישי י"ט כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום רביעי כ' כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה" (דברים יד, כב), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "שָׁנָה שָׁנָה —— מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אוֹתוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ (אין לעשר יבול שנה אחת על־ידי הפרשת

מעשר מיבול שנה אחרת). אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַעַשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר, עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (שם, כג), שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם וּבְעָלָיו אוֹכְלִים אוֹתוֹ שָׁם. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה קיט) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּעִנְיָן זֶה וּכְבָר עָסַק הַכָּתוּב בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ וְאָמַר, שֶׁמַּה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַהֲבִיאוֹ מֻחְמַת רִחוּק הַדֶּרֶךְ, יִפְדֶּה וְיַעֲלֶה דָּמָיו לְבֵית הַבְּחִירָה וְיוֹצִיאֵם שָׁם עַל מָזוֹן בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ" (שם, כד), גַּם אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ, שֶׁאִם יִפְדֶּה אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו" (ויקרא כז, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין מַעֲשֵׂר זֶה נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "מַקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי: מָה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת".

הַמִּצְוָה הַקנ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —), בְּזוּלַת הָאֲכִילָה וְהַשְּׁתִיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת כי תבוא): "שֶׁלֹּא לָקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין". וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דָּבָר —— יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְהִזְכִּיר אֶת־הַמֵּת לְחַזּוּק כְּאִלּוּ יֹאמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מִצְוָה —— לֹא יוֹצִיא עָלָיו מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְנִרְאֶה לִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמָזוֹן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף וְגוֹ'" (שם יד, כו) —— הֲרֵי הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ בְּזוּלַת הַמָּזוֹן, כְּאִלּוּ נְתָנוֹ לְמֵת, שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת לַמֵּת בְּכָךְ (ולכן הזכיר צרכי המת).

יום חמישי כ"א כסלו ה'תש"פ
מצות לא תעשה קנ. קנא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה. לְפִי שֶׁהַכְּלָל אֶצְלֵנוּ שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (יט:). וְהָאַזְהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה" (דברים כו, יד), וּבָא בַּקַּבָּלָה (מכות, שם): בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וּבְגְמָרָא מַכּוֹת נִתְבָּאֵר עוֹד, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים אָסוּר לְבַעֵר (לאכול) מֵהֶם בְּטֻמְאָה, וְהָאוֹכְלָם בְּטֻמְאַת עַצְמָן —— לוֹקֶה, וּבִתְנַאי שֶׁיֹּאכַל מַעֲשֵׂר זֶה בְּטֻמְאָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּלִי פִּדְיוֹן וְאָז יִלְקֶה, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַכּוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בָּאֲנִינוּת (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ" (שם), וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בכורים פרק ב משנה ב), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) וּטְעוּנִין וִדּוּי וַאֲסוּרִין לָאוֹנֵן. וְכֵן כָּל־אוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים מִפָּסוּק זֶה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן: "וַתִּקְרָאנָה אוֹתִי כְּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּיטַב בְּעֵינֵי ה'" (ויקרא י, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הָאֲנִינוּת בְּפֶרֶק ח' מִפְּסָחִים (צא:) וּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים (טז.), וְהָאוֹכֵל קָדָשִׁים אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת —— לוֹקֶה.

יום שישי כ"ב כסלו ה'תש"פ
מצות לא תעשה קמא.
קמב. קמג.

הַמִּצְוָה הַקמ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ" (דברים יב, יז). וְהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלִי פִּדְיוֹן —— לוֹקֶה; וְדַוְקָא בִּתְנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט:), וְהוּא: שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בַּחוּץ (לירושלים) אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, כְּלוֹמַר: לִפְנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלָיִם וְהוּא אָמְרָם שָׁם: מֵאֵימָתַי חַיָּבִין עָלָיו? מִשֶּׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַבַּיִת (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

הַמִּצְוָה הַקמ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ (יין) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ" (שם); וְהָאוֹכְלוֹ —— לוֹקֶה, וּבְאוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַעֲשַׂר דָּגָן.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר (שמן זית) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם); וְהָאוֹכֵל חַיָּב מַלְקוּת וּבְאוֹתוֹ תְּנַאי שֶׁקָּדַם בְּמַעֲשַׂר דָּגָן. וְשֶׁמָּא תִּתְמַהּ עַל שֶׁמָּנִינוּ מַעֲשַׂר דָּגָן וּמַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ וּמַעֲשַׂר יִצְהָר, שָׁלֹשׁ מִצְוֹת; דַּע שֶׁאִם אָכַל שְׁלָשְׁתָּן כְּאֶחָד —— לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת: לְפִי שֶׁלָּאו זֶה שֶׁבְּפָסוּק זֶה אֵינוֹ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא הוּא לְחַלֵּק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ד:): "אָכַל מַעֲשַׂר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר —— חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מִכְּדֵי (הנה), כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְכוּ'" (שם יד, כג) וּלְמָה לִי לְמֵהַדַּר לְמִכְתְּבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף,

"לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו).
וּבְגְמָרָא מַכּוֹת אָמְרוּ: "מִכְּדֵי, כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: לֹא־תּוּכַל לֶאֱכֹל אוֹתָם בִּשְׁעָרֶיךָ, מֶהְדַּר פָּרוּשֵׁינְהוּ (חוזר ומפרש) לְכֻלְּהוּ לְמָה לִי? שְׁמַע מִנַּהּ לְיַחוּדֵי (ליחד) לָאו לְכָל־חַד וְחַד". הֲרֵי נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־מַה שֶּׁהִזְהִיר עָלָיו בְּפָסוּק זֶה, כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאֶחָזוֹר לְהַשְׁלִים שְׁאָר הַלָּאוִין שֶׁכָּלַל אוֹתָם הַפָּסוּק.

יום ש"ק כ"ג כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קיט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא נֶטַע רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוּ: "יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שֶׁיַּעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" (במדבר ה, י) —— "מָשָׁל הַכָּתוּב כָּל־הַקָּדָשִׁים וּנְתָנָם לַכֹּהֵן וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לַבְּעָלִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' א

כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּדָקָה כִּדְרַבִּי יוֹסֵי, שכיון שבדקה בבין השמשות של רבי יהודה סוברים הם ששוב אינה חוששת, כי לדעתם בין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה הוא, וכשבדקה בבין השמשות של רבי יהודה הרי בדיקת כל בין השמשות בידה, ורבי יהודה בן אגרא סובר שאם לא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי חוששת, אֲבָל הֵיכָא [–היכן] דְּלֹא כְּדָקָה כְּלָל, לא בבין השמשות של רבי יהודה ולא בבין השמשות של רבי יוסי, מוֹדוּ לֵיהּ – הרי הם מודים לרבי יהודה בן אגרא שחוששת.
הגמרא מקשה לפי ביאורו של רבי, סתירה בשיטת רבי יהודה בן אגרא: וּרְמִינְהוּ – וקשה, ששנינו בברייתא, הָרוֹאֶה כֶּתֶם בחלוקה, לְרֵאִיָּה מְרוּבָּה – אם ראתה הרבה דם וכגון שהכתם גדול כשלשה גריסין ועוד, חוֹשֶׁשֶׁת שנעשית זבה, אבל לְרֵאִיָּה מוּעֶטֶת – אם ראתה רק מעט, וכגון שגודל הכתם רק כשני גריסין, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת שנעשית זבה, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַבִּי, אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ – מרבי יוסי, שֶׁאַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ – בין במצאה כתם גדול כשלשה גריסין ובין במצאה כתם כשני גריסין חוֹשֶׁשֶׁת שנעשית זבה. מבאר רבי: וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה אָמַר לִי – ורבי יוסי אמר לי שטעמו הוא כך, וּמָה אִילּוּ נִדָּה שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה כְּטָהֳרָה מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – וכי מה הדין בנדה שראתה ביום השביעי לנדתה בבוקר, ובדקה אחר כך במשך הבוקר ומצאה שפסק דמה, אך לא בדקה את עצמה בבין השמשות, האם נאמר שמכיון שראתה שפסק דמה לאחר ראייתה לֹא תְּהֵא כְּחֲזָקַת טְמֵאָה ותוכל לטבול בערב, ודאי לא נאמר כן אלא היא עדיין בחזקת טמאה, משום שלאחר שראתה ביום השביעי בבוקר הרי היא כל היום בחזקת חוזרת ורואה עד גמר היום, וכל שלא בדקה בסוף היום חוששים שראתה בזמן זה. ואף אשה זו שראתה כתם של כשני גריסין ועוד, הואיל ולא בדקה בבין השמשות שלם, יש לחשוש שמא בסוף בין השמשות ראתה, ועולה ראייתה לשתי ראיות.
ממשיך רבי ואומר: וְנִרְאִין דְּבָרָיו כְּשֶׁכְּדָקָה – ומודה אני לרבי יהודה בן אגרא שאמר שאינה חוששת באופן שבדקה שלא ראתה, ורק באופן שלא בדקה את עצמה אני חולק עליו.
שואלת הגמרא: מַאי כְּדָקָה – מה כוונת רבי שאמר שמודה לרבי יהודה בן אגרא באופן שבדקה, אִילֵימָא דְּכָדְקָה כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּדָקָה כִּדְרַבִּי יוֹסֵי – אם נאמר שכוונתו לאופן שבדקה בזמן בין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בזמן בין השמשות של רבי יוסי, ובזה מודה לו שאינה חוששת, אי אפשר לומר כן, שמכך שאמר רבי שרק בזה מודה הוא לרבי יהודה בן אגרא אבל בשלא בדקה חולק עליו וסובר שחוששת, מִכְּלָל – משמע דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא עצמו סָבַר, אַף עַל גַּב דְּלֹא כְּדָקָה לֹא כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כִּדְרַבִּי יוֹסֵי – אף באופן שלא בדקה כלל בבין השמשות לֹא חָיְישָׁא – אינה חוששת, וְיקשה על כך, הָא לֹא כְּדָקָה – הרי לא בדקה כלל בזמן בין השמשות, ומדוע לא נחשוש שמא ראתה בבין השמשות.
מכריחה הגמרא: אֶלָּא פְּשִׁיטָא שכוונת רבי שמודה בשבדקה, היא לאופן דְּכָדְקָה בֵּין כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין כִּדְרַבִּי יוֹסֵי – שבדקה את עצמה בין בזמן בין השמשות של רבי יהודה ובין בזמן בין השמשות של רבי יוסי, ולכן אינה חוששת.
ממשיכה הגמרא ומפרשת את הקושיא מברייתא זו: ממה שאמר רבי שבבדקה בשל רבי יהודה ובשל רבי יוסי יחדיו מודה הוא לרבי יהודה בן אגרא, ורק בבדקה בשל רבי יהודה לבדו חלוק עליו ואוסר, מִכְּלָל – משמע דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא עצמו סָבַר, שאף אם כְּדָקָה רק בְּבין השמשות דְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּדָקָה בְּבין השמשות דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא חָיְישָׁא – אינה חוששת, כיון שבדקה בזמן בין השמשות של רבי יהודה, אֶלְּמָא – הרי מוכח שבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי, לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא לֵילְיָא הוּא – זמן בין השמשות של רבי יוסי, נחשב לדעת רבי יהודה בן אגרא ללילה ולא לספק יום, ולכן אף אם היתה רואה בו לא היתה חוששת לזיבה, ואם כן קַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא אַדְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא – דברי רבי יהודה בן אגרא בברייתא זו סותרים את דבריו שבברייתא לעיל, שבברייתא לעיל סבר שבין השמשות לשיטת רבי יוסי הוא ספק לילה ספק יום, ואם ראתה בו חוששת שנעשית זבה, ובברייתא זו מבואר שלדעתו בין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה הוא.
הגמרא מבארת מדוע קושיא זו היא רק לפי דברי רבי: כִּשְׁלָמָא כְּלֹא רַבִּי לֹא קַשְׁיָא – בלא הוספת דבריו של רבי לא היו דברי רבי יהודה בן אגרא קשים, משום שהיינו מתרצים, הָתָם – בברייתא דלעיל שאמר רבי יהודה בן אגרא שחוששת שנעשית זבה, מדובר דְּכָדְקָה כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּדָקָה כִּדְרַבִּי יוֹסֵי – בשבדקה בבין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי, ומכיון שלא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי יש לה לחוש שנעשית זבה, ואילו הָכָא – בברייתא זו, היינו אומרים שמדובר דְּכָדְקָה נַמִּי כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וּכִדְרַבִּי יוֹסֵי – שבדקה בשני זמני בין השמשות ולכן אינה חוששת כלל שנעשית זבה, אֶלָּא כִּדְרַבִּי – אבל לפי דבריו של רבי בברייתות אלו קַשְׁיָא – קשה סתירה בדברי רבי יהודה בן אגרא, שמדבריו של רבי לעיל יוצא שרבי יהודה בן אגרא סובר שבין השמשות של רבי יוסי ספק יום הוא, ומדבריו בברייתא זו עולה שרבי יהודה בן אגרא סובר שודאי לילה הוא.
מתרצת הגמרא: לעולם סובר רבי יהודה בן אגרא בזמני בין השמשות כרבי יוסי, ובשתי הברייתות עסקו דבריו באופן שבדקה עד סוף בין השמשות של רבי יהודה ותו לא, אולם תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְרָא – שני תנאים נחלקו בדעתו של רבי יהודה בן אגרא אימתי חל בין השמשות של רבי יוסי, הַאי תַּנָּא סָבַר – התנא שאמר בדעתו של רבי יהודה בן אגרא שאם לא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי חוששת שנעשית זבה, טעמו משום שהוא סבור שֶׁלֵּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה – בראשונה נגמר זמן בין השמשות של רבי יהודה,

ירמיה פרק־כו יג־כד

יג וְעַתָּה הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְשִׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר
עֲלֵיכֶם: יד וַאֲנִי הִנְנִי בְיָדְכֶם עֲשׂוּ־לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר בְּעֵינֵיכֶם: טו אַךְ | יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי אִם־מְמִתִים אַתֶּם
אֹתִי כִּי־דָם נָקִי אַתֶּם נֹתְנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־יֹשְׁבֶיהָ כִּי בֶאֱמֶת שְׁלָחַנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם לְדַבֵּר
בְּאָזְנֵיכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: טז וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־לָאִישׁ
הַזֶּה מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי בְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ: יז וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־קְהַל
הָעָם לֵאמֹר: יח (מיכיה) מִיכָה הַמֹּרַשְׁתִּי הָיָה נִבָּא בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־עַם יְהוּדָה
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם עִיִּים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר:
יט הֲהָמֵת הֲמִתֻהוּ חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה הֲלֹא יָרֵא אֶת־יְהוָה וַיְחַל אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּנָּחֶם יְהוָה
אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְּדוֹלָה עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ: כ וְגַם־אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם
יְהוָה אוּרִיָּהוּ בֶּן־שְׁמַעְיָהוּ מִקִּרְיַת הַיְעָרִים וַיִּנָּבֵא עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּכֹל דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ:
כא וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ־יְהוֹיָקִים וְכָל־גִּבּוֹרָיו וְכָל־הַשָּׂרִים אֶת־דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ הֲמִיתוֹ וַיִּשְׁמַע אוּרִיָּהוּ וַיִּרָא
וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרָיִם: כב וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרָיִם אֵת אֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ
אֶל־מִצְרָיִם: כג וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אוּרִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם וַיְבִאֻהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיַּכֵּהוּ בֶּחָרֶב וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נִבְלָתוֹ
אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם: כד אַךְ יַד אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת־אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ:

רש"י

(יח) מיכה המורשתי. דמן מרישה: **עיים.** גלים: **(יט)** ויחל. ל' תפלה: **ואנחנו עושים רעה גדולה.** אם נהרוג אותו: **(כ)** וגם איש היה מתנבא. מי שאמר זו לא אמר זו, עד כאן דברי צדיקים. ועמדו רשעים שהיו שם ואמרו גם איש מתנבא וגו' כשם שאוריה נהרג יהרג ירמיה כך מפורש בספרי:

מצודת דוד

(יג) ועתה. הואיל ומה' המה היטיבו ותקנו דרכיכם וכו' ואז ינחם ה' על הרעה וכו': **(יד) כטוב וכו'.** ר"ל כפי הנראה לכם: **(טו) כי דם נקי.** עון דם נקי: **(טז) וכל העם.** עם כי מתחלה היתה ידם עם הכהנים והנביאים עתה בשמעם דברי ירמיה שדיבר בשליחות ה' חזרו בהם: **כי בשם ה'.** ולא אמר מלבו: **(יז) ויאמרו וכו'.** הביאו ראיה לפטור את ירמיה מן המיתה: **(יח) שדה תחרש.** ר"ל תחרש להיות שדה לזרוע בה: **עיים תהיה.** תהיה מלאה גלים כדרך הבתים החרבים מנפילת הקירות: **לבמות יער.** יהיה מלא מגלי אבנים דומה לבמות המצויים ביער: **(יט) ההמת.** וכי המית אותו חזקיה וכו' בעבור שנבא כזאת: **הלא ירא.** הלא המלך חזקיהו היה ירא את ה' והתפלל לפניו לבטל הגזירה ואז נחם ה' על הרעה וכו': **ואנחנו.** אבל אנחנו כשנמית אותו נעשה עוד רעה גדולה על נפשותינו ולא די שלא ינחם על הרעה אלא שיוסיף עוד על הרעה: **(כ) וגם איש היה מתנבא.** אלה דברי הכהנים והנביאים שאמרו מה זו עדות וראיה הנה גם איש היה מתנבא בשם ה' ר"ל שהיה מוחזק לנביא ה': **וינבא.** ר"ל שהיה מתנבא כדרכו בשם ה': **(כא) ויבקש המלך המיתו.** כי לא האמין לו שהוא דבר ה': **וישמע אוריה.** אשר המלך חפץ להמיתו: **(כג) וישלך.** דרך בזיון השליך את נבלתו אל קברי בני העם ולא קברו בקבורת הנביאים כי חשבו למדבר סרה אשר לא צוה ה' וכאילו יאמרו הנה גם ירמיה כמוהו וראוי להמיתו כמוהו: **(כד) אך יד אחיקם.** כשמעם דברי הכהנים והנביאים לא אמרו עוד השרים דבר והעם חזרו להיות נמשכים אחר דעת הכהנים והנביאים ואך יד אחיקם היתה עם ירמיה לבלי למסרו ביד העם להמית אותו ובכח ידו גבר על כולם והצילו :

מצודת ציון

(יג) היטיבו. ענין תיקון כמו מה תיטיבי דרכך (לעיל ב): **(יח) עיים.** ענין גלים ותלים כמו שמו את ירושלים לעיים (תהלים עט): **לבמות.** גבשושית גבוהות כי במה ענין גבהות כמו במתי עב (ישעיה יד): **(יט) ויחל.** ענין תפילה כמו ויחל משה (שמות לב): **(כג) נבלתו.** גם גוף אדם המת יקרא נבלה: **(כד) יד.** ענין כח והתאמצות:

קהלת פרק־יב ד־ה

ד וְסָגְרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק בִּשְׁפֵל קוֹל הַטַּחֲנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וְיִשְּׁחוּ כָּל־בְּנוֹת הַשִּׁיר: ה גַּם מִגָּבֹהַּ יִרָּאוּ וְחַתְחַתִּים בַּדָּרֶךְ וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה כִּי־הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסֹּפְדִים:

רש"י

(ד) וסוגרו דלתים. אלו נקביו: **בשפל קול הטחנה.** קול ריחים הטוחנים מאכל שבמעיו והוא הקורקבן והמסס: **ויקום לקול הצפור.** שאפילו קול צפור מנערתו משנתו משהזקין: **וישחו כל בנות השיר.** כל קולות של כלי השיר דומות עליו כשיחה. ולפי פשוטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד (שמואל ב׳ יט) אם אשמע עוד בקול שרים ושרות: **(ה) גם מגבוה ייראו.** מגבשושיות ותלוליות שברחובות הוא דואג לצאת לשוק פן יכשל בהם: **וחתחתים בדרך.** אימות וחתות הרבה בדרכים יש לו: **חתחתים.** לשון כפול הוא בתיבה כמו גלגלים קשקשים זלזלים: **וינאץ השקד.** לשון (שיר ז) הנצו הרמונים שהרי האל״ף לא נקראת בה. אמרו רבותינו זו קליבוסת הנק״א בלעז שעצם הירך תקוע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעצם בולט כמו נץ האילן שהוא בולט: **השקד.** אילן של שקדים, כלומר שתקפוץ הזקנה עליו כשקד זה הממהר להנץ לפני כל האילנות: **ויסתבל החגב.** אלו העגבות שתהיו עגבותיו דומות עליו כסובל משא כבד: **ויסתבל.** אישד״רייד שורפיי״שין בלעז: **ותפר האביונה.** חמדת תאות נשים שאינו נזקק לנשים לתשמיש, אביונה תאוה כמו (דברים א) ולא אביתם (תהלים קיט) תאבתי לישועתך:

מצודת דוד

(ד) וסגרו דלתים בשוק. הם השפתים שהם בשוק, רוצה לומר במקום מגולה ובעת החולשה המה סגורים, בעבור כי נשפל קול הטחנה הם השיניים שבטלו אז מן הטחינה, ולכן סגרו השפתים, הואיל ואינו משים בהם המאכל: **ויקום לקול הצפור.** ידוע שהמאכל מוליד השינה, ובהעדר המאכל יקץ לדבר קל: **וישחו כל בנות השיר.** הוא הגרון שבו היה משורר לפנים, אז ישח וישפיל קולו עד שלא ישמע. (ואמר בנות השיר, לפי שקול נקבות משוררות נעים ביותר): **(ה) גם מגבוה ייראו.** גם מחשבותיו מתפחדים ממה שיחשבו, שהרוח נוסעת והולכת אל מקום גבוה אל השמים ממעל ליתן דין וחשבון, והרבה פחד יש מן הדרך פן יפגעו בה מלאכי דין: **וינאץ השקד.** כח השומר את הגוף בהתמדה ובהשתדלות, ימאס את הגוף ולא יאבה להתמיד עוד בשמירתו ולהשתדל בו: **ויסתכל החגב.** אם ישכון עליו חגב תכבד עליו כסובל משא כבד, וזהו לגודל התשות: **ותפר האביונה.** הרוח בעלת הבינה תבטל, כי אז תלך ממנו, או אז תבטל תאות חמדת נשים לתשמיש: **כי הולך האדם.** כי אז האדם הולך ומתקרב לבוא אל בית עולמו זהו הקבר אשר ישכב שם עד עולם: **וסבבו.** ולהיות הסופדים מסבבים בשוק לעורר קינות וילולות:

מצודת ציון

(ד) דלתים. על השפתים יאמר. וכן נאמר דלתי פניו מי פתח (איוב מא ו): **וישחו.** ענין השפלה ונמיכה. כמו ושח גבהות האדם (ישעיה ב יז): **(ה) וחתחתים.** מלשון חתת ופחד, ונכפלו הפ״א והעי״ן הפעל ויורה על פחד הרבה. כמו אדמדם שיורה על אדמימות רב: **וינאץ.** ענין בזיון ומיאוס. כמו וינאץ בזעם אפו (איכה ב ו) ועם כי לא נקראה האל״ף הואיל והיא כתובה: **השקד.** ענין השתדלות והתמדה. כמו שיקדו ושמרו (עזרא ח כט): **ויסתבל.** מלשון סבל ומשא כבד: **החגב.** מין ארבה. כמו שנאמר ואת החגב למינהו (ויקרא יא כב): **ותפר.** מלשון הפרה ובטול: **האביונה.** האל״ף נוספת. כמו והאזניחו נהרות (ישעיה יט ו) והוא מלת בינה והוא כינוי לרוח בעלת הבינה, או הוא ענין תאוה. כמו לא אבה יבמי (דברים כה ז):

המשך ביאור למס׳ נדה ליום ראשון עמ׳ ב

1 או בסוף ימי זיבתה.
2 ממשיכה המשנה: או שראתה בסוף **יום אַרְבָּעִים לְלִידַת זָכָר, וְיוֹם**
3 [–או ביום] **שְׁמוֹנִים לְלִידַת נְקֵבָה, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְכוּלָּן** – ובבין
4 השמשות שבסוף ימים אלו היתה הראייה, וממילא אינה יודעת
5 אם ראתה ביום ארבעים לזכר או שמונים לנקבה ודם טוהר הוא,
6 או שראתה בלילה שלאחריהם ודם טמא הוא, בכל אלו עליה
7 להחמיר כשני הצדדים. מסיימת המשנה: **חֲרֵי כל אֵלּוּ** הנשים
8 **טוֹעוֹת,** שאינן יודעות מתי חלים ימי נדתן ומתי חלים ימי זיבתן.
9 **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁאַתֶּם** טורחים **וּמְתַקְּנִים אֶת** הנשים **הַשּׁוֹטוֹת**
10 שראו בשעה מסופקת, **בֹּאוּ וְתַקְּנוּ אֶת הַפִּקֵּחוֹת** – בואו ותקנו את
11 אלו הרואות בשעה ודאית וצריכות לתקן פתחיהן.

12 **גמרא**

13 שנינו במשנה, ׳הרואה יום אחד עשר בין השמשות תחלת נדה
14 וסוף נדה תחלת זיבה וסוף זיבה׳, הגמרא מבארת מה כוונת
15 המשנה. מקשה הגמרא: האם בסוף אחד עשר יום **תְּחִלַּת נִדָּה וְסוֹף**
16 **נִדָּה** הוא, הרי **תְּחִלַּת** ימי **נִדָּה וְסוֹף** ימי **זִיבָה הִיא.** מיישבת הגמרא:
17 **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת המשנה, **הָרוֹאֶה יוֹם אֶחָד**
18 **עָשָׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** שהוא **תְּחִילַּת** ימי **נִדָּה וְסוֹף** ימי **זִיבָה,** זה ספק
19 אחד, וְסוג נוסף של ספק באם ראתה **בַּשְּׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ** בין השמשות,
20 שהוא **סוֹף** ימי **נִדָּה וּתְחִלַּת** ימי **זִיבָה.**
21 שנינו במשנה: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁאַתֶּם מְתַקְּנִין אֶת הַשּׁוֹטוֹת כו׳.**
22 הגמרא מבארת את דברי רבי יהושע. מקשה הגמרא: **הָנֵי**

ב **לֹא יָצַק, לֹא בָּלַל, לֹא פָּתַת, לֹא מָלַח, לֹא הֵנִיף, לֹא הִגִּישׁ, אוֹ שֶׁפִּתָּתָן פִּתִּים מְרֻבּוֹת, וְלֹא מְשָׁחָן — כְּשֵׁרוֹת. נִתְעָרֵב קֶמְצָהּ בְּקֹמֶץ חֲבֵרְתָּהּ, בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים, בְּמִנְחַת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, בְּמִנְחַת נְסָכִין — כְּשֵׁרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִנְחַת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּבְמִנְחַת נְסָכִין — פְּסוּלָה, שֶׁזּוֹ בְּלִילָתָהּ עָבָה, וְזוֹ בְּלִילָתָהּ רַכָּה, וְהֵן בּוֹלְעוֹת זוֹ מִזּוֹ.**

פירוש ברטנורא

ב **לא יצק.** סדר המנחה, בתחלה נותן שמן בכלי, ואח"כ נותן את הסולת, ואח"כ חוזר ויוצק שמן ובולל והכי מפרש בפרק אלו המנחות נקמצות [דף ע"ה]: **לא יצק ולא בלל כשר.** כגון שנתן כל השמן שבלוג במתן ראשון שהוא קודם לעשייתה. דאי חיסר שמנה אמורינן בפרק קמא [דף י"א] שהיא פסולה. ובגמרא בפרקין מוכח דיציקה מעכבת, ומפרש לא יצק, לא יצק כהן אלא זר, דמקמיצה ואילך מצות כהונה אבל יציקה ובלילה כשרים בזר. ולא בלל דקתני, על כרחך לא בלל כלל, דבלילה ודאי אינה מעכבת ומתניתין הכי קאמר, לא יצק כהן אלא זר, או לא בלל כלל, כשר: **לא פתת.** [כדכתיב] (ויקרא ב') פתות אותה פתים. אע"ג דבמנחת מחבת בלבד כתיב, הוא הדין לכל המנחות הנאפות תחלה, כגון מחבת ומרחשת ומאפה, מצוה לפותתן כולן ואח"כ קומץ. וזה אם לא פתת אלא כדי קמיצה, כשר: **לא מלח.** כל המנחה כולה, אלא הקומץ. דאילו מליחת הקומץ מעכבת היא: **לא הניף.** במנחת חוטא ומנחת קנאות דטעוונות תנופה: **לא הגיש.** כדכתיב (שם) והגישה אל המזבח. שהכהן מוליכה אצל המזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן: **פתיתים מרובות.** גדולות יותר מהדין המפורש בהן מנחת ישראל כופל אחת לשנים ושנים לארבע ומבדיל. ואיצטריך לאשמועינן פתיתים גדולות ואע"ג דאשמועינן דאי לא פתת כשרה. דסלקא דעתך אמינא דהתם הוא דאיכא תורת חלות עליהן, אבל הכא דלאו תורת חלות איכא ולא פתיתים איכא אימא לא, קמ"ל: **ולא משחן.** הרקיקים הטעונים משיחה, כדכתיב (שמות כ"ט) ורקיקי מצות משוחים בשמן, אחר אפייתן מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג: **במנחת כהנים כשרה.** שכולן כליל כמוהו: **במנחת כהן המשיח ובמנחת נסכים פסולה.** לפי שהקומץ דמנחת ישראל בלילתו עבה. לוג אחד שמן לעשרון סלת, ומנחת נסכים ושל כהן משיח בלילתן רכה, שלשה לוגים לעשרון, כדכתיב במנחת נסכים (במדבר ט"ו) עשרון בלול ברביעית ההין שמן, ובמנחת כהן המשיח הוא אומר (ויקרא ו') סולת מנחה תמיד. הרי היא לך כמנחת התמיד שהיא עשרון סולת בלול ברביעית ההין: **והן בולעות זו מזו.** הקומץ בולע ממנחת נסכים וממנחת כהן משיח, ורבה שמנן של מנחות הללו על הקומץ ומבטלות ליה, והוי מנחה שלא הוקטר קומצה ופסולה הנקמצת. אבל מנחת נסכים כשרה ולא הוי כריבה שמנה, כיון שלא מדעת עירבו השמן שבולעתו בטל לגבה וכמאן דליתיה. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

סדר הבאת המנחה: מביא עשרון סולת ולוג שמן, ונותן תחילה מעט מן השמן בכלי חול והסולת עליו, וחוזר ויוצק מעט מן השמן על הסולת ובולל הכל יחד; אחר הבלילה נותנה בכלי שרת (ויש סוברים שהבלילה צריכה להיות בכלי שרת), ויוצק עליה השמן שנשאר עוד מהלוג, ונותן עליה קומץ לבונה, ומביאה לכהן; הכהן נוטלה ומביאה לזוית דרומית מערבית של המזבח, ומגיש הכלי עם המנחה לחודה של אותה זוית, אחר כך מלקט הכהן כל גרגרי הלבונה שבמנחה לצד אחד, כדי שלא יתערב גרגיר ממנה במנחה, וקומץ את המנחה, ונותן את הקומץ לכלי שרת אחר, ומלקט כל הלבונה מהשיריים ונותנה על הקומץ, ומעלהו למזבח, ומולחו, ומקטירו; והשיריים נאכלים.

במנחת מחבת או מרחשת: אחר הבלילה כמבואר לעיל לש הוא את המנחה במים פושרים ואופה במחבת (כלי שטוח) או במרחשת (כלי עמוק) כפי שנדר – עשר חלות מצות. אחר שנאפו, פותת את המצות לפתיתים בגודל של זיתים, ויוצק על הפתיתים שאר השמן הנשאר מהלוג, ונותן הכל לכלי שרת, ושם קומץ לבונה עליה, ומביאה אל הכהן, והכהן עושה בה כמו במנחת סולת.

במנחת מאפה תנור: אם נדר חלות, אין בהן מתן שמן בכלי תחילה כבשאר מנחות, אלא בולל את הסולת מיד עם כל השמן, ולש בפושרים. אחר כך אופה אותה בתנור שבמקדש בלא כלי – עשר חלות, ופותתן, ונותן את הפתיתים לכלי שרת, ונותן עליהם לבונה ומביא אל הכהן, והכהן עושה בה כמו בשאר המנחות. ואם נדר רקיקים, הריהו לש מיד את הסולת בפושרים, בלא שמן כלל, ועושה עשרה רקיקים, ואופה אותם בתנור שבמקדש. אחר האפייה נוטל את לוג השמן ומושח ממנו על הרקיקים. לפי הרמב"ם מושח וחוזר ומושח עד שייבלע בהן כל לוג השמן, ולפי דעות אחרות אינו מושחם אלא פעם אחת, כצורת אות יוונית "כי" (X), ושאר השמן נאכל לכהנים. את הרקיקים המשוחים בשמן פותת לפתיתים ונותנם לכלי שרת, ושם עליהם קומץ לבונה, והכהן מגישה למזבח, וקומצה, ומקטיר על המזבח ("תפארת ישראל").

משנתנו באה למנות שינויים במעשה המנחה, שאינם פוסלים את המנחה.

לֹא יָצַק – השמן על המנחה, אלא נתן את כל לוג השמן בכלי קודם שנתן בתוכו את הסולת, ולא חזר ויצק שמן על הסולת; ברם, בגמרא מוכח, שיציקה מעכבת, כלומר שאם לא יצק השמן על סולת המנחה, המנחה פסולה, ולפיכך מפרשים בגמרא: לא יצק – לא יצק כהן אלא זר; **לֹא בָלַל** – את סולת המנחה בשמן, כלומר שלא בלל כלל, לא זר ולא כהן; **לֹא פָּתַת** – במנחות שצריכות פתיתה, כגון במנחת מחבת או מרחשת, כמו שבארנו לעיל; ויש מפרשים, שלא פתת את המנחה כולה אלא כדי קמיצה **(רש"י; ברטנורא)**; **לֹא מָלַח** – את המנחה כולה אלא הקומץ בלבד, שכן מליחת הקומץ מעכבת **(ברטנורא; "תוספות יום טוב"; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר, שמשיג על פירוש זה)**; ובעל "תפארת ישראל" מפרש: לא מלח כהן אלא זר **(עיין שם; וכן מפרש הרמב"ם בפירושו למשנתנו)**; **לֹא הֵנִיף** – את המנחה הטעונה תנופה, כגון מנחת סוטה או מנחת העומר; **לֹא הִגִּישׁ** – אותה למזבח; **אוֹ שֶׁפִּתָּתָן פִּתִּים מְרֻבּוֹת** – שהפתיתים צריכות להיות כזיתים, והוא עשאן מרובות, דהיינו גדולות מכזיתים, או מרובות במנין דהיינו קטנות מכזיתים; **וְלֹא מְשָׁחָן** – או שלא משח בשמן את הרקיקים הטעונים משיחה, כמו שבארנו לעיל; כל המנחות הללו, שנעשו בשינויים שנימנו למעלה, **כְּשֵׁרוֹת** – הן. **נִתְעָרֵב קֶמְצָהּ** – של מנחה (כגון הקומץ של מנחת נדבה), **בְּקֹמֶץ חֲבֵרְתָּהּ** – בקומץ של מנחה שנייה, או **בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים** – שנתערב הקומץ במנחת כהנים, או **בְּמִנְחַת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ** – במנחת חביתין, שהיה הכהן הגדול מקריב בכל יום, או **בְּמִנְחַת נְסָכִין** – הבאה עם קרבן בהמה; שכל המנחות הללו נשרפות על המזבח כמו הקומץ שנתערב הן, **כְּשֵׁרָה** – התערובת להקטירה על המזבח, שאין עולין (מינים העולים על גבי המזבח) מבטלין זה את זה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִנְחַת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּבְמִנְחַת נְסָכִין** – אם נתערב הקומץ במנחת הכהן הגדול או במנחת נסכים, **פְּסוּלָה** – התערובת, **שֶׁזּוֹ בְּלִילָתָהּ עָבָה** – מנחת נדבה של ישראל בלילתה עבה, שנותן לוג אחד שמן לעישרון סולת, **וְזוֹ בְּלִילָתָהּ רַכָּה** – מנחת כהן המשיח וכן מנחת נסכים בלילתה רכה, שבמנחת כהן משיח נותן שלושה לוגים שמן לעישרון סולת, וכן במנחת נסכים הבאה עם קרבן של כבש נותן שלושה לוגים שמן לעישרון סולת, **וְהֵן בּוֹלְעוֹת זוֹ מִזּוֹ** – כלומר הקומץ שנתערב באחת מהן בולע משמנה המרובה, והריהו מתבטל בו וכאילו לא הקטיר הקומץ כלל; הלכך פסולה המנחה הנקמצת. וכן גם פסולה מנחת כהן המשיח או מנחת נסכים, משום שנחסר שמנה **("תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא; "תוספות יום טוב"; תוספות ר' עקיבא איגר)**. ברם, אם נתערב קומצה בקומץ חברתה, אף לדעת רבי יהודה כשרה, שכן לדעתו מין במינו לא בטל. מה שאין כן בנתערב במנחת כהן המשיח ובמנחת נסכים, שלדעת רבי יהודה אנו אומרים: סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, שכן רבי יהודה סובר: מין בשאינו מינו בטל.

ג שְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ, וְנִתְעָרְבוּ זוֹ בָזוֹ, אִם יָכוֹל לִקְמוֹץ מִזּוּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמִזּוּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ — כְּשֵׁרוֹת; וְאִם לָאו — פְּסוּלוֹת. הַקֹּמֶץ שֶׁנִּתְעָרַב בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה — לֹא יַקְטִיר. וְאִם הִקְטִיר, זוֹ שֶׁנִּקְמְצָה — עָלְתָה לַבְּעָלִים, וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה — לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים. נִתְעָרַב קֶמְצָהּ בִּשְׁיָרֶיהָ, אוֹ בִּשְׁיָרֶיהָ שֶׁל חֲבֵרְתָּהּ — לֹא יַקְטִיר. וְאִם הִקְטִיר — עָלְתָה לַבְּעָלִים. נִטְמָא הַקֹּמֶץ וְהִקְרִיבוֹ — הַצִּיץ מְרַצֶּה. יָצָא וְהִקְרִיבוֹ — אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה, שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא.

ד נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ, נִשְׂרְפוּ שְׁיָרֶיהָ, אָבְדוּ שְׁיָרֶיהָ — כְּמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּשֵׁרָה, וּכְמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: פְּסוּלָה. שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת — פְּסוּלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. הִקְטִיר קֶמְצָהּ פַּעֲמַיִם — כְּשֵׁרָה.

פירוש ברטנורא

ג אם יכול לקמצן מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה. שנפלה זו בצד זה של כלי וזו בצד זה ונשאר מהן כדי קומץ שלא נתערב, כשרות, ואם לאו, פסולות. דאמר בתורת כהנים מסלתה ולא מסולת חברתה: **לא יקטיר.** ואפילו כל המעורבת, דאין הקטרה מצוה אלא בקומץ, ומקמץ נמי לא קמיץ שני קומצים דילמא בכל קומץ יש מזה שנתערב וליכא קומץ שלם מחד מנחה: **ואם הקטיר.** כל המעורבת, היא לא עלתה לבעלים, דהא לא נקמצה ואין מנחת נדבה ניתרת בלא קמיצה: **נתערב קומצה בשייריה.** לא יקטיר את כולה משום דהשיריים אסורים להקטיר דכתיב (ויקרא ב') לא תקטירו ממנו אשה לה', כל שממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו: **נטמא הקומץ והקריבו, הציץ מרצה.** דכתיב (שמות כ"ח) ונשא אהרן את עון הקדשים, אינו נושא אלא עון טומאה, שיש בה צד קל שהותרה מכללה בצבור, דכתיב בתמיד במועדו, ואפילו בטומאה: **ואינו מרצה על היוצא.** ואע"ג דיש בו נמי צד קל שהותר מכללו בבמה, שנאסר יוצא במשכן והותר בבמה שבנוב וגבעון שלא היו שם קלעים, אעפ"כ אין הציץ מרצה ביוצא, דכתיב (שם) לרצון להם לפני ה', עון דלפני ה' אין, עון דיוצא לא:

ד כמדת ר' אליעזר כשרה. על דעתו של ר' אליעזר דאמר בפרק כיצד צולין, דם אע"פ שאין בשר, הכי נמי קומץ אע"פ שאין שיריים כשר להקטיר קומץ: **כמדת ר' יהושע.** דאמר אם אין בשר אין דם, הכי נמי פסול להקריב הקומץ. והוא שלא נשתייר דבר מן השיריים שלא נטמא. והלכה כרבי יהושע: **שלא בכלי שרת.** שלא קידש הקומץ בכלי שרת. אבל בתחלת המנחה כולי עלמא לא פליגי דבעי כלי, כדאמרינן בפרק שתי הלחם: **ורבי שמעון מכשיר.** טעמא דר"ש מפרש בגמרא, משום דאמר קרא (ויקרא ו') קודש קדשים היא כחטאת וכאשם, ומדאקיש רחמנא מנחה לחטאת דעבודתו במתנה באצבע ממש, שמע מינה דקומץ המנחה נמי אם רצה עובדה בידו בלא כלי. ובלבד שיעבוד בידו הימנית, דומיא דחטאת שנאמר בו אצבע דכתיב ביה (שם ד') ולקח הכהן

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

שְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ – כלומר שטעונות הן קמיצה ועדיין לא נקמצו, **וְנִתְעָרְבוּ זוֹ בָזוֹ** – שנפלו שתיהן לתוך כלי אחד זו בצד זו, **אִם יָכוֹל לִקְמוֹץ מִזּוּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמִזּוּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ** – שמכל מנחה אפשר להוציא קומץ בלי תערובת, **כְּשֵׁרוֹת** – המנחות; **וְאִם לָאו** – שאינו יכול לקמוץ מכל אחת בפני עצמה, **פְּסוּלוֹת** – שכתוב (**ויקרא ב, ב**): "וקמץ משם מלא קומצו מסלתה", ודרשו: מסלתה ולא מסולת חברתה, שאם נתערב בקומץ מסולת מנחה אחרת, אין המנחה כשרה. **הַקֹּמֶץ שֶׁנִּתְעָרַב בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה** – עדיין, **לֹא יַקְטִיר** – את התערובת, שאין מצוות הקטרה אלא לגבי הקומץ בלבד; ולקמוץ שני קמצים אי אפשר, שמא בכל קומץ תהא סולת ממנחה אחרת. **וְאִם הִקְטִיר** – את כל התערובת, **זוֹ שֶׁנִּקְמְצָה, עָלְתָה לַבְּעָלִים** – שהרי הוקטר קומצה על המזבח, **וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה, לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים** – שהרי לא נקמצה, ואין מנחת נדבה ניתרת בלי קמיצה; הלכך חייבים הבעלים להביא מנחה אחרת תחתיה. **נִתְעָרַב קֶמְצָהּ** – של מנחה, **בִּשְׁיָרֶיהָ** – של אותה המנחה, **אוֹ בִּשְׁיָרֶיהָ שֶׁל חֲבֵרְתָּהּ** – של מנחה אחרת שנקמצה כבר, **לֹא יַקְטִיר** – את התערובת, שאסור להקטיר את השיירים העומדים לאכילה, שנאמר (**ויקרא ב, יא**): "לא תקטירו ממנו אשה לה'", ודרשו: כל שממנו לאשים (כל דבר שהיה ממנו אשה לה'), הרי הוא בכל תקטירו, והרי שיירי המנחה היה מהם הקומץ לאשים. **וְאִם הִקְטִיר** – אם עבר והקטיר את התערובת, **עָלְתָה לַבְּעָלִים** – ואינם חייבים להביא מנחה אחרת, שהרי הוקטר קומצה של מנחתם שהביאו. **נִטְמָא הַקֹּמֶץ וְהִקְרִיבוֹ** – על המזבח, **הַצִּיץ מְרַצֶּה** – שכתוב בו (**שמות כח, לח**): "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עוון הקדשים", ודרשו מכאן שהציץ מרצה על עוון טומאה, דהיינו שאם נטמאו האימורים של זבחים או הקומץ של המנחה והקטירם, הציץ מרצה שיהא הקרבן כשר. אבל **יָצָא** – הקומץ מחוץ לעזרה ונפסל ביוצא, אף שחזר והכניסו, **וְהִקְרִיבוֹ** – על המזבח, **אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה** – והקרבן פסול, **שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא** – כמו שבארנו לעיל, **וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא** – בגמרא מבואר הטעם, לפי שבטומאה יש צד קל, שהותרה מכללה (מכלל איסורה) בציבור, כלומר שקרבן ציבור דוחה את הטומאה, לפי שכתוב בקרבן תמיד (**במדבר כח, ב**): "להקריב לי במועדו", ודורשים: "במועדו" ואפילו בטומאה; ובציץ כתוב (**שמות כח, לח**): "והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'", ומשמעו, שאין הציץ מרצה אלא בדבר שהוא לרצון לפני ה' במקום אחר (**תוספות**); מכאן למדו, שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא.

יום שני

באור משנה ד

בברייתא בגמרא (פסחים עז, א) נחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר בזבח שבשרו נטמא או אבד לפני זריקת הדם, שרבי יהושע סובר: אם אין בשר אין דם (אין הדם נזרק), ורבי אליעזר סובר: דם (זורקים את הדם) אף על פי שאין בשר. משנתנו באה להשמיע, שכשם שחולקים בזבח כך חולקים הם במנחה, שכן שיירי המנחה הם כבשר הזבח, והקומץ הוא כמו הדם.

נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ – של המנחה, או **נִשְׂרְפוּ שְׁיָרֶיהָ**, או **אָבְדוּ שְׁיָרֶיהָ** – לפני הקטרת הקומץ, **כְּמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – כשיטתו בקרבן בהמה, שאומר: דם אף על פי שאין בשר, אף כאן **כְּשֵׁרָה** – המנחה להקטיר קומצה, אף על פי שאין שיירים. **וּכְמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – וכפי שיטת רבי יהושע, האומר בקרבן בהמה: אם אין בשר אין דם, אף כאן **פְּסוּלָה** – המנחה להקריב קומצה, שהואיל ואין שיירים, אין מקטירים את הקומץ. והלכה כרבי יהושע. **ברם**, אם לא נטמאו או שלא נשרפו או שלא אבדו אלא מקצת שיריה אף רבי יהושע מודה שכשרה המנחה להקטיר קומצה (דעת רב בגמרא). **שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת** – אם לא נתן את הקומץ בכלי שרת קודם הקטרתו, **פְּסוּלָה** – המנחה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר** – את המנחה, שלדעתו אין קידוש הקומץ בכלי שרת מעכב. **ברם**, אם לא קידש את המנחה כולה בכלי שרת קודם שקמצה, לדברי הכל פסולה. **הִקְטִיר קֶמְצָהּ פַּעֲמַיִם** – דהיינו לחצאים, חציו בפעם אחת וחציו בפעם אחרת, **כְּשֵׁרָה** – המנחה. ודווקא שהקטירו לחצאים, שהואיל ואין קומץ פחות משני כזיתים, נמצא כזית בכל הקטרה, אבל אם הקטירו בשלוש או ארבע פעמים, שנמצא פחות מכזית בכל הקטרה, פסולה המנחה, שאין הקטרה בפחות מכזית.

ה הַקֹּמֶץ — מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ. הָעֶשָׁרוֹן — מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ. הַיַּיִן — מִעוּטוֹ מְעַכֵּב. הַשֶּׁמֶן — מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ. הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. **ו** שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שְׁתֵּי חַלּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. שְׁנֵי סִדָּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שְׁנֵי בָזִכִּין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. הַסִּדָּרִים וְהַבָּזִכִּין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שְׁנֵי מִינִים שֶׁבַּנָּזִיר, שְׁלִשָׁה שֶׁבַּפָּרָה, אַרְבָּעָה שֶׁבַּתּוֹדָה, אַרְבָּעָה שֶׁבַּלּוּלָב, אַרְבָּעָה שֶׁבְּמִצְרָע — מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שֶׁבַע הַזָּיוֹת שֶׁבַּפָּרָה מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. שֶׁבַע הַזָּיוֹת שֶׁל בֵּין הַבַּדִּים, וְשֶׁעַל הַפָּרֹכֶת, וְשֶׁעַל מִזְבַּח הַזָּהָב — מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

פירוש ברטנורא

מדם החטאת באצבעו, וכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין. ואין הלכה כר"ש: **הקטיר קומצה פעמים.** חצי קומץ בפעם אחת וחצי קומץ בפעם אחרת. ודוקא נקט פעמים ותו לא, דאין קומץ פחות משני זיתים וכי פליג ליה לשתי פעמים נמצא שאין הקטרה בפחות מכזית ולפיכך כשרה, אבל אם חילקה לשלש או לארבע פעמים, דעביד להו הקטרה פחותה מכזית, פסולה:

ה מיעוטו מעכב את רובו. שאם חסר כל שהוא פסול, דאמר רחמנא מלא קומצו: **העשרון.** מנחה שהיא פחותה מעשרון אפילו כל שהוא פסולה: **היין.** חצי ההין לפר, ושלישית ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש. וכן השמן בין למנחת נסכים שהוא כשיעור היין, בין למנחת נדבה שהוא לוג אחד שמן: **הסולת והשמן.** של מנחה: **מעכבים זה את זה.** דכתיב (שם ב') מגרשה ומשמנה: **הקומץ והלבונה מעכבים זה את זה.** דכתיב (שם ו') והרים ממנו בקומצו וגו' על כל לבונתה:

ו שני שעירי יום הכיפורים. השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ושעיר המשתלח לעזאזל: **שני כבשי עצרת.** שני כבשי שלמים שבאים חובה על שתי הלחם: **שתי חלות.** שתי הלחם של עצרת: **ושני סדרים.** שתי מערכות של לחם הפנים, שש חלות לכל מערכת: **שני בזיכין.** שתי כפות שבהן הלבונה, ונתונים על שתי המערכות: **הסדרים והבזיכין מעכבין זה את זה.** שאם אין מערכות של לחם על השלחן לא יתן בו את הבזיכין של לבונה. ואם אין בזיכין לא יתן את הלחם: **שני מינים שבנזיר.** חלות מצות ורקיקי מצות: **ושלשה שבפרה אדומה.** עץ ארז ואזוב ושני תולעת: **ארבעה שבתודה.** ארבעה מינים של לחם שמביאים על שלמי תודה, חלות מצות, ורקיקי מצות, וסולת מורבכת, וחלות לחם חמץ: **ארבעה שבלולב.** לולב ואתרוג הדס וערבה. אם נוטל ארבעתן בכל היום כולו אע"פ שנוטל אחד מהן בשחרית ואחד בין הערבים יצא, דקיימא לן לולב אין צריך אגד. אבל אם חסר אחד מן המינים ונטל כל השלשה, לא קיים מצוה כלל: **ארבעה שבמצורע.** עץ ארז ואזוב ושני תולעת והצפור החיה: **שבע הזיות שבפרה.** אדומה. דכתיב (במדבר י"ט) והזה אל נוכח פני אוהל מועד מדמה שבע פעמים: **שבע הזיות של בין הבדים.** ביום הכיפורים. דכתיב (ויקרא י"ז) ולפני הכפורת יזה שבע פעמים: **ושעל הפרוכת**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

הַקֹּמֶץ, מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ — שאם חסר כל שהוא פסול, שכתוב פעמיים בתורה: "מלא קומצו" **(ויקרא ב, ב; שם ה, יב)**, ודרשו: אחד למצוה ואחד לעכב. **הָעֶשָׁרוֹן** — סולת, **מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ** — שכל מנחה שהיא פחותה מעישרון סולת אפילו בכל שהוא, פסולה, שכתוב **(ויקרא ב, ב)**: "מסלתה". ודרשו מכאן, שאם המנחה חסרה כל שהוא מסולתה פסולה. **הַיַּיִן** — לנסכים הבאים עם הקרבן, חצי ההין לפר, ושלישית לאיל, ורביעית ההין לכבש, **מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ** — אם חסר כל שהוא לשיעורו, פסול לנסכים, שכתוב בפרשת נסכים **(במדבר טו, יא)**: "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה", ומשמעו "ככה" — כשיעור האמור לעיל ולא פחות ממנו. **הַשֶּׁמֶן** — למנחת נסכים שהוא כשיעור היין, חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש, וכן השמן למנחת נדבה, ששיעורו לוג אחד לעישרון, **מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ** — אם חסר כל שהוא לשיעורו פסול, שכן במנחת נסכים כתוב: "ככה", כמו שבארנו ביין, ובמנחת נדבה כתוב **(ויקרא ב, ב)**: "ומשמנה" — מהשמן שלה בשיעור הראוי. **הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן** — של מנחה, **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאם חסר אחד מהם, המנחה פסולה, שכתוב במנחת נדבה **(שם)**: "מסלתה ומשמנה", וכן גם במנחת העומר **(שם שם, טז)**: "מגרשה ומשמנה" (סולת וגרש ענין אחד הם), וכיון שכתוב פעמיים, הרי זה בא ללמד, שמעכבים זה את זה. **הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאין המנחה כשרה עד שמקטירים את שניהם, שכתוב **(ויקרא ב, ב)**: "על כל לבונתה", וכתוב עוד **(שם ו, ח)**: "ואת כל הלבונה", שנה עליו הכתוב לעכב **(רש"י)**.

יום שלישי

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת מונה משנתנו דברים נוספים המעכבים זה את זה.

שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים — כמו שכתוב **(ויקרא טז, ה-ח)**: "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת... ולקח את שני השעירים, והעמיד אותם לפני ה'... ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל", שני שעירים אלו **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאין יכולים להביא זה בלא זה. **שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת** — הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות, **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאין יכולים להביא כבש אחד. **שְׁתֵּי חַלּוֹת** — שתי הלחם הבאות עם הכבשים, **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** — שאין מביאים חלה אחת. **שְׁנֵי סִדָּרִים** — שתי המערכות של לחם הפנים, שש חלות לכל מערכת, **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאין יכולים לסדר מערכת אחת, **שְׁנֵי בָזִכִּין** — של לבונה, הנתונים על לחם הפנים, **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שבזיך אחד בלבד אינו כשר. **הַסִּדָּרִים וְהַבָּזִכִּין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאם אין הסדרים של לחם הפנים על השולחן לא יתנו שם את הבזיכים של לבונה, ואם אין בזיכים לא יתנו את הלחם. **שְׁנֵי מִינִים שֶׁבַּנָּזִיר** — שני מיני לחם: חלות מצות ורקיקי מצות, שהנזיר מביא ביום מלאת ימי נזרו **(במדבר ו, טו)**; **שְׁלִשָׁה שֶׁבַּפָּרָה** — האדומה: עץ ארז ואזוב ושני תולעת; **אַרְבָּעָה שֶׁבַּתּוֹדָה** — ארבעה מיני לחם: חלות מצות, ורקיקי מצות, וסולת מורבכת, וחלות לחם חמץ; **אַרְבָּעָה שֶׁבַּלּוּלָב** — ארבעת המינים: לולב, אתרוג, הדס וערבה, **אַרְבָּעָה שֶׁבְּמִצְרָע** — עץ ארז, אזוב, שני תולעת וצפרים; כל אלו **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** — שאם חסר בהם אחד המינים, אינם ראויים למצוותם; **שֶׁבַע הַזָּיוֹת שֶׁבַּפָּרָה** — האדומה, כמו שכתוב בה **(במדבר יט, ד)**: "והזה אל נוכח פני אוהל מועד מדמה שבע פעמים", **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** — שאם חיסר אחת מהן לא עשה כלום. **שֶׁבַע הַזָּיוֹת שֶׁל בֵּין הַבַּדִּים** — ביום הכיפורים, כמו שכתוב **(ויקרא טז, יד)**: "ולפני הכפורת יזה שבע פעמים", **וְשֶׁעַל הַפָּרֹכֶת, וְשֶׁעַל מִזְבַּח הַזָּהָב** — בפר ושעיר של יום הכיפורים, ובפר כהן המשיח, ובפר העלם דבר של ציבור, ובשעירי שגגת עבודה זרה, שכל אלו טעונים שבע הזיות על הפרוכת ועל מזבח הזהב, כמבואר בזבחים **(ה, א-ב)**, **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** — שאם חיסר אחת מהן, לא כיפר. והוא הדין לארבע מתנות שעל ארבע קרנות מזבח הזהב, שמעכבות זו את זו, כמו ששנינו **(שם)**: "מתנה אחת מהן מעכבת".

ז שִׁבְעָה קְנֵי מְנוֹרָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּמְּזוּזָה מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וַאֲפִלּוּ כְּתָב אֶחָד מְעַכְּבָן. אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּתְּפִלִּין מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וַאֲפִלּוּ כְּתָב אֶחָד מְעַכְּבָן. אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבָּעָתָן מִצְוָה אַחַת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אַרְבָּעָתָן אַרְבַּע מִצְוֹת.

פרק רביעי

א הַתְּכֵלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד. הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן אֵינָם מְעַכְּבִין אֶת הַיַּיִן, וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן. הַמַּתָּנוֹת שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

ב הַפָּרִים וְהָאֵילִים וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיוּ לָהֶם פָּרִים מְרֻבִּים, וְלֹא הָיוּ לָהֶם

פירוש ברטנורא

ושעל מזבח הזהב. ביום הכיפורים ובפר כהן משיח ובפר העלם דבר של צבור ושעירי עובדה זרה. שכל אלו טעונים הזיה על הפרוכת ועל מזבח הזהב כמו שמפורש בפרשת ויקרא ובאחרי מות. ושעירי עבודה זרה מרבינן להו מקרא דכתיב (שם ד') ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת. לפר, זה פר כהן משיח. החטאת, אלו שעירי עובדה זרה. וארבע מתנות שעל ארבע קרנות שעל מזבח הזהב נמי מעכבות זו את זו, אף על פי שלא החזרו במשנה:

ז שבעה קני מנורה. כדכתיב (שמות כ"ה) וששה קנים יוצאים מצדיה, והקנה האמצעי, הרי שבעה קני מנורה: **שתי פרשיות שבמזוזה.** שמע והיה אם שמוע: **ואפילו כתב אחד מעכבן.** אפילו אות אחת שהיא דבוקה לחברתה ואינה מוקפת גויל כהלכתה פסול במזוזה ובתפילין ובספר תורה: **ארבע פרשיות שבתפילין.** קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע: **מעכבות זו את זו.** בין בתפלה של ראש שכותבין כל פרשה ופרשה בקלף בפני עצמו, בין בתפלה של יד שכל ארבעתן כתובים בקלף אחד: **ארבעתן ארבע מצות.** ואין מעכבות זו את זו ואין הלכה כרבי ישמעאל:

ד א התכלת אינה מעכבת את הלבן. אע"ג דמצוה לתת שני חוטין של תכלת ושני חוטין של לבן, או חוט אחד של תכלת ושלשה חוטים של לבן, אפילו הכי אין זה מעכב את זה, ואם נתן ארבעתן של תכלת או ארבעתן של לבן, יצא: **תפלה של יד אינה מעכבת של ראש.** רמב"ם כתב, דוקא ששתיהן מצויין אצלו, אבל אם אין מצויה אצלו אלא אחת מהן, לא יניח האחת עד שימצא האחרת, גזרינן שמא יטעה ויסמוך על אחת תמיד. וזה דלא כהלכתא, דמאן דאמר הכי בגמרא [מנחות מ"ד ע"א] הדר ביה מכח מה שהקשו לו ואלא מאן דלית ליה תרתי מצות חדא מצוה נמי לא לעביד, בתמיה. והלכה, בין ששניהן מצויין אצלו בין שאין מצויין אצלו אינן מעכבות זו את זו, וכן הורו כל רבותי הלכה למעשה: **הסולת והשמן.** של מנחת נסכים: **אין מעכבין את היין.** של נסכים שאם הביאו את היין בלא סולת ושמן מנסכו: **והמתנות של מזבח החיצון.** כגון ארבע מתנות של חטאת: **אין מעכבות זו את זו.** שאם לא נתן אלא אחת כיפר. דכתיב (דברים י"ב) ודם זבחיך ישפך, שפיכה אחת משמע:

ב הפרים והאילים והכבשים. הנך דכתיבי בפרשת אמור אל הכהנים והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר בן בקר אחד ואילים שנים, הבאים עם שתי הלחם של עצרת, **אינם מעכבים** הפרים שנים ואיל אחד ושבעה כבשים של מוספים של עצרת הכתובים בפרשת פנחס. שאין [שני] פרים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

משנה זו ממשיכה בדברים המעכבים זה את זה.

שִׁבְעָה קְנֵי מְנוֹרָה – של מנורת המקדש, **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** – שאם המנורה חסרה קנה אחד, אינה ראויה למצוותה. **שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** – בראש כל קנה וקנה היה נר כעין בזך, ובו היו נותנים השמן והפתילות, ואם חסר היה נר אחד משבעת הנרות, המנורה פסולה. **שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּמְּזוּזָה** – פרשת "שמע" (**דברים ו, ד-ט**), ופרשת "והיה אם שמוע" (**שם יא, יג-כא**), **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – שאם לא היתה בה אלא פרשה אחת, המזוזה פסולה. **וַאֲפִלּוּ כְּתָב אֶחָד מְעַכְּבָן** – כתיבת אות אחת שאינה כהלכתה מעכבת ופוסלת את כל המזוזה. **אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּתְּפִלִּין** – פרשת "קדש לי כל בכור" (**שמות יג, א-י**), פרשת "והיה כי יביאך" (**שם שם, יא-טז**), פרשת "שמע", ופרשת "והיה אם שמוע", **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – שאם חסרה פרשה אחת, התפילין פסולים. **וַאֲפִלּוּ כְּתָב אֶחָד מְעַכְּבָן** – אות אחת שאינה כתובה כהלכה מעכבת ופוסלת את התפילין. **אַרְבַּע צִיצִיּוֹת** – על ארבע כנפות הבגד, **מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבַּעְתָּן מִצְוָה אַחַת** – ואם אין ציציות באחת מכנפות הבגד, אינו מקיים מצוות ציצית. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אַרְבַּעְתָּן אַרְבַּע מִצְוֹת** – ואינן מעכבות זו את זו, שאף אם אין ציציות אלא בשלוש כנפות הבגד, הריהו מקיים בזה מצוות ציצית. ואין הלכה כרבי ישמעאל.

יום רביעי

באור משנה א

פרקנו מוסיף לדון בענין עכוב, ומונה דברים שאינם מעכבים זה את זה. – משנתנו פותחת בענין חוטי הציצית, כהמשך למשנה הקודמת שסיימה בדין ארבע הציציות.

הַתְּכֵלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת – כתוב בתורה (**במדבר טו, לח**): "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת", וכן כתוב (**דברים כב, יב**): "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך"; מפסוקים אלו למדו, שמצוה לתת בכל כנף ארבעה חוטים ("גדיל" – שניים, שאי אפשר לעשות גדיל בפחות משני חוטים; "גדילים" – ארבעה), חוט אחד או שניים של תכלת והשאר של לבן. משנתנו באה ללמד, שלא נאמרו הדברים אלא למצוה, אבל לא לעכב, דהיינו שאם נתן כל החוטים של לבן או כולם של תכלת יצא ידי חובתו. **תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד** – ששתי מצוות הן, זו לעצמה וזו לעצמה, ומי שלא הניח אלא תפילה אחת קיים את מצוותה ("תפילה" —יחיד מלשון "תפילין"; תרגום "לטוטפות" — לתפלין). **הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן** – במנחת נסכים, **אֵינָם מְעַכְּבִין אֶת הַיַּיִן** – שאם הביאו יין בלא סולת ושמן, מנסכים אותו על המזבח, **וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן** – את הסולת והשמן, שאם הביאו סולת ושמן בלא יין, מקריבים אותם על המזבח. **הַמַּתָּנוֹת שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** – בזבחים הטעונים ארבע מתנות של דם או שתי מתנות שהן ארבע, כמבואר בזבחים (**ה, ג-ז**), **אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – שאם לא נתן אלא מתנה אחת כיפר, כמו ששנינו במסכת זבחים פרק ד משנה א (עיין שם).

באור משנה ב

הַפָּרִים וְהָאֵילִים וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה – שני סוגים של קרבנות עולה חייבים להביא בחג השבועות: א. עולות הבאות עם שתי הלחם (מלבד שני הכבשים שהם זבחי שלמי ציבור), כמו שכתוב בפרשת אמור (**ויקרא כג, יח**): "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים... ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה לה'". ב. עולות הבאות כקרבנות המוסף של החג, כמו שכתוב בפרשת פנחס (**במדבר כח, כז**): "והקרבתם עולה... פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים"; ובאה משנתנו ללמד, שהעולות הבאות עם שתי הלחם ועולת המוסף אינן מעכבות אלו את אלו (**גמרא**), דהיינו שאפשר להביא את עולות שתי הלחם בלי המוספים, ואת המוספים בלי עולות שתי הלחם.

נְסָכִים — **יָבִיאוּ פַּר אֶחָד וּנְסָכָיו, וְלֹא יִקְרְבוּ כֻּלָּן בְּלֹא נְסָכִין.**

ג הַפָּר וְהָאֵילִים וְהַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן. הַלֶּחֶם מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס: לֹא כִי, אֶלָּא הַכְּבָשִׂים מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים; שֶׁכֵּן מָצִינוּ, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, קָרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם, אַף כָּאן, יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֶן נַנָּס, אֲבָל אֵין הַטַּעַם כִּדְבָרָיו; שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים — קָרֵב בַּמִּדְבָּר, וְכָל הָאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים — לֹא קָרֵב בַּמִּדְבָּר, מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ — קָרְבוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ. וּמִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר: יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם? שֶׁהַכְּבָשִׂים מַתִּירִין אֶת עַצְמָן בְּלֹא לֶחֶם; לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים, אֵין לִי מִי יַתִּירֶנּוּ.

ד הַתְּמִידִין אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִים, וְלֹא הַמּוּסָפִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִים, וְלֹא הַמּוּסָפִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

פירוש ברטנורא

של מוספים מעכבין הפר של שתי הלחם, ולא הפר של שתי הלחם מעכב שני פרים של מוספים. וכן שני אילים של שתי הלחם אין מעכבין האיל אחד של מוספים, ולא איל אחד של מוספים מעכב שני האילים של שתי הלחם. וכן הכבשים אין מעכבין אלו את אלו: **רבי שמעון אומר אם היו לחם פרים מרובין.** כלומר, דמים כדי לקנות פרים כדי צרכן, ולא היו להם דמים לקנות נסכים, יביאו פר אחד ונסכיו. ומפיק לה מקרא דכתיב (יחזקאל מ"ו) איפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו, וכי מדת פרים ואילים אחת היא, והלא מנחת פרים שלשה עשרון ומנחת אילים שני עשרון, אלא להודיעך שמוטב להביא פר אחד איל אחד עם איפתו, מדה הראויה לו, מלהביא פרים מרובים ואילים מרובים בלא מנחתם. ואין הלכה כר' שמעון:

ג הפר והאילים והכבשים והשעיר. הבאים בגלל הלחם. וכולן עולות, חוץ מן השעיר שהוא חטאת: **אין מעכבין את הלחם.** שאם הביאו שתי הלחם של עצרת בלא הקרבנות הללו, מקודשין: **הלחם מעכב את הכבשים.** הנך כבשים הן שני כבשים דשלמים שהוזקקו לתנופה עם הלחם: **והכבשים אין מעכבים את הלחם.** שאם לא נמצאו כבשים מביאים שתי הלחם והן קדושים כאילו הביאום עם הכבשים: **קרבו כבשים בלא לחם.** שהרי לא היה להם לחם במדבר אלא המן: **הלכה כדברי בן ננס.** דכבשים מעכבים את הלחם: **אבל אין הטעם כדבריו.** דהוא אומר במדבר קרבו כבשים דשלמים ולא היא: **שכל האמור בחומש הפקודים.** בספר במדבר. כגון קרבנות מוספים האמורים בפרשת פנחס, קרבו במדבר: **וכל האמור בת"כ.** דהיינו בספר ויקרא. לא קרבו במדבר. והנך כבשים האמורים באמור אל הכהנים כגון הנך שבעה כבשים ופר ואילים דעולה דעל הלחם ושני כבשים דשלמים לא קרבו במדבר: **לחם בלא כבשים אין לו מי יתירנו.** שאין הלחם מותר באכילה לכהנים עד שיקרבו כבשים. והלכה כר' שמעון:

ד התמידים אינן מעכבין את המוספים. בגמרא מפרש דלענין קדימה קאמר דאין מעכבין זה את זה, דאי בעי תמידין מקריב ברישא ואי בעי מוספין

משניות מבוארות – קהתי

והוא הדין לעולות המוסף עצמן, שאינן מעכבות אלו את אלו, כלומר שאם לא היו להם אלא מין אחד או שניים בלבד, כגון שני פרים, או איל, או שבעה כבשים, או פרים ואיל, או פרים וכבשים, או איל וכבשים, יקריבו מה שיש להם. ברם, עולות שתי הלחם מעכבות אלו את אלו (עיין "תוספות יום טוב"). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיוּ לָהֶם פָּרִים מְרֻבִּים, וְלֹא הָיוּ לָהֶם נְסָכִים** — היו להם מעות כדי לקנות את הפרים הדרושים להם לקרבנותיהם ולא לקנות את הנסכים הבאים עמהם, **יָבִיאוּ פַּר אֶחָד וּנְסָכָיו, וְלֹא יִקְרְבוּ כֻּלָּן בְּלֹא נְסָכִין** — שמוטב להביא פר אחד עם מנחתו ונסכיו מאשר להביא פרים מרובים בלא מנחתם ונסכיהם. בגמרא מבואר, שרבי שמעון למד את זה מן המקרא. ברם, אין הלכה כרבי שמעון.

יום חמישי

באור משנה ג

הַפָּר וְהָאֵילִים וְהַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר — הבאים בחג השבועות עם שתי הלחם, שכן מלבד הפר והאילים והכבשים, שהזכרנו במשנה הקודמת, שהם קרבנות עולה, מביאים עם הלחם גם שעיר לחטאת (ויקרא כג, יח-יט). **אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם** — שאם הביאו שתי הלחם בלא הקרבנות הללו, מקודשים; **וְלֹא הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן** — שאפשר להביא את הקרבנות הללו בלא שתי הלחם. **הַלֶּחֶם מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים** — היינו שני כבשי עצרת, זבחי שלמים, שמניפים אותם עם שתי הלחם, כמו שכתוב (שם שם, יט-כ): "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים; והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים", ובאה משנתנו ללמד, שאינם קרבים בלי שתי הלחם. **וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם** — שאם לא נמצאו כבשים יביאו שתי הלחם בלי הכבשים. **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** — בגמרא מבואר טעמו, שכתוב (שם): "קודש יהיו לה' לכהן" ("יהיו" — לשון עיכוב), איזהו דבר שכולו לכהן? הוי אומר: זה לחם. **אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס: לֹא כִי** — לא כן הדין, **אֶלָּא הַכְּבָשִׂים מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם** — שאין מביאים שתי הלחם בלי הכבשים, **וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים** — שמקריבים את כבשי עצרת בלי הלחם, **שֶׁכֵּן מָצִינוּ, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, קָרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם** — שכתוב (שם שם, יז): "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה", ולא מחוץ לארץ; וכן גם משמעו: משייכנסו לארץ ולא קודם ("מלאכת שלמה"), **אַף כָּאן, יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם** — שנמצאנו למדים, שאף במקדש אין הלחם מעכב את הכבשים. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֶן נַנָּס** — שהכבשים מעכבים את הלחם אבל הלחם אינו מעכב את הכבשים, **אֲבָל אֵין הַטַּעַם כְּדִבְרָיו** — שטעמו הוא משום שבמדבר קרבו שני הכבשים בלא לחם, והלא במדבר לא קרבו כבשים אלו כלל, **שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים** — בחומש במדבר, והוא נקרא "פקודים", לפי שהוא פותח במניינם של ישראל, כמו שכתוב (שם א, ג): "מבן עשרים שנה ומעלה... תפקדו אותם לצבאותם", **קָרֵב בַּמִּדְבָּר** — היינו, שקרבנות המוספים האמורים בפרשת פינחס קרבו במדבר, **וְכָל הָאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים** — בחומש ויקרא, **לֹא קָרֵב בַּמִּדְבָּר** — והיינו שקרבנות העצרת האמורים בפרשת אמור לא קרבו במדבר, שכך היתה קבלה בידו של רבי שמעון (רמב"ם); ובעל "תפארת ישראל" מבאר, לפי שבתחילת אותה פרשה, העוסקת בקרבנות העצרת הבאים עם הלחם כתוב (ויקרא כג, י): "כי תבואו אל הארץ". ומכאן שבמדבר לא קרבו כבשי עצרת כלל, **מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ, קָרְבוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ** — גם המוספים האמורים בחומש במדבר וגם הקרבנות האמורים בחומש ויקרא. **וּמִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר: יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם? שֶׁהַכְּבָשִׂים מַתִּירִין אֶת עַצְמָן בְּלֹא לֶחֶם** — שהקטרת אמורי הכבשים מתירה את בשרם באכילה לכוהנים, ואף את הלחם; **לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים, אֵין לִי** (ויש גורסים: אין לו) **מִי יַתִּירֶנּוּ** — אין מי שיתיר את הלחם, שאין שתי הלחם מותרות באכילה לכהנים עד שיקרבו הכבשים.

באור משנה ד

הַתְּמִידִין — קרבנות התמיד, **אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִים** —

לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר – יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין וְלֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר – לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר – יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכֻלָּהּ הָיְתָה קְרֵבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם; שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בְּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, וְלֹא מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלֹא אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בַּשַּׁבָּת, וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁבִעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם.

ה חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל לֹא הָיוּ בָּאוֹת חֲצָיִים, אֶלָּא מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם, וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין

פירוש ברטנורא

מקריב ברישא. ואע"ג דכתיב וערך עליה העולה, ומשמע העולה דהיינו עולת תמיד תהא ראשונה לכל הקרבנות, אין זה אלא למצוה בעלמא אבל לא לעכב: **אמר רבי שמעון אימתי כו'.** בגמרא מפרש דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, לא הקריבו כבש בבוקר לא יקריבו בין הערבים, במה דברים אמורים שלא נתחנך המזבח ,אבל נתחנך המזבח יקריבו בין הערבים. אמר ר' שמעון אימתי בזמן שהיו אנוסים או שוגגים, אבל אם מזידים לא הקריבו כבש בבוקר, לא יקריבו בין הערבים. והכי פירושו, לא הקריבו התמיד של שחר לא יקריבו התמיד של בין הערבים, דהכי מדרש קרא, אם את הכבש אחד תעשה בבוקר הוכשר שני ליקרב בין הערבים, ואי לא לא. במה דברים אמורים שלא נתחנך מזבח, דהאי קרא בחינוך כתיב בפרשת ואתה תצוה, דכתיב לעיל מיניה וזה אשר תעשה על המזבח. אבל נתחנך מזבח, שכבר הקריב עליו קרבנות, אפילו לא הקריב תמיד של שחר יקריב תמיד של בין הערבים, דכתיב בפרשת פנחס ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו, ובההוא קרא לא כתיב את הכבש האחד תעשה בבוקר, ותניא בספרי האי קרא למה נאמר, והלא נאמר למעלה בפרשה ואת הכבש השני תעשה כו', לפי שנאמר עמו את הכבש אחד תעשה בבוקר, הרי שלא הקריבו של שחר שומע אני שלא יקריבו של בין הערבים, תלמוד לומר קרא בתרא ואת הכבש השני, מגיד לך שאם לא הקריב של שחר יקריב של בין הערבים. אבל אם מזידים כו' לא יקריבו בין הערבים, אותן המזידים, אבל כהנים אחרים יכולים להקריב: **לא הקטירו קטורת בבוקר יקטירו בין הערבים.** דקטורת לא שכיחא בחד גברא שיקטיר קטורת פעמים רבות כמו בעולה, כדאמרינן ביומא [כ"ו ע"א] שלא שנה בה אדם מעולם מפני שהיא מעשרת דכתיב (דברים ל"ג) ישימו קטורה באפך וסמיך ליה ברך ה' חילו, הלכך לא קנסינן להו, שמתוך שהיא חביבה עליהם לא פשעי בה ואינו מצוי שיניחו אותה מזידין. ואין הלכה כר' שמעון בשתיהן: **שאין מחנכים את מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים.** של בין הערבים. דכתיב (שמות ל') בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה, כלומר כשמדשן את המנורה מן האפר שיש שם מהדלקת הנרות. ואי לאו דעבד הדלקה באורתא מאי בעי למתקן בצפרא, אלמא חינוך המנורה בין הערבים. וכיון דמנורה נתחנכה בערב, קטורת נמי נתחנכה בערב, דכתיב (שם) ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה:

ה חביתי כהן גדול. מנחת כן גדול שמביא בכל יום. ועל שם דכתיב בה (ויקרא ו') על מחבת בשמן תעשה, משום הכי קרי לה חביתין: **לא היו באות**

משניות מבוארות – קהתי

קרבנות המוסף שקרבים בשבתות ובמועדים, **וְלֹא הַמּוּסָפִים מְעַכְּבִין אֶת הַתָּמִידִים** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן לענין הקדמה, שאם הקדימו את קרבנות המוסף לתמיד של שחר, או שהקדימו תמיד של בין הערבים למוסף, הקרבנות כשרים. ואף על פי שלמדים מן המקרא, שתמיד של שחר קודם לכל הקרבנות, ומכאן שכל התדיר מחברו קודם את חברו, כמו ששנינו (**זבחים י, א**), אין זה אלא למצוה בלבד (לכתחילה), אבל לא לעכב. **וְלֹא הַמּוּסָפִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** – ביום שיש בו שני מוספים, כגון בשבת וראש חודש, אם הקדימו את מוסף ראש חודש למוסף השבת, דהיינו שהקריבו תחילה את שאינו תדיר, כשר (**"תפארת ישראל"**). **לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר** – כבש קרבן התמיד של שחר, **יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם** – יקריבו את כבש קרבן התמיד של בין הערבים, שאינם מעכבים זה את זה. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי** – יקריבו בין הערבים, אף שלא הקריבו את התמיד של שחר? **בִּזְמַן שֶׁהָיוּ** – הכהנים, **אֲנוּסִין** – שלא יכלו להקריב את התמיד של שחר, **אוֹ שׁוֹגְגִין** – כגון ששכחו להקריבו, **אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין וְלֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר** – שמתוך זדון לא הקריבו את התמיד של שחר, **לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם** – כלומר אותם הכהנים שהזידו בשחר לא יקריבו את התמיד של בין הערבים, אבל כהנים אחרים יכולים להקריב. בגמרא מבואר, שבמזבח שלא נתחנך עדיין, דהיינו שעדיין לא הקריבו עליו קרבנות, אף תנא קמא סובר, שאם לא הקריבו עליו תמיד של שחר, לא יקריבו עליו תמיד של בין הערבים, כמבואר הטעם להלן, אלא שתנא קמא מדבר לעיל במזבח שנתחנך כבר, דהיינו שכבר הקריבו עליו קרבנות, ובכגון זה הוא אומר, שאפילו לא הקריבו את התמיד של שחר, יקריבו את התמיד של בין הערבים; ורבי שמעון אומר, שאפילו במזבח שנתחנך, אם הכהנים היו מזידים ולא הקריבו את התמיד של שחר, לא יקריבו את התמיד של בין הערבים. **לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר** – המשך דברי תנא קמא, **יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם** – אף הקטורת היו מקטירים פעמיים ביום, פרס בשחרית ופרס בין הערביים, ובא התנא ללמדנו שאם לא הקטירו את הפרס בשחרית, אין זה מעכב מלהקטיר את פרס בין הערביים. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכֻלָּהּ** – כל הקטורת, אף מה שהיו צריכים להקטיר בשחרית, **הָיְתָה קְרֵבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – שכל הקטורת של היום דבר אחד הוא (**תוספות**). בגמרא מבואר, שבקטורת אין רבי שמעון מבדיל בין שוגגים למזידים, לפי שלא היה כהן זוכה בהקטרת הקטורת אלא פעם בחייו, כמו שאמרו בגמרא (**יומא כו, א**), שלא שנה בה אדם מעולם מפני שמעשרת (שהעוסק בה זוכה לעושר), ולפיכך לא היה שכיח שיהא כהן מזיד ולא יקטיר. ברם, אין הלכה כרבי שמעון. משנתנו ממשיכה כאן בדברי תנא קמא, שבא לתת טעם, משום מה בקרבן תמיד יש הבדל בין מזבח שנתחנך למזבח שלא נתחנך, ואילו בקטורת אין הבדל, **שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב** – שבהיכל, שמקטירים עליו את הקטורת, **אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים** – של בין הערבים. לפיכך בין במזבח שנתחנך ובין במזבח שלא נתחנך, אם לא הקטירו קטורת בשחרית, יקטירו בין הערבים; **וְלֹא מִזְבַּח הָעוֹלָה** – ואין מחנכים את מזבח העולה, דהיינו המזבח החיצון, **אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר** – ולפיכך במזבח שלא נתחנך, אם לא הקריבו עליו תמיד של שחר, לא יקריבו תמיד של בין הערבים, שהרי צריך לחנכו בתמיד של שחר; **וְלֹא אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בַּשַּׁבָּת** – ואין מחנכים את השולחן אלא בסידור לחם הפנים בשבת; **וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה** – ואין מחנכים את המנורה, **אֶלָּא בִּשְׁבִעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם** – בהדלקת שבעת נרותיה בין הערבים.

יום ששי

באור משנה ה

משנתנו עוסקת במעשה מנחתו של הכהן הגדול (מנחת כהן המשיח), שהיה מביא בכל יום "עשירית האיפה סולת... מחציתה בבקר ומחציתה בערב" (ויקרא ו, יג). מנחה זו נקראת "מנחת חביתין", משום שכתוב בה (שם שם, יד): "על מחבת בשמן תעשה".

חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל – מנחת חביתין שהיה הכהן הגדול מביא (משלו) בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, **לֹא הָיוּ בָּאוֹת חֲצָיִים**

הָעֲרָבַיִם. וְכֹהֵן שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית וּמֵת, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו — לֹא יָבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ, וְלֹא חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה, וּמֶחֱצָה אָבֵד. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָיִים קְרֵבִין, וּשְׁנֵי חֲצָיִים אוֹבְדִין. לֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר, מִשֶּׁל מִי הָיְתָה קְרֵבָה? רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁל צִבּוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשֶּׁל יוֹרְשִׁים. וּשְׁלֵמָה הָיְתָה קְרֵבָה.

פרק חמישי

א כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מַצָּה, חוּץ מֵחָמֵץ שֶׁבַּתּוֹדָה, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן בָּאוֹת חָמֵץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמְחַמְּצָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ מִן הַמֻּבְחָר, אֶלָּא מֵבִיא אֶת הַשְּׁאוֹר, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַמִּדָּה, וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אָמְרוּ לוֹ: אַף הִיא הָיְתָה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה.

פירוש ברטנורא

חצאין. שלא יביא מביתו חצי עשרון בבוקר וחצי עשרון בערב: **ולא חצי עשרונו של ראשון.** שנשאר מן העשרון שלם שהביא הראשון שמת ולא קרב אלא חציו: **ושני חציין אובדים.** חצי עשרונו של ראשון שמת וחצי עשרונו של זה שעמד: **משל צבור.** דכתיב חק עולם, חק זה יהא משל עולם, כלומר משל צבור מתרומת הלשכה: **רבי יהודה אומר משל יורשים.** דכתיב (שם) והכהן המשיח תחתיו מבניו. והכי משמע, והכהן המשיח שמת, תחתיו אחד מבניו יעשה אותה: **ושלימה היתה קריבה.** כל זמן שהיא באה משל צבור לר' שמעון או משל יורשים לר' יהודה, שלימה היתה קריבה, עשרון שלם ולא חצי עשרון. ר' שמעון מפיק ליה מכליל תקטר, שלא יקטירוה לחצאים אלא כולה כשהיא באה משל צבור. ור' יהודה מפיק לה מדכתיב מבניו יעשה אותה, כשאחד מבניו מקריב לאחר שמת אביו דהיינו היורשים, יעשה אותה ולא חציה. והלכה כר' יהודה שמשל יורשים היא באה:

ה א כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה. דכתיב (ויקרא ז') על חלות לחם חמץ: **ושתי הלחם.** דכתיב (שם כ"ג) חמץ תאפינה: **שאור היה בודה לחן מתוכן.** מתוך עשרון דתודה ושתי הלחם היה מוציא שאור, שהיה לש מן הסולת מעט לאחר שנמדד וטומנו בסולת ומתחמצ מאליו וממנו מחמץ השאר, שממקום אחר לא היה יכול להביא שלא תהא מנחה יתירה: **היא אינה מן המובחר.** שאינה מחמצת יפה. לפי שאין לה שאור מחומץ יפה: **אלא מביא שאור.** שמחומץ יפה מתוך ביתו, ונותן לתוך העשרון ומוסיף וממלא סולת: **אף היא היתה חסרה או יתירה.** כגון אם השאור עבה ומגובל בקושי עם מעט מים, אינו מחזיק נפח גדול כאילו היה קמח ונמצא העשרון יותר, לפי שאם לא היה שאור מגובל היה נפחו גדול מעכשיו. ואם אינו מגובל יפה שנתן בו מים הרבה, נמצא נפחו גדול משאילו היה קמח ונמצא עשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא יהיה מלא. והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

– לא היה מביא בשני חצאים, חצי עישרון בבוקר וחצי עישרון בערב, **אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם** – "עשירית האיפה סולת" (כ-4 ליטרים), **וְחוֹצֵהוּ** – ומחלק את העישרון לחצאים (במידת חצי העישרון שהיתה במקדש). ולש מכל חצי עישרון שש חלות מצות, שהן שתים עשרה חלות לכל העישרון, **וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – לפי הרמב"ם (**הל' מעשה הקרבנות יג, ד**): מחלק כל חלה לחצאים ומקריב שנים עשר חצאים בבוקר ושנים עשר חצאים בין הערבים; ולפי הראב"ד: מקריב שש חלות בבוקר ושש חלות בין הערבים (**עיין משנה למלך, שם**). בגמרא מבואר, שלמדים זה ממה שכתוב: "מחציתה בבקר ומחציתה בערב" – מחצה מִשָּׁלֵם הוא מקריב. **וְכֹהֵן שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית וּמֵת** – שמת הכהן הגדול לאחר שהקריב מחצית מנחתו בבוקר, **וּמִנּוּ כֹּהֵן** גדול **אַחֵר תַּחְתָּיו** – באותו יום, לפני בין הערבים, **לֹא יָבִיא** – הכהן הגדול השני, **חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ** – להקריבו בין הערבים, **וְלֹא חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן** – ולא יקריב את החצי שנשתייר מן העישרון שהביא הראשון בבוקר, **אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם** – מביתו, **וְחוֹצֵהוּ** – כמבואר לעיל, **וּמַקְרִיב מֶחֱצָה** – בין הערבים, **וּמֶחֱצָה אָבֵד** – מניחים את המחצה האחר עד שייפסל בלינה, ויוצא לבית השריפה. **נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָיִים קְרֵבִין** – החצי שהביא הראשון בבוקר והחצי שהביא השני בערב, **וּשְׁנֵי חֲצָיִים אוֹבְדִין** – החצי שנשתייר מעשרונו של הראשון שמת, והחצי שנשתייר מעשרונו של השני; שני חצאים אלו – מניחים אותם שייפסלו בלינה ויוצאים לבית השריפה. **לֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר, מִשֶּׁל מִי הָיְתָה קְרֵבָה** – מנחת חביתין? **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁל צִבּוּר** – מתרומת הלשכה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשֶּׁל יוֹרְשִׁים** – משל יורשי הכהן הגדול שמת, כל זמן שלא מינו כהן גדול אחר. **וּשְׁלֵמָה הָיְתָה קְרֵבָה** – עשירית האיפה שלמה, ולא מחציתה, היתה קריבה המנחה, דהיינו עישרון שלם בבוקר ועישרון שלם בערב, בין לרבי שמעון כשהיא באה משל ציבור, ובין לרבי יהודה כשהיא באה משל יורשים. בברייתא בגמרא מובא: "כהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו, מניין שתהא מנחתו קריבה משל יורשים? תלמוד לומר (**ויקרא ו, טו**): "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה" (ודורש רבי יהודה: "והכהן המשיח" – או שהכהן המשיח יביא מנחתו כשהוא בחיים, או "תחתיו מבניו יעשה אותה" – כשמת ולא מינו אחר). יכול יקריבנה (היורש) חצאין? תלמוד לומר: "אותה" – כולה ולא מקצתה; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: "חק עולם" (נאמר שם בהמשך הפסוק) – משל עולם (דהיינו משל ציבור), "כליל תקטר" – שתהא כולה בהקטרה (שיקטירו שלמה ולא לחצאין כל זמן שהיא קריבה משל ציבור). והלכה כרבי יהודה, שמשל יורשים היא באה.

באור משנה א

פרק זה בא ללמדנו כללים במעשה המנחות.

כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מַצָּה – כמו שכתוב במנחת מאפה תנור (**ויקרא ב, ד**): "חלות מצות... ורקיקי מצות", וכן כתוב במנחת מחבת (**שם שם, ה**): "מצה תהיה"; ואף שאר המנחות אינן באות חמץ אלא מצה, כפי שיבואר במשנה הבאה, **חוּץ מֵחָמֵץ שֶׁבַּתּוֹדָה** – שעם קרבן התודה מביאים ארבעים לחמים ("לחמי תודה"), ועשרה מהם הם חלות לחם חמץ, כמו שכבר בארנו בהקדמה לבאור משנה ג פרק ב; – ואף על פי שלחמי תודה אינם בכלל המנחות, מכל מקום כלולים הם בעניינים, שמסכתנו עוסקת בהלכותיהם; **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** – של עצרת, **שֶׁהֵן בָּאוֹת חָמֵץ** – שבלחמי תודה כתוב (**ויקרא ז, יג**): "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, על זבח תודת שלמיו", ובשתי הלחם כתוב (**שם כג, יז**): "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". וכיצד מחמצים אותן? **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמְחַמְּצָן** – שאור הוא מוציא מתוך הסולת של התודה ושתי הלחם, כלומר שעושה ממקצת הסולת שאור, ונותנו לתוך עיסת המנחה שיחמצנה; שממקום אחר לא היה יכול להביא, שלא תהא המנחה יתירה על שיעורה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ מִן הַמֻּבְחָר** – אין זו דרך טובה לחימוץ המנחה, שאין העיסה מתחמצת יפה על ידי השאור החדש, **אֶלָּא מֵבִיא אֶת הַשְּׁאוֹר** – מביתו, שנתחמץ מימים רבים, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַמִּדָּה** – שמודדים בה את עישרון הסולת, **וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה** – בסולת, שמוסיף סולת על השאור, כדי למלא את שיעור העישרון. **אָמְרוּ לוֹ**

ב כָּל הַמִּנְחוֹת נִלּוֹשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין, וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ. וְאִם הֶחֱמִיצוּ שְׁיָרֶיהָ — עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ב, יא): "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ". וְחַיָּבִים עַל לִישָׁתָהּ, וְעַל עֲרִיכָתָהּ, וְעַל אֲפִיָּתָהּ.

ג יֵשׁ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, לְבוֹנָה וְלֹא שֶׁמֶן, לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה: מִנְחַת הַסֹּלֶת, וְהַמַּחֲבַת, וְהַמַּרְחֶשֶׁת, וְהַחַלּוֹת, וְהָרְקִיקִין, מִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וּמִנְחַת גּוֹיִם, וּמִנְחַת נָשִׁים, וּמִנְחַת הָעֹמֶר. מִנְחַת נְסָכִין טְעוּנָה שֶׁמֶן, וְאֵין טְעוּנָה לְבוֹנָה. לֶחֶם הַפָּנִים טָעוּן לְבוֹנָה, וְאֵין טָעוּן שֶׁמֶן. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, מִנְחַת חוֹטֵא, וּמִנְחַת קְנָאוֹת — לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה.

פירוש ברטנורא

ב שנאמר כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ. אריש קאי דקתני ומשתמרות שלא יחמיצו, וקודם קמיצה משתעי. ושייריה ילפינן מקרא אחרינא דכתיב (שם ו') לא תאפה חמץ חלקם, אף חלקם של כהנים שהם שיירי המנחה שנשארו מן הקומץ, אף זו לא תאפה חמץ. ובחמץ דוקא הוזהרו על השיריים, אבל מותר ללוש אותם בדבש ולטגנן בו: **עריכתה.** שמתעסק בה בידים אחר לישה. וחייבין על כל אחת ואחת, לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת, תלמוד לומר לא תאפה, אפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה. וקיטוף הוא שמחליק פניה במים ואע"ג דלא מחזי כל כך מעשה:

ג מנחת סולת. המתנדב מנחה סתם, מביא סולת ושמן ולבונה ובוללה וקומצה כמו שהיא קודם אפייה. ובדידה כתיב שמן ולבונה, וכל הני אחריני גמרי ממנחת סולת דכתיב בה נפש, דמשמע דכל מנחת יחיד טעונה שמן ולבונה: **והחלות והרקיקין.** למנחת מאפה תנור קרי החלות והרקיקין. דאי בעי חלות מייתי ואי בעי רקיקין מייתי: **ומנחת כהנים.** כהן שהתנדב אחת מחמשת מנחות הללו: **מנחת כהן משיח.** מנחת חביתין: **גוי.** מתנדב מנחה, כדילפינן מאיש איש, מלמד שהנכרים מביאין נדרים ונדבות כישראל: **ומנחת נשים.** אשה שהתנדבה מנחה: **ומנחת נסכים.** לא בעי לבונה, דשמן נאמר בה ולא לבונה: **ולחם הפנים.** כתיב ביה (ויקרא כ"ד) ונתת על המערכת לבונה זכה, ולא כתיב ביה שמן: **שתי החלות.** של עצרת, לא הוזכר בהן לא שמן ולא לבונה: **מנחת חוטא ומנחת קנאות.** בהדיא כתיב בהו (שם ה') לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה:

משניות מבוארות – קהתי

– לרבי יהודה: **אַף הִיא הָיְתָה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה** – אף בדרך זו יש חשש שמא תהא המנחה חסירה משיעורה או יתירה על שיעורה, שאם השאור רך ומגובל עם הרבה מים, נמצא נפחו גדול, ואילו היה קמח לא היה בו השיעור למלא את מידת העישרון; ואם השאור עבה ומגובל עם מעט מים, נמצא נפחו קטן, ואילו היה קמח היה בו יתיר על השיעור הדרוש בשביל למלא את מידת העישרון. והלכה כרבי יהודה.

שבת קודש

באור משנה ב

כָּל הַמִּנְחוֹת – הבאות מצה, **נִלּוֹשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין** – במים פושרים, **וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ** – שאסור למנחה שתיעשה חמץ, כמפורש בכתוב המובא להלן במשנתנו. **וְאִם הֶחֱמִיצוּ שְׁיָרֶיהָ** – אפילו שיירי המנחה הנאכלים לכהנים, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – שכתוב (ויקרא ו, י): "לא תאָפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", ודרשו: "לא תאפה חמץ חלקם" – אף חלקם של הכהנים לא תיאפה חמץ. ומניין שאסור למנחה שתחמיץ קודם הקמיצה, **שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ"** – ומכאן מה ששנינו ברישא שמשמרן שלא יחמיצו. **וְחַיָּבִים** – מלקות משום לאו זה, **עַל לִישָׁתָהּ** – של המנחה, **וְעַל עֲרִיכָתָהּ** – גלגול הבצק, **וְעַל אֲפִיָּתָהּ** – שאם החמיצה המנחה ועשה בה אחת מעבודות אלו, עבר בלאו וחייב מלקות; ואם עשה כל העבודות הללו, חייב משום שלוש עבירות.

באור משנה ג

יֵשׁ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה – יש מנחות הטעונות גם שמן וגם לבונה; ויש מנחות הטעונות **שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – ואינן טעונות לבונה; ויש מנחות הטעונות **לְבוֹנָה וְלֹא שֶׁמֶן** – ואינן טעונות שמן; ויש מנחות שאינן טעונות **לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – כמפורט מיד במשנתנו. **וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה: מִנְחַת הַסֹּלֶת** – שכתוב בה במפורש **(ויקרא ב, א)**: "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", **וְהַמַּחֲבַת** – ומנחת מחבת, **וְהַמַּרְחֶשֶׁת** – ומנחת מרחשת, **וְהַחַלּוֹת** – של מנחת מאפה תנור, **וְהָרְקִיקִין** – של מנחת מאפה תנור, שכן המתנדב מנחת מאפה תנור מביא חלות או רקיקים; כל המנחות הללו נלמדות ממנחת סולת, שטעונות שמן ולבונה. וכן **מִנְחַת כֹּהֲנִים** – כהן שהתנדב אחת מן המנחות הללו, **וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ** – מנחת חביתין **(עיין לעיל ד, ה)**, **וּמִנְחַת גּוֹיִם** – גוי שהתנדבה אחת מן המנחות שנימנו לעיל, **וּמִנְחַת נָשִׁים** – אשה שהתנדבה אחת מן המנחות הללו, **וּמִנְחַת הָעֹמֶר** – שמקריבים בששה עשר בניסן, שכתוב בה **(ויקרא ב, טו)**: "ונתת עליה שמן ושמת עליה לבונה". אבל **מִנְחַת נְסָכִין** – הבאה עם קרבן בהמה, **טְעוּנָה שֶׁמֶן** – בלבד, **וְאֵין טְעוּנָה לְבוֹנָה** – שבמנחת נסכים כתוב שמן ולא כתוב לבונה **(עיין במדבר טו)**. **לֶחֶם הַפָּנִים טָעוּן לְבוֹנָה, וְאֵין טָעוּן שֶׁמֶן** – שכתוב בו **(ויקרא כד, ז)**: "ונתת על המערכת לבונה זכה", ולא כתוב בו שמן. **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** – של עצרת, **מִנְחַת חוֹטֵא** – שמביא העני כשחטא בדבר שחייבין עליו קרבן עולה ויורד, **וּמִנְחַת קְנָאוֹת** – מנחת סוטה; המנחות הללו אינן טעונות **לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – שבשתי הלחם לא הוזכר לא שמן ולא לבונה, ובמנחת חוטא כתוב במפורש **(ויקרא ה, יא)**: "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא", וכן במנחת קנאות כתוב **(במדבר ה, טו)**: "לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה כי מנחת קנאות הוא".

לעולם הוי' דברך ניצב בשמים, שדברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים גו', תיבות ואותיות אלו הן ניצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים להחיותם.

ממאמר י"ג כסלו ה'תשכ"ז

רש"י

נכנסין שכיחי — לפיכך החמירו יש אומרים בהתחלה. **שיולי משאיל** — כשישמע שקורא השני שלשה מקראות, והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שנים, ישאל היאך קרא הראשון שני פסוקים ולא יותר? ויאמרו לו שקרא מפרשה העליונה. **הלכתא מאי** — בשל מעמדות. **ואמצעי דולג** — שאם לא ידלג הוא יהא צריך להתחיל בפרשה פחות משלשה פסוקים, ואם יקרא שלשה מן השניה — נמצא קוראה כולה. **מוסף** — פסקא תפלת "עננו" ברכה יתירא.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כ ע"ב: מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** - שמא יעלה על דעתך לומר שדווקא בתחילת פרשה יש צורך לתקן, כיון **שנִכְנָסִין שְׁכִיחֵי** - דבר מצוי הוא שיכנסו אנשים לבית הכנסת באמצע קריאת התורה. אבל **יוֹצְאִין** באמצע קריאת התורה **לֹא שְׁכִיחֵי** - אינם מצויים, משום **דְּמַנְחֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְנָפְקִי** - שהרי אין זה דרך בני אדם שמניחים ספר תורה פתוח ופונים לצאת, שאין זה כבוד לתורה, והיה מקום לומר שלא חששו חכמים לכך והתירו לשייר בפרשה פחות משלשה פסוקים, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי יהושע בן לוי שיש לגזור אף משום היוצאים.

הגמרא מברר את טעמו של תנא קמא: **וְתַנָּא קַמָּא, מַאי שְׁנָא שִׁיּוּרֵי** - במה שונה שיור פחות משלשה פסוקים בסוף פרשה **דְּלֹא** התיר תנא קמא, גזירה **מִשּׁוּם** ה**יוֹצְאִין,** אם כן **אַתְּחוּלֵי** בפחות משלשה פסוקים **נַמִּי** - גם היה לו לאסור **גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין. אָמְרִי** - תירצו בני הישיבה, תנא קמא סובר **שמַאן דְּעַיֵּיל שִׁיּוּלֵי שָׁיֵיל** - הנכנס ורואה שהשני מתחיל את קריאתו פחות משלשה פסוקים מתחילת הפרשה, דרכו לברר אצל הנמצאים מדוע לא קרא הראשון שלשה פסוקים, ויאמרו לו שקרא פסוקים מהפרשה הקודמת, ולא יבוא לידי טעות ואין צורך לתקן, אך היוצאים שלא ישאלו יעמדו בטעותם ובשבילם יש יותר צורך לתקן.

הגמרא חוזרת לנידון של רב ושמואל: **שָׁלַח לֵיהּ** [-שלח לו שאלה] **רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב יוֹסֵף, הִלְכְתָא מַאי** - להלכה כיצד מחלקים את קריאת התורה של אנשי מעמד ביום ראשון, כרב או כשמואל. **שָׁלַח לֵיהּ** [-תשובה], **הִלְכְתָא דּוֹלֵג, וְ**השני שהוא ה**אֶמְצָעִי** מבין שלשת הקוראים **דּוֹלְגָן** - הוא זה שחוזר וקורא את הפסוק השלישי שקרא הראשון ומוסיף שני פסוקים ומסיים פרשת 'בראשית', ואחריו קורא השלישי שלשה פסוקים של פרשת 'יהי רקיע'.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וכו'** ואינו יום טוב קוראים ארבעה. הגמרא דנה בכלל זה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** קריאת התורה של **תַּעֲנִית צִבּוּר בְּבַמָּה,** והספק הוא בפירוש כלל המשנה 'יום שיש בו מוסף', האם דווקא ב**רֹאשׁ חֹדֶשׁ** וְחול ה**מוֹעֵד דְּאִיכָּא** - שיש בהם **קָרְבַּן מוּסָף** קוראים **אַרְבָּעָה, אֲבָל הָכָא** בתענית ציבור **דְּלֵיכָּא קָרְבַּן מוּסָף, לֹא** - אין קוראים אלא שלשה, **אוֹ דִּלְמָא, הָכָא נַמִּי** בתענית ציבור אף שאין קרבן מוסף, הרי **אִיכָּא מוּסַף תְּפִלָּה** - יש תוספת תפילה, דהיינו ברכת עננו, וגם זה נחשב יום שיש בו מוסף שקוראים בו ארבעה.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה, **בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה,** ומשמע שרק בהם כך הוא הדין, **הָא בְּתַעֲנִית צִבּוּר** קוראים רק **שְׁלֹשָׁה.** דוחה הגמרא: אם באת לדייק מלשון המשנה, אם כן **אֵימָא רֵישָׁא** - אמור ודייק את הרישא של המשנה, **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּת בְּמִנְחָה קוֹרִין שְׁלֹשָׁה,** ומשמע **הָא** בתַּעֲנִית **צִבּוּר אַרְבָּעָה,** ונמצא שדברי הרישא והסיפא סותרים, **אֶלָּא** על כרחך **מֵהָא לֵיכָּא לְמִישְׁמַע מִינָּהּ** - ממשנה זו אין להביא ראיה לענין שאלה זו.

הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת: **תָּא שְׁמַע, דְּרַב אִיקְּלַע** - נזדמן **לְבָבֶל בְּתַעֲנִית צִבּוּר, קָם קָרָא בְּסִיפְרָא** - עמד רב לקרוא בספר תורה, **פָּתַח בָּרִיךְ** – לפני שהתחיל לקרוא בירך ברכת התורה שלפניה, **חָתִים** - סיים **וְלֹא בָּרִיךְ** ברכה שלאחריה. ובשעת נפילת אפים **נָפוּל כּוּלֵּי עָלְמָא אַאַנְפַּיְיהוּ** - נפלו כל העם על פניהם, **וְרַב לֹא נָפַל עַל אַפֵּיהּ.** ויש להבין, **מִכְּדֵי** - הרי **רַב** לא כהן היה ולא לוי, ובודאי **בְּקִרְיַאת יִשְׂרָאֵל קָרָא** שהיא הקריאה השלישית, ואם כן **מַאי טַעְמָא חָתַם וְלֹא בָּרִיךְ** - מדוע לא בירך בסיום הקריאה [הרי מבואר במשנה שהחותם מברך לאחריה], **לַאו מִשּׁוּם** - האין זה משום **דְּבָעֵי לְמִיקְרֵי אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ** - שצריך אחר לקרוא אחריו, ומשום כך לא בירך רב לאחריה. ומוכח שבתענית ציבור קוראים ארבעה.

החתן בשבת שלפני חופתו קוראין אותו לתורה, דחתן וכלה מקיימים את העולם להעמיד בנים עוסקים בתורה, לזאת הנה קוראין אותו לקרוא האותיות שבתורה שהם המקיימים את העשרה מאמרות.

ממאמר י"ג כסלו ה'תשכ"ז

הברייתא מביאה את הכרעת רבי במחלוקתם, **אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא** שאמר שחוששת אף כשמצאה שני גריסין, **כְּשֶׁלֹּא בָדְקָה** את עצמה, **וְדִבְרֵי חֲכָמִים** נראים **כְּשֶׁבָּדְקָה.**

הגמרא מבארת את הברייתא: **מַאי בָּדְקָה וּמַאי לֹא בָּדְקָה** – מה הכוונה בדברי רבי במה שאמר 'בדקה', ומה כוונתו במה שאמר 'לא בדקה'. ולהלן תחזור הגמרא ותבאר את דבריו.

בברייתא בשבת (לד:) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי מהו הזמן שנקרא 'בין השמשות', לשיטת רבי יהודה, משתשקע החמה כדי שיהלך אדם חצי מיל זהו בין השמשות. ולשיטת רבי יוסי, בין השמשות שיעורו כהרף עין [–כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחזקה], הלילה נכנס והיום יוצא, ואי אפשר לעמוד כמה זמנו.

הגמרא מבארת במה נחלקו חכמים ורבי יוסי: **אָמַר רָבָא, אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנָן דְּבֵי רַב** – פגשתי את החכמים בבית המדרש, **דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי** – שהיו יושבים ואומרים, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **כְּגוֹן שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ** שלא ראתה דם לאורך כל בין השמשות של שני הימים שקדמו למציאת הכתם, **וְלֹא בָדְקָה חֲלוּקָהּ** באותם שני ימים עד היום השלישי, ואז בדקה ומצאה בו כתם גדול כשני גריסין ועוד מעט. **וְאַף** מה שבדקה את **עַצְמָהּ** בבין השמשות של שני הימים, **לֹא בָדְקָה אֶלָּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה** – רק בזמן של 'בין השמשות' לשיטת רבי יהודה, שהוא כזמן מהלך אדם חצי מיל לאחר שקיעת החמה, **וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא בָדְקָה** – אבל בזמן בין השמשות לשיטת רבי יוסי שזמנו כשיעור קריצת העין ברפיון וחל רק לאחר בין השמשות של רבי יהודה, לא בדקה. ובזה נחלקו, **דְּרַבָּנַן סָבְרִי** – שחכמים הסוברים שכשמצאה כתם כשיעור שני גריסין אין לטמאה, טעמם משום שבזמני בין השמשות דעתם ברבי יהודה, וממילא לשיטתם **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לֵילְיָא הוּא** – הזמן של בין השמשות לשיטת רבי יוסי שהוא לאחר בין השמשות של רבי יהודה נחשב לודאי לילה, **וְהָא בָדְקָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה** – והרי בזמן בין השמשות של שיטת רבי יהודה בדקה את עצמה שלא ראתה דם, וכיון שלא ראתה בבין השמשות, אין כאן ראייה שתיחשב כשתים. **וְרַבִּי יוֹסֵי לְטַעְמֵיהּ** – ורבי יוסי הסובר בברייתא שאף בכתם שגודלו כשני גריסין חוששים שנעשית זבה, טעמו משום **דְּאָמַר** – שהוא סובר, **שֵׁבֶת הַשְּׁמָשׁוֹת** של שיטתו אינו ודאי לילה אלא **סְפֵיקָא הָוֵי** – ספק אם הוא יום או לילה, שאיננו יודעים אימתי הם מתחלפים, וכיון שלא בדקה בזמן זה יש לחוש שראתה בבין השמשות ונחשב שראתה כגריס ועוד זה בשני ימים, ולפיכך חוששת שנעשית זבה.

הגמרא מבארת כיצד בדקה בזמן בין השמשות של רבי יהודה. ממשיך רבא: **וַאֲמִינָא לְהוּ אֲנָא** – ואני אמרתי לתלמידי בית המדרש, ושאלתי אותם, **אֵילְמָלֵי יָדֵיהּ בְּעֵינֵיהּ** – אילו היו ידיה עסוקות בבדיקת אותו מקום **כָּל זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** של שיטת רבי יהודה, **יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים** – היתה סברתכם נכונה, שמאחר שבדקה כל זמן בין השמשות אין להסתפק שמא ראתה בו, אבל **עַכְשָׁיו** שביארתם שבדקה עצמה, ופשטו של דברים מורה שהכוונה לבדיקה יחידה ולא היתה עסוקה כל בין השמשות בבדיקת אותו מקום, יש לחוש שמאחר וזמן בין השמשות של רבי יהודה ארוך, **שֶׁמָּא עִם סִלּוּק יָדֵיהּ רָאֲתָה** – שמא ראתה מיד לאחר שבדקה פעם אחת בתוך זמן זה, ועדיין בין השמשות הוא ומה שראתה בו נחשב כשני ימים. **וְאָמְרוּ לִי** תלמידי בית המדרש, **כִּי קָאָמְרִינַן** – מה שאמרנו לבאר בשיטת חכמים הוא אכן רק **כְּשֶׁנָּתְנָה יָדֵיהּ בְּעֵינֵיהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** – כאשר היו ידיה עסוקות בבדיקת אותו מקום לאורך כל בין השמשות, שאין חשש שראתה בזמן בין השמשות.

הגמרא שבה לבאר את הכרעת רבי: **אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא** שאמר שכשמצאה כתם בשיעור שני גריסין ועוד חוששת שנעשית זבה, **כְּשֶׁלֹּא בָדְקָה.** שואלת הגמרא: **מַאי לֹא בָדְקָה** – מה היתה כוונת רבי כשאמר שנראה לו שאינה חוששת בשבדקה, **אִילֵימָא** – אם נאמר **דְּבָדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָדְקָה כִּדְרַבִּי יוֹסֵי** – שכוונתו לבדקה בבין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי, ובאופן זה נראים לו דברי חכמים, שמכיון שבדקה בבין השמשות של רבי יהודה אין לחשוש שנעשית זבה, אי אפשר לומר כן, שמכך שאמר רבי שנראים לו דברי חכמים רק באופן זה, אבל בשלא בדקה כלל אינו סובר כמותם ואוסר, **מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּרַבָּנַן** – שחכמים עצמם **סָבְרִי, אַף עַל גַּב דְּלֹא בָדְקָה כִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כִּדְרַבִּי יוֹסֵי** – אפילו אם לא בדקה כלל בזמן בין השמשות אינה חוששת, וזה קשה **הָא לֹא בָדְקָה** – הרי לא בדקה כלל, ומדוע לא נחשוש שהדם בא בבין השמשות ונעשית זבה.

מכריחה הגמרא: **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** – אלא פשוט לומר שכוונת רבי שאמר שנראים דברי חכמים כשבדקה, פירושו, **דְּבָדְקָה** עצמה **בֵּין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה, וּבֵין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי,** שמכיון שבדקה בשניהם אין לחוש שמא ראתה בבית השמשות, **אֲבָל** אם **בָּדְקָה** עצמה **בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָדְקָה** עצמה **בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, חָיְישִׁינַן** – חוששים שמא ראתה בבין השמשות של רבי יוסי ונעשית זבה, ורבנן אינם חוששים לזה, כיון שלשיטתם בין השמשות של רבי יוסי הוא לילה. מדייקת הגמרא: **אַלְמָא** – מוכח **שֵׁבֶת הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי סְפֵקָא הָוֵי** – לדעת רבי אין בין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה, אלא ספק יום ספק לילה, ולכן כל שלא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי חוששת שראתה ונעשית זבה.

מקשה הגמרא: אם כן **קַשְׁיָא דְּרַבִּי אַדְּרַבִּי** – דברי רבי קשים מתחילת דבריו לסוף דבריו, שמתחילת דבריו יש לדקדק שהוא סבור שבין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה, ואם בדקה בזמן בין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בזמן בין השמשות של רבי יוסי אינה חוששת, ומסוף דבריו משמע שחוששת כיון שבין השמשות של רבי יוסי הוא ספק יום ספק לילה.

מתרצת הגמרא: אין כוונת רבי להכריע ולומר כיצד הוא סבור לפסוק במחלוקתם, אלא בא להעמיד במה נחלקו רבי יהודה וחכמים, **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתו לומר, **נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא** שאמר שחוששת **לְרַבָּנַן,** באופן **דְּלֹא בָדְקָה כְּלָל, לֹא בִּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי,** משום **שֶׁאַף חֲכָמִים לֹא נֶחְלְקוּ עָלָיו** לומר שאינה חוששת **אֶלָּא** באופן **דְּבָדְקָה** את עצמה בשני הימים שקדמו למציאת הכתם רק בבין השמשות של שיטת רבי יהודה, ובבין השמשות של רבי יוסי לא בדקה, ובאופן זה אמר רבי שנראה לו שחוששת שנעשית זבה, אי אפשר לומר כך, שמכך שאמר שרק בשלא בדקה בשל רבי יוסי יש להכריע כרבי יהודה בן אגרא, אבל בבדקה גם בבין השמשות של רבי יוסי אינו סובר כמוהו ומתיר, **מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּרַבִּי יְהוּדָה** בן אגרא עצמו **סָבַר, אַף עַל גַּב דְּבָדְקָה בִּתְרוַיְיהוּ חָיְישָׁא** – שאף אם בדקה גם בבין השמשות של רבי יוסי חוששת, ודבר זה מוקשה, **הָא בָדְקָה** – הרי בדקה שלא ראתה בשני זמני בין השמשות, ומדוע תחשוש שנעשית זבה.

מכריחה הגמרא: **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמה שאמר רבי 'לא בדקה', כוונתו **דְּלֹא בָדְקָה** כלל, **לֹא בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בִּדְרַבִּי יוֹסֵי** – לא בזמן בין השמשות של רבי יהודה ולא בזמן בין השמשות של רבי יוסי, ולכן אמר שחוששת שמא ראתה בבין השמשות ועולה לראיית שני ימים, **אֲבָל** אם **בָּדְקָה** בבין השמשות **דְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָדְקָה בְּבֵין** השמשות **דְּרַבִּי יוֹסֵי,** סובר רבי שלא **חָיְישָׁא** – אינה חוששת שנעשית זבה, ורבי יהודה בן אגרא סובר שבאופן זה חוששת כיון שלא בדקה בשל רבי יוסי. מדייקת הגמרא: **אַלְמָא** – מוכח מכך **שֵׁבֶת הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי לֵילְיָא הוּא** – לדעת רבי אין בין השמשות של רבי יוסי ספק יום, אלא ודאי לילה, ואף אם ראתה בו לא נחשב שראתה שני ימים.

הגמרא מקשה על ביאור זה מדברי רבי בסיפא. מקשה הגמרא: **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את הסיפא של דברי רבי, שאמר 'וְדִבְרֵי חֲכָמִים שאינה חוששת שנעשית זבה, נראים **כְּשֶׁבָּדְקָה'.** שואלת הגמרא: **מַאי בָּדְקָה** – מה היתה כוונת רבי כשאמר שנראה לו שאינה חוששת בשבדקה, **אִילֵימָא** – אם נאמר **דְּבָדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָדְקָה כִּדְרַבִּי יוֹסֵי** – שכוונתו לבדקה בבין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי, ובאופן זה נראים לו דברי חכמים, שמכיון שבדקה בבין השמשות של רבי יהודה אין לחשוש שנעשית זבה, אי אפשר לומר כן, שמכך שאמר רבי שנראים לו דברי חכמים רק באופן זה, אבל בשלא בדקה כלל אינו סובר כמותם ואוסר, **מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּרַבָּנַן** – שחכמים עצמם **סָבְרִי, אַף עַל גַּב דְּלֹא בָדְקָה בִּתְרוַיְיהוּ לֹא חָיְישִׁינַן** – אפילו אם לא בדקה כלל בזמן בין השמשות אינה חוששת, וזה קשה **הָא לֹא בָדְקָה** – הרי לא בדקה כלל, ומדוע לא נחשוש שהדם בא בבין השמשות ונעשית זבה.

מכריחה הגמרא: **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** – אלא פשוט לומר שכוונת רבי שאמר שנראים דברי חכמים כשבדקה, פירושו, **דְּבָדְקָה** עצמה **בֵּין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה, וּבֵין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי,** שמכיון שבדקה בשניהם אין לחוש שמא ראתה בבית השמשות, **אֲבָל** אם **בָּדְקָה** עצמה **בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָדְקָה** עצמה **בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, חָיְישִׁינַן** – חוששים שמא ראתה בבין השמשות של רבי יוסי ונעשית זבה, ורבנן אינם חוששים לזה, כיון שלשיטתם בין השמשות של רבי יוסי הוא לילה. מדייקת הגמרא: **אַלְמָא** – מוכח **שֵׁבֶת הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי סְפֵקָא הָוֵי** – לדעת רבי אין בין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה, אלא ספק יום ספק לילה, ולכן כל שלא בדקה בבין השמשות של רבי יוסי חוששת שראתה ונעשית זבה.

מקשה הגמרא: אם כן **קַשְׁיָא דְּרַבִּי אַדְּרַבִּי** – דברי רבי קשים מתחילת דבריו לסוף דבריו, שמתחילת דבריו יש לדקדק שהוא סבור שבין השמשות של רבי יוסי ודאי לילה, ואם בדקה בזמן בין השמשות של רבי יהודה ולא בדקה בזמן בין השמשות של רבי יוסי אינה חוששת, ומסוף דבריו משמע שחוששת כיון שבין השמשות של רבי יוסי הוא ספק יום ספק לילה.

המשך בעמוד רכב

רש"י

אמר רבי נראין כו' — כולה מפרש לה. **הכא במאי עסקינן** — פלוגתא דרבנן ורבי יהודה בן אגרא. **כשבדקה** — עצמה כל שני בין השמשות. **ולא בדקה חלוקה** — בשני ימים אלא בשלישי, ומצאה שני גריסין. ולפי שלא בדקה חלוקה עד הנה, לא ידעה מאימתי הן באין. לפיכך יש לחוש שמא בשני בין השמשות ראתה, או אחת ביום ראשון ואחת בין השמשות של מחר — דהוו להו שלש ראיות. **בין השמשות דרבי יהודה** — ב"במה מדליקין": הכסיף העליון ולא הכסיף התחתון, ושיעורו — חצי מיל, ולר' יוסי — כהרף עין. ובסוף היום הוא, זה נכנס וזה יוצא. **והא בדקה בבין השמשות דרבי יהודה** — הלכך לא ראתה אחת מהן בין השמשות, שתעלה לחומר שני ימים. **ספקא הוא** — דחיישינן שמא לאחר סילוק ידיה בבין השמשות דרבי יוסי חזאי, והוא עולה לשני ימים, והוו להו שלשה ימים רצופים. ולרבנן לילה הוא, ואפילו חזאי — לא הוו להו שלשה ראיות. **אילמלי ידיה בעיניה** — באותו מקום. **כל בין השמשות** — דרבי יהודה. **יפה אתם אומרים** — לרבנן, דלא חיישי, כיון דכל בין השמשות דרבי יהודה לא חזאי. **אימור עם סילוק ידיה ראתה** — דהא בין השמשות דרבי יהודה ארוך הוא. **נראין דברי רבי יהודה** — דחיישי. **כשלא בדקה** — ומדקאמר רבי: בהא סבירא לי כרבי יהודה, אבל בשבדקה — לא סבירא לי בוותיה, מכלל דרבי יהודה בן אגרא — אפילו בדקה נמי חיישי, ומאי "לא בדקה"? אי נימא: הכי קאמר רבי: רואה אני את דברי רבי יהודה בשלא בדקה בדרבי יוסי, ואף על גב דבדקה בדרבי יהודה, דאיכא לספוקי בבין השמשות דרבי יוסי. אבל איני רואה את דבריו כשבדקה בשניהם. **מכלל דרבי יהודה אפילו בדקה בתרוייהו** — חיישי, הא ודאי בין השמשות לא חזאי, ואין לך לחלוק ראיה אחת לשתים! **אלא פשיטא דלא בדקה** — לא בהא ולא בהא, דחוששת שמא ראתה בבין השמשות דרבי יהודה. **אבל בדקה** — בדרבי יהודה — אין אני רואה את דבריו לחוש לזיבה. **אלמא** — קסבר רבי: בין השמשות דרבי יוסי — לילה הוא, והראייה שבה אינה עולה לשתים. **אי נימא כשבדקה בדרבי יהודה ולא בדרבי יוסי** — וקאמר רבי: בזו אני רואה את דבריהם דלא חיישינן, אבל לא בדקה לא בזו ולא בזו — איני רואה את דבריהם, דאנא סבירא לי דחיישא. **מכלל דלרבנן אף על גב דלא בדקה לא בהא ולא בהא לא חיישא והא לא בדקה** — ויש לחוש לראיית בין השמשות המתחלקת לשתים. אלא פשיטא — ד"נראין דברי חכמים כשבדקה" דקאמר רבי — שבדקה בשניהם קאמר, אבל באחד מהן דקאמרי אינהו: נמי לא חיישא — איני רואה דבריהם. דכיון דלא בדקה בדרבי יוסי — יש לחוש לראיית בין השמשות. אלמא, לרבי ספקא הוא כו'. **הכי קאמר** — האי "נראין" דקאמר רבי, לאו לטעמיה דנפשיה קאמר, דתידוק מינה: מדקאמר "בזו אני רואה את דברי זה, ובזו איני רואה" — מכלל דאינהו בתרוייהו פליגי, ותקשי לך: אלא רבי לפרושי פלוגתייהו אתא לאשמועינן, במאי פליגי, והכי קאמר: נראין דברי רבי יהודה לחכמים, ומודים לו דחיישינן — כשלא בדקה לא בזה ולא בזה. שדברי חכמים — כשבדקה באחד מהני, דקסבר: בין השמשות דרבי יוסי — לילא הוא. ורבי יוסי לטעמיה, דאמר: ספקא הוא, הילכך עד שתבדוק בשניהם יש לחוש בראיית בין השמשות. **לראייה מרובה** — שלשה גריסין בועודות. **לראייה מועטת** — שני גריסין בועודות. **ממנו** — מדרבי יוסי. **שלא הפרישה בטהרה** — בשביעי שלא בדקה בין השמשות. **לא תהא בחזקת טומאה** — ואינה טובלת לערב, ואף על פי שהפרישה בטהרה שחרית, אלמא משראתה הויא כל היום בחזקת חזורת ורואה עד גמר היום. אף זו, הואיל ולא בדקה בין השמשות שלם, איכא למיחש דלמא בסוף בין השמשות ראתה, והיא עולה לשתי ראיות. **ונראין לי דבריו** = ומודה אני לו. **כשבדקה** — בין השמשות שלם, תו לא חיישא. ובשלא בדקה, אני חולק עליו. **קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה** — דלעיל סבירא ליה: בין השמשות דרבי יוסי — ספיקא הוא. **בשלמא בלא רבי** — אי לא פירש רבי לפלוגתייהו, בין לעיל בין הכא, לא הוה קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה: התם דבדקה כו'. **אלא בדרבי** — מכי אתא רבי לפרושי פלוגתייהו, ולא מתוקמא לן אלא בדפירשה, דלרבי יהודה דלעיל ספיקא הוא, והכא מיתחזי דליליא הוא — קשיא.

תוספות

אבל בדקה בדרבי יהודה כו' — ואם תאמר: דלמא אבל בדקה בדרבי יוסי ולא בדקה בדרבי יהודה — לא חיישינן, דבין השמשות דרבי יהודה יממא הוא? ויש לומר: דבהא רבי יהודה בן אגרא מודה דלא חיישינן, כיון דבדקה בדרבי יוסי.

שאף חכמים לא נחלקו כו' — בכמה דוכתין משני כי הכא, אבל בפרק "הזהב" (בבא מציעא נד,א) גבי "חומש ומעשר", ובפרק "כל הבשר" (חולין קט,א) גבי "אפשר לסוחטו" לא משני הכי, משום שיכול ליישב בענין אחר בהגהה מועטת. **ומה** אילו נדה שלא הפרישה כו' — ואם תאמר: דבפרק בתרא (סח,ב) לקמן אמר רבי יוסי גופיה דהיא בחזקתה ויש לומר: דהתם מיירי בשבדקה יום שני או יום שלישי ומצאתה טהורה, שפסקה. והכא — בדלא בדקה. אי נמי: הכא מיירי שבדקה שחרית של שביעי, ומצאתה טמא.

מכלל דרבי יהודה בן אגרא סבר בדקה בדרבי יהודה ולא בדקה בדרבי יוסי אינה חוששת — השתא הוה מצי למיפרך: הא משמיה דרבי יוסי קאמר. ואם תאמר: ואימא, מכלל דרבי יהודה בן אגרא סבר דבדקה בדרבי יוסי גרידא אינה חוששת, ורבי סבר חוששת, כיון דלא בדקה בדרבי יהודה. דבין השמשות דרבי יוסי מישך שייך בדרבי יהודה, כדאמר בסוף. והשתא לא הוה צריך למימר: תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה בן אגרא! ויש לומר: דומיא דברייתא דלעיל, דמיירי רבי יהודה בן אגרא כשבדקה בדרבי יהודה ולא בדקה בדרבי יוסי.

עצמה וקדשים

אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא - בְּשֶׁלֹּא בָּדְקָה, וְדִבְרֵי חֲכָמִים - בְּשֶׁבָּדְקָה. מַאי בָּדְקָה וּמַאי לֹא בָּדְקָה? אָמַר רָבָא, אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן דְּבֵי רַב דִּיתְבִי וְקָאָמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָה, וְאַף עַצְמָהּ לֹא בָּדְקָה אֶלָּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה, וּבְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא בָּדְקָה. דְּרַבָּנַן סָבְרִי בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי - לֵילְיָא הוּא, וְהָא בָּדְקָה בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסֵי לְטַעְמֵיהּ, דַּאֲמַר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סְפֵיקָא הֲוֵי. וְאָמְינָא לְהוּ אֲנָא: אִילְמְלֵי יְדֵיהָ בְּעֵינֶיהָ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים, עַכְשָׁיו - שֶׁמָּא עִם סִילּוּק יָדֵיהָ רָאֲתָה? וְאָמְרוּ לִי: כִּי קָאָמְרִינַן - כְּשֶׁנְּתָנָה יָדֵיהָ בְּעֵינֶיהָ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא כְּשֶׁלֹּא בָּדְקָה. מַאי "לֹא בָּדְקָה"? אִילֵימָא דְּבָדְקָה בְּדִבְרֵי יוֹסֵי, מִכְּלָל דְּרַבָּנַן סָבְרִי אַף עַל גַּב דְּלָא בָּדְקָה בְּתַרְוַיְיהוּ - לָא חָיְישִׁינַן, הָא לֹא בָּדְקָה! אֶלָּא פְּשִׁיטָא - דְּבָדְקָה בֵּין בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, אֲבָל בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יוֹסֵי - חָיְישִׁינַן. אַלְמָא: בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי - לֵרַבִּי סְפֵקָא הֲוֵי. קַשְׁיָא דְּרַבִּי אַדְּרַבִּי! הָכִי קָאָמַר: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא לְרַבָּנַן דְּלֹא בָּדְקָה כְּלָל, לֹא בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁאַף חֲכָמִים לֹא נֶחְלְקוּ עָלָיו אֶלָּא דְּבָדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יוֹסֵי. אֲבָל הֵיכָא דְּלֹא בָּדְקָה כְּלָל - מוֹדוּ לֵיהּ. וּרְמִינְהוּ: הָרוֹאֶה פֶּתֶם, לְרֵאִיָּה מְרוּבָּה - חוֹשֶׁשֶׁת, לְרֵאִיָּה מוּעֶטֶת - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַבִּי: אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ שֶׁאַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - חוֹשֶׁשֶׁת, וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה אָמַר לִי: וּמָה אִילּוּ נִדָּה שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה בִּטְהֲרָה מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה - לֹא תְּהֵא בְּחֶזְקַת טְמֵאָה? וְנִרְאִין דְּבָרָיו כְּשֶׁבָּדְקָה. מַאי בָּדְקָה? אִילֵימָא דְּבָדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא סָבַר, אַף עַל גַּב דְּלָא בָּדְקָה לֹא בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בִּדְרַבִּי יוֹסֵי - לֹא חָיְישָׁא! אֶלָּא בָּדְקָה! אֶלָּא פְּשִׁיטָא - דְּבָדְקָה בֵּין בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא סָבַר: בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יוֹסֵי - לֹא חָיְישָׁא, אַלְמָא: בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא - לֵילְיָא הוּא. קַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא אַדְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא! בִּשְׁלָמָא בְּלָא רַבִּי - לָא קַשְׁיָא, הָתָם - דְּבָדְקָה בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא בָּדְקָה בִּדְרַבִּי יוֹסֵי, הָכָא - דְּבָדְקָה נַמִּי בִּדְרַבִּי יְהוּדָה וּבִדְרַבִּי יוֹסֵי. אֶלָּא בִּדְרַבִּי קַשְׁיָא! - תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַגְּרָא; הַאי תַּנָּא סָבַר: שַׁלִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה

תוספות

עצמה וקדשים — פירש בקונטרס: עצמה — לטהרות. ותימה: אמאי איצטריך למתני קדשים, דכל שכן הוא? ויש לומר: דמשום רבי שמעון בן אלעזר נקטיה, דמסיק: דאפילו קדשים אינה מטמאה. אי נמי: תנא קדשים לגלויי דעצמה אף לטהרות. ומיהו לישנא ד"עצמה" לא משמע לטהרות. ועוד קשה: לרבי שמעון בן אלעזר, אבתי הוי כתמה חמור מראייתה, דהא איהו גופיה אמר בסמוך דתולה בראיית יומו, אבל כתם שמצאה ביום שלפני הראייה — טמאה למפרע, ומקולקלת למניינה משעת כבוס! ונראה לפרש: ד"עצמה" — היינו, שמקולקלת למניינה משעת כבוס. ורבי שמעון בן אלעזר פליג אתרוייהו: דאינה מקולקלת למניינה, ולא מטמאה קדשים אלא מעת לעת. והא דקאמר רבי שמעון בן אלעזר בסמוך דתולה כתמה בראיית יומו, הא כתם דאתמול לא תליא בראייה — לאו משום שתהא מקולקלת בכתמה דאתמול משעת כבוס, אלא על ידי ראייה דהשתא, וכתם דאתמול היא מקולקלת — דלא ידעה אי מניא מהיום או מכתם. ואם תאמר: אכתי כתמה חמור מראייתה, דבכתמה — היא מקולקלת למניינה מעת לעת, אבל בראייתה, אף על גב דלקדשים ולטהרות מטמאה מעת לעת, מכל מקום אינה מקולקלת, דמונה מיום שראתה! ויש לומר: דלא חייש רבי שמעון בן אלעזר אלא שלא יהיה כתמה חמור מראייתה בזמן לטמאות יותר מעת לעת.

איפוך — פירש הקונטרס: נראין דברי מדבריו. אי נמי: איפוך, שהוא מעוותה ואני מתקנה, והמחמיר עדיף.

שהוא מתקן הלכותיה לידי זיבה — פירש הקונטרס: דלרבי שמעון אם ראתה בשמיני ותשיעי ועשירי לכתמה — לא הויא זבה. ולרבי דתולה כתמה בראייתה — הויא זבה. ואין נראה: דלרבי שמעון נמי הויא מקולקלת למניינה, כדפרישית לעיל. ואדרבה, רבי שמעון מחמיר טפי, שמטמא ממציאת הכתם מעת לעת. ומה שפירש נמי דלרבי טובלת בשביעי לכתמה ומשמשת — אין נראה להקל כולי האי, ולא תלינן כתמה בראייתה. ונראה כפירוש רבינו חננאל: כשמצאה הכתם ביום הראייה. לרבי דתלי כתמה כל מעת לעת בראייה — היא מקולקלת כל מעת לעת, והויא כאילו ראתה שני ימים, יום הראייה ויום שלפניו. ואם ראתה גם למחר — הויא זבה, אם עומדת בימי זובה. ולרבי שמעון, דלא תלי אלא יומו — אם כן לא חשבינן כאילו ראתה אתמול, ולא תהיה זבה עד שתראה עוד שני ימים. והיינו, "רבי שמעון מתקנה, ורבי מעוותה", דרבי שמעון מיקל טפי. ומיהו אם ראתה היום ואתמול ומצאה כתם — רבי שמעון מחמיר, כדפירשנו.

צריכה הפסק טהרה — פירש הקונטרס: צריכה בדיקה להפסיק בשביעי לכתמה, כדי לטבול בערב. ופירש: דלרישא לקיש, אם בדקה בשביעי לכתמה, דגליא דעתה דכתמה מראייתה הוא, אבל לא בדקה ומונה מן הראייה — פירש לפי שיטתו, ואין נראה. דאין לה לטבול בליל שמיני לכתמה. דרבי לא אמר שתולין כתמה בראייתה בודאי אלא בספק, כדפירשתי. ותו: היכי מוכח מהכא דבכתם צריכה בדיקה בשביעי, דשאני הכא שראתה ראייה ודאית! ותו: אדרבה, מדקאמר רבי יוחנן אף על פי שלא בדקה בשביעי לכתמה טובלת לערב, אם כן אינה צריכה בדיקה! ונראה לפרש: צריכה הפסקת טהרה בין הכבוס למציאת הכתם — דדלמא הא דתלי רבי כתמה בראייתה ולא מטמא משעת כבוס, היינו כשבדקה בין כבוס למציאת הכתם. וקאמר ריש לקיש: והוא שבדקה — פירוש: סמוך למציאת הכתם, תוך מעת לעת. אבל אם יש מעת לעת מבדיקה למציאת הכתם — מטמאין לה למפרע עד שעת הבדיקה. ורבי יוחנן אמר: אף על פי שלא בדקה — פירוש: סמוך, אלא יש מעת לעת בין בדיקה למציאה, אפילו הכי תלינן הכתם בראייתה, כיון דמשעת כיבוס ליכא, מעת לעת נמי ליכא. אלמא לכולי עלמא צריכה הפסק. דאין נראה לומר דלרבי יוחנן "אף על פי שלא בדקה כלל" קאמר, דכולי האי לא הוה פליג אריש לקיש.

רש"י

והדר — מתחיל דרבי יוסי, וספקא הוא. **מישך שייך בדרבי יהודה** — מובלע הוא בתוך של רבי יהודה, וכיון דלדידיה בעינן כל בין השמשות דרבי יהודה — הרי בדקה בשניהם. **למטמאה עצמה** — הרואה כתם מטמאה עצמה לטהרות וקדשים. **למפרע** — עד שעת הכבוס. **חמור מראייתה** — למפרע, דלראייתה — לא הוי אלא מעת לעת, וכתמה — עד שעת הכבוס. **והא מצינו כו'** — דהא מודה רבי שמעון בן אלעזר בקדשים דמטמאתן למפרע עד שעת הכבוס. **ראתה כתם ואחר כך ראתה דם** — תוך מעת לעת. **תולה כתמה בראייתה** — ואמרינן: האי כתם — מדם נדות זה הוא, וטהורה מלטמא עד שעת הכבוס, אלא משמצאתו ולהבא. **יומו** — אם ראתה בו ביום — תולה. ואם שקעה חמה, אף על פי שראתה בתוך מעת לעת — אינה תולה. **שהוא מתקנה** — מיקל עליה, וכיון דכתמים דרבנן — נראין דברי המיקל. ולקמן פריך: עוותי מעוות לה, דהא רבי שמעון בן אלעזר מחמיר! **איפוך** — ואימא: נראין דברי מדבריו. הוא מתקן הלכותיה לידי זיבה — לענין זיבה הוא מיקל. דלדידיה, היכא דלא חזיא בו ביום — לא תלינן כתמה בראייתה, ומונה ימי נדות מיום ראייתה, ואין ימי זיבה מתחילין עד יום שמיני לראייתה. לרבי, מונה מיום מציאת כתמה. ואף להקל ולטבול לליל שביעי לכתמה, אם פסקה, ומיום שמיני לכתמה הוו ימי זוב. ונמצא רבי מחמיר לענין זיבה, דכי חזיא בשמיני לכתמה — אמרינן: יום זיבה הוא, וצריכה לשמור תשיעי, יום כנגד יום. ואם תראה שנים עמו — תהא זבה. ולרבי שמעון, סוף נדה הוא, ולא מצריך שימור. ואם תראה שנים עמו — לא תהיה זבה. נמצא אני מביאה על ידי כתמה לזיבה, אבל איהו — לא. **צריכין הפסק טהרה** — בשביעי, לטבול בערב. צריכה לבדוק בין השמשות להפסיק בטהרה או לא. **זימנין** — פעם אחרת. **אשכחיה** — רבי זירא לרבי אסי. **דיתיב וקאמר** — הך מלתא דרבי, ומפרש עלה, אמר ריש לקיש: והוא שבדקה בין השמשות של שביעי לכתמה, להפסיק בטהרה. אבל לא הפרישה בטהרה — גליא דעתה, דמיום ראייתה נקטה מנינא דידיה, והיא גרמה לעצמה להבדיל כתמה מראייתה, וכתמה מטמא למפרע מיום לבישה. ורבי יוחנן אמר: אף על פי שלא בדקה. דכיון דיכולה לתלות — לאו בגילוי דעתה תליא מלתא, ולא מפסדא בהכי. **אטר ליה רבי זירא לרבי אסי** — מדפליגי רבי יוחנן וריש לקיש לענין תליא בבדקה ולא בדקה, מכלל דאורחא הוא לבדוק ביום שביעי לכתמה ולהפסיק בטהרה. **שיטפך** = ריהטך. **משנה הרואה יום אחד עשר בין השמשות** — וספק יום הוא, והוי דם זיבה. או ספק לילה, ותחלתו נדה. **תחלת נדה וסוף נדה כו'** — ובגמרא פריך: תחלת נדה וסוף זיבה היא, והויא טועה, ובעל כרחה תשב שבעה. ואם ראתה לסוף שבעה יום אחד — נחמיר עליה, לומר: ראיה ראשונה סוף זיבה הואי, והשתא הויא תחלת נדה, ותשב שבעה. ואם שלשה תראה — נחמיר עליה, לומר: ראייה ראשונה תחלת נדה הואי, והשתא זבה, וצריכה שבעה נקיים, ולא תשב ארבעה ודן. וכן לעולם היא מקולקלת, ותקנתה כדמפרש בערכין (ח,א). **יום ארבעים לזכר ויום שמונים לנידת נקבה בין השמשות לכולן** — כלומר, באיזה מאלו שתראה בין השמשות — הוי האי בין השמשות ספק טמא ספק טהור. ואם תראה ליום שמיני — ספק נדה ספק שומרת יום כנגד יום. וכן לעולם, עד שתפסוק כדי שיעור המפורש לה בערכין. **את השוטות** — את הטועות, כגון אלו שראו בשעת הספק. **באו ותקנו את הפקחות** — הרואות בשעה ודאית, וצריכין אנו לתקן פתחיהן ולפרש ימי שימורן ותשמישן, כדמפרש בברייתא בגמרא.

וַהֲדַר חָיֵיל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי. וְהַאי תַּנָּא סָבַר: בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי מִישַׁךְ שַׁיְיךְ בִּדְרַבִּי יְהוּדָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה כֶּתֶם - מְטַמֵּאָה עַצְמָהּ וְקָדָשִׁים לְמַפְרֵעַ - דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: קֳדָשִׁים - מְטַמֵּאָה, עַצְמָהּ - אֵינָהּ מְטַמֵּאָה, שֶׁלֹּא יְהֵא כִּתְמָהּ חָמוּר מֵרְאִיָּיתָהּ. - וְהָא מָצִינוּ כִּתְמָהּ חָמוּר מֵרְאִיָּיתָהּ לְעִנְיַן קֳדָשִׁים! אֶלָּא תְּנֵי הָכִי: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף קֳדָשִׁים אֵינָהּ מְטַמֵּאָה, שֶׁלֹּא יְהֵא כִּתְמָהּ חָמוּר מֵרְאִיָּיתָהּ לְכָל דָּבָר. תָּנוּ רַבָּנַן: רָאָתָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאָתָה דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּיתָהּ מֵעֵת לְעֵת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דְּבָרָיו מִדְּבָרַי, שֶׁהוּא - מְתַקְּנָהּ, וַאֲנִי - מְעַוְּתָהּ. - מְתַקְּנָהּ? עֲוַותִּי מַעֲוִיתִי לָהּ! - אָמַר רָבִינָא: אֵיפּוּךְ. - רַב נַחְמָן אָמַר: לְעוֹלָם לָא תֵּיפּוּךְ, שֶׁהוּא מְתַקֵּן הֲלָכוֹתֶיהָ לִידֵי זִיבָה, וַאֲנִי מְעַוְּתוֹת הֲלָכוֹתֶיהָ לִידֵי זִיבָה. בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי אַסִּי: כְּתָמִים צְרִיכִין הֶפְסֵק טָהֳרָה אוֹ לָא? אִשְׁתִּיק וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִּי. זִימְנִין אַשְׁכְּחֵיהּ דְּיָתֵיב וְקָאָמַר: תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּיתָהּ מֵעֵת לְעֵת - דִּבְרֵי רַבִּי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: וְהוּא שֶׁבָּדְקָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה. אָמַר לֵיהּ: מִכְּלָל - דִּכְתָמִים צְרִיכִין הַפְסָקַת טָהֳרָה? אָמַר לֵיהּ: אִין. וְהָא זִימְנִין סַגִּיאִין בְּעָא מִינָּךְ וְלָא אָמְרַתְּ וְלָא מִידִּי, דִּלְמָא אַגַּב שִׁיטְפָּךְ אָתְיָא לָךְ? אָמַר לֵיהּ: אִין, אַגַּב שִׁיטְפָּאי אָתְיָא לִי. **מִשְׁנָה** הָרוֹאֶה יוֹם אֶחָד עָשָׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - תְּחִלַּת נִדָּה וְסוֹף נִדָּה, תְּחִלַּת זִיבָה וְסוֹף זִיבָה, יוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר, וְיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְכוּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ טוֹעוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: עַד שֶׁאַתֶּם מְתַקְּנִים אֶת הַשּׁוֹטוֹת, בֹּאוּ וְתַקְּנוּ אֶת הַפִּקְחוֹת. **גְּמָרָא** תְּחִלַּת נִדָּה וְסוֹף נִדָּה? תְּחִלַּת נִדָּה וְסוֹף זִיבָה הִיא! אָמַר רַב חִסְדָּא, הָכִי קָאָמַר: הָרוֹאֶה יוֹם אַחַד עָשָׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - תְּחִילַּת נִדָּה וְתְחִילַּת זִיבָה, וּבַשְּׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ - סוֹף נִדָּה וְתְחִלַּת זִיבָה. "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַד שֶׁאַתֶּם מְתַקְּנִין אֶת הַשּׁוֹטוֹת" כו'. הָנֵי

שוטות

ארבעה

גמרא

וַהֲדַר חָיֵיל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי – ולאחר מכן מתחיל זמן בין השמשות של רבי יוסי, ומכיון שלא בדקה בו חוששת שנעשית זבה, **וְהַאי תַּנָּא סָבַר** – והתנא השני שאמר שאינה חוששת, טעמו, משום שזמן **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי מֵשָׁךְ שָׁיְיךְ בִּדְרַבִּי יְהוּדָה** – מובלע בסוף זמן בין השמשות של רבי יהודה. ומכיון שבדקה כל בין השמשות של רבי יהודה, הרי שבדקה גם בשל רבי יוסי, ואינה חוששת שנעשית זבה.

הגמרא לעיל (ו.) מבררת האם אשה שראתה כתם על בגדה מטמאה למפרע או לא. הגמרא כאן ממשיכה לברר מה דינה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הָרוֹאֶה כֶּתֶם,** ואינה יודעת מתי נוצר הכתם, הרי היא **מְטַמְּאָה** את **עַצְמָהּ וְקָדָשִׁים לְמַפְרֵעַ,** וכל הטהרות והקדשים שנגעה בהם משעת כיבוס הבגד טמאים, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, קָדָשִׁים מְטַמְּאָה, עַצְמָהּ** – טהרות שנגעה בהם, **אֵינָהּ מְטַמְּאָה,** כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא** דין **כִּתְמָהּ חָמוּר מִרְאִיָּיתָהּ,** שאם ראתה דם ממש שטומאה דאורייתא היא אינה מטמאה למפרע אלא מעת לעת, ואם תאמר שכשראתה כתם מטמאה למפרע משעת כיבוס נמצא שכתמה שטומאתו מדרבנן חמור מראייתה, ולכך קבעו שלא תטמא למפרע.

מקשה הגמרא: **וְהָא מָצִינוּ** שאף לרבי שמעון בן אלעזר **כִּתְמָהּ חָמוּר מֵרְאִיָּיתָהּ לְעִנְיַן קָדָשִׁים,** שאף הוא מודה בקדשים שנגעה בהם שמטמאתם למפרע עד שעת כיבוס, ואילו כשראתה דם מגופה אינה מטמאתם למפרע אלא מעת לעת. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא תְּנִי הָכִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** לא רק בשנגעה בטהרות, אלא **אַף** כשנגעה **בְּקָדָשִׁים** ואחר כך מצאה כתם **אֵינָהּ מְטַמְּאָה** משעת כיבוס, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא כִּתְמָהּ חָמוּר מֵרְאִיָּיתָהּ לְכָל דָּבָר** – לא לענין טהרות ולא לענין קדשים.

הגמרא מבררת מה דין אשה שמצאה כתם, ולאחר זמן ראתה דם, האם תולה שהכתם הוא חלק מהראייה: **תָּנוּ רַבָּנָן, רָאֲתָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה דָּם,** אינה מטמאה למפרע משעת הכיבוס, אלא **תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּיתָהּ** – תולה שהכתם לא בא מזמן רב, אלא כשהתעורר דם הראייה לצאת יצא בצורת כתם, ואינה מטמאת אלא משעת מציאת הכתם. ודין זה אינו אלא אם ראתה את הדם בתוך **מֵעֵת לְעֵת** למציאת הכתם, אבל אם לאחר יותר ממעת לעת ראתה דם, כתמה מטמא למפרע משעת הכיבוס, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יוֹמוֹ** – אינה תולה כתמה בראייתה אלא אם ביום שמצאה כתם ראתה דם, אבל אם ראתה דם לאחר ששקעה החמה, אף שלא עבר מעת לעת מזמן מציאת הכתם, אינה תולה שבא מהדם, ומטמאה למפרע.

רבי מוסיף מה היה סובר מסברא: **אָמַר רַבִּי,** אלמלא השמועה ששמעתי כדברי, היו **נִרְאִין דְּבָרָיו** של רבי שמעון בן אלעזר **מֵדְּבָרַי,** מפני **שֶׁהוּא מְתַקְּנָהּ וַאֲנִי מְעַוְּתָהּ** – שרבי שמעון מיקל עליה ואני מחמיר עליה, וכיון שכתמים אינם מטמאים אלא מדרבנן נראים דברי המיקל בהם.

מקשה הגמרא: וכי רבי שמעון **מְתַקְּנָהּ** – מיקל עליה, **עַוּוּתֵי מְעַוִּית לָהּ** – הרי הוא מחמיר עליה, שאם לא ראתה ביום מציאת הכתם אינה תולה כתמה בראייתה ומטמאה למפרע. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא, אֵיפּוּךְ** – יש להפוך את דברי רבי, נראין דברַי מדברי רבי שמעון בן אלעזר שאני מתקנה והוא מעוותה.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: **רַב נַחְמָן אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ,** אלא באר דבריו, שאף שלענין טומאה למפרע רבי מיקל ורבי שמעון בן אלעזר מחמיר, אמר רבי שנראין יותר דברי רבי שמעון בן אלעזר, מפני **שֶׁהוּא מְתַקֵּן הִלְכוֹתֶיהָ לִידֵי זִיבָה וַאֲנִי מְעַוֵּת הִלְכוֹתֶיהָ לִידֵי זִיבָה** – שלענין זיבה הוא מיקל עליה שלא תבא לידי זיבה, ואני מחמיר עליה שתבא לידי זיבה. כי באופן שלא ראתה דם ביום שמצאה כתם אבל שניהם היו בתוך מעת לעת, שלרבי שמעון שאינה תולה כתמה בראייתה מונה שבעת ימי נדה רק מיום ראיית הדם, וכן לא תתחיל למנות את ימי זיבתה אלא מהיום השמיני לראיית הדם, אבל לרבי שתולה כתמה בראייתה עד מעת לעת הרי היא מונה שבעת ימי נדה מיום מציאת הכתם, שהוא יום אחד קודם לראיית הדם, וימי זיבתה יתחילו מהיום השמיני למציאת כתמה, נמצא שאם תראה דם ביום השמיני למציאת כתמה, לרבי הראשון לימי זיבתה הוא ואם תראה עוד שני ימים עמו תהיה זבה גדולה, ולרבי שמעון היום השמיני לכתמה הוא האחרון לשבעת ימי נדתה, ואינה צריכה שימור כנגדו, ולא תהיה זבה גדולה אף אם תראה עוד שני ימים עמו, הרי שרבי שמעון מיקל לענין ימי זיבה מרבי.

הגמרא מבררת האם הרואה כתם צריכה הפסק טהרה קודם טבילתה: **בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי אַסִּי, כְּתָמִים צְרִיכִין הֶפְסֵק טָהֳרָה אוֹ לֹא** – אשה שראתה כתם וצריכה לטבול ביום השביעי, האם צריכה לבדוק בבין השמשות ולהפסיק בטהרה או לא. **אִשְׁתִּיק, וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידִּי** – שתק רבי אסי ולא ענה לו תשובה לשאלתו. **זִימְנִין אַשְׁכְּחֵיהּ דְּיָתִיב וְקָאָמַר** – פעם אחרת פגש רבי זירא את רבי אסי יושב ודורש, לענין מה ששנינו בברייתא דלעיל שאשה שראתה כתם ואחר כך ראתה דם **תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּיתָהּ,** ורק בראייה שראתה בתוך **מֵעֵת לְעֵת, דִּבְרֵי רַבִּי,** והוסיף רבי אסי שנחלקו האמוראים בפירוש דברי רבי, וכה היו דבריהם, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְהוּא שֶׁבָּדְקָה** – דינו של רבי אמור רק באם בדקה בבין השמשות של היום השביעי למציאת כתמה כדי להפסיק בטהרה, שגילתה בדעתה שסבורה שמציאת הכתם היתה תחילת ראייתה, ולכך התחילה למנות מיום מציאת כתמה ולא מיום ראייתה, אבל אם לא הפרישה בטהרה ביום השביעי למציאת כתמה גילתה בדעתה שאינה סבורה שהכתם הוא חלק מהדם שראתה אחריו, ולכך מונה רק מראייתה וכתמה מטמא למפרע מיום לבישה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה,** שדין זה אינו תלוי בגילוי דעתה, אלא כל שבתוך מעת לעת למציאת כתמה ראתה דם תולה שהכתם הוא תחילת ראיית הדם. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרבי אסי, מזה שנחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן לענין אם יכולה לתלות כתמה בראייתה גם כשלא בדקה, ושניהם מסכימים שכשלא בדקה גילתה דעתה שאינה סבורה למנות לכתמה, **מִכְּלָל דִּכְתָמִים צְרִיכִין הַפְסָקַת טָהֳרָה** – שבכתם הבא בלא ראייה אחריו דרך האשה לבדוק ביום השביעי למציאת כתמה ולהפסיק בטהרה. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי לרבי זירא, **אִין** – אכן, יש מכאן הוכחה שלאחר ראיית כתם צריכה להפסיק בטהרה קודם טבילתה. שאל רבי זירא את רבי אסי, **וְהָא זִימְנִין סַגְּיאִין בְּעָאי מִינָּךְ וְלֹא אֲמַרְתְּ וְלֹא מִידִּי** – והלא פעמים הרבה שאלתי אותך אם צריכה הפסק טהרה ולא אמרת לי בלום, והרי אפשר לפשוט מכאן שצריכה הפסק טהרה, **דִּלְמָא אַגַּב שִׁיטְפָךְ אַתְיָא לָךְ** – שמא אגב מרוצתך בלימוד לא נתת לבך לדבר זה שאפשר לפשוט מדברי ריש לקיש ורבי יוחנן. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי לרבי זירא, **אִין, אַגַּב שִׁיטְפָאי אַתְיָא לִי** – אגב מרוצתי לא נתתי ליבי לדבר זה.

משנה

מדאורייתא אשה הרואה דם מונה שבעה ימים וטובלת בליל היום השמיני, והם הנקראים 'ימי נדה', ומיום השמיני ואילך במשך אחד עשר יום נקראים 'ימי זיבה', כיון שהרואה יום אחד מתוכם נעשית זבה קטנה, והרואה במשך שלשה ימים רצופים מתוכם נעשית זבה גדולה.

יולדת זכר טמאה מדאורייתא שבעה ימים ובמשך שלושים ושלשת הימים שלאחר מכן דמה טהור, והיולדת נקבה טמאה שבועיים ובמשך ששים וששת הימים שלאחר מכן דמה טהור.

משנתנו דנה מה דין אשה שראתה בבין השמשות שבין ימי זיבתה לימי נדתה או בין ימי טוהר לימי טומאה: **הָרוֹאֶה** דם בסוף **הַיּוֹם הָאֶחָד עָשָׂר** לימי זיבתה **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,** שהוא ספק יום ספק לילה, הרי שראתה **בְּתְחִלַּת נִדָּה וְסוֹף נִדָּה, תְּחִלַּת זִיבָה וְסוֹף זִיבָה** – ביום שהוא תחילת ימי נדתה או בסוף ימי נדתה, או בתחילת ימי זיבתה

המשך בעמוד רכד

שׁוֹטוֹת נִינְהוּ – וכי שוטות הן, **טוֹעוֹת נִינְהוּ** – והלא אינן אלא טועות במניינן, ומדוע קראן רבי יהושע שוטות. משיבה הגמרא: **אֶלָּא תְּנֵי טוֹעוֹת** – שנה במשנתינו ׳עד שאתם מתקנים את הטועות, בואו ותקנו את הפקחות׳.

אשה הרואה דם טמאה שבעה ימים ומפסיקה בסופם בטהרה וטובלת לנדתה בליל שמיני, ואחד עשר הימים הבאים הם ימי זיבה, שהרואה בהם יום או יומיים זבה קטנה היא ושומרת יום אחד בטהרה וטובלת, והרואה בהם שלשה ימים רצופים זבה גדולה היא, ומונה שבעה ימים נקיים וטובלת. וחזרת האשה לתחילת מניינה בתום ימי הזיבה תלויה בכמה כללים: א. אין האשה חוזרת למנות סדר ימי נדה וזוב אלא כשתחזור לראות. ב. אם לא ראתה בימי זובה או שראתה יום או יומיים ונעשתה זבה קטנה חוזרת למנות ימי נדה כשתשוב ותראה. ואף אם לא שמרה עדיין יום כנגד יום נעשית נדה ולאחר תום ראיית נדתה שומרת יום לזיבתה. ג. ראתה בהם שלשה רצופים אינה שבה למניינה עד שתמנה שבעה נקיים, וכל דם שתראה בטרם השלמת הנקיים דם זיבה הוא].

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת אופנים בהם זקוקות נשים פקחות לתיקון פתחיהן. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא,** אשה שסדר ראיותיה הקבוע **יוֹם אֶחָד טָמֵא** – רואה בו, **וְיוֹם אֶחָד טָהוֹר** – אינה רואה בו, ורואה רק ביום ולא בלילה, הרי זו **מְשַׁמֶּשֶׁת** בכל המעת לעת של היום **הַשְּׁמִינִי, וְלֵילוֹ עִמּוֹ** – ואף בלילה שלאחריו, **וּבְאַרְבָּעָה לֵילוֹת** נוספים **מִתּוֹךְ שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם** – שמונה עשר הימים שמתחילת ראייתה עד תום ימי זובה. וזה החשבון, לאחר ימי נדתה מותרת בשמיני ובלילה שלאחריו, שאינה רואה בהם. וביום התשיעי רואה ושומרת כנגדו בעשירי ואסורה בהם, ומשמשת בליל האחד עשר שהרי לא תראה אלא למחרת ביום. ובאחד עשר רואה ושומרת בשנים עשר ומשמשת בליל שלשה עשר, ורואה בשלשה עשר ושומרת בארבעה עשר ומשמשת בליל חמשה עשר, וחוזרת ורואה בחמשה עשר ושומרת בששה עשר ומשמשת בליל שבעה עשר, הרי כאן ארבעה לילות].

וְאִם הָיְתָה רוֹאָה ראיותיה **מִבָּעֶרֶב, אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶלָּא** בשְׁמִינִי **בִּלְבָד,** אבל לא בליל התשיעי ובארבעת הלילות הנוספים כיון שרואה בהם.

הברייתא ממשיכה באופנים נוספים, וכל דבריה בהמשך ברואות מבערב: אשה שסדר ראייתה **שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִין** – רואה בהם, **וּשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִין** – אינה רואה בהם, **מְשַׁמֶּשֶׁת** לאחר ימי נדתה בימים **שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר וְשִׁשָּׁה עָשָׂר וְעֶשְׂרִים,** שבשמיני אינה רואה, ומליל התשיעי רואה עד היום העשירי ונעשית זבה קטנה, ושומרת בטהרה באחד עשר, ומשמשת בשנים עשר, ורואה בשלשה עשר וארבעה עשר ושומרת בחמשה עשר, ובששה עשר מותרת, ורואה בשבעה עשר ושמונה עשר ושומרת בתשעה עשר, וביום העשרים מותרת.

מקשה הגמרא: **וּתְשַׁמֵּשׁ נַמִּי כְּתִשְׁסַר** – מדוע אינה משמשת גם בתשעה עשר, שראיית השבעה עשר והשמונה עשר אינה מחייבת שימור יום, כיון שבהם נשלמים אחד עשר ימי הזיבה, ומבואר להלן (עב.) שאין חובת השימור חלה אלא כשיכולה לשמר בתוך ימי הזיבה, והרואה ביום אחד עשר לזיבתה שהוא השמונה עשר לפתח נדתה פטורה משימור, ומדוע אינה משמשת גם בתשעה עשר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, זֹאת אוֹמֶרֶת** – מכאן יש ללמוד שגַּרְגְּרָן דְּתֶנֶן – מה ששנו בית הלל (לקמן עב.) שברואה ביום אחד עשר לזיבתה וטובלת למחרת נקרא המשמש עמה בו ביום ׳גרגרן׳] כיון שלא כבש את יצרו להמתין מעט, אין כוונתם רק לכנותו לגנאי שאינו נוהג במידת חסידות, אלא לומר שמדרבנן **אָסוּר** לבוא עליה], ולפיכך אין הברייתא מתירתה בתשעה עשר.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רַב אַשֵׁי אָמַר, נְהִי דְּחַד עָשָׂר לֹא כָּעֵי שִׁימּוּר** – האף אמנם שראיית האחד עשר אינה מצריכה שימור, **עֲשִׂירִי מִיהָא כָּעֵי שִׁימּוּר** – היום העשירי שראתה גם בו מצריך שימור, ולפיכך אסורה בתשעה עשר, שמשמרת בו כנגד היום השבעה עשר שהוא העשירי לימי זיבתה.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **שְׁלֹשָׁה יָמִים טְהוֹרִין,** הרי שרואה מהראשון עד לשלישי ופוסקת עד הששי, ורואה מהשביעי עד לתשיעי ופוסקת עד השנים עשר, ורואה מהשלשה עשר עד לחמשה עשר, **מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁנֵי יָמִים,** אחד עשר ושנים עשר, שבתום נדתה נעשית זבה קטנה בראיית השמיני והתשיעי ושומרת בטהרה בעשירי, ומשמשת אחד עשר ושנים עשר, **וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם,** שכשרואה מהשלשה עשר עד לחמשה עשר נעשית זבה גדולה, וכיון שרואה שלשה ופוסקת שלשה אין לה שבעה נקיים.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵאִים וְאַרְבָּעָה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד** בלבד, בשמיני, שאינו מימי נדתה ואינה רואה בו, **וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם,** כיון שבראיית ארבעת הימים שמהתשיעי ואילך נעשית זבה גדולה, ואין לה שבעה נקיים.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁלֹשָׁה יָמִים** בלבד, שמיני תשיעי ועשירי, שאינם מימי נדתה ואינה רואה בהם, **וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם,** כיון שרואה בחמשת הימים שלאחריהם ואין לה שבעה נקיים.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יָמִים** בלבד, מהשמיני עד לשנים עשר, שאינם מימי נדתה ואינה רואה בהם, **וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם,** מפני שרואה בששת הימים הבאים ואין לה שבעה נקיים.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **שִׁבְעָה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁבְעָה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ יָמֶיהָ,** שמשמשת בשבעה **מִתּוֹךְ כל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה יָמִים,** שבשבעה הראשונים נדה היא, ובשבעה השניים מותרת, שאינה רואה, ובראיית שלשת הימים הראשונים משבעת השלישיים נעשית זבה גדולה, ובשבעת הרביעיים אינה רואה ומונה שבעה נקיים, הרי עשרים ושמונה. וכשרואה בעשרים ותשעה חוזרת לפתח נדתה וניתרת בתום שבעת ימי הראייה למשך שבוע וחוזר חלילה. ונמצאת משמשת בשבעה ימים מתוך כל עשרים ושמונה, שהם רביע ימיה.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה **שְׁמוֹנָה יָמִים טְמֵאִין וּשְׁמוֹנָה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם מִתּוֹךְ כל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה,** שכשנחלק ארבעים ושמונה ימים לשמונה נקבל ששה חלקים שוים, ואשה זו רואה בשמונת הימים הראשונים והשלישיים והחמישיים, ובשניים וברביעיים ובששיים אינה רואה. ובראיית היום השמיני לאחר ימי נדתה נעשית זבה קטנה. ובראשון משמונת הימים השניים שאינה רואה בהם שומרת יום, ובשבעת הימים הבאים מותרת. ובשמונת השלישיים רואה, ושני הראשונים שבהם בסוף ימי זיבה ונעשית זבה קטנה, ובששת הימים הנוספים דמה דם נדות]. ובראשון שמשמונת הימים הרביעיים אסורה מפני שהוא משלים לשבעת ימי נדתה, ובשבעת הימים הבאים מותרת, הרי ששימשה ארבעה עשר יום. ובראיית שלשת הימים הראשונים מהשמונה החמישיים נעשית זבה גדולה. ושבעת הימים הראשונים מתוך שמונת הששיים עולים לה לנקיים, וביום השמיני מותרת, הרי ששימשה חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה. וכשרואה שוב ביום הארבעים ותשעה חוזרת לפתח נדתה.

מקשה הגמרא: **הָנֵי אַרְבֵּיסַר הָווּ** – הימים שמותרת לשמש בהם אינם אלא ארבעה עשר ולא חמשה עשר, שביום הארבעים ושמונה שהתרנוה צריכה להיות אסורה, שבשמונת הימים הששיים אינה יכולה למנות נקיים מאחר ושלשת הימים הראשונים שבהם חלים בימי נדה שאינם עולים לנקיים], ורק ביום הרביעי שבשמונה אלו שהוא הארבעים וארבעה לתחילת מניינה יכולה להתחיל לספור, וממילא אסורה בארבעים ושמונה]. וכלפי האמת לא תוכל להטהר במשך כמה שבועות נוספים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר יִצְחָק, זֹאת אוֹמֶרֶת** – מכאן יש ללמוד, **שִׁמְיֵי נִדָּתָהּ** – ימים הראויים לנדתה **שֶׁאֵין רוֹאָה בָּהֶן עוֹלִין לְסַפִּירַת זִיבָתָהּ,** ורשאית למנות את שבעת הימים הראשונים שמשמונת הששיים לנקיים, ולפיכך מותרת בארבעים ושמונה. הגמרא מוכיחה שימי נדה שאינה רואה בהם עולים לספירת זיבתה: **דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ** – שהסתפקו בני הישיבה,

רש"י

גמרא שוטות נינהו — בתמיה. **דתניא** — לפרושי "פקחניתין קאתי. **יום אחד טמא ויום אחד טהור** — כל ימיה, וקמיירי כשרואה ביום. **משמשת שמיני** — ליום שראתה בו בראייה ראשונה, שהרי טהורה הוות. שהרי בשביעית לערב טבלה, ולא תראה עד תשיעי. הלכך, משמשת שמיני שלם לילה ויום. **ולילו עמו** — ליל אחריו, נגהי תשיעי. **וארבעה לילות מתוך שמונה עשר יום** — לראייה הראשונה. שהרי אשה זו לא תהא זבה לעולם, שאינה רואה שלשה רצופין. וכשהיא רואה תשיעי — תהא שומרת עשירי, ותשמש בלילה, ותראה באחד עשר, ותשמור שנים עשר, ותשמש בלילה — הרי שתים. ותראה בשלשה עשר, ותשמור ארבעה עשר, ותשמש בלילה — הרי שלשה. ותראה חמשה עשר, ותשמור ששה עשר, ותשמש לערב — הרי ארבעה. ובשבעה עשר תראה, ותשמור שמונה עשר — הרי כלו שמונה עשר, ולא שמשה אלא ארבעה לילות לבד שמיני ולילו, ותשמיש אחרון אינו בתוך שמונה עשר. ולמחר בתשעה עשר בשתראה — תהא תחלת נדה, שהרי שלמו אחד עשר שבין נדה לנדה, וחוזרת למנינה שאמרנו. **ואם היתה רואה** — בכל הימים הטמאים מבערב. **אינה משמשת אלא שמיני** — שלם, לילה ויום. אבל לא ליל של אחריו — שהרי תראה בו, ותהא טמאה, וצריכה לשמור עשירי. ובלילה לא תטבול — שהרי רואה. וכן עד סוף שמונה עשר, שהן שמונה עשר עם ימי הנדות. ובתשעה עשר תהא תחלת נדה, ותחזור למנינה ותשמש בשמיני. וכן לעולם. **שני ימים טמאים כו'** — כללא דמילתא: כל ימים דלקמן, עד סוף פירקין — כשרואה מבערב. **משמשת שמיני** — שהוא משני ימים הטהורים, ששביעי ושמיני טהורין הן. אלא שהשביעי, מהנדות, וטובלת לערב, ומשמשת שמיני שלם. ולערב תראה, שהוא תשיעי, וכן עשירי. ותשמור אחד עשר יום לאלו שני ימים, וטובלת לערב ומשמשת שנים עשר שלם, ותראה שלשה עשר וארבעה עשר, ותהא שומרת חמשה עשר, ותשמש ששה עשר. ותראה שבעה עשר ושמונה עשר, ותשמור תשעה עשר. דקסבר: הרואה יום אחד עשר — אסור לשמש למחר. ולקמן פריך: ותשמש בתשסרי, דהא כלו להו ימים שצריכה שימור! ומכל מקום ביום עשרים משמשת, וכשתראה יום עשרים ואחד — הרי היא תחלת נדה, וחוזרת למנין זה שאמרנו. **ותשמש בתשסר** — דקיימא לן בפרק אחרון (נדה עב.ב): יום אחד עשר לימי זיבה, לא בעי שימור יום כנגדו. ווו למה משמרת תשעה עשר בשביל שמונה עשר, שהוא סוף זיבה? **נרגרן** — דתנן בפרק "תינוקת" (שם): הרואה יום אחד עשר, וטבלה ליום שלאחריו, ושמשה וראתה בו ביום — בית הלל אומרים: הרי זה גרגרן, שלא המתין יום זה. ומהך ברייתא דקתני "ומשמשת יום עשרים, ולא יום תשעה עשר" שמעינן דאסור להיות גרגרן ולשמש ביום שנים עשר עם הרואה באחד עשר. **רב אשי אמר** — לעולם אינו אסור. והכא דתני "אסור" — משום שראתה יום עשירי, דאיהו בעי שימור. לפיכך תשב תשעה עשר הטהור, ויהא שימור ליום שבעה עשר, שהוא עשירי לימי זיבה. שימור לא הוי אלא יום טהור, דהכי נפקא לן: "יהיה" — מלמד שסופרת יום אחד לאחד, וספירה לא הוי אלא יום טהור. **משמשת שני ימים** — אחד עשר ושנים עשר, שהשמיני ותשיעי מאחד עשר שבין נדה לנדה הן. ועשירי, שימור הוא להן. ושוב אינה משמשת לעולם — שהרי תהא זבה בשלשה עשר וארבעה עשר וחמשה עשר, וצריכה לספור שבעה נקיים, והיא לא תראה שבעה נקיים לעולם. **יום אחד** — שמיני, דכולה בריית: בשרואה בערב. **רביע ימיה מתוך עשרים ושמונה** — שבעה ימים שאחר שבעה הטמאים של נדות — היא משמשת, ובשבעה השלישיים — תהא זבה, ובשבעה האחרונים — הן ימי הספירה. הרי עשרים ושמונה, וביום עשרים ותשעה תהא תחלת נדה. ונמצאת משמשת רביע ימיה. ולהכי נקט עשרים ושמונה, מפני שתחלת נדותה של זו מעשרים ושמונה לעשרים ושמונה. **חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה** — בגון שמונה הראשונים, השמיני ימי זיבה. ומשמונה השניים — תשמור יום לשמיני שלפניו, ותשמש שבעה. הרי ששה עשר שעברו עליה, ונשארו שנים לבא מימי זיבה. ושמונה השלישיים — שנים מהן ימי זוב, והששה תחילת נדתה. ושמונה הרביעיים, שהן טהורים — הראשונים ישלים שבעת ימי נדה, והשבעה תשמש. ועכשיו נותרו ארבעה ימים מימי זיבה. שמונה החמשיים — הרי היא זבה משלשה ראשונים, ושמונה שלאחריהן, שבעה לספירה ושמיני לתשמיש. הרי חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה. וביום ארבעים ותשעה כשתראה — תהא תחלת נדה, ותחזור למנין שאמרנו. **ארביסר הוי** — קסבר: האי דמותיב שהאשה הזאת לא תשמש יום ארבעים ושמונה, לפי שהשמונה החמשיים שנעשית בהן זבה, אין מהן אלא ארבעה מימי זיבה וארבעה האחרונים מימי נדה הן. ומיהו תחלת נדה לא הוי, כל זמן שלא ספרה ולא טהרה מזובה. אבל להכי מהניא הך ראייה ארבעה האחרונים הראויין לנדות — שכשיבאו שמונה טהורין שאחריהם, לא יעלו שלשה הראשונים לימי הספירה, לפי שהן השלמת ימי נדה. וימי נדתה שאינה רואה בהן, אין עולין לספירת זיבתה. הלכך, אין כאן אלא חמשה לספירה, וכשתראה יום ארבעים ותשעה — סותרת. וכן כל שמונה השביעיים, (יום) ועד שיגיע יום ששים ושלשה לא ישלימו ימי ספירתה.

תוספות

וארבעה לילות מתוך שמונה עשר — משמע כאן בהדיא דאין נעשה זבה גדולה ולא צריכה שבעה נקיים, עד שתראה שלשה ימים רצופין באחד עשר יום. ודלא כאותם שכתבו בשם רבינו סעדיה שצריכה שבעה נקיים, אפילו ראתה באחד עשר שלשה ימים מפוזרים.

תשמש בתשסר — ואם תאמר: כיון דקסלקא דעתך דעשירי לא בעי שימור, תקשה ליה רישא אמאי לא משמשת אלא ארבעה מתוך שמונה עשר, דכי ראתה בשבעה עשר — תשמש בשמונה עשר! ותו: דפלוגתא היא בפרק בתרא (נדה עב.ב): לרבי יוחנן עשירי בעי שימור, ולריש לקיש לא בעי שימור! ויש לומר: דהא דקאמר רבי יוחנן עשירי בעי שימור — היינו, בימי זיבה, שאסורה לשמש ביום אחד עשר, אפילו פסקה. ולריש לקיש מותרת, דעשירי כיון דאינה יכולה להיות זבה גדולה — לא בעי שימור. ולהכי ברישא ניחא דאסורה בשמונה עשר, דהוו בימי זיבה. דאפילו ריש לקיש מודה דמדרבנן אסור. אבל בימי נדה סבר המקשה, דאפילו רבי יוחנן מודה דלא בעי שימור. ולכך פריך: תשמש בתשסר! ומשני רב ששת: גרגרן אסור — דאפילו בראיית אחד עשר, צריכה שימור מדרבנן ביום שנים עשר לבולי עלמא. ורב אשי אמר דאינו אסור אלא משום שראתה בעשירי, וצריכה שימור לרבי יוחנן אף בימי נדה מן התורה, כמו בימי זיבה, ולריש לקיש — מדרבנן. **הני** ארביסר הוו — פירש הקונטרס: דפריך אמאי משמשת יום ארבעים ושמונה. דשמונה חמישיים שהן טמאין, הן ארבעה ימי זיבה, וארבעה ימי נדה. ושמונה טהורין שאחריהם, שלשה בימי נדה וחמש בימי זיבה, ושלשה ימים הראשונים דימי נדה — לא יעלו לה לספירת זיבה, דאין ימי נדה עולין לספירתה. דאף על גב דאינה נדה, שהרי אינה חוזרת לפתח נדתה עד שתספור שבעה נקיים, מכל מקום כיון דבימים הראוים לימי נדה הן — אין עולין לספירת זיבתה. וקשה לפירוש זה: דאם כן, תקשה ליה רישא, דקתני "משמשת רביע ימיה מתוך עשרים ושמונה", הלא שבעה שלישיים שהן טמאין, היו ארבעה בימי זיבה ושלשה בימי נדה, ואם כן שבעה ימים טהורין שאחריהם — לא יעלו לספירת זיבתה, והיאך תחזור חלילה מעשרים ושמונה לעשרים ושמונה, דאסורה לשמש בשבעה ימים טהורין של עשרים ושמונה שניים? ועוד קשה: דמשמע דאי הוה תני "ומשמשת ארבעה עשר", הוה ניחא ליה. והא עד ששים ושלשה יום לא יעלו לה שבעה לספירתה, כדפירש רש"י. ואם כן, היאך חוזרת חלילה מארבעים ושמונה לארבעים ושמונה? לכן נראה דהכי פירושו: הני ארבעה עשר הוו, דבשמונה רביעיות אינה משמשת רק ששה. דהא שמונה שלישיים שהיו טמאים, היו שנים בימי זיבה וששה אחריהן ימי נדה, ויום ראשון מרביעיות שהן טהורין — לא תשמש, דהוי משבעה ימי נדה. ויום שני — נמי לא תשמש, לרב אשי דאמר לעיל: עשירי בעי שימור, והרי יום שני הוה שימור ליום שבעה עשר, שהוא עשירי. ויום ראשון, אף על גב דטהור הוי, סבר המקשה דלא הוי שימור, כיון דהוי מימי נדה, וימים שהיא נדה גמורה — אינן עולין לספירת זיבה קטנה. אבל מיום ארבעים ושמונה לא פריך, דכיון דאינה נדה גמורה עד שתספור שבעה נקיים — עולין לה שפיר לבולי עלמא, אף על פי שהן ראויין לימי נדה. ולכך ניחא ליה רישא ד"משמשת רביע ימיה מתוך עשרים ושמונה". ומה שפרש רש"י דעד ששים ושלשה לא ישלמו ימי זיבה, נראה דלא דק. דאינה טובלת עד ליל שמונים, שהרי שמונה ימים שביעיים הם ששה ימי זיבה ושני ימי נדה, ושמיניים הטהורים הן חמשה בימי נדה ושלשה בימי זיבה, ותשיעיים הטמאות — כל שמונה ימי זיבה, והעשיריים — שבעה לספירת נקיים. **ולמאי** — דתשמה התלמוד ימי לידה וימי נדה, אם כן לרבינו תם דפסק דימי לידתה שאינה רואה בהן, אין עולין לספירת זיבתה (והוא הדין), ולפירוש רש"י דימים הראויים לימי נדה אין עולין — אין תקנה לנשים בזמן הזה, דהוי כלהון ספק זבות, וצריכות שבעה נקיים. ופעמים דקיימי בימים הראויים לנדה, ולא עלו לה לספירתה. ומיהו לפירוש רש"י אתי שפיר — דהוא פסק דימי לידה עולין לימי ספירתה. ולרבינו תם נמי: ימי נדה דווקא אין עולין, אבל ימים הראויין — עולין שפיר.

אלא

שׁוֹטוֹת נִינְהוּ? טוֹעוֹת נִינְהוּ! אֶלָּא תְּנֵי: טוֹעוֹת. דְּתַנְיָא: יוֹם אֶחָד טָמֵא וְיוֹם אֶחָד טָהוֹר - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמִינִי וְלֵילוֹ עִמּוֹ, וְאַרְבָּעָה לֵילוֹת מִתּוֹךְ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר יוֹם. וְאִם הָיְתָה רוֹאָה מִבְּעֶרֶב - אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶלָּא שְׁמִינִי בִּלְבַד. שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִין וּשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמִינִי, וּשְׁנַיִם עָשָׂר, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר, וְעֶשְׂרִים. וּתְשַׁמֵּשׁ נַמִּי בְּתַשְׂסַר! אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֹאת אוֹמֶרֶת, גַּרְגְּרָן דִּתְנַן - אָסוּר. רַב אַשִּׁי אָמַר: נְהִי דְּחַד עָשָׂר לָא בָּעֵי שִׁימּוּר, עֲשִׂירִי מִיהָא בָּעֵי שִׁימּוּר. שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵאִין וּשְׁלֹשָׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁנֵי יָמִים, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם. אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵאִים וְאַרְבָּעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם. חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם. שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יָמִים, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם. שִׁבְעָה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁבְעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ יָמֶיהָ, מִתּוֹךְ עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה יָמִים. שְׁמוֹנָה יָמִים טְמֵאִין וּשְׁמוֹנָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם מִתּוֹךְ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. הֲרֵי אַרְבַּיסַר הָווּ! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר יִצְחָק. זֹאת אוֹמֶרֶת: יְמֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵין רוֹאָה בָּהֶן - עוֹלִין לִסְפִירַת זִיבָתָהּ. דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ: יְמֵי

תוספות

אלא שמע מינה עולין שמע מינה — וטעמא דרב הונא בריה דרב יהושע, אף על גב דהוי ספק ספקא, מכל מקום אי בעלמא אין עולין — הכא נמי הוה לן למגזר, אטו בעלמא. **וכן** למאה וכן לאלף — ימי שמושה בימי זיבתה. דמאחר שבעת ימי נדה, כל הימים שתראה, אפילו מאה או אלף, מקרו "ימי זיבתה", עד שתספור שבעה נקיים.

הדרן עלך בא סימן

דם הנדה, מנא הני מילי — לרבא דאמר בפרק "בנות כותים" (נדה לה,א): לאחרים גורם טומאה, לעצמו לא כל שכן. ולית ליה ד"שעיר המשתלח יוכיח" — הכא לא צריך קרא. ומיהו לדם נדה של מצורעת אצטריך שפיר קרא, דהדם אינו גורם טומאה. ולקמן דמצריך קרא לטומאת זובו במגע ובמשא, ולא יליף מדם הנדה דהכא — משום דאיכא למפרך: מה לדם הנדה שכן מטמא באונס. ואם תאמר: וכיון דלא ילפינן מהכא, אמאי אצטריך לקמן קרא למעוטי זוב יבש, מהיכא תיתי לטמא? ויש לומר: כיון דהשוה הכתוב דם נדה וזוב לטומאה, ממילא ילפינן מהדדי, דגילוי מילתא בעלמא הוא. **ותו** הא דתנן המפלת כו' — תימה: דהיינו ההיא קושיא גופיהו! ויש לומר: דהכי קאמר, וכי תימא: דאין הכי נמי דיבש מעיקרא טהור, והתנן המפלת כו'. אי נמי יש לומר: ותו, יבש משונה כמין יבחושין או כמין קליפה, מנלן? **יכול** תהא אבן מנוגעת כו' — אבן מנוגעת שמטמאה בביאה כו'. ואם תאמר: מת יוכיח, שמטמא בביאה, ואינו עושה משכב ומושב! ועוד: מצורע גופיה מפרש רבינו תם בריש "אלו דברים" (פסחים סז,ב) דלא עביד משכב ומושב אלא לטמא אוכלין ומשקין! ויש לומר: דמקרא דהכא ממעטינן להו, "הזב" — ולא המצורע, ולא המת.

[שייך לעמוד הבא] **אף** מדוה נמי מטמא באבן מסמא — ואם תאמר: כיון דממעטינן מדוה מ"היא" לטמא משכב ומושב, ממעטינן נמי מאבן מסמא. דהא מכח משכב ומושב הוי טומאה לאבן מסמא, כדתנן בתורת כהנים: מנין לרבות עשר מצעות זו על גב זו, ועל גביהן אבן מסמא? תלמוד לומר "כל המשכב"! ואומר רבינו יצחק: דאבן מסמא נפקא לן משום דרשא, דלא מטמא אלא אוכלין ומשקין. ולהכי איצטריך למעוטי מדוה, אף מבאבן מסמא שהיא טומאה קלה.

אבן מסמא

יְמֵי לֵידָה שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן, מַהוּ שֶׁיַּעֲלוּ לְסִפִּירַת זִיבָתָהּ? אָמַר רַב כָּהֲנָא: תָּא שְׁמַע, רָאֲתָה שְׁנַיִם, וְלַשְּׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זִיבָה סְפֵק לֵידָה: מִבִּיאָה קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, וִימֵי לֵידָתָהּ שֶׁאֵין רוֹאָה בָּהֶן - עוֹלִין לָהּ לְסִפִּירַת זִיבָתָהּ. אָמַר רַב פַּפָּא: שָׁאנֵי הָתָם, כֵּיוָן דְּאִיכָּא לְמֵימַר יוֹלֶדֶת זָכָר הִיא, וְכָל הָנֵי שִׁבְעָה יְתֵירֵי דְּקָיְיָמִינַן לָהּ - סָלְקֵי לָהּ לְסִפִּירַת זִיבָתָהּ. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: בְּיוֹלֶדֶת זָכָר - אִיכָּא לְסַפּוּקֵי, בְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה - לֵיכָּא לְסַפּוּקֵי? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: עוֹלִין, שְׁמַע מִינָּהּ. תִּשְׁעָה יָמִים טְמֵאִין וְתִשְׁעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה יָמִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנָה עָשָׂר. עֲשָׂרָה יָמִים טְמֵאִין וַעֲשָׂרָה יָמִים טְהוֹרִים - יְמֵי שְׁמוּשָׁהּ כִּימֵי זִיבָתָהּ. וְכֵן לְמֵאָה וְכֵן לְאֶלֶף.

הדרן עלך בא סימן

דַּם הַנִּדָּה וּבְשַׂר הַמֵּת - מְטַמְּאִין לַחִין וּמְטַמְּאִין יְבֵשִׁין. אֲבָל הַזּוֹב, וְהַנֵּגַע, וְהָרוֹק, וְהַשֶּׁרֶץ, וְהַנְּבֵלָה, וְהַשִּׁכְבַת זֶרַע - מְטַמְּאִין לַחִין וְאֵין מְטַמְּאִין יְבֵשִׁין. וְאִם יְכוֹלִין לְהַשְׁרוֹת וְלַחֲזוֹר לִכְמוֹת שֶׁהֵן - מְטַמְּאִין לַחִין וּמְטַמְּאִין יְבֵשִׁין. וְכַמָּה הִיא שְׁרִיָּיתָן? בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשַׂר הַמֵּת יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁרוֹת וְלַחֲזוֹר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה - טָהוֹר. **גְּמָרָא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר חִזְקִיָּה: דַּאֲמַר קְרָא "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ", מַדְוֶה כְּמוֹתָהּ, מַה הִיא מְטַמְּאָה, אַף מַדְוֶה מְטַמְּאָה. - אַשְׁכַּחַן לַח, יָבֵשׁ מְנָלַן? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר קְרָא "יִהְיֶה" - בַּהֲוָיָתוֹ יֵהֵא. - וְאֵימָא: הָנֵי מִילֵּי בְּלַח וְנַעֲשָׂה יָבֵשׁ, יָבֵשׁ מֵעִיקָּרוֹ מְנָלַן? וְתוּ, הָא דִּתְנַן: הַמַּפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפָּה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין שְׁעָרָה, כְּמִין יַבְחוּשִׁין אֲדוּמִּים - תַּטִּיל לַמַּיִם, אִם נִמּוֹחוּ טָמֵא מְנָלַן? - "יִהְיֶה" רִבּוּיָא הוּא. - אִי מַה הִיא עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים, אַף דָּמָהּ נַמִּי עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים? - אַטּוּ דָּמָהּ בַּר מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הוּא? - וּלְטַעֲמִיךְ, אֶבֶן מְנוּגַעַת בַּת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הִיא, דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי? דְּתַנְיָא: יָכוֹל תְּהֵא אֶבֶן מְנוּגַעַת עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים. וְדִין הוּא, וּמַה זָב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּבִיאָה עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, אֶבֶן מְנוּגַעַת שֶׁמְּטַמֵּאָה בְּבִיאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמֵּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזָּב", הַזָּב - וְלֹא אֶבֶן מְנוּגַעַת. טַעֲמָא דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא, הָא לָאו הָכִי מְטַמְּאָה! - וּמִינָּהּ, לָאו מִי אָמְרִתְּ הַזָּב - וְלֹא אֶבֶן מְנוּגַעַת, הָכִי נַמִּי אֲמַר קְרָא: "אֲשֶׁר הִיא יוֹשֶׁבֶת עָלָיו" - הִיא וְלֹא דָּמָהּ.

אי

רש"י

ימי לידתה — כגון ילדה בזוב ופסקה מיד. **הכי גרסינן ראתה שנים** — ראתה שני ימים בשופי, בתוך אחד עשר שבין נדה לנדה. **ספק לידה ספק זיבה** — שמא לידה שמא זיבה, שמא לא זו ולא זו. אם ולד הוא ולא ראתה בפתיחת הקבר — הרי היא לידה ולא זיבה. ואם אינו ולד וראתה דם בפתיחת הקבר — הרי היא זיבה, ואין כאן לידה. ואם ולד הוא וראתה דם בלידה — הרי זו יולדת בזוב. ואם נפתח קבר בלא דם, ואינו ולד — אין כאן לא זו ולא זו. הלכך, ספק הוא, ונטיל עליה חומר לידה — לטמא שבועיים, אפילו לא תראה. וחומר זיבה — שכל זמן שלא תפסוק שבעה נקיים, לא תטהר. ומביאה קרבן, ואינו נאכל שמא אין כאן לא לידה ולא זיבה. **וימי לידתה שאין רואה בהן עולין כו'** — ואף על גב דאיכא לספוקי ביולדת בזוב, ויש כאן לידה וזיבה. **משום דאיכא למימר כו'** — אבל אי הוה פשיטא לן דיולדת נקבה היא, לא סלקי לה. **תשעה ימים טמאין** — תרי מינייהו זיבה, וכי חזיא טהורין — חד מינייהו הוי שימור, ושמונה לתשמיש, וביום תשעה עשר הויא תחלת נדה. וכן לעולם לא תהא זבה. **ימי שמושה כימי זיבתה** — דמעשרה טמאין הוו שבעה נדה ושלשה זיבה, ומעשרה טהורין — שבעה לספירה ושלשה לתשמיש. הרי ימי שימושו בימי זיבה. **וכן למאה** — טמאין שבעה ימי נדה, וכולהו ימי זיבה, ומאה טהורין שבעה לספירה, וכולהו לתשמיש. וכן לאלף.

הדרן עלך בא סימן

משנה דם הנדה, והניע — קר"ק בלעז, וממעיינות הזב הן, והוי אב הטומאה. **וכמה היא שרייתן** — דנימא: אי הדרא בכי האי שיעורא — לחין נינהו? **בפושרים מעת לעת** — אבל אי בעי טפי מים חמים או יותר ממעת לעת — יבשין הן. **גמרא מנא הני מילי** — דדם נדה מטמא מגעו ומשאו? **אשכחן לח** — ד"דוה" — לח משמע, כעין שהוא זב. **יהיה** — "דם יהיה זובה". **יבש מעיקרו** — כגון הני דתנינן. **מין שערה** — אדומה. **עושה משכב** — שיהא משכבו מטמא אדם, ולא יהא ראשון במגעו, אלא אב הטומאה כמשכב נדה עצמה. **שאינו מטמא בביאה** — אדם הנבנס עם הזב בבית — אינו טמא. **אבן המנוגעת** — מטמאה בביאה אדם הנבנס עמה לבית, דכתיב "והבא אל הבית" וגו'. **הזב** — "אשר ישכב עליו הזב" (ויקרא טו). **היא** — עושה משכבה אב הטומאה, ולא דמה עושה משכבה אב הטומאה. אבל מטמא הוא את שתחתיו משום משא להיות ראשון, ואף על פי שאין נוגע בו. דהא איתקש לנדה. והכי נמי תנן ב"אבות הטומאה" (כלים פרק א משנה ג) דדם נדה מטמא במשא.

אי

עשרה מאמרות דבריאת העולם מכוונים נגד עשרת הדברות, ועל־ידי עשרת הדברות נעשה קיום העשרה מאמרות, דהיינו קיום העולם.

ממאמר י"ג כסלו ה'תשכ"ז

ראתה דם שלשה ימים בימי זוב ונתחייבה בנקיים וילדה ופסקה מיד מלראות, יש להסתפק, יְמֵי טומאת הַלֵּידָה שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן מַהוּ שֶׁיַּעֲלוּ לְסִפִּירַת זִיבָתָהּ – האם עולים לנקיים, או שאינם עולים וצריכה למנותם לאחר מכן.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: אָמַר רַב כַּהֲנָא, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אשה שרָאָתָה] שְׁנַיִם – שני ימים בימי זובה, וְלַשְּׁלִישִׁי – וביום השלישי הִפִּילָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה הִפִּילָה, שמסופקת האם ולד הוא, והאם זכר או נקבה, או שאינו ולד כלל, ואף אינה יודעת אם ראתה דם בהפלה, ויש להסתפק בדינה, שאם ילדה ולד ולא ראתה דם טמאה בלידה בלבד ואינה זבה גדולה, ואם ראתה דם ואינו ולד טמאה בזיבה בלבד, ואם ולד הוא וגם ראתה יולדת בזוב היא, ואם אינו ולד ולא ראתה אינה לא יולדת ולא זבה, וְהֲרֵי זוֹ צריכה להחמיר, שמחמת הַסָּפֵק שטמאה זִיבָה סופרת שבעה נקיים, ומחמת הַסָּפֵק שטמאה לֵידָה טמאה שבועיים כיולדת נקבה, וּמְבִיאָה קָרְבָּן, שמא זבה או יולדת היא], וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, שמא אינה לא יולדת ולא זבה. ממשיכה הברייתא, וִימֵי טומאת לֵידָתָהּ שֶׁאֵין רוֹאָה בָּהֶן עוֹלִין לָהּ לִסְפִּירַת זִיבָתָהּ, הגם שעל הצד שיולדת בזוב היא טמאה לידה וצריכה שבעה נקיים. ובזה נפשט הספק. והוא הדין שימי נדה שאינה רואה בהם עולים לספירת זיבתה.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, לעולם אין ימי לידה עולים לנקיים, וְשָׁאנִי הָתָם בברייתא, שהטעם שכתבה שעולים כֵּיוָן דְּאִיכָּא לְמֵימַר שאף אם ילדה שמא יוֹלֶדֶת זָכָר הִיא וטמאה רק שבעה, ואנו החמרנו לטמאה שבועיים כיולדת נקבה, וּממילא כָּל הָנֵי שִׁבְעָה יְתֵירֵי דְּקָיְהֲבִינַן לָהּ – השבעה שטמאנוה ועל הצד שהיה זכר מיותרים סָלְקֵי – עולים לָהּ לִסְפִּירַת זִיבָתָהּ, שיש שלשה צדדים שדיה בכך, הצד שלא ראתה ביום ההפלה ולא נטמאה בזוב, והצד שלא נטמאה בלידה, והצד שזכר היה ונטמאה שבעה בלבד, ולכן לא חששו לצד שילדה נקבה וגם ראתה, אבל ביולדת בזוב גמורה אין ימי הלידה עולים לה לנקיים.

מקשה הגמרא על דחיית רב פפא: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא, בְּיוֹלֶדֶת זָכָר אִיכָּא לְסַפּוּקֵי וּבְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה לֵיכָּא לְסַפּוּקֵי – האם מסופקת רק בלידת זכר ולא בנקבה, והלא בשל הצד שילדה נקבה החמרנו לטמאה שבועיים, ואף שתפסנו ימים אלה כימי לידה מבואר בברייתא שעולין לה לספירת זיבתה, אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – אלא ודאי מוכח מכאן שימי לידה ונדה שאינה רואה בהם עוֹלִין לספירת זיבתה. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח כן מהברייתא.

הגמרא חוזרת להמשך הברייתא דלעיל (ע"א) בתיקון ראיות נשים פקחות. ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה תִּשְׁעָה יָמִים טְמֵאִין וְתִשְׁעָה יָמִים טְהוֹרִין, מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה יָמִים מִתּוֹךְ כל שְׁמוֹנָה עָשָׂר, שבשני ימי הראייה שלאחר נדתה נעשית זבה קטונה, ובתשעת הימים שאינה רואה שומרת יום אחד בטהרה ובשמונת הנותרים מותרת, ולאחר מכן שבה לפתח נדתה.

ממשיכה הברייתא: אשה שסדר ראיותיה עֲשָׂרָה יָמִים טְמֵאִין וַעֲשָׂרָה יָמִים טְהוֹרִים, הרי מספר יְמֵי שַׁמּוּשָׁהּ כְּמספר יְמֵי ראיית זִיבָתָהּ, ששלשה ימים רואה בימי הזיבה, ושלשה ימים מותרת בתום ספירת הנקיים.

ממשיכה הברייתא: וְכֵן לְרוֹאָה מֵאָה ופוסקת מאה, וְכֵן לְרוֹאָה אֶלֶף ופוסקת אלף, ימי היתרן כימי זיבתן, שבימי הראייה כל הימים שלאחר שבעת הראשונים, ימי זוב, ובימים שאינה רואה כל הימים שלאחר שבעה נקיים ימי היתר.

הדרן עלך בא סימן

פרק שביעי - דם הנדה

בפרק זה יבוארו דיני טומאות דם וכתמי דם, ונאמנות כותים לענין מציאת טומאה.

משנה

המשנה מבארת לגבי טומאות לחות, האם מטמאות דווקא בלחותן או אף כשיבשו: דַּם הַנִּדָּה שיצא ממקורה ומטמא כמותה, וּבְשַׂר הַמֵּת המטמא בשיעור כזית כמת שלם, מְטַמְּאִין אחרים כשהם לַחִין כטבעם וְכן מְטַמְּאִין אחרים כשהם יְבֵשִׁין. אֲבָל הַזּוֹב – זובו של זב וְהַנֵּצַע – ליחה היוצאת מן הפה] וְהָרוֹק שיצאו מן הזב, וְהַשֵּׁרֶץ במיתתו, וְהַנְּבֵלָה המטמאה בשיעור כזית אדם וכלים במגע ובמשא, וְהַשִּׁכְבַת זֶרַע שיצאה מאדם שראה קרי, דברים אלו מְטַמְּאִין רק לַחִין, וְאֵין מְטַמְּאִין יְבֵשִׁין. וְאִם היבשים יְכוֹלִין לְהִשָּׁרוֹת במים וְלַחֲזוֹר לִכְמוֹת שֶׁהֵן – להיות לחים כפי שהיו, מְטַמְּאִין לַחִין וּמְטַמְּאִין אף יְבֵשִׁין, כלומר, באופן זה אינם נחשבים יבשים אלא לחים, ומטמאים]. מבארת המשנה: וְכַמָּה הִיא שְׁרִיָּיתָן שבכך יבדקו אם יכולים לחזור ללחותם בְּמִים פּוֹשְׁרִין – שאינם חמים או קרים, במשך מֵעֵת לְעֵת – שיעור זמן של יום ולילה שלימים ורצופים, אך ביותר משיעור זה אינם מטמאים.

דעה החולקת בענין בשר מת יבש [שלתנא קמא מטמא]: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁיָּבֵשׁ כל כך וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁרוֹת וְלַחֲזוֹר לִהְיוֹת לח כְּמוֹת שֶׁהָיָה, טָהוֹר.

גמרא

שנינו במשנה, שדם נדה מטמא ואף כשהוא יבש. מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שמטמא כנדה עצמה]. משיבה הגמרא: אָמַר חִזְקִיָּה, דְּאָמַר קְרָא (ויקרא טו לב–לג) 'וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ', ולמדים שִׁמְדָּוָה – זיבת דם נדה כְּמוֹתָהּ, מַה הִיא מְטַמֵּאתָה במגע ובמשא, אַף מְדָוָה מְטַמֵּאתָה.

מבררת הגמרא: אכן אַשְׁכְּחָן בתורה שמטמא כשהוא לַח, במשמעות 'דוה' שמטמא כשהוא זב, יָבֵשׁ מְנָלָן שמטמא, הרי אין זה במשמעות הכתוב. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר קְרָא בזבה (שם טו יט) 'דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ', ולמדים מ'יהיה' שהדם בַּהֲוָיָתוֹ יֶהָא – ישאר בטומאתו אף כשיתייבש.

מבררת הגמרא: וְאִימָּא הָנֵי מִילֵּי שדם נדה יבש מטמא נאמרו רק בְּדָם שיצא לַח מן המקור וְנַעֲשָׂה יָבֵשׁ, שכיון שהיה מטמא נשאר כך, דם יָבֵשׁ מֵעִיקָּרוֹ כשיצא מן המקור, מְנָלָן שגם הוא מטמא. עוד מבררת הגמרא: וְתוּ, הָא דִּתְנַן במשנה (לעיל כא.), אשה הַמַּפֶּלֶת ממקורה דם יבש בצורות משונות, כגון כְּמִין קְלִיפָּה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין שְׂעָרָה אדומה, כְּמִין יַבְחוּשִׁין [–יתושים] אֲדוּמִים, הרי זה ספק דם, וּתַטִּיל אותם לַמַּיִם פושרים, אִם נְמוֹחוּ מוכח שדם נדה הם, (טמא) [וּטְמֵאָה]. מְנָלָן שגם דם יבש שיצא ממקור הנדה בצורות משונות טמא].

משיבה הגמרא: תיבת 'יִהְיֶה' שבפסוק (ויקרא טו יט) 'דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בְּבְשָׂרָהּ' מיותרת, וּרְבִינָא הוּא שאף דם נדה הבא בצורות משונות מטמא.

הגמרא מבארת דין דם נדה לענין טומאת משכב ומושב. שואלת הגמרא: אִי למדים דם נדה מנדה, נלמד גם מַה הִיא – הנדה עוֹשָׂה את המִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב שלה אב הטומאה לְטַמֵּא אָדָם במגעו, וּלְטַמֵּא את הַבְּגָדִים שעליו, אַף דָּמָהּ נַמִּי יהא עוֹשֶׂה את המִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב שלו אב הטומאה לְטַמֵּא אָדָם במגע וּלְטַמֵּא את הַבְּגָדִים שעליו, ולא רק ראשון לטומאה.

דוחה הגמרא את הקושיא: אָטוּ דָּמָהּ בַּר מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הוּא – וכי דם ירשב או שוכב שניתן לומר עליו שיטמא במשכב ומושב, וכיצד נלמד שיטמא בזה.

מקשה הגמרא על הדחיה: וּלְטַעְמָיךְ שדבר שאינו ראוי למשכב ומושב אינו יכול לטמא בו, כיצד תבאר דין אֶבֶן מְנוּגַעַת – אבן מבית שיש בו נגע צרעת, וכי בַּת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הִיא דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי אותה מטומאת משכב ומושב, כפי דְּתַנְיָא בברייתא, יָכוֹל היית לומר שתְּהֵא אֶבֶן מְנוּגַעַת עוֹשָׂה דין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לדבר שתחתיה שידה אב הטומאה לְטַמֵּא אָדָם במגעו וּלְטַמֵּא את הַבְּגָדִים שעליו. וְדִין הוּא – ויש ללמוד זאת בקל וחומר, וּמַה זָב הקל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּכִיאָה – באוהל, מכל מקום החמירה בו תורה שעוֹשֶׂה

המשך בעמוד מג

הגמרא מבארת דין דם נדה לענין טומאת 'אבן מְסַמָּא': נאמר בבועל נדה (ויקרא טו כד) 'וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא', ולמדו חכמים (תו"כ מצורע פ"ד), שאף אם היו זב וזבה ונדה על אבן מְסַמָּא, שהיא אבן בכידה המושמת על גבי בגדים או כלים, הבגדים טמאים. אך שאר הטומאות, אף אלו שמטמאות במשא, אם היו על אבן מסמא אינן מטמאות הבגדים או הכלים שתחתיה. שואלת הגמרא: **אי** למדים דם נדה מנדה עצמה, נלמד גם **מַה הִיא** – הנדה **מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסַמָּא** כמבואר, **אַף מְדָוָה** – דם הנדה **נַמִּי מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסַמָּא.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי**, אין לומר כך, שכן **אָמַר קְרָא** במשכב הזב (ויקרא טו י) 'וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם וגו' וְטָמֵא עַד הָעָרֶב', והרי למדו חכמים מ'וכל המשכב', שמשכב הזב הנישא על אבן מסמא מטמא כלים שתחתיה, ותיבת 'אוֹתָם' **מִיעוּטָא הוּא** שרק הנושא משכב הזב טמא באבן מסמא, ולא דם הנדה.

שנינו במשנה: **וּבְשַׂר הַמֵּת** מטמאין לחין ומטמאין יבשין.

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** שמטמא אף יבש. ומביאה שנחלקו בזה אמוראים: **אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **אָמַר קְרָא** באכילת תרומה (ויקרא כב ה–ו) 'אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע וגו' אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ וגו' וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים' וגו', ומתיבות 'לְכֹל טֻמְאָתוֹ' למדים לרבות לְכָל הַטּוּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ, ואף בשרו לאחר שמת מטמא בין לח ובין יבש. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, נאמר (במדבר יט טז) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים', ודורשים שבשר **אָדָם** שמת **דּוּמְיָא דְּעֶצֶם** – דומה לדין עצם שלו, **מָה עֶצֶם יָבֵשׁ** ובאופן זה מטמא, **אַף כָּאן** בשר מת מטמא גם **יָבֵשׁ.**

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין לימודו של ריש לקיש לרבי יוחנן. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** באופן **דְּאִפְּרִיךְ אִפְּרוּכֵי** – שבשר המת נתייבש עד שנפרך, לרבי יוחנן טהור כיון שאינו דומה לעצם שאמנם יבש אך אינו מתפורר, ולריש לקיש טמא כיון שמ'לְכֹל טוּמְאָתוֹ' נתרבו כל אופני הטומאה.

קושיא לריש לקיש: **מֵיתִיבֵי**, שנינו בברייתא, **בְּשַׂר הַמֵּת** שנתייבש עד **שֶׁהוּפְרַךְ, טָהוֹר.** ומפורש כדעת רבי יוחנן, וקשה לדעת ריש לקיש.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בברייתא מדובר שנתייבש עד **דְּאִקְּמַהּ** – שנראה טחון כקמח, **וְהָוֵי עַפְרָא** – ונחשב כעפר בלבד ולא כבשר, ולכן טהור, וריש לקיש מטמא רק כשנפרך מעט.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבֵי**, שנינו במשנה (אהלות פ"ג מ"ג), **כֹּל מה שֶׁבְּמֵת מְטַמֵּא,** חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם **וְהַשֵּׂעָר וְהַצִּפּוֹרֶן** שנפרדו מן המת, שטהורים. **וּבְשֵׂעַת חִבּוּרָן** למת, **הַכֹּל טָמֵא.** ומבואר שאף שיניים הדומות לעצם המת, טהורות כשנפרדו ממנו, וקשה בין לריש לקיש שאמר שכל הפורש מן המת מטמא, ובין לרבי יוחנן שכל הדומה לעצם מטמא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה**, למדים מ'בְּעֶצֶם אָדָם' שצריך להיות **דּוּמְיָא דְּעֶצֶם,** מָה עֶצֶם הוא דבר שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ – כל חלק אחר ממנו אינו בתחילת יצירתו, **אַף** כֹּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ – כל חלק אחר ממנו אינו מטמא אלא אם נברא עמו, ושיניים לא נבראו עמו אלא באו מאוחר יותר, ולכן טהורות.

מקשה הגמרא על התירוץ: **וְהָאִיכָּא** במשנה אף שֵׂעָר **וְצִפּוֹרֶן** שֶׁנִּבְרְאוּ עִמּוֹ, ואף על פי כן **טְהוֹרִין**, אף שדומים לעצם. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה**, יש להוסיף שצריך להיות **דּוּמְיָא דְּעֶצֶם** בשני דברים, מָה עֶצֶם הוא דבר שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, **וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף** – ואין עיקרו מחליף, וצומח מחדש אם נקצץ, **אַף** כֹּל חלק אחר שבמת צריך להיות שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ **וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף** כדי לטמא. **וְיָצְאוּ הַשִּׁנַּיִם** שאינן דומות לעצם משום שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ עִמּוֹ, **וְיָצְאוּ** שֵׂעָר **וְצִפּוֹרֶן** שאינם דומים לו כיון שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ עִמּוֹ (גזעו) [גִּזְעָן] **מַחֲלִיף,** ואינם מטמאים.

מקשה הגמרא גם על תירוץ זה: **וְהָרֵי עוֹר** האדם **דְּגִזְעוֹ מַחֲלִיף,** שבשמתקלף מן הגוף חוזר וצומח, (**וּתְנַן**) [**דְּתְנַן**] במשנה (חולין נד.), בהמה **הַגְּלוּדָה** – שכל עורה נקלף מפני טורח מלאכה או מחמת שחין, **רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר,** כיון שהעור עתיד לחזור ואינה טריפה. **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין,** שנעשתה טריפה כשנקלף העור. **וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא קָפְדֵי לְמִשְׁלַח** שאין העור חוזר וצומח, **אֶלָּא** משום **דְּאַדְּהָכֵי וְהָכֵי** – שבינתיים עד שצומח שוב **שָׁלֵיט בָּהּ אֲוִירָא** במקום הקילוף ומקלקל את הבשר, **וּמֵתָה. וּלְעוֹלָם** גם הם סוברים שגִּזְעוֹ של העור **מַחֲלִיף.** ומכל מקום **תְּנִינָן** במשנה (חולין קכב.), **אֵלּוּ** בעלי חיים **שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶם** מטמאים **כִּבְשָׂרָן** אף לאחר שהופשטו, **עוֹר הָאָדָם** המת, ומונה עוד עורות של כמה בעלי חיים. ומבואר שעור המת מטמא כבשרו אף שגזעו מחליף ואינו דומה לעצם.

מתרצת הגמרא: **הָא** אִיתְּמַר עֲלָהּ, **אָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה עוֹר אָדָם** מת **טָהוֹר,** שאינו נחשב כבשר המת כיון שאינו דומה לעצם מפני שגזעו מחליף, **וּמַה הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ** חכמים **שְׁטָמֵא,** גְּזֵרָה הוא כדי שלא ישתמשו בו, **שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אָדָם** מעורות **אָבִיו וְאִמּוֹ** שמתו **שְׁטִיחִין לַחֲמוֹר** – מיני בגדים ששוטחים על החמור לחממו, ונמצא מזלזל בכבוד אביו ואמו.

גירסא הפוכה בסוגיא זו: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** בלשון אחרת. מקשה הגמרא: **הָרֵי עוֹר** האדם **דְּאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף** – שאינו חוזר וצומח כשנקלף, (**וּתְנַן**) [**דְּתְנַן**] במשנה (חולין נד.), בהמה הגלודה, רבי מאיר מכשיר **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין.** ומוכח מדברי חכמים שאין גזעו מחליף. **וַאֲפִילּוּ רַבִּי מֵאִיר לֹא קָא מַכְשַׁר** מפני שהעור חוזר ומתרפא, **אֶלָּא** משום **דְּקָרֵיר בִּשְׂרָא** – שטבע בשר הבהמה שמתקשה כעור, **וְחַיְיָא** – והבהמה חיה בלא עורה, **וּלְעוֹלָם** גם הוא סובר שעור אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. ומכל מקום **אָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה עוֹר אָדָם טָהוֹר,** ורק חכמים גזרו לטמאו. וקשה לרב אדא בר אהבה שאמר שדבר שאין גזעו מחליף טמא.

מתרצת הגמרא: **כִּי אִיתְּמַר דְּעוּלָּא** שעור אדם טהור מן התורה, **אַסִּיפָא** של המשנה **אִיתְּמַר,** ששנינו, **וְכוּלָּן** – כל העורות שטמאים כבשרם **שֶׁעָבְדָן אוֹ שֶׁהִילֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי שִׁיעוּר עֲבוֹדָה** – עיבוד עור, **טְהוֹרִין,** שבכך ביטלם מתורת בשר, **חוּץ מֵעוֹר אָדָם** שנשאר טמא אף לאחר עיבוד. **וְאָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה עוֹר אָדָם** מת **כִּי עָבְדוּ טָהוֹר,** שביטלו מתורת בשר, **וּמַה הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ** חכמים **שְׁטָמֵא, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אָדָם** מעור מעובד של **אָבִיו וְאִמּוֹ** שמתו **שְׁטִיחִין.** קושיא נוספת על רב אדא בר אהבה: **וַהֲרֵי בָּשָׂר** של האדם **דְּגִזְעוֹ מַחֲלִיף** – חוזר וצומח לאחר שנחתך, **וְאַף** על פי כן בשר מת **טָמֵא.** מתרצת הגמרא: **אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, בָּשָׂר** שנחתך אינו חוזר וצומח לגמרי, אלא **נַעֲשָׂה** בִּמְקוֹמוֹ **צַלֶּקֶת** – חריץ או גומא, וכיון שאין גזעו מחליף טמא, אך שער וצפורן שניטלו חוזרים לגמרי, ואין נטילתם ניכרת.

שנינו במשנה: **אֲבָל הַזּוֹב** וכו' מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין.

הגמרא מבארת את המקור לכך. מבררת הגמרא: טומאת **זוֹב מְנָלָן.** משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא (לעיל לד:), נאמר (ויקרא טו ב) 'כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ **טָמֵא** הוּא', ובכך שסמך 'זובו' ל'טמא' ולא כתב 'זב זובו מבשרו', **לִימֵּד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא** כזב. מקשה הברייתא: מדוע צריך ללמוד זאת מפסוק, **וַהֲלֹא** דַּיָּן – קל וחומר **הוּא,** אם **לַאֲחֵרִים** דהיינו לזב **גּוֹרֵם** הזוב **טוּמְאָה** כשזב ממנו, **לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שמטמא. מתרצת הברייתא: ניתן לפרוך קל וחומר זה, שהרי **שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** לעזאזל ביום הכיפורים **יוֹכִיחַ** שאין לומר כך, **שֶׁגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים** דהיינו למשלחו, שנטמא ומטמא בגדיו (ויקרא טז כו), **וּמִכּל מקום הוּא עַצְמוֹ טָהוֹר,** ואם כן **אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה** – הזוב, שיש לומר **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים הוּא עַצְמוֹ שָׁהוֹר,** תַּלְמוּד לוֹמַר – ולכן הוצרך הכתוב לומר **'זוֹבוֹ טָמֵא',** שלִימֵּד **עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא** כפי שנתבאר.

שואלת הגמרא: **וְאִימָּא הָנֵי מִילֵּי** שדרשנו מ'זובו טמא' לטמא זוב, **בְּמַגָּע, אֲבָל בְּמַשָּׂא לֹא,** מִידֵּי דַּהֲוָה **אַשְׁרֵץ** – כשם שמצינו זאת בשרץ מת, שמטמא רק במגע ולא במשא (שם יא לא). משיבה הגמרא: **אָמַר רַב בֵּיבַי בַּר אַבָּיֵי, לא** יתכן שהפסוק בא ללמדנו שמטמא במגע, שהרי מה שמטמא **בְּמַגָּע לֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא** ללמדנו, אלא מסברא יש להבין זאת, כיון **דְּלֹא גָּרַע** הזוב **מִשִּׁכְבַת זֶרַע** שהוא במותו, והיא מטמאת את האדם במגע (ויקרא טו יז),

אי מה — משא נדה חמור לטמא אבן מסמא. אבן גדולה המושמה על הכלים, ונדה נִשֵּׂאת עליה — מטמאה בגדים שתחת האבן, כדאמר בתורת כהנים. אף משא דמה חמור, לטמא באבן מסמא. דיש מטמא במשא, ואינו מטמא באבן מסמא, במסכת שבת בפרק "רבי עקיבא" (פב,ב) דאמרינן: במשא — כולי עלמא לא פליגי, דמטמא. כי פליגי — באבן מסמא, דאין משאו אלא בדבר הראוי לינשא, אבל גדולה — אינה מטלטלת, להיות הטומאה נישאת עליה. וגבי זב הוא דרבייה קרא. **והנושא אותם** — במשכב הזב כתיב. ומשכב הזב הנישא על אבן מסמא — מטמא כלים שתחתיה, כדמפרש בתורת כהנים, וכתיב "אותם" — למעוטי דמה. **לכל טומאות הפורשות** — לא שנא לח ולא שנא יבש. **דמפרך אפרוכי** — שיבש יותר מדאי, לרבי יוחנן טהור, דדומיא דעצם בעינן, ועצם — לא מיפרך. **דאקמח** — לשון טחינה כקמח. חוץ מן השינים — והא שינים דומיא דעצם הן, וטהורין! וקשיא לתרוייהו. **שינים** — לא נבראו עמו, שגדלין לאחר זמן. **אין גזעו מחליף** — אם ניטל, אינו חוזר. **דתנן רבי מאיר מכשיר** — ואינה טרפה, דהדרא בריא. אלמא, גזעו מחליף. **אדהכי והכי** — עד שהוא חוזר וגדל. **שליט בה אוירא ומתה** — הלכך טרפה. **שטיחין** — מרדעת לחמור. **וחכמים פוסלין** — דלא הדרא בריא. אלמא, אין גזעו מחליף. **קרייר עלה בשרא** — מתקשה בשרה ונעשה כעור. **אסיפא** — סיפא ד"ואלו שעורותיהן כבשרן". **וכולן** — העורות שמנו חכמים להיות מטמאין כבשר, בפרק "העור והרוטב". **שעבדן או הילך בהן כדי עבודה** — כדרך שרגילין לתת עור לפני דורסן, ושיעור עבודה מפרש בברכות (טו) ובפסחים (מו,א): כדי מיל. **טהורין** — שבטלן מתורת בשר. **כי עבדן** — נמי טהור, דהא בטילה. **נעשה מקומו צלקת** — כלומר, רושם נראה בה, חריץ או גומא, ואין כולו חוזר. אבל שער וצפורן — אין נטילתן ניכר. **לאחרים** — לזב. **שעיר המשתלח** — גורם טומאה למשלחו, דכתיב (ויקרא טז) "והמשלח את השעיר" וגו'. **שריץ** — מטמא במגע, ולא במשא.

אבן מסמא — פירש הקונטרס: אבן המונחת על גבי יתדות, וזב יושב עליה, וכלי תחת האבן. וטמא — מ"וכל אשר יהיה תחתיו". וקשה: דבתורת כהנים מפיק אבן מסמא מ"וכל המשכב", וקרא ד"וכל אשר יהיה תחתיו" מוקי בפרק "בנות כותים" (נדה לג,א) לעליונו של זב, ובתורת כהנים מוקי לה במרכב! ועוד: דאי מ"וכל אשר יהיה תחתיו" נפקא, אם כן אפילו כלים שאינן ראויים למשכב ומושב נמי. ובתורת כהנים מוכח בהדיא דכלים שאינם ראויין למשכב ומושב אין להם אפילו טומאה קלה! ועוד: אמאי נקט "אבן", אפילו דף על גבי יתדות נמי! ועוד: מדקרי ליה "מסמא" — משמע: לשון שימה! ומפרש רבינו תם ורבינו שמואל: ד"אבן מסמא" — היינו, אבן גדולה שהיא כבדה בגדים תחתיה. וכבדה כל כך, עד שאין ניכר כובד הזב היושב עליה ועל הבגדים. ואין בה אלא טומאה קלה, כדפירשתי לעיל. והשתא אתי שפיר דמייתי בפרק בתרא (נדה סט,ב): "והיתיאת אבן חדא ושומת על פום גובא" — שצריכה שימה ואתוי, לפי שאינה קלה לטלטל. אך קשה: דבתורת כהנים מרבה אבן מסמא מ"וכל המשכב" מטעם משכב ומושב, ובכל התלמוד משמע דהוה מטעם משא. ובשמעתין ממעט לה מ"והנושא אותם" וכן לקמן בפרק בתרא (סט,ב) תנן: הזב והזובה מטמאין במשא, עד שימוק הבשר. ומפרש בגמרא: מאי "משא"? אבן מסמא. ובשבת פרק "רבי עקיבא" (פב,ב) קאמר: כי פליגי — באבן מסמא, ובמתניתין קתני "היסט". ובתוספתא דכלים תניא: אין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובהסיטו על גבי אבן מסמא, והיסט — היינו משא, כדאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכד,ב): אטו נושא לאו מסיט הוא! ועוד: אי היסט מטעם משכב ומושב, הא אמר בפרק "רבי עקיבא" (שבת פד,א) דמדרס כלי חרס — טהורין! ויש לומר: דמה שקרא בכל התלמוד "משא" — היינו, כגון שיד הטהור או רגלו תחת האבן, והזב או דם הנדה על האבן, דנראה דהטהור נשא את הזב או את הדם. אבל כלים תחת האבן, והזב יושב עליה — הוי מטעם משכב ומושב. והא דתנן במסכת זבים (פרק ה משנה ב): כיצד אצבעו של זב תחת הנדבך והטהור מלמעלה כו' — נראה דהיינו היסטו על גבי אבן מסמא דתוספתא, וכגון שהנדבך דוחק אצבעו של זב. דאי לאו הכי, הוי כאילו היה אויר בין אצבעו לנדבך, דאין כאן טומאה כלל. **מיתיבי** בשר המת שהופרך טהור — ואם תאמר: ולימא, רבי יוסי היא, דאמר במתניתין "בשר שיבש — טהור"? ויש לומר: דלא אתיא כרבי יוסי, מדקתני "הופרך", ולא קתני "שיבש". **חוץ** מן השינים — פירש הקונטרס: וקשה לתרוייהו. וקשה: דאם כן, תקשה ליה קרא ד"או בעצם"! אלא נראה דלריש לקיש לחוד פריך, ופשיטא דשינים אינם בכלל עצם.

אלא אמר רב אדא — אינו חוזר בו ממה שאמר, אלא מפרש והולך מעט מעט. **שמא** יעשה שטיחין — ואם תאמר: והלא מת אסור בהנאה, דגמרינן (עבודה זרה כט,ב) "שם"

אִי מַה הִיא מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא, אַף מַדְּוָה נַמִּי מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא? אֲמַר רַב אַשִׁי: אֲמַר קְרָא "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם", "אוֹתָם" - מִיעוּטָא הוּא. "וּכְשֵׁר הַמֵּת". מְנָלַן? אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֲמַר קְרָא "לְכֹל טֻמְאָתוֹ" - לְכָל טוּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר", אָדָם דּוּמְיָא דְּעֶצֶם, מָה עֶצֶם - יָבֵשׁ, אַף כָּאן - יָבֵשׁ. מַאי בֵּינֵיהוּ? אִיכָּא בֵּינֵיהוּ - דְּאַפְּרִיךְ אַפְּרוּכֵי. מִיתִיבֵי: בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁהוּפְרַךְ - טָהוֹר! - הָתָם - דְּאִקְּמַח וְהָוֵי עַפְרָא. מֵיתִיבֵי: כָּל שֶׁבַּמֵּת - מְטַמֵּא, חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם, וְהַשֵּׂעָר, וְהַצִּפּוֹרֶן. וּכְשֵׁעַת חִבּוּרָן - הַכֹּל טָמֵא! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: דּוּמְיָא דְּעֶצֶם, מָה עֶצֶם - שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אַף כָּל - שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ. - וְהָאִיכָּא שֵׂעָר וְצִפּוֹרָן, שֶׁנִּבְרְאוּ עִמּוֹ - וּטְהוֹרִין! אֶלָּא אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: דּוּמְיָא דְּעֶצֶם, מָה עֶצֶם - שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. יָצְאוּ הַשִּׁנַּיִם - שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ עִמּוֹ. יָצְאוּ שֵׂעָר וְצִפּוֹרָן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ עִמּוֹ - גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. - וַהֲרֵי עוֹר, דְּגִזְעוֹ מַחֲלִיף, וּתְנַן: הַגְּלוּדָה, רַבִּי מֵאִיר - מַכְשִׁיר. וַחֲכָמִים - פּוֹסְלִין. וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לָא קָפְסְלִי אֶלָּא דְּאַדְּהָכֵי וְהָכֵי שַׁלִּיט בָּהּ אַוִּירָא וּמֵתָה, וּלְעוֹלָם גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. וְתָנֵינָן: אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶם כִּבְשָׂרָן - עוֹר הָאָדָם! - הָא אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה - עוֹר אָדָם, טָהוֹר. וּמַאי טַעְמָא אָמְרוּ טָמֵא - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹרוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ שִׁטִּיחִין לַחֲמוֹר. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: הֲרֵי עוֹר, דְּאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וּתְנַן "וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין". וַאֲפִילּוּ רַבִּי מֵאִיר לָא קָא מַכְשַׁר - אֶלָּא דְּקָרִיר בִּשְׂרָא וְחָיֵיא, וּלְעוֹלָם אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וַאֲמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה - עוֹר אָדָם טָהוֹר! - כִּי אִיתְּמַר דְּעוּלָּא - אַסִּיפָא אִיתְּמַר: וְכוּלָּן שֶׁעֻבְּדָן אוֹ שֶׁהִילֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי עֲבוֹדָה - טְהוֹרִין, חוּץ מֵעוֹר אָדָם. וַאֲמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה - עוֹר אָדָם כִּי עֻבְּדוּ, טָהוֹר. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ טָמֵא - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹר אָבִיו וְאִמּוֹ שִׁטִּיחִין. - וַהֲרֵי בָּשָׂר, דְּגִזְעוֹ מַחֲלִיף וְטָמֵא! אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: בָּשָׂר נַעֲשָׂה מְקוֹמוֹ צַלֶּקֶת. "אֲבָל הַזּוֹב". זוֹב מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "זוֹבוֹ טָמֵא" - לִימֵּד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. - וַהֲלֹא דִּין הוּא, לַאֲחֵרִים - גּוֹרֵם טוּמְאָה, לְעַצְמוֹ - לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ, שֶׁגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים - וְהוּא עַצְמוֹ, טָהוֹר. אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים - הוּא עַצְמוֹ טָהוֹר. - תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹבוֹ טָמֵא" - לִימֵּד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. - וְאֵימָא: הָנִי מִילֵּי - בְּמַגָּע, אֲבָל בְּמַשָּׂא - לָא, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשֶּׁרֶץ! - אֲמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵּי: בְּמַגָּע לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא - דְּלָא גְּרַע מִשִּׁכְבַת זֶרַע, כִּי

"שם" מעגלה ערופה! ויש לומר: דטומאה חמירא להו טפי, כדאמר בפרק שני דיומא (כג,א): ללמדך שקשה עליהם טומאת כלי, יותר משפיכות דמים. ועוד נראה: דעור אינו בכלל בשר, ליאסר בהנאה. דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה "בפרה", כקדשים, ועוד קדשים מותרין בהנאה לאחר זריקה, שהוא זמן כפרה. וניחא השתא דאיצטריך בשור הנסקל "לא יאכל" להנאת עורו — דלא אתי מבשרו. **בשר** נעשה מקומו צלקת ואין גזעו מחליף — הקשה רבינו שמואל בן מאיר: דאמר בסוף "העור והרוטב" (חולין קכח,ב) דבשר מן החי אינו מטמא באהל. מה מת, אינו עושה חליפין. אף כל" כו'. ובשר עושה חליפין! ותירץ: דאין הכל אחד, ד"גזעו מחליף" משמע: חוזר לגמרי, וזה אינו עושה בבשר. אבל "עושה חליפין" משמע: שגדל קצת ולא לגמרי, והוו אף בבשר. ואם תאמר: כיון דמ"עצם" ולפינן, נימא בהאי לישנא: מה עצם, שאינו עושה חליפין. ונמעט אפילו בשר! ויש לומר: דשמא גם עצם מתחזק או גדל מעט אחר שחסר. **שעיר** המשתלח יוכיח — ואם תאמר: ולימא, דם הנדה יוכיח, שגורם משכב ומושב לנדה, ודמה אמעיט לעיל מינייהו! ויש לומר: דאין זה יוכיח, כיון שיש לו לדם טומאת משא כמו נדה. והכי נמי ליהוי זוב, כמו דם הנדה. אבל שעיר המשתלח, אין לו שום טומאה כלל.

תוספות

כי איצטריך קרא למשא — ואם תאמר: למשא נמי לא איצטריך, מההיא טעמא דלא גרע משבבת זרע. דהא בזב קיימין, ואיכא למאן דאמר סוף פרק שני דבבא קמא (כה,א): שבבת זרע מטמאה במשא, אפילו בלא ציחצוחי זיבה, מקל וחומר: ומה טהור בטהור — פירוש: רוק, טמא בטמא. טמא בטהור, שבבת זרע — אינו דין שיהא טמא בטמא! ויש לומר: דלא קשה מידי, דאין לנו לעשות זאת הזיבה שהיא גורמת טומאה, דהיינו ראייה שניה, משאם היתה שבבת זרע וקרי, שאחר ראייה ראשונה טהור, ממשא שאינו זב. והכי קאמר: דלא גרע מאילו היתה ראייה זו שבבת זרע, דמטמא במגע ולא במשא. ומקל וחומר לא אתי — דאין זה טמא בטמא, דאכתי אינו טמא, אלא על ידי ראייה זו הוא נעשה טמא. ואם תאמר: כיון דמגע נפקא לן בלא קרא, היכי שייך לומר "שעיר המשתלח יוכיח", הא לא דמי. דבזוב איכא טומאת מגע. וכי האי גוונא אמר בפרק "כל הבשר" (חולין קטו,ב) גבי בשר בחלב, דיליף איסור אכילה מ"ואנשי קדש תהיון", ואיסור הנאה מערלה מקל וחומר. ופריך: ונילף כולה מלילת מערלה? ומשני: משום דאיכא למימר, חוסם פי פרה ודש בה וחורש בשור וחמור יוכיח — שנעבדה בהן עבירה, ומותרין אף באכילה. אבל עכשיו דנפקא לן איסור אכילה מקרא, ליכא למימר תו "יוכיח", דלא דמי דאינהו שרי באכילה? ויש לומר: דשעיר המשתלח נמי, כיון דמטמא אחרים העוסקין בו — אינו טהור גמור, ושייך לטומאת עצמו, והוי כאילו טמא במגע, ודמיא לזוב.

כיחו וניעו — כיחו — הוא הבא מכח רב מן החזה, ניעו — על ידי נענוע מעט. כך מפרש רבינו תם. ויש לפרש נמי איפכא: ניעו — שמנענע כל גופו, כיחו — בכח מעט. ובמתניתין דלא תנא "כיחו" — לא חש להאריך. אבל תימה: דתנן "ניעו" מקמי "רוק" דעיקר, דכתיב בהדיא? ויש לומר: דהך דאתיא מדרשא חביבא ליה.

נילף רוק רוק מיבמה — תימה: דהשתא נילף רוק דיבמה מהכא, דנגע? ויש לומר: דבסיפרי דרשינן ליה מקרא דלא בענין נגע. "וירקה בפניו" — יכול בפניו ממש? תלמוד לומר "לעיני הזקנים" — רוק הנראה לזקנים.

דם

כי איצטריך קרא - לְמַשָּׁא. - וְאֵימָא: בְּמַשָּׁא - מְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים. וּבְמַגָּע, אָדָם - מְטַמֵּא, בְּגָדִים - לֹא לְטַמֵּא, מִידֵי דַּהֲוָה אַמַּגַּע נְבֵלָה! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא, אַחֵרִים אוֹמְרִים: "הַזָּב אֶת זוֹבוֹ לִזָּכָר וְלִנְקֵבָה" - מַקִּישׁ זוֹבוֹ לוֹ. מַה הוּא - לֹא חִלַּקְתָּ בֵּין מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים, אַף זוֹבוֹ - כֵּן. - וְהָשְׁתָּא דְּנָפְקָא לָן מֵ"הַזָּב אֶת זוֹבוֹ", "זוֹבוֹ טָמֵא" לָמָּה לִי? - אָמַר רַב יְהוּדָה מִדְּסִקְרֵתָא: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ - שֶׁגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים וְהוּא עַצְמוֹ טָהוֹר, וְאִי מִשּׁוּם "הַזָּב אֶת זוֹבוֹ" - לְמִנְיָנָא הוּא דַּאֲתָא: "זוֹב" - חַד, "זוֹבוֹ" - תַּרְתֵּי, וּבִשְׁלִישִׁי אַקְשֵׁיהּ רַחֲמָנָא לִנְקֵבָה! כְּתָב רַחֲמָנָא "זוֹבוֹ טָמֵא". וְהָשְׁתָּא דַּאֲמַר רַחֲמָנָא "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" - דְּרוֹשׁ בֵּיהּ נַמִּי הַאי. "וְהָרוֹק". רוֹק מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "וְכִי יָרֹק", יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע - תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּטָּהוֹר" - עַד שֶׁיִּגַּע בַּטָּהוֹר. אֵין לִי אֶלָּא רוּקוֹ, כִּיחוֹ וְנִיעוֹ וּמִי הָאַף שֶׁלּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יָרֹק". אֲמַר מָר: יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, מִהֵיכָא תֵּיתֵי? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: נֵילַף "רוֹק" "רוֹק" מִיבָמָה, מַה הָתָם - אַף עַל פִּי דְּלָא נָגַע, אַף הָכָא נַמִּי - דְּלָא נָגַע, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימַר: הָנֵי מִילֵּי - בְּמַגָּע, אֲבָל בְּמַשָּׂא - לָא, מִידֵי דַּהֲוָה אַשֶּׁרֶץ! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֲמַר קְרָא "בַּטָּהוֹר" - מַה שֶּׁבְּיַד טָהוֹר טְמֵאתִי לְךָ. וְאֵימָא: בְּמַשָּׂא - מְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים, בְּמַגָּע - אָדָם לְטַמֵּא, בְּגָדִים - לָא לְטַמֵּא, מִידֵי דַּהֲוָה אַמַּגַּע נְבֵלָה! - אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֲמַר קְרָא "בַּטָּהוֹר" - טָהֲרָה שֶׁטִּהַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר טְמֵאתִי לְךָ כָּאן, וְאֵיזֶה זֶה - זֶה מַגַּע נְבֵלָה. - וְאֵימָא כְּמַשָּׂא דְּשֶׁרֶץ! - אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "בָּאָדָם", מַאי "בַּטָּהוֹר" - שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. "וּמִי הָאַף". מַאי "מִי הָאַף"? אָמַר רַב: בְּנִגְרָרִין דֶּרֶךְ הַפֶּה, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמֵי הָאַף בְּלֹא צִחְצוּחֵי הָרוֹק. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ בְּנִגְרָרִין דֶּרֶךְ הַחוֹטֶם, אַלְּמָא קָסָבַר: מַעְיָין הוּא, וְרַחֲמָנָא רַבְּיֵהּ. וְרַב, נַחְשׁוֹב נַמִּי דִּמְעַת עֵינוֹ! דַּאֲמַר רַב: הַאי מַאן דְּבָעֵי דְּלִסְתְּמֵיהּ לְעֵינֵיהּ - לִיכְחוֹל מִגּוֹ. וְלֵוִי אֲמַר: הַאי מַאן דְּבָעֵי דְּלִימּוֹת - לִיכְחוֹל מִגּוֹ. וַאֲמַר רַב חִיָּיא בַּר גּוּרְיָא: מַאי טַעְמָא דְּרַב דְּלָא אָמַר הָא מַאן דְּבָעֵי דְּלִימּוֹת - הוֹאִיל וְיָכוֹל לְגוֹרְרָן וּלְהוֹצִיאָן דֶּרֶךְ הַפֶּה! וְרַב, נְהִי דְּזִיהֲרָא - נָפֵיק, דִּמְעָתָא גּוּפָא - לָא נָפֵיק. תָּא שְׁמַע, תִּשְׁעָה מַשְׁקִין הַזָּב הֵן: הַזִּיעָה, וְהַלִּיחָה סְרוּחָה, וְהָרִיעִי - טְהוֹרִין מִכְּלוּם. דִּמְעַת עֵינוֹ, וְדַם מַגֵּפָתוֹ, וְחֵלֶב הָאִשָּׁה - מְטַמְּאִין טוּמְאַת מַשְׁקִין בְּרְבִיעִית. אֲבָל זוֹבוֹ, רוּקוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו - מְטַמְּאִין טוּמְאָה חֲמוּרָה. וְאִילּוּ "מִי הָאַף" לָא קָתָנֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַב לָא קָתָנֵי - דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ לְמִתְנֵי, זִימְנִין דְּאָתֵי דֶּרֶךְ הַפֶּה וְזִימְנִין דְּאָתֵי דֶּרֶךְ הַחוֹטֶם. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן - לִיתְנֵי! - וּלְטַעֲמִיךָ - "כִּיחוֹ וְנִיעוֹ" מִי קָתָנֵי? אֶלָּא: תָּנָא רוֹק וְכָל דַּאֲתָא מֵרְבּוּיָא, הָכָא נַמִּי - תָּנָא רוּקוֹ, וְכָל דַּאֲתָא מֵרְבּוּיָא. דִּמְעַת עֵינוֹ - דִּכְתִיב "וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שְׁלִישׁ". וְדַם מַגֵּפָתוֹ - דִּכְתִיב "וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה", מַה לִּי קַטְלִיָּה כּוּלֵּיהּ, מַה לִּי קַטְלִיָּה פְּלַגְיֵהּ. חֵלֶב הָאִשָּׁה - דִּכְתִיב "וַתִּפְתַּח אֶת נַאוֹד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ". מִימֵי רַגְלָיו מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "זוֹבוֹ טָמֵא... וְזֹאת" - לְרַבּוֹת מֵימֵי רַגְלָיו לְטוּמְאָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה רוֹק הַבָּא מִמְּקוֹם טָהֲרָה - טָמֵא, מֵימֵי רַגְלָיו הַבָּאִין

ממקום

רש"י

נבלה — במגע — מטמאה אדם ולא בגדים שעליו, ובמשא — מטמאה אדם ובגדים שעליו, כדכתיב (ויקרא יא) "והנוגע בנבלתה יטמא עד הערב והנושא את נבלתה יכבס בגדיו". אבל במגע — לא כתיב כבוס. **זב** — אפילו מגעו מטמא בגדים, דכתיב "והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו". וכן משאו, דכתיב במשכב ומושב "והנושא אותם יכבס בגדיו", וקל וחומר לנושא זב עצמו. **והשתא דנפקא** לן — טומאת הזב מ"והזב את זובו", דאיתקש זובו לו, "זובו טמא" למה לי? **זב חדא זובו תרתי** — וכתיב "לזכר" — דבשתי ראיות ראשונות, דין זכר עליו, שאינו מטמא באונס. ומכאן ואילך, איתקש לנקבה, דאפילו ראה שלישי באונס — חייב קרבן. **והשתא דכתיב זובו טמא** — דנפקא לן מיניה עיקר טומאת זוב, מהשתא דרוש מ"והזב את זובו" הך דרשא, דלא תחלוק בין מגעו למשאו, ואף על פי שאתה דורשו לדרשא אחריני. **כיחו וניעו** — מין רוק הן. תלמוד לומר **וכי ירוק** — וי"ו דריש. **במה שביד טהור** — אם רק במה שביד טהור, דהוה ליה טהור נושא את הרוק. **זה מגע נבלה** — שטהרתי לך בגדים שעליו, וטמאתים לך כאן במגע הרוק. **ואימא משא דשרץ** — שטהרתי לך את הנושאו, טמאתי לך בכאן בנושא הרוק, אבל מגעו — כנבלה. **לימא באדם** — דדרשינן: "במה שביד אדם". והיינו, משאו. ובלאו דרשא ד"טהרה שטהרתי לך" וכו', נפקא לן משא. **מאי בטהור** — דמשמע: טהרה שטהרתי במקום אחר, טמאתי בכאן. **שמע מינה תרתי** — משא — מרבויא דבי"ת ש"בטהור", ומגע לטמא בגדים — מ"טהור". **בנגררין דרך הפה** — שגררן והוציאן דרך הפה. **ורחמנא רבייה** — מ"כי ירוק" — כל דדמי לרוק. **ורב** — כיון דלאו מעין הוא, אלא מפני שגררן דרך פיו קתני לה, ומשום צחצוחי הרוק. **ליחשוב נמי במתניתא דמעת עינו** — ונוקמה בשגוררה דרך הפה, דהאמר רב: אפשר לגוררה דרך הפה? **דאמר רב האי מאן דבעי דלסתמיה** — שיתעוור. **ליכחול עיניה מגוי ולוי אמר כו' מאי מעמא דרב דלא אמר לימות** — דסבר: אם נתן הגוי לתוכו סם המות — יכול לגוררו ולהוציאו דרך פיו, בדרך הרוקקין שמושכין מי האף בפיהם על ידי רוח נשימתם לגופן. **זיהרא** — ארס של סם המות. **ליחה סרוחה** — קויטור"א. **מגפתו** — מכתו. **טומאת משקין** — לטמא אוכלין ומשקין, כשאר משקין טמאים. **ברביעית** — זהו שיעור משקין לטומאה. **טומאה חמורה** — אדם ובגדים, דמעיינות הן. **בשלמא לרב** — דאמר: האי דקתני להו תנא דלעיל, בנגררין דרך הפה, איכא לתרוצי: דהאי תנא להכי לא תני להו, דכיון דטומאתן לאו מחמת עצמן היא, אלא משום צחצוחי רוק, לא פסיקא ליה. דהא זימנין דנפקי דרך חוטם, וטהורין. ובמילתא דלא פסיקא, לא קמיירי. **אלא לרבי יוחנן** — דאמר: לעולם טמאין, ליתני. **ותשקמו בדמעות שליש** — אלמא, משקה איקרו. **דם חללים ישתה** — אלמא, דם חלל איקרי משקה. ודם מגפתו נמי, דם חללים הוא, דהא קטליה פלגיה. **זובו טמא וזאת** — דסמיך ליה "וזאת תהיה טומאתו" וגו', ודרשי האי "וזאת" אקרא דלעיל "זובו טמא וזאת" — כלומר, דבר אחר נמי בזוב.

ממקום

וכי איצטריך קרא ׳זובו טמא׳ להשמיענו שהזוב מטמא, היינו למשא].

שואלת הגמרא: ואימא שלמדים מן הפסוק שבמשא מטמא גם את האדם וגם בגדים שעליו, ואילו במגע נאמר שרק את האדם מטמא, ובגדים שעליו לא לטמא, מידי דהוה אמגע נבלה – כשם שמצינו זאת בטומאת נבילה (ויקרא יא לט–מ).

משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך, דתניא בברייתא, אחרים אומרים, נאמר (שם טו לג) והזב את זובו לזכר ולנקבה, ומקיש את זובו לו – לזב עצמו, מה הוא לא חלקת בין מגעו למשאו, לטמא אדם ולטמא בגדים שעליו, שנאמר בזב (שם טו ז) והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב׳, ונאמר במשכבו ומושבו (שם טו י) והנושא אותם יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב׳, וכל שכן לזב עצמו, כך אף בזובו כן.

לאחר היקש זה מקשה הגמרא: והשתא דנפקא לן שזוב מטמא בגדים שעל האדם בכל האופנים מההיקש שבפסוק ׳והזב את זובו׳, אם כן הלימוד לכך מ׳זובו טמא׳ שהובא לעיל, למה לי.

מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה מדסקרתא [–מן הכרכר], איצטריך ללמוד מ׳זובו טמא׳, שכן סלקא דעתך אמינא, ששעיר המשתלח יוכיח, שאף הוא גורם טומאה לאחרים והוא עצמו טהור, וכפי שנתבאר לעיל]. ואי תאמר שאינו מוכיח כך משום ההיקש של ׳הזב את זובו׳, יש לדחות שאינו מלמד זאת אלא למנינא – שזב טמא לפי מנין ראיותיו הוא דאתא, ש׳זוב׳ היינו חד – ראייה אחת, ו׳זובו׳ תרתי – ראייה שניה, ו׳לזכר׳ מלמד ששתי ראיות דינן כראיית ׳זכר׳, שטמא רק כשזב מעצמו ולא לאונסו מחמת חימום, ובשלישי – בראייה השלישית אקשיה רחמנא לנקבה, שנאמר שם ׳ולנקבה׳, וטמא ומביא קרבן אף אם ראה באונס כמותה]. ולכן כתב רחמנא ׳זובו טמא׳ ללמד שאף הזוב עצמו טמא. והשתא דאמר רחמנא ׳זובו טמא הוא׳ ללמד שהזוב טמא, דרוש ביה נמי האי – דרוש בפסוק ׳והזב את זובו׳ גם את ההיקש שבטומאת זוב אין חילוק בין מגע למשא.

שנינו במשנה: והניע והרוק וכו׳ מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. מבררת הגמרא: רוק של זב מנלן שמטמא במגע ובמשא. משיבה הגמרא: דתניא בברייתא, נאמר (ויקרא טו ח) ׳וכי ירוק הזב בטהור וגו׳ וטמא עד הערב׳, ויכול הייתי לומר שאף על פי שלא נגע בו הרוק אלא ירק כנגדו יהא טמא, תלמוד לומר ׳בטהור׳, שאינו מטמא עד שיגע בטהור. ועדיין אין לי ללמוד אלא על טומאת רוקו, כיחו וניעו – מיני ליחה היוצאים מן הפה, ומי האף [–ליחה מימית היוצאת מן האף] שלו, מנין שמטמאים במגע, תלמוד לומר ׳וכי ירוק׳ בתוספת וי״ו שהיא מיותרת, לרבות שאף דברים אלו מטמאים.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא: אמר מר בברייתא, יכול אף על פי שלא נגע. שואלת הגמרא: מהיכא תיתי ללמוד שאף שלא נגע הרוק בטהור יטמאנו. משיבה הגמרא: סלקא דעתך אמינא, גילף ׳רוק רוק׳ מיבמה – דין רוק האמור בזב ׳וכי ירוק׳ מדין רוק האמור ביבמה החולצת (דברים כה ט), מה התם החליצה כשירה אף על פי דלא נגע הרוק באחי המת, אף הכא נמי בזב ירוקתו מטמאת אף דלא נגע הרוק], קא משמע לן ׳בטהור׳ שצריך ליגע כדי לטמא.

שואלת הגמרא: ואימר דהני מילי שרוקו מטמא, רק במגע, אבל במשא לא, מידי דהוה אשרץ – כשם שמצינו זאת בשרץ כמבואר לעיל (ע״א). משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, תנא דבי רבי ישמעאל, אמר קרא ׳בטהור׳, ולמדים שהכוונה היא שאם ירוק הזב במה שבדיר טהור, טמאתי לך, ואף בלא מגע הטהור.

שואלת הגמרא: ואימא שבמשא מטמא הרוק גם את האדם וגם את הבגדים שעליו, ובמגע רק את האדם לטמא, והבגדים שעליו לא לטמא, מידי דהוה אנבלה – כשם שמצינו זאת בנבילה (ויקרא יא כד–כה). משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, אמר קרא ׳בטהור׳, ויש לדרוש, שטהרה שטהרתי לך במקום אחר, טמאתי לך כאן, ואיזה זה טהרה זו, זה מגע נבלה שטיהרה בו התורה בגדים שעל הנוגע, וטימאתם בנוגע ברוק הזב.

שואלת הגמרא: ואימא שהטהרה במקום אחר היא (כמשא) [כמשא] דשרץ ואף באדם, ואותה טימאה התורה ברוק הזב, ומגעו במגע הנבילה, שמטמא רק את האדם ולא את הבגדים שעליו.

משיבה הגמרא: אם כן נכתוב קרא ׳באדם׳, ונדרוש שמה שביד האדם דהיינו משאו, טמא, ומאי ׳בטהור׳, שמע מינה תרתי, שמתוספת ב׳ למדים שרוק הזב מטמא במשא, ומ׳בטהור׳ ולא ׳באדם׳ למדים שגם במגע מטמא אדם ובגדים שעליו.

שנינו בברייתא שהובאה לעיל: ומי האף שלו מנין תלמוד לומר ׳וכי ירוק׳. מבררת הגמרא: מאי מי האף, כלומר מדוע מטמאים. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: אמר רב, מדובר בנגרדין מן האף ויצאו דרך הפה, והטעם שטמאים לפי שאי אפשר למי האף אלו בלא צחצוחי – טיפות מן הרוק, שהתורה ריבתה בהם לטמא אף שיירי רוק ולא רק רוק גמור]. ורבי יוחנן אמר, מי האף מטמאים אפילו בנגרדין דרך החוטם בלא רוק. מבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן: אלמא קסבר שמי האף מעיין היוצא מן הזב הוא, ורחמנא רביה ב׳וכי ירוק׳ בתוספת וי״ו, שכל הדומה לרוק מטמא.

הגמרא מקשה על רב: ורב שסובר שרק בנגרדין דרך הפה מטמאים, קשה לדבריו, נחשוב נמי – שתמנה הברייתא גם דמעת עינו של זב בכלל המטמאים כשגררה דרך הפה. דאמר רב, האי מאן דבעי דלתמיה לעיניה – שיתעוורו עיניו, ליכחול מעובד כוכבים – שיאמר לנכרי לצבוע את עיניו, וודאי ינקרם. ולוי אמר, האי מאן דבעי דלימות, ליכחול עיניו מעובד כוכבים, ויכניס בתוכן סם המות. ואמר רב חייא בר גוריא, מאי מעמיה דרב דלא אמר האי מאן דבעי דלימות, הואיל ויכול לגורדן לסממני המות מעינו ולהוציאן דרך הפה. ומדוע לא מנתה הברייתא את דמעות עיניו בין מעיינות הזב, שאף אותן ניתן לגרור דרך הפה.

מתרצת הגמרא: ורב יתרץ, נהי דזיהרא [–ארס] נפיק דרך הפה, דמעתא גופא לא נפיק דרך הפה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן: תא שמע, שנינו בברייתא, תשעה מיני משקה הזב הן, הזיעה, והליחה סרוחה [–מוגלה היוצאת מפצע], והריעי [–צואה], טהורין מכלום. דמעת עינו, ודם מגפתו [–מכתו], וחלב האשה, מטמאין טומאה קלה שהיא טומאת משקין ברביעית – כשנגע רביעית הלוג מהם באוכלים ומשקים, כשאר משקים המטמאים מדרבנן. אבל זובו, רוקו ומימי רגליו, נחשבים למעיינות הזב, ומטמאין טומאה חמורה במגע ומשא לאדם וכלים ובגדים שעל האדם. מדייקת הגמרא: ואילו מי האף לא קתני, ומבואר שאינם ממעיינות הזב. בשלמא לרב לא קתני כיון דלא פסיקא ליה למתני – שאין דינו פסוק לתנא לשנותו, שכן וימנין דאתי מי האף דרך הפה ומטמאים כמבואר, וזימנין דאתי דרך החוטם וטהורים. אלא לרבי יוחנן הסובר שהדין בזה פסוק, שבכל אופן מטמאים, ליתני למי האף.

הגמרא דוחה את הקושיא: ולטעמיך יש להקשות, וכי כיחו וניעו מי קתני, הרי הם מעיינות הזב כמבואר לעיל. אלא ודאי צריך לתרץ, דתנא רוקו וכל דאתי מרביעא של ׳וכי ירוק׳, דהיינו כיחו וניעו כמבואר, והכא נמי יש לומר, דתנא רוקו וכל דאתי מרביעא, ואף מי האף כפי שנתבאר.

שנינו בברייתא כמה דברים הנקראים משקה הזב. הגמרא מביאה את המקורות לכך: המקור לדמעת עינו, דכתיב בפסוק (תהלים פ ו) ׳ותשקמו בדמעות שליש׳. והמקור לדם מגפתו, דכתיב (במדבר כג כד) ׳ודם חללים ישתה׳, וכיון ששייך בו שתיה נקרא משקה, ואף דם מכה קרוי משקה כדם חלל, שכיון שניטל ממנו דם מכה נחשב כחציו מת, ומה לי קטליה כולי׳ה מה לי קטליה פלגי׳ה – ומה ההבדל בין הרגו כולו להרגו בחציו. וחלב האשה נקרא משקה, דכתיב (שופטים ד יט) ׳ותפתח את נאד החלב ותשקהו׳, ומבואר שחלב נקרא משקה.

המקור למבואר בברייתא שמימי רגליו של זב מטמאים כזובו: מימי רגליו מנלן שמטמאים כזובו, דתניא בברייתא, נאמר בזב (ויקרא טו ב–ג) ׳זובו טמא הוא, ואת תהיה טמאתו׳, ומסמיכות ׳זובו טמא׳ ל׳וזאת תהיה טומאתו׳ למדים, שיש דבר אחר המטמא כזובו, ובא לרבות מימי רגליו לטומאה. מקשה הברייתא: והלא דין הוא – ניתן ללמדו בקל וחומר, ומה רוק הבא ממקום טהרה, ואף על פי כן טמא, מימי רגליו הבאין

מִמְּקוֹם **טָמֵא** שהוא מקום יציאת זובו, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ **טְמֵאִין** כשיוצאים מן הזב.

מתרצת הברייתא: **דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאַמָּה** של זב **יוֹכִיחַ** שלא כקל וחומר זה, **שֶׁהרי בָּא מִמְּקוֹם טָמֵא** ואף על פי כן **טָהוֹר** כדלהלן, **וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַה עַל זֶה** – מי רגלים של זב, **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבָּא מִמְּקוֹם טוּמְאָה יִהְיֶה טָהוֹר**, אך ברוק מפורש שטמא. ולכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא טו ב-ג) 'זוֹבוֹ **טָמֵא**, **וְזֹאת**', **לְרַבּוֹת** מֵימֵי רַגְלָיו של זב **לְטוּמְאָה**.

מבררת הגמרא את המקורות להמשך הברייתא: **דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאַמָּה מְנָלָן דְּטָהוֹר**. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָכוֹל** היית לומר **שֶׁיְּהֵא דָם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפִּי הָאַמָּה** של זב **טְמֵאִין**, שדם היוצא מפיו נדון כרוק, ודם היוצא מפי האמה נדון כזוב, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא טו ב) 'זוֹבוֹ **טָמֵא הוּא**', ומשמע שדווקא **הוּא** – הזוב **טָמֵא**, **וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפִּי הָאַמָּה טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר**.

נמצא, שמ'זובו טמא וזאת' למדים שמי רגליו טמאים, ומ'הוא' למדים שדם היוצא מפיו ומפי האמה טהורים. שואלת הגמרא: **וְאֵיפוּךְ אֲנָא** לימודים אלו, שמ'וזאת' נרבה דם היוצא מפיו ומפי האמה, ומ'הוא' נמעט מי רגליו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, מסתבר לרבות רק מה שהוא **דּוֹמֶה** דְּרוֹק שהוזכר במפורש בפסוק, **מָה רוֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל** – מתאסף הרבה יחד **וְאחר כך יוֹצֵא** מן הגוף, ואינו שותת ממנו, **אַף כֹּל שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא** כמי רגלים ושכבת זרע, טמא כמותו, **וְיָצָא דָם שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא** אלא כל טיפה וטיפה יוצאת מיד, שאינו טמא.

מקשה הגמרא: **וַהֲרֵי חֶלֶב שֶׁבְּאִשָּׁה שֶׁמִּתְעַגֵּל** בדדיה **וְאחר כך יוֹצֵא**, **וּמכל מקום אָמַר מַר** בברייתא (לעיל נה:), **חֶלֶב שֶׁבְּאִשָּׁה** זבה **מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין**, ומדויק, **טוּמְאַת מַשְׁקִין** קלה **אִין** – אכן מטמא, **אֲבָל לֹא טוּמְאָה חֲמוּרָה** לטמא אדם וכלים כמעיינות הזב, ולא כרבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי.

לכן מבארת הגמרא את דבריהם: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, מסתבר לרבות מה שהוא **דּוֹמֶה** דְּרוֹק, **מָה רוֹק מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא** ושאינו מוציאו **חוֹזֵר וְנִבְלָע** בגופו, **כָּךְ אַף כֹּל שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלָע** כגון מי רגלים, **וְיָצָא דָם שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא** שטהור, **וְיָצָא** גם **חֶלֶב שֶׁבְּאִשָּׁה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא**, כשאינו מוציאו **אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִבְלָע**, שאינו טמא טומאה חמורה אלא טומאה קלה.

שואלת הגמרא: **וְנֵילַף** לטמא דם היוצא מפי האמה **מִזּוֹבוֹ** – משום שדומה ל'זוב', **מַה זּוֹבוֹ שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְטָמֵא, אַף כֹּל** הדומה לו ויוצא מן הזב, שאף שאינו מתעגל ויוצא יהיה טמא.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, מִזּוֹבוֹ לֵיכָּא לְמֵילַף, שֶׁכֵּן** יש לומר שטמא משום **שגּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים** דהיינו לזב ביציאתו, והוא חמור יותר ממעיינות אחרים שאינם גורמים טומאה לזב.

שנינו במשנה: **וְהַשָּׁרֵץ** וכו' מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין.

הגמרא מביאה אופן שגם שרץ יבש מטמא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שָׁרֵץ שֶׁיָּבֵשׁ וְעדיין שֵׁלְדּוֹ כַּיֶּמֶת** – דפוס צורתו ניכר, שלא נשבר ונתפזר, **טָמֵא**.

מקשה הגמרא: **וְהָאֲנַן תְּנַן** במשנתנו, השרץ וכו' **מְטַמְּאִין לַחִין וְאֵין מְטַמְּאִין יַבֵּשִׁין**, ושלא כריש לקיש. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּכוּלָּן** – ריש לקיש דיבר כשהשרץ נשאר שלם, ולכן אף שיבש טמא, **וְהָא בְּמִקְצָתָן** – המשנה דיברה כשנתייבש עד שנשאר רק מקצתו, ולכן טהורו. ומקור החילוק בזה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר בִּיסְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, נאמר בענין שרצים (ויקרא יא לא) 'כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא', **וְיָכוֹל** היית לפרש שנוגע **בְּכוּלָּן** – בשרץ שלם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יא לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא', שמשמע אף במקצת. **וְאִי** נאמר רק 'מֵהֶם', **יָכוֹל** היית לפרש שאף הנוגע **בְּמִקְצָתָן** טמא, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'בָּהֶם' שנוגע בשלמים. **הָא כֵּיצַד, כָּאן** – אף מקצת מטמא **בְּשֶׁרֶץ לַח, וְכָאן** – רק שרץ שלם מטמא **בְּיָבֵשׁ**.

רבא מביא דוגמא לכך: **אָמַר רָבָא, הָנֵי זְבוּגֵי** [–צבים יבשים] **דְּמִחוֹזָא, כִּי** [–כאשר] **שֵׁלְדָּן כַּיֶּמֶת טְמֵאִין**.

דין זה באופן אחר: **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שָׁרֵץ שֶׁנִּשְׁרַף, וְעדיין שֵׁלְדּוֹ כַּיֶּמֶת**, שלא נתפזר האפר ונראה כשלם, **טָמֵא**.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו במשנה (טהרות פ"ט מ"ט), **נִמְצָא שָׁרֵץ שָׁרוּף עַל גַּבֵּי הַזֵּיתִים, וְכֵן מַטְלִית הַמְּחוּבָּא** – בגד בלוי של זב שנמצא עליהם, הזיתים **טְהוֹרִין**. ואין חוששים שמא השרץ נפל על הזיתים קודם שנשרף, והבגד נפל קודם שבלה, **שֶׁכָּל הַטְּמֵאוֹת** מחזיקים אותן **כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן**.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – ריש לקיש טימא **בְּכוּלָּן, וְהָא** – משנה זו טיהרה **בְּמִקְצָתָן**. ומקור החילוק, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר בִּיסְנָא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, נאמר בשרצים 'הַנֹּגֵעַ בָּהֶם', **יָכוֹל** היית לומר דהיינו **בְּכוּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם' ואף במקצת. **וְאִי** נאמר רק 'מֵהֶם' **יָכוֹל** היית לומר שאף **בְּמִקְצָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'בָּהֶם', שדווקא שלם. **הָא כֵּיצַד, כָּאן** – שלם מטמא **בְּשָׁרוּף, וְכָאן** – שאינו שלם מטמא רק **בְּשֶׁאֵינוֹ שָׁרוּף**.

שנינו במשנה: אבל הזוב וכו' **מְטַמְּאִין לַחִין** ואין מטמאין יבשין.

המקורות לכך שאינם מטמאים יבשים: המקור לזוֹב הוא, **דִּכְתִיב** (ויקרא טו ג) 'רֹר **בְּשָׂרוֹ** אֶת זוֹבוֹ', והיינו שרק כעין ריר [–רוק] לח מטמא. והמקור **לְכִיחוֹ וְנִיעוֹ וְרִיקוֹ, דִּכְתִיב** (שם טו ח) 'וְכִי יָרוֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר', ונתרבו גם כל הדומים לרוק (לעיל נה:), ומ'ירוק' למדים שמטמאים רק כשהם **כְּעֵין** רוֹק דהיינו בלחותם. והמקור **לְשֶׁרֶץ**, ש'כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם **בְּמוֹתָם יִטְמָא' אָמַר רַחֲמָנָא** (שם יא לא), ללמד שמטמאים רק כשהם **כְּעֵין** שהיו במיתה דהיינו לחים. **וּבִשְׁכֶבֶת זֶרַע** רק **הֲרָאוּיָה לְהַזְרִיעַ** מטמאת, ויבשה אינה ראויה להזריע. והמקור **לְנִבְלָה, דִּכְתִיב** (שם יא לט) 'וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה וגו' הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא', ומשמע שמטמאת רק כשהיא **כְּעֵין** שעת המיתה דהיינו לחה.

שנינו במשנה: **וְאִם יְכוֹלִין לְהִשָּׁרוֹת** ולחזור לכמות שהן מטמאין וכו', וכמה היא שרייתן בפושרין מעת לעת.

הגמרא מסתפקת בכוונת המשנה: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה**, האם הכוונה כשחוזרים ללחותם כשנשרו **בְּתְחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ** של המעת לעת [לילה ויום] **בְּפוּשְׁרִין**, ומטמאים, אף שאם לא היו בסופו בפושרים אלא רק במים קרים לא היו חוזרים ללחותם. **אוֹ דִּלְמָא** שרק כשנשרו **בְּתְחִילָּתוֹ** בפושרים **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ** בפושרים מטמאים, ואם לא אינם מטמאים אף שאם היו בסופו בפושרים היו חוזרים.

פושטת הגמרא את הספק: **תָּא שְׁמַע** מברייתא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **כַּמָּה הִיא** שיעור זמן **שְׁרִיָּיתָן בְּפוּשְׁרִין, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹפָא אוֹמֵר, שישרו מֵעֵת לְעֵת, וּבְתְחִילָּתוֹ** יהיו המים פושרים **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין** הם **בְּסוֹפוֹ** פושרים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, צְרִיכִין שֶׁיְּהוּ** המים **פּוּשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת**, ורק אם נתקררו המים ואין הטומאות אינן חוזרות ללחותן באופן זה, טהורות, אך אם נתקררו המים ואין הטומאות חוזרות ללחותן אינן נטהרות בכך. ומבואר שנחלקו התנאים בשאלה זו.

שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשֵׂר הַמֵּת כּוּ'** יבש ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה, טהור.

הגבלה לדין זה: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, כוונת רבי יוסי היא, **שֶׁטָּהוֹר** רק **מִלְּטַמֵּא בְּכַזַּיִת** כמת, **אֲבָל מְטַמֵּא** כשיעור **טוּמְאַת רָקָב** – מת שהרקיב, ששיעורו כמידת תרוד [–כף].

הגמרא מביאה ראיה לכך מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשֵׂר הַמֵּת שֶׁיָּבֵשׁ וְאֵין יָכוֹל לִשָּׁרוֹת וְלַחֲזוֹר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּכַזַּיִת, אֲבָל טָמֵא** ומטמא בשיעור מלא תרוד **כְּטוּמְאַת רָקָב**.

משנה

שיעור חשש טומאה למפרע: **הַשָּׁרֵץ שֶׁנִּמְצָא בַּמָּכוֹר**, ואין ידוע מאימתי, **מְטַמֵּא** את כל הטהרות שהיו שם **לְמַפְרֵע, עַד שֶׁיֹּאמַר**

המשך בעמוד נח

רש"י

ממקום טומאה — ממקום שזובו יוצא, שהוא טמא בשבילו. **דם היוצא מפי אמתו** — של זב גמור, יליף ליה לקמן דטהורה. יכול **דם היוצא מפיו** — של זב יהא נדון כרוק, ודם היוצא מפי אמתו יהא נדון כזוב? **ואיפוך אנא** — "וזאת" — לרבות דם, ו"הוא" — להוציא מי רגלים. **שמתעגל** — מתאסף הרבה כאחד, ואחר כך יוצא, כגון רוק ומי רגלים ושכבת זרע. **דם** — אין מתעגל ויוצא, דכי אתא — קמא קמא נפיק. **וחוזר ונבלע** — כשאינו מוציאו. **אף על כו'** — כגון סילון של מי רגלים — חוזר ונבלע. יצא דם — שאינו מתעגל ויוצא. חלב — אף על גב שמתעגל, אינו חוזר ונבלע. ושלדו — דפוס צורתו. **קיימת** — שלא נשבר ונתפזר. **בכולן** — בשכולו שלם טמא, אפילו יבש. **בהם** — בשרצים כתיב (ויקרא יא) "כל הנוגע בהם". **מהם** — "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא" (שם). **זבוני** — פרוי"ט הנמצאים יבשים במחוזא, והוא צב. ויש שקורין אותו בלעז בו"ט. **המהוהא** — בלויה ונרקבת. **רר** — כעין ריר שהוא לח, כמו (שמואל א כא) "ויורד רירו על זקנו". **תחילתו אף על פי שאין סופו** — אין צריך שיהו המים פושרין בסוף, כשיכלה מעת לעת. **יהודה בן נקוסא אומר** — אין צריך שיהו המים פושרין בסוף, אכן יהו על השרץ כמעת לעת, אף על פי שאין סופן. וקולא היא, דאי לא הדר בהכי — טהור. ואף על גב דאי הוו פושרין כל מעת לעת, הוה הדר. **טומאת רקב** — מלא תרווד ממנו מטמא במגע ומשא ואהל. **משנה** **ומטמא** בין לח ובין יבש — הכתם או השרץ, בין שנמצאו לחין בין שנמצאו יבשין — מטמא כל טהרות שנמצאו במבוי מיום כיבודו, ושעשתה האשה מיום כבוס. **חיבש מטמא למפרע** — עד שעת כיבוד או כיבוס. דאיכא למימר: לאחר כיבוס, מיד נפל. אבל הלח אינו מטמא למפרע, אלא עד שעה שנוכל לומר: אם נפל באותו יום, עדיין הוא יכול להיות עכשיו לח. אבל עד שעת הכיבוד לזמן מרובה — לא, דהא לח הוא. ואי מההיא שעתא נפל, הוה מתעביד יבש. **גמרא** חזקתו בדוק — מי מחזקינן דבדיק ליה בשעת הכיבוד, ומשום הכי טהרות דקודם כיבוד — טהורות. **או** משום **דחזקתו מתכבד** — דאי הוה התם בשעת כיבוד, הוי נפיק האי שרץ מחמת כיבוד. **דאמר כביד ולא בדיק** — "כבדתיו, ולא בדקתיו". אי אמרת דהא דמטהרין הנך דמקמי כיבוד, משום דחזקתו שבדקו בשעת כיבוד — הא לא בדיק, וטהרות דמקמי כיבוד נמי טמאות. ואי אמרת כו'.

אי

תוספות

דם היוצא מפיו טהור — בפרק "מצות חליצה" (יבמות קה,א) מוקי בשותת. דאי לאו הכי, טמא משום צחצוחי הרוק.

דם היוצא מפי האמה — ואם תאמר: הא כבר ממעטינן ברישׁ "בנות כותים" (נדה לב,ב) איש מאודם? ויש לומר: דהיינו דאין נעשה זב על ידי ראיית אודם. אבל אם כבר נעשה זב — ליהוי דם היוצא מפי האמה טמא, כמו רוקו. ולכך צריך קרא הכא למעוטי. **וזאת** לרבות מימי רגליו לטומאה — מוי"ו ד"וזאת" קדריש. כי היכי דדרשינן לעיל כיחו וניעו מוי"ו ד"וכי ירוק". אבל "זאת" בכל דוכתי אתא למעוטי. והאי "זאת" נמי אתא למעוטי, דבתורת כהנים מצריך תרי מיעוטי, "זאת" ו"טמא הוא" — חד, למעוטי זיעה וליחה טרוחה. וחד, למעוטי דם היוצא מפיו ומפי האמה.

מה רוק שמתעגל ויוצא כו' — מכח ריבויא ד"וכי ירוק הזב בטהור" וד"וזאת" דריש הכי. אבל אי לאו הני קראי, הוה ממעטינן כולהו כיחו וניעו ומי רגלים מטמא הוא כמו דם היוצא מפי האמה. ואם תאמר: ולמה לי תרי קראי "וכי ירוק" — לכיחו וניעו, "וזאת" — למי רגלים ויש לומר: דמ"וכי ירוק" לא הוה דרשינן אלא כיחו וניעו שיוצא דרך הפה, או מי האף נמי לרבי יוחנן דדמי כמו רוק. ומ"וזאת" לא הוה מרבינן אלא מי רגלים שיוצאין מפי האמה כמו זוב. דקרא ד"וזאת" — גבי זוב כתיב. או משום דבאין ממקום טמא. מיהו קשה: דמשמע דהוה מרבינן חלב האשה מ"וזאת", אם היה חוזר ונבלע, ואמאי? והא אפילו כיחו וניעו לא הוה מתרבי מ"וזאת", אי לאו ריבויא ד"וכי ירוק"! וצריך לומר: דאי לאו ריבויא ד"וכי ירוק", הוה מוקמינן "וזאת" לכיחו וניעו דוקא, דהוי כעין רוק. אבל השתא דכתיב "וכי ירוק", אייתר "וזאת" לכל דבר המתעגל ויוצא וחוזר ונבלע. **ונילף** מזובו — אי זיבה לאו מעין הוה, דבעיא היא בפרק "בנות כותים" (נדה לד,ב). **אי** בהם אי מהם כו' — ואף על גב דמהאי "בהם" ו"מהם" דרשינן בפרק קמא דחגיגה (יא,א) ששיעורו בכעדשה — התם אסמכתא הוא, דשיעורים הלכה למשה מסיני. **שרץ** שנשרף — קצת קשה: דלא עריב יבש ושרוף בהדי הדדי, דמוחד קרא קדריש להו. **שכבת** זרע בראויה להזריע — ואם תאמר: והלא שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו ראוי להזריע, ומטמא! ויש לומר: דמין ראוי להזריע בעינן, ואפילו שאינו יורה כחץ, כיון שהוא לח — חשיב מין שכבת זרע הראוי להזריע.

בגומא

מִמָּקוֹם טָמֵא - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ טְמֵאִין? - דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאַמָּה יוֹכִיחַ, שֶׁבָּא מִמָּקוֹם טָמֵא - וְטָהוֹר, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבָּא מִמָּקוֹם טוּמְאָה - יִהְיֶה טָהוֹר, - תַּלְמוּד לוֹמַר "זוֹבוֹ טָמֵא... וְזֹאת" - לְרַבּוֹת מֵימֵי רַגְלָיו לְטוּמְאָה. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאַמָּה מְנָלַן דְּטָהוֹר? דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפִּי הָאַמָּה טְמֵאִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" - הוּא, טָמֵא. וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפִּי הָאַמָּה טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. - וְאֵיפוּךְ אָנָא! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: דּוּמְיָא דְּרוֹק, מָה רוֹק - שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, אַף כָּל - שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, יָצָא דָּם - שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא. - וַהֲרֵי חֶלֶב שֶׁבָּאִשָּׁה, שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, וַאֲמַר מָר: חֶלֶב שֶׁבָּאִשָּׁה - מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין. טוּמְאַת מַשְׁקִין - אִין, אֲבָל לֹא טוּמְאָה חֲמוּרָה! - אֶלָּא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: דּוּמְיָא דְּרוֹק, מָה רוֹק - מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלַע, אַף כָּל - מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלַע, יָצָא דָּם - שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, יָצָא חֶלֶב שֶׁבָּאִשָּׁה - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִבְלַע. - וְנֵילַף מִזּוֹבוֹ: מַה זּוֹבוֹ שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא - מְטַמֵּא, אַף כָּל! - אֲמַר רָבָא: מִזּוֹבוֹ לֵיכָּא לְמֵילַף - שֶׁכֵּן גּוֹרֵם טוּמְאָה לַאֲחֵרִים. "וְהַשֶּׁרֶץ". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁרֶץ שֶׁיָּבֵשׁ וְשִׁלְדּוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא. - וְהָאֲנַן תְּנַן: מְטַמְּאִין לַחִין וְאֵין מְטַמְּאִין יְבֵשִׁין! אָמַר רַבִּי זֵירָא: לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּכוּלָּן, הָא - בְּמִקְצָתָן. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי בִּיסְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: "בָּהֶם", יָכוֹל בְּכוּלָּן? - תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם". אִי "מֵהֶם" - יָכוֹל בְּמִקְצָתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר - "בָּהֶם". הָא כֵּיצַד? כָּאן - בְּלַח, כָּאן - בְּיָבֵשׁ. אֲמַר רָבָא: הָנֵי זְבוּגֵי דְּמִחְוֹזָא, כִּי שִׁלְדָּן קַיֶּמֶת - טְמֵאִין. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁרֶץ שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְדּוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא. מֵיתִיבֵי: נִמְצָא שֶׁרֶץ שָׁרוּף עַל גַּבֵּי הַזֵּיתִים, וְכֵן מַטְלִית הַמְהוּהָא - טְהוֹרִין, שֶׁכָּל הַטְּמֵאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן! אֲמַר רַבִּי זֵירָא: לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּכוּלָּן, הָא - בְּמִקְצָתָן. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי בִּיסְנָא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: "בָּהֶם", יָכוֹל בְּכוּלָּן? - תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם". אִי "מֵהֶם" - יָכוֹל בְּמִקְצָתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר - "בָּהֶם". הָא כֵּיצַד? כָּאן - בְּשָׁרוּף, כָּאן - בְּשֶׁאֵינוֹ שָׁרוּף. "מְטַמְּאִין לַחִין". זָב - דִּכְתִיב "רָר בְּשָׂרוֹ". כִּיחוֹ וְנִיעוֹ וְרוֹקוֹ - דִּכְתִיב "כִּי יָרֹק הַזָּב", כְּעֵין רוֹק. שֶׁרֶץ - "בְּמוֹתָם" אֲמַר רַחֲמָנָא, כְּעֵין מִיתָה. שִׁכְבַת זֶרַע - הָרְאוּיָה לְהַזְרִיעַ. נְבֵלָה - דִּכְתִיב "כִּי יָמוּת" - כְּעֵין מִיתָה. "אִם יְכוֹלִין לְהַשְׁרוֹת". בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: תְּחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּפוּשְׁרִין, אוֹ דִּלְמָא תְּחִילָּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: כַּמָּה הִיא שְׁרִיָּתָן בְּפוּשְׁרִין? יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אוֹמֵר: מֵעֵת לְעֵת, תְּחִילָּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: צְרִיכִין שֶׁיְּהוּ פּוּשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשַׂר הַמֵּת" כו'. אָמַר שְׁמוּאֵל: טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּכַזַּיִת, אֲבָל מְטַמֵּא טוּמְאַת רָקָב. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁיָּבֵשׁ וְאֵין יָכוֹל לִשְׁרוֹת וְלַחֲזוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה - טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּכַזַּיִת, אֲבָל טָמֵא טוּמְאַת רָקָב. **משנה** הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּמָבוֹי - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר "בְּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוֹי הַזֶּה, וְלֹא הָיָה בּוֹ שֶׁרֶץ", אוֹ עַד שְׁעַת כִּבּוּד. וְכֵן כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בְּחִלּוּק - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר "בָּדַקְתִּי אֶת הֶחָלוּק הַזֶּה, וְלֹא הָיָה בּוֹ כֶּתֶם", אוֹ עַד שְׁעַת הַכִּבּוּס. וּמְטַמֵּא בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַיָּבֵשׁ - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, וְהַלַּח - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא עַד שְׁעַת שֶׁיְּהֵא יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִהְיוֹת לַח. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: עַד שְׁעַת כִּבּוּד חֶזְקָתוֹ בָּדוּק, אוֹ דִּלְמָא חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּד? וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - דַּאֲמַר "כַּבִּיד וְלָא בָּדִיק". אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ בָּדוּק - הָא לָא בְּדַק, אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּד - הָא מִתְכַּבֵּד.

אי

נדה. פרק שביעי – דם הנדה דף נו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

בגומא נמי בדיק — והא דאמר בפרק קמא דפסחים (ז,א) דגומא אינה נבדקת, גבי תיבה שנשתמשו בה מעות מעשר שני — התם בחריץ המכוסה בקרשי התיבה, דההיא גומא אינה נבדקת. **וכן** הכתם עד שעת כבוס חזקתו בדוק כו' — לא גרסינן "איבעיא להו", דקאי א"איבעיא להו" דלעיל גבי שרץ. **בודקות** חלוקיהן בשעת כבוסיהן — לאחר הכבוס בודקות, ואם לא מצאה הכתם — טהור החלוק, אף על פי שהיה בו בודאי כתם קודם כבוס, וכגון שהטביל‌תו. והא דאמר לקמן בפרק "האשה" (סא,א): בגד שאבד בו כתם, מעבירים עליו שבעה סממנים לבטלו" — הוא הדין דאזיל ליה לכתם על ידי כבוס סתם. והא דמסיק דאין חזקתו מתכבס — היינו, כשהכתם בסיטרא או בזזיית. אי נמי: על ידי כבוס סתם לא אזיל, ו"בודקות חלוקיהן" — היינו, לפני כבוס. ואי מצאה הכתם — מעבירה עליו שבעה סממנים, או תעשה כבוס גמור וטוב. דהא חזינן דעל ידי כבוס טוב, הולך הכתם בלא סממנים. **שמע** מינה חזקתו בדוק — והא דאמר בפרק קמא דפסחים (ז,א) וב"אלו מציאות" (בבא מציעא בו,א): "מעות שנמצאו בירושלים בשאר ימות השנה, חולין. לפי ששוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום" — לא שחזקתן מתכבדים, אלא בשעת כבוד רגלים לעיין ולחפש אם יש שם מעות. אי נמי: כשבודקין השוקים שלא יהא שם עצם כשעורה או כעדשה מן השרץ, אם היו שם מעות, היו נמצאות. **הכאים** מרקם — רבינו תם גריס "רקס". דאילו ברקם, היו ישראל, כדאמר בריש מסכת גיטין (ב,א): אף המביא מן הרקם ומן החגר. ולא קשה מידי, דטובי "רקם" הוו, כדפרישית שם. ועוד: אף על גב דברקם ישראל הוו, קאמר הכא דכתמן טהורין — דישראל מצניעים כתמיהן, אלא של גוים הן, וטהורין. ורבי יהודה מטמא — משום שיש שם גרים, וטועים להשתמש. אי נמי: הכא איירי בידוע שהן של גוים הדרים שם.

מבין גוים טהורים — אף על גב דבפרק "בנות כותים" (נדה לד,א) אמר דדם גויה מטמא ברוקה וכמימי רגליה — בכתמים דרבנן לא גזרו עליהם.

אמוראי נינהו כו' — ואם תאמר: אם כן, מכל מקום תקשה לרבי יוחנן דאמר: אין מקבלין גרים מן התרמוד. אף על גב דסתם מתניתין ד"עשרה יוחסין" (קדושין עה,ב) ודפרק "אלמנה" (יבמות סח,ב), וכמה תנאי סברי דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, מכל מקום תקשה ליה ממתניתין דסברה דלא באו גוים על בנות ישראל. דאי באו — הוי כתמן טמא. דבין אם הולד ממזר או כשר — ישראל הוי! ויש לומר: דרבי יוחנן וסביא סברי כדתני רמי בר יחזקאל בפרק קמא דיבמות (טז,א) דאין מקבלין גרים מן הקרמיין ומן התרמודין. דפליג אמתניתין דהכא דמטהר כתמי כל הגוים. ולא בעי לשנויי "לא, לבר מתרמוד", כדמשני בפרק קמא דגיטין (ו,א) "לא, לבר מבבל" — מדמחלק ברקם ולא בשאר גוים, משמע דכולהו טהורים. **קוברין** שם הנפלים — ואם תאמר: והיאך משתמשים שם בימי טומאתן, והלא נזהרים הם מטומאת מת ונפלים, כדתניא: נאמנים לומר "לא קברנו שם הנפלים". ומוקי לה בגמרא בכותי כהן עומד שם. ובפרק "בנות כותים" (נדה לג,א) אמר דנשוי מטמא משום בועל נדה, אבל פנוי — לא! ויש לומר: דלפי שעה קוברין שם נפלין, ולאחר זמן מסלקין אותם לקוברן בבית הקברות, ואין אנו יודעין מתי מסירין אותן. **לא** נחשדו על כתמיהם — ואף על גב דכתמים דרבנן, הך טומאה אית להו. דסברה: דמגופה אתא.

רש"י

אי נמי בסתמא, דלא אמר "לא בדקתי", ואשתכח שרץ בגומא. **בסטרא** — בצדי הבגד, שיש שם קמטים ותפירות שקורין ורונ"ש. **מפני מה אמרו כו'** — בלומר, מפני מה תלו בכיבוד וטיהרו טהרות דקודם כיבוד? **למפרע** — אפילו דקודם כיבוד — טמאות. **ומפני מה אמרו** — ומפני מה תלו טהרה בכבוס? **תחזור ותכבסנו** — אם לא בדקתו בשעת כבוסו, ולאחר זמן נמצא בו כתם, ואין ידוע אם קודם כבוס היה בו לטמא טהרות של קודם לכן. **אם** נדחו — מראיו מחמת כבוס זה. **בידוע שלאחר כבוס** — ראשון נפל בו, וטהרות של קודם כבוס ראשון — טהורות. דאי קודם כבוס קמא הוה ביה, כבר נדחו מראיו מחמת כבוס ראשון. מקדיר — נכנס בבגד. טרשטריי"ש. כתם שלפני כבוס — מגליד, וגלדו עבה. **לא שנו** — אדרבי שמעון קאי. **למפרע** — עד שעת הכבוס. **משנה** באין מרקם טהורים — שהן גוים, ודמן טהור. שהן גרים — ודמן טמא. וטועין — שאין מצניעין את כתמיהם. וחכמים מטהרין — בגמרא פריך: ואי דישראל טהור, דמאן טמא? **שלא נחשדו** — ומכבסין אותם. **גמרא** קא פסיק ותני — הבאין מבין הגוים טהורין, ואפילו מתרמוד. אלמא, בני תרמוד גוים גמורים הן. **ואת** אומרת מקבלין גרים מן התרמוד — וכשרין לבא בקהל, ולא אמרינן ממזרים הן, שנתערבו בבנות עשרת השבטים, וגוי ועבד הבא על בת ישראל — הולד ממזר. **גרי אריות** הן — מפורש בספר מלכים (ב, יז) "וישלח ה' בהם את האריות" וגו'. **גרי אמת** הן — ודמן טמא. **בערי ישראל** — במקום גלוי. נחשדו על כתמיהן — דלא מצנעי להו. **משנה** בכל מקום — במקום ישראל. **בחדרים** — מסתמא מדאצנעי, דם נדה הוא. **בית הטמאות** — חדר שהנשים משתמשות בו בימי נדותן. **סככות ופרעות** — בגמרא מפרש להו, וספק נינהו ומדרבנן, וכותיים לית להו. **גמרא**

אי נַמִי - דְּאִשְׁתַּכַּח בְּגוּמָא. אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ בָּדוּק, מַאן דְּבָדַק - בְּגוּמָא נַמִי בָּדֵיק, אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּד - גּוּמָא לָא מִתְכַּבְּדָא. "וְכֵן הַכֶּתֶם" וכו'. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עַד שְׁעַת כִּבּוּס חֶזְקָתוֹ בָּדוּק, אוֹ דִּלְמָא חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּס? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - דַּאֲמַר כִּיבֵּס וְלָא בְּדַק. אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ בָּדוּק - הָא לָא בְּדַק, אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּס - הָא מִתְכַּבֵּס. אִי נַמִי, דְּאִשְׁתַּכַּחַהּ בְּסִטְרָא. אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ בָּדוּק - מַאן דְּבָדַק, בְּסִטְרָא נַמִי בָּדֵיק. אִי אָמְרַתְּ חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּס - בְּסִטְרָא לָא מִתְכַּבֵּס. מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ הַשֵּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּמָבוֹי - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר "בָּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוֹי הַזֶּה, וְלֹא הָיָה בּוֹ שֶׁרֶץ", אוֹ עַד שְׁעַת כִּיבּוּד? - מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹדְקִין מְבוֹאוֹתֵיהֶן בִּשְׁעַת כִּבּוּדֵיהֶם, וְאִם לֹא בָּדְקוּ - הִפְסִידוּהוּ לְמַפְרֵעַ. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בְּחָלוּק מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר "בָּדַקְתִּי אֶת הֶחָלוּק וְלֹא הָיָה בּוֹ כֶּתֶם", אוֹ עַד שְׁעַת הַכִּבּוּס? - מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בּוֹדְקוֹת חֲלוּקֵיהֶן בִּשְׁעַת כִּבּוּסֵיהֶן, וְאִם לֹא בָּדְקוּ - הִפְסִידוּ לְמַפְרֵעַ. רַבִּי אַחָא אָמַר: תַּחֲזוֹר וּתְכַבְּסֶנּוּ, אִם נִדְחֶה מַרְאִיתוֹ - בְּיָדוּעַ שֶׁלְּאַחַר כִּבּוּס, וְאִם לָאו - בְּיָדוּעַ שֶׁלִּפְנֵי הַכִּבּוּס. רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ דּוֹמֶה כֶּתֶם שֶׁלְּאַחַר הַכִּבּוּס לְכֶתֶם שֶׁלִּפְנֵי הַכִּבּוּס, שֶׁזֶּה מַקְדִּיר וְזֶה מַגְלִיד. שְׁמַע מִינָּהּ: חֶזְקָתוֹ בָּדוּק, שְׁמַע מִינָּהּ. "וּמְטַמֵּא בֵּין לַח" וכו'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ - אֶלָּא שֶׁרֶץ, אֲבָל כֶּתֶם לַח - נַמִי מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, אֵימַר יָבֵשׁ הָיָה וּמִיָּא נָפֵיל עֲלֵיהּ. - שֶׁרֶץ נַמִי, אֵימַר: יָבֵשׁ הָיָה -וּמִיָּא נָפֵיל עֲלֵיהּ! - אִם אִיתָא דְּהָכֵי הוּא - אֲמַרְטוּטֵי אִימַרְטֵט. **משנה** כָּל הַכִּתְמִין הַבָּאִין מֵרֶקֶם - טְהוֹרִין. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵם גֵּרִים וְטוֹעִין. הַבָּאִין מִבֵּין הַגּוֹיִם - טְהוֹרִין. מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים - רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן. **גמרא** קָפְסִיק וְתָנֵי, אֲפִילּוּ מִתַּרְמוֹד! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֹאת אוֹמֶרֶת: מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד. - אִינִי, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַّרְמוֹד! וְכִי תֵּימָא: "זֹאת", וְלָא סְבִירָא לֵיהּ, וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה! - אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. "מִבֵּין יִשְׂרָאֵל" וכו'. וְרַבָּנַן, אִי דְּיִשְׂרָאֵל טְהֲרָרִי, דְּמַאן מְטַמּוּ? - חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: מִבֵּין יִשְׂרָאֵל - טָמֵא. מִבֵּין הַכּוּתִים - רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, דְּכוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן. וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, דְּכוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן. - אִי הָכִי, "שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן" - "גֵּרֵי אֲרָיוֹת" מִבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים - טְמֵאִין, דְּכוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן. הַנִּמְצָאִין בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל - טְהוֹרִין, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶם, וְאַצְנוּעֵי מַצְנְעֵי לְהוּ. הַנִّמְצָאִין בְּעָרֵי כּוּתִים - רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, דְּנֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶם. וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן. **משנה** כָּל הַכִּתָּמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בַּחֲדָרִים וּבִסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאוֹת. בֵּית הַטֻּמְאוֹת שֶׁל כּוּתִים מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם קוֹבְרִין שָׁם אֶת הַנֹּפָלִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ קוֹבְרִין, אֶלָּא מַשְׁלִיכִין, וְחַיָּה גּוֹרְרָתוּ. נֶאֱמָנִים לוֹמַר "קָבַרְנוּ שָׁם אֶת הַנֹּפָלִים", אוֹ "לֹא קָבַרְנוּ". נֶאֱמָנִים לוֹמַר עַל הַבְּהֵמָה אִם בִּכְּרָה אִם לֹא בִּכְּרָה. נֶאֱמָנִים עַל צִיּוּן קְבָרוֹת. וְאֵין נֶאֱמָנִין לֹא עַל הַסִּכְּכוֹת, וְלֹא עַל הַפְּרָעוֹת, וְלֹא עַל בֵּית הַפְּרָס. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁחֲשׁוּדִים בּוֹ - אֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו. **גמרא**

מאי

מאי

אי נַמִי, אף שלא אמר לא בדקתי, יש חילוק באופן דְּאִשְׁתְּכַח השרץ בְּגוּמָא שבמבוי, אִי אָמְרַת שהטעם משום שחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, הרי מַאן דְּבָדַק, בְּגוּמָא נַמִי בָּדִיק, וְאִי אָמְרַת שהטעם משום שהשרץ חֶזְקָתוֹ מִתְכַּבֵּד בכיבוד המבוי, גּוּמָא לָא מִתְכַּבְּדָא – אין הדרך לנקות, וחוששים שהיה שם השרץ ולא פינהו.

הגמרא מרחיבה את הספק גם על כתם: וְכֵן הַכֶּתֶם (וכו' אִיבַּעְיָא לְהוּ) יש להסתפק בו, כשטימאו הטהרות רק עַד שְׁעַת כִּבּוּס, אם הטעם משום שהחלוק חֶזְקָתוֹ בָּדוּק בשעת כיבוס, אוֹ דִּלְמָא הטעם משום שחֶזְקָתוֹ של הכתם שמִּתְכַּבֵּס בשעת כיבוס החלוק.

מבארת הגמרא: לְמַאי נָפְקָא מִינָּה, דְּאָמַר המכבס שרק כִּיבֵּס וְלֹא בָּדַק, אִי אָמְרַת שהטעם משום שחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, כאן הָא לָא בָּדַק, וְאִי אָמְרַת שהטעם משום שחֶזְקָתוֹ של כתם שמִּתְכַּבֵּס, גם כאן הָא מִתְכַּבֵּס. אִי נַמִי, אף כשלא אמר שלא בדק, יש חילוק באופן דְּאִשְׁתְּכַח בְּסִטְרָא – שהכתם נמצא בצידי הבגד שיש בהם קמטים ותפירות, אִי אָמְרַת שהטעם משום שחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, מַאן דְּבָדַק, בְּסִטְרָא נַמִי בָּדִיק – דרכו לבדוק גם בצידי הבגד, ויש לטהרו, וְאִי אָמְרַת שהטעם משום שחֶזְקָתוֹ של כתם מִתְכַּבֵּס, בְּסִטְרָא – בצידי הבגד במקום קמטים ותפירות לָא מִתְכַּבֵּס.

מסיימת הגמרא את הספק: מַאי – מה הטעם, ומה ההלכה.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שהַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בַּמָּבוֹי מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ עַד שֶׁיֹּאמַר בָּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוֹי הַזֶּה וְלֹא הָיָה בּוֹ שֶׁרֶץ, אוֹ עַד שְׁעַת כִּיבּוּד, כלומר, מפני מה תלו זאת בכיבוד. מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שבּוֹדְקִין את מְכוֹאוֹתֵיהֶן בְּשַׁעַת כִּבּוּדֵיהֶם. וְאִם ידוע שלֹא בָּדְקוּ, הִפְסִידוּהוּ – הפסידו הטהרות שנעשו בו לְמַפְרֵעַ. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שכֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בַּחֲלוּק של אשה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ כל הטהרות שעשתה עַד שֶׁיֹּאמַר בָּדַקְתִּי אֶת הַחֲלוּק וְלֹא הָיָה בּוֹ כֶּתֶם, אוֹ עַד שְׁעַת הַכִּבּוּס שלו, כלומר מפני מה תלו זאת בכיבוס. מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שבּוֹדְקוֹת את חֲלוּקֵיהֶן בְּשַׁעַת כִּבּוּסֵיהֶן. וְאִם ידוע שלֹא בָּדְקוּ, הִפְסִידוּ הטהרות שעסקו בהן לְמַפְרֵעַ.

רַבִּי אַחָא אָמַר, אף אם לא נבדק החלוק ניתן לברר אימתי נפל הכתם, על ידי שתַּחְוֹור וּתְכַבְּסָנוּ עתה, וְאִם נִרְאֶה מַרְאִיתוֹ של הכתם, בְּיָדוּעַ – יש לתלות שֶׁנפל לְאַחַר הַכִּבּוּס הראשון, שאם היה קודם הכיבוס הראשון היה נדחה כבר אז, וְאִם לָאו, בְּיָדוּעַ שֶׁנפל לִפְנֵי הַכִּבּוּס הראשון.

רַבִּי אוֹמֵר, ניתן לבדוק על פי הכתם עצמו אימתי נפל, שאֵינוֹ דּוֹמֶה כֶּתֶם שֶׁלְּאַחַר הַכִּבּוּס לְכֶתֶם שֶׁלִּפְנֵי הַכִּבּוּס, שֶׁזֶּה שלאחר הכיבוס מַקְדִּיר – נכנס בתוך הבגד ואין גלדו עבה, וְזֶה שקודם הכיבוס מַגְלִיד על הבגד וגלדו עבה, וממילא אם נכנס בבגד נפל לאחר הכיבוס, ואם הגליד הכתם על הבגד ודאי היה כבר קודם הכיבוס].

מסיימת הגמרא את ההוכחה: שְׁמַע מִינָּהּ – מדברי רבי מאיר, שהטעם שהטהרות שנעשו קודם כיבוד או כיבוס טהורות, משום שחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, וההלכה היא שאם אמר במפורש שלא בדק הטהרות שנעשו קודם, טמאות, וכן אם לא אמר כך אף אם נמצא השרץ בגומא או הכתם בצד הבגד, תולים שבדק ואף הטהרות שהיו קודם, טהורות. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ כך.

שנינו במשנה: וּמְטַמֵּא בֵּין לַח וכו' בין יבש. רבי שמעון אומר, היבש מטמא למפרע, והלח אינו מטמא אלא עד שעה שיהא יכול להיות לח.

הגמרא מבארת את שיטת רבי שמעון: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ שלרבי שמעון הלח אינו מטמא טהרות אלא עד שעה שיכול להיות לח, אֶלָּא בשֶׁרֶץ, אֲבָל כֶּתֶם, לַח נַמִי מְטַמֵּא טהרות לְמַפְרֵעַ ואף לזמן מרובה עד שעת כיבוס, שכן אֵימַר שנפל לפני זמן מרובה, וְיָבֵשׁ הָיָה, וּמַיָּא נָפִיל עֲלֵיהּ ונהיה לח].

שואלת הגמרא: אם כן שֶׁרֶץ נַמִי, אֵימַר שיָּבֵשׁ הָיָה, וּמַיָּא נָפִיל עֲלֵיהּ ונהיה לח, ונטמא אף טהרות שנעשו לפני זמן מרובה במבוי שנמצא בו שרץ לח. משיבה הגמרא: אם אִיתָא דְּהָכִי הָוֵה, לא היה נשאר רק לח, אלא אִמַּרְטוּטֵי אִימַּרְטַט – היה נמרט ונפרך לחתיכות דקות וקטנות].

משנה

משנתנו דנה בכתמים הבאים ממקומות שגרים בהם נכרים או כותים: כָּל הַכְּתָמִין שנמצאו בבגדים הַבָּאִין מֵרֶקֶם] שהיא עיר שרובה נכרים, טְהוֹרִין, לפי שדם נכרים טהור. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵם גֵּרִים ודמם טמא, וְטוֹעֵן הם, במה שאינם מצניעים את כתמיהם, כדרכם של ישראל].

כתמים הַבָּאִין מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – ממקומות שגרים בהם גוים, טְהוֹרִין, משום שדם נכרים טהור. מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים – כתמים הנמצאים בעיר שישראל או כותים גרים בה, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, שכן דמם של ישראל ושל כותים טמא. וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן להניחם בבגדיהם, ומכבסים אותם מיד, כדי שלא יטמאו אחרים, ולכן תולים לומר שכתם זה בא מדם בהמה או חיה.

גמרא

שנינו במשנתנו שכתמים הבאים מבין עובדי כוכבים טהורים. מדייקת הגמרא: קָפְסִיק וְתָנֵי – התנא שנה את המילים 'מבין עובדי כוכבים טהורים' בלשון פסוקה ומוחלטת, ולא חילק בין ערי עובדי כוכבים, ובכולם טהור הכתם הנמצא שם, ומשמע שאֲפִילּוּ מִתַּרְמוֹד].

הגמרא ממשיכה לברר מה דינם של גרים מתרמוד: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֹאת אוֹמֶרֶת – ממשמעות משנתנו שטיהרה את הכתמים הבאים מתרמוד, מוכח שמְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד, משום שגרים הבאים מהם, הם בני גוים גמורים ומותרים לבוא בקהל, שאילו היינו חוששים שהגוים שגרו שם נשאו מבנות ישראל, היו צריכים כתמיהם להיות טמאים, כי הם יהודים, ובניהם ממזרים ואסורים לבוא בקהל, משום שלדעת רבי יוחנן, גוי או עבד הבא על בת ישראל, הולד ממזר.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: אֵינִי – וכי כך סובר רבי יוחנן, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן וְקָכָיָא [–שם אמורא] דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ [–שניהם אמרו], אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד, משום שנשאו הגוים או עבדים שגרו שם את בנות ישראל, וסובר רבי יוחנן שגוי הבא על בת ישראל הולד ממזר ואסור לבוא בקהל, והרי זו סתירה למה שדייק רבי יוחנן ממשנתנו, שמקבלים גרים מתרמוד.

הגמרא מנסה לתרץ את הסתירה: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שרבי יוחנן אמר רק 'זֹאת אומרת' כלומר שיש לדייק דבר זה מהמשנה, וְלֹא סְבִירָא לֵיהּ – אבל הוא עצמו אינו סובר כדברי משנתנו, קשה, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן 'הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה' – משנה השנויה בלשון סתמית, שלא נזכר בה שמו של התנא בעל השמועה, הלכה כמותה, ומאחר שמשנתנו שנויה בלשון סתמית, הלכה כמותה, לדעת רבי יוחנן, ונדחה מה שרצינו לומר שרבי יוחנן אמר את דבריו על משנתנו רק בתורת דיוק ולא להלכה, ואם כן חוזרת הקושיא למקומה שדברי רבי יוחנן סותרים אלו את אלו.

מתרצת הגמרא: אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אמוראים נחלקו בדעת רבי יוחנן, יש שאמרו שאכן אמר רבי יוחנן כלל זה, שהלכה כסתם משנה, ויש שאמרו שרק במקום שאמר על משנה מסוימת שהלכה כמותה, סובר הוא כאותה משנה, אבל אם לא אמר בפירוש, לא. הוי אומר, שלדעת אמורא זה שאמר בשם רבי יוחנן, שהלכה כסתם משנה, לא אמר רבי יוחנן שאין מקבלים גרים מתרמוד, ולדעת זה שאמר בשם רבי יוחנן שאין מקבלים גרים מתרמוד, לא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה].

שנינו במשנתנו שכתמים הבאים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וכו' ומבין הכותים רבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרים מפני שלא נחשדו על כתמיהן. הגמרא מקשה על שיטת חכמים: וְרַבָּנַן שמטהרים את הכתמים

המשך בעמוד מג

גמרא

שנינו במשנתנו: רבי יהודה אומר לא היו קוברין [את הנפלים]. הגמרא מבררת מה הוא טעמם של הכותים שלא היו קוברים נפלים לדעת רבי יהודה. שואלת הגמרא: **מאי דָּרוּשׁ** – איזו דרשה דרשו הכותים, ממנה למדו שאין הנפלים צריכים קבורה. משיבה הגמרא: שנאמר (דברים יט יד) ′**לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ**′, מפסוק זה דרשו חכמים שאסור לאדם למכור את קברי אבותיו [דהיינו קרקע שהוקצתה על ידי המשפחה לקבורת המשפחה], משמע ש′גבול′ האמור כאן, הכוונה לקבר, והכותים הוסיפו לדרוש את תיבת ′בנחלתך′ האמורה בהמשך הפסוק, **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחֲלָה** – שהוא בן ירושה, **יֶשׁ לוֹ גְּבוּל** – יש לו קבר, **כֹּל שֶׁאֵין לוֹ נַחֲלָה** – כמו נפל, שאינו בן ירושה, **אֵין לוֹ גְּבוּל** [–קבר].

שנינו במשנה: **נֶאֱמָנִים לוֹמַר קָבַרְנוּ** שם את הנפלים, או לא קברנו. מקשה הגמרא: כיצד נאמנים לומר שלא קברו שם נפלים, **וְהָא לֵית לְהוּ** ′**וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל**′ (**ויקרא יט יד**) – הרי אינם חוששים לדרשת חכמים שדרשו בפסוק זה, שאסור להכשיל את חבירו בדבר איסור [שהיו מפרשים את הפסוק כפשוטו, שאסור להניח אבן לעיור בדרכו], ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם, וכיצד אפשר להאמינם כשאומרים שלא קבורים שם נפלים ולהשתמש שם בטהרות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ**, מה ששנינו שנאמנים, מדובר **בְּשׁכֹּהֵן כותי עוֹמֵד שָׁם** – במקום שמעיד שאין שם נפל, והרי על עצמם זהירים הם שלא לעבור על איסור תורה, ואיסור טומאת כהנים כתוב בתורה.

מקשה הגמרא: **וְדִילְמָא** [–שמא] **כֹּהֵן טָמֵא הוּא**, זה שמעיד, ומכיון שהוא בעצמו טמא, אינו חושש לעמוד במקום זה, אפילו אם קבורים שם נפלים, וחוזרת הקושיא למקומה, כיצד אפשר לסמוך על עדותם]. מתרצת הגמרא: **דְּנָקִיט תְּרוּמָה בִּידֵיהּ** – שאוחז תרומה בידו, והרי אסור מהתורה לטמא תרומה, שנאמר (במדבר יח ח) ′**וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי**′, מכאן שצריך לשומרה בטהרה. מקשה הגמרא: **וְדִילְמָא** התרומה שבידו **תְּרוּמָה טְמֵאָה הִיא**, ואין עליו איסור לטמאותה. מתרצת הגמרא: **דְּקָאֲכִיל מִינָּהּ** – שאוכל ממנה, ותרומה טמאה אסורה באכילה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – מה באה המשנה ללמדנו, הרי דבר פשוט הוא שבאופן כזה נאמנים. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תהא סבור לומר שאין להאמינם, כיון שמה שאומרים שלא קבורים שם נפלים, הוא משום **שלא בְּקִיאִי** [–אינם בקיאים] **בִּיצִירָה**, וכשהם קוברים נפל אינם יודעים שהוא בן ארבעים יום, וסבורים שהוא כמים בלבד ואינו מטמא, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרכה המשנה להשמיענו שנאמנים.

שנינו במשנה: **נֶאֱמָנִין עַל הַבְּהֵמָה** אם בכרה אם לא בכרה וכו′. מקשה הגמרא: כיצד נאמנים לומר שבכרה, **וְהָא לֵית לְהוּ** ′**וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל**′ – הרי אינם חוששים לדרשת חכמים מפסוק זה, שאסור להכשיל את חבירו בדבר איסור, וכיצד נאמנים לומר שבכרה ולפוטרה מן הבכורה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּגוֹזֵז וְעוֹבֵד** – במשנה מדובר כשראינו את הכותי עובד בולד וגוזזו, ולפיכך נאמן הוא לומר שאינו בכור, לפי שנזהרים הכותים מלעבור על מה שכתוב בתורה (דברים טו יט) ′לא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ′. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שמדובר שראינו את הכותי שעושה בו מלאכה או גוזזו, **מַאי לְמֵימְרָא** – מה באה המשנה להשמיענו, הרי דבר פשוט הוא שבאופן כזה נאמנים. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא לֹא בְּקִיאִי בְּטִינּוּף** – היינו שפולטת הבהמה אבעבועות דם מרחמה, והוא סימן לולד של בהמה דקה שנימוח ויוצא, והבא אחריו אינו בכור, והיה עולה בדעתך לומר, שכותים אינם בקיאים בטינוף, ופעמים שהבהמה לא טינפה והם סבורים שטינפה, ולפיכך התיר הכותי לעצמו לעבוד בולד ולגוזזו, ואין לסמוך עליו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך להשמיענו שנאמנים.

שנינו במשנה: **נֶאֱמָנִין עַל צִיּוּן** קברות וכו′. הגמרא מקשה על מה שהאמינום על כך. תמהה הגמרא: **וְאַף עַל גַּב דְּמִדְּרַבָּנַן הוּא** – אף שציון קברות הוא רק מדרבנן האמינום, והרי חשודים הם על מצוות דרבנן. מיישבת הגמרא: **כֵּיוָן דִּכְתִיבָא** – מכיון שנכתב דבר זה בנביאים, **מִזְּהַר וְזְהִירֵי בֵּיהּ** – נזהרים בו, ואף שלא נכתב בתורה. מבארת הגמרא היכן נכתב דבר זה, **דִּכְתִיב** [–שנאמר] בנבואתו של יחזקאל שניבא על העתיד לבוא, שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכים של גוג, שעלו עליהם למלחמה (יחזקאל לט טו) ′**וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן**′].

שנינו במשנה: **אֲבָל אֵין נֶאֱמָנִין לֹא עַל הַפְּכָכוֹת** ולא על הפרעות ולא על בית הפרס וכו′. הגמרא מפרשת את שלושת הדברים: **פְּכָכוֹת, דִּתְנַן** (**אהלות פ"ח מ"ב**) לענין דברים שמביאים את הטומאה, והחוצצים בפני הטומאה, ′**אֵלּוּ הֵן פְּכָכוֹת, אִילָּן הַמְּיֻסָּדִין עַל הָאָרֶץ** – שענפיו סובכים על הארץ ומאהילים תחתיהם, והיה האילן סמוך לבית הקברות, וידוע בודאי שיש טומאת מת תחת אחד הענפים, אך אין ידוע איזה הוא, והכותי מעיד על ענף אחד שתחתיו טהור, אינו נאמן, לפי שהכותים אינם חוששים לספיקות, ותולה הטומאה בענף אחר מספק].

פְּרָעוֹת, דִּתְנַן (**שם**) **אֲבָנִים פְּרָעוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגֶּדֶר** – אבנים גדולות הבולטות מן הגדר, וקברו תחת אחת מהן, ואין ידוע תחת איזו אבן, והכותי מעיד על קצתן שהן טהורות, אינו נאמן, משום שאינם חוששים לספיקות].

בֵּית הַפֶּרָס – הוא שדה שהיה בו קבר וחרשו אותו במחרישה, וחוששים שמא שיברה המחרישה את העצמות ופיזרה אותם בשדה, ונשאר בהם עצם כשעורה מן המת, שמטמאה במגע ובמשא [ולא באוהל], ואמרו חכמים שהמהלך בשדה זו עד מאה אמה סביבות הקבר טמא, מחשש שמא נגע בעצמות בהליכתו, שעד מרחק זה יש לחשוש לגרירת המחרישה, וטומאה זו היא רק מדרבנן, כי מן הסתם לא היה לנו לחשוש שהגיעה המחרישה עד המת, ואין להחזיק מקום טהור בטומאה מספק, אלא שחכמים החמירו משום החומר של טהרות, ומאחר שדין בית הפרס הוא רק חומרא מדרבנן, אין הכותי נאמן עליה.

הגמרא מביאה שתי ראיות שטומאת בית הפרס היא רק מדרבנן: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב שְׁמוּאֵל, מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפֶּרָס וְהוֹלֵךְ** – שדה שנחרש בה קבר, נופח בפיו את העפר שלפני רגליו, והולך, שמכיון שהקבר נחרש, אין לחשוש אלא לעצמות שיש בהם שעורה, שאינן מטמאות אלא במגע ומשא ולא באוהל, ומועילה הנפיחה, שאם יש שם עצם קטן יראה על ידי הנפיחה ולא יסיטו ברגליו, ומוכיחה הגמרא ממה שסמכו לבדוק על ידי ניפוח שאינה בדיקה גמורה, משמע שטומאת בית הפרס היא רק מדרבנן].

ראיה נוספת: **רַב יְהוּדָה בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר, בֵּית הַפֶּרָס שֶׁנִּידַּשׁ** בדריסת רגלי בני אדם שהלכו בו, **טָהוֹר**, לפי שתולים לקולר, ואומרים שכל העצמות נכתתו לפחות מכשעורה, וממה שהקילו בזה, משמע שהוא רק מדרבנן.

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת מהו בית הפרס, ומה שיעורו לטמא: **וְתָנָא** בברייתא, **הַחוֹרֵשׁ בֵּית הַקְּבָרוֹת**, ויש לחשוש שבחרישתו פיזר את עצמות המת בשדה, **הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה** את השדה **בֵּית הַפֶּרָס** – מלשון דבר שבור ופרוס, על שם שנפרסו ונשברו העצמות על ידי המחרישה, וזו גררה את השברים סביבות הקבר. מבארת הברייתא, **וְעַד כַּמָּה הוּא עוֹשֶׂה** – מהו המרחק מהקבר שחוששים שעד שם הגיעו עצמות המת, **מְלֹא מַעֲנֶה** – תלם של מחרישה, שהוא **מֵאָה אַמָּה**, אבל מה שחרש מעבר למאה אמה, טהור, לפי ששיערו חכמים שאין המחרישה מוליכה עצמות אלא עד מאה אמה. **בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין** – כלומר מה שאסרו מאה אמה, אינו רק במקום שחרש, אלא באותה רוח שחרש, גזרו על שטח של מאה אמה על מאה אמה, שהוא מקום הראוי לזריעת ארבעה סאים תבואה], **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, בית **חָמֵשׁ** סאים הוא שטחו של בית הפרס.

הגמרא מקשה על מה ששנינו במשנתנו, שהכותים אינם נאמנים

המשך בעמוד נב

מאי דרוש — כותיים, שאין קוברים את הנפלים? לא תסיג גבול רעך — ומוקמינן לה בספרי: במוכר קברי אבותיו. נאמנין לומר קברנו — דמידי דאורייתא הוא טומאת המת. והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול — לא דרשי ליה: במחטיא את חבירו, ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם. בכהן ותרומה טמאה, באוהרה לטהור, וכל שכן לטמא. לא בקיאי ביצירה — וכי קברי נפל, לא ידעי דהוא בן ארבעים יום, וסברי: מיא בעלמא הוא, ואינו מטמא. בטינוף — בבהמה דקה, ופוטר את הבהמה מן הבכורה. ובבכורות (כא,ב) מפרש: מאי "טינוף" — שמבצבצת ומוציאה דם דרך רחם, וזהו הולד שנימוח ויוצא. הלכך, הבא אחריו — אינו בכור. והני כותיים לא בקיאי בטינוף, וזימנין דלא טנף, ואמרו: טינוף הוא, ופוטרין את הבא אחריו. קמשמע לן. על ציון — לציין, וסומכין עליהן, ועבדינן טהרות היכא דלא ציינו. אילן המיסך על הארץ — והוא סמוך לדרך בית הקברות. וזימנין דמיתרמי בין השמשות, וקברי התם. ואם הענפים מובדלים, שאין האהל שלם, וידוע ודאי שיש קבר תחת האהלות, ואין ידוע איזה הוא. והכותי מעיד על אחד "זה טהור" — אינו נאמן, לפי שאינו חש על הספק, ותולה הטומאה באהל שני מספק. פרעות — גדולות ובולטות מן הגדר. וקברו תחת אחת מהן, ואין אנו יודעין תחת איזהו מהן. ובא כותי והעיד על מקצתן שהן טהורות — אינו נאמן, משום דלספקא לא חייש, ותולה הספק באחרות. בית הפרס — שדה שנחרש בה קבר. ואוקמי רבנן על סביבות הקבר מאה אמה בספק טומאה, שדיקדקה המחרישה את העצמות ומגלגלתן. מנפח — דבשר — ליכא, ועצם כשעורה — לא מטמא אלא במגע ובמשא. הלכך, מנפח כדי שלא יגעו רגליו בו, והולך. שנידש — ברגלי אדם. שהרגלים נושאים את העצמות, ושחקום. פרס — לשון דבר שבור ופרוס, על שם שנפרסו העצמות. בית ארבעת סאין — היינו מאה על מאה, שהרי חצר המשכן מאה על חמשים, והוא "בית סאתים". שדה שאבד בה קבר — מיקרי נמי "בית הפרס", ורבנן גזרו בכולה. דתניא במועד קטן (ה,ב): שלשה בית הפרס הן, שדה שאבד בה קבר, ושנחרש בה קבר, ושדה בוכין. שאין מעיד אלא על גופו של קבר — דכיון דאמרי "אין שם קבר ברוח זה" — על גופו של קבר הוא מעיד. וגופו של קבר — דאורייתא, ובדאורייתא מהימני. אלמא נאמנין על בית הפרס ועל (בית) הסכסכות. מהלך על פני כל השדה — דכיון דעל פני כולה מהלך, ודאי פשיטא ליה דניטלה הטומאה משם. ומתניתין דקתני דאין נאמן — כגון שאינו מהלך על פני כולה, שמשייר רוח אחת. הלכך, אפילו במקום שעבר אינו נאמן, משום דאיהו לספקא לא חייש. מאי למימרא — נהי דלספק לא חייש, לודאי — חייש. וכיון דפשיטא לן דקבר הוה בה, והוא מהלך על פני כולה — הרי עובר על מקום הקבר. ואי לאו דקים ליה שניטלה הטומאה, לא עבר. רצועה נפקא — מן השדה, ונקראת על שם שדה זו. ושם הוא תולה את מקום הטומאה, והכא עבר מספקא, דלספקא לא חייש. קמשמע לן — כיון דעל כל ארבע רוחותיה עובר בתוכה. לרצועה לא חיישינן. לאתויי תחומין — אין נאמנין לומר "עד כאן תחום שבת" — דתחומין דרבנן, וכותיים לא סבירא להו. ויין נסך — דאין כותי מקפיד על מגע גוי.

הדרן עלך דם הנדה

מַאי דְּרוּשׁ? "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ", כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחֲלָה - יֵשׁ לוֹ גְּבוּל, כָּל שֶׁאֵין לוֹ נַחֲלָה - אֵין לוֹ גְּבוּל. "נֶאֱמָנִים לוֹמַר קָבְרֵנוּ". - וְהָא לֵית לְהוּ "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"! - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּכֹהֵן עוֹמֵד שָׁם. - וְדִילְמָא כֹּהֵן טָמֵא הוּא? - דְּנָקֵיט תְּרוּמָה בִּידֵיהּ. - וְדִילְמָא תְּרוּמָה טְמֵאָה הִיא? - דְּקָאֲכֵיל מִינָּהּ. - אִי הָכִי, מַאי לְמִימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: לָא בְּקִיאֵי בִּיצִירָה, קָא מַשְׁמַע לָן. "נֶאֱמָנִין עַל הַבְּהֵמָה" וכו'. - וְהָא לֵית לְהוּ "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"! - אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּגוֹזֵז וְעוֹבֵר. - אִי הָכִי, מַאי לְמִימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: לָא בְּקִיאֵי בְּטִינּוּף, קָא מַשְׁמַע לָן. "נֶאֱמָנִין עַל צִיּוּן" וכו'. וְאַף עַל גַּב דְּמִדְּרַבָּנַן הוּא, כֵּיוָן דִּכְתִיבָא - מִזְּהַר זְהִירֵי בֵּיהּ, דִּכְתִיב: "וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבְנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן". "אֲבָל אֵין נֶאֱמָנִין לֹא עַל הַסִּכְסָכוֹת" וכו'. סִכְסָכוֹת - דְּתָנַן: אֵלּוּ הֵן סִכְסָכוֹת - אִילָן הַמֵּיסֵךְ עַל הָאָרֶץ. פְּרָעוֹת - דְּתָנַן: אֲבָנִים פְּרָעוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר. "בֵּית הַפְּרָס - אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל: מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ. רַב יְהוּדָה בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר: בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּידַּשׁ - טָהוֹר. וְתָנָא: הַחוֹרֵשׁ בֵּית הַקְּבָרוֹת - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. וְעַד כַּמָּה הוּא עוֹשֶׂה? - מְלֹא מַעֲנֶה מֵאָה אַמָּה, בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חָמֵשׁ. - וְלָא מְהֵימְנִי? וְהָתַנְיָא: שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר - נֶאֱמָן כּוּתִי לוֹמַר "אֵין שָׁם קֶבֶר", לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל קֶבֶר. אִילָן שֶׁהוּא מֵיסֵךְ עַל הָאָרֶץ - נֶאֱמָן לוֹמַר "אֵין תַּחְתָּיו קֶבֶר", לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל קֶבֶר! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמְהַלֵּךְ וּבָא עַל פְּנֵי כוּלָּהּ. - אִי הָכִי, מַאי לְמִימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: רְצוּעָה נָפְקָא, קָא מַשְׁמַע לָן. "זֶה הַכְּלָל" כו'. "זֶה הַכְּלָל" לַאֲתוּיֵי מַאי? לַאֲתוּיֵי תְּחוּמִין וְיַיִן נֶסֶךְ.

הדרן עלך דם הנדה

ודלמא כהן טמא הוא — ואף על גב דטמא נמי אסור לשהות בבית הקברות, דבנזיר בפרק "מי שאמר" (יז,א) בעי: נזיר והוא בבית הקברות, מי בעי שהייה למלקות או לא? ובפרק "שלשה מינין" (שם מב,ב) אמר רב הונא: נזיר שעומד בבית הקברות והשיטו לו מתו או מת אחר — חייב. וטעמא: לפי שמוסיף טומאה עליו, דבחבורים עושין את האחר אב הטומאה, כדאמר התם — כותיים לית להו הנך מימרות.

וכנה אצלו ציון — במועד קטן (ה,א) מפיק מהכא ציון של בית הקברות. ואם תאמר: ולרבי שמעון דאמר אין קברי גוים מטמאין באהל, היכי מפיק מהכא? הא אמר במועד קטן דאין מציינין אלא על טומאת אהל! ויש לומר: מדמציינין לפי שעה ציון, משום טומאת מגע ומשא, אם כן לכל הפחות יש לציין בטומאת אהל. ולמאי דבעי למימר ב"הבא על יבמתו" (יבמות סא,א) דלרבי שמעון מתי גוים לא מטמאי אפילו במגע ובמשא, נפיק ליה לרבי שמעון ציון מדרשא אחריתי דהתם, וציון דגבי גוג — לאו משום טומאה, אלא לנקות הארץ מן המתים. ואם תאמר: ולרבי שמעון דדריש (שם) דאין גוים קרויין "אדם", הא כתיב "וראה עצם אדם"? ויש לומר: דנקט "אדם" — לאפוקי דסלקא דעתך דקברו שם בהמה.

אילן המיסך — מיירי בידוע שיש מת קבור שם, אך שאין ידוע תחת איזו ענף. ואין כותי נאמן לומר שאינו קבור תחת ענף זה, אפילו הולך תחתיו — דאין מקפיד על ספק טומאה. ודוקא במאהיל על פני כולה אמר בסמוך דנאמן. ומה שפירש הקונטרס: אילן בסמוך לבית הקברות, ופעמים קוברין שם — בחנם פירש כן. כיון שצריך לפרש בידוע שמת קבור שם, דבספק — לא היה נאמן, אפילו היה מהלך על פני כולה. ואף על גב דספק טומאה ברשות הרבים, טהור — הכא, גזור רבנן. והא דקאמר לקמן בפרק בתרא (סח,ב) דסכסכות ופרעות לאו אהל הוא, ורבנן גזרו עלייהו — לאו דוקא קאמר דלאו אהל הוא, דבודאי קבור שם איירי, כדפירשתי. אלא כלומר, הך טומאת אהל אינה אלא מדרבנן, דברשות הרבים ספקו טהור. אי נמי: הענפים המובדלין זה מזה, רואים אותם כאילו הן סמובות, ליחשב אהל. כדאמר באהלות (סט): המיסך על הארץ — רבי יהודה אומר: רואין התחתונות כאילו עולות למעלה, והעליונות כאילו יורדות למטה. ואם היו נוגעות זו בזו כפותח טפח — מביאות וחוצצות כו'. **בית** הפרס — על שם פריסה. שהעצמות נפרסים במדרס רגלים, או על ידי מחרישה. ובשדה שאבד בה קבר, לא שייך האי טעמא, וקרי ליה בפרק קמא דמועד קטן (ה,ב) "בית הפרס"! ושמא אגב דקרי "בית הפרס" לשדה שנחרש בה קבר, קרי גם לאבד "בית הפרס". אי נמי: לשון "בית הפרס" — על שם שפרסות רגלי אדם נמנעות מלילך שם, מפני הטומאה. ובפרק קמא דמועד קטן (ה,ב) תניא גבי בית הפרס: הוא שדה שנחרש בה קבר, ושאבד בה קבר, ושדה בוכים. ומפרש טעמא דשדה בוכים — משום יאוש בעלים. ומפרש בערוך: שדה מיוחד, שקרובי המת מביאין אותו על אותו שדה. ואנשי בית הקברות באין לקראתו, ובוכים יחד וכו'. והראשונים חוברים לביתם, ואלו נוטלין אותו ומוליכין אותו לקוברו. ואותו שדה — טמא, דשמא נתדלדל ונתנענע מעט מעט ממנו, ונפל, ושכחוהו. ורבינו שמואל פירש: פעמים שבני העיר מניחין אותו שם, לפי שסוברין שאנשי בית הקברות יבואו ויטלו אותו. ובני בית הקברות יסברו, שאנשי העיר יוליכוהו לבית הקברות. ונשאר שם. ועוד פירש שם: "שדה בוכין" — שדה שיש בה כובין, ומניחין המת שם לפי שעה, עד שיהו פנוים להוליכו לבית הקברות לקוברו. ופעמים שנשכח שם, ולא הוסר, וחזו יאוש בעלים. **בית** הפרס שנידש טהור — אשדה שנחרש בה קבר קאי, דמספקינן לעצם בשעורה מאה אמה סביבות הקבר. דכיון שנידש ונרמס ברגלים, יש לומר שהוליכו בשעורה משם. אבל אשדה שאבד בה קבר, לא שייכא הך קולא.

מלא מענה מאה אמה — בתוספתא דאהלות (ריש פרק יז) מפרש הדנך מאה אמה — היינו, לכל רוח. **אמר** רבי יוחנן במהלך ובא על פני כולה — אבל בשדה שנחרש בה קבר — אפילו מהלך ובא על פני כולה, לא מהימן. דאין כאן אלא ספקא דרבנן, שמא הסיט עצם כשעורה, ואין הכותי חושש עליה. ואם תאמר: כי היכי דציון קברות דמהימן אדאורייתא, דאוקימנא בכהן עומד שם, הכי נמי ליתני במתניתין דמהימן אסכסכות ופרעות ובמהלך על פני כולה! ויש לומר: דלא חשיבא ליה למתניתין רבותא לאשמועינן דלא חיישינן לרצועה נפקא. ועוד: אבית הפרס דנחרש בה קבר — לא מהני מהלך ובא על פני כולה, כדפרישית, אלא דוקא באבד בה קבר ואם תאמר: ובאבד נמי היכי מהני, דלמא טמאה היא? ויש לומר: דמיירי דנקיט תרומה ואכיל מינה, כדקאמר לעיל. והוא הדין דנקט ולא אכיל, וכגון שידוע לנו שהיא טהורה, דלא הוה כותי מטמא לה.

הדרן עלך דם הנדה

תוספות

הרואה כתם. תא שמע האשה שעושה צרכיה — תימה: מאי מהדר אפירכות, הא כמה משניות פרק "בא סימן" ו"דם הנדה" בדיני כתמים, וליפרוך מיניהו. ולא שייך לשנויי עלייהו, לא הרגשת עד ולא הרגשת שמש! ואומר הרב רבינו יצחק: דמדיני כתמים ליכא למפרך — דהיינו יכולין להעמיד שיש זמן מרובה משעת הכבוס, ואימור: הרגישה, ולאו אדעתה. אבל בשמעתין פריך מכתמים דבשרה — דאין רגילות לשהות כתם בבשר בלא דעתה שלא ייבש ויפול. מיהו ברייתא דשלשה ספקות דמייתי לקמן פריך מחלוקה, כמו שנפרש בההיא. ויש לומר: דמשמע דזמן מועט היה שם, דומיא דבשר. ומשני: דמזמן רחוק הוה, ואימור: ארגשה ולא אדעתה. אי נמי: כיון דרוב ימיה טמאים, יש לחוש. **אימור** הרגשת שמש הואי — ואם תאמר: אמאי לא נקט הרגשת מי רגלים, כמו לעיל. ואף על פי שלא הטילה, כדאמר בריש מכילתין, והוה ליה למימר: כסבורה הרגשת מי רגלים הוא! ויש לומר: דהכא זמן מועט בין תשמיש למציאת הדם — והיתה יודעת אם תרגיש במי רגלים. אבל לעיל בין פקידה לפקידה — יש זמן ארוך, והרבה פעמים יש הרגשת מי רגלים בינתיים. **ובמגעות** ובהיסטות הלך אחר הרוב — פירוש הקונטרס: אשה שאין לה וסת, ורגילה לראות תדיר ובודקת עצמה תמיד, וכל זמן שלא בדקה עצמה — מחזקת עצמה בטומאה. הלכך, אם רוב ימיה היא טמאין — טמאה. וזהו תימה: שזו החומרא לא מצינו בשום מקום. דהא אשה שיש לה וסת — דיה שעתה, וטומאה דמעת לעת — אינה אלא באין לה וסת, ולא מפקידה לפקידה. ואפילו ברואה, וכל שכן הכא, דאין כאן אלא כתם. ואין לחלק בין ברואה תדיר בין שאינה רואה תדיר. ונראה: דקאי א"נמצא על חלוקה" (ספק טמא ספק טהור). וקאמר: דאם אחרי מציאת הכתם, רוב ימיה טמאין — טמאה, ואף על גב דעברה בשוק של טבחים. ולא אמרינן: אי מגופה אתא — על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי.

אמר מר על בשרה כו' — ולבסוף פריך מינה לשמואל. והא דלא פריך מינה ברישא אלא פריך ממגעות והיסטות דסיפא ברישא — משום דפשוט הוא יותר. אבל רישא מיבעי ליה לתרוצי ברישא, והדר פריך מינה. **על** בשרה ודאי מגופה אתאי — ואם תאמר: מאי שנא דלקמן בשמעתין גבי "לבשה שלשה חלוקות ועברה בשוק של טבחים — תולה אפילו בתחתון", ולא אמרינן: אי איתא דמעלמא אתאי, אעליון הוה ליה לאשתכוחי? ויש לומר: דהתם, לפעמים שהיא מגלה חלוקה העליון ואתי על התחתון. אבל אין דרך לגלות בשרה. **קתני** מיהא על בשרה כו' — ואם תאמר: ומאי קושיא, הכי נמי אימור: ארגשה ולאו אדעתה, כדאמר לעיל? ויש לומר: דהתם, דרוב ימיה טמאין — יש רגלים לדבר, שיש לתלות בהרגשה ולאו אדעתה. אבל הכא — אין שום הוכחה שנתלה בהרגשה ולאו אדעתה, שאין רק שעה מועטת שהוא על בשרה.

כרבי

רש"י

משנה הרואה, כנגד בית התורפה — אותו מקום, דאיכא למימר: דם מאותו מקום נפל להתם, וטמאה. על עקבה ועל ראש גודלה טמאה — ראש גודלה של רגל. ובגמרא מפרש טעמא. מבפנים — בין שני שוקים, כל גובהן מן הארץ. מבחוץ — מכאן ומכאן. צדדים — אחורי השוק — כל גובהן כנגד העקב, ולפניו — כל גובהן כנגד הרגל. מן החגור ולמטה — כנגד בית התורפה הוא. אם מגיע כנגד בית התורפה — כגון שנמצא בראש בית ידה סמוך ליד, שפעמים שפושטתן מזרועה ונופל כנגד מטה. שלא כנגד בית התורפה — כגון שנמצא סמוך לכתפה. שהוא חוזר — פעמים שראש החלוק נהפך כלפי פניה שלמטה. וכן בפוליום — מעפורת שמתכסה בו. אירי"ל בלעז. **גמרא** צריכה — מטלת מים. עומדת טמאה — דאיידי דדחיק לה עלמא דמעומד השתינה, ולא יכלה לעצור — הדור מי רגלים למקור, ואייתו דם. יושבת טהורה — דמכה יש לה במקום מי רגלים, שאין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים. עד — סדין שבודקת בו. ענול — אין זה דם בדיקה, דדרך קינוח להיות משוך. דארגישה — בשעת בדיקה. ועגול להכי טהור לעולם — דאימור הרגשת עד הואי, שציערתה בדיקת העד. על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא — כולו מפרש לקמן. ובמגעות ובהיסטות הלך אחר הרוב — אשה שלא מצאה כתם, והרי היא מחזקת עצמה בספק נדה. כגון שאין לה וסת ורגילה לראות תדיר, ונגעה או הסיטה — הלך אחר רוב ימיה. אם רוב ימיה רגילה לראות — מגעה והסיטה טמא, ואף על גב דהשתא לא ארגישה. דאזדקרה — זקפה עצמה לאחוריה, ואף על גב דעברה בשוק של טבחים — טמאה. דאי מעלמא אתאי — על חלוקה אבעי ליה לאשתכוחי.

מדרבנן

הָרוֹאָה כֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ, כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה - מְטַמְּאָה, וְשֶׁלֹּא כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה - טְהוֹרָה. עַל עֲקֵבָהּ וְעַל רֹאשׁ גּוּדְלָהּ - טְמֵאָה. עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ, מִבְּפָנִים - טְמֵאָה, מִבַּחוּץ - טְהוֹרָה, וְעַל הַצְּדָדִין מִכָּאן וּמִכָּאן - טְהוֹרָה. רָאֲתָה עַל חֲלוּקָהּ, מִן הַחָגוֹר וּלְמַטָּה - טְמֵאָה, מִן הַחָגוֹר וּלְמַעְלָה - טְהוֹרָה. רָאֲתָה עַל בֵּית יָד שֶׁל חָלוּק, אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה. הָיְתָה פּוֹשֶׁטְתּוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה, כָּל מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ כֶּתֶם - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹזֵר. וְכֵן בְּפוֹלְיוֹס. **גמרא** אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּדָקָה קְרַקַּע עוֹלָם וְיָשְׁבָה עָלֶיהָ, וּמְצְאָה דָּם עָלֶיהָ - טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּבְשָׂרָהּ" - עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ. - הָאי "בִּבְשָׂרָהּ" - מִיבָּעֵי לֵיהּ שֶׁמִּטַּמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ! - אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא "בְּבָשָׂר", מַאי "בִּבְשָׂרָהּ" - שְׁמַע מִינָּהּ: עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ. - וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ: "בִּבְשָׂרָהּ" - וְלֹא בְּשָׁפִיר, וְלֹא בַּחֲתִיכָה! - תַּרְתֵּי שְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע, הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה צְרָכֶיהָ וְרָאֲתָה דָּם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם עוֹמֶדֶת - טְמֵאָה, וְאִם יוֹשֶׁבֶת - טְהוֹרָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאַרְגִּשָׁה - יוֹשֶׁבֶת אַמַּאי טְהוֹרָה? אֶלָּא לָאו - דְּלָא אַרְגִּשָׁה, וְקָתָנִי: עוֹמֶדֶת - טְמֵאָה! - לְעוֹלָם - דְּאַרְגִּשָׁה, וְאֵימוּר: הַרְגָּשַׁת מִי רַגְלַיִם הֲוַאי. עוֹמֶדֶת - הֲדוּר מִי רַגְלַיִם לְמָקוֹר, וְאֵיתֵי דָּם, וְיוֹשֶׁבֶת טְהוֹרָה. תָּא שְׁמַע: עַד שֶׁהָיָה נָתוּן תַּחַת הַכַּר וְנִמְצָא עָלָיו דָּם, אִם עָגוֹל - טָהוֹר, וְאִם מָשׁוּךְ - טָמֵא. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאַרְגִּישָׁה - עָגוֹל אַמַּאי טָהוֹר? אֶלָּא לָאו - דְּלָא אַרְגִּישָׁה, וְקָתָנִי: מָשׁוּךְ - טָמֵא! - לָא, לְעוֹלָם - דְּאַרְגִּישָׁה, וְאֵימוּר: הַרְגָּשַׁת עַד הֲוַאי, מָשׁוּךְ - וַדַּאי מִגּוּפָהּ אֲתָא, עָגוֹל - טָהוֹר. תָּא שְׁמַע: נִמְצָא עַל שֶׁלּוֹ - טְמֵאִין וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן, נִמְצָא עַל שֶׁלָּהּ אֶתְיוֹם - טְמֵאִין, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. נִמְצָא עַל שֶׁלָּהּ לְאַחַר זְמַן - טְמֵאִים מִסְּפֵק, וּפְטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאַרְגִּישָׁה - לְאַחַר זְמַן אַמַּאי פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? אֶלָּא לָאו - דְּלָא אַרְגִּישָׁה, וְקָתָנִי: נִמְצָא עַל שֶׁלָּהּ אֶתְיוֹם - טְמֵאִין, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן! - לָא, לְעוֹלָם - דְּאַרְגִּישָׁה, וְאֵימָא: הַרְגָּשַׁת שַׁמָּשׁ הֲוָה. תָּא שְׁמַע: נִמְצֵאת אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה סְפֵקוֹת בְּאִשָּׁה: עַל בְּשָׂרָהּ, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָמֵא; עַל חֲלוּקָהּ, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָהוֹר; וּבְמַגָּעוֹת וּבְהֶיסֵּטוֹת - הֹלֵךְ אַחַר הָרוֹב. מַאי "הֹלֵךְ אַחַר הָרוֹב"? לָאו אִם רוֹב יָמֶיהָ טְמֵאִין - טְמֵאָה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא אַרְגִּשָׁה! - לָא, אִם רוֹב יָמֶיהָ בְּהַרְגָּשָׁה הַזֵּיָא - טְמֵאָה, דְּאֵימוּר: אַרְגִּשָׁה וְלָאו אַדַּעְתָּהּ. אֲמַר מָר: עַל בְּשָׂרָהּ, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָמֵא; עַל חֲלוּקָהּ, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָהוֹר. הֵיכִי דָּמֵי? אִי מֵחָגוֹר וּלְמַטָּה - עַל חֲלוּקָה אַמַּאי טָהוֹר? וְהָא תְּנַן: מִן הַחָגוֹר וּלְמַטָּה - טָמֵא! וְאִי מֵחָגוֹר וּלְמַעְלָה - עַל בְּשָׂרָהּ אַמַּאי טָמֵא? וְהָתְנַן: רָאֲתָה דָּם עַל בְּשָׂרָהּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה - טְהוֹרָה! אִיבָּעֵית אֵימָא: מֵחָגוֹר וּלְמַטָּה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מֵחָגוֹר וּלְמַעְלָה. אִי בָּעֵית אֵימָא: מֵחָגוֹר וּלְמַטָּה - כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, עַל בְּשָׂרָהּ - מִגּוּפָהּ אֲתַאי, דְּאִי מֵעָלְמָא אֲתַאי - עַל חֲלוּקָה מִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתַּכּוּחֵי. עַל חֲלוּקָה - מֵעָלְמָא אֲתָא, דְּאִי מִגּוּפָהּ אֲתָא - עַל בְּשָׂרָהּ מִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתַּכּוּחֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מֵחָגוֹר וּלְמַעְלָה - כְּגוֹן דְּאִזְדַּקְרָה. עַל בְּשָׂרָהּ - וַדַּאי מִגּוּפָהּ אֲתַאי, דְּאִי מֵעָלְמָא אֲתַאי - עַל חֲלוּקָה אִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתַּכּוּחֵי, עַל חֲלוּקָה - מֵעָלְמָא אֲתַאי, דְּאִי מִגּוּפָהּ אֲתַאי - עַל בְּשָׂרָהּ אִיבָּעֵי לֵיהּ אִשְׁתַּכּוּחֵי. קָתָנֵי מִיהַת "עַל בְּשָׂרָהּ סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָמֵא", וְאַף עַל גַּב דְּלָא הַרְגִּישָׁה! וְעוֹד, תְּנַן: הָרוֹאָה כֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה - טְמֵאָה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא הַרְגִּישָׁה! אֲמַר רַב יִרְמְיָה מִדְּפִתְּיוֹ: מוֹדָה שְׁמוּאֵל שֶׁהִיא טְמֵאָה

מדרבנן

פרק שמיני - הרואה כתם

משנה

משנתנו עוסקת באשה שמצאה דם בלא שהרגישה שנפתח מקורה: **הָרוֹאֶה כֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ**, ולא הרגישה קודם לכן הרגשה המטמאת. אם הכתם נמצא **כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה** – כנגד אותו מקום שממנו זב הדם, **טְמֵאָה** מדרבנן, לפי שיש לומר שהגיע מן המקור. **וְשֶׁלֹּא כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה טְהוֹרָה.**

המשנה מבארת אלו מקומות בגופה נחשבים כנגד בית התורפה ואלו לא: נמצא כתם **עַל עֲקֵבָהּ** – אחורי הרגל כנגד האצבעות **וְעַל רֹאשׁ גּוּדְלָהּ** – ראש האגודל שברגלה, **טְמֵאָה.** נמצא כתם **עַל שׁוֹקָהּ** לאורך הרגל, **וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ** – החלק התחתון של הרגל הנמצא למטה משוקה, אם נמצא הכתם במקומות אלו **מִבִּפְנִים** – בצדדי הרגלים שבין שני השוקיים ובין שתי הפרסות, **טְמֵאָה**, שמקומות אלו הם כנגד בית התורפה, ואם נמצא **מִבַּחוּץ** – בצד החיצוני של הרגלים, **טְהוֹרָה.** ובנמצא על שוקה לאורך הרגל **עַל הַצְּדָדִין מִכָּאן וּמִכָּאן** – בצד שלפני השוק שהוא הצד שלפני הרגל, או בצד שאחורי השוק שהוא הצד שכנגד העקב, **טְהוֹרָה.**

ממשיכה המשנה ומבארת: **רָאֲתָה** כתם **עַל חֲלוּקָהּ**, אם נמצא הכתם **מִן הַחָגוֹר** [–סינר] **וּלְמַטָּה, טְמֵאָה**, ואם נמצא **מִן הַחָגוֹר וּלְמַעְלָה טְהוֹרָה.**

רָאֲתָה כתם **עַל כִּית יָד** [–מקום הכנסת היד] **שֶׁל חָלוּק, אם** מקום הכתם **מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה**, כגון שנמצא הכתם בראש בית היד סמוך לכף היד, שבשעת פשיטת החלוק נופל בית היד כלפי מטה עד כנגד בית התורפה, **טְמֵאָה, וְאִם לָאו** – וכגון שנמצא הכתם על בית היד של החלוק סמוך לכתיפה, **טְהוֹרָה.**

דין נוסף: חלוק **שֶׁהָיְתָה פּוֹשֶׁטֶתוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה, כָּל מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ כֶּתֶם טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹזֵר** – שהחלוק מתהפך בשעת השינה, ופעמים שאפילו ראש החלוק נהפך כלפי מטה כנגד בית התורפה, **וְכֵן** הדין בנמצא כתם **בַּפּוּלִיּוֹם** – סודר שהיא מתכסה בו, שחוששים שמא נתהפך בשעת השינה עד כנגד מקום התורפה.

גמרא

שנינו במשנה, הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה. הגמרא דנה באיזה כתם אמרו שהוא מטמא: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, אשה **שֶׁבְּדֶקֶר עוֹלָם** – קרקע הארץ לפני שישבה עליה, ומצאתה נקיה מכל מראה אדום, **וְיָשְׁבָה עָלֶיהָ**, ולאחר שקמה מן הארץ **מָצְאָה דָם עָלֶיהָ, טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בענין טומאת נדה (ויקרא טו יט) 'וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ **בִּבְשָׂרָהּ**', מכאן שאין האשה טמאה **עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ** – שתרגיש שנפתח המקור שממנו יוצא הדם.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: **הַאי** 'בִּבְשָׂרָהּ' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – הכתוב 'בבשרה' נצרך לדרשה אחרת, ללמד **שֶׁמִּטַּמְּאָה** טומאת נדה **בִּפְנִים כְּבַחוּץ** – שטמאה כבר כשיצא הדם מהמקור לפרוזדור אף שלא יצא חוץ לגופה, שכך משמע מתיבת 'בבשרה' שיצא הדם בתוך בשרה אף על פי שלא יצא לחוץ, וכיון שנצרך הכתוב לדרשה זו, איך יכול שמואל לדרשו שצריך שתרגיש בבשרה.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אילו היתה תיבת 'בבשרה' נדרשת רק לענין זה שטמאה כשיצא הדם לפרוזדור, **לֵימָא קְרָא** – היה צריך לכתוב 'דם יהיה זובה **בַּבָּשָׂר**' בלא האות ה"א, **מַאי בִּבְשָׂרָהּ** – לשם מה כתבה התורה 'בבשרה', על כרחך **שְׁמַע מִינָּה** – מוכח מכאן שאינה טמאה **עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ.**

הגמרא חוזרת ומקשה מדרשה אחרת: **וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – עדיין הכתוב **בִּבְשָׂרָהּ** נצרך ללמד שאינה טמאה עד שיהא הדם זב בבשרה, שנוגע הדם בגופה, **וְלֹא** שיהיה הדם זב מגופה **בְּתוֹךְ שָׁפִיר** – עור הולד קודם שנבראו בתוכו הגידים העצמות והבשר, **וְכֵן לֹא** טמאה התורה דם הנמצא **בְּתוֹךְ חֲתִיכָה** של עובר, משום שבאופנים אלו יש חציצה בין הדם לבשרה. וכיון שנצרך הכתוב לדרשה זו, האיך יכול שמואל לדרשו שצריך שתרגיש בבשרה.

מתרצת הגמרא: **תַּרְתֵּי שְׁמַעַת מִינָּה** – שתי הלכות יש לך ללמוד מהכתוב 'בבשרה', גם שטמאה רק באופן שהרגישה בבשרה, וגם שטמאה רק כשיצא הדם בבשרה ולא כשנמצא בתוך שפיר או בתוך חתיכה.

הגמרא מקשה על דינו של שמואל מכמה משניות וברייתות שמבואר בהם שטמאה אף בלא שהרגישה בבשרה: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה, שנינו במשנה (לקמן נט:) **הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה צְרָכֶיהָ** – שהטילה מי רגלים **וְרָאֲתָה** עמם **דָּם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אִם** הטילה מים כשהיא **עוֹמֶדֶת טְמֵאָה, וְאִם** הטילה כשהיא **יוֹשֶׁבֶת טְהוֹרָה.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִי דְּאַרְגִּישָׁה** – אם הרגישה שנפתח מקורה בשעה שהטילה מים, אם כן **יוֹשֶׁבֶת אַמַּאי טְהוֹרָה** – מדוע הטילה מים כשהיא יושבת טהורה, הרי הרגישה ומצאה דם, **אֶלָּא לָאו** – אלא על כרחך מדובר באופן **דְּלֹא אַרְגִּשָׁה** – שלא הרגישה שנפתח מקורה, **וְקָתָנֵי** – ושנינו שאם הטילה מים כשהיא **עוֹמֶדֶת** וראתה דם **טְמֵאָה.** ומכאן קשה על דברי שמואל שמטהר בראתה דם שלא בהרגשה.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּדְאַרְגִּשָׁה** – שאומרת שהרגישה שנפתח מקורה בשעה שהטילה מים, **וְאֵימוּר** – ואפשר לומר שטעתה, **וְהַרְגָּשַׁת מֵי רַגְלַיִם הֲוַאי** – הרגשה זו היא מחמת הטלת מי רגלים, והדם שמצאה, ממכה שיש לה במקום מי רגלים הוא בא ולא מהמקור, וכשהטילה מים יצא דם זה. ולפיכך הדין חלוק, אם הטילה מים בעודה **עוֹמֶדֶת** טמאה, שיש לומר שכיון שהיתה דחוקה להטיל מי רגלים שהרי הטילה בעודה עומדת ולא ישבה, מתוך דוחקה **הָדוּר מֵי רַגְלַיִם לַמָּקוֹר וְאַיְיתֵי דָּם** – חזרו מי רגלים ונכנסו למקור ויצאו יחד עם דם טמא, **וְיוֹשֶׁבֶת טְהוֹרָה**, מפני שאין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים, ובודאי דם זה ממכה שיש לה במקום מי רגלים הוא בא, ולא מהמקור, והרגשתה היתה הרגשת יציאת מי רגלים. אבל באופן שלא הרגישה שנפתח מקורה, ומצאה עליה דם טהורה, כדברי שמואל.

הגמרא מקשה עוד לשמואל: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה, שנינו במשנה (לקמן נח:) **עַד** – שבודקת בו את עצמה, **שֶׁהָיָה נָתוּן תַּחַת הַכַּר, וְנִמְצָא עָלָיו דָּם** פחות מגריס, **אִם** הכתם שנמצא היה **עָגוֹל, טָהוֹר.** מפני שדרך הדם הנמצא בקינוח להיות משוך על העד ולא עגול, וכשהוא עגול אנו אומרים שאינו דם בדיקה אלא דם מאכולת [–כינה] הוא. **וְאִם** היה הדם **מָשׁוּךְ טָמֵא.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִי דְּאַרְגִּישָׁה** – אם הרגישה בשעת הבדיקה שנפתח מקורה, כשנמצא הכתם **עָגוֹל אַמַּאי טָהוֹר** – מדוע הוא טהור, הרי הרגישה שנטמאת, **אֶלָּא לָאו** – אלא על כרחך מדובר באופן **דְּלֹא אַרְגִּישָׁה** – שלא הרגישה שנפתח מקורה, **וְקָתָנֵי** – ושנינו שאם היה הדם **מָשׁוּךְ טָמֵא.** וקשה על דברי שמואל שמטהר בראתה דם שלא בהרגשה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** כקושייתך, אלא **לְעוֹלָם** מדובר **דְּאַרְגִּישָׁה** – שאומרת שהרגישה שנפתח מקורה, **וְאֵימוּר** – ואפשר לומר שטעתה **וְהַרְגָּשַׁת עַד הֲוַאי** – שהרגישה צער בדיקת העד, וטעתה וחשבה שהרגשת צער זה, היא הרגשת פתיחת המקור, ובאמת לא היה כך אלא דם זה שנמצא דם מאכולת הוא, ואינו מהמקור. ולכן הדין חלוק, אם נמצא **מָשׁוּךְ, וַדַּאי מִגּוּפָהּ אֲתָא** [–בא] וטמאה, ואם נמצא **עָגוֹל טָהוֹר**, משום שתולים שדם זה דם מאכולת הוא ומה שהרגישה היתה הרגשת צער הבדיקה, ולא הרגשת פתיחת המקור. אבל כשלא הרגישה וכגון שישבה על הקרקע ומצאה עליה דם טהורה, כדברי שמואל.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שנטמאת אף שלא בהרגשה: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה, שנינו במשנה (לעיל יד.) דרך בנות ישראל לשמש בשני עדים אחד לו ואחד לה, כדי לקנח לאחר התשמיש. שמשו **וְנִמְצָא** דם **עַל הָעֵד שֶׁלּוֹ**, אפילו נמצא לאחר זמן, כגון ששהה לאחר הבעילה זמן ארוך ואחר כך קינח, **טְמֵאִין** שניהם שבעה ימים כדין נדה ובועלה, שודאי היה הדם בשעת תשמיש, **וְחַיָּיבִין בְּקָרְבָּן** חטאת.

המשך בעמוד כג

מִדְּרַבָּנַן שמא הרגישה ולא שמה ליבה לכך, ומה שאמרו במשנתנו ובברייתא שכתם הנמצא על בשרה טמא, הכוונה שטמאה מדרבנן.

תירוץ נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, מה שאמר שְׁמוּאֵל ישבה על קרקע עולם ומצאה כתם טהורה, אין הטעם משום שלא הרגישה, אלא הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, דִּתְנַן (לקמן נט:) רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה אֵינוֹ מְקַבֵּל כְּתָמִים – כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה אינו מטמא, שלא גזרו חכמים על טומאת כתמים באופן זה, ולפיכך ישבה על הקרקע ומצאה דם טהורה אפילו מדרבנן מפני שנמצא הדם על הקרקע שאינה מקבלת טומאה.

מקשה הגמרא על דברי רב ירמיה: בִּשְׁלָמָא לְרַב אַשִׁי הַיְינוּ דְּקָאָמַר – משום כך נקט שמואל בלשונו ישבה על גבי קַרְקַע, מפני שקרקע היא דבר שאינה מקבלת טומאה, אֶלָּא לְרַב יִרְמְיָה שפירש בדעת שמואל שטהורה משום שלא הרגישה, מַאי אִירְיָא – מדוע אמר שמואל ישבה על גבי קַרְקַע, הלא אֲפִילּוּ ישבה על גבי גְּלִימָא – בגד המקבל טומאה נַמִּי – גם טהורה משום שלא הרגישה.

מתרצת הגמרא: לדברי רב ירמיה שמואל לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – שמואל לא נצרך לומר את הדין באופן זה, וכוונתו היא שלא מִיבַּעְיָא – לא זו בלבד שאם ישבה על גבי גְּלִימָא טהורה משום דְּלָא מִבְּדַק שַׁפִּיר – אי אפשר לבודקה היטב, וְאִיכָּא לְמֵימַר מֵעֲלְמָא אַתָּא – ויתכן לומר שהדם לא בא מגוף האשה אלא מבחוץ, אֶלָּא אֲפִילּוּ ישבה על גבי קַרְקַע דְּמִבְּדַק שַׁפִּיר – שאפשר לבודקה היטב, וכיון שבדקה ולא מצאה דם דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִגּוּפָהּ אַתְיָא – שיש לומר שהדם בא מגופה, אף על פי כן אמר שמואל שְׁהוֹר מפני שצריך שתרגיש שנפתח מקורה.

שנינו במשנה: עַל עֲקֵבָהּ וְעַל רֹאשׁ גּוּדְלָהּ טְמֵאָה וכו'.

הגמרא מבארת מדוע תמאה כשמצאה דם במקומות אלו. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא אם נמצא דם על עֲקֵבָהּ טמאה, מפני שמקום העקב עֲכִיר – יתכן דְּנָגַע בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אֶלָּא נמצא על רֹאשׁ גּוּדְלָהּ, מַאי טַעְמָא טמאה הלא מקום האגודל אינו כנגד בית התורפה.

וְכִי תֵּימָא זִימְנִין דְּנָגַע בַּעֲקֵבָהּ – פעמים שהאגודל נוגע בעקב רגלה האחרת וחוששים שמא עבר הדם מהעקב לאגודל, יש לדחות, וּמִי מַחְזִקְרַנַן טוּמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – וכי חוששים שהדם עבר ממקום למקום, וְהָתַנְיָא (תוספתא פ"ו הי"ב), אשה שמצאה דם כנגד מקום התורף, אם הָיְתָה לָהּ מַכָּה המוציאה דם בְּצַוָּארָהּ, שֶׁתּוּכַל לִתְלוֹת שמקור הדם במכה, תּוֹלָה במכה שבצוארה וטהורה, אבל אם היתה לה מכה עַל כְּתֵפָהּ, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת בה, מפני שדם הנמצא על הכתף אינו יכול ליפול כנגד בית התורפה, אֵינָהּ תּוֹלָה את הדם במכה, וטמאה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא בְּיָדָהּ נִטְּלַתּוּ מכתיפה וֶהֱבִיאַתּוּ לְשָׁם. ואם כן יש לשאול מה הטעם שטמאה כשנמצא דם על ראש אגודלה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא הטעם שבנמצא דם על ראש אגודלה טמאה, שכן שָׁאנֵי רֹאשׁ גּוּדְלָהּ דְּכַהֲדֵי דְּפָסְעָה עֲכִיד דְּמִתְרְמֵי – שונה דין ראש אגודלה, שיש לחוש שמא בשעת הליכתה הגיע ראש אגודלה תחת מקום התורפה.

הגמרא מקשה על הדין ששנינו בברייתא שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום: וְלֹא מַחְזִקְרַנַן טוּמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָתַנְיָא נִמְצֵאת טיפת דם עַל קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ] טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁיָּדִים עֲסֻקָנִיּוֹת הֵן.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא טמאה, הרי גב היד אינו מקום שמגיע אליו דם, שהרי גם בשעת הבדיקה אינו נוגע באותו מקום, אלא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן כָּדְקָה בְּחַד יָדָא וְנָגְעָה בְּאִידָךְ יָדָא – שחוששים שמא בדקה ביד אחת ואחר כך אותה יד נגעה בגב היד האחרת, ומוכח שמחזיקים טומאה ממקום למקום.

מתרצת הגמרא: לֹא, שָׁאנֵי יָדָהּ דְּכוּלָּהּ עֲכִידָא דְּנָגְעָה – שונה יד האשה, שכל היד עשויה לגעת במקום התורף בשעת הבדיקה.

שנינו במשנה: עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ, מִבִּפְנִים וכו' טמאה, מבחוץ טהורה. נמצא בצדדי שוקה מכאן ומכאן, טהורה. הגמרא מבררת היכן הוא פנים השוק. שואלת הגמרא: מִבִּפְנִים עַד הֵיכָא – עד היכן בעובי הרגל נחשב פנים השוק, שאינו צדדי השוק.

משיבה הגמרא: אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, עַד מְקוֹם חֶבֶק – עד המקום שבו מתחיל רוחב הגידים המחברים את הירך והשוק. וכנגד עובי זה ברגל למטה עד פרסות רגליה, ולמעלה עד אותו מקום קרוי 'מבפנים'.

מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מְקוֹם חֶבֶק – מקום רוחב הגידים שמחברים את הירך והשוק, האם נחשב כְּלִפְנִים, ואם נמצא שם דם טמאה, אוֹ שנחשב כְּמִן השוק ולַחוּץ וטהורה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא: תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב קְטִינָא, פנים השוק הוא עַד מְקוֹם חֶבֶק, וְחֶבֶק עַצְמוֹ כְּלִפְנִים. וכן רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא מַתְנִי לַהּ בְּהֶדְיָא – שנה כן במפורש, אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי עַד מְקוֹם חֶבֶק וְחֶבֶק עַצְמוֹ כְּלִפְנִים.

הגמרא מסתפקת בדין כתמים שאין צורתם כדרך דם הבא מגופה: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, נמצא על בשרה כתם דם הנראה כְּשִׁיר – כרצועה עגולה מַהוּ, האם טמאה או שמא כל שמצאה דם שלא כדרך יציאה מגופה תולים שבא מבחוץ.

וכן אם נמצא דם על בשרה ונראה כְּשׁוּרָה – טיפות מסודרות כשורה, מַהוּ, האם יש לחשוש שבאו מגופה. וכן אם נמצאו על בשרה טִיפִּין טִיפִּין – כמה טיפות בתערובת בסדר משונה, מַהוּ. וכן כשנמצא כתם לִרוֹחַב יְרֵכָהּ, שאין דרך דם היוצא מגופה להמצא ברוחב הירך, מַהוּ.

מביאה הגמרא ראיה מברייתא: תָּא שְׁמַע, כתם הנמצא עַל כְּשָׁרָהּ, סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר – וספק הוא לנו אם בא הכתם מגופה וטמא, או שבא מבחוץ וטהור, טָמֵא. וממה שנאמר בברייתא בסתם עַל כְּשָׁרָהּ משמע שכל כתם הנמצא בבשרה ספיקו טמא, מַאי לָאו – האם אין דין זה אף בכִי הַאי גַּוְונָא שנמצא הדם על בשרה שלא כדרך יציאת דם.

דוחה הגמרא: לֹא, אין ראיה מהברייתא, דִּלְמָא – שמא הברייתא עוסקת בכתם דַּעֲכִיד כִּרְצוּעָה – שהוא משוך כרצועה כדרך כתמים, ולפיכך ספיקו טמא, אבל כתם שאינו נראה כצורת כתם הרגיל לבוא מגופה טהור.

הגמרא דנה בדין כתם שנמצא לא בגופה ולא בחלוקה: הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִשְׁתְּכַח לָהּ דְּמָא בְּמַשְׁתִּיתָא – מעשה באשה שהיתה מותחת את חוטי השתי על גבי העץ המיוחד לכך), ונמצא כתם בחוטי השתי, אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי – באה לפני רבי ינאי לשואלו מה דינה, אָמַר לָהּ תֵּיזִיל וְתֵיתֵי – תלך הלוך ושוב על חוטי השתי כדרך האורגים בעת עריכת השתי, ואם ימצא שהחוט מגיע כנגד אותו מקום יש לתלות שהכתם בא מגופה וטמאה.

מקשה הגמרא מברייתא: וְהָתַנְיָא אדם טהור שהיה מתעטף בטלית והיו בצדו טהרות וטומאות, אם אי אפשר לו להתעטף בלא שתגע הטלית בטומאה הרי הוא טמא, רבן שמעון בן גמליאל אומר אומרים לו חזור והתעטף בטלית ורואים אם בשעת העיטוף תיגע הטלית בטומאה טמא, ואם לא תגע טהור. אמרו לו חכמים אֵין שׁוֹנִין בִּטְהָרוֹת – אין אומרים לגבי טומאה וטהרה לחזור ולבדוק. ואם כן איך הורה רבי ינאי לזו שהיתה מתעסקת עם השתי לשוב ולבדוק, הלא אין שונים בטהרות.

מתרצת הגמרא: כִּי אָמְרִינַן אֵין שׁוֹנִין בטהרות, הכוונה שאין שונים לְקוּלָּא – וכגון זה שנתעטף בטלית שקרוב לומר שנטמא אין אומרים לו שנה כדי להקל עליו, אֲבָל לְחוּמְרָא שׁוֹנִין, ולפיכך זו שמצאה דם אם לא תשוב ותלך על חוטי השתי לא נטמאנה מספק כיון שלא נמצא הדם לא על בשרה ולא על חלוקה, אבל אם תשנה אפשר שהחוט יגיע תחת מקורה ונטמאנה.

שנינו במשנה: הָיְתָה פּוֹשַׁטְתּוֹ וכו'.

תַּנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, דָּבָר זֶה – דין זה המובא במשנה, חלוק שפושטתו ומתכסה בו בלילה ונמצא עליו כתם למעלה מבית התורפה, הוֹרֵיתִי בְּעִיר רוֹמִי לְאִיסּוּר, וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲכָמִים שֶׁבַּדָּרוֹם אָמְרוּ לִי יָפָה הוֹרֵיתָה.

הגמרא דנה בדין כתם שנמצא בחלוק שנשתמשו בו שתי נשים: תָּנוּ רַבָּנַן, שתי נשים שנשתמשו בחלוק אחד, וכגון, אֲרוּבָּה –

המשך בעמוד רסב

רש"י

מדרבנן — דלמא ארגשה, ולאו אדעתה. **רב אשי אמר** — טעמא דשמואל דאמר לעיל: בדקה קרקע עולם בו׳ — לאו משום הרגשה, אלא כרבי נחמיה סבירא ליה, דאמר: לא הזכירו חכמים גזרת כתם, אלא על דבר המקבל טומאה. הלכך, כל הנך תיובתא — לאו קושיא נינהו, דשמואל לא איירי בהרגשה כלל. **אלא רב ירמיה מדפתי** — דקבלה לתיובתא דלעיל, ושני: מודה שמואל בו׳, ומדקבלה לתיובתא — מכלל דטעמא דשמואל משום הרגשה. ואי משום הרגשה — מאי איריא "קרקע", אפילו גלימא נמי? בדקה בטלית, וישבה עליה, ואחר כך מצאה דם — טהורה, שלא הרגישה! **בצוארה** — אם נמצא דם כנגד תורפה — יכולה לתלות במכה של צוארה. שפעמים שמטה את צוארה לפניה, ונופל דם המכה על תחתית חלוקה. **על כתפה** — שאינה יכולה לתלות, שאין דם בא מכתפה ונופל לפניה — אין תולה. **ואין אומרים בידה נטלתו** — ממכה שבכתפה, והביאתו לפניה. **עביד דמתרמי** — תחת אותו מקום, ודם נוטף עליו. **על קשרי אצבעותיה** — היינו, "גב היד". והא גב היד, אפילו בשעת בדיקה, לא נגעה — מאי טעמא טמאה? **לאו משום דאמרינן** — בדקה באידך ידא, ונגעה יד שבדקה על גב חבירתה. **עד היכא** — קרוי "פנים מעובי השוק", ולא אמרינן צדדין נינהו? **עד מקום חבק** — ספק. וכמדומה לי שהוא קפץ הירך והשוק, שקורין ירר"ט, וקאמר: עד מקום שהוא מתחיל — קרוי "פנים". ו"חבק" היא מתיחת הגידין שחובקין הירך והשוק יחד, סמוך לאותו קפץ, כמו (שבת סד): "את הקילקי ואת החבק". **כשיר** — רצועה בעיגול, כצמיד. **מהו** — מי מספקינן בדם הנדה או לאו? **כרצועה** — לאורך הירך דהיינו אורחיה כשנופל ושותת נעשה כרצועה. **במשתיתא** — "עם המסכת" דשמשון (שופטים טז) מתרגמינן: עם משתיתא. שהיתה מסכת טווי לאריג, ונמצא דם על השתי. **תיזיל ותיתי** — כדרך שעשתה עד עכשיו, שהלכה ושבה. אי מתרמי שהטווי המוסך, שקורין אורדי"ר, בא בין רגליה כנגד אותו מקום — טמאה. **והתניא אין שונין בטהרות** — גבי "מתעטף בטליתו וטהרות וטמאות בצדו", בפרק קמא (נדה ה,ב): ספק נגע ספק לא נגע — טהור. ואם אי אפשר אלא אם כן נגע — טמא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על פי דלא אפשר — לא מטמינן ליה, אלא אומרים לו "שֶׁנֵה", ואי לא נגע — מטהרינן ליה. אמרו לו: אין שונין בטהרות. דאף על גב דהשתא לא מיתרמי, דלמא מעיקרא לא הוה הכי? **כי אמרינן אין שונין לקולא** — כגון בההיא דאי אפשר לו אלא אם כן נגע, וטמא, ואנן ניקו ונימא ליה "שֶׁנֵה", להקל. אבל הכא חומרא הוא: דמסתמא טהורה, דהא לא על בשרה ולא על חלוקה אשתכח. והאי דאמר "תיזיל ותיתי, ואי מתרמי, מטמינן לה" — חומרא היא. **דבר זה** — היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה כו׳. **חלוקה של קצרה** — ולא בדקתו קודם לבישה, ואחר כך נמצא עליו דם. **אף מגיע** — כתם. **כנגד בית התורפה** — של ארוכה — טמאה אף ארוכה, וכל שכן קצרה. **ואם לאו טהורה** — הארוכה, אבל קצרה — טמאה, שהרי כנגד בית התורפה שלה הוא מגיע. **היא טהורה** — הראשונה. **ולענין דינא** — דכבוס הכתם מן החלוק תנן דחבירתה תולה בה, דאמרה אחרונה: "לא מהימנת לי, דאת בדקתיה".

תוספות

כרבי נחמיה דאמר כל דבר שאינו מקבל טומאה כו׳ — טעמא דרבי נחמיה: כיון דדבר שהכתם בו — טהור, גם על האשה לא גזרו טומאה. וההיא משתיתא דבסמוך, נהי דלא מקבלה טומאה, מכל מקום מקבל טומאה בנגעים. **מודה** שמואל שהיא טמאה מדרבנן — פירש הקונטרס: דתלינן דלמא ארגשה, ולאו אדעתה. ואין נראה: דאפילו מחזק לה שלא הרגישה — טמאה, הואיל וראתה דם נדות. ורב אשי נמי מודה דלשמואל, היכא דלא הרגישה — טהורה מן התורה, וטמאה מדרבנן. אלא אתי לפרושי דבי נמצא אקרקע דטהורה — אפילו מדרבנן.

ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום — וקשה: דמאי פריך, דודאי להקל — לא מחזקינן, אבל להחמיר, כי הבא — מחמרינן. דהכי אמר לקמן: אין שונין בטהרות להקל, אבל לחומרא שונין! ויש לומר: כיון דכתמים דרבנן, אי איתא דתלינן להחמיר — להקל נמי היה לנו לתלות, בדבר הרגיל קצת. אבל לענין ממקום למקום, שאין רגילות כל כך — אמרינן לקמן בסמוך, דאפילו בכתמים שונין לחומרא, ולא להקל. תימה: דליפרוך ממתניתין "שלא כנגד התורפה — טהורה", ולא אמר: בדקה בהאי ידא ונגעה בבשרה למעלה מן התורפה! ויש לומר: דאם איתא דבדקה ומצאה טמאה — היתה זכורה, והויא רמיא אדעתה שהיא טמאה. אבל כי נגעה בדם שעל כתפה — לא רמיא אנפשה, כיון דאין זה דם טמא. ובסמוך גבי דם טמא, דפריך: ואימא דבדקה בהאי ידא ונגעה באידך — פריך מכל שכן, וממתניתין נמי דוה מצי למפרך. ויש לחלק בין "ממקום למקום" דהכא, להדוא דפרק קמא (נדה ד,א): דהתם — טומאה עצמה באה ממקום למקום, והכא — טומאה עצמה במקום אחד עומדת. **מקום** חבק — פירש רש"י: שהוא קפץ הירך והשוק. ו"חבק" הוא מקום מתיחת הגידים, שחובקים הירך והשוק. ובערוך פירש: שנועלין אנפליאות שיש בה לולאות, ומקום חבור הלולאות קרי "חבק". ועוד פירש פירוש אחר: שכופף השוק על הירך, מה שמתכסה הבשר על ידי כפיפת השוק על ירך שחובקין זה את זה קרי "מקום חבק". **כשורה** מהו — אומר רבינו יצחק: דהיינו, טיפין טיפין. דאי מחוברת השורה יחד — היינו "רצועה", דבסמוך. וטיפין טיפין — היינו מעורבבין, שאינו לא כשיר ולא בשורה. והא דאמר לקמן: טיפין טיפין, אין מצטרפין — היינו, על הבגד. והכא מיירי על בשרה. דיש יותר לתלות בדם מאכולת על הבגד מעל בשרה.

ולענין דינא תנן — ואם תאמר: מדינא נמי תתחייב השניה לכבסו, כדאמר ב"המדיר" (כתובות עו,ב): כל שנולד ספק ברשותו — עליו להביא ראיה! ויש לומר: כיון דאינה לשניה אלא בתורת שאלה — אינה ממש ברשותה. ועוד יש לומר: דהתם קאמר שאם ירצה להוציא — יביא ראיה. אבל הכא — לא תתחייב האחרונה לכבסו.

מאי

מִדְּרַבָּנַן. רַב אַשִׁי אָמַר: שְׁמוּאֵל הוּא דַּאֲמַר כְּרַבִּי נְחֶמְיָה. דִּתְנַן, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל כְּתָמִים. - בִּשְׁלָמָא לְרַב אַשִׁי - הַיְינוּ דְּקָאָמַר קַרְקַע, אֶלָּא לְרַב יִרְמְיָה - מַאי אִירְיָא קַרְקַע? אֲפִילּוּ גְּלִימָא נַמִּי! - לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבַּעְיָא גְּלִימָא - דְּלָא מִבְדַּק שַׁפִּיר, וְאִיכָּא לְמֵימַר מֵעֲלְמָא אֲתָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ קַרְקַע דְּמִבְדַּק שַׁפִּיר, דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִגּוּפָהּ אָתְיָא - טָהוֹר. "עַל עֲקֵבָהּ וְעַל רֹאשׁ גּוּדְלָהּ טְמֵאָה" וכו׳. בִּשְׁלָמָא עֲקֵבָהּ - עֲבִיד דְּנָגַע בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אֶלָּא רֹאשׁ גּוּדְלָהּ, מַאי טַעְמָא? וְכִי תֵּימָא: זִימְנִין דְּנָגַע בַּעֲקֵבָהּ, וּמִי מַחֲזִקִינַן טוּמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם? וְהָתַנְיָא: הָיְתָה לָהּ מַכָּה בְּצַוָּארָהּ שֶׁתּוֹכֵל לִתְלוֹת - תּוֹלָה, עַל כְּתֵפָהּ שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא בְּיָדָהּ נְטָלְתּוֹ וְהֵבִיאָתוֹ לְשָׁם! אֶלָּא: שֶׁאֲנִי רֹאשׁ גּוּדְלָהּ, דְּבַהֲדֵי דְּפַסְעָה, עֲבִיד דְּמִתְרַמֵּי. - וְלָא מַחֲזִקִינַן טוּמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם? וְהָתַנְיָא: נִמְצֵאת עַל קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַיִם עַסָּקָנִיּוֹת הֵן. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: בָּדְקָה בְּחַד יָדָא וְנָגְעָה בְּאִידָךְ יָדָא? - לָא, שֶׁאֲנִי יָדָהּ - דְּכוּלָּהּ עֲבִידָא דְּנָגְעָה. "עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פְּרִסּוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים" וכו׳. מִבִּפְנִים עַד הֵיכָא? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: עַד מְקוֹם חֶבֶק. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מְקוֹם חֶבֶק כְּלִפְנִים אוֹ כְּלַחוּץ? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב קְטִינָא: עַד מְקוֹם חֶבֶק, וְחֶבֶק עַצְמוֹ - כְּלִפְנִים. רַב חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא מַתְנֵי לָהּ בְּהֶדְיָא, אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: עַד מְקוֹם חֶבֶק, וְחֶבֶק עַצְמוֹ - כְּלִפְנִים. בְּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: כְּשִׁיר מַהוּ, כְּשׁוּרָה מַהוּ, טִיפִּין טִיפִּין מַהוּ, לְרוֹחַב יֵרֶכָהּ מַהוּ? תָּא שְׁמַע: עַל בְּשָׂרָהּ סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר - טָמֵא. עַל בְּשָׂרָהּ - מַאי לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא? - לָא, דִּלְמָא דְּעָבֵיד כִּרְצוּעָה. הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִשְׁתַּכַּח לָהּ דָּמָא בְּמַשְׁתִּיתָא, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי, אֲמַר לָהּ: תֵּיזִיל וְתֵיתֵי. וְהָתַנְיָא: אֵין שׁוֹנִין בְּטָהֳרוֹת! - כִּי אָמְרִינַן "אֵין שׁוֹנִין" - לְקוּלָּא, אֲבָל לְחוּמְרָא - שׁוֹנִין. "הָיְתָה פּוֹשֶׁטֶתּוֹ" וכו׳. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי: דָּבָר זֶה הוֹרֵיתִי בָּעִיר רוֹמִי לְאִיסּוּר. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲכָמִים שֶׁבַּדָּרוֹם אָמְרוּ לִי יָפֶה הוֹרֵיתָה. תָּנוּ רַבָּנַן: אֲרוּכָּה שֶׁלְּבִשָּׁה חֲלוּקָה שֶׁל קְצָרָה, וּקְצָרָה שֶׁלְּבִשָּׁה חֲלוּקָה שֶׁל אֲרוּכָּה, אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה שֶׁל אֲרוּכָּה - שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. וְאִם לָאו, אֲרוּכָּה - טְהוֹרָה, וּקְצָרָה - טְמֵאָה. תַּנְיָא אִידָךְ: בָּדְקָה חֲלוּקָה וְהִשְׁאִילָתוּ לַחֲבֵירְתָּהּ, הִיא - טְהוֹרָה, וַחֲבֵירְתָּהּ - תּוֹלָה בָּהּ. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: וּלְעִנְיַן דִּינָא תְּנַן, אֲבָל לְעִנְיַן טוּמְאָה - הִיא טְהוֹרָה, וַחֲבֵירְתָּהּ טְמֵאָה.

מאי

שתיהן

מאי שנא מהא דתניא שתי נשים כו' — תימה: מה דומה להך דלעיל? דהכא — אין לתלות בזו יותר מבזו, אבל לעיל — אין לתלות בראשונה, הואיל ובדקה! ואומר רבינו תם: דברייתא איירי שנתעסקה בצפור זו אחר זו. ואם היתה נשאלת הראשונה — היינו מטהרין אותה, הואיל ונתעסקה. ובשביל חברתה — אנו מטמאין הראשונה שהיא טהורה גמורה. גם למעלה, אף על פי שהראשונה בדוקה — נטמאנה, הואיל ושניה תולה בה לענין דינא.

אין לך כל מטה ומטה — הכא לא נקט "סדין וסדין", כדבסמוך — משום דהכא בעי למימר: מטה, אפילו של איש, שאין בה כמה טיפין של דם מאכולת — אם כן הכי נמי של אשה יש לנו לתלות במאכולת. אבל בסמוך לא איירי אלא בשל אשה, להכי נקט סדין. **וכדבריו** אנו מודים — ומיהו היכא דהרגה הרבה מאכולת או פשפש — תולה, כפי מה שהרגה, מידי דהוה אשוק של טבחים. **עיר** שיש בה חזירים אין חוששין בכתמים — אומר רבינו שמואל בן מאיר: דאפילו יותר מכגריס, ואפילו מן החגור ולמטה, ואפילו לא נתעסקה, ואין לה מכה שיש לה להגלע ולהוציא דם. מיהו אומר רבינו יצחק: דאין לסמוך על זה עכשיו להקל, כשמוצאה כתמים במקום שאין רגלות ליגע בהן חזירים. וכן מנהג דלא תלינן. ומיהו במקום שיש רגלים לדבר שיש לתלות בחזירים וכיוצא בהן — תלינן, כדקאמר התלמוד.

מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בְּצִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כְּסֶלַע דָּם, וְנִמְצָא כְּסֶלַע עַל זוֹ וּכְסֶלַע עַל זוֹ - שֶׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת? - שָׁאנֵי הָתָם - דְּאִיכָּא סֶלַע יְתֵירָה. תָּנוּ רַבָּנַן: לְבָשָׂר שְׁלִשָׁה חֲלוּקוֹת הַבְּדוּקִין לָהּ, אִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת - תּוֹלָה, וַאֲפִילּוּ בַּתַּחְתּוֹן. אֵין יְכוֹלָה לִתְלוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה, וַאֲפִילּוּ בָּעֶלְיוֹן. כֵּיצַד, עֶבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים - תּוֹלָה, אֲפִילּוּ בַּתַּחְתּוֹן. לֹא עֶבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים - אַף בָּעֶלְיוֹן אֵינָהּ תּוֹלָה. **משנה** וְתוֹלָה בְּכָל דָּבָר שֶׁהִיא יְכוֹלָה לִתְלוֹת: שֶׁחֲטָה בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, נִתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעֲסוּקִין בָּהֶן, הָרְגָה מַאֲכוֹלֶת - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בָּהּ. עַד כַּמָּה תּוֹלָה? רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: עַד כְּגָרִים שֶׁל פּוֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָרְגָה. וְתוֹלָה בִּבְנָה אוֹ בְּבַעֲלָהּ. אִם יֵשׁ בָּהּ מַכָּה, וְהִיא יְכוֹלָה לְהַגְּלַע וּלְהוֹצִיא דָּם - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמְרָה לוֹ: רָאִיתִי כֶּתֶם. אָמַר לָהּ: שֶׁמָּא מַכָּה הָיְתָה בִּיךְ? אָמְרָה לוֹ: הֵן, וְחָיְתָה. אָמַר לָהּ: שֶׁמָּא יְכוֹלָה לְהִגָּלַע וּלְהוֹצִיא דָּם? אָמְרָה לוֹ: הֵן. וְטַהֲרָהּ רַבִּי עֲקִיבָא. רָאָה תַּלְמִידָיו מִסְתַּכְּלִין זֶה בָּזֶה, אָמַר לָהֶם: מַה הַדָּבָר קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם? שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים הַדָּבָר לְהַחְמִיר - אֶלָּא לְהָקֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ", "דָּם" - וְלֹא כֶּתֶם. עַד שֶׁהוּא נָתוּן תַּחַת הַכַּר וְנִמְצָא עָלָיו דָּם, עָגוֹל - טָהוֹר, מְשׁוּךְ - טָמֵא, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרִבִּי צָדוֹק. **גמרא** תָּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה וְתָלָה רַבִּי מֵאִיר בְּקִילּוֹר, וְרַבִּי תָּלָה בְּשֶׂרַף שִׁקְמָה. "אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה". יָשְׁבָה - אִין, לֹא יָשְׁבָה - לָא. תָּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: עֶבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, סָפֵק נִיתַּז עָלֶיהָ סָפֵק לֹא נִיתַּז עָלֶיהָ - תּוֹלָה, סָפֵק עֶבְרָה סָפֵק לֹא עֶבְרָה - טְמֵאָה. "הָרְגָה מַאֲכוֹלֶת". הָרְגָה - אִין, לֹא הָרְגָה - לָא. מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, דְּתַנְיָא: הָרְגָה - תּוֹלָה, לֹא הָרְגָה - אֵינָהּ תּוֹלָה, דִּבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - תּוֹלָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לִדְבָרֵי אֵין קֵץ, וּלְדִבְרֵי חֲבֵרַי אֵין סוֹף. לְדִבְרֵי אֵין קֵץ - שֶׁאֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁטְּהוֹרָה לְבַעְלָהּ, שֶׁאֵין לְךָ כָּל מִטָּה וּמִטָּה שֶׁאֵין בָּהּ כַּמָּה טִיפֵּי דָּם מַאֲכוֹלֶת. לְדִבְרֵי חֲבֵרַי אֵין סוֹף - שֶׁאֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ טְהוֹרָה לְבַעְלָהּ, שֶׁאֵין לְךָ כָּל סָדִין וְסָדִין שֶׁאֵין בּוֹ כַּמָּה טִיפֵּי דָּם. אֲבָל נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִדִּבְרֵי וּמִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהָיָה אוֹמֵר: עַד כַּמָּה הִיא תּוֹלָה - עַד כְּגָרִים שֶׁל פּוֹל, וְלִדְבָרָיו אָנוּ מוֹדִים. וּלְרַבָּנַן דְּאָמְרִי תּוֹלָה, עַד כַּמָּה? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תּוֹלָה בִּפְשִׁפֵּשׁ - וְעַד כְּתוּרְמוּס. תָּנוּ רַבָּנַן: פִּשְׁפֵּשׁ זֶה, אָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ, וְטַעְמוֹ כְּרֵיחוֹ, בְּרִית כְּרוּתָה לוֹ - שֶׁכָּל הַמּוֹלְלוֹ מֵרֵיחַ בּוֹ. אָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ - לְעִנְיַן כְּתָמִים, טַעְמוֹ כְּרֵיחוֹ - לְעִנְיַן תְּרוּמָה. דִּתְנַן: אוֹ שֶׁטַּעַם טַעַם פִּשְׁפֵּשׁ בְּפִיו - הֲרֵי זֶה יִפְלוֹט. - מְנָא יָדַע? - טַעְמוֹ כְּרֵיחוֹ. - וְאַכַּתִּי מְנָא יָדַע? - בְּרִית כְּרוּתָה לוֹ, שֶׁכָּל הַמּוֹלְלוֹ מֵרֵיחַ בּוֹ. אָמַר רַב אַשִׁי: עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְתָמִים. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְהָא דְּדוּקֶרֶת - כְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים דְּמָיָא. "עַד כַּמָּה הִיא תּוֹלָה" וכו'. אָמַר רַב הוּנָא: כְּגָרִים - אֵינָהּ תּוֹלָה, פָּחוֹת מִכְּגָרִים - תּוֹלָה. וְרַב חִסְדָּא אָמַר: כְּגָרִים - תּוֹלָה, יָתֵר מִכְּגָרִים - אֵינָהּ תּוֹלָה. לֵימָא בְּעַד וְעַד בִּכְלָל קָא מִיפַּלְגִי, דְּרַב הוּנָא סְבַר: עַד - וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְרַב חִסְדָּא סְבַר: עַד - וְעַד בִּכְלָל. אֲמַר לָךְ רַב הוּנָא: אִיכָּא עַד וְעַד בִּכְלָל, וְאִיכָּא עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְהָכָא לְחוּמְרָא וְהָכָא לְחוּמְרָא. וְרַב חִסְדָּא אֲמַר לָךְ: בְּעָלְמָא אֵימָא לָךְ - לְחוּמְרָא אָמְרִינַן, לְקוּלָּא לָא אָמְרִינַן. וְהָכָא - כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ, דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כָּל שְׁעוּרֵי חֲכָמִים - לְהַחְמִיר, חוּץ מִכְּגָרִים שֶׁל כְּתָמִים - לְהָקֵל. אִיכָּא דְּאָמְרִי לַה לְהָא שְׁמַעְתָּא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ. רַב הוּנָא אָמַר: כְּגָרִים - כְּיָתֵר מִכְּגָרִים, וְרַב חִסְדָּא אָמַר: כְּגָרִים - כְּפָחוֹת מִכְּגָרִים, וְקָמִיפַּלְגִי בְּ"עַד וְעַד" דְּהָכָא, כִּדְאָמְרִינַן. מִיתִיבֵי:

שתיהן טמאות — ולא תלינן אחד מן הכתמים בצפור, ואף על גב דאיכא למתלי. והכי נמי, אף על גב דבדקה, לימא: שתיהן טמאות. דאימור: לאו יפה בדקה. **סלע יתירה** — ומאי חזית דתלית ליה לסלע יתירה דטמאה בדוך? תלייה בהך! הלכך, שתיהן טמאות. אבל הכא — טומאה תלויה בהך דלא בדקה. **שלשה חלוקות** — זה על גב זה. **יבולה לתלות** — כדמפרש: עברה בשוק של טבחים.

משנה עד כמה היא תולה — בדם מאכולת? **כגרים** — אבל טפי מהכי — אין דם מאכולת כל כך גדול, ובהכי מיהא תלייה. **ואף על פי שלא הרגה** — ורבי חנינא פליג אדרבנן, דקאמרי: הרגה — אין, לא הרגה — לא. **ותולה בבנה ובבעלה** — אם יש בהם מכה. **ואם יש בה מכה** — יבשה וראויה להגלע, כלומר, להתלחלח ולהוציא דם — תולה. **גמרא** קילור — אפלשטור"א, אדום. **לא ישבה לא** — ולא אמרינן: דלמא ישבה ולאו אדעתה. **לדברי אין קץ** — שאיני נותן שיעור, ואם לא הרגה — אפילו כחרדל, טמאה. "ולדברי חברי אין סוף" — שהם מקילים יותר מדאי, דאפילו לא הרגה — תולה, ואין נותנין שיעור, אלא אפילו כסלע — תולה, או יותר. **עד כגרים** — ואפילו לא הרגה. ויתר מכגריס — לא, ואפילו הרגה. ולדברי יש לטמא כגריס ועוד, ולטהר פחות מכגריס. **עד כמה** — כלומר, וכי אפשר לתלות כתם גדול במאכולת? **אמר רב נחמן תולה בפשפש עד כתורמוס** — כתם רחב כתורמוס — יכולה לתלות, ולא במאכולת אלא בפשפש. שמא פשפש הרגה, שכתמו גדול. פשפש — פוניי"א בלעז. **ברית כרותה לו** — כלומר, ריחו נודף ומבאיש. וכל המוללו, על כרחו מריח ריחו. **לענין כתמים** — דאי הוה כתם ארכו כרחבו, אפילו יותר מכגריס — תלינן בפשפש. **או שטעם טעם פשפש** — באוכל תרומה מיירי, וכל שכן חולין — דהא שרץ הוא. אלא האי דנקט "תרומה" — משום דפליגי לעיל מיניה: אמרו לו "נטמאת, ונטמאת התרומה" — ר' אליעזר אומר: יבלע. ר' יהושע אומר: יפלוט. אבל אומר לו "טמא היית, וטמאה היתה התרומה", או שנודע שהוא טבל, או שטעם טעם פשפש לתוך פיו — הרי זה יפלוט. הואיל ועד שלא נתנה לתוך פיו, אירע בה פסול זה — לא חיישינן להפסד תרומה. **מנא ידע** — טעם פשפש? **ואכתי מנא ידע** — והלא לא הריח בו? **חזירים** — אוכלים שקצים ורמשים, ומתיזים דם. **דדוקרת** — טבחים הרבה ואשפות ושקצים מצויין בה. **והכא לחומרא** — הילכך, עד ולא עד בכלל. דאי עד ועד בכלל — הוה ליה קולא, דקתני "עד כגריס תולה". וקיימא לן ב"אלו טריפות" (חולין נה,א) דבכל עד אזלינן לחומרא: אי עד ועד חומרא הוא — אזלינן בתריה, ואי עד ולא עד חומרא הוא — אזלינן בתריה. **אמרי לה באפי נפשה** — ולאו אמתניתין. הכי גרסינן: וקמיפלגי בעד ועד דהכא — כדאמר רב הונא: לחומרא, כדאמרינן בכל דוכתי. הלכך, עד ולא עד בכלל. ולרב חסדא — כר' אבהו.

הגמרא מקשה על דברי הברייתא: **מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא** – מהדין ששנינו בברייתא (תוספתא מקואות פ"ב ה"ז) **שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בְּדַם צִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ בְּציפּוֹר אֶלָּא כְּשִׁיעוּר סֶלַע דָּם, וְנִמְצָא כְּסֶלַע דם עַל זוֹ תחת מקום התורפה וּכְסֶלַע דם עַל זוֹ תחת מקום התורפה**, לא אומרים שאחת תולה שהדם שמצאה הגיע מן הציפור וטהורה והשניה טמאה, אלא **שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת**. וקשה, מדוע באשה שהשאילה את חלוקה לחברתה ונמצא עליו דם, שנינו שהראשונה טהורה והשניה טמאה, ולא אומרים ששתיהן טמאות כמו בשתי נשים שנתעסקו בציפור.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – בנתעסקה בציפור יש טעם לדבר לטמא את שתיהן, **דְּאִיכָּא סֶלַע יְתֵירָה** – יש לפנינו כסלע דם שהוא בודאי טמא, ואין סברא לתלותו באחת יותר מבחברתה ולכן שתיהן טמאות, אבל זו שהשאילה חלוקה לחברתה בדקה ולא מצאה כתם ורק אצל השניה נמצא כתם.

הגמרא מביאה ברייתא בדין כתם שנמצא על החלוק מתי יש להקל ולומר שבא מבחוץ ומתי לא: **תָּנוּ רַבָּנַן, לָבְשָׁה שְׁלֹשָׁה חֲלוּקוֹת הַבְּדוּקִין לָהּ** – לבשה שלשה חלוקים זה על גבי זה והיו בדוקים לה שאין בהם כתם, וכשפשטתם מצאה על אחד מהם כתם, הדין הוא **שֶׁאִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת** ולומר שבא הכתם מבחוץ, **תּוֹלָה** בזה וטהורה **וַאֲפִילּוּ** אם נמצא הכתם **בַּתַּחְתּוֹן**, אבל אם **אֵין יְכוֹלָה לִתְלוֹת** שבא מבחוץ **אֵינָהּ תּוֹלָה, וַאֲפִילּוּ** אם נמצא הכתם **בָּחלוק הָעֶלְיוֹן** טמאה.

הגמרא מפרשת באיזה אופן אמרו שיכולה לתלות שבא הדם מבחוץ: **כֵּיצַד, עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים** שיש שם דם מהבהמות הנשחטות ואפשר לתלות שהגיע הדם משם, **תּוֹלָה אֲפִילּוּ** אם נמצא הכתם **בַּתַּחְתּוֹן** וטהורה, **לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים** ומצאה דם על חלוקה, **אַף** אם נמצא הכתם **בָּעֶלְיוֹן אֵינָהּ תּוֹלָה** וטמאה.

משנה

מן התורה אין האשה טמאה עד שתרגיש שנפתח מקורה להוציא דם, וגזרו חכמים טומאה אף על כתמים שנמצאו בבגדה או בבשרה בלא שהרגישה, אלא שהקלו חכמים שאם יכולה לתלות שהדם הגיע ממקום אחר תולה בו ואינה טמאה אף מדרבנן. משנתנו מבארת באלו אופנים תולים שהכתם הגיע ממקום אחר וטהורה.

מבארת המשנה: כיון שכתמים הם גזירת חכמים לא החמירו בהם כל כך, **וְתוֹלָה בְּכָל דָּבָר שֶׁהִיא יְכוֹלָה לִתְלוֹת** שממנו הגיע הדם. כיצד, **שָׁחֲטָה בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף** ואחר כך מצאה דם על חלוקה, או **נִתְעַסְּקָה בידיה בִּכְתָמִים** של מיני צבעים, ומצאה דם על חלוקה, **אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעַסּוּקִין בָּהֶן** בכתמים ומצאה דם על חלוקה, הרי זו תולה את הדם בכל אלו וטהורה. **הָרָגָה מַאֲכוֹלֶת** – כינה שיש בה דם, **הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בָּהּ** שממנה הגיע הדם.

עַד כַּמָּה יהיה גודל הכתם שאותו היא **תּוֹלָה** במאכולת, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר עַד כְּגָרִים שֶׁל פּוֹל**, וְתולה בה **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָרְגָה** מאכולת, שמא הרגה ולא ידעה.

וְכֵן תּוֹלָה בִּבְנָהּ אוֹ בְּבַעֲלָהּ אם יש להם מכה בגופם שיכולה להוציא דם.

ואם יֶשׁ בָּהּ מַכָּה יבשה **וְהִיא יְכוֹלָה לְהַגְלַע** – להתלחלח **וּלְהוֹצִיא דָּם, הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה** באותה מכה.

המשנה מביאה מעשה בענין מכה היכולה להגלע: **מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמְרָה לוֹ רָאִיתִי כֶּתֶם, אָמַר לָהּ שֶׁמָּא מַכָּה הָיְתָה בַּיִּךְ** שאפשר לתלות בה שיצא ממנה דם, **אָמְרָה לוֹ הֵן, היתה לי מכה וְחָיְתָה** – נתרפאה והעלתה קרום, **אָמַר לָהּ שֶׁמָּא יְכוֹלָה המכה לְהַגְלַע וּלְהוֹצִיא דָּם, אָמְרָה לוֹ הֵן, וְטִהֲרָהּ רַבִּי עֲקִיבָא** על ידי תליה זו.

רָאָה רבי עקיבא את **תַּלְמִידָיו מִסְתַּכְּלִין זֶה בְּזֶה**, שהיו תמהים היאך היקל כל כך בחשש טומאה מדין תורה, **אָמַר לָהֶם מָה הַדָּבָר קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם, שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים הַדָּבָר** שהרואה כתם טמאה כדי **לְהַחְמִיר** ולדרוש שטמאה מן התורה, **אֶלָּא לְהָקֵל** וללמד שאינה טמאה מדין תורה אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו חכמים בטומאה זו לתלות בכל דבר שיכולה לתלות. והרואה כתם אינה טמאה מדין תורה **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא טו יט) **וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בְּבְשָׂרָהּ**, ודרשו, **דָּם וְלֹא כֶּתֶם**.

המשנה מביאה דין תליה נוסף: **עַד** – סדין שבדקה בו את עצמה ולא נסתכלה בו לראות אם יש בו דם או לא, והניחתו במקום נקי, וכגון **שֶׁהוּא נָתוּן תַּחַת הַכַּר**, ולאחר זמן נסתכלה בו **וְנִמְצָא עָלָיו דָּם**, אם היה מראה הדם **עָגוּל, טָהוֹר**, שדם הבא בקינוח עד דרכו להיות משוך וכיון שהוא עגול אין זה דם בדיקה. ואם נמצא הדם כשהוא **מָשׁוּךְ, טָמֵא. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק**.

גמרא

שנינו במשנה, 'ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות' וכו'. הגמרא מביאה תליות נוספות שיכולה האשה לתלות בהם ולהטהר: **תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** – שנינו במשנתנו כמו שנאמר בברייתא (תוספתא פ"ו הי"א), **מַעֲשֶׂה וְתָלָה רַבִּי מֵאִיר בְּקִילּוֹר** – מין דבר אדום ששמים אותו תחבושת לעין, וממרחים אותו על העין, ולפי שנתעסקה בו לפני כן תלה בו, **וְכֵן רַבִּי תָּלָה בִּשְׂרַף שִׁקְמָה**.

שנינו במשנה: **'אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה** בצד העסוקים בכתמים'. הגמרא מבארת באלו אופנים חכמים הקילו לתלות מחמת הספק שמא הכתם אינו מגופה. מדייקת הגמרא: **יָשְׁבָה** בצד העסוקים בכתמים **אֵין** – באופן זה יכולה לתלות בהם, אבל אם **לֹא** יודעת אם **יָשְׁבָה, לֹא** תולים לומר שמא ישבה בצד המתעסקים בכתמים ונתלכלכה מהם. **תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** – שנינו במשנתנו כמו שנאמר בברייתא (תוספתא פ"ו הי"א), אשה שמצאה כתם על חלוקה, אם **עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים**, שבאופן זה **סָפֵק נִיתַּז עָלֶיהָ** דם מבחוץ, **סָפֵק לֹא נִיתַּז עָלֶיהָ** דם מבחוץ והכתם שנמצא בא מגופה, **תּוֹלָה** שהדם הגיע מבחוץ וטהורה. ואם **סָפֵק עָבְרָה** בשוק של טבחים **סָפֵק לֹא עָבְרָה, טְמֵאָה**.

שנינו במשנה: 'הָרְגָה מַאֲכוֹלֶת הרי זו תולה בה, עד כמה תולה, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגריס של פול ואף על פי שלא הרגה'. הגמרא באה לפרש במה נחלקו, ותחילה מדייקת הגמרא בדברי תנא קמא: **הָרְגָה אִין** – אם הרגה יכולה לתלות במאכולת, אבל אם **לֹא הָרְגָה, לֹא** – אינה יכולה לתלות ולומר שמא היתה מאכולת במקום הכתם ומהמאכולת הוא בא. מבררת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – דברי משנתנו אלו מי אמרם. מבארת הגמרא: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא (תוספתא פ"ז ה"ג), **הָרְגָה** מאכולת **תּוֹלָה** בה, **לֹא הָרְגָה אֵינָהּ תּוֹלָה, דִּבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ תּוֹלָה**.

רבן שמעון בן גמליאל תמה על שיטת חכמים ועל שיטתו: **אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לִדְבָרֵי אֵין קֵץ** – לפי דברי שאין תולים במאכולת אלא אם כן הרגה, נמצא שלא נתנו חכמים סייג לדבריהם, ואם לא הרגה אפילו נמצא עליה טיפת דם כגודל חרדל טמאה. **וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים** – חכמים **אֵין סוֹף** – תמיד תולים להקל, שהרי אף שלא הרגה מאכולת תולה, ולא נתנו שיעור לדבריהם להקל ולתלות, ואפילו בכתם גדול כשיעור סלע או יותר תולה וטהורה.

מבאר רבן שמעון בן גמליאל את תמיהתו: **לִדְבָרֵי אֵין קֵץ** משום שאם אשה שלא הרגה מאכולת אינה תולה בה, נמצא **שָׁאוּן לְדָּ אִשָּׁה שֶׁטְּהוֹרָה לְבַעְלָהּ, לפי שָׁאוּן לְדָּ כָּל מִטָּה וּמִטָּה שֶׁאֵין בָּהּ כְּמָה טִיפֵּי דָם מַאֲכוֹלֶת, וכל אשה שאינה יודעת שהרגה מאכולת תהיה** טמאה לבעלה מחמתן. **וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֵין סוֹף, שֶׁאוּן לְדָּ אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ טְהוֹרָה לְבַעְלָהּ, לפי שֶׁאוּן לְדָּ כָּל סָדִין וְסָדִין שֶׁאֵין בּוֹ כְּמָה טִיפֵּי דָם** נידות, וכל אשה, אף שלא הרגה מאכולת תתלה אותן במאכולת. ומחמת קושיה זו חזר בו רבן שמעון בן גמליאל ואמר: **אֲבָל נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִדִּבְרֵי וּמִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַד כַּמָּה הִיא תּוֹלָה** את הדם שמצאה בדם מאכולת ולא בדם מגופה, **עַד כְּגָרִים שֶׁל פּוֹל, וְלִדְבָרָיו אָנוּ מוֹדִים**.

המשך בעמוד רסב

חָיוּ עָלֶיהָ טִיפֵי דָמִים לְמַטָּה – קטנים **וְטִיפֵי דָמִים לְמַעְלָה** – גדולים, **תּוֹלָה בָּעֶלְיוֹן** – תולה את הטיפות הגדולות **עַד** שיעור **כַּגְּרִים**, במאכולת, אבל טיפות גדולות מאלו אינה תולה. מוכיחה הגמרא, **מַאי לָאו כַּגְּרִים מִלְּמַטָּה** – האם אין להוכיח מכאן כרב חסדא שכתם כגריס דינו כפחות מגריס וטהורה.

דוחה הגמרא: **לֹא, כַּגְּרִים מִלְּמַעְלָה** – אפשר לפרש שאם נמצא כגריס דינו כנמצא כתם גדול מגריס ואין תולים בו, כרב הונא.

הגמרא מביאה מחלוקת אם יש אופן שאפשר להקל בגריס ועוד: **אִיתְּמַר, נִמְצָא עָלֶיהָ** כתם ששיעורו **כַּגְּרִים וָעוֹד**, **וּבמקום** של **אוֹתוֹ וָעוֹד** הנוסף על שיעור הגריס **רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת** – נמצאת מאכולת הרוגה, **רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר טְמֵאָה, רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר טְהוֹרָה.**

מפרשת הגמרא את המחלוקת: **רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר טְמֵאָה, כִּי תָּלֵיָא בְּכַגְּרִים, בְּכַגְּרִים וָעוֹד לֹא תָּלֵיָא** – תיקנו חכמים לתלות במאכולת כתם בשיעור גריס, אבל ביותר משיעור זה לא תיקנו. **רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר טְהוֹרָה**, שכן **הָנֵי מִילֵּי** – דין זה שכתם יותר מכגריס טמא הוא **הֵיכָא דְּלֵא רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת, אֲבָל הֵיכָא דִּרְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת מוֹכְחָא מִילְּתָא דְּהַאי וָעוֹד דַּם מַאֲכוֹלֶת הוּא** – היכן שנמצאת מאכולת עם הכתם מוכח שהשיעור הנוסף על גריס הוא ממאכולת זו, **פַּשׁ לֵיהּ** – נותר שם שיעור **כַּגְּרִים, וּבֵיוָן דִּבְעָלְמָא תָּלֵיָא** – היכן שמצאה כתם בשיעור גריס תולה במאכולת, **הָכָא נַמִּי תָּלֵיָא** – אף כאן שמצאה כגריס ועוד ומאכולת רצופה בו, תולה שיעור גריס במאכולת אחרת וטהורה].

הגמרא מסתפקת בעוד אופן שיש בו גריס ועוד: **בָּעֵי** – הסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה נִתְעַפְּקָה בְּדָם** או בצבע אדום בשיעור **כַּגְּרִים**, כגון שנתעסקה בצפור או בקילור, **וְנִמְצָא עָלֶיהָ** כתם **בְּשִׁיעוּר כַּגְּרִים וָעוֹד, מַהוּ**, האם תולים גריס במה שנתעסקה ונמצא שנשאר שיעור שהוא פחות מכגריס ותולה במאכולת, או שמא כיון שנמצא עליה כתם יותר גדול מהדבר שנתעסקה בו לא תולים במה שנתעסקה, וכיון שהכתם יותר מכגריס אין תולים אותו במאכולת וטמאה.

ומפרשת הגמרא שספק זה אינו דומה לאופן שמצאה כגריס ועוד ומאכולת רצופה שנחלקו בזה האמוראים, ויש להסתפק לכל השיטות: **תִּבְעֵי לְרַבִּי חֲנִינָא תִּבְעֵי לְרַבִּי יַנַּאי** – יש לך להסתפק בין לדעת רבי חנינא ובין לדעת רבי ינאי, **תִּבְעֵי לְרַבִּי חֲנִינָא, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא הָתָם** – שמא דווקא באופן שנמצא כגריס ועוד ומאכולת רצופה אמר רבי חנינא **שְׁמֵאָה, אֶלָּא** משום **דְּלֹא נִתְעַפְּקָה** בדם, ולא מסתבר לומר שנרצפו שתי מאכולות זו סמוך לזו, ולכן אין תולים את הועוד במאכולת, **אֲבָל הָכָא דְּנִתְעַפְּקָה תָּלֵיָא** – אבל כאן שנתעסקה בדם או בצבע אדום שמא תולה גריס במה שנתעסקה ואת המותר במאכולת. **אוֹ דִּלְמָא** – וכן יש להסתפק **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יַנַּאי דְּאָמַר** נמצא כגריס ועוד ומאכולת רצופה **טְהוֹרָה, הָנֵי מִילֵּי** – דין זה הוא **הֵיכָא דִּרְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת** – היכן שמצאנו שם מאכולת, וידוע לנו שהיותר מגריס הוא דם מאכולת ואין לפנינו ספק אלא בשיעור גריס, **אֲבָל הָכָא דְּאֵין רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת לֹא תָּלֵיָא** – אבל כאן שלא מצאנו מאכולת, אין לנו דבר לפנינו לתלות בו, וכל שנמצא יותר מכגריס אין תולים.

מביאה הגמרא ראיה שאינה תולה: **תָּא שְׁמַע** שנינו בברייתא (תוספתא פ"ו הי"א) **נִתְעַפְּקָה בְּדָם** או בצבע **אָדוֹם, אֵין תּוֹלָה בָּהּ** כתם שמראהו **שָׁחוֹר**. נתעסקה **בְּדָם** או בצבע בשיעור **מוּעָט, אֵין תּוֹלָה בּוֹ** כתם בשיעור **מְרוּבֶּה** ממה שנתעסקה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – מועט ומרובה ששנינו, במה מדובר, **לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא** שנתעסקה בכגריס ומצאה יותר מכגריס, ועל זה נאמר בברייתא שאין תולים.

דוחה הגמרא: **לֹא**, מועט ומרובה ששנינו, **הָם כְּגוֹן דְּנִתְעַפְּקָה בְּכַגְּרִים וְנִמְצָא עָלֶיהָ שְׁנֵי גְּרִיסִין וָעוֹד**, שאין תולים שני גריסים בגריס אחד.

תמהה הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – אם כך מה החידוש בדבר, הרי כבר שנינו (לעיל נח:) שתולה עד כגריס, ולא יותר. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שגם באופן זה שמצאה שני גריסים ועוד היא טהורה, משום ששקול **כַּגְּרִים צִפּוֹר שְׁדִי בֵּי מִצְעָא, זִיל הָכָא לֵיכָּא שִׁעוּרָא זִיל הָכָא לֵיכָּא שִׁעוּרָא** – נתלה שהדם בשיעור כגריס שהגיע מהצפור שנתעסקה בה ניתז על בגדיה באמצע הכתם, ונמצא שמשני צידי דם הצפור נשארו שני כתמים פחותים מכשיעור גריס, ותולים כל אחד במאכולת וטהורה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שלא תולים שהדם שהגיע מהצפור נמצא באמצע הכתם, וטמאה.

הגמרא דנה בדין תליית צבע אחד בצבע אחר: **אָמַר רָבָא** אשה **שִׁנְמְצָא עָלֶיהָ מִין אֶחָד** – סוג אחד של כתם הדומה לדם, כגון קילור או שרף, **תּוֹלָה בּוֹ כַּמָּה מִינִין** – גם כתמים אחרים שאינם דומים במראיתם לכתם הראשון, שכשם שהגיע הכתם הראשון מבחוץ כך באו שאר הכתמים מבחוץ.

הגמרא מקשה על רבא מברייתא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ו הי"א), **נִתְעַפְּקָה בְּאָדוֹם אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחוֹר**, הרי שאי אפשר לתלות צבע אחד בצבע אחר, ושלא כדברי רבא. מתרצת הגמרא: **נִתְעַפְּקָה שָׁאנִי** – שונה הדין כשנתעסקה בכתמים מזו שלא נתעסקה כלל, שאם נתעסקה בצבע אחד ונמצא עליה כתם אדום שלא נתעסקה בו תולים שבא מגופה וטמאה. אבל אשה שלא נתעסקה כלל בכתמים ומצאה עליה צבע אחר חוץ מהכתם, אפשר לומר שכשם שצבע זה הגיע מבחוץ שלא בידיעתה, כך הגיע כתם זה במחוץ.

הגמרא מביאה את דברי רבא באופן אחר: **אִיבָּא דְּאָמְרִי אָמַר רָבָא, נִתְעַפְּקָה בְּמִין** – בדם או בכתם אחר בצבע **אֶחָד, תּוֹלָה בּוֹ כַּמָּה מִינִין** – כתמים אחרים שמצאה אף שאינם באותו הצבע שנתעסקה בו.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, נִתְעַפְּקָה בְּאָדוֹם אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחוֹר**, הרי שאין תולים צבע אחד בצבע אחר. מתרצת הגמרא: **כִּי קָאָמַר רָבָא** שתולים צבע אחד בצבע אחר זה דווקא באופן **דְּאִתְעַפְּקָה בְּתַרְנְגוֹלֶת דְּאִית בָּהּ כַּמָּה מִינֵי דְּמָא** – שהתעסקה בתרנגולת, שיש בה כמה מיני צבעים, אבל בנתעסקה בצבע אחד אינה תולה בו צבעים אחרים.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה** [וכו'], שהיתה בה מכה היכולה להגלע ולהוציא דם, וטיהרה רבי עקיבא, שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר (ויקרא טו יט) 'ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה', ודרשו, 'דם' ולא כתם.

הגמרא מקשה על דברי רבי עקיבא: **וְהָתַנְיָא לֹא אָמְרוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר** – עיקר תקנת כתמים לא נאמרה **לְהָקֵל אֶלָּא לְהַחְמִיר**, שמן התורה אין האשה טמאה אלא בהרגשה והוסיפו חכמים וגזרו גם על מציאת דם ללא הרגשה, וכיון שחכמים החמירו בכתמים למה היקל בהם רבי עקיבא לתלות במכה].

הגמרא מיישבת שאין סתירה בין דברי רבי עקיבא לברייתא: **אָמַר רַבִינָא**, הברייתא עוסקת בעיקר גזירת כתמים, ובענין זה **לֹא לְהָקֵל עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא לְהַחְמִיר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה** אמרו, שהחמירו חכמים לטמא גם באשה שמצאה דם ולא הרגישה, כדי שלא יבואו להקל בנדה גמורה האסורה מן התורה, **וּכְתָמִים עַצְמָן דְּרַבָּנָן** – אבל כיון שכתמים מטמאים מתקנת חכמים אפשר להקל ולתלות בכל דבר שיכולה לתלות בו. וזו כוונת רבי עקיבא, לא אמרו חכמים הדבר להחמיר ולא לתלות במכה וכדומה, אלא להקל, ותולים במה שאפשר לתלות.

שנינו במשנה: **עַד** – הבגד שבודקת בו את עצמה **שֶׁהוּא נָתוּן** תחת הכר ונמצא עליו דם, עגול טהור, משוך טמא, דברי רבי אליעזר ברבי צדוק. הגמרא מסתפקת אם יש חולקים על דברי רבי אליעזר ברבי צדוק: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מִי פְּלִיגִי רַבָּנָן עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק** – האם חכמים חולקים על דברי רבי אליעזר ברבי צדוק, ולדבריהם דם משוך הנמצא על העד דינו ככתם שאינו טמא עד שיהיה בו כגריס, **אוֹ לֹא**, ואף לדבריהם דם הנמצא על העד טמא אפילו בפחות מגריס.

מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לפשוט הספק מברייתא, **כֶּתֶם** שנמצא על בגדיה, אם צורתו שהוא

המשך בעמוד קיא

רש"י

טיפי דמים למטה — כלומר, קטנים. **למעלה** — גדולים. **כגרים מלמטה** — בפחות מכגריס, ותלינן. **נמצא עליה כגרים ועוד** — דהלכתא כרב חסדא, דמיקל. כיון **דבעלמא** — היכא דליכא ועוד — תליא כגריס במאכולת, השתא נמי תליא האי גריס במאכולת אחרינא. **נתעסקה בכגרים** — דם צפור או קילור. **אבל הכא דנתעסקה תליא** — כגריס בדם צפור, ועוד — דם מאכולת הוה. **מאי למימרא** — הא אפילו תליא כגריס בצפור, אכתי פש ליה גריס ועוד! **מהו דתימא שקול כגרים** — דם צפור ושדי בי מצעי. **נמצא עליה מין אחד** — מדבר הדומה לכתם, כגון קילור או שרף, ואחר כך מצאה על חלוקה כתם — אפילו אין מראיתו דומה לאותו המין, תולה בו. **נתעסקה שאני** — דכיון דנתעסקה במין אדום — היכי תלינן ביה כתם שחור? אבל נמצא עליה מין אדום — תולה בה כתם שחור, דאמרינן: כי היכי דניתן עליה האי מין, בדלא ידעה — הכי נמי הוה עלה מינא אחרינא, ולא ידעה. **לא לחקל על דברי תורה** — האי דגזור רבנן בכתמים — להחמיר על דברי תורה, שלא להקל בנדה גמורה. ומיהו כתמים עצמן — דרבנן, ואזלינן בהן לקולא, ותלינן בכל מידי. **כתם ארוך מצטרף** — לכגריס ועוד. משוך **כל דהו טמא** — דכיון דאמר: משוך מגופה אתי, ובמשיכה תליא טעמא — אפילו בכחרדל טמא. **לעולם** — אפילו לר' אליעזר בעי צירוף. **וכי אמר ר' אליעזר** — משוך ודאי מגופה אתא. **בעד** — שבודקת בו. **אבל בכתם** — שעל חלוקה — כגריס ועוד בעינן.

הדרן עלך הרואה כתם

היו בה טיפי דמים למטה וטיפי דמים למעלה תלינן בעליון עד כגריס — פירוש הקונטרס: "למטה" — קטנים, "למעלה" — גדולים, "תלינן בעליון" — הגדול בדם מאכולת, "עד כגריס", מאי לאו עד כגריס כלמטה" — בפחות מכגריס. "לא, כלמעלה" — ביותר מכגריס. וזהו תימה: אמאי נקט "למעלה" ו"למטה", הוה ליה למנקט "גדולים" ו"קטנים"? ועוד: היכי משמע ליה כלמטה, מאי אולמיה ממתניתין? ועוד: דלא הוה ליה למנקט "כלמעלה" ו"כלמטה", דהוה ליה למימר "כפחות מכגריס" ו"יותר מכגריס", לישנא דנקט עד הכא! ונראה לי דהכי פירושו: "למטה" — למטה מן החגור, "למעלה" — למעלה מן החגור. "תולה בעליון" — אותו שלמטה נתלה בעליון, דשמא כמו שעליון מעלמא אתי, תחתון נמי מעלמא אתי. ועוד כגריס נתלה בו וקאמר: "מאי לאו כגריס למטה" — ד"עד כגריס" דקתני, מיירי שהתחתון עד כגריס — תולה בעליון, שממקום שבא העליון בא התחתון. מכלל דאי לאו עליון — מטמינן ליה, ולא תלינן בדם מאכולת. אלמא, כגריס ביותר מכגריס! ומשני: "לא, כגריס ולמעלה" — כלומר, תולה תחתון בעליון כשהעליון עד כגריס, ומלמעלה למטה קחשיב, כשהעליון שלשה גריסין או שני גריסין, עד כגריס — שאז אין אנו תולין עליון בדם מאכולת אלא מעלמא אתי, אז נתלה בו התחתון. ומיירי כשתחתון יותר מכגריס. אבל אם היה העליון כגריס, אז לא יהיה התחתון טהור, שאין רגלים לדבר דאתא דם בה מעלמא, שהרי העליון יש לתלותו בדם מאכולת.

נתעסקה בכגריס ומצאה עליה כגריס ועוד — אומר רבינו יצחק: הוא הדין נתעסקה בפחות מכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד, דבכלל בעיא זו. דאין לומר דבהא פשיטא ליה דאינה תולה אפילו לרבי יגאי — דאם כן, כי פשיט לקמן מאי לאו בכהאי גונא, לוקמה בשנתעסקה בפחות מכגריס דפשיטא ליה דאינה תולה! אלא ודאי בכל ענין בעי. **נמצא** עליה מין אחד — פירוש הקונטרס: מדבר הדומה לכתם, כגון שרף או קילור. דהא, ודאי מעלמא אתא — תולה בו כמה מיני כתמים, ואינה מכרת אם דם היא. ורבינו יצחק מפרש: "נמצא" — שמצאה, "מין אחד" — למעלה מן החגור. משום שכמו שהעליון ודאי מעלמא אתא, כך נאמר בתחתון דמעלמא אתא.

הדרן עלך הרואה כתם

הָיוּ עָלֶיהָ טִיפֵי דָמִים לְמַטָּה, וְטִיפֵי דָמִים לְמַעְלָה - תּוֹלֶה בְּעֶלְיוֹן עַד כִּגְרִים. מַאי לָאו - כִּגְרִים מִלְּמַטָּה? לָא, כִּגְרִים מִלְּמַעְלָה. אִיתְּמַר, נִמְצָא עָלֶיהָ כִּגְרִים וָעוֹד, וְאוֹתוֹ עוֹד - רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת, רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: טְמֵאָה. רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: טְהוֹרָה. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: טְמֵאָה, כִּי תַּלְיָא - בְּכִגְרִים, בְּכִגְרִים וְעוֹד - לָא תַּלְיָא. רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: טְהוֹרָה, הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּלָא רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת, אֲבָל הֵיכָא דִּרְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת - מוֹכְחָא מִילְּתָא דְּהַאי וָעוֹד דַּם מַאֲכוֹלֶת הוּא. פָּשׁ לֵיהּ - כִּגְרִים, כֵּיוָן דִּבְעָלְמָא תַּלְיָא, הָכָא נַמִּי תַּלְיָא. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: נִתְעַסְּקָה בְּכִגְרִים, וְנִמְצָא עָלֶיהָ בְּכִגְרִים וָעוֹד, מַהוּ? תִּבְעֵי לְרַבִּי חֲנִינָא, תִּבְעֵי לְרַבִּי יַנַּאי. תִּבְעֵי לְרַבִּי חֲנִינָא - עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא הָתָם טְמֵאָה - אֶלָּא דְּלָא נִתְעַסְּקָה, אֲבָל הָכָא דְּנִתְעַסְּקָה - תַּלְיָא? אוֹ דִּלְמָא: אֲפִילּוּ לְרַבִּי יַנַּאי דַּאֲמַר טְהוֹרָה, הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דִּרְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת, אֲבָל הֵיכָא דְּאֵין רְצוּפָה בּוֹ מַאֲכוֹלֶת - לָא תַּלְיָא? תָּא שְׁמַע: נִתְעַסְּקָה בְּאָדוֹם - אֵין תּוֹלֶה בָּהּ שָׁחוֹר, בְּמוּעָט - אֵין תּוֹלֶה בּוֹ מְרוּבֶּה. הֵיכִי דָּמֵי? לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא? לָא, כְּגוֹן דְּנִתְעַסְּקָה בְּכִגְרִים, וְנִמְצָא עָלֶיהָ שְׁנֵי גְּרִיסִין וְעוֹד. אִי הָכִי, מַאי לְמִימְרָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: נִתְעַסְּקָה בְּמִין אֶחָד - תּוֹלֶה בּוֹ כַּמָּה מִינִין. מֵיתִיבִי: נִתְעַסְּקָה בְּאָדוֹם - אֵין תּוֹלֶה בּוֹ שָׁחוֹר! - כִּי קָאָמַר רָבָא - דְּאִתְעַסְּקָה בְּתַרְנְגוֹלֶת, דְּאִית בָּהּ כַּמָּה מִינֵי דְּמָא. "מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה" [וכו']. וְהָתַנְיָא: לֹא אָמְרוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר לְהָקֵל, אֶלָּא לְהַחְמִיר! אָמַר רָבִינָא: לֹא לְהָקֵל עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - אֶלָּא לְהַחְמִיר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, וּכְתָמִים עַצְמָן דְּרַבָּנַן. "עַד שֶׁהוּא נָתוּן". אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי פְּלִיגִי רַבָּנַן עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע: כֶּתֶם אָרוֹךְ - מִצְטָרֵף, טִפֵּין טִפֵּין - אֵין מִצְטָרֵפִין. מַנִּי? אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק - לָמָּה לִי צִירוּף? הָאָמַר: מְשׁוּךְ כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא! אֶלָּא לָאו - רַבָּנַן, שְׁמַע מִינָּהּ: פְּלִיגִי. - לָא, לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, וְכִי אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק - בְּעֵד, אֲבָל בְּכֶתֶם - לָא. תָּא שְׁמַע, דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק. הֲלָכָה - מִכְּלָל דִּפְלִיגִי, שְׁמַע מִינָּהּ.

הדרן עלך הרואה כתם

ב"ה. נוסח המברך שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי' תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

תוספות

האשה. מאי שנא עומדת דאמר הדור מי רגלים למקור ואייתי דם — פירש רש"י בריש פירקין דלעיל: דאייתי דדחיק לה עלמא, דמעומד השתינה, ולא יכלה לעצור — הדור מי רגלים למקור, ואייתי דם. יושבת נמי, לימא: הדור מי רגלים למקור. דסלקא דעתא השתא בשותתת, דהשתא נמי דחיק לה עלמא. ומשני: במזנקת — מקלחת, כיון דנפיק כי אורחיה — לא דחיק לה, ולא הדור מי רגלים למקור, דאין דרך לדם מקור לצאת עם מי רגלים. אבל שותתת, איידי דמוקמה אנפשה — איכא למימר: הדור, כאילו עומדת. אבל עומדת, אי אפשר לה לזנק. ופריך: מזנקת נמי, נהי דלא הדור למקור, מיהו מאן לימא לן דבהדי מי רגלים אתא, דנימא: ודאי לאו ממקור הוא דאתא, כיון דאתו בהדי מי רגלים, אלא ממקום מי רגלים באו ומכה יש בה. דלמא בתר דתמו מיא אתא דם ממקור, ולא ממי רגלים? עד כאן לשון רש"י. וקשה על מה שפירש דעומדת אי אפשר לה לזנק — אם כן, אמאי נקט כלל עומדת? לא ליתני אלא יושבת, וליפלוג בין מזנקת לשותתת! ויש ליישב פירוש הקונטרס: דנקט עומדת, משום דפסיקא ליה דלעולם שותתת היא. אי נמי: משום רבי יוסי נקט לה, דאפילו בעומדת, שאין רחמה נפתח — מטהר. ועוד יש לומר: דעומדת שפיר אפשר לה לזנק. והמקשה היה סבור דמתניתין איירי בכל ענין, בין בשתיתה בין בזנוק, ולהכי פריך: מאי שנא עומדת דטמאה, משום חדא ריעותא דאין רחמה נפתח, אף על גב דמזנקת — יושבת נמי תהא טמאה, היכא דשותתת! ומשני: דכולה איירי דוקא במזנקת. והא דלא מפליג ביושבת גופה, וליתני דטמאה בשותתת — משום דבעי לאשמועינן דעומדת טמאה היא, אפילו מזנקת. ועוד יש לומר: דהמקשה סבר דאיירי מתניתין בשותתת. דבמזנקת, אפילו עומדת טהורה, דליכא למימר הדור, הואיל ומזנקת. ולהכי פריך: יושבת, כיון דשותתת, ואיכא חדא לריעותא. ומשני: דאיירי במזנקת, ואפילו הכי עומדת טמאה, דאיכא למימר הדור בו', ובעינן תרתי לטיבותא.

דלמא בתר דתמו מיא — פירוש: אפילו במזנקת, דלמא בתר שהניחה מלזנק ושותתת, הדור למקור ואתי דם. אבל על פירוש הקונטרס דפירש דלאחר שכלו מי רגלים אתא דם כי אורחיה, קשה: דאם כן, בשעה שמזנקת, נמי לפרוך: דילמא בא דם כדרכו, כשאר אשה שהיא רואה? אלא ודאי פשיטא ליה, מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אחר כך, אם כן הדם לאו ממילא אתא, אלא על ידי מי רגלים שחזרו למקור ואתא דם. ושמא בשעת זינוק, אי אפשר לדם לבא כדרכו, שמחמת הזינוק נסתם המעיין של דם.

וכן אורי ליה רבי אבא לקלא — נראה דקלא שם חכם. אבל לא גרסינן "לקולא", דמה לו להזכירו.

מדלא קאמר רבי מאיר ורבי יוסי מטהרין — ואם תאמר: אדרבה, מדלא קאמר "רבי מאיר ורבי שמעון מטמאין" שמע מינה שרבי מאיר מטהר! ויש לומר: דלא הוה מצי למיתני הכי, דהא מסיק דחזקת דמים מן האשה, ומהא מסיק לקמן דרבי שמעון מטמא אפילו באיש ואשה יושבים, ורבי מאיר מטהר אפילו באשה יושבת.

תולה

רש"י

משנה האשה, אם עומדת — מפרש בגמרא. צרכיהן — מי רגלים. רבי יוסי מטהר — דהא אפילו באשה גרידתא מטהר, דליכא אלא חד ספק: ספק בא מן המקור, ספק בא ממקום מי רגלים. וכל שכן הכא, דדלמא מאיש אתו. ובגמרא פרכינן: השתא בחד ספק מטהר, בתרי ספקי מיבעיא? **גמרא** במזנקת — מְקַלֵּחַת. דכיון דנפק בקילוח כי אורחא, לא דחיקא, ולא הדור מי רגלים למקור, ואין דרך דם מקור לצאת עם מי רגלים. אבל שותתת, איידי דאוקמה אנפשה הוא, ואיכא למימר: הדור, כאילו עומדת. אבל עומדת, אי אפשר לה לזנק. **מזנקת** — נהי נמי דלא הדור למקור, מיהו מאן לימא לן דבהדי מי רגלים אתא, דנימא: ודאי לאו ממקור הוא, מדאתא בהדי מי רגלים, אלא ממקום מי רגלים ומכה יש בה? **דלמא בתר דתמו מיא** — אתא דם ממקור, ולא מחמת מי רגלים. **וכן אורי ליה לקלא** — שם אדם שהוצרך לדבר. **איש ואשה עומדין מאי אמר בה רבי מאיר** — דמטמא באשה עומדת, הכא איכא ספק לקולא: דלמא מאיש אתי, ואפילו אם תמצי לומר דמינה אתא — דלמא לא הדור מי רגלים למקור, וממקום מכה בא. **היא היא** — כי היכי דמטמא רבי מאיר באשה לחודה, הכי נמי מטמא באיש ואשה עומדין. **בחד ספקא מיבעיא** — ולמה ליה לפלוגי רבי מאיר ברישא, לאשמועינן בסיפא "רבי מאיר מטמא", דלישתמעו תרוייהו. **דיעבד** — כגון שנתעסקה בטהרות, אבל לכתחלה — אומרין לה "אל תתעסק". **קמשמע לן** — ממשנה יתירתא דלא אצטריך, דאפילו לכתחלה קאמר. **אשה** — לחודה יושבת ועושה צרכיה, ונמצא דם בספל. **מה לי אמר רבי שמעון** — מי אמרינן: כי אמר רבי שמעון — בעומדת. דכיון דעומדת, אפילו איכא איש בהדה — מטמא, דכיון דאמר רבי שמעון: חזקת דמים מן האשה — אין כאן ספק ספקא. אבל יושבת — ודאי ממקום מי רגלים אתא, ותולה במכה. **איש ואשה יושבין מה לי אמר רבי שמעון** — מי אמרינן: כי אמר מתניתין — בעומדין, ואלימא ליה עומדת, דאפילו בתרי ספקי מטמא. ובריתא נמי דמטמא רבי שמעון — ביושבת, משום דליכא איש בהדה. אבל הכא, דתרתי לקולא, יושבת ואיש בהדה — לא. **תא שמע** — מדקתנינן "חזוקה", אלמא לא מספקא דם באיש כלל. **משנה** השאילה חלוקה לנברית **או** לנדה — ואחר כך לבשתה היא, ומצאה עליה כתם. **הרי זו תולה בה** — וטהורה. דכיון דנדה היא, לא מקלקלה לה מידי. ונברית נמי טמאה, ותליא בה. אבל ישראלית טהורה ששאלה חלוק מחבירתה טהורה, ואחר כך לבשתה חבירתה — שתיהן טמאות, כדקתני "שלש נשים" כו'. דכיון דאי תליא בה — מקלקלה לה, מאי חזית דמקלקלה לה להך טפי מהך? של **אבן** — שאינו מקבל טומאה, וספסל דרישא — בשל עץ, דראוי ליטמא במושב הזב והנדה. **אין מקבל כתמים** — כלומר, לא גזרו על כתמים. טעמא דרבי נחמיה מפרש בגמרא.

גמרא

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה צְרָכֶיהָ, וְרָאֲתָה דָּם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם עוֹמֶדֶת - טְמֵאָה, וְאִם יוֹשֶׁבֶת - טְהוֹרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - טְהוֹרָה. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁעָשׂוּ צְרָכֵיהֶן לְתוֹךְ הַסֵּפֶל, וְנִמְצָא דָּם עַל הַמַּיִם, רַבִּי יוֹסֵי - מְטַהֵר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - מְטַמֵּא, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא דָּם, אֶלָּא שֶׁחֲזָקַת דָּמִים מִן הָאִשָּׁה. **גמרא** מַאי שְׁנָא עוֹמֶדֶת - דְּאָמְרִינַן מֵי רַגְלַיִם הַדּוּר לַמָּקוֹר וְאַיְיתֵי דָּם, יוֹשֶׁבֶת נַמִּי נֵימָא מֵי רַגְלַיִם הַדּוּר לַמָּקוֹר וְאַיְיתֵי דָּם! אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמִזַּנֶּקֶת. - מִזַּנֶּקֶת נַמִּי, דִּלְמָא בָּתַר דְּתִמּוּ מַיָּא אֲתָא דָּם? אָמַר רַבִּי אַבָּא: בְּיוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל, וּמִזַּנֶּקֶת בְּתוֹךְ הַסֵּפֶל, וְנִמְצָא דָּם בְּתוֹךְ הַסֵּפֶל. דְּאִם אִיתָא דְּבָתַר דְּתִמּוּ מַיָּא אֲתָא - עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִשְׁתַּכּוּחֵי. אֲמַר שְׁמוּאֵל, וְאָמְרִי לָהּ אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְכֵן אוֹרֵי לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְקָלָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. "אִישׁ וְאִשָּׁה" [וכו']. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אִישׁ וְאִשָּׁה עוֹמְדִין. מַה לִּי אָמַר רַבִּי מֵאִיר? כִּי אָמַר רַבִּי מֵאִיר - בְּחַד סְפֵקָא, אֲבָל בִּסְפֵק סְפֵקָא - לָא מְטַמֵּא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הִיא הִיא, מִמַּאי - מִדְּלָא קָתָנֵי "רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין". - אִי הָכִי, הָשְׁתָּא רַבִּי מֵאִיר בִּסְפֵק סְפֵקָא מְטַמֵּא, בְּחַד סְפֵקָא מִיבַּעְיָא? - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי - דַּאֲפִילּוּ בְּחַד סְפֵקָא מְטַהֵר. - וְאִדְּמִיפַּלְגִי בְּחַד סְפֵק - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, לִיפְלְגוּ בִּסְפֵק סְפֵקָא - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר! - כֹּחַ דְּהֵיתֵּרָא עָדִיף לֵיהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כִּי קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר - בְּחַד סְפֵקָא. אֲבָל בִּסְפֵק סְפֵקָא - לָא אָמַר. - אִם כֵּן, לֵיתְנֵי "רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין"! - אֵין הָכִי נַמִּי, וְאִיידֵי דְּסִלֵּיק מֵרַבִּי יוֹסֵי - פְּתַח בִּדְרַבִּי יוֹסֵי. - וְרַבִּי יוֹסֵי, בְּחַד סְפֵקָא - מְטַהֵר, בִּסְפֵק סְפֵקָא מִיבַּעְיָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי - דִּיעֲבַד, אֲבָל לְכַתְּחִלָּה - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁעָשׂוּ צְרָכֵיהֶן לְתוֹךְ הַסֵּפֶל, וְנִמְצָא דָּם עַל הַמַּיִם - רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמֵּא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת, מַה לִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן? כִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן - בְּעוֹמֶדֶת, דְּדָחֵיק לָהּ עָלְמָא, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת - לָא. אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, יוֹשֶׁבֶת - תּוֹלָה, עוֹמֶדֶת - אֵינָהּ תּוֹלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - תּוֹלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - אֵינָהּ תּוֹלָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אִישׁ וְאִשָּׁה יוֹשְׁבִין. מַה לִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן? כִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן עוֹמֶדֶת - דְּדָחֵיק לָהּ עָלְמָא, וְיוֹשֶׁבֶת - דְּחַד סְפֵק, אֲבָל בִּסְפֵק סְפֵקָא - לָא אָמַר. אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: כֵּיוָן דַּאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן "חֶזְקַת דָּמִים מִן הָאִשָּׁה" - לָא שְׁנָא עוֹמְדִין, וְלָא שְׁנָא יוֹשְׁבִין. **משנה** הַשְּׁאִילָה חֲלוּקָה לְנָכְרִית אוֹ לְנִדָּה - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בָּהּ. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד, אוֹ שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד וְנִמְצָא עָלָיו דָּם - כּוּלָּן טְמֵאוֹת. יָשְׁבוּ עַל סַפְסָל שֶׁל אֶבֶן, אוֹ עַל הָאִיצְטְבָא שֶׁל מֶרְחָץ - רַבִּי נְחֶמְיָה מְטַהֵר. שֶׁהָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל כְּתָמִים. **גמרא** אָמַר רַב: בְּנָכְרִית

הרואה

פרק תשיעי - האשה שהיא עושה

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני כתמים, ובסופו עוסק בדיני וסתות. וכולל בתוכו שלושה חלקים. החלק הראשון עוסק באשה שרואה דם מגופה אלא שאינה יודעת אם בא מן המקור אם לא. החלק השני עוסק באשה שמצאה כתם, באיזה אופן יכולה לתלות אותו בחברתה. החלק השלישי עוסק בדיני וסתות, איך אשה קובעת וסת ואיך עוקרתו.

משנה

משנתנו דנה באשה שהטילה מי רגלים ומצאה בהם דם, האם צריך לחשוש שדם זה בא מן המקור ונטמאת משום דם זה, או שאין לחשוש לכך, אלא דם זה בא משביל יציאת מי רגליה מחמת מכה שיש לה שם וטהורה:

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה צְרָכֶיהָ – הטילה מי רגלים, **וְרָאָתָה דָּם** בתוך הספל, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִם עוֹמֶדֶת** – עשתה צרכיה בעמידה, **טְמֵאָה** כי יש לומר שהדם בא מן המקור, **וְאִם יוֹשֶׁבֶת** – עשתה צרכיה בישיבה, **טְהוֹרָה** כי אין לחשוש שהדם בא מן המקור, ובגמרא יתבאר החילוק בין עומדת לישבת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** אפילו עשתה צרכיה בעמידה, **טְהוֹרָה** כי אין לחשוש שהדם בא מן המקור.

המשנה מביאה דין נוסף: **אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁעָשׂוּ צְרָכֵיהֶן** – הטילו מי רגלים **לְתוֹךְ הַסֵּפֶל וְנִמְצָא דָם עַל הַמַּיִם** ובאופן זה נוסף ספק, האם הדם בא מן האשה או מן האיש, **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר**, שהרי מטהר אפילו באשה שעשתה צרכיה לבדה שאין שם אלא ספק אחד אם בא מן המקור או משביל מי רגליה, כל שכן באופן זה, שנוסף ספק אולי הדם בא מן האיש. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמֵּא, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא דָם אֶלָּא שֶׁחֲזֻקַת דָּמִים מִן הָאִשָּׁה** – אין דרך שיצא דם מן האיש אלא מן האשה שהיא מוחזקת בראיית דם, ולכן אין להסתפק אולי בא הדם מן האיש אלא ודאי שבא מן האשה, ובה יש לומר שבא מן המקור וטמאה.

גמרא

שנינו ברישא של המשנה, שרבי מאיר מטמא אם עשתה צרכיה בעמידה, ומטהר אם עשתה צרכיה בישיבה. הגמרא מבררת מה החילוק ביניהם. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא עוֹמֶדֶת** – עשתה צרכיה בעמידה, שרבי מאיר מטמא, **דְּאָמְרִינַן מֵי רַגְלַיִם הָדוּר לְמָקוֹר וְאַיְיתֵי דָּם** – מפני שאנו אומרים שמי רגליה חזרו למקום דם המקור והביאו משם דם, **יוֹשֶׁבֶת נַמִּי נֵימָא מֵי רַגְלַיִם הָדוּר לְמָקוֹר וְאַיְיתֵי דָּם** – אף בעשתה צרכיה בישיבה נאמר שמי רגליה חזרו למקור והביאו משם דם.

משיבה הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל בְּמְזֻנֶּקֶת** – אכן מה שטיהר רבי מאיר ביושבת, זהו רק באופן שיצאו מי רגליה בקילוח [בחוזק] כדרכה תמיד, שמכיון שכך, הרי שלא עצרה עצמה קודם לכן מלהטיל את מי רגליה, ולכן אין לחשוש שחזרו מי רגליה למקור והביאו משם דם, אבל כאשר מי רגליה שותתים, מטמא רבי מאיר גם ביושבת, כיון שהם שותתים מאחר שעצרה עצמה מלהטילם, ויש לומר שמחמת כך חזרו מי רגליה למקור והביאו משם דם. ובעושה צרכיה בעמידה אינה יכולה לזנק, אלא תמיד מי רגליה שותתים [ודינה כיושבת שאינה מזנקת], לכן חילק רבי מאיר בין יושבת לעומדת, ואמר שבעומדת תמיד יש לומר שחזרו מי רגליה למקור והביאו משם דם.

שבה הגמרא ושואלת: **מְזֻנֶּקֶת נַמִּי, דְּלְמָא כָּתַר דְּתַמּוּ מַיָּא אֶתָא דָּם** – אף ביושבת ויצאו מי רגליה בקילוח עדיין ניתן לומר שלאחר שסיימה לעשות צרכיה, בא הדם המן המקור, ואם כן עדיין אי אפשר לקבוע בודאות שהדם בא משביל מי רגליה וממכה שיש לה שם.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּא**, רבי מאיר אכן מטהר רק **בְּיוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל** כשהוא צמוד לגופה, **וּמְזֻנֶּקֶת בְּתוֹךְ** [–לתוך] **הַסֵּפֶל וְנִמְצָא דָם בְּתוֹךְ הַסֵּפֶל, דְּאִם אִיתָא דְּבָתַר דְּתַמּוּ מַיָּא אֶתָא** – שבאופן זה אם אכן בא הדם לאחר שסיימה לעשות צרכיה, **עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִשְׁתְּכוּחֵי** – על שפת הספל היה לו להימצא, כיון שדם המקור דרכו לצאת בשתיתה ולא בקילוח, ועכשיו שנמצא הדם בתוך הספל, יש להוכיח מכך שהדם בא בשעת עשיית צרכיה, ולכן אין לחשוש שהוא דם מן המקור אלא משביל מי רגליה וממכה שיש לה שם.

הגמרא פוסקת הלכה כרבי יוסי: **אָמַר שְׁמוּאֵל, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְכֵן אוֹרֵי לֵיהּ** [–הורה לו] **רַבִּי אַבָּא לְקָלָא** [–שם אדם שהוצרך לדבר] **הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי.**

שנינו במשנה: **אִישׁ וְאִשָּׁה** [**כו'**] שעשו צרכיהן לתוך הספל ונמצא דם על המים, רבי יוסי מטהר, ורבי שמעון מטמא.

בתחילת המשנה הובא שרבי מאיר מטמא אשה שעשתה צרכיה בעמידה לבדה. הגמרא מבררת מה דעת רבי מאיר באופן זה כשאף איש עשה צרכיו באותו ספל: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אִישׁ וְאִשָּׁה עוֹמְדִין** ונמצא דם על המים, **מַה לִּי אָמַר** [–מה יסבור בכך] **רַבִּי מֵאִיר** שטימא באשה שעשתה צרכיה לבדה בעמידה ומצאה דם במי רגליה. וצדדי הספק הם, **כִּי אָמַר** [–מה שמטמא] **רַבִּי מֵאִיר** הוא רק **בְּחַד סְפֵקָא** – בהספק אחד, האם הדם בא מן המקור או משביל מי רגליה, והיינו כשעשתה צרכיה לבדה, **אֲבָל בִּסְפֵקָא סְפֵקָא** שבנוסף לספק שמא הדם בא משביל מי רגליה, יש עוד ספק אולי הדם בא מן האיש, **לֹא מְטַמֵּא, אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא.**

ריש לקיש פושט את הספק: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הִיא הִיא** – כשם שמטמא רבי מאיר באשה לבדה כך גם מטמא באיש ואשה עומדים. **מִמַּאי, מִדְּלָא קָתָנֵי** בסיפא, איש ואשה שעשו צרכיהם לתוך הספל ונמצא דם על המים, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין**, אלא נכתב רק שרבי יוסי מטהר, הרי שרבי מאיר מטמא אף בזה].

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שרבי מאיר מטמא אפילו במקום שיש שני ספקות, **הַשְׁתָּא רַבִּי מֵאִיר** אפילו **בִּסְפֵקָא סְפֵקָא מְטַמֵּא, בְּחַד סְפֵקָא מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לשנות שמטמא באופן שיש רק ספק אחד, והיה לתנא להשמיענו את דברי רבי מאיר רק בסיפא, וממילא היינו יודעים שהוא מטמא ברישא, שהאשה לבדה עשתה צרכיה בעמידה, שיש בה רק ספק אחד. משיבה הגמרא: אכן לא הוצרך התנא לשנות את דברי רבי מאיר באופן של ספק אחד, אך שנה את דבריו שם כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, דַּאֲפִילּוּ בְּחַד סְפֵקָא מְטַהֵר.**

שואלת הגמרא: **וְאַדְּמִיפְּלְגִי** – עד ששונה התנא את מחלוקתם **בְּחַד סָפֵק, לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי** שמטהר אפילו במקום שיש רק ספק אחד, **לִיפְלְגוּ** – ישנה מחלוקתם **בִּסְפֵקָא סְפֵקָא, לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר** שאפילו במקום שיש שני ספקות מטמא. משיבה הגמרא: **כֹּחַ דְּהֵיתֵּרָא עָדִיף לֵיהּ** – התנא מעדיף להודיענו את כוחו של המיקל, ועל כן שנה את שיטת רבי יוסי שהוא מיקל ומטהר אפילו במקום ספק אחד.

הגמרא מביאה שרבי יוחנן חולק על ריש לקיש וסובר שרבי מאיר מטהר באופן שיש שני ספקות: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כִּי קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר** שהאשה טמאה, זהו רק **בְּחַד סְפֵקָא, אֲבָל בִּסְפֵקָא סְפֵקָא** באופן שאיש ואשה עשו צרכיהם בעמידה, **לֹא אָמַר** שהאשה טמאה].

שואלת הגמרא: **אִם כֵּן** שאף רבי מאיר מטהר בסיפא, **לִיתְנֵי בְּסִיפָא, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֲרִין.** משיבה הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי, וְאַיְידֵי דְּסָלִיק** – סשיים ברישא **מַרְבַּי יוֹסֵי, פָּתַח בְּדִרְבַּי יוֹסֵי.**

הגמרא שואלת מדוע הוצרך התנא לשנות את דברי רבי יוסי בסיפא: **וְהָרֵי רַבִּי יוֹסֵי** אפילו **בְּחַד סְפֵקָא** היינו באשה שעשתה צרכיה לבדה, **מְטַהֵר, בִּסְפֵקָא סְפֵקָא** היינו באיש ואשה שעשו צרכיהם, **מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לשנות שמטהר. משיבה הגמרא: אם התנא היה שונה את דבריו רק ברישא, **מַהוּ דְּתֵימָא** [–שמא היית אומר] **הָנֵי מִילֵּי** שרבי יוסי מטהר, **דִּיעֲבַד** – שכבר עסקה בטהרות, שאותן טהרות ישארו בטהרתן, **אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא,** שמכאן ואילך נאמר לה שלא תתעסק בטהרות עד שתטהר, **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיענו התנא במה שחזר שלא לצורך על שיטת רבי יוסי, ללמדנו שמטהר אפילו לכתחילה.

המשך בעמוד צ

המשך ביאור למס' נדה ליום שישי עמ' א

גבוהה שֶׁלְּכִשָּׁה חֲלוּקָה שֶׁל קְצָרָה – נמוכה, ולא בדקתו קודם לבישתו, וּקְצָרָה – או קצרה שֶׁלְּכִשָּׁה חֲלוּקָה שֶׁל אֲרוּכָּה, ולא בדקתו קודם לבישתו, ונמצא כתם על החלוק ואין ידוע מהיכן מקורו, **אם** מקום הכתם מַגִּיעַ עד כְּנֶגֶד בֵּית הַתּוּרְפָּה שֶׁל אֲרוּכָּה כשלובשת את החלוק, שֶׁתַּיְּקֵן טְמֵאוֹת, שעל שתיהן יש להסתפק שמא הכתם הגיע ממקורה, **וְאם** לָאו – שאין הכתם מגיע עד כנגד בית התורפה של הארוכה אלא רק כנגד בית התורפה של קצרה, אֲרוּכָּה טְהוֹרָה וּקְצָרָה טְמֵאָה, שתולים את הכתם במקורה של קצרה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: תַּנְיָא אִידָךְ, בְּדָקָה חֲלוּקָה לאחר שלבשתו ולא נמצא עליו כתם, **וְהִשְׁאִילַתּוּ** לַחֲבֵירְתָּהּ ולבשתו ונמצא עליו כתם, **הִיא** – הראשונה טְהוֹרָה, וַחֲבֵירְתָּהּ – השניה תּוֹלָה בָּהּ – שהכתם הגיע מהראשונה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת וּלְעָנְיַן דִּינָא תְּנִן – מה שאמרו חברתה תולה בה היינו בדיני ממונות, שאין הראשונה יכולה לתבוע מהשניה את דמי הכיבוס של החלוק, מפני שיכולה לומר עליך להביא ראיה שבדקת את החלוק קודם שהשאלת לי, אֲבָל לְעָנְיַן טוּמְאָה אין השניה יכולה לומר כן, אלא הִיא – הראשונה טָהוֹרָה שהרי בדקתו וַחֲבֵירְתָּהּ – השניה שנמצא הכתם אצלה טְמֵאָה.

המשך ביאור למס' נדה ליום שישי עמ' ב

שואלת הגמרא: וּלְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי תּוֹלָה אף על פי שלא הרגה, עַד כַּמָּה יהא שיעור הכתם שיכולה לתלות, הרי לא מסתבר שתולה גם בכתם מאד גדול. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק תּוֹלָה את כתמה בְּפִשְׁפֵּשׁ – שרץ גדול יותר ממאכולת, וְעַד שיהא שיעור הכתם כְּתוּרְמוֹס [–מין קטנית] יכולה לתלות בו אף על פי שלא הרגה פשפש, אבל יותר מתורמוס אינה תולה.

הגמרא מביאה הוכחה מברייתא שתולים בפשפש: תָּנוּ רַבָּנַן, פִּשְׁפֵּשׁ זֶה אָרְכּוֹ כְּרֹחְבּוֹ, וְטַעֲמוֹ כְּרֵיחוֹ, בְּרִית כְּרוּתָה לוֹ – טבעו שריחו נודף כל כך עד שֶׁכָּל הַמּוֹלְלוֹ, על כרחו מֵרִיחַ בּוֹ.

מפרשת הגמרא את דברי הברייתא: אָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ לְעָנְיַן כְּתָמִים – אם נמצא כתם שארכו כרחבו, אף שהוא יותר מכגריס תולים אותו בפשפש.

טַעֲמוֹ כְּרֵיחוֹ לְעָנְיַן תְּרוּמָה, דִּתְנַן – ששנינו במשנה (תרומות פ"ח מ"ב), מי שנתן מאכל של תרומה לתוך פיו ונודע לו שהיה טמא, ורוצה לפלוט מה שבפיו כדי לא לאכול התרומה בטומאה, או שנודע לו שהתרומה היתה טמאה, או שנודע שהמאכל היה טבל, ורוצה לפלוט מה שבפיו כדי לא לבלוע איסור, **אוֹ** שֶׁטַּעַם טַעַם פִּשְׁפֵּשׁ בְּפִיו ורוצה לפלוט מה שבפיו כדי לא לבלוע שרץ, הֲרֵי זֶה יִפְלוֹט ואף על פי שבפליטתו הוא מפסיד את התרומה.

שואלת הגמרא: מִנָּא יָדַע – מנין ידע מה הוא טעמו של פשפש. משיבה הגמרא: טַעֲמוֹ כְּרֵיחוֹ, וכיון שמכיר את ריחו יודע את טעמו. שואלת הגמרא: וְאַכַּתִּי מִנָּא יָדַע – ועדיין מנין ידע את ריחו, הרי לא הריח בו. משיבה הגמרא: שזה שסיימה הברייתא בְּרִית כְּרוּתָה לוֹ – כך הוא טבעו של הפשפש, שריחו נודף עד שֶׁכָּל הַמּוֹלְלוֹ – מחזיקו ומגלגלו בין אצבעותיו, על כרחו מֵרִיחַ בּוֹ, ומתוך כך כולם בקיאים בריחו. ואם כן אדם יודע טעם פשפש לפי ריחו, שטעמו כריחו, וזה שכתבה המשנה (שם) שאם טעם טעם פשפש מותר לו לפלוט את התרומה.

הגמרא מבארת שיש מקומות שכשהאשה נמצאת בהם ומצאה כתם יש לה לתלות שבא מבחוץ וטהורה: אָמַר רַב אַשִּׁי, עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְתָמִים, מפני שהחזירים דרכם לאכול שקצים ורמשים ומתיזים דם, ואפילו אם אינה יודעת אם עברה ליד החזירים, אם מצאה דם יכולה לתלות שהדם בא מהם.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק וְהָא דְּדוּקְרַת – עיר ששמה דוקרת, שמצויים בה הרבה טבחים ואשפות ושקצים, כְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים דָּמְיָא – דומה היא לעיר שיש בה חזירים, שמצוי בה דם, ואין חוששים בה לכתמים.

שנינו במשנה: עַד כַּמָּה הִיא תּוֹלָה וכו' עד כגריס של פול.

הגמרא מבררת מה כוונת המשנה 'עד כגריס', האם הכוונה שמשיעור כגריס טמאה, או שהכוונה עד כגריס שגם בכגריס טהורה, ורק ביותר מכגריס טמאה: אָמַר רַב הוּנָא נמצא עליה כתם שגודלו כַּגְּרִיס, אֵינָהּ תּוֹלָה, נמצא פָּחוֹת מִכַּגְּרִיס תּוֹלָה. וְרַב חִסְדָּא אָמַר נמצא עליה כתם שגודלו כַּגְּרִיס תּוֹלָה, נמצא יֶתֶר מִכַּגְּרִיס אֵינָהּ תּוֹלָה.

מבררת הגמרא את מחלוקתם: לֵימָא – האם יש לומר בְּעַד וְעַד בְּכֹלָּל קָא מִיפַּלְגִי – שנחלקו בכל מקום שאמרו בו חכמים עד שיעור זה, האם השיעור שאמרו נכלל בדבריהם שאמרו 'עד', או שכוונתם עד אותו שיעור והוא עצמו אינו נכלל בדבריהם, דְּרַב הוּנָא סָבַר עַד וְלֹא עַד בְּכֹלָּל ולפיכך רק עד כגריס תולה וטהור, וכגריס עצמו טמא, וְרַב חִסְדָּא סָבַר עַד וְעַד בְּכֹלָּל וגם כתם שגודלו כגריס תולה וטהור. ולפי זה מחלוקתם של רב הונא ורב חסדא היא לא רק בהלכות כתמים אלא בכל שיעורי חכמים שנאמר בהם עד.

דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – אפשר לפרש בדעת רב הונא שאין הכרעה בדבר אם אומרים עד ועד בכלל או לא, אלא אִיכָּא – יש מקומות שבהם אומרים עַד וְעַד בְּכֹלָּל, וְאִיכָּא – יש מקומות בהם אומרים עַד וְלֹא עַד בְּכֹלָּל, וְהָכָא לְחוּמְרָא, וְהָכָא לְחוּמְרָא – ותמיד היכן שכתוב 'עד' יש להחמיר, במקום שעד ועד בכלל זו חומרא, אומרים עד ועד בכלל, ובמקום שעד ולא עד בכלל זו חומרא, אומרים שעד ולא עד בכלל. ולכן כאן ב'עד כגריס' אומר רב הונא שעד ולא עד בכלל, שבזה אנו מחמירים שאם ראתה כתם בשיעור גריס לא תולה וטמאה.

וְרַב חִסְדָּא אָמַר לָךְ – אפשר לפרש בדעת רב חסדא, בְּעָלְמָא אֵימָא לָךְ – בכל מקום שאמרו חכמים 'עד', יש לומר, לְחוּמְרָא אָמְרִינַן לְקוּלָּא לֹא אָמְרִינַן – מכריעים להחמיר ולא להקל, אם החומרא היא לומר עד ועד בכלל אומרים כן, ואם החומרא היא עד ולא עד בכלל אומרים כן, וְהָכָא – כאן בכתמים סובר רב חסדא שאם ראתה כתם בשיעור גריס טהור, משום שסבר כְּדְרַבִּי אֲבָהוּ – כדעת רבי אבהו, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, כָּל שִׁעוּרֵי חֲכָמִים יש ללכת בהם לְהַחְמִיר, חוץ מִכַּגְּרִיס שֶׁל כְּתָמִים, שכיון שטומאת כתם היא מדרבנן הולכים בו לְהָקֵל, ואומרים שכתם בשיעור זה תולה במאכולת וטהורה.

אִיכָּא דְּאָמְרִי לַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – יש שהביאו שמועה זו שנחלקו רב הונא ורב חסדא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ – בפני עצמה, ולא נאמרה על דברי המשנה עד כגריס, וכך נאמרה, רַב הוּנָא אָמַר נמצא עליה כתם כַּגְּרִיס, דינו כְּכתם שהוא יֶתֶר מִכַּגְּרִיס וטמא, שלא הקילו אלא בכתם פחות מכגריס. וְרַב חִסְדָּא אָמַר נמצא עליה כתם כַּגְּרִיס דינו כְּכתם שהוא פָּחוֹת מִכַּגְּרִיס וטהורה. וְקָמִיפַּלְגִי בְּעַד וְעַד דְּהָכָא – ונחלקו לענין כתמים שנאמר בהם במשנתנו עד כגריס, ומחלוקתם היא כִּדְאָמְרִינַן – כמו שאמרנו לעיל, שלא נחלקו בכל מקום אם עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל, שבזה ודאי מכריעים להחמיר, אלא נחלקו רק לענין כתמים, לרב הונא עד כגריס טהורה וכגריס עצמו טמאה שמחמירים לומר עד ולא עד בכלל, ולרב חסדא גם כגריס עצמו טהורה, שהקילו בכתמים כיון שהם מדרבנן שתולה גם בכגריס.

מביאה הגמרא ראיה מברייתא: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על דברי רב הונא, שנינו בברייתא,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **יא** דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים[מט] לְהַעֲמִיד קִשּׁוּרֵיהֶן בִּמְחָטִין, כְּגוֹן מַפְּתְּחֵי חֲלוּקָה[נ] וּצְעִיפָה[נא] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, וּמֻתֶּרֶת לָצֵאת
2 בְּמַחַט זוֹ[נב] מִן הַתּוֹרָה אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין עָלֶיהָ שֵׁם תַּכְשִׁיט וּמַלְבּוּשׁ כְּלָל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת לָהּ
3 לְצֹרֶךְ לְבִישָׁה - הֲרֵי הִיא כְּבֵית יָד לְהַמַּלְבּוּשִׁים[נג].
4 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה, אֲבָל מַחַט נְקוּבָה אֵין דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים לְהַעֲמִיד בָּהּ קִשּׁוּרֵיהֶן, וַהֲרֵי
5 הִיא מַשּׁוֹי גָּמוּר, וְלָכֵן לֹא תֵצֵא בָהּ, וְאִם יָצְאַת - חַיֶּבֶת[נד].
6 (וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוֹצִיאָה אוֹתָהּ עַל יְדֵי קִשּׁוּרֶיהָ וְלֹא בְּיָדָהּ - אֵין זוֹ הוֹצָאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאַר
7 בְּסִמָּן ש"א[15]).
8 וְאַף מַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד עָב וְעָשׂוּי כְּעֵין תַּכְשִׁיט - אֲסוּרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לְהַעֲמִיד בָּהּ קִשּׁוּרֶיהָ,
9 מִשּׁוּם גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּשְׁלְפֶנּוּ לְהַרְאוֹתָהּ[נה].
10 וְעַכְשָׁו נָהֲגוּ לְהָקֵל בְּמַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד עָב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי כְּעֵין תַּכְשִׁיט[נו].
11 וְהוּא שֶׁמַּעֲמֶדֶת בָּהּ קִשּׁוּרֶיהָ, אֲבָל אִם אֵינָהּ מַעֲמֶדֶת בָּהּ קִשּׁוּרֶיהָ אַף שֶׁצְּרִיכָה לָהּ לְאֵיזֶה צֹרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה, כְּגוֹן
12 לַחֲלוֹק בָּהּ שְׂעָרָהּ[נז] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לָהּ לְצֹרֶךְ לְבִישָׁה - הֲרֵי הִיא מַשּׁוֹי גָּמוּר כְּשֶׁאֵין

ביאורי הלכה

מט] דרך הנשים - גם לאיש מותר לצאת בשבת בסיכות המיועדות מעיקרן לחבר או לקצר את קצות הבגד, או להצמיד קרעים בבגד (כשהם תחובים בבגד לפחות ב' תכיפות), אך לא במחט המיועדת לתפירה[47].

נ] מפתחי חלוקה - סוגרת ומחברת את שני קצוות החלוק.

נא] וצעיפה - רדיד בד (מטפחת) המכסה את הראש[48].

נב] במחט זו - כשהיא מעמידה קישוריה.

נג] להמלבושים - משמע שכל שמשמש לצורך כלשהו עבור המלבוש אינה משוי (וכגון 'סיכת ביטחון') אף שאינה תכשיט[49].

נד] חייבת - אף בשעה שמעמידה מפתחי החלוק[50].

נה] תשלפנו להראותה - בשרה לא מתגלה מיד בשליפת המחט, ולכן חוששים שתשלפנו[52].

נו] כעין תכשיט - שהמחטין שבזמננו פשוטות יותר ולא כל המחטים שראשן עב נחשבים לתכשיט[53].

נז] לחלוק בה שערה - דרכה לחלוק שערה מידי פעם במשך היום, ונעזרת במחט התחובה, אבל המחט לא מחזיקה את שערותיה[54].

ציונים והוספות

47) ראה לעיל על סי' שא אות כא.

48) ט"ז ס"ק ז: תוחבת המחט לתוך השבכה ואוגרת בה השבכה שלא יצאו שערות לחוץ מקישוריה, ולהלן נתבאר שכשמסירה המחט, השערות לא מתגלות מיד.

49) וכן הוא בסי' שא קו"א ס"ק ד, אבל במהדורא בתרא לסי' שא ד"ה והשתא, משמע (ע"פ ס' התרומה והסמ"ג) שהיתר המחט שאינה נקובה הוא רק כשהמלבוש ייפול ללא המחט, אבל לולא זאת אסור לצאת במחט אף שאינה נקובה כיון שאין דרך לייחד מחט לדבר זה, או כיון שהמחט אינה נחוצה כל כך עבור החלוק (שבימיהם לבשו החלוק באופן שאינו נופל אף ללא מחט) - נחשב כמשוי אלא אם כן עשויה כתכשיט.

50) וכ"ה לעיל סי' שא ס"ד (באיש), ובמנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ו) ביאר שהמחט אינה בטלה לבגד כיון שהיא כלי תפירה ויש לה חשיבות, אמנם לעיל על סי' שא (הערה סב) הובא מהג"ה למהדו"ב שייתכן שאינו חייב כשהוא לצורך הלבישה, וכל־שכן כשהמחט מחוברת לבגד (ולא תחובה בלבד).

51) סעיף ד: ואין זו נקראת הוצאה שלא כדרכה, לפי שלפעמים בחול כשרוצה להוליך מחט הנקובה לאיזה מקום תוחבה לפעמים בבגדו בהמקומות שתוחבין מחט שאינה נקובה ומוליכה כך ברשות הרבים עד המקום שהוא חפץ.

52) ודלא כשבכה דלעיל סעיף ד שאין חוששים שתסירנה ותגלה את ראשה.

53) אבל במהדו"ב לסי' שא (ד"ה וגם) כתב שלדעת ס' התרומה (והסמ"ג) כל המחטין דעלמא נחשבים כתכשיט (ומבלעדי זאת אין להתיר כלל כדלעיל הערה מט), וההיתר לצאת במחט שאינה נקובה, היינו לדידן שנהגו היתר בתכשיטין, כדלקמן סכ"ג.

54) חידושי צמח־צדק רב, ב: והטעם יש לומר כי מחט זו שחולקת בה שערה אין צריכה לה אחר שחלקה השער על־כן אינה כבית יד להשערות, משא"כ מחט שמעמדת בה מפתחי חלוקה וכה"ג הרי צריכה לה תמיד דכשתסיר המחט לא יעמדו הקישורים בטוב, לכך ה"ל כבית יד להמלבושים. (וראה שם מסקנתו שאף שכך יש לבאר בשיטת שוע"ר, מכל־מקום בגמ' משמע כפרש"י שטעם האיסור משום שאינה

ראשה העב עשוי כעין תכשיט, שאין אדם יכול לצאת בכל החפצים הצריכים לו כשאינן לא מלבוש ולא תכשיט. ואם הוא עשוי כעין תכשיט - אסור מדברי סופרים, משום גזרה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף יא

ציונים והוספות

חולקת שערותיה בשבת, אבל אם הייתה חולקת היה מותר). ועפי"ז אין לצאת בניילון שלובשים בימות הגשמים על המנעלים מתחת הערדליים אף שהוא מסייע ללבישת הערדליים, אלא אם כן הוא זקוק לו במשך כל הליכתו, ולעניין יציאה בסיכה שמעמידה קיפולי זקן וכיו"ב - ראה לעיל על סי' שא אות כג.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נשיאת כפים – לפי לוח "רב יומי"

יג אפילו אם היה אנוס ולא עקר רגליו בעבודה לא יעלה ואם עלה לא ירד.

ואם עקר רגליו מביתו לבא לבית הכנסת ולא כדי לעלות לדוכן אין עקירה זו מועלת כלום אבל אם עקר רגליו מביתו לבא לבית הכנסת כדי לעלות לדוכן עקירה זו מועלת אם היתה קודם שסיים הש"ץ ברכת עבודה כגון שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת:

יד כשעוקרים הכהנים רגליהם לעלות לדוכן אומרים יהי רצון מלפניך ה' או"א שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלימה ולא יהיה בה מכשול ועון מעתה ועד עולם.

וטוב שלא יאמרו תפלה זו מיד שעוקרין רגליהם בעבודה אלא ימתינו עד אחר שיאמרו מודים עם הש"ץ ואז יחזירו פניהם להיכל ויאמרו תפלה זו ויאריכו בה עד שיסיים הש"ץ ברכת הודאה כדי שיענו הקהל אמן על שתיהם:

טו כשהם עומדין בדוכן ופניהם כלפי היכל ואחוריהם כלפי העם אצבעותיהם כפופות לתוך כפיהם כשאר בני אדם ואינן פושטין ופורסים ידיהם עד שיקרא להן הש"ץ כהנים שאז מחזירים פניהם כלפי העם ופושטים ידיהם שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם משמע שפשט ידיו בשעת הברכה (שאם היו ידיו כפופות לתוך הכף נמצא שלא נשא והגביה כל היד לגמרי).

ואין הש"ץ קורא כהנים אלא לשנים שהפסוק אמור להם שתרגומו כד תמרון להון משמע לשנים אבל אם אין שם אלא כהן אחד אינו קורא לו אלא הוא מעצמו מחזיר פניו ונושא כפיו ומברך קודם שישא כפיו (ואעפ"י שמצד עצמו אינו מחויב לישא כפיו כמ"ש לעיל כיון שאין קוראין לו) ואפילו אם הם ב' אלא שאחד מהן קטן אין קוראים להם:

* * *

טז יש מקומות שאין אומרים או"א ברכנו כו' כשהכהנים נושאים כפיהם אלא מיד כשמסיים הש"ץ ברכת מודים קורא בקול רם כהנים ואין קריאה זו חשובה הפסק בתפלה הואיל ונשיאת כפים הוא צורך התפלה אבל במדינות אלו נוהגין שהש"ץ אומר או"א כו' בלחש עד מלת כהנים שאומרה בקול רם והיא קריאה לכהנים וחוזר ואומר עם קדושיך כאמור בלחש ומפני זה אין קריאה זו חשובה הפסק כיון שאומרה בלשון ברכה ותפלה:

יז כשמחזירים פניהם כלפי העם מברכין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

וכולם מברכים ולא יברך אחד והאחרים יענו אמן מפני הטירוף.

ויש אומרים לברך ברכה זו כשפניהם כלפי ההיכל קודם שיחזירו פניהם ויש נוהגין להתחיל הברכה כשפניהם כלפי ההיכל ומחזירים פניהם וגומרים לצאת ידי ב' הסברות.

ולדברי הכל מברכין קודם שישאו ויפרסו כפיהם שנשיאת כפים היא עיקר מצות (התורה) וכל המצות מברך עליהם עובר להתחלת עשייתן לכתחילה אבל החזרת פניהם אינה מגוף המצוה אע"פ שהיא מעכבת כמו שיתבאר:

יח א"צ להיות פני הכהנים כלפי הש"ץ אלא אפילו אם ההיכל קבוע בצפון והתיבה שהש"ץ לפניה היא במזרח הכהנים עומדים לפני ההיכל בצפון ופניהם לדרום כלפי העם ומכל מקום אין ההיכל מעכבם כלל בנשיאת כפים שאפילו במקום שאין שם ספר תורה הכהנים מחזירים פניהם כלפי העם ומברכים:

יט ב' כהנים השונאים זה את זה מותרים לעלות ביחד ואין אחד יכול לומר לחבירו עלה אתה בשחרית ואני במוסף או להיפוך כי יכול לומר אני רוצה לברך בשתיהן אבל כהן השונא את הצבור או הצבור שונאים אותו סכנה היא לכהן אם ישא את כפיו (ולכן יצא מבית הכנסת) ועל זה תקנו בברכה לברך את עמו ישראל באהבה:

* * *

כ אחר הברכה קודם שמתחילין יברכך צריכים להגביה ידיהם כנגד כתפותיהם שברכת כהנים אינה נאמרת אלא בנשיאת כפים.

ויש להגביה יד הימנית קצת למעלה מהשמאלית ורמז לדבר וישא אהרן את ידיו כתיב ידו.

ופושטים ידיהם מטעם שנתבאר.

ונוהגים לחלוק ראשי אצבעותיהם על פי המדרש מציץ מן החרכים ששכינה למעלה מראשיהם ומציץ מבין חרכי אצבעותיהם.

ונוהגין לכוין לעשות ה' אוירים בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד ובין אצבע לאגודל וכן ביד שניה ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים ובין תיבה לתיבה רשאים לקרב

האגודלים זה בזה (וה"ה שאר אצבעות) ויש נזהרין בשעת אמירת התיבות להניח אגודל ימין על שמאל שיהיה כעין חלון ביניהם כדי שיהיה ה' חלונות (שחרכים הוא תרגום של חלונות).

ונהגו לפרוש ידיהם בענין שיהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים הפך מפרישת ידים לתפלה:

כא מצוה להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה שנאמר אמור להם יברכך וגומר ודרשו חכמים שתהיה אמירה להם על כל דיבור ודיבור שאם לא בא הכתוב אלא לתרגומו כד תימרון להון לא היה ראוי לכתוב אמור להם לפני הברכה אלא לפני כה תברכו שהרי אינן מצווין לברך אלא א"כ קראו להם אלא כוונת הכתוב שאף אם חל עליהם הציווי לברך כגון שקראו להם מצוה לומר להם כל הברכה מלה במלה כדי שלא יטעו ומכל מקום אין זה מעכב כלל כמו שיתבאר כיון שכוונת הכתוב היא שכבר חל עליהם הציווי משקראו להם.

ויש אומרים שתיבת יברכך מתחילין הכהנים מעצמם וא"צ להקרות שבתיבה ראשונה אין לחוש לטעות (ואף שדרשו חכמים שתהיה אמירה על כל דיבור ודיבור מכל מקום בתיבה ראשונה די באמירה שאמרו להם לברך דהיינו כשקראו אותם כהנים שקריאה זו היא אמירה להם שיברכו ואין ברכה פחותה מתיבה אחת אבל לאחר שאמרו תיבת יברכך הרי ברכו כבר ברכה אחת וקיימו מה שאמרו להם לברך לכן צריך לחזור ולומר להם על כל דיבור ודיבור לפיכך אם הוא כהן אחד שאין קורין לו צריך להקרותו אף תיבת יברכך כדי שתהא אמירה על כל דיבור ודיבור) ובמדינות אלו נוהגין כסברא הראשונה להקרות אף תיבת יברכך בכל ענין:

* * *

כב לכתחלה נכון שיהיה הש"ץ מקרא אותם לפי שברכת כהנים היא מכלל התפלה לכן טוב שיאמרנה המתפלל אלא א"כ הוא כהן כמו שיתבאר ומטעם זה ג"כ אין הקראתם אותם חשובה הפסק בתפלה:

כג אין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובקול רם ובנשיאת כפים ואפילו בדיעבד לא יצאו אם שינו באחת מאלה.

בלשון הקודש שנאמר כה תברכו עד שיאמרו בלשון הזה.

בעמידה שנאמר לשרתו ולברך בשמו מה שירות מעומד שנאמר לעמוד לשרת אף ברכה מעומד.

אבל הצבור רשאין לישב רק שיהיה פניהם נגד פני הכהנים שנאמר אמור להם כאדם האומר לחבירו שמדבר עמו פנים אל פנים (אבל בדיעבד אין זה מעכב שהרי עיר שכולה כהנים כולם עולים לדוכן אע"פ שאין מברכין כאדם האומר לחברו פנים כנגד פנים כמו שיתבאר).

בקול רם שנאמר אמור להם כאדם האומר לחברו שאומר לו בקול כדי שישמע אף כאן אין אומרים הברכה בינם לבין עצמם בלחש אלא עד שישמעו כל העם אשר ישנו פה ולכתחלה צריך לומר במעולה שבקולות לא גדול ולא קטן אלא בינוני:

כד הכהנים עונים אחר המקרא על כל מלה ומלה עד שיסיימו פסוק ראשון ואז עונין הצבור אמן וכן אחר פסוק ב' וכן אחר פסוק ג'.

ואח"כ מתחיל הש"ץ שים שלום ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל.

ונוהגים להאריך בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ ברכת שים שלום כדי שיענו הציבור אמן על שתיהן ואם אינם יכולים להאריך כל כך יאמרו אדיר במרום כו' ויכוונו לגמור עם הש"ץ ובראש השנה ויום כפור שמאריכים בניגונים היום תאמצנו יש מי שאומר שלא יתחילו רבון עד לבסוף שיגמרו עם הש"ץ:

כה אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור להיכל עד שיתחיל הש"ץ שים שלום ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם מפשיטתן להיות כשאר בני אדם עד שיחזירו פניהם מן הצבור ואינם רשאים לעבור מן הדוכן ולילך עד שיסיים ש"ץ ברכת שים שלום אלא עומדים שם כפופים לפני ההיכל ולא ידברו עד שירדו מן הדוכן ויש מי שאומר שצריכים להמתין מלירד עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור אחר ברכת שים שלום שכל שלא כלתה עניית אמן מפי רוב העונים עדיין לא נסתיימה הברכה כמ"ש בסי' קכ"ד וכן המנהג:

* * *

כו כשמחזירים פניהם בין בתחלה שמחזירים פניהם מן ההיכל כלפי העם בין בסוף שמחזירים פניהם מן הצבור להיכל לא יחזירו אלא דרך ימין שכשעומדים תחלה ופניהם למזרח יפנו לצד דרום ואח"כ למערב נגד הצבור ובחזרתם למזרח יפנו לצד צפון שהוא ימינם כשפניהם כלפי הצבור למערב:

כז כשיורדין מן הדוכן לא יחזירו אחוריהם להיכל אלא יצדדו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בצאתו מלפניו.

ואחר שירדו יזהרו שלא יגעו במנעליהם המטונפים ואם נגעו יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אח"כ ואף אם אינם מטונפים צריכים ליטול ידיהם אם נגעו בהן מפני סכנת רוח רעה כמ"ש בסימן ד':

כח אין הקורא כהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה מפי (רוב) הצבור אמן שעונים אחר ברכת מודים במקומות שאין אומרים או"א ברכנו כו' כשהכהנים נושאים כפיהם (שעד שיכלה אמן מפי (רוב) הצבור אי אפשר לכהנים לשמוע קריאתו אותם שב' קולות כאחד אינם נשמעים).

ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה דבור קריאת כהנים מפי הקורא.

ואחר שברכו הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה מפי כל הצבור אמן שעונים אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן ואף אם יש בצבור (איזה) קצת שטועים ומאריכים באמן יותר מדאי בענין שאף שלאחר שכלתה תיבת יברכך מפי המקרא במדינות אלו שקורין גם תיבת יברכך עדיין לא כלתה אמן

מפיהם צריך להמתין עליהם לפי שהוא חיוב על כל העם אשר ישנו פה לשמוע כל הברכה מפי הכהנים כמ"ש למעלה אבל המקרא א"צ להמתין אלא עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור שאין חובה כלל על הציבור לשמוע מהמקרא אלא על הכהנים (ומכל מקום קודם שיכלה אמן מפי רוב הציבור אי אפשר לכהנים לשמוע מן המקרא שב' קולות אינם נשמעים).

ויש מי שאומר שגם הקורא כהנים צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הצבור אמן של ברכת מודים וכן המקרא צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הצבור אמן של ברכת אשר קדשנו שאם יקרא כהנים או מקרא אותם בעוד שקצת מאריכין באמן לא ישמעו הכהנים קריאתו להם או הקראתו אותם שב' קולות אינן נשמעין וטוב לחוש לדבריהם:

* * *

כט אין הכהנים רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא (כדי שישמעו הצבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא).

ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים בין בפסוק ראשון בין בפסוק ב' או ג'.

ואין הש"ץ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור אבל אם יש מיעוט שמאריכין באמן א"צ להמתין עליהם כמ"ש בסי' קכ"ד.

ומיד שמתחיל שים שלום אומרים הכהנים רבון העולמים:

ל אין השליח ציבור רשאי לענות אמן אחר (סיום) ברכה של כהנים מפני הטירוף שמא תתבלבל דעתו ולא יוכל לכוין לחזור לברכת שים שלום שכיון שהוא מכוין בעניית אמן כראוי הסיח דעתו למחשבה אחרת ולא יוכל לחזור מהר לתפלתו ויטעה מה שאין כן כשאינו עונה אמן הוא נותן דעתו על תפלתו בשעה שהצבור עונין.

אבל מפני הפסק בתפלה אין לחוש באמן שאחר ברכת כהנים לפי שברכת כהנים מכלל התפלה הוא.

ואם מובטח בעצמו שיחזור לתפלתו בלא טירוף הדעת רשאי ויש מי שאוסר והעיקר כסברא הראשונה וכל שכן עכשיו שמתפללין מתוך הספר שאין לחוש כל כך לטעות:

לא וכן המקרא את הכהנים בין שהוא ש"ץ בין אחר לא יענה אמן אחר סיום פסוק א' או ב' של ברכת כהנים שמא לא יוכל לכוין מהר לדעת להתחיל פסוק שלאחריה שיתעלם ממנו איזו פסוק יש לו להקרות אם ב' או ג'.

אבל אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן יש מי שמתיר לענות אמן אפילו לפי מנהגנו שקורין גם תיבת יברכך לפי שזה אין לחוש כלל שיתעלם ממנו תחלת הברכה ואין חוששין אלא שמא יתחלף לו פסוק ב' בג' (אבל בתחלת הברכה אין לחוש לזה שמטעם זה יש מקומות שאין מקרין כלל תיבת יברכך מפני שאין לחוש בה לטעות ואף למנהגנו שמקרין אותה אינו משום חשש טעות אלא משום שדרשו חכמים שצריך להיות אמירה על כל דיבור ודיבור כמ"ש למעלה).

ואפילו הוא ש"ץ אין אמן זה חשוב לו הפסק בתפלה מפני שהוא צורך התפלה שנשיאת כפים הוא מכלל התפלה ואי אפשר לנשיאת כפים בלא ברכה שלפניו ואם הוא מובטח שיוכל לכוין מהר לדעת איזה פסוק יש לו להקרות רשאי לענות אמן אחר פסוק א' או ב' ובפרט עכשיו שמקרין מתוך הספר:

* * *

לב וכן ש"ץ שהוא כהן אפילו אין שם כהנים אחרים לא ישא כפיו מפני הטירוף שמא לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין ולהתחיל בשים שלום שדעתו מטורפת מאימת הצבור ואם הוא מובטח בעצמו שהוא נושא כפיו וחוזר לתפלתו בלא טירוף דעת אם אין שם כהן אלא הוא ישא כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים.

וכיצד יעשה יעקור רגליו מעט בעבודה לעלות לדוכן ויאמר עד ברכת כהנים שכל כהן שאין עוקר רגליו בעבודה לעלות לדוכן שוב אינו עולה וכשיגיע לברכת כהנים יעקור ממקומו לגמרי ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים ואחר יהיה מקרא אותו ברכת כהנים אבל לא יקרא לו כהנים או כהן שאין קוראים אלא לשנים כמ"ש למעלה ולכן לא יאמר המקרא או"א ברכנו כו' שכיון שאינו קורא כהנים בבקשה זו אין ענין להמקרא אלא יאמרנה הש"ץ כמו שאומרים בכל הימים שאין בהם נשיאת כפים שבקשה זו מכלל התפלה שלכן אינה חשובה הפסק כמ"ש למעלה ואחר שיגמור ברכת כהנים יחזור למקומו ויסיים שים שלום.

ואם המקרא כיון לבו לתפלת הש"ץ מראש ועד סוף ולא שח באמצע יותר טוב שיעמוד המקרא לפני התיבה במקום הש"ץ מיד אחר נאה להודות ויאמר או"א ברכנו כו' ויהיה מקרא אותו ויסיים הוא שם שים שלום (כדי שלא תהיה התפלה מופסקת בהליכת הש"ץ מהדוכן למקומו לפני התיבה).

וכשהמקרא מסיים שים שלום יש אומרים שישא הש"ץ את כפיו אפילו אינו מובטח לחזור לתפלתו והוא שהמקרא הוא מובטח (לחזור לשים שלום) וגם שיוכל לכוין לתפלת הש"ץ עד שים שלום ולא יטרידנו מה שיצטרך להקרות לש"ץ ויש אוסרין עד שיהיה הש"ץ מובטח אך עכשיו שמתפללין מתוך הספר הכל מובטחים.

אבל אם לא כיון המקרא לתפלת הש"ץ מראש ועד סוף או ששח באמצע אינו יכול לסיים שים שלום שלכתחלה דין חזרת הש"ץ כדין תפלת לחש שמי שצריך לחזור ולומר ברכה אחת מי"ח צריך לומר כולן על הסדר כמ"ש בסי' קי"ט וה"ה בשבע של שבת ויו"ט וכשכיון לתפלת הש"ץ ה"ז כאלו התפלל בעצמו ששומע כעונה וכששח באמצע הרי הפסיד מה ששמע כבר וצריך לחזור לראש אם היה כן בתפלת לחש כמ"ש בסי' קי"ד וכן אם באמצע פנה לבבו לדברים אחרים הרי הפסיד מה שלא שמע ואין לו לסיים שים שלום כיון שאפשר שיסיים הש"ץ.

אבל ש"ץ שטעה ואינו יודע לחזור ועובר אחר תחתיו לא הצריכוהו לחזור לראש התפלה מפני טורח הציבור אלא חוזר למקום שטעה הש"ץ כמ"ש בסי' קכ"ו:

חלק א' סימן קכח דיני נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן:

'תורה אור' פרשת וישב – הפרשה החסידית

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב[1]

"**שִׁיר** הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב כו' **הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים**" (תְּהִלִּים קכו, א):

הִנֵּה הַחֲלוֹם הוּא מְחַבֵּר שְׁנֵי הֲפָכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד, וּמַרְכִּיב שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפָכִיִּים כְּאִלּוּ הָיוּ לַאֲחָדִים. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי כִּי בַּשֵּׁינָה נִסְתַּלֵּק מוֹחַ הַשֵּׂכֶל הַמַּבְחִין וְלֹא נִשְׁאַר רַק כֹּחַ הַמְדַמֶּה. וְכֹחַ הַמְדַמֶּה יָכוֹל לְהַרְכִּיב ב' עִנְיָנִים הֲפָכִיִּים, כְּמוֹ סְפִינָה רָצָה בָּאֲוִיר כו', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּ"שְׁמוֹנָה פְּרָקִים"[2]. רַק שֶׁבְּהָקִיץ, שֶׁמִּתְעוֹרֵר כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, הוּא הַשּׁוֹלֵט עַל כֹּחַ הַמְדַמֶּה וְאֵינוֹ מַנִּיחוֹ לְהַרְכִּיב, לְפִי שֶׁרוֹאֶה בְּעֵין שִׂכְלוֹ שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְאֵינָן מִתְאַחֲדִים כְּלָל.

וְכָךְ הָעִנְיָן בְּגָלוּת נִיצוֹץ אֱלֹקוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁהוּא בְּבְחִינַת שֵׁינָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין, יָכוֹל הוּא לְהַרְכִּיב ב' דְּבָרִים הֲפָכִיִּים:

לִהְיוֹת כָּל הַיּוֹם טָרוּד בְּמַשָּׂא־וּמַתָּן "אִישׁ לְבִצְעוֹ מְקָצֵהוּ"[3], "זֶה פּוֹנֶה לְזֵיתוֹ כו'"[4]. הֲגַם שֶׁבַּתְּפִלָּה מְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתָּחְפֹּץ[5] לְהִתְפַּשֵּׁט מִלְּבוּשֶׁיהָ כו', לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּיִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה, אַף עַל פִּי כֵן אַחַר הַתְּפִלָּה חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה, וְאֵינוֹ שָׂם לְלִבּוֹ כִּי הוּא הִפּוּךְ הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה, וּמְדַמֶּה בַּלֵּב לְהַרְכִּיב וּלְחַבֵּר שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפָכִיִּים יַחַד כְּאִלּוּ הָיָה לַאֲחָדִים, וּבֶאֱמֶת הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים זֶה מִזֶּה.

כִּי הֲגַם דִּכְתִיב בַּתּוֹרָה (בְּהַר כה, ג): "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ", וְכֵן בִּקְרִיאַת־שְׁמַע (עֵקֶב יא, יג־יד): "וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם כו', וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם כו', **וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ** כו'"; הִנֵּה הַכֹּל הוּא עַל דֶּרֶךְ עוּבְדָּה[6]. כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּכָל עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה יֵשׁ בָּהֶם עִנְיָן עֲבוֹדַת ה': "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע כו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כו'" (בְּהַר כה, ג־ד), וְהוּא עִנְיָן הַבֵּירוּרִים שֶׁבְּבְחִינַת "שֵׁשׁ שָׁנִים" וְהַהַעֲלָאָה שֶׁבְּבְחִינַת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְאַחַר כַּוָּונַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים[7]. אֲבָל לֵב הֲהָמוֹן הַנּוֹטִים אַחַר בִּצְעָם[8] לְהַטְרִיף לֶחֶם חוּקָם[9] כִּפְשׁוּטוֹ, לְבָבָם לֹא כֵן יְדַמֶּה[10], וְלִבָּם לֹא נָכוֹן[11] עַל פִּי הַכַּוָּונָה הָרְאוּיָה, רַק כָּל יִשְׁעָם וְכָל חֶפְצָם לְמַלֹּאוֹת דֵּי מַחְסוֹרָם אֲשֶׁר יֶחְסַר לָהֶם[12] בְּצָרְכֵי גּוּפָם, וְעוֹשִׂים מִצָּרְכֵי הַגּוּף עִיקָּר. וְזֶהוּ מַמָּשׁ הִפּוּךְ הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה לִהְיוֹת נִקְבַּע בְּלִבּוֹ הָאַהֲבָה לַה' לְבַדָּהּ בְּלִי תַּעֲרוֹבֶת זָר חַס וְשָׁלוֹם כו'. :

וְהִנֵּה, גַּם אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה[13], לֹא יִפּוֹל לֵב הָאָדָם עָלָיו לוֹמַר כִּי הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ הֵן דִּמְיוֹנוֹת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמוֹ הַחֲלוֹם, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמְדַמֶּה שֶׁמְּחַבֵּר ב' הֲפָכִים:

כִּי הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁרוֹאֶה בְנַפְשׁוֹ אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה לַה' וּמִתְהַפֵּךְ לֶאֱהוֹב אֶת גּוּפוֹ דַּוְקָא, הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם בַּתְּפִלָּה לֹא בִּיטֵּל אַהֲבַת גּוּפוֹ מִכֹּל וָכֹל, וְהַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה אֶת הָאַהֲבָה לַה' לְבַדָּהּ אֵינָהּ אֲמִיתִּית, רַק כִּדְמְיוֹן הַחֲלוֹם שֶׁמְּחַבֵּר ב' הֲפָכִים, וְדוֹמֶה לוֹ שֶׁאוֹהֵב אֶת ה' וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ, הֲגַם כִּי לֹא צָדְקוּ יַחְדָּו[14], לְפִי שֶׁזֶּה נִלְקָח מִכֹּחַ הַמְדַמֶּה אֲשֶׁר יָכוֹל לְדַמּוֹת דִּמְיוֹנוֹת שָׁוְא; אַךְ בֶּאֱמֶת הִנֵּה בְּחִינַת חֲלוֹם זֶה שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה וִיסוֹדָתוֹ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ עֶלְיוֹן.

וְיוּבָן בְּהַקְּדִים מַה שֶּׁכָּתוּב (זְכַרְיָה יד, ט): "**בַּיּוֹם הַהוּא** יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", וּפָרִיךְ בַּגְּמָרָא (פְּסָחִים נ, א): "אָטוּ **הָאִידְּנָא** לָאו 'שְׁמוֹ אֶחָד' הוּא?!" וּמְשַׁנֵּי: "לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא כו'[15]".

---

1. (**תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וִיהִי מִקֵּץ" (הַשֵּׁנִי). פֵּירוּשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק לִתְהִלִּים קַאפִּיטֶל קכו.** – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר בְּצִיּוּנִים וְהֶעָרוֹת.

נֶאֱמַר שַׁבָּת וְאַרָא, כ"ז טֵבֵת תקס"ה. הֲנָחָה אַחֶרֶת – בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קפד. הַמַּאֲמָר עִם הַגְּהוֹת וּמַתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן הַחֲלוֹמוֹת שֶׁהַגָּלוּת נִמְשָׁל לִבְחִינַת חֲלוֹם" – בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית בְּרֶרְךְ ו דַף תתש, ב. וּרְאֵה שִׁיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּינְחָס ה'תשד"מ).

2. (פֶּרֶק א).

3. (יְשַׁעְיָה נו, יא).

4. (עַל פִּי קַהֲלַת רַבָּה סִדְרָא תִּנְיָינָא פָּרָשָׁה ז אות ד. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח רֶמֶז רכו. שׁוֹפְטִים יא רֶמֶז סח. וּרְאֵה הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְרַבֵּינוּ הַזָּקֵן פֶּרֶק ב בְּסוֹף הַקּוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן).

5. (הָאַהֲבָה עַד שֶׁתָּחְפֹּץ: שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז).

6. (וְנִרְאֶה לִי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת: **עֲבוֹדָה** – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר. בִּדְפוּס רִאשׁוֹן: **עוֹבֵד**'. בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּשֶׁב דַּף תתש, ב' שֶׁנִּדְפַּס מִגּוּף כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַ"צֶּמַח־צֶדֶק": **עוֹבְדָא**).

7. (אַחַר כַּוָּונַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים: מְגִילָּה כב, א).

8. (סוֹטָה מז, ב: "מִשְׁרַבּוּ (יְחֶזְקֵאל לג, לא): 'אַחֲרֵי בִּצְעָם לִבָּם הוֹלֵךְ', רַבּוּ (יְשַׁעְיָה ה, כ): 'הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע'").

9. (עַל פִּי מִשְׁלֵי ל, ח: "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי").

10. (עַל פִּי יְשַׁעְיָה י, ז: "וְהוּא לֹא כֵן יְדַמֶּה וּלְבָבוֹ לֹא כֵן יַחְשֹׁב").

11. (תְּהִלִּים עח, לז).

12. (עַל פִּי פָּרָשַׁת רְאֵה טו, ח: "מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ").

13. (אֲחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה: דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' לב, א).

14. (עַל פִּי תְּהִלִּים יט, י: "מִשְׁפְּטֵי ה' אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו").

15. ("נִכְתָּב אֲנִי בְּיוּ"ד הֵ"א וְנִקְרָא אֲנִי בְּאַלֶ"ף דָּלֶ"ת").

וְהָעִנְיָן: כִּי "שְׁמוֹ" הוּא בִּבְחִינַת גְּלוּת, וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא כְּמוֹ שֶׁנִּכְתָּב, רַק בִּלְבוּשׁ וְנַרְתֵּק כו'. וְהִנֵּה בַּגְּלוּת הוּא בִּבְחִינַת שֵׁינָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין "תְּלָת כְּלִילָן כו'"[16], וְאָז נִשְׁמָתוֹ מוֹשֶׁכֶת לוֹ חַיִּים מִלְּמַעְלָה כו', וְשָׁם הוּא בִּבְחִינַת עִגּוּלִים, שֶׁאֵין בָּהֶם בְּחִינַת מַעְלָה וּמַטָּה, רַק הַכֹּל בַּהַשְׁוָוּאָה אַחַת וּבְהִתְכַּלְּלוּת וְהִתְאַחֲדוּת כָּל הָעִנְיָנִים בְּלִי שׁוּם פֵּירוּד וְהִתְחַלְּקוּת, כַּנּוֹדָע מַאֲמַר רַז"ל (ערובין יג, ב): "אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"; רַק כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ דֶּרֶךְ קַוִּים אֲזַי יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת, קַו יָמִין – חֶסֶד כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת עִגּוּלִים אֵין שָׁם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל, וְשָׁם כָּל הַדְּבָרִים הַמִּתְפָּרְדִים לְמַטָּה מְחוּבָּרִים וּכְלוּלִים יַחַד, וְלֹא נִרְאֶה שׁוּם פֵּירוּד וְהִתְחַלְּקוּת בֵּינֵיהֶם.

אַךְ לִהְיוֹת בְּחִינָה זוֹ בְּגִילּוּי לְמַטָּה, אֵינָהּ כִּי אִם עַל יְדֵי בְּחִינַת שֵׁינָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין בַּגְּלוּת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה נ, ג): **"אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְּרוּת"** – "שָׁמַיִם" הֵם בִּבְחִינַת עִגּוּלִים, הֵם מְלוּבָּשִׁים בִּבְחִינַת "קַדְּרוּת" וְחֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, שֶׁאָז מֵאִיר וּמִתְנוֹצֵץ מִלְּמַעְלָה, מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת עִגּוּלִים, בִּבְחִינַת חֲלוֹם, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמִּדַּמֶּה לְחַבֵּר שְׁנֵי הַפָּכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד כְּאִלּוּ הֵם אֲחָדִים מַמָּשׁ.

לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת בְּשֹׁרֶשׁ בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן הֵם מְחוּבָּרִים וּמְיוּחָדִים, כִּי שָׁם הוּא בִּבְחִינַת עִגּוּלִים כַּנַּ"ל, רַק לְמַטָּה, בְּהִתְחַלְּקוּת הַקַּוִּין עַל פִּי חָכְמָה וָדַעַת לִהְיוֹת קַו זֶה כַּף וְזֶה כַּף, אֲזַי נִרְאֶה וְנִגְלֶה הַהִפּוּךְ, שֶׁזֶּה הַהִפּוּךְ מִזֶּה, וַאֲזַי הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים זֶה מִזֶּה.

וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת הַהִתְכַּלְּלוּת בִּבְחִינַת גִּילּוּי הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית הִתְחַלְּקוּת הַקַּוִּין, אֶלָּא בִּבְחִינַת שֵׁינָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין בַּגְּלוּת, אֲזַי מִתְנוֹצֵץ וּמֵאִיר הָאוֹר הָעֶלְיוֹן, וְהוּא מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם בִּבְחִינַת "קַדְּרוּת" וְחֹשֶׁךְ, דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת, הַהֶעְלֵם כו', וְלֹא בִּבְחִינַת גִּילּוּי. כִּי הַגִּילּוּי הוּא בִּבְחִינַת חָכְמָה וָדַעַת שֶׁהוּא עַל פִּי קַוִּין.

וּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב (יְשַׁעְיָה ל, ב): "**וְלֹא יִכָּנֵף** עוֹד מוֹרֶיךָ" בְּכָנָף וּלְבוּשׁ כו', וְלָכֵן "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה [..] שְׁמוֹ אֶחָד" – שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְלוּבָּשׁ וּמְכוּסֶה בְּנַרְתֵּק, וְיִהְיֶה "נִקְרָא כְּמוֹ שֶׁנִּכְתָּב כו'", "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ כו'" (יְשַׁעְיָה נב, ח).

וַאֲזַי נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קכו, א): "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן **הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים**", פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּתְגַּלֶּה מַדְרֵגָה וּבְחִינָה זוֹ שֶׁל הַחֲלוֹם, עַד אֲשֶׁר כּוּלָּם יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ וְיַשִּׂיגוּ הַחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם בִּזְמַן הַגְּלוּת שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַחֲלוֹם, וְלָכֵן יֹאמְרוּ: "הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים".

וּבָזֶה יוּבָן מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת יַעֲקֹב וְיוֹסֵף עַל יְדֵי הַחֲלוֹמוֹת.

וְיֵשׁ בְּחִינוֹת שֶׁיּוֹסֵף הוּא יוֹתֵר בְּמַעֲלָה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.

וְנָדָב וַאֲבִיהוּא הָיוּ **נֶפֶשׁ רוּחַ** שֶׁל יוֹסֵף. וַ"אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְ**נֶפֶשׁ אָדָם**" (בְּהַעֲלוֹתְךָ ט, ז) – זֶה אֲבִיהוּא[17]. אֲבָל נָדָב הָיָה מִבְּחִינַת "**רוּחַ**", וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים הַזָּאָה בִּשְׁבִילוֹ כְּלָל, וְעָלָיו נֶאֱמַר (תְּהִלִּים נא, יד): "וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי".

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פ, ב): "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי בִּזְמַן הַגָּלוּת הַנְהָגַת יִשְׂרָאֵל הוּא בִּבְחִינַת יוֹסֵף, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת חֲלוֹם, מֵעוֹלָם הָעִגּוּלִים כו'. וְלָכֵן נִקְרָא (וַיְחִי מט, כב) "בֵּן **פּוֹרָ"ת**" – אוֹתִיּוֹת **פּוֹתֵ"ר**[18] **וְתוֹפֵ"ר** – שֶׁמְּחַבֵּר כו'. וְלָכֵן הָיָה פּוֹתֵר חֲלוֹמוֹת.

16. ("תְּלָת כְּלִילָן גּוֹ תְּלָת" – שָׁלֹשׁ כְּלוּלִים בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ. רְאֵה זֹהַר תּוֹסֶפְתָּא בְּשֶׁלַּח נ, סוֹף עַמּוּד א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק ב. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הָעִנְיָן דִּתְלַת כְּלִילָן גּוֹ תְּלָת" תשכ"ג –תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק לוֹ עַמּוּד 263).

17. (סוֹטָה כה, ב).

18. (רְאֵה בַּעַל הַטּוּרִים כָּאן).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(ב) **והנה** להבין כ"ז יש להקדים ענין הידוע בפי' יהי רקיע בתוך המים כו'. שמעל לרקיע נקרא ח"ע, מ"ת שמתחת לרקיע נק' ח"ת. ויש להבין מהו שנק' החכמה בשם מים ומהו ההפרש בין מ"ע למ"ת אחר ההבדלה דרקיע דהנה באמת בחי' חכמה שבא"ס עצמו ה"ז ודאי בחי' אור א"ס ממש וכמ"ש לתבונתו אין מספר לתבונתו אין חקר כו' ולפ"ז מ"ש ואהיה אצלו כו' שזהו חכמה דתורה הוא רק חלק קטן מעצמות חכמתו ית' שהוא בבחי' עצמות הא"ס ממש רק שחכמה שבתורה מתאחדת ומתקשרת בעצמות חכמתו כו' והיו לאחדים ממש כמו עד"מ חכמת שלמה כתי' ויחכם מכל אדם שזהו עצמות כח חכמתו ומ"ש וידבר ג' אלפים משל זהו רק בחי' התפשטות' מכח עצמות חכמתו כו' וכך התורה נק' משל הקדמוני כו'

וזהו פי' הפשוט דאורייתא מח"ע נפקת דפי' ח"ע בכלל היינו בחי' חכמתו העצמי' כנ"ל ממש ואורייתא מח"ע זאת נפקת בבחי' נובלות חכמה של מעלה כו'. וזהו ההפרש בין אור ומים שבחי' ח"ע בעצמות נקרא אור המאיר כאור המאיר מן עצמות המאור כך ח"ע שבעצמות בבחי' אור דא"ס עצמו אבל כאשר בא בבחי' המשכה חוץ מן העצמות ונק' בשם מים כמו הבאר והמעיין הנובע ונמשך כו' ונק' ים החכמה כו' וכמו בחי' ים הקדמוני דתש"מ כו'. ובזה יש חילוק בין בחי' מ"ע למ"ת והענין הוא כמו שהמים הן בחי' היולי שמים אין להם גוון עצמי כלל ע"כ מי המקוה מטהר את הטמא כו' והיינו שמצמיח כל מיני חכמה כטבע המים שמצמיח כך בחי' ים החכמה הקדומה הוא בחי' היולי ומקור לכל בחי' גילוי חכמה והוא הנק' מ"ע. ואמנם מה שכבר נמשך למטה בחי' חכמה בגילוי מציאות כחכמת שלמה וכה"ג ונק' ח"ת ונק' מ"ת שתחת לרקיע המבדיל כו' וכמו בחי' חכמה דמע"ב שבחכמה עשית אע"פ שיש בזה חילוקי מדרגות רבות דודאי בחי' חכמה הכללית במע"ב הוא המאמר דבראשית אע"פ שנק' גם הוא מאמר פתוח בגלוי מאין ליש כמו כל פרטי היו"ד מאמרות שבכ"א יש חכמה ושכל בפרט ויורד ומשתלשל מעולם לעולם עד עולם העשיה בהטבעת הד' יסודות ודצח"מ שע"ז א' כולם בחכמה עשית שהוא חכמה דמל' דעשיה כהתהוות הגלגלי' וד' יסודות ארמ"ע כו' וזהו כמשל שכל קטן המצומצם בעשי' ופעולת אומן כו' ונקרא שכל שבעשיה לבד כידוע. ואמנם שכל וחכמה שבדבר משפט מדות הנהגות המלוכה עמוק עמוק הוא הרבה יותר והנה חכמת שלמה שהיה חכם גם בהתנהגות מלוכה ודאי כלא חשיב לגבי עצם חכמתו שהיה חכם בחכמות עמוקות ורמות ומ"מ לפי"ע עצם חכמתו הרבה כן רבה ויגדל ערך חכמת הנהגת המלוכה ואם לא היה חכם כ"כ בעצם לא היה חכם כ"כ במלכותו ועכ"פ יש קשר וחיבור חכמה מצמצום זו עם עצם חכמתו ונמצא יש כאן ג' צמצומים א' לחכמה שבעשיה ולמעלה הימנה לחכמה שבמדת המלוכה ולמעלה מזה חכמה דבריאה שמתפשט במוחין להשפיע שכל כמו וידבר שלשת אלפים כו' וד"ל:

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

(שכ"ו) שֶׁלֹּא[1] לַעֲבוֹד הָאֲדָמָה בַּשְּׁבִיעִית:

(שכ"ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה גַּם בְּאִילָנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ כו'"[2]:

הִנֵּה הַחִינּוּךְ מִצְוָה ש"ל[3] הֵעִיר עִנְיַן הֶקֵּף הַשְּׁבִיעִית בְּכָל דָּבָר. כְּמוֹ בְּיָמִים – יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת, וְכֵן ז' יְמֵי הַפֶּסַח. וּפְעָמִים יִמָּנֶה ז' וְאֶחָד חוּצָה לוֹ, כְּמוֹ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת; וְכֵן ז' יְמֵי הַשָּׁבוּעוֹת דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וְיוֹם הַחֲמִשִּׁים – מַתַּן תּוֹרָה; וְעַל דֶּרֶךְ זֶה ז' שְׁנֵי הַשְּׁמִיטָה כו'[4].

וְכֵן כָּתַב בִּתְשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ"א[5], שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סוֹד גָּדוֹל לְחַכְמֵי הָאֱמֶת. וְכַוָּנָתָם בָּזֶה, עַל הַסּוֹד הַכָּמוּס אֲשֶׁר גִּילָה לָנוּ הָאַרִיז"ל[6], וְהוּא עִנְיַן עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת לִמְקוֹרָם, שֶׁשִּׁשָּׁה בְּחִינוֹת הֵם מָשֵׁךְ הַיְרִידָה, וְהַשְּׁבִיעִית הִיא

---

1. מִצְוַת קְדוּשַּׁת שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית: **לִקּוּטֵי תּוֹרָה** [בְּהַר] **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ" וּבִיאוּרוֹ** [מא, א וְאֵילָךְ]. – הֶעָרַת כִּבּוּד קְדוּשַּׁת אַדְמוּ"ר בְּצִיּוּנִים וְהֶעָרוֹת.

וְהוּא מַאֲמַר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן מִשְּׁנַת תקע"א. וּבְנוֹסֵח אַחֵר וְעִם הַגָּהוֹת בְּאוֹר־הַתּוֹרָה בְּהַר (וְיִקְרָא כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תתקח. וּרְאֵה בַּאֲרִיכוּת בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא חֵלֶק ב עַמּוּד תשכו. בְּעִנְיַן עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת – נִתְבָּאֵר שָׁם עַמּוּד תשסה וְאֵילָךְ. וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כה עַמּוּד 317.

2. בְּהַר כה, ד.

בְּמַאֲמָר מִתְבָּאֲרִים גַּם שְׁאָר הַמִּצְוֹת דִּקְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית: עֲשֵׂה פד – "שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת"; עֲשֵׂה קיב – לִשְׁבּוֹת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית"; לא־תַעֲשֶׂה שכח – "שֶׁלֹּא נִקְצוֹר סְפִיחִים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית"; שכט – "שֶׁלֹּא נֶאֱסוֹף פֵּירוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסְפִין אוֹתָן בְּכָל שָׁנָה". עֲשֵׂה תעז – "הַשְּׁמִטָּת כְּסָפִים בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית".

3. וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "מִצְוַת סְפִירַת שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת שָׁנִים – לִמְנוֹת הַשָּׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁבַע פְּעָמִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, בְּהִיוֹתָנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר הִתְנַחֵלְנוּ בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר (בְּהַר כה, ח): "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים". וְזֹאת הַמִּצְוָה, כְּלוֹמַר, זֹאת הַסְּפִירָה שֶׁל שְׁנֵי הַשְּׁמִטָּה עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל הִיא נִמְסֶרֶת לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּלוֹמַר הַסַּנְהֶדְרִין".

4. "וְאַחַר שֶׁבַע שְׁבִיעִיּוֹת שֶׁל שָׁנִים גַּם כֵּן נִשְׁבּוֹת שָׁנָה אַחַת וְזֶהוּ הַיּוֹבֵל".

5. חֵלֶק א' סִימָן ט.

6. רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר (מ) פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוֹת דְּרוּשׁ ג. ח. טו. שַׁעַר (נ) קִיצּוּר אַבִּי"ע פֶּרֶק ו. פְּרִי עֵץ שַׁעַר (יח) (הַקְדָּמָה לְ)שַׁבָּת פֶּרֶק א וְאֵילָךְ.

הָעוֹלָה הֵן בִּימִים הֵן בְּשָׁנִים. לְפִי שֶׁכָּךְ הָיְתָה סֵדֶר הַמִּשְׁכּוֹת הַחִיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת"[7].

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד [..] וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם"[8] – פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּטַב לוֹ יִתְבָּרֵךְ מְאֹד מַה שֶּׁ"וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ". פֵּירוּשׁ "וַיְכֻלּוּ" – מִלְּשׁוֹן "**כָּלְתָה** נַפְשִׁי"[9], כְּלוֹמַר, שֶׁנַּעֲשׂוּ הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם חוֹזְרִים לְעֲלוֹת אַחַר־כַּךְ בְּכָל יְמֵי הַהֶקֵּף אֲשֶׁר קָצַב ה', וְעוֹלִים **בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ** לְמַעְלָה לְשׁוֹרְשָׁם וּמְקוֹרָם. וְהוּטַב לוֹ יִתְבָּרֵךְ זֶה מְאֹד, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי עֲלִיָּה זוֹ הֵם מְקַבְּלִים אוֹר וְחִיּוּת מִמְּקוֹר חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא לְהַשְׁפִּיעַ אַחַר־כַּךְ בִּימֵי הִירִידָה, וְכָךְ הֵם חוֹזְרִים חָלִילָה, עַד שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה "מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים"[10] :

וְהִנֵּה, לְפִי אוֹפֶן הָעֲלִיָּה כָּךְ הוּא קְדוּשַׁת הַיּוֹם. כְּמוֹ בְּשַׁבָּת הָעֲלִיָּה יוֹתֵר גְּדוֹלָה, לָכֵן אָסוּר בְּכָל מְלָאכָה; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיוֹם טוֹב הוּתַּר מְלֶאכֶת "אוֹכֶל נֶפֶשׁ"[11]; וּבְחוֹל הַמּוֹעֵד – אֲפִילּוּ מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה בְּ"דָבָר הָאֲבֵד"[12]; וּבִשְׁבִיעִית אֵינוֹ אָסוּר כִּי־אִם עֲבוֹדַת הַקַּרְקַע.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כָּל זֶה הָרַדַ"ו בְּטַעֲמֵי מִצְוֹת בְּמִצְוָה זוֹ[13]. וְתוֹכֶן הַכַּוָּנָה שָׁם בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שַׁבָּת לִשְׁבִיעִית הוּא:

שֶׁבְּשַׁבָּת יֵשׁ עֲלִיּוֹת לְכָל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם, שֶׁכָּל אֶחָד עוֹלֶה מִמַּדְרֵיגָתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי הַחוֹל, וְהוּא, נָהִי"מ דְּעַשִׂיָּה עוֹלִים בְּמְקוֹם חַגַ"ת וְכוּ', עַד הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן. פֵּירוּשׁ: שֶׁאֲפִילּוּ אֲרִיךְ דַּאֲצִילוּת עוֹלֶה לְמַעְלָה, וְיַעֲלוּ אַבָּא וְאִימָּא בְּמְקוֹמוֹ.

אַךְ בְּשְׁבִיעִית אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא בִּי"ע עוֹלִים כְּסֵדֶר הַנַּ"ל עַד הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת, שֶׁעוֹלַת לְנֶהִ"י דְּזָ"א, וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ אֵין עֲלִיָּה כְּלָל, שֶׁכּוּלָּם נִשְׁאָרִים בִּמְקוֹמָם.

וְזֶהוּ סוֹד "וְשָׁבְתָה **הָאָרֶץ**"[14] – בְּחִינַת מַלְכוּת. וּבִי"ע הֵם חֵיילוֹת הַמַּלְכוּת[15], וְהֵם בִּכְלָלָהּ, וְלָכֵן לֹא נֶאֱסַר רַק עֲבוֹדַת הַקַּרְקַע בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה (הָרוֹמְזִים לְמַ"ן, וְלֹא הָרוֹמְזִים לְמַ"ד. יְעוּיַּן שָׁם[16]):

וּלְהָבִין בֵּיאוּר הַדְּבָרִים, יֵשׁ לְהַקְדִּים פֵּירוּשׁ וְעִנְיָן הַעֲלִיָּה בִּכְלָל מַהוּ?

וּמַה גַּם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה"[17], וְאִם כֵּן מַה יִּתֵּן וּמַה יּוֹסִיף לָהֶם הָעֲלִיָּה עוֹד – מֵאַחַר שֶׁבְּלָאו הָכִי עָלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַחְשָׁבָה!

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת עִנְיָן סוֹבֵב וּמְמַלֵּא, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"[18] וְשֶׁתַּכְלִית הָעֲלִיּוֹת הוּא גִּילּוּי הַסּוֹבֵב. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמִצְוַת הַצִּיצִית[19], שֶׁהוּא רוֹמֵז לְגִלּוּי הָאָרָה זוֹ כוּ', יְעוּיַּן שָׁם. אַךְ פֹּה נוֹסִיף לְךָ קְצָת בֵּיאוּר בְּעִנְיָן מַעֲלַת גִּילּוּי הָאָרַת הַסּוֹבֵב, עִם הֱיוֹת שְׁנֵיהֶם רַק מִבְּחִינַת אוֹרוֹ וְזִיוּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּלְבָד, כְּלוֹמַר בְּחִינַת הָאָרַת הַחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ וְלֹא עַצְמוּתוֹ מַמָּשׁ חַס וְשָׁלוֹם.

וְהָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[20]: "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבָד". וּפֵירוּשׁ "שְׁמוֹ", הוּא כַּיָּדוּעַ עִנְיָן הַשֵּׁמוֹת לְמַעְלָה: ע"ב, ס"ג; מִלּוּי יוּדִי"ן, מִלּוּי הֵהִי"ן[21] – שֶׁהֵם מְחַבְּרִים אֶת הָאוֹרוֹת עִם הַכֵּלִים. דְּהַיְינוּ, עַל יְדֵי שֵׁם הַוַ"ו בְּמִלּוּי יוּדִי"ן הוּא הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר הַחָכְמָה בִּכְלִי הַחָכְמָה, וְעַל יְדֵי ס"ג – בְּבִינָה כוּ', וְכֵיוָצֵא בְּכָל הַיּוּ"ד סְפִירוֹת.

וּבֵיאוּר זֶה הוּא, כִּי מוּדַעַת זֹאת שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִגֶּדֶר מַדָּע וּמִדָּה כְּחֶסֶד וְדִין וְרַחֲמָנוּת כוּ', וְ"לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[22]. וְלָזֹאת, לְהִיּוֹת הַמְּשָׁכַת הַחִיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּחָכְמָה וּמִדּוֹת הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹתִיּוֹת הַשֵּׂכֶל הֵם הַכֵּלִים שֶׁעַל יָדָם נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר הַשֵּׂכֶל וּמִתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְעִם כָּל זֶה אֵין גּוּף הָאוֹתִיּוֹת מִמָּהוּת הַשֵּׂכֶל כְּלָל, שֶׁהֲרֵי שֵׂכֶל אֶחָד יְכוֹלִים לְהַלְבִּישׁוֹ בְּאוֹתִיּוֹת שׁוֹנִים. כַּנִּרְאֶה בַּעֲלִיל בְּדִיבּוּר

---

7. תִּשָּׂא לא, יז.

8. בְּרֵאשִׁית א, לא. ב, א.

9. תְּהִלִּים פד, ג.

10. מַסֶּכֶת תָּמִיד בְּסוֹפָהּ.

11. בָּא יב, טז: "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ, הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם". שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים תְּחִילַת הִלְכוֹת יוֹם טוֹב – סִימָן תצה.

12. רְאֵה פֵּירוּשׁ רַשֵּׁי אֱמוֹר כג, ח. שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן תקלז.

13. פָּרָשָׁה בְּהַר.

14. בְּהַר כה, ב.

15. טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת שָׁם. וּרְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר מד פֶּרֶק א.

16. בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת.

17. בְּרֵאשִׁית רַבָּה בְּתְחִלָּתוֹ.

18. זֹהַר חֵלֶק ג רכה, א: "אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין".

19. לְעֵיל מִצְוֹת צִיצִית פֶּרֶק א דַּף סו, ב. וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן מִצְוֹת אַחֲרוּת ה' פְּרָקִים א־ב.

20. פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר פֶּרֶק ג. וּרְאֵה הַנִּסְמָן בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מג, ב. וּרְאֵה הַלְּשׁוֹן בְּתוֹרָה אוֹר יד, א. עט, ב. וּרְאֵה לְקַמָּן בְּמַפְתֵּחַ עִנְיָנִים עֵרֶךְ "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם".

21. מִילּוּי יוּדִי"ן: יו"ד הֵ"י וָ"ו הֵ"י – עוֹלֶה בְּמִנְיָן ע"ב. מִילּוּי הַוָּא"ו בְּאַלְּף: יו"ד הֵ"י וָא"ו הֵ"י – עוֹלֶה בְּמִנְיָן ס"ג.

22. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א.

תוֹסְפוֹת וְרא"ש וְר"ן, שֶׁלִּפְעָמִים כּוּלָּם מִתְכַּוְּוּנִים לִסְבָרָא אַחַת – וְדִיבּוּרֵיהֶם שׁוֹנִים כּוּ'.

וְאֵינָן כְּעֵרֶךְ הַמִּדּוֹת אֶל הַשֵּׂכֶל, שֶׁהִתְפַּעֲלוּת הַמִּדָּה מֵהַשֵּׂכֶל הֲרֵי הַתְּשׁוּקָה מִתְאַחֶדֶת עִם הַהַשְׂכָּלָה, וּכְנֶפֶשׁ עִם הַגּוּף. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאוֹתִיּוֹת הֵם לְבוּשִׁים, אֶלָּא שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְבוּשׁ הַמְּחוּבָּר, וְהַדִּיבּוּר – לְבוּשׁ הַנִּפְרָד.

וְעַל פִּי זֶה יוּבַן הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה – עִנְיָן הַשֵּׁמוֹת וְשָׁרְשָׁם מִן הָאוֹתִיּוֹת, דְ"רל"א שְׁעָרִים פָּנִים וְאָחוֹר", שֶׁהוּא עִנְיָן הָ"רְשִׁימוּ" הַנִּשְׁאָר מֵאוֹר אֵין־סוֹף אַחַר הַצִּמְצוּם וּמְקוֹם פָּנוּי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר "עֵמֶק הַמֶּלֶךְ"[23], כִּי בַּעֵץ חַיִּים לא נִתְבָּאֵר זֶה. וְשָׁם[24] נִתְבָּאֵר דְ"מִיּוּ"ד דְסַ"ג דִּטְהִירוּ עִילָּאָה נִתְהַוָּה עוֹלָם הַתֹּהוּ". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: "בָּקַע וְלָא בָקַע"[25].

וְהָעִנְיָן:

כִּי פֵּירוּשׁ הָאוֹתִיּוֹת[26] הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם נִמְשַׁךְ וּמֵאִיר הָאוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַזִּיו הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, וְהֵם עַצְמָן אֵינָן בְּעֵרֶךְ הָאוֹר לא מִינָּיהּ וְלא מִקְּצָתֵיהּ, רַק שֶׁהֵם "סוֹד **הַמַּלְבּוּשׁ**" כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵמֶק הַמֶּלֶךְ"[27]; אַךְ עִנְיָן הַצִּמְצוּם הוּא, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה הָאוֹר מִתּוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת וְהַכֵּלִים, אֶלָּא שֶׁיִּתְפְּסוּ הַמְּקַבְּלִים רַק אֶת הָאוֹתִיּוֹת לְבָד, שֶׁאֵינָן בְּעֵרֶךְ הָאוֹר, וְכַנַּ"ל שֶׁהֵם רַק כְּמוֹ לְבוּשׁ.

וְהַיְינוּ, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּהַשְׂכָּלָה עֲמוּקָה הַנִּכְתֶּבֶת בְּסֵפֶר בְּאוֹתִיּוֹת, שֶׁאֵין הָאוֹתִיּוֹת מַעֲרֶךְ עֶצֶם הַהַשְׂכָּלָה. כְּמוֹ הַשְׂכָּלַת רַב יִצְחָק בַּעַל הַתּוֹסְפוֹת הַכְּתוּבָה בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּדִיבּוּר הַתּוֹסְפוֹת, שֶׁבְּוַדַּאי אֵין לוֹמַר שֶׁמָּהוּת הַשְׂכָּלָתוֹ שֶׁל רַב יִצְחָק נִתְאַחֲדָה עִם הָאוֹתִיּוֹת, כִּי הַשְׂכָּלָתוֹ רוּחָנִית וּמְנוּחָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים עִם נִשְׁמָתוֹ, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַשְׂכָּלָה לִמְבִינֵי מַדָּע, שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת יְכוֹלִים לְהַשִּׂיגָהּ. אֲבָל כְּשֶׁיִּלְמַד תִּינוֹק, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּתוֹסְפוֹת זֶה, וִיצָרֵף אֶת הָאוֹתִיּוֹת – לא יָבִין הַהַשְׂכָּלָה מֵהֶם כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁיִּתְפּוֹס גּוּף צֵירוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת כּוּלָּם, לְפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן אֵינָן מֵעֵרֶךְ הַהַשְׂכָּלָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה עִנְיָן הַצִּמְצוּם, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַמְּקַבְּלִים רַק הָאוֹתִיּוֹת לְבָד עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְלא אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּתוֹכָן. וְאַף עַל פִּי שֶׁבֶּאֱמֶת יֵשׁ הָאוֹר בְּתוֹכָן, אֶלָּא שֶׁלְּגֵבֵי הַמְּקַבְּלִים אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה. וְהוּא כְּדֵי לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת י' כֵּלִים, חָכְמָה וּמִדּוֹת, שֶׁאֵינָן בְּעֵרֶךְ מָהוּת הָאוֹר הַמֵּאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְאִילוּ הָיָה הָאוֹר מֵאִיר בְּגִילּוּי לא הָיוּ יְכוֹלִים לְהִתְהַוּוֹת הַכֵּלִים כְּלָל.

"וְאַחַר־כַּךְ הִמְשִׁיךְ קַו מֵהָאוֹר לְתוֹךְ הָרְשִׁימוּ", כְּלוֹמַר שֶׁמֵּעֵט מִזְעֵיר יִתְגַּלּוּ לְתוֹךְ הַמְּקַבְּלִים מֵאוֹר אֵין־סוֹף עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת. וְזֶהוּ סוֹד "הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בַּכֵּלִים עַל יְדֵי הַשֵּׁמוֹת כּוּ'".

וְזֶהוּ סוֹד "**בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ**"[28], פֵּירוּשׁ: הַחָכְמָה נִקְרָא "קֹדֶשׁ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת קִדּוּשׁ ה'[29], וּ"קְדוֹשִׁים" – לְשׁוֹן רַבִּים, "כַּמָּה קַדִּישִׁין אִינּוּן לְעֵילָא"[30] – חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, חָכְמָה דַ"עֲקוּדִים", חָכְמָה דְּאַ"ק, וְעוֹד לְמַעְלָה, וְכוּלָּם הֵם מְקַבְּלִים רַק מִבְּחִינַת "שִׁמְךָ", שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת הַנַּ"ל. וְלָכֵן נִקְרָא הִתְהַוּוּתָם בְּשֵׁם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן[31], כַּיָּדוּעַ דְּגַם אַ"ק נִקְרָא "אָדָם דִּבְרִיאָה"[32], לְפִי שֶׁהוּא מָקוֹר לְיו"ד סְפִירוֹת, וְסוֹף כָּל סוֹף יִתְהַוֶּה מִמֶּנּוּ בְּחִינַת אֲצִילוּת הַנִּקְרָא "אָדָם דְּעֲשִׂיָּה" מַמָּשׁ, לְפִי שֶׁהֵם בְּחִינַת כֵּלִים; **מִדַּת** הַחֶסֶד, **מִדַּת** הַגְּבוּרָה – בְּחִינַת מִדָּה וּגְבוּל כּוּ'. וְלָכֵן לְגֵבֵי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַפְּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת נִקְרֵאת הִתְהַוּוּתוֹ בְּשֵׁם "בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן".

וּכְמוֹ כֵן עִנְיָן "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה", הַיְינוּ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְבַד, אֶלָּא שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַמַּלְאָכִים הַנִּמְשָׁכִים מֵאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר לְבַד :

איסור עבודת האדמה והאילנות בשביעית, פרשת בהר

23. רְאֵה שַׁעַר שַׁעֲשׁוּעֵי הַמֶּלֶךְ (שַׁעַר א) סוֹף פֶּרֶק ב וְאֵילָךְ. נִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא נא, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא חֵלֶק ב עַמּוּד תתקטו. לְקַמָּן קלד, ב. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ד עַמּוּד א'קסג.

24. רְאֵה עֵמֶק הַמֶּלֶךְ שָׁם שַׁעַר ג.

25. זֹהַר חֵלֶק א טו, א. וּרְאֵה בְּמִקְדַּשׁ מֶלֶךְ לַמַּאֲמָר "בְּרֵישׁ הוּרְמָנוּתָא כּוּ'". לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מו, ג.

26. נִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תשכג.

27. שַׁעַר עוֹלָם הַבְּרִיאָה רֵישׁ פֶּרֶק ג.

28. נוֹסַח בִּרְכַּת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

29. לְעֵיל לג, א.

30. כַּמָּה קְדוּשׁוֹת הֵן לְמַעְלָה. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג מד, א.

31. רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ.

32. עֵץ חַיִּים שַׁעַר א עָנָף ד. שַׁעַר ד עָנָף ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַסְעֵי צה, א. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עִנְיָנִים עַמּוּד א. אוֹר הַתּוֹרָה עִנְיָנִים עַמּוּד עז. וְשָׁם נִסְמָן. וּבְסֵפֶר הָעֲרָכִים חַב"ד עֵרֶךְ אָדָם קַדְמוֹן.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועתה יגדל נא כח אד' כאשר דברת לאמר, ופי' במד"ר במקומו תנצח מדה"ר למדה"ד, כאשר דברת אני אמרתי באיזה מדה אתה דן כו' הודיעני כו' ויעבור כו' אותה המדה קיים, ה' ארך אפים. ובזח"ג במקומו פי' ג"כ כן וביאר יותר שכח אד' הוא ההוא חילא דע"ק סדכ"ס, יגדל נא יתרבא ויסגי לעילא ולעילא, ויתנגיד ויתמשיך לתתא, לאמר למילף מהכא לדרין בתראין, (היינו להזכיר בכל עת יגמה"ר). והיינו כמארז"ל ברית כרותה ליגמה"ר שאינן חוזרות ריקן.

ולהבין ביאור הדברים צ"ל מארז"ל שבת פ"ט א' אריב"ל בשעה שעלה כו' כתרי' לאותיות כו' כלום עבד שנותן שלום כו' הי' לך לעזרני, פי' תצלח מלאכתך, אמר ועתה יגדל, מובן שהעזר היא ברכה בהצלחה, והיינו הגדלת הכח, ולכאו' יפלא מה צריך לברכת משה, אך זהו כמארז"ל ישמעאל בני ברכני, ברכות דף ז', יה"ר שיכבשו רחמיך, ונענע לו בראשו פי' שהמשיך עי"ז בחי' ראש, מוחין כתר חכ' בינה, ועד"ז יובן בענין כח אד', ש' אד' אותיות עיר אלקינו גדול כו' בעיר כמ"ש בס"י שתי אבנים וקיבוץ בחי' עיר, כח אד' שורש המל' כמו שהיא בכתר סופן בתחלתן ותחלתן בסופן. ונמצא כי ברכת הצלחה דהגדלת הכח שיומשך השורש ומקור מעתיקא קדישא, וכמ"ש בזהר כד עתיקא קדישא בעי לאשדא ברכאן, ולכן כשאמר לו הי' לך אמר ועתה יגדל, ולכאורה מהו ענין ה' ארך אפים, הנה מלבד שמארך אפים נמשך הסליחה לפי שאינו תופס מקום, הנה ע"י השבח עי"ז נמשך מהעלם אל הגילוי, וכענין השבחים דרשב"י, כן הלא אני לא שניתי, אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא לאחר שנברא העולם א"כ מה תופס מקום הדין שנמשך, אך מיני' ובי' מאחר שאינו תופס מקום למה יומשך העונש, וע"י השבח מתעוררים רחמים פשוטים דכתר אשר לית שמאלא כלל, וכמו שע"י ברכת ותפלת ר' יוחנן כה"ג נענע בראשו המשכת יהי רצון, כן כשמצא שהקב"ה כותר כתרים לאותיות הוא בחי' זו בתורה, והמעלה שע"י התורה הוא מלמעלמ"ט משא"כ ע"י התפלה, וזהו רצה משה לכנוס לארץ, וכן רשב"י תורתן אומנתן ע"י הדרוש ירד מטר, ולכן כל מי שתורתו אומנתו, וז"ע כתרי' לאותיות ולכן ר"ע דוקא דרש על כל קוץ כי הי' אדם גדול מאד, וכולהו אליבא דר"ע, הי' יכול לקרות מהעלם אל הגילוי גם מקוצין דאותיות מה שאינו מובן לכל כמו אותיות מ"ש א"ק כו'.

ועתה יגדל נא (ב)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים – [הקדמת הרח"ו]

וְזֶה אֶצְלִי פֵּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה[115] "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה". כִּי בְּלִי סָפֵק, בִּהְיוֹתָם עוֹסְקִים בִּפְשָׁטֶיהָ וּבַסְפוּרִים לְבַדָּהּ, הֵיא לוֹבֶשֶׁת בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ וְשַׂק הוּשַׁת כְּסוּתָהּ, וְכָל הָאוּמּוֹת יֹאמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל: "מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד"[116]? מַה תּוֹרַתְכֶם מִתּוֹרָתֵינוּ? הֲלֹא גַּם תּוֹרַתְכֶם סִפּוּרִים בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם! – אֵין עֶלְבּוֹן תּוֹרָה גָּדוֹל מִזֶּה! וְלָכֵן "אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה", וְאֵינָם עוֹסְקִים בְּחָכְמַת הַקַּבָּלָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת כָּבוֹד לַתּוֹרָה, כִּי הֵם מַאֲרִיכִים הַגָּלוּת וְכָל הָרָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא בָּעוֹלָם, כַּנַּ"ל בַּמַּאֲמָר שֶׁהִתְחַלְנוּ בְּהַקְדָּמָתֵינוּ זֹאת. וְזֶה עַצְמוֹ הוּא בַּת קוֹל הַמַּכְרִיז בְּכָל יוֹם, וְנִרְמָז בַּפָּסוּק "קוֹל אוֹמֵר קְרָא".

וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ גַּם כֵּן בְּסֵפֶר הַזּוֹהַר פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ דַף קנב עַמּוּד א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וַוי לְהַהוּא בַּר נָשׁ דְּאָמַר דְּהָא אָתָא לְאַחֲזָאָה סִיפּוּרִים בְּעָלְמָא וּמִילֵּי דְּהֶדְיוֹטֵי וְכוּ'.

וְעוֹד, הַאי מִילָּה דְּאוֹרַיְיתָא, לְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְיתָא אִיהִי, וּמַאן דַּחֲשִׁיב דְּהַהוּא לְבוּשָׁה אִיהִי אוֹרַיְיתָא מַמָּשׁ וְלָא מִלָּה אָחֲרָא, תִּפַּח רוּחֵיהּ, וְלָא יְהֵא לֵיהּ חולקא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי.

115. אָבוֹת ו, ב.

116. שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ט.

וּבְגִין כָּךְ אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם: "גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ", מַה דִּתְחוֹת הַאי לְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְיתָא וְכוּ', טִפְּשֵׁי דְּעָלְמָא לָא מִסְתַּכְּלֵי אֶלָּא בְּהַהוּא לְבוּשָׁא דְּאִיהוּ סִפּוּר דְּאוֹרַיְיתָא וְלָא יַתִּיר וְכוּ'"[117].

עוֹד יֵשׁ מָקוֹם אַחֵר כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּפָּרָשָׁה הַנִּזְכֶּרֶת עַצְמָהּ דף קמט עמוד ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"וּמַאן דְּאָמַר דְּהַהוּא סִפּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא לְאַחֲזָאָה עַל הַהוּא סִפּוּרָא בִּלְבָד קָאָתֵי, דְּאִי הָכִי לַאו אִיהִי אוֹרַיְיתָא עִילָּאָה, אוֹרַיְיתָא דִּקְשׁוֹט וְכוּ'"[118].

וְהִנֵּה בְּחַכְמֵי הַפְּשָׁט עַצְמָם ב' בְּחִינוֹת:

אִם הַכַּת שֶׁהֵם יִרְאֵי ה' וְעוֹסְקִים בָּהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַחֹשֶׁךְ מִנְּעוּרֵיהֶם, וְלֹא לָמְדוּ סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, וּמִתְיָרְאִים לָגַעַת בָּהֶם, בְּאָמְרָם "מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָנוּ"[119], וּ"מִי עָלָה שָׁמַיִם וַיֵּרֶד"[120] וְיַגִּידָהּ לָנוּ מַה הֵם רָזֶיהָ וְסוֹדוֹתֶיהָ. וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אָמַר הַכָּתוּב – "וְאֶל הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם". כִּי גַּם שֶׁהֵם נְפָשׁוֹת חֲצוּבוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, אֵין אוֹרָם עִמָּהֶם, וּבְמַחֲשַׁכִּים יֵשְׁבוּ, וּמִשָּׁם לֹא יֵצְאוּ.

וְעוֹד יֵשׁ כַּת אַחֶרֶת, וְהֵם קְצָת תַּלְמִידֵי חַכָּמִים חֲרִיפִים וּמִפּוּלְפָּלִים, עוֹקְרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה בְּפִילְפּוּלָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "רָאִיתִי אֶת הֶהָרִים וְגוֹ' רוֹעֲשִׁים"[121] וּמִתְיָרְאִים לָגֶשֶׁת אֶל מְקוֹם "אֵשׁ אוֹכְלָה", הֵם רָזֵי הַתּוֹרָה, דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת, וּמִתְיָרְאִים פֶּן יִצְרְבוּ בָּם צָרֶבֶת. כְּעִנְיָן "הַהוּא יְנוּקָא דַּהֲוָה דָרִישׁ בְּחַשְׁמַל וְנָפַק אֶשָּׁא מִינֵּיהּ וַאֲכַלְתֵּיהּ"[122].

וּמַה טּוֹב וּמַה נָּעִים חֶלְקָם אִם עָלְתָה לָהֶם כָּךְ וְיִשָּׁרְפוּ בִּקְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי "אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא"[123]. וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ נֶאֱמַר[124]: "רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת". וְלָכֵן "בְּשַׁעַר" עֶשֶׂר סְפִירוֹת לֹא "יִפְתַּח פִּיהוּ". וּבְלִי סָפֵק כִּי הַחוֹשְׁבִים כָּךְ, אֱוִילִים הֵם, כִּי לוּלֵי שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בְּעֵינֵיהֶם, דַּי לָהֶם אוֹתָהּ הַחָכְמָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁיָּדְעוּ בָהּ וּכְבָר הֵם חֲכָמִים, לֹא הָיוּ נִמְנָעִים מִלִּיכָּנֵס מִפְּנִימִיּוּתָהּ. וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה נֶאֱמַר[125]: "רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו, תִּקְוָה לִכְסִיל".

וְאִם שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר[126] "וַיַּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם וְכוּ'", אָמַר בְּסוֹף יָמָיו בְּעֵת שֶׁחִבֵּר "קֹהֶלֶת": "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי"[127], וְלֹא בְּדַעְתּוֹ כְּלָל לַחְשׁוֹב שֶׁכְּבָר נִתְחַכֵּם, אֶלָּא חָשַׁב שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלֶּעָתִיד יִתְחַכֵּם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "אָמַרְתִּי **אֶחְכָּמָה**" – **לְעָתִיד** עַל יְדֵי הִיגִּיעָה. וְעִם כָּל זֶה רָאָה אַחַר כַּךְ כִּי טָעָה בָּזֶה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר "וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי";

וּמַה יֵּעָשׂוּ הַפְּתָאִים, הַיְּתוּשִׁים אֲשֶׁר בִּזְמַנֵּינוּ זֶה, בִּהְיוֹתָם חֲכָמִים שִׁמֵּחִים בְּחֶלְקָם וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתָם? וַהֲרֵי רַז"ל חַכְמֵי הַתַּלְמוּד הַגְּדוֹלִים וְהָרִאשׁוֹנִים אָמְרוּ[128]: "אֵין אָנוּ אֲפִילוּ כַּחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס [בֶּ]ן' יָאִיר"!

וְאֵין לִתְמֹהַּ מִזֶּה, כִּי הֲרֵי מְפוֹרָשׁ בַּכָּתוּב[129]: "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם עִם הַחֲמוֹר", וְדָרְשׁוּ בוֹ רַז"ל[130]: "עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר", וְאֵין כַּוָּנָתָם כִּי אָמַר לָהֶם כָּךְ עַל הֵיוֹתָם נֶעֱדָרִים בִּלְתִּי חָכְמָה, כִּי הֲרֵי הַכָּתוּב אָמַר וְהֵעִיד עַל אֱלִיעֶזֶר – שֶׁהוּא אֶחָד מֵהֶם: "הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר"[131], וְדָרְשׁוּ חֲז"ל[132]: "דּוֹלָה וּמַשְׁקֶה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים".

אָמְנָם, כְּבָר בֵּיְּאָרוּ חֲז"ל עַצְמָם וְאָמְרוּ הַטַּעַם[133]: "לְפִי שֶׁלֹּא רָאוּ עֲנַן הַשְּׁכִינָה קָשׁוּר עַל הָהָר". וְלָכֵן קָרָאם "עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר" – "מַה חֲמוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה אַף אַתֶּם כָּךְ". וְאַף אִם בְּמָקוֹם אַחֵר[134] נִרְאֶה כִּי קָרָא כָּךְ לֶאֱלִיעֶזֶר מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֶבֶד, וְהִנֵּה הוּא קִנְיַן כַּסְפּוֹ כְּמוֹ בְּהֶמְתּוֹ וַחֲמוֹרוֹ, אֵין זֶה רַק אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. כִּי הֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ הָיָה שָׁם, וַהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל [בֶּ]ן' אַבְרָהָם הָיָה, וְהַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר מִשְׁפַּחַת אָבִיו.

---

117. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר, אוֹי לְאוֹתוֹ אִישׁ שֶׁאָמַר שֶׁ[תּוֹרָה] זוֹ בָּאָה לְהַרְאוֹת סִפּוּרִים בְּעָלְמָא וּדְבָרֵי הֲדְיוֹטוֹת וכו'.

וְעוֹד, דִּבּוּר זֶה שֶׁל הַתּוֹרָה, לְבוּשׁ הַתּוֹרָה הוּא. וּמִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁאוֹתוֹ לְבוּשׁ הִיא הַתּוֹרָה מַמָּשׁ וְלֹא דָּבָר אַחֵר – תִּפַּח רוּחוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

בְּגִלֵּל זֶה אָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים קיט, יח): גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ. מַה שֶּׁתַּחַת לְבוּשׁ הַתּוֹרָה וכו'. טִפְּשֵׁי הָעוֹלָם לֹא מִסְתַּכְּלִים, רַק בְּאוֹתוֹ לְבוּשׁ, שֶׁהוּא סִפּוּר הַתּוֹרָה, וְלֹא יוֹתֵר.

118. מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאוֹתוֹ סִפּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה, לְהַרְאוֹת עַל אוֹתוֹ סִפּוּר בִּלְבַד הוּא בָּא – שֶׁאִם כָּךְ, הִיא אֵינָהּ תּוֹרָה עֶלְיוֹנָה, תּוֹרַת אֱמֶת.

119. נִצָּבִים ל, יב.

120. מִשְׁלֵי ל, ד.

121. יִרְמְיָה ד, כד: "רָאִיתִי הֶהָרִים וְהִנֵּה רֹעֲשִׁים וְכָל הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְקָלוּ".

122. אוֹתוֹ תִּינוֹק שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ בַּ"חַשְׁמַל" וְיָצָא מִמֶּנּוּ אֵשׁ וְאָכַל אוֹתוֹ. חֲגִיגָה יג, א.

123. וְאַתְּחַנַּן ד, כד.

124. מִשְׁלֵי כד, ז: "רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ".

125. מִשְׁלֵי כו, יב.

126. מְלָכִים א' ה, יא.

127. קֹהֶלֶת ז, כג.

128. רְאֵה שַׁבָּת קיב, ב.

129. וַיֵּרָא כב, ה. וְשָׁם: "לָכֶם פֹּה".

130. יְבָמוֹת סב, א.

131. לֶךְ לְךָ טו, ב.

132. יוֹמָא כח, ב.

133. יְבָמוֹת סב, א.

134. בְּרֵאשִׁית רַבָּה נו, א־ב.

135. יִרְמְיָה ד, כד.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ה) **והנה** כל באי המקדש ראו אלוקות במוחש, וכדאיתא ב'אבות דרבי נתן' (פרק לה) "עומדין צפופין ומשתחווים רווחים. בזמן שישראל עולין להשתחוות לאביהן שבשמים, כשהן יושבין יושבין דחוקים, אין כל בריה יכולה להושיט אצבעו ביניהם. וכשהם משתחווים, משתחוים רווחים". הרי גם בית־המקדש הוא על־פי מאמר קו המדה, ממילא הרי גם הוא מוגבל במקום. לכן העולים להשתחוות כו' בזמן שהם יושבים, כל אחד במקומו, הרי המקום הוא מוגבל על־פי הטבע. ולכן יושבים דחוקים, כי מפני הגבלת הטבע, הרי יש אחד אינו נותן מקום ליש זולתו, והרי זהו הטעם שאחד לא יכול לסבול את השני, כי הוא גס הרוח, מציאות דבר בעיני עצמו. ומשום כך אינו יכול לסבול את זולתו. שכן הוא ביש ומציאות, שמציאות האחת אינו נותן מקום למציאות זולתו. ולזאת, הנה בהיות כל אחד יושב במקומו, היינו דהגם שעלו להשתחוות ובאו למקדש, אבל עודנו "יושב במקומו", היינו שהוא עוד תופס מקום בעצמו, ולזאת הנה אין כל ברייה יכולה להושיט אצבעו ביניהם, לפי שיש ומציאות אחת אינו נותן מקום למציאות זולתו. אבל כשהם "משתחווים", כאשר באים לבחינת ביטול והשתחוואה, כאשר רואים שמציאות אמיתית היא רק אלוקות, כלומר שהוא יתברך הוא יש האמיתי, וכל מה שברא עולמות ונבראים הוא כ'לא חשיבי', אזי ממילא משתחווים רווחים, מתוך ההכרה בלמעלה מן הטבע. ואזי בדרך ממילא נרגשת אמיתית הכוונה של התהוות העולם הזה, שהאדם ימלא את הכוונה העליונה שנתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, וכשיהודי הולך מירושלים ובא לביתו בהרגשה ובעונג ש"כולא קמי' כלא חשיבי", אזי כל העניינים הגשמיים נראים מאירים יותר וזכים יותר. לבוש הטבע איננו מכסה כל כך. והוא מכיר בכל דבר את הכוח האלוקי ואת הכוונה האלוקית.

ו) **והנה** כל זה הוא בזמן שבית־המקדש קיים, וישראל בשלווה והשקט, אבל בזמן הגלות שהוא זמן החושך בכלל, דכשם שבזמן קיום המקדש, הוא זמן האור והגילוי, האיר גילוי אור בעולם בכלל ובישראל בפרט, וכללות ישראל היו במעלת ומדריגת החשיבות, בני ישראל היו דבר חשוב, הנה כמו־כן בזמן הגלות הוא זמן החושך. ולכן זמן הגלות נקרא בשם לילה. וטעם הדבר הוא, כי כללות זמן הגלות הוא זמן של העלמות והסתרים. לכן אז נרגשת יותר הגשמיות והחומריות של העולם. ופירוש העניין הוא כך. עצם המציאות של העולם, הרי היא בכל הזמנים בשווה. מהרגע הראשון שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם ואת הנבראים, הרי המציאם מאין ליש גמור, מורכבים מארבעה יסודות: אש־רוח־מים־עפר גשמיים. והרי המציאות של העולם ושל הנבראים שווה בכל עת ובכל זמן. ובמה הוא בכל זאת החילוק בין זמן הבית לזמן הגלות? אלא העניין בזה כך הוא. זו אכן אמת שמציאות העולם היא תמיד בשווה, אבל ב"עולם" יש שני פירושים. "עולם" זמן, ו"עולם" העלם. הנה בזמן המקדש, שהאלוקות האירה בגילוי ומכל־מקום גם אז נרגש "עולם". אבל נרגש ש"עולם" הוא זמן. והפירוש הוא, שכל אחד חש שאין זה אלא דבר זמני. אבל בזמן הגלות נרגש ההעלם של ה"עולם". כלומר, כל העניינים הטבעיים הם גסים. ולכן על כל דבר טוב שרוצים לעשות, יש ריבוי מניעות ועיכובים. בזמן הגלות, אלוקות מוסתרת ונעלמת, וכלל ישראל עומדים בשפלות, כאמור "עבדים משלו בנו". ובפרט בגלות המר שרבו רחמנא־ליצלן מחללי ומחרפי ומגדפי שם שמים. וכל מי שעוסק בתורה ועבודה, רודפים אותו בכל מיני רדיפות, ומבזים אותו בכל מיני בזיון, ודוחקים ולוחצים אותו. ובכללות, השברון ושפלות הרוח שפועלים על כל אחד רוב טרדות הפרנסה ודאגת הצרות והתלאות, עד אשר נהיה רחמנא־ליצלן טמטום הלב והמוח, שהמוח אטום מלקבל דבר חכמה, והלב אטום מלהתעורר באהבה ויראה בעבודה שבלב בתפילה. וממילא, הנה קיום המצוות הוא בלי חיות. וזה גורם ירידה בכללות המצב שלו, שהולך רחמנא־ליצלן מדחי אל דחי.

תשורי מראש אמנה

לי"ב וי"ג תמוז תרפ"ט.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

החורבן הרוחני ברחוב היהודי ובבית היהודי

חרדה אופפת אותנו כאשר רואים שהסבתות היהודיות מתהלכות בשבת בתיקי הכסף ובחבילות המזון, והסבים היהודיים הזקנים מתהלכים בשבתות ועיתוני השבת בידיהם, וכבר לא מדברים על האברכים, אנשים ונשים צעירים, הרומסים את השבת הקדושה ומחללים אותה בהפקרות הגדולה ביותר.

לא רק שבת־קודש נרמסת ומחוללת, כי־אם גם כל מצוות התורה, כשרות, הנחת תפילין, תפילה, טהרת המשפחה. פצצות הכפירה הארסיות בבורא העולם ובתורה ומצוות, הממלאות את הרחוב היהודי והורסים את הבית היהודי, את הילדים, גדולים וקטנים, מתנכרים לדת היהודית, יש בהם שאינם יודעים כלל מה זה כשר וטריפה, אוכלים חמץ בפסח, אוכלים טריפה ונבילה, מתחתנים עם גויים בלי שום שאלה, כמה ילדים עוברים לדתות אחרות, הם אינם יודעים כלל שהם עשו בכך איזה פשע שהוא.

מי הוא הנושא את האשמה לחורבן הרוחני של הרחוב היהודי והבית היהודי?

את האשמה לחורבן הרוחני היהודי, נושאים הרבנים המתולעים, המנהלים האפיקורסים של תלמודי־התורה הלא־כשרים, עם המורים והמורות האנטי־דתיים, ועל כולם העיתונות היהודית המסוימת ונושאי דברה, הטועים והמטעים.

הרבנים המתולעים שהפכו את בית האלקים ובית־הכנסת, לבית־ועד של אולמות ריקודים ובריכות שחיה, את בית־הכנסת הפכו לקרקס עם שחקן המפריח הלצות, ומחלל ומקרר עניני התורה והמצוות, כך שהאבות והאמהות נעשים זרים לתורה וליהדות, אינם מתעניינים בחינוך ילדיהם, וכאן באה מגיפת השמד האמיתית של ילדיהם.

במסרם את ילדיהם לחינוכם של המנהלים האפיקורסים והאנטי־דתיים, המנהלים את תלמודי התורה הלא־כשרים על־ידי מורים ומורות אתאיסטים, העוקרים את העקבות של אמונה בה', בתורה ובמצוות, אם־כן מה הפלא, שהילדים היהודים נישאים לגויים ועוברים לדת אחרת!

לאסוננו הגדול, קריאתו הכואבת של הנביא "עבדים משלו בנו"[17] ואין מידם מציל, היא נכונה כיום כפי שהיתה נכונה בזמן החורבן; צריכים רק לחטוף מבט על פעלם של ה'המן'ים האפיקורסיים שלנו במדינה זו, בהריסת היהדות, ואיזו מהפיכה הם הכניסו במוחות היהודיים נגד הקב"ה ותורתו ומצוותיו הקדושות.

הפועלים היהודיים, נכדיהם של "פועלי הצדק" האירופאיים, של אותם עמלים ישרים, שבפרוטות שהרוויחו ביזע וביגע, הקימו לעצמם בתי־כנסת, בית־כנסת "פועלי צדק", בית־כנסת "זובחי צדק", בית־כנסת "חברה קדישא" וכו', וכל בית־כנסת היה מחזיק "רבי" ללמוד אתם תהילים, "חיי אדם", משניות, ונכדיהם של אותם יהודים יקרים, פועלי מדינה זו, שברובם הם יהודים כשרים מתולדה ובעלי נשמות ישרות המאמינים לכל אחד, הנה הם מחללים כאן שבת ויום־טוב, אוכלים טריפות ונבילות, מחנכים את ילדיהם לכפירה ולשמד, וכל זה באשמת מנהיגיהם הטועים והמטעים, העושים כל אשר בידם לשרש את חובתם לתורה ומצוות!

ה"להכעיס'ניקים" מתגרים בהשי"ת ומלגלגים עליו, השי"ת ציווה לשמור על יום השבת ולקדשו – והם מחללים אותו. גם את הפגנות האבל שהעיתונות היהודית בשיתוף עם מנהיגי מפלגות שונות, מאמינים שביכולת הפגנות אלו להציל את עם ישראל, נעשות בשיתוף עם כל עוקרי הדת והרבנים המתולעים – הם קובעים הפגנות אלו ביום ששי בערב דוקא, כדי להכעיס את ה'ריבונו של עולם', ולהביא את המוני בני ישראל לחטוא בחילול שבת, ובאכילת טריפות ונבילות דוקא!

כמה מן ההעזה והחוצפה יש בדרכי שמד ודרכי 'להכעיס' כאלה נגד השמים ונגד אבינו־שבשמים, האלוקים של אבותינו; מבלי לדבר כבר על ההדיוטות והבושה כנגד בני אדם, לנהוג בצורה בלתי אחראית כזו.

וזאת הם עושים בשעה שאחינו ואחיותינו נשחטים, נהרגים ונקברים חיים באכזריות, דבר שהעולם עוד לא ראה כזאת; כאשר נהרות של דם יהודי, של זקנים וצעירים, אבות ואמהות, ושל תינוקות, נשפכים בכל המדינות הכבושות!

זאת הם עושים, בשעה שמאות אלפים של אברכי ישראל עומדים במלחמה ביבשה, בים ובאויר, וכאשר חייהם הם וחיי כל אזרחי אמריקה תלויים בשערה; כאשר כולם זקוקים לרחמי שמים; כאשר

---

17) איכה ה, ח.

בכל משפחה יהודית, עומדים אבות, אחיות, אחים ונשים, ולפעמים גם ילדיהם הקטנים של אותם חיילים, בעיניים נשואות ובשפתיים הלוחשות תפילות להקב"ה שלנו, לבורא העולם, שירחם ויחזיר את בנם, את אחיו, את הבעל או את האב אליהם בחיים!

זאת הם עושים כאשר כל העמים האחרים, אנשים ונשים, מתאספים בבתי תפילותיהם, ומבקשים רחמי־שמים להסיר את המוות המר השורר בעולם, וכאשר הממשלות קובעות ימי תפילה מיוחדים לניצחון ארצותיהם!

זאת הם עושים, בשעה שעניני החושך של שנאה ליהודים מתקרבים לשמי מדינתנו; כאשר שונאי ישראל מחדדים את סכיניהם להתנפל על בני ישראל (שתבוא חרב זו לליבותיהם הם, ובבורות הקבורה שהם חופרים עבורנו - יפלו הם עצמם).

זאת הם עושים, בשעה שמפרסמים מיליוני אקסמפלרים של אשמות שוא, פשקווילים ועלילות כנגד יהודי ארץ זו, כדי להשניא אותנו בעיני תושבי הארץ הזאת!

במקום להתכנס בבתי הכנסת להתפלל ולהתחנן בפני השי"ת לטובת כלל ישראל, לטובת חיינו אנו, לטובת ניצחון ילדינו בשדות הקרב - יש לרשעים אלו החוצפה להביא את בני ישראל לחטוא ולמרוד בהשי"ת!

אותם נביאי־שקר ורבנים מתולעים, הביאו את עם ישראל למצב המחפיר, שרבנים מצטלמים עם כמרים, רבנים מוזמנים לערוך 'סדרים' במנזרים, והכמרים מוזמנים לבוא לבתי־כנסת לשמוע תקיעת שופר, זמירות, "כל נדרי", "ונתנה תוקף", כך שהרבנים האמיתיים, גדולי התורה, מתביישים להרים את עיניהם, לנוכח החורבן האיום המשתולל ברחוב היהודי!

נביאי השקר והרבנים המתולעים מתחנפים, כפי שהיה בדור הפלגה, כלפי כל פסל, מנשקים את כל הצלמים ומוכנים לעשות כל אשר בעולם ובלבד שלא להרשות לבני ישראל לשוב אל הקב"ה ולמצוותיו. אך, היושב בשמים צוחק מהם! בעוד זמן קצר יכירו כל בני ישראל באמת, שכל הצרות הניתכות כעת עלינו הן חבלי משיח, וקיימת עצה אחת בלבד - תשובה. שבגללה יסיר השי"ת מאתנו את הצרות, ויביא לנו את הגאולה על־ידי משיח צדקנו!

יהודים!

הצילו את עצמכם מהרבנים המתולעים, והצילו את ילדיכם מתלמודי־התורה הלא־כשרים.

יהודים!

בואו לבתי הכנסת האמיתיים, המתנהלים על־ידי רבנים יראים ושלמים, הביאו את ילדיכם לתלמודי־תורה כשרים, ואז תתברכו אתם, נשותיכם וילדיכם בכל הטוב, וכולנו נזכה לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

ז' אדר ב', תש"ג

אגרות קודש

ב"ה, י"א כסלו, תרצ"ד
ווארשא

כבוד ידידי הנכבד והנעלה וו"ח אי"א
מוהרח"י שי'

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת החשבון נו' 2.

הנני כותב לידידינו הרא"ח שי' אלטהויז בבקשה שיעשה עבורי פוטוגרפי' ממכתבו של כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בנדון החדרים, ובבקשה לשלם לו כמה שיעלה ולזקוף על חשבוני.

מצורף בזה שני מכתבים לליטא, בבקשה לשלחם.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

ח. ליבערמאן

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת וישב

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: ב אֵלֶּה | תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא
נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:
ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים
הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים: (לוי) ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו
כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ
וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם
וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי:
ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה
אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיָן לַאֲלֻמָּתִי: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ
לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־
דְּבָרָיו: ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ
לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
לִי: י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא
נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:
יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 161)

וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (לז, יא) הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי **יָבוֹא** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַהוּ הָעִלּוּי בְּזֶה שֶׁיּוֹסֵף יִמְלֹךְ עַל אֶחָיו וְהֵם יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַרְצָה, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה לְכָךְ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיַּעֲקֹב הִמְתִּין לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הַיְינוּ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, שֶׁבָּא כְּהַקְדָּמָה וַהֲכָנָה לְמָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד.

שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם
בִּשְׁכֶם: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ
רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנֵּנִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ
וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק
חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה
בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ:
טז וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי
אֵיפֹה הֵם רֹעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסָעוּ מִזֶּה כִּי
שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר
אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן: יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם
יִקְרַב אֵלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתֻוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא:
כ וְעַתָּה | לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת
וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ
חֲלֹמֹתָיו: כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר
לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ: כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם | רְאוּבֵן אַל־
תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ
מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 171)

וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן (לז, יז) כָּתַב הַשְּׁלָ"ה: יוֹסֵף שָׁמַע לְאָבִיו . . אַף־עַל־פִּי שֶׁסַּכָּנָה גְּדוֹלָה הָיְתָה לוֹ. וְאַף־עַל־גַּב שֶׁאָמְרוּ רַז"ל אִם אָבִיךָ אוֹמֵר לְךָ לְחַלֵּל שַׁבָּת לֹא תִּשְׁמַע אֵלָיו כִּי אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי - זֶהוּ בְּדָבָר הַשַּׁיָּךְ לְבֵין אָדָם לְבֵין הַמָּקוֹם, אֲבָל הַנּוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ מָחִיל אֲנַפְשֵׁיהּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיו, עכ"ל. וְצָרִיךְ עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי אֵין נַפְשוֹ שֶׁל אָדָם קִנְיָנוֹ אֶלָּא קִנְיַן הַקָּבָּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה (ראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן חו"מ הלכות נזקי גוף ונפש ס"ד).

שלישי כג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ
אֶת־יוֹסֵף אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר
עָלָיו: כד וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק
אֵין בּוֹ מָיִם: כה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם
וַיַּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד
וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים
לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה: כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־
בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ: כז לְכוּ

וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־
אָחִינוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו: כח וַיַּעַבְרוּ
אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף
מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים
בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה:
כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר
וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד
אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אָנִי־בָא: לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת
יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת
בַּדָּם: לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־
אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת
בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא: לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי
חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף: לד וַיִּקְרַע
יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־
בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו
לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי
אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו: לו וְהַמִּדְנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 324)

וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם (לז, כד) **אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּמִפֹּרָשׁ מַה כֵּן הָיָה בַּבּוֹר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: "אֵין בּוֹ מַיִם, אֵין בּוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְמַיִם". וְלָכֵן אֵין צֹרֶךְ לְפָרֵשׁ שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, מִשּׁוּם שֶׁמִּי שֶׁאֵין בּוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ בּוֹ בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא דְּבָרִים הַמְנַגְּדִים לַתּוֹרָה. וְעַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב עַל הַפָּסוּק וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם: "כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַפְרִיד אֶת עַצְמוֹ מֵהשי"ת, מִיָּד הוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא שֶׁיֵּשׁ דָּבָר מְמֻצָּע".

רביעי **לח** א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת
אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: ב וַיַּרְא־
שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
עֵר: ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
אוֹנָן: ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שֵׁלָה וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: ו וַיִּקַּח יְהוּדָה
אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר: ז וַיְהִי עֵר בְּכוֹר
יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה: ח וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ
וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ: ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה
הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת
אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו: י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־אָבִיךְ
עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא
כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: יב וַיִּרְבּוּ
הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ
הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה: יג וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה
חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ: יד וַתָּסַר בִּגְדֵי
אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף
וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה
כִּי רָאָתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהֻוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ
לְאִשָּׁה: טו וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי
כִסְּתָה פָנֶיהָ: טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ
הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי:
יז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן
וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ: יח וַיֹּאמֶר
מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ
וּפְתִילֶךָ וּמַטֶּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
וַתַּהַר לוֹ: יט וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ
וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ: כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה
אֶת־גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת
הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ: כא וַיִּשְׁאַל
אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה הִוא
בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה
קְדֵשָׁה: כב וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא

מִצָּאתֶיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא הָיְתָה
בָזֶה קְדֵשָׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה
לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא
מְצָאתָהּ: כד וַיְהִי | כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד
לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה
הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף:
כה הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר
לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר
הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה
הָאֵלֶּה: כו וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי
כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד
לְדַעְתָּהּ: כז וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים
בְּבִטְנָהּ: כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן־יָד וַתִּקַּח
הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא
רִאשֹׁנָה: כט וַיְהִי | כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו
וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
פָּרֶץ: ל וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ׳ 188)

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ . . וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח (לח, כט-ל) **זָרַח** — רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שֶׁאוֹר תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם זוֹרֵחַ בְּאֹפֶן תְּמִידִי וְקָבוּעַ. **פָּרֶץ** — רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בְּדֶרֶךְ פְּרִיצַת גָּדֵר, יְצִיאָה מֵהַגְּבָלוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם וְהִתְקָרְבוּת אֶל ה׳. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל "פֶּרֶץ זֶה מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם", כִּי חִדּוּשׁוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ הוּא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, כְּמַאֲמַר "מָשִׁיחַ אֶתָּא לְאַתָּבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא".

חמישי **לט** א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ
פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי
מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: ב וַיְהִי
יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: ד וַיִּמְצָא
יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ
וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ
בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־
בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה
בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה: ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ
מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי
יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ׳ 194)

וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה (לט, א) **כְּבָשׁוּן, המד״א כִּי הוּא רוֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר** (בראשית רבה) הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הִיא הָעֲלוּי שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַגְּאוּלָה. **בְּגַשְׁמִיּוּת** - "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל". **בְּרוּחָנִיּוּת** - הַכָּנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. וְכָךְ רוֹאִים בְּדִבְרֵי יוֹסֵף לְאֶחָיו: "כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם . . לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים". וְהַדָּבָר מֻדְגָּשׁ גַּם בִּפְסוּקֵנוּ: שִׁלִּיטָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף עַל מִצְרַיִם נִלְמֶדֶת מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "הוּרַד", הַיְינוּ שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל יְרִידָה זוֹ.

ששי ז וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־
אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי:
ח וַיְמָאֵן | וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי
לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן
בְּיָדִי: ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ
מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתְךָ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ
וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי
לֵאלֹהִים: י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם | יוֹם
וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ:
יא וַיְהִי כַּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת
מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת:
יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב
בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה: יד וַתִּקְרָא
לַאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ
אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי
וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: טו וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֵרִימֹתִי
קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא

הַחוּצָה: טז וַתִּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו
אֶל־בֵּיתוֹ: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר
בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק
בִּי: יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ
אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה: יט וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו
אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ:
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר
מְקֹום אֲשֶׁר־ כתיב אסורי קרי אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ
אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: כא וַיְהִי יְהוָה
אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר
בֵּית־הַסֹּהַר: כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף
אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיֶה עֹשֶׂה: כג אֵין |
שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ
בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 10)

מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ . . לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו עִמָּהּ (רש"י לט, יא) רַב הָיָה מְדַקְדֵּק בְּהוֹרָאַת אִסּוּר וְהֶתֵּר, שֶׁהוּא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם; וְאִלּוּ שְׁמוּאֵל הָיָה רָגִיל לִפְסֹק דִּינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ (רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). וּלְפִי זֶה: רַב לֹא נִיחָא לֵיהּ לְפָרֵשׁ שֶׁיּוֹסֵף בָּא לַעֲבֹר עַל אִסּוּר כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא (אַף שֶׁכֵּן מַשְׁמַע מֵהוֹסֶפֶת הַכָּתוּב "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת"). וְאִלּוּ לְפִי שְׁמוּאֵל יֵמְתַּק מַה שֶּׁבָּא לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו עִמָּהּ דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַבַּיִת הָיָה רֵיק, כִּי כָּךְ אֵין פְּגִיעָה בְּבֵין אָדָם לַחֲבֵרוֹ - שֶׁעְבּוּדוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְפוֹטִיפַר בְּ"וַיַּפְקִידֵהוּ עַל בֵּיתוֹ".

שביעי **מ** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ
מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ
מִצְרָיִם: ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר
הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר
בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקֹום אֲשֶׁר
יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף
אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר:
ה וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד
אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: ו וַיָּבֹא
אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים:
ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר
בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים
סַפְּרוּ־נָא לִי: ט וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ
לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי: י וּבַגֶּפֶן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפָרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ
הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: יא וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי
וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס
פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: יב וַיֹּאמֶר
לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים
הֵם: יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־
רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ
כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ: יד כִּי
אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא
עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־
הַבַּיִת הַזֶּה: טו כִּי־גְנֹב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים
וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:
טז וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־
רֹאשִׁי: יז וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה
אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי:
יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: יט בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא
פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ
וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ: כ וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלַּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה
לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ | שַׂר הַמַּשְׁקִים
וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: כא וַיָּשֶׁב
אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־

כַּף פַּרְעֹה: כב וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כג וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחות ש"פ מקץ תשל"ד – שיחות קודש תשל"ד עמ' 112 ואילך)

מַדּוּעַ שְׁאַל יוֹסֵף "מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם"?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסוּפָּר אוֹדוֹת דִּבְרֵי יוֹסֵף לְשָׂרֵי פַּרְעֹה, וַאֲשֶׁר "וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אוֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים. וַיִּשְׁאַל גו' מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם" (מ, ו־ז).

וְהִנֵּה, מִפְּרָטֵי דִּבְרֵי יוֹסֵף לְשָׂרֵי פַּרְעֹה, וּמֵאוֹפֶן הַנְהָגָתוֹ אִתָּם, יֵשׁ לִלְמוֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה:

לְאַחֲרֵי שֶׁ"גֻּנֹּב גּוּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים", וְנִמְכַּר יוֹסֵף לְעֶבֶד, וְאַחֲרֵי כָּל זֶה עוֹד הוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים לְלֹא פֶּשַׁע וְעָוֹן, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב שֶׁבְּמָצָב כָּזֶה יִהְיֶה "בְּרוֹגֵז" עַל כָּל הָעוֹלָם, וּבִמְיוּחָד עַל שָׂרֵי פַּרְעֹה, שֶׁהֲרֵי אֶחָד מִשָּׂרָיו הוֹשִׁיבוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים.

וְאִם־כֵּן כַּאֲשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שָׂרֵי פַּרְעֹה "וְהִנָּם זוֹעֲפִים" הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב שֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַנְיֵן בָּהֶם כָּל עִיקָּר. יֶתֶר עַל כֵּן, הֲרֵי מַצָּב זֶה שֶׁשָּׂרֵי פַּרְעֹה "הִנָּם זוֹעֲפִים" לֹא הָיָה צָרִיךְ לְעוֹרֵר אֵצֶל יוֹסֵף תְּמִיהָה, שֶׁהֲרֵי פָּשׁוּט שֶׁשָּׂר הַנִּמְצָא בְּבֵית הָאֲסוּרִים יִהְיוּ פָּנָיו "זוֹעֲפִים".

אַךְ לְפוֹעַל לֹא הָיָה כֵּן, וְכַאֲשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שָׂרֵי פַּרְעֹה שֶׁ"הִנָּם זוֹעֲפִים", הִנֵּה מִבְּלִי הַבֵּט עַל מַצָּבוֹ וְכוּ', הִתְעַנְיֵן בְּמַצָּבָם, וְשָׁאַל אוֹתָם "מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם", וְאִם הוּא יָכוֹל לַעֲזוֹר לָהֶם בְּמַשֶּׂהוּ.

וְדַוְקָא עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה, שֶׁהִתְעַנְיֵן בְּמַצָּבָם שֶׁל שָׂרֵי פַּרְעֹה, נִהְיָה לְ'מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ', וְהִצִּיל אֶת הָעוֹלָם כּוּלוֹ בִּשְׁנוֹת הָרָעָב.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד עַד כַּמָּה יֵשׁ לְהִתְעַנְיֵן בְּטוֹבַת הַזּוּלַת.

מפטיר כ וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ | שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: כא וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֶהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: כב וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כג וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ:

פפפ קי"ב **פסוקים** יב"ק סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וישב לקריאה בציבור

ולשמו"ת עמוס פרק ב־ג

ב כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהּוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֵלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת: י וְאָנֹכִי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ

שי למורא

ו) **וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ,** על פֶּשַׁע רְבִיעִי אֵין עָלַי עוֹד לַהֲשִׁיבוֹ רֵיקָם מִלְּהָשִׁיב לוֹ גְּמוּל. **עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק,** הַדַּיָּנִים הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זַכַּאי בַּדִּין, וְעָוְתוּ אֶת דִּינוֹ בְּגֶלֶל כֶּסֶף הַשֹּׁחַד שֶׁהָיוּ מְקַבְּלִים מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ. **וְאֶבְיוֹן,** וּמִטִּים דִּין הָאֶבְיוֹן לְרַעְתּוֹ. **בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם,** כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ בִּמְעַט שׁוֹחַד הָיוּ מַטִּים אֶת הַדִּין. ז) **הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אֶרֶץ,** כָּל שְׁאִיפָתָם בִּהְיוֹתָם הוֹלְכִים עַל עֲפַר הָאָרֶץ. **בְּרֹאשׁ דַּלִּים,** אֵיךְ לִשְׁלֹט עַל רָאשֵׁיהֶם שֶׁל הַדַּלִּים לִגְזֹל אוֹתָם. **וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ,** וּמִשְׁפַּט עֲנָוִים יַטּוּ דִּינָם בְּשׁוֹחַד. ח) **וְעַל בְּגָדִים חֲבֻלִים,** וְעַל בְּגָדִים שֶׁנִּלְקְחוּ לְמִשְׁכּוֹן מֵאֵלּוּ שֶׁחִיְּבוּ אוֹתָם לְשַׁלֵּם לְפִי פְּסַק דִּינָם הַמֻּשְׁחָד. **יַטּוּ,** יַטּוּ עַצְמָם לְשֶׁבֶת בַּהֲסִבָּה. **וְיֵין עֲנוּשִׁים,** יַיִן שֶׁנִּקְנָה בְּכֶסֶף שֶׁשָּׁלַם עַל יְדֵי אֲנָשִׁים שֶׁהִטִּילוּ עֲלֵיהֶם עֹנֶשׁ כֶּסֶף. **בֵּית אֱלֹהֵיהֶם,** בְּבֵית עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם. ט) **וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם,** מִפְּנֵי מַעֲשֵׂיהֶם כָּאֵלּוּ הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי. וְהִזְכִּיר אֶת הָאֱמֹרִי כִּי הוּא הָיָה הֶחָזָק שֶׁבְּשֶׁבַע הָאֻמּוֹת. **וְחָסֹן,** חָזָק וְתַקִּיף. **כָּאֵלוֹנִים,** מִין עֵץ חָזָק מְאֹד.

עטרת מרים

ב כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים **וְעַל־אַרְבָּעָה** הֶחְמָם וְהוּא הָרְבִיעִי **לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף** שֶׁל שׁוֹחַד אֶת **הַצַּדִּיק** בְּדִינוֹ לַהֲרִיגָה **וְאֶבְיוֹן** שֶׁמְּזַיְּפִים דִּינוֹ **בַּעֲבוּר** שׁוֹחַד בְּשׁוּי שֶׁל **נַעֲלָיִם: ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ** הַתְּאֵבִים לְקַחַת הַמְּעַט כִּבְרַת אֶרֶץ שֶׁיֵּשׁ לַדַּל, וְזֶה לָקְחוּ **בְּרֹאשׁ דַּלִּים** עַל יְדֵי שֶׁכָּרְתוּ רֹאשׁוֹ וַיַּהַרְגוּהוּ, כִּי יִשְׁכְּרוּ עָלָיו עֲדֵי וְדַיָּנֵי שֶׁקֶר **וְדֶרֶךְ עֲנָוִים** הַחַלְּשִׁים **יַטּוּ** לְדִינָם מִשְׁפַּט מָוֶת כְּדֵי לַהֲרוֹג אוֹתָם **וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה** הַמְאוֹרָסָה לְזִנּוּת עִמָּהּ **לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי** שֶׁאָמַרְתִּי לָהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ: **ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים** הַנִּלְקָחִים כְּמִשְׁכּוֹן מֵאֵלֶּה הַמְּרֻבִּים בְּמִשְׁפָּטָם שֶׁל הַשּׁוֹפְטִים, **יַטּוּ** מַטִּים הַשּׁוֹפְטִים אֶת עַצְמָן **אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ** לְהַסֵּב עֲלֵיהֶם בְּאָכְלָם מִזִּבְחֵי אֱלִילֵיהֶם **וְיֵין עֲנוּשִׁים** מֵאֵלֶּה שֶׁקִּבְּלוּ עוֹנֶשׁ לְתֵת כֶּסֶף וְזָהָב וּכוֹ' **יִשְׁתּוּ** הַשּׁוֹפְטִים **בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט** אֵיךְ תִּתְעַבּוּ אַתֶּם בְּתוֹעֲבוֹת אֵלֶּה **וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם** שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ בִּשְׁקוּצִים אֵלֶּה, שֶׁהֵם עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וְהַהִשְׁמָדָה עַצְמָהּ הָיְתָה גַּם כֵּן לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע, כִּי הָאֱמֹרִי **אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהּוֹ וְחָסֹן** תַּקִּיף **הוּא כָּאֵלוֹנִים** וּבְכָל זֹאת **וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַّעַל** שֶׁנִּמְחוּ **וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת**

הפטרה לפרשת וישב לקריאה בציבור

ולשמו"ת עמוס פרק ב־ג

ב כה אמר יהוה על־שלשה פשעי ישראל ועל־ארבעה לא אשיבנו על־מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: ז השאפים על־עפר־ארץ בראש דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל־הנערה למען חלל את־שם קדשי: ח ועל־בגדים חבלים יטו אצל כל־מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם: ט ואנכי השמדתי את־האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת: י ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את־ארץ

ואבד כל זכר למו: י ואתם הלא ידעתם אותי כי ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולך אתכם וספקתי צרכיכם במדבר ארבעים שנה

עטרת מרים

לְרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: **יא** הֲלֹא בְּכָל יְמֵי הַדּוֹרוֹת וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וְהִשְׁרַתִּי שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם וּמִבַּחוּרֵיכֶם הָיוּ לִנְזִרִים כִּי נָתַתִּי בִּלְבָּם רוּחַ טָהֳרָה הַאַף אֵין־זֹאת וְכִי גַּם זֹאת תְּכַחֲשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתַגִּידוּ שֶׁלֹּא הָיָה, נְאֻם־יְהוָה: **יב** לֹא דַּי שֶׁאַתֶּם לֹא גִּזְהַרְתֶּם בְּמַה שֶׁהִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם, אֶלָּא

שי למורא

יא) **וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים,** אֲפִלּוּ הַבַּחוּרִים שֶׁדַּרְכָּם לָלֶכֶת אַחַר תַּאֲוַת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן, נָתַתִּי בָּהֶם רוּחַ טָהֳרָה שֶׁיִּנָּזְרוּ מִן הַיַּיִן וְיִהְיוּ קְדוֹשִׁים לִי. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, "לִנְזִרִים", פְּרוּשׁוֹ, לִמְלַמְּדֵי תּוֹרָה. שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׁים מִדַּרְכֵי עַם הָאָרֶץ וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. **הַאַף אֵין זֹאת, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** בְּתְמִיהָה. כְּלוֹמַר, וְכִי אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת. **יב)** **וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִירִים יָיִן,** כְּלוֹמַר, פִּתִּיתֶם אוֹתָם בְּדְבָרִים עַד שֶׁשָּׁמְעוּ לָכֶם לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְבַטֵּל קְדֻשָּׁתָם. **יג)** **מֵעִיק,** מַזִּיק. **עָמִיר,** אֲלֻמּוֹת הַתְּבוּאָה. **יד)** **וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל,** אֲפִלּוּ הַקַּל בְּרַגְלָיו לֹא יַצִּיל עַצְמוֹ מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, כִּי יִמְצָאֶנּוּ בְּכָל מָקוֹם. **טו)** **לֹא יַעֲמֹד,** לֹא יַעֲמֹד עַל עָמְדוֹ בַּמִּלְחָמָה, כִּי יֵרֵדְ לְבָבוֹ וְיָנוּס. **טז)** **עָרוֹם,** בְּלִי נֶשֶׁק. **א)** **עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה,** עַל כָּל הָעָם. **ב)** **יָדַעְתִּי,** אָהַבְתִּי וּבָחַרְתִּי. **עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם,** כִּי הַמֶּלֶדְ יִכְעַס יוֹתֵר עַל עֲבָדָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו אִם יַעַבְרוּ מִצְוֹתָיו. **ג)** **הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו,** הֵיתֵכֵן שֶׁיֵּלְכוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּרֶגַע אֶחָד לְמָקוֹם אֶחָד בַּעֲבוּר דָּבָר אֶחָד, אִם לֹא נוֹעֲדוּ זֶה עִם זֶה. **ד)** **וְטֶרֶף אֵין לוֹ,** כְּשֶׁאַרְיֵה אוֹחֵז טֶרֶף, דַּרְכּוֹ לִשְׁאֹג. **כְּפִיר,** אַרְיֵה צָעִיר. **ה)** **הֲתִפֹּל,** וְכִי תִּשְׁכֹּן. **עַל פַּח הָאָרֶץ,** עַל מַלְכֹּדֶת פְּרוּשָׂה עַל הָאָרֶץ. **וּמוֹקֵשׁ,** פִּתְיוֹן לְצִפּוֹר, כְּגוֹן גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה. **הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה,** כְּשֶׁנָּאֲחָז הָעוֹף בַּפַּח, רוֹצֶה לִבְרֹחַ, וְעוֹקֵר הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ מִמְּקוֹמוֹ מְעַט. **וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד,** שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָעוֹף כְּבָר

וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן הִכְרַחְתֶּם אוֹתָם עַד שֶׁנִּטְמְאוּ וְשָׁתוּ יַיִן שֶׁלֹּא יוֹרוּ אֶתְכֶם וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִּנָּבְאוּ: **יג** אִם שִׁלַּמְתִּי גְּמוּל לַגּוֹיִם, כָּל־שֶׁכֵּן אַתֶּם שֶׁהִרְבֵּיתִי לְהֵיטִיב עִמָּכֶם וּפִשְׁעֲתֶם בִּי, כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֲשַׁלֵּם לָכֶם גְּמוּל וְלָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק מַזִּיק תַּחְתֵּיכֶם בִּמְקוֹמְכֶם שֶׁלֹּא תוּכְלוּ לִבְרוֹחַ וּלְהִנָּצֵל כַּאֲשֶׁר תָּעִיק צִפּוּפָה הֶעָגָלָה עִם מַעֲקֶה הַמְּלֵאָה לָהּ עָמִיר שֶׁלֹּא יִפְּלוּ הָעֳמָרִים מִתּוֹכָהּ, כֵּן אֲסוֹבֵב אֶתְכֶם כָּל תּוּכְלוּ לְצֵאת מִמְּקוֹמְכֶם לְהִמָּלֵט מֵחֶרֶב אוֹיֵב: **יד** וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל בְּרַגְלָיו וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ לֹא יוּכַל לְחַזֵּק כֹּחוֹ בַּמִּלְחָמָה וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: **טו** וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד עַל עָמְדוֹ בְּקִשְׁרֵי הַמִّלְחָמָה וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ עַל־יְדֵי מְרוּצַת הַסּוּס: **טז** וְאַמִּיץ לִבּוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ לְאַמֵּץ וּלְחַזֵּק לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים הִנֵּה עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא כִּי יִפְשׁוֹט כֵּלָיו לִהְיוֹת קַל לִבְרוֹחַ נְאֻם יְהוָה: **א** שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר: **ב** רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה מִכָּל הַגּוֹיִם וְאַתֶּם פִּשַׁעְתֶּם בִּי עַל־כֵּן אֶפְקֹד אֶזְכּוֹר עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם לְשַׁלֵּם גְּמוּל עַל כֻּלָּם: הַקְּדָמָה וְרֹאשֵׁי דְּבָרִים לַנְּבוּאוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ מִן פָּסוּק ט׳ עַד סוֹף קַאפִּיטֶל ד׳ **ג** אַתֶּם אוֹמְרִים לַנְּבִיאִים לֹא תִנַּבְּאוּ הֲיֵלְכוּ וְכִי יֵלְכוּ

יא וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה: **יב** וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: **יג** הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר: **יד** וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: **טו** וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: **טז** וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם יְהוָה: **ג** **א** שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר: **ב** רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם: **ג** הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ: **ד** הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד: **ה** הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ

שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּדֶרֶדְ אַחַת בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ וְקִבְּעוּ מוֹעֵד לָלֶכֶת יַחְדָּיו לְמָקוֹם פְּלוֹנִי: **ד** הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ כְּשֶׁאַרְיֵה לָכֵד טֶרֶף דַּרְכּוֹ לִשְׁאוֹג הֲיִתֵּן כְּפִיר אַרְיֵה צָעִיר קוֹלוֹ קוֹל שִׂמְחָה מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד מִה: **ה** הֲתִפֹּל הֲתִשְׁכֹּן צִפּוֹר עַל־פַּח רֶשֶׁת הַפְּרוּשָׂה עַל הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ בַּפַּח לָצוּד אֶת הַצִּפּוֹר, הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה דֶּרֶדְ הַצִּפּוֹר כְּשֶׁהוּא נִלְכָּד וְרוֹצֶה לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ, מְנַדְנֵד הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ קְצָת מִן הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא

שי למורא

לְכוּד. ו) **אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר,** שׁוֹפָר שֶׁל הַצּוֹפֶה לִרְאוֹת אִם בָּאִים גְּיָסוֹת עַל הָעִיר, לְהַזְהִיר אֶת הָעָם.

עטרת מרים

יִלְכּוֹד: בְּעֵת הַמִּלְחָמָה מַעֲמִידִים הַצּוֹפֶה לִרְאוֹת אִם בָּא הָאוֹיֵב, וְכַאֲשֶׁר יָבוֹא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר לְהַזְהִיר אֶת הָעָם ו **אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר** שֶׁל הַצּוֹפֶה **בְּעִיר** לְהַזְהִיר אֶת הָעָם כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹיֵב בָּא **וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה** בִּגְמוּל הַמַּעֲשֶׂה. וְכֵיוָן שֶׁתִּרְאוּ שֶׁמִּתְקַיְּמִים דִּבְרֵי הַנָּבִיא וְאֵיךְ לֹא תְּשׁוּבוּ אֵלַי: ז **כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:** ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא:

הַיִּוָּעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד: ו אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא

יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ בַּתְּחִילָּה אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא וְאֵיךְ תְּצוּוּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יְנַבְּאוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: אוֹר לְיוֹם ו׳, שָׁעָה 8 בַּלַּיְלָה, 2 דַּקּוֹת וְ־8 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ וּלְמָחֳרָתוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר: ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת
שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ: ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן
מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה
אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: ד וַתֹּאכַלְנָה
הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה: (לו) (ס)
ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה | שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת
בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת: ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:
ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע הַשִׁّבֳּלִים
הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם:
(ישראל) ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא
אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר
פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם
לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה
לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם: י פַּרְעֹה קָצַף
עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים
אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה
אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ:
יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים
וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ
פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי
הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף
שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה:

אגרות קודש

[כסלו תשכ״ג]

... להערת כת״ר בתוד״ה למעוטי (חולין קמ, א) דנסתפקו בבהמת עה״נ שעבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר - דקשה דע״כ בבהמת צדיקים קאי (דדרשעים - בלאה״כ פסולה מפני זר״ת - סנה׳ קיב, ב. אבל י״ל דס״ל לתוס׳ כהראב״ד הל׳ ע״ז פ״ד הי״ג דלא חל איסור) וכיון שהקריבה - היינו שהיא בירושלים הרי ממון צדיקים שמחוצה לה פלט.

וי״ל (ובזה מתורץ ג״כ היתור ל׳, לכאורה, בתוס׳) שכתב ודייק ״**שעבר**״ והקדישה, היינו שההקדש הי׳ בעבירה, לאחר גמ״ד כשהיא בתוכה, והקריבה אח״כ בירושלים - שכיון שבנ״א שיצאו מעה״נ אין זה מצילם ונאמר עליהם הכה תכה (ספרי ראה יג, טז) עאכו״כ בהמה. עוי״ל דכיון שבעת שהקדיש **עבר** - לשריפה קיימא אז - אין הקדש חל על בהמה שרופה. ועפ״ז צ״ע אם יש בזה איסור הקרבת חולין בעזרה, או שגם חולין אינה. ואולי יש לקשר בהבירור מהו האיסור: להקריב חולין כמשמעות ״שלך״ (קדושין נז, ב) בעזרה, או - מה שאינו הקדש. ואכ״מ.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:32	06:35	08:25	08:28	09:02	09:05	09:54	09:58	12:06	12:09	16:40	16:42	17:08	17:11	16:22	17:22
חיפה (ח)	06:35	06:38	08:26	08:29	09:03	09:06	09:55	09:58	12:05	12:08	16:38	16:41	17:04	17:07	16:10	17:18
ירושלים (ח)	06:31	06:35	08:24	08:27	09:01	09:04	09:53	09:56	12:04	12:07	16:42	16:44	17:05	17:08	16:04	17:19
תל אביב (ח)	06:34	06:37	08:26	08:29	09:03	09:06	09:55	09:58	12:06	12:09	16:38	16:40	17:07	17:09	16:20	17:20
אוסטריה, וינה (ח)	07:38	07:42	08:53	08:56	09:42	09:45	10:26	10:29	12:20	12:22	16:01	16:03	16:40	16:42	15:44	16:56
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:52	05:54	08:44	08:46	09:32	09:34	10:47	10:50	13:52	13:55	20:39	20:43	21:11	21:15	20:24	21:29
אוקראינה, אודסה (ח)	07:34	07:38	08:54	08:57	09:41	09:44	10:26	10:29	12:22	12:25	16:10	16:12	16:47	16:50	15:54	17:04
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:12	07:16	08:27	08:30	09:16	09:19	10:00	10:03	11:54	11:57	15:36	15:38	16:14	16:16	15:19	16:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:25	07:29	08:38	08:42	09:28	09:31	10:11	10:15	12:05	12:08	15:45	15:47	16:24	16:26	15:28	16:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:58	08:02	09:06	09:09	09:57	10:01	10:40	10:43	12:30	12:33	16:02	16:04	16:44	16:46	15:46	17:01
אוקראינה, קייב (ח)	07:52	07:56	08:58	09:02	09:50	09:54	10:32	10:36	12:23	12:26	15:54	15:56	16:35	16:37	15:37	16:53
איטליה, מילאנו (ח)	07:56	08:00	09:19	09:22	10:05	10:09	10:51	10:54	12:48	12:51	16:43	16:45	17:17	17:19	16:27	17:33
אקוואדור, קיטו (ח)	06:05	06:08	08:34	08:37	09:05	09:08	10:08	10:11	12:39	12:42	18:13	18:16	18:37	18:40	17:58	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:35	05:37	08:26	08:28	09:10	09:13	10:24	10:27	13:25	13:28	20:04	20:07	20:34	20:38	19:49	20:50
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:07	06:09	08:59	09:01	09:52	09:54	11:09	11:12	14:18	14:21	21:14	21:18	21:50	21:54	20:59	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:19	07:22	08:57	09:01	09:38	09:41	10:27	10:30	12:32	12:34	16:44	16:46	17:16	17:19	16:28	17:31
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:12	07:16	08:48	08:51	09:30	09:33	10:18	10:21	12:21	12:24	16:29	16:32	17:02	17:05	16:13	17:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:13	07:17	08:48	08:52	09:30	09:33	10:19	10:22	12:21	12:24	16:30	16:32	17:03	17:05	16:13	17:17
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:54	07:58	09:26	09:29	10:09	10:12	10:56	10:59	12:57	13:00	17:00	17:03	17:34	17:37	16:44	17:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:09	07:13	09:05	09:08	09:41	09:44	10:34	10:37	12:46	12:49	17:25	17:27	17:52	17:54	17:09	18:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:50	06:53	08:39	08:42	09:16	09:20	10:08	10:11	12:17	12:20	16:45	16:47	17:14	17:17	16:29	17:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:00	07:03	09:01	09:05	09:36	09:39	10:31	10:34	12:46	12:49	17:32	17:35	17:59	18:02	17:17	18:12
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:10	07:14	08:44	08:47	09:26	09:30	10:15	10:18	12:17	12:20	16:23	16:25	16:56	16:59	16:07	17:11
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:36	07:40	09:12	09:15	09:53	09:57	10:42	10:45	12:45	12:48	16:54	16:56	17:27	17:29	16:38	17:42
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:11	07:15	08:43	08:47	09:26	09:30	10:14	10:17	12:16	12:19	16:20	16:22	16:54	16:56	16:04	17:09
בוליביה, לה-פס (ח)	05:54	05:57	08:35	08:38	09:09	09:12	10:17	10:19	13:00	13:03	19:01	19:04	19:26	19:30	18:46	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:40	08:44	09:44	09:47	10:37	10:40	11:18	11:21	13:07	13:10	16:35	16:37	17:17	17:19	16:18	17:35
בלגיה, בריסל (ח)	08:38	08:42	09:43	09:47	10:36	10:39	11:18	11:21	13:08	13:10	16:37	16:39	17:19	17:21	16:20	17:36
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:14	05:17	08:00	08:02	08:36	08:39	09:46	09:49	12:36	12:39	18:54	18:57	19:16	19:20	18:39	19:30
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:04	05:06	07:49	07:51	08:25	08:28	09:34	09:37	12:24	12:27	18:36	18:39	19:03	19:06	18:20	19:17
בריטניה, לונדון (ח)	07:59	08:03	09:02	09:05	09:55	09:59	10:37	10:40	12:25	12:28	15:53	15:55	16:34	16:36	15:40	16:52
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:18	08:23	09:13	09:16	10:09	10:13	10:49	10:52	12:34	12:37	15:49	15:51	16:35	16:37	15:36	16:54
גרמניה, ברלין (ח)	08:11	08:15	09:09	09:13	10:04	10:08	10:44	10:48	12:31	12:34	15:54	15:56	16:36	16:38	15:37	16:55
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:18	08:22	09:26	09:29	10:17	10:20	10:59	11:03	12:50	12:53	16:23	16:25	17:04	17:06	16:07	17:21
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:09	05:11	07:56	07:58	08:34	08:36	09:44	09:47	12:37	12:40	19:03	19:06	19:24	19:27	18:48	19:38
הודו, מומבאי (ח)	07:04	07:07	09:14	09:17	09:46	09:50	10:43	10:46	13:03	13:06	18:03	18:06	18:29	18:31	17:47	18:41
הודו, פונה (ח)	06:59	07:02	09:10	09:13	09:42	09:45	10:39	10:42	12:59	13:02	18:00	18:03	18:26	18:28	17:45	18:38
הונגריה, בודפשט (ח)	07:24	07:28	08:41	08:45	09:29	09:33	10:14	10:17	12:09	12:12	15:53	15:55	16:31	16:33	15:36	16:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:18	07:22	08:52	08:56	09:35	09:38	10:23	10:26	12:25	12:28	16:33	16:35	17:06	17:08	16:16	17:21
יוון, אתונה (ח)	07:33	07:37	09:15	09:18	09:55	09:58	10:45	10:48	12:50	12:53	17:07	17:09	17:38	17:40	16:50	17:52
מולדובה, קישינב (ח)	07:43	07:47	09:02	09:05	09:49	09:53	10:34	10:37	12:30	12:33	16:16	16:18	16:53	16:55	15:59	17:10

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:02	07:05	09:12	09:15	09:44	09:47	10:41	10:44	13:01	13:04	18:00	18:03	18:25	18:28	17:44	18:38
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:35	04:36	07:24	07:26	08:27	08:30	09:48	09:50	13:03	13:06	20:14	20:18	20:55	20:59	19:59	21:16
נפאל, קטמנדו (ח)	06:46	06:50	08:45	08:49	09:20	09:24	10:14	10:18	12:29	12:31	17:11	17:13	17:38	17:41	16:55	17:51
סין, בייג'ין (ח)	07:28	07:32	09:05	09:09	09:47	09:50	10:35	10:39	12:39	12:42	16:50	16:52	17:22	17:25	16:32	17:37
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	07:01	09:26	09:28	09:57	10:00	10:59	11:02	13:30	13:32	19:01	19:04	19:25	19:28	18:45	19:37
פולין, ורשא (ח)	07:39	07:43	08:38	08:42	09:33	09:36	10:13	10:17	12:01	12:04	15:23	15:25	16:07	16:09	15:06	16:25
פרו, לימה (ח)	05:38	05:41	08:16	08:19	08:49	08:52	09:55	09:58	12:35	12:38	18:28	18:31	18:53	18:56	18:13	19:06
צרפת, ליאון (ח)	08:15	08:18	09:37	09:40	10:23	10:27	11:09	11:12	13:06	13:09	16:57	16:59	17:33	17:35	16:40	17:49
צרפת, פריז (ח)	08:37	08:41	09:50	09:53	10:39	10:43	11:23	11:26	13:16	13:19	16:56	16:58	17:34	17:36	16:39	17:50
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:56	05:59	08:21	08:24	08:52	08:55	09:53	09:56	12:21	12:24	17:47	17:50	18:11	18:14	17:31	18:23
קנדה, טורונטו (ח)	07:44	07:48	09:12	09:15	09:56	10:00	10:43	10:46	12:43	12:46	16:44	16:46	17:16	17:18	16:28	17:32
קנדה, מונטריאול (ח)	07:27	07:31	08:50	08:54	09:36	09:40	10:22	10:25	12:19	12:22	16:12	16:15	16:48	16:50	15:56	17:04
קפריסין, לרנקה (ח)	06:45	06:49	08:33	08:36	09:11	09:14	10:02	10:05	12:10	12:13	16:35	16:38	17:05	17:08	16:19	17:19
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:14	09:18	10:01	10:05	11:00	11:04	11:39	11:42	13:21	13:24	16:29	16:30	17:16	17:18	16:12	17:36
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:53	08:57	09:36	09:39	10:37	10:40	11:14	11:17	12:54	12:57	16:00	16:02	16:46	16:47	15:43	17:05
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:01	08:05	09:19	09:22	10:06	10:10	10:51	10:54	12:46	12:49	16:31	16:33	17:09	17:11	16:15	17:26
שוויץ, ציריך (ח)	08:06	08:10	09:23	09:27	10:11	10:15	10:56	10:59	12:51	12:54	16:41	16:43	17:13	17:16	16:24	17:30
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:33	06:36	08:49	08:52	09:21	09:24	10:20	10:23	12:43	12:46	17:53	17:56	18:17	18:20	17:37	18:30

המשך מעמוד לח

ועי"ד האמור לעיל (ס"ג) בנוגע ל"פדה בשלום נפשי", שזהו תכלית שלימות העבודה – הרי זה מביא להענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",

ואז – "יראה כהן בציון" (כהנוסח אצל הספרדים)[198], שזוכים ורואים את הכהן גדול בעבודתו בבית המקדש ביוהכ"פ – כמבואר בהתחלת מסכת יומא, באופן ד"אחת בשנה יכפר"[199], "ונרצה לו לכפר עליו"[200], בקרוב ממש, בעגלא דידן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לערוך חלוקת הש"ס].

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת מקץ

---

198) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סע"ו (תורת מנחם חנ"א ע' 402). וש"נ.

199) ס"פ תצוה.

200) ויקרא א, ד.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00711
15/12/2019

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים